

SİRÂC-I VEHHÂC

Bahâüddin Nakşibend Menâkıbnâmesi

ÎSÂ EFENDÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 246

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 43

<i>Kitabın Adı</i>	: SİRÂC-I VEHHÂC Bahâüddin Nakşibend Menâkıbnâmesi
<i>Müellifi</i>	: İsâ Efendi
<i>Özgün Dili</i>	: Osmanlı Türkçesi
<i>Hazırlayan</i>	: Prof. Dr. Azmi Bilgin İstanbul Haliç Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi Dr. Fakirullah Yıldız Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
<i>Editör</i>	: Doç. Dr. Göker İnanc
<i>Son Okuma</i>	: Yavuz Kılıç
<i>Arşiv Kayıt</i>	: İBB Atatürk Kitaplığı, K 1423
<i>Kapak Görseli</i>	: Sami Efendi'nin celi ta'lik istifi Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Levhalar Nr. 499
<i>Kitap Tasarım</i>	: Avni Alan
<i>Baskı</i>	: Mega Basım Yayın San. Tic. A.Ş., Cihangir Mah. Güvercin Cd. No: 3/1 Baha İş Mrk. A Blok Kat: 2 34310 Avcılar/İstanbul Tel.: 0212 412 17 00 Sertifika No: 12026
<i>Baskı Yeri ve Yılı</i>	: İstanbul, Haziran 2025
<i>Baskı Miktarı</i>	: 1000

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İsâ Efendi

Bahâüddin Nakşibend Menâkıbnâmesi, *Sirâc-ı Vehhâc*

1. Tarih, 2. Edebiyat, 3. Tasavvuf, 4. Menakıbname, 5. Nakşibendilik

ISBN: 978-975-17-6195-8

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.

Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına* aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5, 34116 Fatih / İstanbul

Tel.: +90 (212) 511 36 37

Faks: +90 (212) 511 37 00

tuyek@ktb.gov.tr

www.yek.gov.tr

SİRÂC-I VEHHÂC

BAHÂÜDDİN NAKŞİBEND MENÂKİBNÂMESİ

(İNCELEME - METİN)

ÎSÂ EFENDİ

Hazırlayan
Azmi Bilgin
Fakirullah Yıldız

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, haki-katin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tabâbete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine’de, Kâhire’de, Şam’da, Bağdat’ta, Buhara’da, Semerkant’ta, Horasan’da, Konya’da, Bursa’da, İstanbul’da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu öreceğ değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanların geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	4
ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	13
<i>Sirâc-ı Vehhâc'</i> ın Nüshası	17
<i>Sirâc-ı Vehhâc'</i> ın Muhtevası	18
Fî Beyânî Aksâm-ı Kitâb	18
1. Kısım: Velayetle İlgili Hâller Anlatılır	18
2. Kısım: Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in Çocukluğu ve Hâcegân Silsilesinin Hitabının Güzelliği	19
Hâcegân Silsilesi	20
3. Kısım: Hz. Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in Güzel Ahlâkı, Mübarek Meclislerinde Yaptığı Konuşmalardaki Hakikatler ve Letayifler, Derviş ve Müntesipleriyle Kurduğu Güzel Davranışları	21
4. Kısım: Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in Velayet Denizi Dalgalandıkça Fenâ Dalgasından Ortaya Çıkan Kerametleri ve İnsanlık Bulutunda Yığılıp Biriktikçe Sonsuzluğun Doruğundan Ortaya Çıkan Makamlarının Nurlu Görüntüleri	29
METİN	45
Sebeb-i Te'lîf-i Fikr-i Şân	50
Fî Beyân-i Aksâm-ı Kitâb	51
Kısım-ı Evvel: Velâyete Müte'allık Ahvâl-i Mufassal Beyânındadır	52
Kısım-ı Sâni: Hâce Nakşibend'ün - <i>Kuddise Sirruhû ve Üssise</i> <i>Birruhû</i> - İbtidâ-i Hâli ve Silsile-i Hâcegânun Hüsn-i Hitâbı Beyânındadır	59
Kısım-ı Sâni	89
Hazret-i Hâce'nün - <i>Kuddise Sirruhu's-Samedânî</i> - Tarîk-ı Sa'âdet-Refîkı ve Silsile-i Hâcegânun Ferîkı -Kaddesallâhu <i>Esrârehum ve Essese Birrehum ve Envârehum</i> - Şânındadır	89
Fî Silsile-i Hâcegân	89
Üçüncü Kısım	92

Hazret-i Hâce'nün - <i>Kuddise Sirruhû</i> - Ahlâk u Evsâf-ı Nezâyîfî ve Meclis-i Şerîflerinde Mübârek Lafızlarından Sâdır u Bâdir Olan Hakâyıkı ve Letâyîfî ve Tâlib ü Râgıblarla Mu'âmelede Vukû' Bulan İhsân ve Vezâyîfî Beyânındadır	92
Kısm-ı Râbî: Şol Cevâhir-i Kerâmât-ı Tâmmât ki Deryâ-yı Velâyet Telâtum İtdükce Mevc-i Fenâdan Zâhir Olurdu ve Ol Zevâhir-i Neyyirât-ı Makâmât ki Sehâb-ı Beşeriyyete Tezâhum ü Terâküm İtdükce Evc-i Bekâdan Bâhir ü Zâhir Olurdu	162
DİZİN	337
EKLER	341

ÖNSÖZ

Tasavvufî düşüncenin tarih boyunca İslâm toplumunun manevî iklimine kattığı zenginlik, hem teorik hem de pratik alanlarda birçok kıymetli eserin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu eserler, yalnızca dönemin sûfî anlayışını yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal ve bireysel dinî hayatın şekillenmesinde de önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle silsile yoluyla aktarılan tarikat öğretileri ve âdâbı, mürşid-mürîd ilişkisi çerçevesinde düzenlenmiş pek çok risale ve menâkıbnâme ile gelecek nesillere aktarılmıştır. Bu metinler içerisinde *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetüs-Sâlikîn* gibi eserler, Nakşibendiyye tarikatının irfanî mirasını belgeleyen temel kaynakları arasında yer almıştır.

Şâh-ı Nakşibend lakabıyla tanınmış olan Hâce Muhammed Bahâüddîn el-Buhârî (ö. 791/1389), tasavvuf tarihinin en mühim şahsiyetlerinden biri olup, Nakşibendiyye tarikatının kurucu pîridir. Buhara'nın Kasr-ı Arifan köyünde dünyaya gelen Şâh-ı Nakşibend, zahirî ilimlerde temayüz etmiş ve tasavvufî terbiyesini Hâcegân silsilesinin önemli halkalarından olan Emir Külâl (ö. 772/1371) vasıtasıyla tamamlamıştır. Tasavvufî anlayışında, şeriat ahkâmına sıkı bağlılık, zâhir-bâtın dengesinin gözetilmesi ve halk içinde Hak ile beraber olma esası belirgindir. Onun tarikat anlayışı, “hafi zikir”, “sohbet”, “halvet der encümen” gibi ilkeleriyle seleflerinden ayrışır ve tasavvufun içtimâî hayata intibakını esas alır. Nakşibendî yolunun temel prensiplerini teşkil eden “erkân-ı aşere” (on esas), Şâh-ı Nakşibend'in tasavvufî sistematığının temelini oluşturur. O, bir mürşid olarak sadece bireysel kemâlî hedeflememiş, aynı zamanda toplumsal bir arınma ve irfan hareketinin öncüsü olmuştur.

Salâhuddîn ibn Mübârek el-Buhârî tarafından kaleme alınan *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetüs-Sâlikîn* adlı eser, başlangıçta Hâcegân yolu olarak ortaya çıkan ve daha sonra Hâce Muhammed Bahâüddîn Nakşibend'e nisbetle Nakşibendiyye olarak meşhur olan tarikatla ilgili olup Farsça yazılmıştır. Eserde daha çok bu tarikatın kurucu pîri olan Hâce Muhammed Bahâüddîn el-Buhârî'nin hikmetli sözlerine ve kerametlerine yer verilmiştir. 785 [1383] yılında Alaüddîn Attâr vasıtasıyla Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in

sohbetine erişen Salâhuddin ibn Mübârek el-Buhârî *Enîsü't-Tâlibîn*'de ya bizzat kendi başından geçen ya da çağdaşı dervişlerin yaşadığı hadiseleri anlatmıştır. Bundan dolayı *Enîsü't-Tâlibîn* Nakşibendilikle ilgili birinci elden kaynak olma niteliğindedir.

Bu tür menkıbevî eserler genellikle daha sonra kaleme alınıp derlendiği için bilgiler zaman aşımından dolayı bir hayli değişikliklere uğrayabilmektedir. *Enîsü't-Tâlibîn*'de anlatılanlar, Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in yaşadığı dönemde kaydedildiği için böyle bir durum söz konusu değildir. Müellif eserini kaleme alırken temel tasavvufî kaynaklardan da yararlanmıştır. *Enîsü't-Tâlibîn*, ayrıca mutasavvıf şahsiyetlerin hayatlarının ve menkıbelerinin anlatıldığı Molla Câmî'nin (ö. 1492) *Nefahâtü'l-Üns*'ü, Fahreddin Ali Safî'in (ö. 1532) *Reşahât*'ı, Nasrullah Efendi'nin *Risâle-i Bahâiyye*'si gibi temel eserlere de kaynak olmuştur.

Yayına hazırlamış olduğumuz *Sirâc-ı Vehhâc* adlı bu eser, Salâhuddin ibn Mübârek el-Buhârî'nin Farsça kaleme aldığı *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn* adlı eserin Türkçe çevirilerinden birisi olup bugüne kadar yayımlanmamıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla tek yazma nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında (Belediye Yazmaları, K 1423) bulunmaktadır.

Dört bölümden müteşekkil olan eserin birinci ve ikinci bölümlerinde Nakşibendiliğin usul ve esasları, veli ve velayet, veliliğin alametleri, velilerin üstün yönleri, nübüvvet ve siddıkiyyet makamları, Hâce Bahâüddîn'in ilk manevî hâlleri ve Hâcegân silsilesi hakkında bilgi verilir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in hayatı, menkıbeleri, güzel ahlâkı ve davranışları, dervişleriyle olan sohbetleri, hikmetli sözleri ve kerametleri anlatılır.

Eserin mütercimi ile ilgili bilgiler sınırlı olup *Sirâc-ı Vehhâc*'in tespit edebildiğimiz yegâne nüshasının ferağ kaydında sadece isminin "İsa" olduğunu ifade eden mütercim, eserin sonunda kitabı tercüme ederken her yerde aslına sadık kaldığını, fakat bazı yerlerde cümleleri Türkçe ifade etmenin zorluğundan dolayı mefhuma uygun olarak tercüme ettiğini belirtmektedir. Mütercimin gerek eserin mensur metnini gerekse manzum kısımlarını

-ki manzum kısımları nazmen tercüme etmiştir- son derece başarılı bir üslupla tercüme ettiği göz önüne alındığında Arapça ve Farsçaya hakkıyla vâkıf olduğu söylenebilir. Fakat eserin müstensihî için aynı durum söz konusu değildir. Yayına hazırladığımız yazma nüsha, mütercimmin kendi hattı olmayıp müstensih hattıdır. Nüshada yer yer imlâ hataları mevcut olup tarafımızdan tespit edilenler düzeltilerek ilgili dipnotlarda belirtilmiştir.

Bu çalışma, Nakşibendî tasavvuf geleneğinin temel kaynak eserlerinden *Enîsü't-Tâlibîn*'in Osmanlı döneminde yapılmış tercümelerinden biri olan *Sirâc-ı Vehhâc*'ı günümüz ilim dünyasına kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Eserin bu neşriyle, tasavvuf tarihi, Osmanlı tercüme faaliyetleri ve Nakşibendiyye literatürü alanlarında yapılacak araştırmalara katkı sunulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, eserin hem araştırmacılara hem de konuya ilgi duyan okuyuculara faydalı olmasını temenni ederiz.

Bu eserin yayımını gerçekleştiren Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yetkililerine, özellikle kurum başkanı sayın Dr. Coşkun Yılmaz'a, Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı Erhan Yıldız'a, yazma eser uzmanı Yavuz Kılıç'a, yayın sürecindeki katkıları için Dr. İsmet İpek'e ve kitabın editörlüğünü üstlenen Doç. Dr. Göker İnan'a teşekkür ederiz.

A. Azmi Bilgin - Fakirullah Yıldız

GİRİŞ

Yayına hazırladığımız *Sirâc-ı Vehhâc*, Salâhuddin ibn Mübârek el-Buhârî'nin¹ Farsça kaleme aldığı *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn* adlı eserin Türkçe çevirilerinden birisidir.

Enîsü't-Tâlibîn'in bir diğer Türkçe çevirisi Süleyman İzzî Teşrifâtî (ö. 1755) tarafından yapılmıştır. Kendisi de Nakşibendî tarikatı müntesiplerinden olan Süleyman İzzî Teşrifâtî, Murâdiye Zâviyesinde seccâde-nişîn-i irşâd olan Nâsiruddin Ebü'l-Alâ eş-Şeyh Ali Efendi en-Nakşibendî'nin isteği üzerine bu eseri tercüme ettiğini belirtmektedir.²

Osmanlı Türkçesiyle yapılan bu çevirinin yazma nüshalarının³ yanında *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn Makâmât-ı Muhammed Bahâüddin Nakşibend Kuddise Sirruhu* adıyla matbu bir nüshası da vardır (İstanbul 1328). Bu nüsha esas alınıp Süleyman İzzî Teşrifâtî'nin çevirisi sadeleştirilerek birkaç kez yayımlanmıştır: 1. *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn Makâmât-ı Muhammed Bahâüddin Nakşibend Kuddise Sirruh* (İstanbul 1982, Buhara Yayınevi); 2. *Şâh-ı Nakşibend Gönüller Nakkaşı: Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn* (Sadeleştiren: Mustafa Özsaray, İstanbul 2003, İz Yayıncılık); 3. *Hallerin Terbiyesi: Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn Makâmât-ı Aliyye-i Nakşibendiyye* (haz. Niyazi Adıgüzel, İstanbul 2018).

Yayına hazırlamış olduğumuz *Sirâc-ı Vehhâc* adlı bu eser ise *Enîsü't-Tâlibîn*'in ikinci bir çevirisi olup bugüne kadar yayımlanmamıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla tek yazma nüshası İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında (Belediye Yazmaları, K 1423) bulunmaktadır.

Mütercim, eserin sonunda kendi adını zikretmeye lüzum görmediğini belirtip;

Çün oldı hayrdan nefsinı ayık

Değil adın dile almağa lâıyk (vr. 321a)

1 Salâhuddin İbn Mübârek el-Buhârî'nin doğumu, gençliği ve tahsil hayatı hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. *Hediyetü'l-Ârifîn* müellifi İsmail Paşa, vefat tarihini 793 [1391] olarak vermektedir.

2 Bk. Salâhuddin ibn Mübârek el-Buhârî, *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn*, terc. Süleyman İzzî Teşrifâtî, İstanbul 1328, s. 2.

3 Mesela bk. Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, nr. 7620, Esad Efendi, 1348; İstanbul Üniversitesi TY 6432.

dedikten sonra kendi isminin vâkıada mürşidinden gelen bir işaretle gizlendiğini şöyle ifade etmiştir:

Vâkı'ada Mevlâ-yı Evlâsının ve muktedâ-yı mühtedâsının işaretiyle

Çü kıldı kendi ihfâsını tercîh

Gerek olunmaya nâmında tasrîh (vr. 321a]

Nüshanın ferağ kaydında ise sadece isminin “İsa” olduğunu ifade etmiştir.¹ Eserin adını ise kitabın sonunda nazmen şöyle beyan etmiştir:

Gün gibi çün oldu nûr-ı behhâc

Nâm olsa n'ola *Sirâc-ı Vehhâc* (vr. 323b]

Yine mütercim, eserini Rebiülâhir ayında başlayıp bir yıl sonra aynı ayda tamamladığını;

Bi-hamdillâh ki bu dürc-i cevâhir

Rebiu'l-âhir içre oldu âhir

Hem ol ay olmışdı iftitâhı

Geri ol ayda buldı felâhı

N'ola mihr-i münîre olsa hem-nâm

Çü seyrin eyledi bir yılda tamâm (vr. 323b]

beyitleriyle belirtirken ne yazık ki tercüme tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir.

Mütercim, kitabı tercüme ederken her yerde aslına sadık kaldığını, fakat bazı yerlerde cümleleri Türkçe ifade etmenin zorluğundan dolayı mefhumu uygun olarak tercüme ettiğini belirtmektedir. Yine manzumeleri Türkçeye çevirirken de -manasını el vermeyenler istisna olmak üzere- aynı bahirde nazmen tercüme ettiğini, zaruri durumlarda ise başka bir bahirde ve farklı kafiyede nazmen tercüme edip bazen de beyit sayısını artırarak tercüme ettiğini söylemektedir:

“...Ve dahi bu za'îf ü zelîl ü nahîf ü alîl işbu tercemenün her yerde asl-ı kitâba ve ol fasl-ı hitâba mütâbakatın kasd eyledüm, anun üzerine yazup düzdüm. Ammâ ba'zı mevâzı'da bu yüzden i'lâm asîr ve bu sözden ifhâm lisân-ı Türkîde gayr-ı yesîr olduğu ecilden mâ-hasalın alup zübdesin süz-

1 bkz. *Sirâc-ı Vehhâc*, vr. 324a.

düm ve her beytin tercemesinde ol bahre muvâfakat kasd eyledüm. Me-ger ma'nâ el virmeye ve selâset-i fehvâya el iröeye, anun gibileri bozdum. Gayr-ı bahre ve ayruk kâfiyeye getirüp veyâhûd adedin arturup yazdum. Eger taşdan [323a] katı dillere te'sîr iderse sikkeyi mermerde kazdum ve münâsebetin ba'zı ebyâta ve hikâyât getirmege râgıb oldum."¹

Mütercimin gerek eserin mensur metnini gerekse manzum kısımlarını -ki manzum kısımları nazmen tercüme etmiştir- son derece başarılı bir üslupla tercüme ettiği göz önüne alındığında Arapça ve Farsçaya hakkıyla vâkıf olduğu söylenebilir. Fakat eserin müstensihî için aynı durum söz konusu değildir. Yayına hazırladığımız yazma nüsha, mütercimin kendi hattı olmayıp müstensih hattıdır. Nüshada yer yer imlâ hataları bulunmaktadır, bunlardan tespit edebildiklerimizi düzelterek dipnotta belirttik.

Yine müstensih, nüshanın sonunda mütercim tarafından ebcedle dü-şürülmek istenen tarih kaydını muhtemelen yanlış kopya etmiş olduğu için eserin başlangıç ve bitiş tarihiyle ilgili çelişkili bir durum söz konusu olmuştur:

"...Ve dahi Sâhibü'l-Makâmât'un ve Vâhibü'l-Kerâmât'un -kuddise sir-ruhû ve üssise birruhû- nâm-ı ihtirâmı zıkr olundukça Sâhib-i Kitâb -ra-diye anhu'l-Vehhâb- "Hâce-i Mâ" diyü ta'bîr etmek münâsebetiyle târîh-i ihtitâm "**Menâkıb-ı Hâce-i Bahâüddîn**"² vâkı' oldu. Ve târîh-i ibtidâ "**Makâmât-ı Hâce-i Bahâüddîn**"³ olup ve iştibâhı [323b] dâfi' ve râfi' oldu."⁴

Sirâc-ı Vehhâc adıyla Türkçeye tercüme edilen eser, başlangıçta Hâcegân yolu olarak ortaya çıkan ve daha sonra Şâh-ı Nakşibend lakabıyla tanınmış olan Hâce Muhammed Bahâüddîn Nakşibend'e nisbetle Nakşibendiyye olarak meşhur olan tarikatla ilgilidir. Eserde daha çok bu tarikatın on be-şinci şeyhi olan Muhammed Bahâüddîn el-Buhârî'nin hikmetli sözlerine ve kerametlerine yer verilmiştir. Eserin birinci ve ikinci bölümlerinde Nak-

1 Bkz. *Sirâc*, vr. 322b-323a.

2 "Menâkıb-ı Hâce-i Bahâüddîn": 912/1506.

3 "Makâmât-ı Hâce-i Bahâüddîn": 1301/1883-84. Burada müstensih tarafından eserin telif tarihiyle ilgili ya kelime atlanmış veya yanlış yazılmıştır.

Bir önceki dipnotta bitiş tarihi olarak 912/1506 verilmesi ve mütercimin; "Bi-hamdi'llâh ki bu dürc-i cevâhir / Rebiu'l-âhir içre oldu âhir / Hem ol ay olmuşdu iftitâhı / Girü ol ayda buldı felâhı" deme-si dikkate alınırsa 912 Rebiülâhîr/1506 Ağustos/Eylül'de biten esere, 911 Rebiülâhîr/1505 Eylül'de başlanmıştı denilebilirse de eserin dili göz önünde bulundurulduğunda eserin başlangıç ve bitiş için belirtilen bu tarihler şüpheli görünmektedir.

4 Bkz. *Sirâc*, vr. 323a-b.

şibendiliğin usul ve esasları, veli ve velayet, veliliğin alametleri, velilerin üstün yönleri, nübüvvet ve sıddıkiyyet makamları, Hâce Bahâüddîn'in ilk manevi hâlleri ve Hâcegân silsilesi hakkında bilgi verilir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in hayatı, menkıbeleri, güzel ahlâkı ve davranışları, dervişleriyle olan sohbetleri, hikmetli sözleri ve kerametleri anlatılır.

Salâhuddin ibn Mübârek el-Buhârî *Enîsü't-Tâlibîn*'de ya bizzat kendi başından geçen ya da çağdaşı dervişlerin yaşadığı hadiseleri anlatmıştır. 785 [1383] yılında Alaüddin Attâr vasıtasıyla Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in sohbetine erişmiştir. Bu durum *Sirâc-ı Vehhâc*'da şöyle ifade edilmektedir:

“...Vaktâ ki delîl-i hidâyet ve sebîl-i inâyet, bu za'îf ü nahîf bende-i efkender-i Bârî, Salâhuddîn ibnü'l-Mübârek el-Buhârî' [yi] yedi yüz seksen beşde evliyânun mürşidi ve enbiyânun müsterşidi kutbu'l-ârifin ve kutru'l-vâfîkin, ziyâü semâi'd-dîn Hazret-i Hâce Bahâüddîn halîfesi Alâüddîn Attâr el-Kassâr -utire türbetuhû mâ-dâmeti'l-emtâr fî'l-a'sâr- hizmet-i bî-minnetine irişdüirdi, anların râbitası ve vâsıtasıyla Hazret-i Hâce -kuddise sirruhû- sohbetine yitüştüirdi.¹

Bu ifadeler dikkate alındığında *Sirâc-ı Vehhâc*, Nakşibendilikle ilgili birinci elden kaynak olma niteliğindedir. Bu tür menkıbevi eserler genellikle daha sonra kaleme alınıp derlendiği için bilgiler zaman aşımından dolayı bir hayli değişiklere uğrayabilmektedir. Bu eserde anlatılanlar, Bahâüddîn Nakşibend'in yaşadığı dönemde kaydedildiği için böyle bir durum söz konusu olmamaktadır. Müellif eserini kaleme alırken temel tasavvufî kaynaklardan da yararlanmıştı. *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetüs-Sâlikîn*, ayrıca mutasavvıf şahsiyetlerin hayatlarının ve menkıbelerinin anlatıldığı temel eserlere de kaynak olmuştur. Bunların başında Molla Câmi'nin (ö. 1492) *Nefahâtü'l-Üns*, Fahreddin Ali Safi'in (ö. 1532) *Reşahât*, Nasrullah Efendi'nin, *Risâle-i Bahâiyye* adıyla bilinen eserleri gelmektedir.

1 Bkz. *Sirâc*, vr. 5a.

Sirâc-ı Vehhâc'ın Nüshası

Eserin günümüzde bilinen tek nüshası İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları Bel. Yz. K. 01423'te kayıtlıdır. Nüsha 324 yaprak olup nesih hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 13 satırın bulunduğu nüshanın boyutları 210x145-130x75 mm'dir. Ön kapak, arka kapak, sertap ve miklep kahverengi deridir. Ön-arka kapak ve miklepte soğuk baskı şemse süsleme mevcuttur. Süslemede hatayi grubu ve yaprak motifi kullanılmıştır. Sertap içi bordo renk deridir. Mütercim Îsâ Efendi tarafından kaleme alınan eser müstensih hattı olup nüshanın ferağ kaydında müstensihin adına ve istinsah tarihine dair bir bilgi mevcut değildir.

Îsâ Efendi eserin sonunda şu kaydı düşmüştür:

(تَمَّتْ هَذِهِ النُّسخة المملوءة بالعزّ والتّوقیر، علی ید العبد الحقیر والمترجم الفقیر، رأس من أساء ورئیس المشتغلین بلعلّ وعسی، المسمّی بعیسی غفر الله له ولوالديه وللمسلمین یوم لا تسمعُ إلا همساً، بحرمة من خلق لعزّته الصّبح والمساء)¹

Baş (1b): Hamd-i bî-nihâye Hazret-i Hudâ'ya -*celle celâluhû ve amme nevâluhû*- ki tahmîd-i evvelîn ü âhirîn anun fâtiha-i tahmîdidür ve temcîd-i zebân-ı mukarrebâ[n]-ı mele-i a'lâ ebced-i temcîdidür, bisât-ı kabûle yol bulmak devleti, vâsıflara anun telattufundandır ve inbisât-ı husûl-i vusûle lâhık olmak izzeti, âriflere anun ta'arrûfündendir.

Son (324a): Temme bi'l-îmdâdi min Rabb-i Samed
Fî ezâni'l-asri min yevmi'l-ahad

1 Bu nüsha, izzet ve hürmetle dolu olarak, kusurlu ve günahkârların başı, "lealle" ve "asâ" (ümid ve temenni) ile meşgul olanların öncüsü, kendisine "Îsâ" denilen fakir bir mütercim ve hakir bir kulun eliyle tamamlanmıştır. Allah Teâlâ, ona, anne ve babasına ve tüm Müslümanlara, "çok hafif sesler dışında bir şeyin işitilmeyeceği" (Tâhâ 77/108) o günde, sabahı ve akşamı kendisi için yarattığı Zât'ın (Hazret-i Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem-) hürmetine mağfiret buyursun.

***Sirâc-ı Vehhâc*'in Muhtevası**

Yayına hazırladığımız *Sirâc-ı Vehhâc* aşağıda görüldüğü gibi dört bölüme ayrılmıştır:

Fî Beyânî Aksâm-ı Kitâb

Kısm-ı Evvel: Velâyete müte'allık ahvâl beyânındadır.

Kısm-ı Sâni: Hazret-i Hâce-i Nakşibend'in *-kuddise sirruhû-* ibtidâ-i hâli ve silsile-i hâcegânun *-kaddesallâhu teâlâ esrârahum-* ahvâli beyânındadır.

Kısm-ı Sâlis: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* evsâf ü ahlâkı ve keyfiyyet-i sülûki ve bu ferîkun tarîkı ve bu tarîkun ferîkı ve tâliblerle her mahalde mu'âmeleleri ve meclis-i şerîflerinde mübârek lafzlarından sâdır ü bâdir olan letâyif-i ma'ârif beyânındadır.

Kısm-ı Râbi': Ahvâl ü makâmâtta vâkı' olan kerâmât beyânındadır ki bahr-ı velâyet temevvüc itdükce zâhir ve zâhir olurdu.

Bölümlerde anlatılanları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Kısım: Velâyetle İlgili Hâller Anlatılır.

Velâyet, Hakk'ın inayet meşrikından kulun kalbine doğan bir nurdur. "Evliyaullah kimdir?" sorusuna şöyle cevap verilmiştir: "Kendileri görülünce Allah'ı zikretmeye ve fikretmeye sebep olan kimselerdir." Onlar sohbet ettikleri zaman kalpten gam gider, letafet ortaya çıkar. Kulun kalbi dünya ve ahiretten koparsa oraya Allah'ın sevgisi dolar. Onun bütün hâl ve harekâtı Cenâb-ı Hakk'ın tasarrufuna geçer. Hz. Hâce Bahâüddîn Nakşibend, her zaman şunu söylemiştir: "Keşif ve kerametlere itibar etmeyin, bu tür şeyler bazen salih olmayan kişilerden de gerçekleşebilir. Önemli olan istikametdir."

Hz. Âsaf'ın, Belkıs'ın tahtını getirmesi, Hz. Meryem'e kuru hurma ağacından hurma yedirilmesi gibi keramet olarak adlandırılan hâllere birkaç örnek verilir. Edep dışı bir hâl, şeyhlerin huzurunda olursa özür ve af mümkündür, fakat onların sözlerini inkâr etmenin çaresi yoktur. Çünkü onlar aşk ateşiyle yanmış ve dert dumanına boyanmış küllerdir.

Evliyanın huzurunda olan kişi kendi hâlini saklayamaz. Çünkü bir kimsenin dış görünüşünü zâhir ehli nasıl görürse, evliyalar da bâtını aynı şekilde görür. Tasavvuf ilminden nasibi olmayan, son nefesinde çok kötü bir hâlde olur. Onların en az zararı bu ilimden yoksun kalmasıdır. İnsan kendi gayretiyle her işi kolay edebilir. Kişinin Hak ile bâtılın arasını fark edip nefsini riyazet ateşiyle yakabilmesi için bâtînî ilme de vakıf olması gerekir.

Nevâdirü'l-Usûl'de Hz. Peygamber aleyhisselâmdan gelen şöyle bir rivayet yer alır: Ümmetimin sıddıkları ve velileri, nebilerin halifeleri mertebindedir. Yani Nebî aleyhisselâmın davet ettiği davet ederler ve onların yolunda giderler. Tasavvuf ehli şu hususta ittifak etmiştir: Nebiliğe en yakın derece sıddıklık derecesidir. Bu hususta, marifet semasının dolunayı Hz. Bâyezîd-i Bistâmî'den şu sözler bize ulaşmıştır:

“Müminlerin son mertebesi velilerin başlangıç, velilerin son mertebesi şehitlerin başlangıç, şehitlerin son mertebesi nebilerin başlangıç, nebilerin son mertebesi resullerin başlangıç mertebesidir. Resullerin son mertebesi ülü'l-azmin (en büyük peygamberler) başlangıç, onların son mertebesi ise Hz. Muhammed aleyhisselâmın başlangıç mertebesidir. Fakat Hz. Muhammed aleyhisselâmın mertebesinin sonu ve nihyeti yoktur. Onun derecesini ancak Cenâb-ı Hak bilir. Velilik nübüvvetin kırk altı bölümünden biridir. Hak Teâlâ velilerden meczupların kalbine bazı kelimeleri ilham eder. Yakîn ehli için nübüvvetten nasip vardır.

Dünyada vasat bir çizgide olup ifrat ve tefrit gibi aşırılıklardan sakınmak gerekir. Huy güzelliği ile sırât-ı müstakîme gitmek nebiliğin yirmi dört parçasından biridir.

2. Kısım: Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in Çocukluğu ve Hâcegân Silsilesinin Hitabının Güzelliği

Alâüddîn Attâr, Hz. Hâce Bahâüddîn Nakşibend'den şunu nakletmiştir: Allah'ın bize verdiği lütuflardan biri Şeyh Muhammed Baba-yı Semmâsî'nin şerefli nazarına mazhar olmamız ve bizi evlatlığa kabul etmeleridir.

Baba-yı Semmâsî, yanlarında dervişleri de olduğu halde Hz. Bahâüddîn'i henüz üç günlük iken Kasr-ı Ârifân'da görmüştür. Buradan geçerken Allah erinin kokusunu hissedince, bu defa kokunun arttığını bildirmiş. "O Allah eri dünyaya gelmiş ki, koku artmış." buyurmuştur.

Alâüddîn Attâr, Hz. Hâce Bahâüddîn'nin dört yaşlarında iken keramet gösterdiğinden örnekler verir. 18 yaşında Baba-yı Semmâsî kendisini çağırır, onun hizmetine girer. Semmâsî ona ilerde çeşitli olağanüstü hâllerle karşılaşacağını işaretini vermiş ve daha sonra bu hâller vuku bulmuştur. Semmâsî vefat edince babası onu Semerkand'a götürür. Giderken birçok sûfiyi ziyaret ettirir. Dönüşte ise babası onu evlendirir.

Hâcegân Silsilesi

Hz. Hâce Bahâüddîn'in bu tarikata oğulluk olarak kabul edilmesi, velayet güneşinin göğü ve tarikatın şeyhi Hâce Muhammed Baba-yı Semmâsî tarafından olmuştur. O, "Azîzân" ünvanıyla ün kazanmış Hâce Ali-i Râmiten'den, o da sırasıyla Hâce Mahmûd-ı İncîrfagnevî'den, o da Hâce Ârif-i Rivgerî'den, o da Hâce Abdülhâlık-ı Gucdüvânî'den hilafet almıştır. Gucdüvânî de Şeyh Ebû Ya'kûb Yûsuf-ı Hemedânî'nin halifelerindendir. Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'nin tarikata intisabı ise, Horasan'ın büyük şeyhlerinden Ebû Ali-i Farmedî-i Tûsî'nin vasıtasıyla olmuştur. Yine Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî tasavvuf yolunda ona bağlanmıştır. Ebû Ali-i Farmedî'nin tarikat silsilesi iki koldan olmuştur. Bir kol Ma'rûf-ı Kerhî'ye erişir ve çoğu şeyhin intisabı onadır, onun da bağlantısı iki tarafadır: Biri Dâvûd-ı Tâî'den, Habîb-i Acemî, Hasan-ı Basrî vasıtasıyla Ali b. Ebî Tâlib'e *-radıyallahu anhu-* ulaşır. Diğeri ise Ali Rıza ve babası Mûsâ Kâzım ve onun babası Ca'fer-i Sâdık vasıtasıyla Ehl-i Beyt'e ulaşır. Bu silsileye şeref ve değerinden dolayı "altın silsile" adı verilmiştir.

Adı geçen Ebû Ali-i Farmedî'den gelen iki koldan biri Büyük Şeyh Ebu'l-Kâsım Gurgânî-i Tûsî'ye erişir. Bu da üç vasıta ile Cüneyd-i Bağdâdî'ye kadar ulaşır. Diğer kolu Ebu'l-Hasan Harakânî'ye çıkmakta olup o da yaşadığı çağda herkesin kendisine tâbi olduğu bir kimsedir. Harakânî, tasavvuf terbiyesini Bâyezîd-i Bistâmî'nin ruhaniyetinden, Bistâmî de Ca'fer-i Sâdık'ın ruhaniyetinden almıştır.

Ca'fer-i Sâdık'ın intisabı iki koldandır. Kollardan biri, babası İmam Muhammed Bâkır, onun babası İmam Zeynelâbidîn ve onun babası Hz. Hüseyin'e o da Hz. Ali b. Ebî Tâlib vasıtasıyla Fahr-i Âlem Hz. Muhammed (s.a.v)'e ulaşmaktadır.

Ca'fer-i Sâdık'ın diğer bir kolu da annelerinin babası Kâsım b. Muhammed vasıtasıyla Selmân-ı Fârisî'ye ulaşır. Onun da doğrudan Hz. Peygamber aleyhisselâma ve Hz. Ebû Bekr-i Sıddık (r.a.)'a intisapları vardır.

3. Kısım: Hz. Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in Güzel Ahlâkı, Mübarek Meclislerinde Yaptığı Konuşmalardaki Hakikatler ve Letayifler, Derviş ve Müntesipleriyle Kurduğu Güzel Davranışları

*Alâüddîn Attâr şöyle nakleder:

Hız. Hâce Bahâüddîn Nakşibend, fakr yolunun mürşidi, gınanın düşmanı idi. Her durumda "Ne bulduksa fakr ve fenâda bulduk, her neye kavuştuksa fakrla sahip olduk." derdi. Yazın köhne hasır, kışın mescitten çıkan çerçöpü altlarına sererlerdi.

Her türlü şüpheli şeylerden sakınır, hep helâli talep ederdi. Mal biriktirmez, bol bol verirdi. Kendisine bir hediye getirilse ya misliyle ya da daha fazlasıyla ihsanda bulunurdu. Misafirlerine ikram eder, onları kendisine tercih ederdi.

Yiyeceklerini ziraattan elde ederdi. Bunun için kullandığı tohumu, yere, suya ve tarlada kullandığı öküzlere varıncaya kadar her hususta özen gösterirdi.

Hız. Peygamber aleyhisselâm arpa ununu ekmek yaptığı için, bu sünnette uymak için bazen Hız. Hâce de arpa unundan ekmek yapmış, fakat Hız. Peygamber'le *-aleyhisselâm-* eşit derecede benzerliğin doğru olmadığını düşünerek, bundan vazgeçmiştir. Dervişleri yemeği gaflet ile yemekten menetmiş, ayrıca bir yemek öfke ve gönülsüzlükle, temiz olmadan ve gaflet ile pişirse onu yememeyi âdet edinmiş, dervişlere de yedirmemiştir.

Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in güzel ahlâk ve davranışları, dervişleriyle olan sohbetleri, hikmetli sözleriyle ilgili birçok rivayet bulunmaktadır.

Bunlarla ilgili bazı örnekler:

*Hz. Hâce, bir gün Gadyût adlı kasabaya gitti. Kendisine yemek getirildi, “Bu yemek öfkeyle pişirilmiş.” diye yemedi.

“Bir iş gaffletle ve istemeyerek yapılmışsa onda hayır ve bereket yoktur, zararı çoktur.” derdi. Nefis ve şeytan ona yol bulur. Sonuçta onun işi de ona göre olur. Aslı fesat üzere olanın sonu da fesat üzere olur.

Hayırlı işler ve sâlih ameller helâl yemeğin sonucudur, bu yemek kalp huzuru ve uyanıklık ile yenmiş olmalıdır. Özellikle namaz ve niyazda kalp huzuru, gönül safası için temiz lokma ve helâl kazanca ihtiyaç vardır. Helâl olsa bile gafflet ile yenirse haram lokma gibi yine harap olur.

Hz. Hâce, bir gün Horasan’a gitmiş, Serahs’ı şerefleştirmişlerdi. Horasan Meliki Sultan Hüseyin’den Hz. Hâce’ye mektup geldi. Herat’a gitti. Hâce Abdullah-ı Ensarî’nin hankâhına vardı. Melik sofra hazırlattı, Hz. Hâce yemedi.

Melik “Tarikatınızda cehrî zikir, sema ve halvet var mı?” diye sordu. Hz. Hâce, “Yoktur” dedi. “Bizim tarikimiz Hâce Abdulhâlık-ı Gucdüvanî silsilesidir, *halvet der-encümen*dir.” “*Halvet der-encümen* nice olur?” diye sorulunca şöyle cevap verdiler: “Kişi zâhirde halkla ola, bâtında Hakk’ın feyziyle dola. Ne zâhir bâtına mâni’ ola ne de bâtın zâhiri def’ ve ref’ ede.” Melik Hüseyin yine şöyle bir soru sordu: “Nebî’nin kendisi veliden yüce ve mükemmel olması gerekirken, o hangi veliliktir ki nebiden daha faziletli olur?” Hz. Hâce şöyle cevap verdi: “Nebinin kendi velayeti kendi nebiliğinden daha üstün demektir. Çünkü velayetinde Hakk’a gark olması uygundur.”

Melik Hüseyin, Hz. Hâce’ye çeşitli hediyeler getirdi, Hz. Hâce hiçbirini kabul etmedi. Hediyelerini geri gönderdi. Melik Hüseyin’e öğütler verip onu sarayına geri uğurladı. Melik Hüseyin’in sarayında kadınların el emeği gömlek, mendil, peşkir gibi şeyleri hediye etmek istedilerse de Hz. Hâce onları da kabul etmedi.

Herat’tan dönüp memleketlerine geldiklerinde gömlekleri yoktu. Sadece bir keçe, bir sarık, bir eski ayakkabısı vardı. Bütün bunlar o vilayette Hz. Hâce’ye bağlılığı ve teslimiyeti arttırdı.

Hız. Hâce'ye pişmiş balık hediye getirildi. Bütün dervişler, balıktan yemeye başladılar. Bir derviş yemedi, oruçlu olduğunu belirtti. Hız. Hâce, "Sen de ye!" dedi, derviş orucunu bozmayacağını söyledi. O da şöyle bir hikâye nakletti: "Sultânü'l-Ârifin Bâyezîd-i Bistâmî zamanında bir dervişe, ziyafette (nafile) orucunu boz dendiği hâlde, bozmamış, şeyhin sözünü tutmadığı için o derviş dergâhdan kovulmuştur."

*Hız. Hâce'nin hizmetine vardım. Oruçlu idim, bunu kimseye söylememiştim. Hız. Hâce, yemek getirip bana "ye" dedi ve şöyle buyurdu: Görünüşte kendini Hak ile bilen ve manada Hak yolu terk etmiş olan yoldan sapmıştır. Yolcu önceden hızlı hızlı yürürse yolda kalır. Yavaş yavaş, aşama aşama giderse gittikçe yürüyüşü hızlanır. Sonunda bir sürü yol alır. Onun için önce tecrübe sonra amel olmalıdır. Biz tecrübe ettik ve sana yemek yemeni emrettik.

*Hız. Hâce'nin, kutlu bakışı o kadar tesirliydi, mübarek nefeslerinde o kadar kolaylık ve nurluluk vardı ki, yanında ve sohbetinde bulunan derviş ve sâlik kısa zamanda çeşitli hâllerle karşılaşır ve az bir sürede insanî üzüntülerden tümüyle kurtulurdu. Misafir gelse kendisi hizmet eder, ikramlarda bulunur, misafirin bineğiyle bile ilgilenirdi.

*Hız. Hâce'nin değer verdiği kimselerden Hız. Şâdî'den nakledilmiştir: Evine misafir gelse gereği gibi hizmet ederdi. Misafirin hayvanına su ve yiyecek verirdi.

*Hız. Hâce, dostlarının evine varsa veya tanıdıklarıyla buluşsa onlara hâl hatır sorar, sonra bütün evde bulunan hizmetkârların, büyük küçük herkesin gönlünü alırdı. Kiminle sohbet etse onun kalbi kötü düşüncelerden ve yararsız sözlerden döner, kendileri onu cezbeder ve onunla samimi dost hâline gelirdi. Birçok veli vardı fakat velilikte onun benzeri yoktu. Şöyle buyurdu: "Bir kimse bir başkasından daha önce bir iyilik görmüşse ona ne kadar karşılık verse o iyiliğin karşılığını ödeyemez. Çünkü bu kişi öbürünün insaniyetini gördüğü için iyilik yapmıştır. O kendisi iyilik görmeden nefesine aykırı hareket ederek o zor işi kendisine kolay kılmıştır."

*Hız. Hâce ile tanışmadan önce ekin eker, bahçeye bakardım. Bir gün Hâce, bahçenin önüne geldi, çok çabaladım fakat kelekten başka bir şey

elime gelmedi. Utanarak Hz. Hâce'ye ilettim, "Olan bu!" diye özür beyan ettim. Hz. Hâce onu güzellikle kabul buyurdu. Sonraki yıllar bâtînî ve zâhirî hâllerimize şefkat ve merhametle davrandılar. Ona muhabbet duy-mamıza ve Hak yola girmemize onun bu güzel ahlâkı sebep oldu.

Hz. Hâce sohbet meclisinde adı geçen dervişin işinin uygun olduğunu şöyle izah etti: O zaman halk bizi tanımıyordu, o derviş bize Hakk'ın nis-betini ispat etti. Bahçesinde ne bulduysa bize hürmetle ikram etti. Biz de onun zâhir ve bâtîn hâllerine riayet gösteririz. İhsanın mükâfatı çok büyük bir iştir, bambaşka bir cümbüştür.

*İki mümin karşılaştınca ilk selam verene ikincisi ömrü boyu iyilik yap-sa yine de onun bu iyiliğini karşılamaya gücü yetmez.

*Bu yolda (tasavvuf yolunda) her kim neye ulaştıysa edepten dolayı ulaşmıştır, ayrılan da edebi terkten dolayı ayrılmıştır.

*Bir derviş uzun süre yolculuğa çıkıp izinle uzak kaldığında, Hz. Hâce ilk karşılaştığında, ona başından ve gönlünden geçenleri sorar, olanları kendisinden öğrenir, dervişin unuttuklarını kendisine hatırlatır, derviş ona gönülden daha çok bağlanırdı.

*Dervişlerine şöyle söylerdi: "Allah'a yalvarmayı çoğaltın, nefse her za-man karşı koyun."

*Kim nefsine muhalefet etme mutluluğuna ererse ve âdetleri terk etmek ona arkadaş olursa, o az bir iş olsa bile onu az görmeyip büyük görmelidir.

*Allah'ın yardımına şükredenlerin yolundan gitmelisiniz. Hz. Hâce'nin hâllerin değiştirilmesinden ve fiillerin hakir görülmesinden kastettiği, nef-se karşı çıkmaktır. Her zaman şöyle buyururlardı: "Nefsini suçlayın. İn-sanlar için iyi düşünün, kendiniz için kötü düşünme yolunu seçin... Zâ-hirinizi halka, bâtınınızı Hakk'a verin, fakr u fena yolunu ve topluluğunu seçin."

*Hz. Hâce nefse muhalefete çok önem verirdi. Bu konuda şöyle söyle-miştir: "Bir kimse kendi nefsinin yaramazlıklarını söylemeye başlasa, bun-lara muhalefet ona kolaylaşır. İnsanların övmesi ve yermesi kendisi için eşit olur. Kendi nefsini yener, kendi ayıbını gidermeye çalıştığı gibi başkasının

ayıbını da üzerine alıp onun için gece gündüz gözyaşı döker, kendisini onun için feda eder, Allah’a yalvarır, o günahı kendisi işlemiş gibi istiğfar eder. Allah bundan dolayı onun şerrini güzelliğe çevirir.

*Kişi benlikten ve kendi ameliyle gururlanmaktan kurtulmalı, Allah’ın emrine muhalefetten sakınmalı, Hz. Peygamber aleyhisselâmın sünnetine uymalıdır. Sadece yararlı ilim yetmez amel de gereklidir.

*Kişi kendi iradesini bırakıp İslamiyetin emirlerine uyup bütün varlığıyla Hakk’ı tanıyıp ona göre ibadet ve taatte bulunmalıdır.

*Allah’ın dışındaki varlıklarla ilgilenmek, heva ehline dalkavukluk yapmak çok utanç vericidir ve iki cihanda da şiddetli azap sebebidir.

*Hakiki iman, Cenab-ı Hakk’a muhabbet ve onu hakkıyla bilmektir. Uzun yıllar kâmil ve mükemmil bir müridin hizmetinde bulunmalı ve cezbe yoluna gitmelidir.

Hz. Hâce Nakşibend’in sözlerinden bazıları şöyledir:

*Dervişlik, gönlü masivadan koparıp Hakk’a bağlamaktır. Derviş, kendinden yükseklerinin hâline bakıp kendi hâline ağlamalıdır. İnsanın dünyaya işlerinde kendinden aşağıdakine bakması gerekir ki, kendinin ona göre zengin olduğunu bilsin. Gönül masivadan koparsa Hakk’a bağlı olur. Kişi bu yolda eksikliklerini hatırlamalı, ağlayıp sızlamalıdır. İnsan kirliyi temizden ayırt etmeyince ve masivayı terk etmeyince hakiki mümin olmaz ve iman lezzetini bulamaz. Mürit için en büyük bela istekleridir. Bunlardan kurtulmak için tarikat ehliyle sohbet ve ülfet etmesi gerekir.

*Bizim tarikatımız sohbetdir. Birbirimize meskenet ve niyazla ülfetdir. Birbirleriyle karşılaştıklarında; “Gel bir saat iman getirelim!”, yani “Masiva karanlığını ve heva tozunu sohbet nuruyla ortadan kaldıralım!” derler. İhvanın sohbeti ve dostların birbirleriyle buluşması hakiki imana sebep olur.

*Bir kişinin günden güne ilim ve ameli artmasa ve bunlardan yararlanmasa o kişi ziyan ve hüsrandır. Ölmesi yaşamasından hayırlıdır. Hz. Peygamber aleyhisselâm “İki günü eşit olan mümin ziyandadır.” buyurmuştur. Yani firak ehli olup Hak’tan uzaktır.

*Allah bir kulu severse ona günah zarar vermez. Yani o, günah işlemez. Gafletle günah işlese, bir daha işlememek için âh u zâr eder, bir daha işlememek üzere kalbinden o günahı çıkarır. Onun tarikatında sürçmek ve düşmek şaşılacak bir şey değil, fakat düştüm diye yatıp kalmak, zillet dolu lezzetler denizine dalmak edep değildir.

*“Namaz müminin miracıdır.” hadis-i şerifinden murat hakiki namazın derecesini belirtmek içindir. Hakk’ın zikriyle öyle bir dolmalı ki, masiva düşüncesi muhâl olsun.

*Allah’tan istemeyi arttırın. Öyle ki, çömleğinizin tuzunu, ayakkabınızın bağını bile Hak’tan isteyin. “Bu küçük, basit bir şeydir Hak’tan istemeye utanırsınız.” demeyin. Edep dışıdır diye üzülmeysin. Her şeyi veren Allah’tır. Fakat sebebe de şükür ve minnet etmek gerekir. “İstemeyi arttırmak”tan kasıt, Allah’tan o kadar çok isteyin ki, yalvarmanın lezzetine gark olunuz. İsteddiğiniz ya verilir ya bir hikmetten dolayı verilmez; başka bir şey veya daha fazla ve yücresi verilir. Ya da o isteğiniz ahirette sizin yanınızda hazır olur. Asıl istenen Hakk’a yalvarmak olmalıdır.

*Fakr iki çeşittir: Biri isteğe bağlı, biri de zorunludur. İkincisi daha üstündür, çünkü kulun isteği karışmamıştır, tamamen Hakk’ın isteğiyledir. İsteğe bağlı fakrda ucb ihtimali vardır.

*Hakk’a gelmek için önce nefsini başka yere gönder. Çünkü nefsine meyletmişsen Hakk’a itaat edemezsin. Nitekim bir bardağa ne kadar su koyarsan içinden o kadar hava gider.

*Mevlânâ-yı Rûm şöyle buyurmuştur: Velayet ulu nimettir. Veli velayetini bilmeli ve onun şükrünü eda etmelidir. Onlar İlahî yardım görür. Kerametlere ve olağanüstülüklere dayanıp güvenmezler.

*İşin tamamı istikamet üzere olmaktır. İstikamete talip ol, keramete talip olma. Allah senden kesinlikle istikamet ister.

*Sâlikin gurura kapılmaması için bazı eksiklikler olur. Onu koruyan Allah’ın sonsuz yardımıdır. Masivaya ilgi yok olmayınca vücut testisinin tasarruf fırınına girmesi mümkün olmaz. Girerse vakitsiz girdiği için kırılır.

*Veli üç kısımdır:

1. Mukallit: İştittğini yapar, sonu gelmez isteklerden vazgeçer.
2. Kâmil: Kâmilliği başkasına tesir etmez ve başkasına kılavuzluk yapamaz.
3. Kâmil ve mükemmil: Hem kendini hem de başkalarını irşat eder. Nebilerin yoluna tam anlamıyla gitmek bu taife içindir.

Hız. Hâce Nakşibend buyurur:

*Allahu Teâla kullarına hikmetiyle muamele yapar, kimisini fakirlik kimisini zenginlikle terbiye eder. Kime ne layıkta bilir. Bizim tarikatımız en der tariklerdendir. Hız. Peygamber Efendimiz'e *-aleyhisselâm-* tâbi olmaktır. Onun eteğine el vurmaktır.

*Bizim sohbetimize gelenler iki çeşittir: 1. Bizim muhabbet tohumumuz gönlüne ekilmiş, sevgi fidanımız onun gönlüne dikilmiştir. Fakat masiva çerçöpü onun yetişip ortaya çıkmasına engeldir, işte biz onu temizleriz. 2. Henüz tohum saçılmamış, kalbi nadas olmamıştır, işte onun gönlünü açar, sevgi tohumunu saçarız. Gönlü bize meyilli olanı biz yoklarız, feyizimiz ona erişir. Yol mürşidi olan, müridin hâlini bilmelidir.

*Tarikat tamamıyla edepten ibarettir. Edep bu makam için kapıdır. Allah için edep, O'na tam bir kulluk ile itaat etmek; Resul-i Ekrem *-aleyhisselâm-* için edep, onun sünnetine tam manasıyla uymak ve ümmetine hürmetdir. Tarikat şeyhleri ve hakikat erbabı için edep, Hız. Peygamber'e *-aleyhisselâm-* ulaştırın şeylerdir.

*Mürşitlerin hâli avcılara benzer. İnce bir sanat ve hikmetle vahşi bir canavarı avlayıp boyun eğdirirler. Vahşilikten ünsiyet kazanırlar ve hayvan iken insanlaşırlar ve yavaş yavaş sünnete uyar hâle gelmiş olurlar. Sonra vuslatı elde etme derecesine gelirler.

*Hız. Davud, Allah'a şöyle münacat eder: Ey Allahım! Seni dost edinmek ve senin dostlarını dost tutmak malumdur. Fakat kullarını sana dost kılmanın yolunu bilmiyorum. Allahu Teâlâ şöyle buyurur: Benim nimetlerimi kullarıma bildirirsen onları bana dost kılma derecesine erersin.

*Yapılacak telkin, kemal ehli bir pirden olmalı ki, etkili olsun ve netice ortaya çıksın. Sultanın oku, okçusundan olmalı ki, seni düşmandan saklasın. Sağlam ve ispat edeceklerin dilinden olmalı ki, canı ve teni Hak yoluna dost kılsın.

*Kelime-i tevhitteki, “Lâ ilâhe” tabiat ve heva ilahlarını reddedip, “illal-lâh” da Hakk’ın ibadet edilecek tek varlık olduğunu ispat ederek masivayı reddetmektir. Zikirden maksat tevhidin hakikatine ulaşmaktır. Çok söylemek gerekmez. Aslolan can ekmeğinin canan fırınında pişmesidir.

*Müşâhede kalbe gelen ve süratle kaybolan gaybî ilhamlardır. Bundan dolayı anlaşılmaz ve aynısı bulunmaz, fakat izleri ve nurları havf ve recâ, kabz ve bast, üns ü heybet gibi sıfatlarla mübtedi, mutavassıt ve müntehiye göre cemal ve celalden hangi sıfat olduğu onunla bilinir, ona göre o sıfat müşâhede kılınır.

*Hak’la komşuluk gerekir, Hakk’ın halkıyla gerekmez. İbadette varlık korkusu vardır, ubudiyette varlığı terk vardır ve varlığı dağıtma vardır. Çünkü fenadır, belki “fena fillah”tır. Ta varlığı bâkî ola, asla amel sonuç vermez veya kendine mülâkî olan benlik o yoldan sâlikî menzile erdirmez.

*Tevhidin sırrına erişmek kolay, fakat marifete girişmek zordur; çünkü uçsuz bucaksız bir deryadır.

*Kim kendisini samimi kalp ve gönül huzuruyla Hakk’a bırakır ve ona teslim ederse ondan başkasına yalvarması ve başkalarından bir şey istemesi şirktir. Bu avamdan olursa affedilir, fakat seçkinlerden ve hâlislerden olursa affedilmez.

*Allahu Teâlâ beni dünyanın haraplığı için var etti. Halk ise benden dünyayı tamir etmemi ister. Ben âhiretleri için aracı olmak istedikçe onlar beni dünyaları için aracı yapmak isterler.

*Eğer benim vücudumdan daha harap bir vücut olsaydı yokluk hazinesi onda gerçekleşirdi.

*Ehlullah halkın yükünü, onların ahlâkını güzelleştirmek için çekerler ve gönül kazanmaya çalışırlar. Çünkü Hakk’ın nazar etmediği hiçbir gönül yoktur. İster o gönül bunu bilsin ister bilmesin. Kim gönlü elde ederse, ona İlahî nazardan feyz erişir.

*Eğer yârin ayıbına bakacak olursak yârsız kalırız. Eğer gönlün istediğini beklersek sevgilisiz kalırız. Dikeni hor görürsek gül bahçesiz kalırız.

*Bir kimse kendini dilese aslında kendini dilememiştir, belki kendini bilememiştir. Bir kimse kendini dilemezse, o aslında arkadaşını, dostunu ve mümin kardeşini istemiş, nefsiyle gaza için kılıcını bilemiştir.

*Kötü kişileri dost edinmek istersen, onlara şefkat ve merhamet nazarıyla bak, öğüt ver ve yardım et, Allahu Teâlâ'dan onlar için af ve mağfiret iste. Bu onların söz ve davranışlarının desteklenmesi anlamına gelmez.

*Dervişin içi savaşız, dışı renksiz olmalıdır. Dervişlik hırkasında yüz kişinin kötü sözüne aldırış etmeyiz ve kimseyi incitmeyiz. Kimseye zorluk çıkarmayız, kimseden de incinmeyiz. Dervişlik her nesneden aşığı, her şeye zebun olmaktır.

4. Kısım: Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in Velayet Denizi Dalgalandıkça Fenâ Dalgasından Ortaya Çıkan Kerametleri ve İnsanlık Bulutunda Yığılıp Biriktikçe Sonsuzluğun Doruğundan Ortaya Çıkan Makamlarının Nurlu Görüntüleri

Bu kısımda Hz. Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in birçok kerametleri anlatılmaktadır. Biz burada bunlardan bazı örnekler vereceğiz.

İlk anlatılan kerametlerden biri, Alâüddîn Attâr'dan nakledilmiştir:

*Hz. Hâce Bahâüddîn Buhara'da iken dervişlerinden Mevlana Ârif, Hârezm'e gider. Bu derviş seyahatte iken Hz. Hâce Bahâüddîn onun nerele gittiğini, ne gibi hallerle karşılaştığını yanındakilere haber verir.

*Hz. Hâce'nin dostlarından birisi nakleder:

Deşt-i Kıpçak'tan büyük bir ordu Buhârâ'ya gelir ve birçok esir alır. Halktan birçoğu da helak olur. Esirlerden birisi de bunu nakleden zâtın kardeşidir. Babaları çok üzülür. Şeyhin yönlendirmesiyle bu zât gider, kardeşini Hârezm'de bulur. Bir gemide kardeşiyle birlikte iken ters bir rüzgâr eser. Fakat Hz. Hâce'nin işaretiyle deniz sakinleşir, gemi sahile yanaşır. Böylece kardeşini kurtarır. Bu kerameti görünce gönlü Hâce Bahâüddîn Nakşibend'in muhabbetiyle dolar.

*Abdullah-ı Hucendî'den nakledilmiştir:

Hucend'den Tirmizî'ye gidip Hâce Muhammed b. Ali Hakîm Tirmizî'nin kabrini ziyaret ettim. Oradan bir su kenarına vardım, sonra bir mescide gittim. Burada rüyada iken birisi bana "Ben Muhammed b. Ali Hakîm Tirmizî'yim, on iki yıldan sonra Buhârâ'da Hâce Bahâüddîn meydana çıkacak, senin nasibin ondadır." der. Hucendî, on iki sene sonra Buhârâ'ya gider, Hz. Hâce Nakşibend'in müridi olur.

*Baba Sahib-i Semerkandî anlatır:

Hz. Hâce Bahâüddîn'in kerametleri dillerde yaygınlaşınca Semerkand'dan Buhârâ'ya geldim. Evine giderken, yolda bir grup dervişle karşılaştım. Bir yerde konakladılar, bana bir kâse süt getirdiler, "Nasibindir, iç!" buyurdular. Gönlümden daha önce geçen şeyi ikram etmiş oldılar.

*Bir derviş anlatıyor:

Hz. Hâce Bahâüddîn bana, buğdayını değirmende öğütmemi emir buyurdu. Buhârâ'nın şiddetli bir kış günüydü, halk değirmenin suyunun donacağını düşünüyordu. Hz. Hâce bana değirmenin suyunun donmayacağını haber verdi, değirmenciye bunu bildirmemi söyledi. Değirmende büyük bir izdiham vardı, o yıl dere donmadı, sıram gelince buğdayı öğüttüm.

*Bir derviş anlatıyor:

Bir dervişin oğlu, Buhârâ'dan kaçır. Derviş Hz. Hâce'ye bu durumu iletir ve yardım ister. Hz. Hâce ona "Üç gün sonra evine git, onu eve dönmüş bulacaksın." der. Bu kıssa Hz. Hâce'nin halkın itikadına ve kalpten itimadına ve birçok inkârcının inatlarından vazgeçmelerine sebep olur.

*Bir derviş anlatıyor:

Hz. Hâce-i Hâcegân Gadyût'ta idi, benden Kasr-ı Ârifân'a odun götürmemi istediler. Ben de biraz odun topladım, bu zor oluyordu. Biraz da çalı çırpı toplayıp evlerine götürdüm. Kendilerini beklemeye başladım. Üç gün sonra gelip bana "Eve odun getirdin mi?" dedi. Ben de "Evet getirdim." dedim. Hz. Hâce odunların gönülsüz toplandığını ifade etti.

*Alâüddîn Attâr'dan nakledilmiştir:

Dervişler iki grup halinde çarşıda farklı yere gittiler, her iki grup da Hz. Hâce'yi gittikleri yerde gördüler. Bir yerde toplanan bu dervişlerin yanına bir başka derviş daha geldi. O da Hz. Hâce'yi gördüğünü söyledi. Hâlbuki Hz. Hâce o akşam evden hiç çıkmamıştı, başka bir derviş topluluğuyla sohbet hâlindeydi. Bütün dervişler bu durumdan dolayı şaşkına döndüler.

*Şeyh Şâdî anlatıyor:

Hz. Hâce'ye muhabbetimin sebebi şundandır. Gadyût'ta bir gün tarlayla uğraşıyordum, Hz. Hâce'yi gördüm. Bana "Gel!" diye işaret etti. Yanımda dört kavun vardı, bunlardan iki küçük kavunu Hz. Hâce'ye götürdüm. Hz. Hâce "Büyükleri koyup küçüklerini getirmişsin." diye beni uyardı. Diğer kavunları da alıp getirdim. "Her biri nasibini bulsa gerek." dedi. Gerçekten de yolcular geldi, her biri yerini buldu. Hz. Hâce "Aramızda bu kadar hukuk sabit oldu, gel evine varalım biraz da orada oturalım, eşin koyun başı ile fırında keşkek pişirmiş, yiyip şükredelim." deyince, birlikte gittik, evde şeyhin dediklerini bulduk. Muhabbetimizin biri on oldu.

*Şeyh Şâdî'den nakledilmiştir:

Şeyh Şâdî, bir gün ev halkıyla birlikte, "Hz. Hâce'yle bizi buluştur." diye Allah'a dua emişti. Kış günüydü, belli bir süre geçtikten sonra, bu durumdan Hz. Hâce haberdar olmuş ki, Kasr-ı Ârifân'dan bizim bulduğumuz yere çıkageldi.

*Âlim bir derviş anlatıyor:

Bir gün hanımla münakaşa ettik, kısa bir süre sonra aramız yeniden düzeldi. Hz. Hâce'nin hizmetine vardığım bir gün: "Kadınlarla iyi geçinmek gerekir, eğer üzücü bir durum olursa derhal gönüllerini almak gerekir." dedi. Eşiyle iyi geçinemeyen birisi vardı. Aklıma o geldi, sözün muhatabı ben değilimdir, diye düşündüm. Hz. Hâce, hemen Hz. Baba Semmâsî'nin şöyle söylediğini nakletti: Söz ortanıdır, herkesin üzerine alması ve ondan ibret alması gerekir.

*Bir derviş naklediyor:

Hız. Hâce, Nesef'e gider, derviş de orada olup vaazlarını dinlemek ister. Hız. Hâce, dervişe iltifat eder. Hutbesini dinler ve Şeyh Ahmed Câmî'den şunu nakleder: Fakr iki çeşittir: 1. İhtiyarî fakr. 2. İztırarî fakr. İztırarî daha makbuldür, çünkü onda kişinin kendi ihtiyarı yoktur. Onu tercih eden Hakk'ın rızasını tercih etmiş olur.

*Hız. Mîr Külal'in halifesi Mevlana Hâce Ârif anlatır:

Dervişlerden bir grupta Hâce Bahâüddîn'in ziyaretinden dönüyorduk. Yolda birisi Hız. Hâce'ye ileri geri bazı şeyler söyledi. Onu uyardık, fakat bizi dinlemedi. O an bir arı dudağından soktu, çok eziyet verdi. Diğer dervişler ona, "Akılsızlığının cezasını gör!" dediler. Sonra hatasını anladı, tövbe ve pişmanlık yoluna gitti.

*Bir derviş anlatıyor:

Hız. Hâce'nin bulunduğu bir yerde dervişler kebab pişiriyordu. Pişerken bir parça kebab yedim. Kebabı Hız. Hâce'nin önüne getirdik, meclistekilere birer lokma verdi, bana vermedi. "Bana niçin vermedi?" diye düşündüm. Bana bakarak: "Habersizce kebab yiyenin bizden tekrar lokma umması doğru değildir." dedi.

*Bir derviş şöyle anlatıyor:

Halvette iken halvetteki arkadaşımın hatırı için raks ettim ve cehrî zikre katıldım, sıcakladığım için bazı giysilerimi kavalcıya verdim. Önemli bir iş için dışarı çıktım, baktım, Hız. Hâce evimize doğru gidiyordu. Hız. Hâce, dervişe; "Bir kişi, şefkat ve merhameti kendi yakınlarından olan dervişlere göstermesi gerekir." diyerek kavalcıya verdiğim giysiye işaret ettiler. Sonra "Bizim tarikimizde semâ' ve cehrî zikir yoktur." buyurdular. Bunun üzerine hâlîme muttali olduğunu bildim, mahcup oldum. Bir süre sohbetlerine izin vermediler, sonunda dervişlerden bir grup çok üzüntülü bir hâlde olduğumu bildirip affımı talep ettiler, Hız. Hâce tekrar sohbetlerine katılmama izin verdi.

*Bir derviş şöyle anlatıyor:

Kasr-ı Ârifân'a yakın yerde oturuyordum. Bazen kasaplık yapardım. Orada birisinin sürüsü vardı. Hz. Hâce bana bir koyun verdi, "O kişinin sürüsüyle yürüsün." dedi. Bir süre sonra bana "Koyunu kes!" dedi, fakat ben dediğini yerine getiremedim. Ertesi gün beni ve koyun sürüsü olan kişiyi çağırdı. Ona "Bu geceki durumdan beni haberdar et!" dedi. Sürü sahibi şöyle cevap verdi: Bu gece sürüden 400 koyun çalmışlar, sizin koyununuzu da götürmüşler." Ben bu durumdan utandım. Kusurumu bildim, tedbirsizliğimi itiraf ettim ve hemen koyunun kıymetini Hz. Hâce'ye getirdim. Hz. Hâce, "Kabul etmeyiz, çünkü dün Hak yoluna o koyunu feda ettim, onun yerine on koyun gelecek." dedi. Ertesi gün gerçekten de Nesef tarafından dervişler on koyun getirdiler.

Bir derviş şöyle nakletti:

Hz. Hâce Horasan'a gitti. Tus'tan Meşhed tarafına gitmeye niyet etti, yolda bir süvari Hz. Hâce'ye bir miktar dinar vererek, kabul etmesini niyaz etti. Hz. Hâce, bu dinardan "üzüntü" kokusu geliyor, deyince; süvari, üç aydır yedi baş davarının kayıp olduğunu söyledi, bunun için yardım ve dua talep etti. Hz. Hâce, "En kısa zamanda Allah'ın yardımıyla yitiğini bulursun, sen şimdi bu altınları al git, isteğin yerine gelince o zaman getirirsin." dedi. Kısa süre sonra o süvari, davarını buldu, Hz. Hâce'nin dervişleri arasına katıldı.

*Bir derviş şöyle anlatıyor:

Nesef'te yaşıyordum. Bir kişiyle ağız dalaşı yaptım, gönlünü kırdım. Bir süre sonra Buhara'ya gittim. Hz. Hâce'nin huzuruna vardım, bana hiç yakınlık göstermedi ve benimle konuşmadı. Baktı ki Buhara'dan Nesef'e gitmiyorum, bunun üzerine bana şu kadar söyledi: "Gidip münakaşa ettiğin kimseden özür dilemedikçe selamını almayacağım." Ben mecburen Nesef'e döndüm. Hz. Hâce bir gün Nesef'e geldi, benim için o münakaşa edip kalbini kırdığım kişiden özür diledi. "Bu günahı o yapmadı, ben ettim, bu cürmü sen unut!" diyerek o kişinin gönlünü aldı. Sonunda bu fakiri de affetti. Bu olay o Nesef vilayetinde çok meşhur oldu, onun sevgisi bütün gönülleri kapladı.

*Hâce Alâüddîn Attâr anlatıyor:

Bir kış mevsimi idi, soğuktu, yağmur zamanıydı. Hz. Hâce, Mir Hüseyin'e bol odun toplanmasını emretti. İstenilen odun toplandı ve saadethanelerine getirildi. Ertesi gün yağmur başladı, kırk gün yağmur yağdı, odun yerli yerine sarf edildi. Hz. Hâce Hârezm'e gitmek için yola çıktı. Şeyh Şâdî'yi kendisine yoldaş aldı. Yolda Çerâmkâm suyunun kenarına geldiler. Şeyh Şâdî'ye "Suyu geç!" diye emretti. Şâdî, korktu, tekrar emretti, üçüncü söylediğinde heybetle baktı. Şâdî suya basıp geçti, arkasından Hz. Hâce geçti. Şâdî'ye "Ayakkabına bak neresi ıslanmış!?" diye sordu. Şeyh Şâdî hiçbir yerinin ıslanmadığını gördü, utandı, aklı başına geldi. Sonra Şâdî'yi geri Buhara'ya gönderdi. Hz. Hâce tek başına Hârezm'e doğru devam etti. Şâdî, "Biraz daha sizin hizmetinizde olayım." dediyse de fayda etmedi. Alâüddîn Attâr, Hz. Hâce'nin şöyle söylediğini naklediyor: Şâdî'yi üzüntüyle geri Buhara'ya gönderdim. Allah'ın yardımıyla, ona sonsuz hidayet erişti, velayetten on sekiz kapı açıldı. Her birisinden rahmet suyu ve merhamet gülsuyu saçıldı. Daha sonra Hârezm'e doğru yola revan oldum. Sonra Buhara köylerinden birine vardım. Mescide gittim, o gece orada kaldım. O gece, anneme gitmem gerektiğiyle ilgili bir ilham geldi. Hârezm'e gitmekten vazgeçtim ve annemin ziyaretine gittim.

*Bir derviş naklediyor:

Hz. Hâce bir gün hanemize uğradı, çok memnun olduk; fakat evimizde un yoktu. Hemen pazardan bir çuval un alıp getirdim. Hz. Hâce, "Bu unu harcamaktan sakınma, azlığını çokluğunu kimseye söyleme." buyurdu. Onun emirlerine uydum. İki ay bu un benim evimde oldu. Gelen giden herkes ondan nasip aldı. Çuval olduğu gibi duruyordu. Hz. Hâce'nin duası berekâtıyla o undan uzun süre yemek pişirdik ve bereketini gördük. Bu durumu ev halkına söyledim, ondan sonra o bereket olmadı. Bu durum Hz. Hâce'nin veliliğinin büyüklüğünü yakinen bilmeme sebep teşkil etti.

*Bir derviş nakletti:

Hz. Hâce, Gadyut'tan Buhara'ya doğru gitti. Ben ve Derviş Muhammed Zahid anlaştık, onunla birlikte gittik. Hz. Hâce, Derviş Ahi Muhammed Derâhenin'in evini şereflendirdiler. Ona: "Pazara git, falan dükkândan alış-

veriş yap, bizim için yemek hazırla!” buyurdular. Fakat o, unutup söylenen dükkândan değil de başka dükkândan alışveriş yapıp geldi. Hz. Hâce; Ahi Muhammed’i görünce, “Niçin rızamızın dışında hareket edersin? diye onu azarladı. Orada bulunanlar araştırınca, o dükkânlardan alışveriş yapmanın devlet tarafından yasaklandığını öğrendiler. Bu keşfi görenlerin gönlü Hz. Hâce’nin muhabbetiyle doldu.

*Bir derviş anlatıyor:

Ben Gadyut’ta oturuyordum. Hz. Hâce bir mektup göndererek, bir dervişle birlikte gidip bir başka dervişin ineğini kesmemizi istiyordu. Hemen o dervişle gittik, söz konusu ineği kestik. Karnını yarıncı gördük ki, biraz daha geciksek hastalıktan ölecek hâlde imiş. Hâlbuki Hz. Hâce o ineği iki senedir görmemiş.

*Hâce Alâüddîn Attâr anlatıyor:

Ben Hz. Hâce’nin muhabbetiyle saadet buldum, sohbetiyle şerefledim. Büyük kardeşim, Hz. Hâce’yi inkâr eder, “Niye o dervişin sohbetine gidip ömrünü boşa geçirirsin?” diye beni her zaman kınardı. Küçük kardeşimle ticaret yaparken malına Buhara yakınlarında haramiler el koydu. Perişan hâldeydi. Bana, “Ne yapabiliriz?” diye sordu. Ben de “Hz. Hâce’ye müracaat gerekir.” dedim ve Hz. Hâce’ye durumu ilettim. O “İnşallah yakın zamanda malınız size ulaşır.” dedi. Hemen bulundukları yerden dışarı çıktı. O sırada cesur bir atlı çıkageldi, atından inip Hz. Hâce’yi hürmetle selamladı. Hz. Hâce, “Biz evimizden bir iş halletmek için çıktık, sizinle karşılaştık.” dedikten sonra durumu izah ettiler. Atlı: “İnşallah, sizin güzel hatıranız için o mal, sahibine ulaşır.” diye karşılık verdi. Bir süre sonra o malın durumuyla ilgili haberi Hz. Hâce’ye getirdi. Hz. Hâce, bana “Küçük kardeşinle birlikte falan bahçeye gidiniz, haramiler o bahçede saklanıyorlarmış.” dedi. Kardeşimle söylenilen yere gittik, haramiler malları ortaya koymuş, paylaşıyorlardı. Bizim geldiğimizi görünce atlarına binip gittiler, biz de malımızı aldık. Biradere haber ulaşınca o da inkârı bıraktı, Hz. Hâce’ye gönülden muhabbet duymaya başladı.

*Hâce Alaüddin Attâr anlatıyor:

O yıllarda Abdullâh bin Kazgan, Mâverâünnehr'in hâkimi idi. Buha-ra'nın çevresinde ava çıkmıştı, şehir halkını da ava çağırdı. Herkes ava gitti. Hz. Hâce, bir yerde sohbet yapacaktı, insanlar ava gidince o da bir tepeye çıktı. O anda "Velilerin şerefi Hak'ladır. Bundan dolayı sultanlar onların dergâhlarına baş eğerler." diye düşündü. O sırada melik elbiseli bir atlı Hz. Hâce'nin yanına geldi. Attan inip büyük bir saygı ile Hz. Hâce'yi selamladı. Hz. Hâce ona "Ne işle meşgulsün?" diye sorunca, o "Avcıyım, ansızın içime bir cezbe düştü, beni avlayıp bu tarafa getirdi. Sizi gördüm, muhabbetiniz kalbime doldu. Hizmetinize yöneldim." dedi. Hz. Hâce "Beni bırak, Abdullâh bin Kazgan halkı ava çağırdı, ben de ona uydum, benim avlamaya yetkim yok, buraya geldim, kendi hâlimle meşgulüm." dedi. Bunun üzerine atlı "Esas siz bizi avladınız, cezbe zinciriyle bağladınız." dedi. Hz. Hâce hırkasını aldı, yerinden kalktı ve biraz yürüdü. Atlı da onu yaya olarak takip etti ve ona yalvardı. Hz. Hâce ona dönüp heybetli bir nazar kıldı. Atlının hareket etmeye gücü kalmadı, şaşırdı ve çaresiz kaldı.

*Şöyle rivayet edilmiştir:

Hz. Hâce'nin Kermîne'de dostları ve dervişleri vardı. Bunlardan biri Kermîne emirinin oğluyla tanışmıştı. Emir'in oğlu ona çok sıkıntı çektiirdi ve haddini aşan sözler söyledi. Hatta daha da ileri giderek Hz. Hâce'ye de edepsizlik yaptı. Gönlü kırılan bu derviş, Şeyh Hüsrev Kerminî'ye durumunu arz etti. Dervişler: "Nebiler ve veliler çok sıkıntılara katlandılar, bu Hakk'ın rızasına vesile olacaktır. Hz. Hâce'nin himmetiyle emirin oğluna Hak Teâlâ aydınlık verecektir." dediler. Emir'in oğlu ertesi gün dervişlerin sohbetine geldi, onlardan özür diledi. Çünkü o gece rüyasında denizde bir girdaba tutulmuş, Hz. Hâce gelip kendisini kurtarmıştır. Bundan dolayı tövbe ettiğini söyledi sonra sarayına gitti. Öğle namazından sonra bir kişi gelerek emirin oğlunun perişan bir hâlde baş açık yalın ayak sahrada dolaştığını söyledi. Bazı dervişler bunu duyunca emirin oğlunun sarayına gidip onunla görüştüler, bir süre oturdular. Emir'in oğluna, niçin bu hâlde olduğunu sordular. Onlara şöyle cevap verdi: "Benim tövbe ettiğimi duyan arkadaşlarım beni saptırıp içki içmeye götürdüler. Kadehi elime alınca, Hz. Hâce'yi gördüm, benim bulunduğum odaya geldi, heybetle üzerime saldır-

dı, bana yumruk vurmak istedi. Ben şaşırdım ve ne yapacağımı bilemedim. Elim kolum bağlandı, aklım başımdan gitti, yere yığıldım.” Bunları söyledikten sonra ayağının ızdırabından feryad ü figan etti, ayağına bir demir parçası batmıştı, çok uğraşılsa da çıkaramadılar. Dervişlerden kendisini Hz. Hâce’ye götürmelerini istedi, götürdüler, Hz. Hâce onun zâhir ve bâtin yaralarının iyileşmesine vesile oldu.

*Bir derviş anlatıyor:

Hz. Hâce beni bir iş için Hârezm’e gönderdi. Buhara’dan bazı kişilerle yol arkadaşı oldum. Hârezm’e vardım. Bir kervansarayaya indim. Bir gün sohbet esnasında bir grup insan bana ve Hz. Hâce’ye dil uzatıp edepsizce şeyler söylediler. Yol arkadaşım da onlara uydu. Ben gönlümden Hz. Hâce’ye yöneldim, öfkemi yenemeyip, kervansarayda bazı kimseleri toplayıp; “Benim şeyhim var, onların da şeyhleri var. Onların şeyhi hak ise benim malıma, benim şeyhim hak ise onların malına ve canına zarar gelsin. Bu sözün doğru veya yanlışlığı bugün veya yarın ortaya çıksın.” dedim. Ertesin gün bana birisi geldi, “İnkârcılardan birinin malını çalmışlar.” dedi. Daha sonra biz bir grup insanla yemek yiyorduk. Birisi geldi, inkârcılardan birisinin adını vererek: “Buharalı falan kişinin dört yüz altını alınmış, bir kölesi hastalanıp ölmüş, feryat figan eyliyor.” dedi. Dünkü sözün ateşinden kervansaraydaki herkes hayrete düştü, inkârcılar utanıp tevbekâr oldu.

Şöyle rivayet edildi:

Hz. Hâce, Kermîne nahiyesine geldi. Dervişlerle sohbet ediyor, Şeyh Hüsrev de büyük bir ihtimamla Hz. Hâce’nin hizmetini yapıyordu. Hz. Hâce aniden onun tarafına yüzünü çevirip “Gücün yetmez!” buyurdular. Etraftakiler şaşırdılar. Bu sözün ne anlama geldiğini çözemediler. Şeyh Hüsrev’e, “Hz. Hâce’nin sana böyle söylemesinin sebebi nedir?” diye sordular. O şöyle söyledi: “Hz. Hâce’nin muhabbetinden ve şevkinden âleme sığamaz hale geldim. Şunlar hatırıma geldi: Hz. Peygamber -*aleyhisselâm*- zamanında ashap çok fedakârlıklar yapmış, benim hiçbir şeyim yok, bir oğlum var, onu feda edeyim.” Bu düşünceler içerisinde iken Hz. Hâce, “Senin ona gücün yetmez!” buyurdular. Bu hâl keşfini ve gönül şevkini gören ve işiten herkes Hz. Hâce’ye tâbi oldu.

*Şöyle anlatılmıştır:

Hız. Hâce, Kermîne'ye geldi. O zamanlar kurtlar o yöreye iniyor, halka zarar veriyordu. Halk geceleyin insan ve hayvanlarının telef olmasından çok tedirgin oluyordu. Ayrıca Çerâmkâm suyu zaman zaman taşıp Kermîne köprüsünü harap ettiği için insanlar ve hayvanlar karşı tarafa geçemiyordu. Yine Kermîne, yolların kavşak noktasında idi ve padişahın adamları buradan geçiyordu. Bütün bunlardan halk sıkıntı çekiyordu. Hız. Hâce'ye bu durumları arz ettim. Hız. Hâce, "İnşaallah bundan sonra kurt ve yırtıcı hayvanlar Kermîne halkına zarar vermez, su köprüyü yıkmaz, zulüm hançeriyle padişah askerleri kimsenin bağırını yaralamaz." dedi. Salâh b. Mübârek el-Buhârî, otuz yıldır Kermîne köprüsünün yıkılmadığını, halkının insan ya da hayvanlardan huzursuz olmadığını söylemiştir. Hisse alınacak bu kıssa dillerde meşhurdur.

*Şeyh Hüsrev-i Kerminî anlatıyor:

Hız. Hâce, şimdi kabrinin bulunduğu Kasr-ı Ârifân'da oturmuş, bir yaşlı zâtla sohbet ediyordu. Ben onların yanına geldim, selam verdim. O yaşlı zât beni görünce bahçenin öbür tarafına gitti. Hız. Hâce, o Hızır idi, dedi. İki üç gün sonra yine o pîri Hız. Hâce ile sohbet ederken gördüm. İki ay sonra Buhara'ya gittim, yine o pîr ile karşılaştım. Beni gördü, tebessüm etti. Selam verdim, selamımı aldı. Beni kucakladı, hâlimi hatırlamı sordu. Ben çok memnun ve mesrur oldum. Daha sonra Kasr-ı Ârifân'a gittiğimde Hız. Hâce, bana Buhara çarşısına gittiğimi ve Hızır ile karşılaştığımı söyledi.

*Şeyh Emir Hüseyin nakletti:

Hız. Hâce beni bir gün önemli bir iş için Buhara'ya gönderdi. "Bu gece orada ol, yarın geri Kasr-ı Ârifân'a gel!" buyurdu. Yolda nefsimle mücadeleye tutuştum, bir hayli sıkıldım. Nefsimle mücadele ederken nuranî yüzlü birisi geldi. Durumumu anladı, bana büyük şeyhlerin çektiği zahmetlerden bahsetti, onun yüce birisi olduğunu anladım. Elini koynuna sokup bir parça hamur verdi, "Bunu pişirip yiyesin." dedi. Sonra ortadan kayboldu. Buhara'ya varınca o hamuru ekmekçide pişirttim, bir parçasını da ona verdim, o da yedi. Bana kim olduğumu sordu, "Hız. Hâce'nin hizmetkârların-

danım.” dedim. Sonra Kelâbâd’ın giriş kapısına geldim, akşam namazını kıldım. Burnuma elma kokusu geldi. Bir saat geçmedi ki mescidin kible tarafında on üç on dört elma döküldü. Bir parça ekmekle elmayı yedim ve şükrettim. O gece Kasr-ı Ârifân’a gittim. Sabah namazını mescitte kıldım. Hz. Hâce’nin huzuruna çıktım. Bana yolda hamur veren kişinin Hz. Hızır olduğunu söyledi. “Onun bile muhabbetini kalpte bulundurmamak gerekir, Hakk’ı talep etmek şarttır.” buyurdu. Ekmekçi o ekmeği yedikten sonra Hz. Hâce’nin hizmetiyle şereflendi, ömrünün sonuna kadar muhabbeti sabit oldu.

*Alâüddîn Attâr naklediyor:

Hz. Hâce arkadaş ve ahbablarıyla oturmuş, gönülünden heva ve masivayı götürmüşlerdi. Kûfîn’den Lâlâ adlı birisi huzuruna geldi. Hz. Hâce, ona “Niçin geldin, ne istiyorsun?” dedi. O, “Yolumu kaybetmiştim, Allah için ruhunuzun huzurunu istemeye geldim.” dedi. Hz. Hâce arkadaşlarına yöneldi, “Ne dersiniz, bu kişiye istediğini verelim mi?” diye sordu. Onlar da, “Hz. Hâce’nin keremi ve cömertliği boldur.” dediler. Hz. Hâce ona baktı, derhal o kişide anlatılamayacak bir hâl ortaya çıktı. O kimse Hz. Hâce’nin nazarıyla makbul kimselerden oldu, gönlü tatlı bir cezbe ile doldu.

*Bir derviş anlatıyor:

Hz. Hâce’nin oğlu vefat etmişti. Şöyle buyurdular: “Biz bu hususta da Hz. Peygamber’e *-aleyhisselâm-* uymuş olduk. Çünkü Hz. Peygamber aleyhisselâmın oğlu da vefat etmişti, bizim de öyle oldu.” Sonra şöyle söylediler: “Bir olay ki Hz. Resulullâh’ın *-aleyhisselâm-* başından geçti, Hak Teâla’dan o bize de erişti.”

Bunun benzeri bir rivayet de şöyledir: Hz. Peygamber aleyhisselâm ashabıyla oturuyordu, ocak yanıyordu, ekmek pişirmek için hamuru ortaya getirdiler. Hz. Peygamber *-aleyhisselâm-* sahabeye, “Hepiniz birer parça hamur alın, ekmek için fırına bırakın!” buyurdu. Onlar da öyle yaptılar. Hz. Peygamber *-aleyhisselâm-* de bir hamur alıp fırına bıraktı. Daha sonra fırını açtıklarında sahabilerin hamuru pişip ekmek olmuş, Hz. Peygamber’in *-aleyhisselâm-* hamuru pişmeden olduğu gibi kalmış. Bundan anladılar ki onun elinin dokunduğu yeri ateş yakmıyor. Biz de Hz. Peygamber aley-

hisselâma uyduk. Dervişler hamurlarını fırından aldılar, bizim ekmeğimiz hamur olarak kaldı.”

*Allaüddin Attar anlatıyor:

Hız. Hâce'nin yolu istikamet idi, devamlı sünnet-i seniyye üzereydi. Sohbetleri çoğunlukla âlimlerle olurdu. Mevlana Hüsamüddin Asîlî ve Hamîdüddin Şâşî bunların başında gelirdi. Alâüddîn Attâr şöyle naklediyor: Hız. Hâce bana, “Bir miktar badem al, Hamîdüddin Şâşî'ye gidip ziyaret edelim.” diye işaret buyurdu. Hamîdüddin Şâşî dervişleriyle Şer'âbâd'da bulunuyordu. Hız. Hâce, Şâşî ile buluşunca, “Biz sizleri ararken siz bizim dedikodumuzu yapmaktasınız.” dedi. Bunun üzerine Hamîdüddin Şâşî'nin yanında bulunan dervişler hayret içinde birbirlerine baktılar. Şâşî de tevazu gösterdi, Hız. Hâce'yi diliyle ve gönlüyle ağırladı. Meğer Şâşî'nin dervişleri Hız. Hâce'yi inkâr ediyorlarmış. Hazır olanlarla bademi yediler. Hız. Hâce bademin kabuğunu toplayıp temiz bir yere gömdi. Şâşî'nin dervişlerinden bazıları bu durumu inkâren işler yaptı. Şâşî onlara “İnkâr yoluna gitmeyin, sabredin.” dedi. Sonra Hız. Hâce şöyle buyurdu: “Öz, kabuğun korumasındadır. Onun sohbetinde ve onun emrindedir. Eğer kabuğa bir hâle gelse öze de sirayet eder. Eğer şeriatte hâle ve hastalık olsa tarikatın özüne de tesir eder.” Hız. Hâce böyle söyleyince dervişler onun değerini anladı. Şâşî, dervişlerini şöyle uyardı: “Sabretmediniz, inkârcı oldunuz. Hak dostlarına küstahlık yapmamak, onları inkâr yoluna gitmemek gerekir.” Bunun üzerine Hız. Hâce, “Hocaların nadide sözlerinden biri şudur.” diyerek şöyle söyledi: “Âlimlerin başak toplayıcısı, şeriatın hakir bir kölesiyiz.” Sonra sözlerine devam etti: “Bir gün ulu bir kişi bana şunu sordu: ‘Uzun süredir sizinle görüşür konuşuruz, gelir gideriz. Sizin yolunuz nedir, nasıl bir topluluksunuz, anlayamadık.’ Ben şöyle cevap verdim: “Bizim yolumuz sünnete uymak, ümmetin çoğunluğuna muvafakat etmektir. Hız. Peygamber aleyhisselâmı tam manasıyla tasdik eder, fiiliyatta âlimlere uyarız. Hız. Resul aleyhisselâmdan rivayet edilenlere göre amel etmek için âzami gayret gösteririz, onun peşinden gidenlerden olmak için çalışırız. Başlangıçtan bugüne kadar bütün isteğim budur. ”

METİN

SÎRÂC-İ VEHHÂC

Bahâüddin Nakşibend Menâkıbnâmesi

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

ve bihî nesta'in

[1b] Hamd-i bî-nihâye Hazret-i Hudâ'ya -*celle celâluhû ve amme nevâ-luhû*- ki tahmîd-i evvelîn ü âhirîn anun fâtîha-i tahmîdidür ve temcîd-i zebân-ı mukarrebâ[n]-ı mele-i a'lâ ebced-i temcîdidür, bisât-ı kabûle yol bulmak devleti, vâsıflara anun telattufundandır ve inbisât-ı husûl-i vusûle lâhık olmak izzeti, âriflere anun ta'arrüfündendir.

سبحان من لم يجعل لخلقه سبيلاً
إلى معرفته إلا بالعجز عن معرفته¹

Şi'r:

سبحان خالقى كه صفاتش ز كبريا
بر خاك عجز مى فکند عقل انبيا

گر صد هزار سال همه خلق کاینات
فکرت کنند در صفت و عزت خدا

آخر به عجز معرفت آیند کای اله
دانسته شد که هیچ ندانسته ایم ما

[2a]

حق را بحق شناس که در قلمزم عقول
در مى کشد نهنگ تحیر من و تو را²

Terceme:

Sübhândur ol Îlâh ki evsâf-ı Kibriyâ
Arz etse hâk-i acze düşer akl-ı enbiyâ

Yüz bin yıl itse fikreti cümle kâyinât
Bilmek dileseler sıfat-ı izzet-i Hudâ

Âhirde acz-i ma'rifete irüp eydeler
“Bildük ki hiç bilmemişüz nesne Rabbenâ”

Hakk'ıla bil Hakk'ı ki bu bahr-i ukülde
Kasd itmeye neheng-i tahayyür bana vü sana

1 “Kullarına, marifetine ulaşmaları için marifetinden aciz kalmaktan başka bir yol bırakmayan Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim.” Kuşeyrî, *er-Risâle*, 1/136. Bu söz, Hz. Ebubekir radiyallâhu anha isnat edilmektedir.

2 Benzer lafızlarla; Attâr, *Divân-ı Eş'âr*, Kasâid, nr. 1.
<https://ganjoor.net/attar/divana/ghasidea/sh1> (E.t. 19.03.2022).

Ve salâvât-i salâvât ve tahiyyât-i tayyibât Hazret-i Habîb-i İlâh ve Tabîb-i maraz-ı günâh Muhammed Resûlullâh -*sallallâhu aleyhi ve sellem* [2b] *ve âlihî ve ashâbihî ve kerrem*- Ravza-i mutahhara ve türbe-i münevve-resine olsun ki umde-i kâ'inât ve zübde-i mevcûdâtur.

Beyt: خواجه لولاک و سلطان رُسل
مقتدا و رهنمای جزء و کل

Terceme: Hâce-i Levlâk'dur Şâh-ı Rusûl
İktidâ itmişdür anı cüz' ü küll

Ve âli ve ashâbı ve eşyâ'ı ve ahhâbı ki anlar nücûm-i hidâyet¹ ve rücûm-i ehl-i adâvet ve gavâyetdür.

Şi'r: آل و صحب او نجوم راه حق
برده در صدق و صفا هر يك سبق

Terceme: Âl ü ashâbı nücûm-i râh-ı Hak
Her biri sıdk u safâda bir sebak

Dahi tâbî'in ve tebe'-i tâbî'in üzerlerine vusûl bulsun ilâ yevmi'd-dîn.

Ammâ ba'd, erbâb-ı basîrete ve ashâb-ı sîrete mahfî olmiya ki egerçi makâmât-ı âliye çokdur, velî makâm-ı nübüvvetden sonra velâyet-i hâsadan şerîfrek mertebe yokdur ki havâssun velâyetidür ve ehl-i ihtisâsun Hak'dan inâyetidür. [3a] Ammâ mutlak velâyet ki her mü'minün velâyeti ibâdete kâbiliyyetidir. Kavluhû Te'âlâ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾² işâret-i pür-beşâretile egerçi kadri celîldür velî zuhûru nihâyetiyle ekall-i kalîldür. Zîrâ tekîf-i a'mâl ve taltîf-i kulûb-i ummâl tarîkinca halvet ü uzlet emr olunmagın hikmeti oldur ki Hazret-i Hakk'ın -*cellet âlâuhû ve azzet kibriyâuhû*- her kişideki ma'rifeti cevheri husûl bula ve zuhûra gele. ﴿كُنْتُ كَنَزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ﴾⁴ ki hadîs-i kudîsdür, bu dehr anun şâhidlerindendir ve bu râh-ı ma'nânun delîl-i müşâhedelerindendir. Velîkin bu hil'at-i ma'rifet kısmeti

1 "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarmanız hidayete erersiniz." hadisine telmihte bulunulmuştur. İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm*, 2/925.

2 "...Yani beni bilsinler diye..."

3 "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât 51/56.

4 "Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkâtı yarattım." Aclûnî, *Kefî'l-Hafâ*, 2/132, nr. 2016.

kâr-hâne-i takdîrde her kişinün kâmet-i istikâmetine kâbiliyyetine göre biçilmişdür. Hak Te‘âlâ’nun kavli ve kelâmı ¹ «وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ» hükmince. Ya’nî “Hak Te‘âlâ ba‘zınızı ba‘zınız üzerine [3b] tafdil eyledi.” Ve Resûl *aleyhi’s-selâm*ın kelâmı ² (النَّاسُ مَعَادِنٌ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ) mûcebince. Ya’nî “Nâs, altun ve gümüş ma‘denleri gibi ma‘denlerdür; kimi a‘lâ ve kimi ednâdur.” Pes bu sebebdendür ki ba‘zına mecz ü i’tikâd ve ba‘zı âhara yakîn ü i’timâd dahi virilmişdür. Nitekim Hak -*celle ve alâ*- buyurur: ³ «نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ» el-âye. Hazret-i Peygamber -*aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm*- bu merâtibün husûli ve keyfiyyet-i vusûli tarîkın gösterüp Ebû Cühayfe’ye buyurdu -*radıyallâhu anh*-: (سَائِلِ الْعُلَمَاءَ وَخَالِطِ ⁴ الْمُسَافِرِينَ وَالْحُكَمَاءَ وَجَالِسِ الْكُبَرَاءَ) Ya’nî “Müsâ’ele eyle ulemâ-y-ıla ve muhâlata eyle hükemâ-y-ıla ve mücâlese eyle küberâ-y-ıla.” Bu hadîs-i şerîfün şerhinde İmâm-ı Hümmâm Muhammed bin Ali el-Hakîm et-Tirmizî -*radıyallâhu anh*- *Nevâdirü’l-Usûl ve Ma’rifeti Ahbâri’r-Resûl* adlu kitâbında buyurdu: Ricâlu’llâh ve havâss-ı Hak yiryüzünde üç tabakadur. Bir tabaka helâlden ve harâmdan Hakk’un emrine âlim olanlardır. Anlar ilm ehlidür [4a] ve anunla ma’rûflardur. Ve bir tâyife Hakk’un tedbîrâtına ve hikmetlerine bile âlim olanlardır. Anlar hikmet ehlidür. Her şeyde hikmet-i Hak ve kudret-i Fâ’il-i Mutlak cânibine düşmüşlerdür; anlar hükemâdur. Hikmetle ma’rûflardur. Ve bir tâyife dahi ki anlar derecâta sahî bu iki ilimden artık mehmâ emken ve haysümâ ehven Hazret-i Hakk’a âlimlerdür. Nûr-ı Hak üzerlerinde zâhir ve heybet-i rehbet-i Vehhâb-ı Mutlak nazarlarında bâhirdür. Pes anlar ehlu’llâhdır. Allâh ile bilinürler ve ana göre kılınurlar. Anlar evliyâu’llâhdur. Resûl’ün -*aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm*- Ebû Cühayfe’ye -*radıyallâhu anh*- buyurduğu bunlardır. Ya’nî eger şerî’at akâ’idin ve diyânet kavâ’idin bilmek istesen ulemâdan su’âl eyle. Tedbîrât-ı İlâhiyye’ye

1 “Allah, rızık konusunda **kiminizi kiminizden üstün kıldı**. Üstün kılınanlar, rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Şimdi Allah’ın nimetini mi inkâr ediyorlar?” Nahl 16/71.

2 “İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidir.” Buhârî, Menâkıb, 1; Müslim, Birr, 160; Ahmed b. Hanbel, 2/539.

3 “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. **Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir.** Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” Nûr 24/35.

4 Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Hasen et-Tirmizî, *Nevâdirü’l-Usûl fî Ma’rifeti Ahbâri’r-Resûl*, 2/40; İsmail Hakkî Bursevî, *Rûhu’l-Beyân fî Tefsiri’l-Kur’ân*, 6/326; Ebû Abdillâh (Ebû’l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu’l-Gayb*, 2/401.

vâkıf olmak dilesen hükemâyıla dostluk eyle. Ve eger esrâr-ı dakâyık ve envâr-ı hakâyık taleb idersen küberâ ki meşâyih u evliyâu'llâhdur, anlardan iste ki didârları devâ ve güftârları şifâdur. [4b] Ve hem mezbûr u menkûl *Nevâdirü'l-Usûl*de bu mevzi' münâsebetiyle mezkûrdur ki buyurur: "Hazret-i Îsâ -*aleyhi's-selâm*- fi's-subh ve'l-mesâ ulemâ üç kısımdur: Biri âlim bi-emri'llâhdur, âlim bi'llâh degül. Biri âlim bi'llâhdur, âlim bi-emri'llâh degül. Ya'nî ol tarafı gâlib ve ol cânibi hâlîdür. Ve biri âlim bi'llâh ve âlim bi-emri'llâhdur. Bu üçü dahi dînün uluları ve âyînün yüzü sulularıdır." Bu hadîs-i şerîfi her ilmün ehli var, anı andan taleb itmek gerek dimege işâretdür. Ve anların rivâyetleri maraz-ı dîne şifâ ve sohbetleri za'f-ı yakîne devâ idigine beşâretdür. Ve dahi ¹(طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة) hadîs-i şerîfinün tafsîline delîl-i celîldür. "Her kişi ömrin taleb-i ilme sarf eylesün. Sevk-ı Îlâhî anı ihtiyâr-ı cüz'ıyyesi sûretinden sa'y kadar isti'dâdı olduğu ilmün ehline irişdirür." dimekdür. Zîrâ ehâdisün ba'zı, ba'zını müfessirdür. Müyesser idenlere Hak müyessirdür.

Şî'r: [5a] شرح نطق او از و پرس ای سلیم
حکمت لقمان ز لقمان آموز ای حکیم

Terceme: Nutkinun şerhin sor andan ey selîm
Hikmeti Lokmân'dan öğren ey hakîm

Meşâyih-ı tarîkat ve resâyih-ı hakîkat -*radıyallâhu anhum ve a'leminâ minhum*- ol ehl-i vifâk ile ittîfâk etdiler ki evliyânun kerâmetine mütê'al-lık ahvâl ü âsâr izhârında ihbârları yokdur. Nitekim tâlib-i râgıblarun evliyâu'llâhun sohbeti sa'âdetine irişmede bî-ihtiyârlıkları çokdur. Sâhib-i kitâb -*rahimehu'llâhu't-Tevvâb*- bu kelâma münâsebetle ve bu makâma mülâyemet ile mütercim

Şî'r: Sened-i seyyid li-ehl-i yakîn
Hâce-i hâcegân Bahâüddîn

-*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- huzûr-ı pür-hubûrına husûl-i vusûlin beyân idüp eydür: Vaktâ ki delîl-i hidâyet ve sebîl-i inâyet, bu za'îf ü nahîf bende-i efkende-i Bârî Salâhüddîn İbnü'l-Mübârek el-Buhârî [yi] yedi yüz

1 "İlmi talep etmek, kadın-erkek her Müslümana farzdır." "ومسلمة" / ve müslimetin" ibaresi olmaksızın İbn Mace, Mukaddime, 17.

seksen beşde evliyânun mürşidi [5b] ve enbiyânun müsterşidi kutbu'l-ârifîn ve kutru'l-vâfîkîn, ziyâü semâi'd-dîn Hazret-i Hâce Bahâüddîn halîfesi Alâüddîn Attâr el-Kassâr *-utire türbetuhû mâ-dâmeti'l-emtâr fi'l-a'sâr-* hizmet-i bî-minnetine irişdüirdi, anların râbitası ve vâsıtasıyla Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* sohbetine yitüşdüirdi.

Şi'r: شرح وصفش گر بگویم بر دوام
بگذرد عمر و نگردد این تمام

Terceme: Vafını ger şerh idersem ber-devâm
Ömr ola âhir bu olmağa tamâm

Şi'r: يَفْنَى الْكَلَامُ وَلَا يُحِيطُ بِوصْفِهِ
أَيُّحِيطُ مَا يَفْنَى بِمَا لَا يَنْفَدُ¹

Terceme: Söz olur fânî dükenmez vâf-ı yâr
Bâkiyi fânî nice kılsun şümâr

Çün anların tarîk-ı sohbetleri ve dervîşlerinün revîşleri birbiriyle ülfet-i ebedî, ahyân-ı sohbetde ve ezmân-ı ülfetde Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* âsâr-ı kerâmetin ve envâr-ı velâyetin çok zikr iderlerdi. [6a] Ve Ehl-i sünnet [ve] cemâ'ate kemâl-i² ittibâ'ından hâsıl olan hâlâtı ve cezebâtı fîkr iderlerdi. Zirâ evliyânun kerâmeti Nebî'sinün *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* mu'cizesidür ki nihâyet-i teslîm ve gâyet-i ittibâ'ından anda mün'akis ve müntakış olmuşdur.

1 Beyit ünlü Arap şairi Mütenebbî'ye (ö. 354/965) ait olup benzer lafızlarla bkz.;
<http://www.almotanabbi.com/poemPage.do?pagelId=116>

2 Metinde sehven “کمان” şeklinde imlâ edilmiştir.

Sebeb-i Te'lif-i Fikr-i Şân

Pes bu fakîr u hakîr diledüm ki mezkûr kerâmâtı ve mezbûr makâmâtı cem' eyleyem ve gönül pervâne-i bî-pervâları cem'ine şem' eyleyem.

Şî'r: گر مرا از حال مردان نیست بهر
ذکر آن بهتر که اندر کام زهر

Terceme: Hâl-i merdândan bana yog-ısa behr
Zikri yigdür olmadan kâmımda¹ zehr

Bu hâtıra-i âtırâyı bir yâr-ı refik ve sıddık-ı şefik hizmetine arz itdükde buyurdi ki: “Hâce Yûsuf ki Mevlânâ Hâfızuddîn Kebîr-i Buhârî *-aleyhi rahmetü'l-Bârî-* neslindendür, bunu hâtıra idinüp Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sirruhû-* arz itdi. Bu zamân icâzet yok, sonra siz bilürsüz.” diyü buyurdılar. Ya'nî [6b] intikâllerinden sonra fukarâya sebeb-i teskîn-i hâtır olmağı tecvîz idüp kayurdılar. Ana binâen bu za'îf ol emre itâ'at itdüm ve bu re'yden ferâgat itdüm. Ana dek ki yedi yüz doksan bir rebî'ül-evvelinün üçü şenbe gicesi **târîh-i intikâl-i Hâce** dâr-ı fenâdan gitdiler, dâr-ı bekâya nakl itdiler. ² ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ Bir müddetden sonra Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sirruhû-* yâr-ı gâr ve halife-i büzü[r]gvâr Alâüddîn Attâr'dan ki halk ol halîfeyi pür-hak bilürlerdi, Hazret-i Hâce hâl-i hayâtlarında niçe tâliblerün terbiyesin anlara havâle kılurlardı. “Bana vâkı' olan âsârün mecmû'ın ana îsâr itdüm.” diyü buyururlardı. İcâzet bulup ve enfâs-ı kudsiyyelerinden işâret olup bu kârı gözüme farz-ı ayn kılup ve kendözüme sebeb-i sa'âdet-i dâreyn bilüp ba'zın Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* mübârek enfâs-ı evfâsından ve [7a] niçesin Alâüddîn Attâr'ın nesîm-i güftârından, bâkîsin sâyir ihvân ü hullân agzından ve sohbetleri magzından cem' itmek mukadder idüğü mukarrer ve müyesser oldı. Ümîzdür bu akvâli dinleyenler ve bu ahvâli işidüp egleyenler musannifi du'adan ve mü'ellifi senâdan unutmayalar ve aybına nazar idüp eksügin tutmayalar. Bu h'ân üzre cem' olan ihvân dilerüz ayn-ı afvı feth ideler mümkün oldıkca anda mümkün olmayanı açup n'ideler? Nokta-i lutf-ile bu aybumı gayb idüp ihsân mes'elesine gideler. Ve Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurup dururlar: Ben çü pin-

¹ Metinde “kâmımdan” şeklinde imla edilmiş olup vezin gereği “kâmımda” olarak okundu.

² “Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” derler.” Bakara 2/156.

hân olam, âsârüm peydâ ve envârüm tâliblere hüveydâ olur. Ol rûşenâlık hakikî âşinâlığa vâsıta vü râbıta olmaga yol bula.

Şî'r: من چو پنهان میشوم پیدا شود آثار من
طالبان و راغبانرا می رسد انوار من

Terceme: Çün olam pinhân, peydâ ola âsârüm benüm
[7b] Tâlib ü râğıblara bahş ola envârüm benüm

Ve çün bu kitâb-ı müstetâb envâr-ı velâyetle ve âsâr-ı kerâmetle mem-lû ve meşhûndur, münâsib belki lâzım u vâcib görildi ki velâyet n'idügin ve velî kim idügin ve kerâmet nice idügin ve velînün kerâmeti nebîsinün mu'cizesi olmak ne vechile idügin ve evliyâyâ münkir ve nefy-i kerâmette musır olanların yaramaz hâllerin ve ehlu'llâha adâvet edenlerin yanlış me'âllerin beyân u ayân idevüz. Ve bu kitâb-ı pür-âdâb dört kısım üzere tertîb ü terkîb olundu.

Fî Beyân-i Aksâm-ı Kitâb

Kısm-ı Evvel: Velâyetle müte'allık ahvâl beyânındadır.

Kısm-ı Sâni: Hazret-i Hâce-i Nakşbend'ün *-kuddise sirruhû-* ibtidâ-i hâli ve silsile-i hâcegânun *-kaddesallâhu teâlâ esrârahum-* ahvâli beyânındadır.

Kısm-ı Sâlis: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* evsâf ü ahlâkı ve keyfiyyet-i sülûki ve bu ferîkun tarîkı ve bu tarîkun ferîkı ve tâliblerle her mahalde mu'ameleleri ve meclis-i [8a] şerîflerinde mübârek lafızlarından sâdir u bâdir olan letâyif-i ma'ârif beyânındadır.

Kısm-ı Râbi: Ahvâl ü makâmâtta vâkı' olan kerâmât beyânındadır ki bahr-ı velâyet temevvüc itdükce zâhir ve zâhir olurdu.

Kısm-1 Evvel: Velâyetle Müte‘allık Ahvâl-i Mufasssal Beyânındadır

Bilgil ki velâyet bir nûrdur ki inâyet-i Hak meşrıkından kulun kalbine tulû‘ ider ve inşirâh-ı sadr hâsıl olup kalbe vüs‘at gelür ve şeref-i kurbet ve mahabbet-i Hakk’a mahsûs olur ve vücûd-i beşeriyyetin mütelâşî kılır. Nitekim Hak Te‘âlâ buyurur: ¹ «وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا» Ve dahi buyurur: ² «أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ» Ve ol nûrun zâhirdeki pertevine kerâmet dirler. Nakl-i sahîh ve haber-i sarîhdür ki: “İbn Abbâs -*radıyallâhu teâlâ anhümâ*- Hazret-i Risâlet’den -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- su‘âl itdi ki: “Evliyâu’llâh kimdür?” Resûl -*aleyhi’s-selâm*- buyurdılar: (الَّذِينَ) ³ إذا رُؤُوا ذُكِرَ اللَّهُ) ⁴ itmege sebab ola ve sohbetleri Hak cânibin fıkır itmege sebab ola.” İmâm-mül-Ârifin Hâce Muhammed bin Alî el-Hakîm et-Tirmizî -*kuddise sirruhû- Nevâdirü’l-Usûl*’de bu hadîs şerhinde eydür: Velînün gönli ma‘den-i envâr-ı İlâhî ve menba‘-ı esrâr-ı nâ-mütenâhîdür. Zîrâ çün bende-i mü‘minün kalbi hayât-ı tayyibe birle zinde ola ve nûr-ı velâyetle dola, ol nûrun aksi sîmâsında zâhir olur. Her kim anı göre, Hak Te‘âlâ hazretin zâkir olur. Nitekim Alî⁴ Râmîtenî-*kuddise sirruhû-* ki lakabı Azîzân’dır, buyurmışlar:

Şî‘r: با هر که نشستى⁵ و نشد جمع دلت
وز تو نرمید زحمت آب و گلت
زنهار از آن قوم گریزان باش
ورنه نکند روح عزیزان بحلت⁶

Terceme: Cem‘ olmaya kimünle oturmakda dilün
Mahv etmeye zahmetüni bu âb ü gülün
Zinhâr olun ancılayından siz irak
Ol sohbeti fakr ehli harâm itdi bilün

1 “Yeryüzü, Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap (amel defterleri) ortaya konur. Peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.” Zümer 39/69.

2 “Allah’ın, göğsünü İslâm’a açtığı, böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse, kalbi imana kapalı kimse gibi midir? Allah’ın zikrine karşı kalpleri katı olanların vay haline! İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.” Zümer 39/22.

3 Heysemî, *Mecmau‘z-Zevâid*, 1/81; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, 7/271.

4 Metinde sehven “Ebû Alî” şeklinde yazılmıştır.

5 Metinde imlâsı sehven “نشین” şeklinde kaydedilmiştir.

6 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Divân-ı Şems*, Rubâiyyât, nr. 236.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/robaeesh/sh236/> (E.t. 19.03.2022).

[9a] Bu iki beytile velâyet alâmetine işâret ü beşâret itdüğü kişi hakikat ulularının -ki hakikatde ulular anlardur-, sohbetleriyle âb ü gil kasâvetinden kurtulup cân ü dil letâfetine vâsıl olur. Tefrika-i kâlıbdan halâs bulup cem'iyet-i hâtır hâsıl olur. Ve Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bu ebyâtı çok zikr iderlerdi.

Ebyât: سه نشان بود ولی را ونخست آن بمعنی
که چو روی او بینی دل تو باور گراید
دوم آنکه در مجالس چو سخن کند زمعنی
همه را ز مستی خود بحديث می رباید
سوم آن بود بمعنی ولی¹ اخص عالم
که زهیچ عضو او را حرکات بد نیاید

Terceme: Olur üç nişân velîde biri ol-durur hakikat
Ki çün yüzünü göresin ana hâturun inana
Budur ikincisi kim söze kıla çünki bünyâd
[9b] Ola halk mest ü vâlih eser ide sözü cânâ
Budur üçüncü haslet ne kadar gözetse kişi
Bulımaya anda hergiz harekât-ı âmiyâne

Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- bir kişi mübârek yüzine dikkatle nazar itdi. Buyurdılar:

Şi'r: در ما نظر مکن تو تا دل بباد ندهی
دیوانه شود کس که ببند او رخ ما

Terceme: Bakma yüzüme gönlün tâ yele virmeyesin
Dîvâne olur ol kim göre bizüm yüzümüz

Hadîs-i kudsîdür ki: "Kaçan bir kulumun kalbini dünyâdan ve uhrâdan hâlî bulsam ana kendü mahabbetüm doldururın ve kabza-i tasarrufuma alurın. Anın sem'î ve basarî ve sâyir cevârihi ben olurın. Benümle işîdür ve benümle görür ve benümle söyler ve benümle yürür."² Pes bu hadîsde ol ebyâtta olan alâmâtâ işâret vardur ve bu emârâtla muttasıf olanun [10a]

1 Metinde sehven "الی" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Buhârî, Rikâk 38.

velâyetine beşâret vardır. Zîrâ çün bende Hakk-ıla göre ve Hakk-ıla söyleye, her ne iderse Hakk-ıla eyleye, eline anun cemî'-i harekât-ı hakkânîsi a'lâ derece-i hüsn ü bahâda olsa gerek. Ana nazar iden ve sözün işiden cemâl ü kemâline âşüfte olur, dâ'imâ zikr-i Hudâ'da olsa gerek.

Ve dâ'im buyurlardı kim "Keşf ü kerâmâta i'tibâr yoktur. Gâh olur gayr-ı sâlihden dahi vâkı' olur. Hüner, istikâmetdür ki Ehl-i sünnet [ve] cemâ'at makâmında sıdk ile ikâmetdür. Her ki kerâmet-i evliyâyâ münkir ola, mu'cizât-ı enbiyâyâ dahi münkirdür. Zîrâ ki kerâmet ve mu'cize birdür. Nebî'den sâdır olursa ki da'vâ-yı nübüvvete mukârendür, ana mu'cize dirler. Ve eger sâ'ir mü'minînden sâdır olsa nebîsinün sünnetine ittibâ sebebiyle ana kerâmet dirler ve da'vâyâ ve kasda mukârin olmaz. Ve illâ, mertebesinden düşer ve başına belâ arusu üşer. Nebîsine *-aleyhimü's-selâm-* kemâl-i tebe'iyetinün pertevi bunda zâhir olur. Vakt olur aynı sâdır olur ve nebîsinün [10b] zamânında dahi anın nübüvvetin tasdîk ve tahkîk ecli için kâdir olur. Nitekim su üzre yürümek Hazret-i Îsâ'dan *-aleyhi's-selâm-* vâkı' olan mu'cizelerden idi. Ümmetinde bu hâl çok vâkı' olurdu.

Ve Resûl *aleyhi's-selâm*un behâyim [ile] söyle[ş]mek mu'cizelerinden idi. Ümmet-i pür-himmetlerinde dahi vukû' bulurdu. Bunları esâs ve gayrısın bunlara kıyâs etmek gerek. Aceb bu ki bu halkdan ehl-i istikbâr kerâmâtı göredururken inkâr iderler; inâd-ı bî-bünyâdı kendülere kâr iderler. Husûsan kelâm-ı Hak nâtıkdur ve muhbir-i sâdıkdur; Hazret-i Âsaf'un taht-ı Belkîs'ı getürmesi gibi¹ ve Hazret-i Meryem'ün *-radiyallâhu anhâ-* kuru nahleden tâze hurmâ bitürmesi gibi.² Pes kerâmete inkâr, nassa inkârdur ve Resûl-i ahasa inkârdur.

Şî'r: Ehl-i dil hâline ey münkir gel inkâr eyleme
Sana olmamaktan ana olmamak lâzım degül

Ve Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurlardı: Her sû'-i edeb ki meşâyih [11a] huzûrında vâkı' olur, özr itmege kâbil ve afv olunmak mümkündür; illâ ki sözlerin karşılayup inkâr ü i'râz itmegün çâresi yoktur. Zîrâ ma'nâda Hazret-i Hak *-celle ve alâya-* i'tirâz itmekdür ve andan i'râz itmekdür. Anlar aşk oduna yanmış ve derd dûdına boyanmış hâkisterdür.

1 Bkz. Neml 27/38-40.

2 Bkz. Meryem 19/25.

Kadem-i tahkîrle basma ki şâyed nâr-ı sûzân pinhân ola. Gerçi bîrûnları nermdür, velî derûnları âteş-i germdür.

Şî'r: Her bîşeyi hâlî görme ey cân
Şâyed ki peleng ola pinhân

Resûl *-aleyhi's-selâm-* gibi ol hü mâma, Hazret-i Hak ve Ganiyy-i Mutlak kelâm-ı kadîminde ve Kitâb-ı kerîminde buyurdu: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ﴾¹ el-âye. “Bilmedüğün nesneye hükm itme!” diyücek gayrılarun ahvâlî ma'lûmdur. Mü'min-i pâk-i'tikâd olan ve mûkın-ı tarîk-ı sedâd olan, evliyâ' u'llâha sû'-i zan itmez ve inkâr-ı kerâmât tarîkına gitmez. Kemâ kâlel-lâhu teâlâ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ﴾² el-âye.

[11b] Şî'r: ای اولیای حق را از حق جدا شمردہ
گر ظن نیک داری با اولیا چه باشد³

Terceme: Ey evliyâ-i Hakk'ı Hak'dan cüdâ görenler
Gel sû'-i zannı terk it hakkında evliyânun

Eger evliyâ hakkında bunun gibi kelâm-ı pür-melâm-ı seyyie,⁴ tete bu'-i âyât ü ehâdis ü hikâyâtdan sonra sâdır olsa hakk-ı sarîhi ketm itmiş olur ve tarîk-ı hasede gitmiş olur. Kemâ kâlallâhu teâlâ: ﴿حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ﴾⁵ Ve dahi ey ahî, ol seg-i münselih⁶ hakkında Hazret-i Hak buyurur: ﴿وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ﴾⁷ Anların fehm-i kâsırı ve vehm-i hâsırı ana masrûfdur ki her ki velâyete gire, gerek geçmişden ve gelecekden haber vire. Andan haberi yok ki sohbet-i evliyâyâ yol bulan ve anlardan nazar-ı kimyâ-eserin [12a] hâsıl

1 “Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.” İsrâ 17/36.

2 “Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin giybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanırmı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.” Hucurât 49/12.

3 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Dîvân-ı Şems*, Gazeliyyât, nr. 844. <https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh844> (E.t. 19.03.2022).

4 Metinde “سَنَى” şeklinde imlâ edilmiştir.

5 “Ehl-i kitap'tan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki hased duygusundan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler. Yine de siz, Allah hükmünü ortaya koyuncaya kadar affedin ve hoşgörün. Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir.” Bakara 2/109.

6 Metinde “münselihî” biçiminde yazılmıştır.

7 “Hakkı batıla karıştırıp da bile bile hakkı gizlemeyin.” Bakara 2/42.

kılan sîmât-ı beşerîyyetin sîfât-ı melekîyyete tebdîl itmişdür ve andan bu yola gitmişdür.

Ve Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar: Evliyânun huzûrlarında kişi kendü ahvâlin saklayup anlara bildürmemek gâyet düşvârdur. Zîrâ kişinün zâhîrin ehl-i zâhir nice görürse bâtının dahi anlar öyle görürler. İnsân anların katında sâfî sırça gibidür ve Ankâ-yı Kâf serçe gibidür. Ve diledikleri kişilere kendüleri bilinürler. Bilinmemek dileseler andan i'tikâdların alurlar.

Ebû Tâlib-i Mekki *-kuddise sirruhû- Kûtu'l-Kulûb fî Mu'âmeleti'l-Mahbûb* adlı kitâbında zikr ider ki: “Her kim âriflerün tarîkına inkâr eylese cezâ-yı sezâ¹ buna yakîni za'îf ve i'tikâd ü i'timâdı nahîf olur. Ednâ mertebesi anların vecd ü hâlinen mahrûm olmak ve a'lâ derecesi küfr ü dalâle vusûl bulmakdur *-el-iyâzu bi'llâh-*.”

Ve *Fâtîha-i Ulûm*'de mezkûrdur ki: [12b] “Her kimün ki ilm-i tasavvufdan nasîbi olmasa, nefesi ahîrde yaramaz hâl üzere ola ve ednâ belâsı buna ilmden hırmân bula *-e'âzenallâhu ammen yehvîhi-*.” Bu ilm-i şerîfden mahzûz olmanın ve bundan nasîb bulmanın alâmeti bu istikâmeti budur ki, istimâ' itdükte tabî'atından inkâr ve kalbinden fâsîd efkâr kopmıya. Belki rûhâniyyete ve nûrâniyyete gele. Ma'nâsın anlamazsa dahi hazz ede ve kalbinün kasâveti gide.

Ve *Nevâdirü'l-Usûl*'de mahsûldür ki: Hakk-ıla bâtıl mâbeynin fark idüp ve nefsi nâr-ı riyâzetde hark itmek ulemâ-i bâtına mahsûsdur. Zîrâ anlarda nûr-ı yakîn ziyâdedür ve akl-ı kâmil bi'n-nakillerinün günden güne meyli ziyâdedür. Ol sebebdan vâridât ü ahvâl tahammüline kâdir olurlar. Ve ulemâ-i zâhir âciz ve mütehayyir olduğu yerlerde mâhir olurlar. Nitekim bazı ulemâ-i zâhir mertebe-i kerâmete ve derece-i velâyete [13a] varmayınca vesvesesiz salâta münkirdür ve inkârında musırdur. Bilmez ki kendüye muzırdur. Zîrâ sebep-i keslân olur. İnsâna hod sa'yile her kâr âsân olur.

Şî'r: منکر چه شدی بحالت زنده دلان
نه خود هر که ترا نیست کسی را نبود

1 Metinde “cezâ ve sezâ buna...” biçiminde yazılmıştır.

Terceme: İnkâr sakın kılma dili zindelere
Şol nesne ki yok sende dime gayrda yok

Ve *Nevâdirü'l-Usûl*'de mezkûr ve mezbûrdur: Resûl-i Hümâm -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- buyurdi ki: Tahkîk ümmetimün sıddıkları ve asfiyâsı enbiyânun hulefâsı mertebesindedür. (يدعون إلى ما يدعو إليه النبي) Ya'nî "Nebî[nün] -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- da'vet itdügine da'vet iderler ve anlarun yolına giderler." Ve ehl-i tasavvuf ki erbâb-ı tahkîk ve ashâb-ı tedkîk-dür, bunun üzere mütteliklerdür ki [13b] derece-i Nebî'ye -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- akreb ü enseb olan mertebe-i Sıddîk'dur.

Sipîhr-i ma'rifetün bedr-i tamâmı Hazret-i Bâyezîd-i Bistâmî -*kuddise sirruhû*- kelimât-ı kudsiyye ve makâmât-ı ünsiyyelerindendür ki: Âmme-i mü'mînünün nihâyeti evliyânun bidâyetidür ve anlarun nihâyeti şehîdlerün bidâyetidür ve anlarun nihâyeti enbiyânun bidâyetidür ve anlarun nihâyeti mürsellerün bidâyetidür ve anların nihâyeti ulû'l-azmlerün ki seyfle da'vet emr olunan resûllerdür, bidâyetidür ve anlarun nihâyeti Muhammed Resûlullâh'ın -*sallallâhu aleyhi ve alâ sâyihi'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve âlihî ve âlihîm ecma'in*- bidâyetidür. Ammâ Resûlimüz -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- mertebesine nihâyet ve gâyet yokdur. Anun mertebesin el-hak Hazret-i Hak bilür. Ancak bunların ezelde mertebeleri bu idi, ebedde dahi bu olsa gerek. Her birisi Hazret-i Hakk'a mahabbeti mikdâr[ı] makâmın bulsa gerek. Ve şol ilhâm ki Hazret-i Hak ve Feyyâz-ı Mutlak ervâh-ı evliyâsına vâkı'alarında [14a] i'lâm ider, nübüvvetün kırk altı cüz'inden biridir. Ol bu ma'nâya böyle işâret ve bu fehvâya şöyle beşâret itmişler ki: Resûl *aleyhi's-selâm*ün müddet-i nübüvvetleri yirmi üç yıldur. Altışar aydan kırk altı olur ve vâkı'a vâkı'adan bu mikdâr eksikdür. Resûl -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- altı ay vâkı'a birle nübüvvet itmişlerdür ve şol ilhâm ki kulûb-ı ahîb-bâsına vâkı'ada ifhâm ider, ol ziyâdedür ve meyli her ân ve her zamân izdiyâdadur, kulûbun Hazret-i Hakk'a -*celle ve alâ*- kurbı kadar olur. Sü-lüs-i nübüvvet ve nısf dahi ekser olur. Nitekim *Hatmü'l-Velâye*'de İmâm-ı Hümâm Muhammed bin Alî el-Hakîm et-Tirmizî -*kuddise sirruhû*- böyle buyurur ki, hadîslerinde rivâyet kılınur ki: Hazret-i Hak evliyâdan tâyife-i meczûbînün kulûbına ba'zı kelimât ilhâm ider. Ve hem *Nevâdirü'l-Usûl*'de ol tâyife hakkında buyurur: Vaktâ kim anların ukûli küdürâtından sâfi ol-

duysa ve kulûbı âfâtdan alâyık ve şehvâtdan tahâret bulduysa, gönülden Hazret-i [14b] Hak'la mükâleme kıldılar. Ahvâl-i âlemi, husûsan âdemi bildiler. Ve *Nevâdirü'l-Usûl*'de buyurur kim; "Ehl-i yakîn için nübüvvet-den nasîb vardır. Görmez misin Resûl'ün *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* kavlini ki buyurur: الإقتصاد والهدى والرؤيا الصالح والسمت الحسن جزء من أربعة: وعشرين جزءاً من النبوة صدق رسول الله¹ Ya'nî "Dünyâda hadd-i vasat üzere olup ifrâtdan ve tefrîtden hazer itmek gerek. Hüsn-i hulkla sırât-ı müstakî-me gitmek nübüvvetün yirmi dört cüz'inden biridir." Mütercim;

Bu hâl üzere olan ölmez diridür

Diridür deseler ana yeridür

Evliyâu'llâha adâvetün âyidesi hızlân ü hüsrândur. Ve sadâkatün fâyidesi ihsân-ı bî-pâyândur. Nitekim buyurmuşlardır:

Şi'r: گر تو مارا دوست داری بردوام
زود از دنیا بر اریمت تمام
در تو مارا دشمنی نی² دوست دار
زود از دینت بر اریم اینست کار

Terceme:

[15a] Dost tutsan [ger] bizi [sen] ber-devâm
Dünyeden fi'l-hâl arıdurdık tamâm
Ko bize düşmenligün ol dost-dâr
Düşmen olan bize dîninden çıkar

1 Benzer lafızlarla; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, nr. 1017.

2 Metinde sehven "بی" şeklinde yazılmıştır.

Kısm-ı Sâni: Hâce Nakşbend'ün -Kuddise Sirruhû ve Üssise Birruhû- İbtidâ-i Hâli ve Silsile-i Hâcegânun Hüsn-i Hitâbı Beyânındadır

Nakl itdi Alâüddîn Attâr -*rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Gaffâr*- Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- mübârek lafızlarından ve müteberrik nefeslerinden ki buyurdılar: “Hak Tê'âlâ'nun bize cümle-i inâyâtından ve zümre-i hidâyâtından biri budur ki, âlem-i tufüliyyetde gülzâr-ı velâyetün mâhı Hâce Muhammed Baba-yı Semmâsî -*kuddise sirruhû*- didâr-ı şerîfi ve âsâr-ı latîfiyle müşerref ve mugtenem oldukda bizi ogullığa kabûl ve hizmetlerinde makbûl itdiler.”

Nakldür: Hazret-i Hâce'nün pederinden -*rahimehu'llâh*- ki eyitdi: Çün oglum Bahâüddîn üç günlük idi. Bahâr-ı tarîkatun neşv ü nemâsı Hâce Muhammed Baba-yı Semmâsî -*kuddise sirruhû*- [15b] kendü dervîşlerinden bir fırkayla ve dil-rîşlerinden bir niçe refîk ile Kasr-ı Ârifân'a nüzûl itdiler ki kurb-ı Buhârâda bir karyedür. Anlara mahabbetüm ve irâdetüm vardı. Bahâüddîn'i alup hizmetine vardum. “Biz bunu ogullığa kabûl itdük!” diyü Hâce Emîr Külâl'e nazar itdiler ki kendülerin mukarreblerinden idi ve hizmetinde mü'eddeblerinden idi. Ve eyitdiler: “Biz bu mevzî'den geçdükçe size niçe def'a diyüp dururam ki, bu hâkden bir merd-i pâk gelse gerek. Bu kerre bu tarafa teveccühümde ol râyiha-i fâyiha ziyâde oldu. Acebdür eger vücûda geldiyse didüğüm bu idi. Ümîzüm vardır ki muktedâ-yı rûzgâr ola ve müctebâ-yı rûz-i şümâr ola.”

Nakl eydür Hazret-i Alâüddîn Attâr ki; Hazret-i Hâce'nün zuhûrî zamânıydı. Hazret-i Baba-yı Semmâsî'nün -*kuddise sirruhû*- ashâbından biri eyitdi: Hazret-i Baba-yı Semmâsî birle Kasr-ı Ârifân'a geldük. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- henüz vücûda [16a] gelmemişdi ve Kasr-ı Ârifân'un adı Kasr-ı Hindüvân idi. Baba hazreti eyitdi: “Bir zamân ola ki bu mevzî'a bir ferîd-i asr gele, anun sebebiyle bu kasrun adı Kasr-ı Ârifân ola. Bi-hamdî'llâh anların mübârek nefesleri zuhûr itdi. Bunun vücûd-ı pür-cûdî kasr-ı asrı pür-nûr itdi.”

Nakl olunur Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* vâlikesinden ki eyitdi: Oglum Bahâüddîn tahmînen dört yaşında [iken] bir gebe inegimüz var idi. Bir gün gelüp eyitdi: Bu bizüm inegimüz bir alnı sakar¹ buzağı derhem ile vâkı' oldu.² Andan bildük ki vilâyet-i velâyetün semâsı Hazret-i Baba-yı Sem-mâsî'nün *-kuddise sirruhû-* işâret ü beşâret itdüğü veled-i mü'eyyed budur.

Nakl eder Alâüddîn Attâr ki, Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: "On sekiz yaşında var idüm. Evvelâ Hâce Muhammed Baba-yı Sem-mâsî beni taleb itdi. Çün varup hizmet-i şerîfiyle müşerref oldum [16b] ve ol gice sohbet-i münîfiyle sa'âdet buldum, bana ol sohbetleri berekâtında bir vechile tazarru' u zârî ve meskenet ü niyâz ve bî-karârî hâsıl u vâsıl oldu ki ta'bîre ve takrîre gelmez. Gicenün evâhirinde mescide varup iki rek'at namâz kıldum. Başum secdeye koyup tazarru'a başladum. Dilüme bu geldi ki: 'Îlâhî! Bana belâ yükine tahammül vir ve mihnet ü âfet nasîb idüp tezellül ver!' Çün sabâh oldu, Hazret-i Baba *-ce'alallâhu li'l-cenneti me'âben-* hazretine vardum. Bana müteveccih olup ve firâsetle hâlüm bilüp eyitdi: Ey ferzend-i ercümend! Dîn için gam yimek gerek ve du'âda şöyle demek gerek ki "Îlâhî! Ol nesne ki rızân andadur bu bende-i za'îfi ve efkende-i nahîfi anun üzerine kıl fazlun ve keremünle. Ve elbette rızâ-yı Hudâ *-celle ve alâ-* oldur ki bendeye belâ olmaya. Kişi belâyı kendüye ider ki kasdla hevâsı yolına gider. Eger Hak kendü hikmetiyle râh-ı velâdan [17a] dönderürse ve belâ-yı me'cûr gönderürse ol yüki çekmege kuvvet ü kudret dahi virebilir ve hikmetin zâhir kılur. İhtiyârıyla belâyı taleb itmek düşvârdur. Küstâhlık itmemek gerek ve terk idüp yolına gitmemek gerek. Çün sofrâ hâzır oldu, ta'âmdan sonra bana bir etmek virdi. Bâtınümde tereddüd itdüm. Anladuğın duyurdu. Bir maslahata gerek ola diyü buyurdu. Andan merkebe süvâr olup revân oldılar. Zevk-ı tamâm ve şevk-ı ihtimâmla bende-vâr râh-ı hizmete azm itdüm ve ol âlî-cenâbun rikâbınca ben de bile gitdüm. Niçe def'a vâkı' olurdu, kalbüme havâtır-ı nefsanî yol bulurdu. Her bâr vâkı' olsa kalbüme vukûfin izhâr idüp ve benden yana iltifât idüp "Hâtırını sakla

1 Alnında uğursuz sayılan nişan veya kendisinde bu nişan bulunan.

2 Bu cümle, eserin Farsçasında özetle şu şekildedir: "Hz. Hâce annesine 'Hamile inek şu vasıflarda bir yavru doğuracak.' der. Vakti gelince öyle bir buzağı doğar." Metinde birkaç kelime sehven eksik yazılmıştır.

zînhâr!” dirdi. Bu hâl bana i’tikâd ve mahabbet ziyâdeligin virdi. Ol yolda bu tarikle niçe dürlü keşf-i ahvâl itdiler. Âhir ahibbâdan birinün evine nüzûl [17b] olundu. Sâhib-i hânede gam u ıztırâb ve elem [ü] inkılâb anlayup su’âl itdiler. Hezâr şermendelik ve bî-şümâr efkendelik birle “Südümüz çok; velî etmegümüz yok.” diyü cevâb virdükde Hazret-i Baba bana bakup etmegi talep itdiler. Bu keşf ü kerâmetle hâzırların hâlin aceb itdiler.

Nakl ider: Hâce Alâüddîn Attâr, Hazret-i Hâce’den *-kuddise sirruhü-me’l-Cebbâr-* ki çün Muhammed Baba-yı Semmâsî *-kuddise sirruhu’l-azîz-* intikâl itdi, ceddüm beni Semerkand’a alup girdi. Yolda ki giderdi, her kande ki bir dervîş-i dil-rîş işitse ve her ne yirde ki âbid ü zâhid istimâ’ itse beni anun hızmetine iledüp meskenet ü niyâz ve tazarru’ u i’zâzla benüm içün du’â diledüp bu husûsda haylî ihtimâm-ı tamâm iderdi. Her birinden zâhiren ve bâtinen nazarlar ve eserler tahsîl eyledüm. Beni geri Buhârâ’ya getürdi ve te’ehhül itdürdi. Hazret-i Hakk’un kemâl-i kereminden inâyet iridi. Ol [18a] esnâda Hâce Alî¹ Râmî[te]nî’nün külâhı elüme girdi. Çok dürlü teyemmün ve teberrük hâsıl itdüm. Başuma devlet oldu ve niçe vec-hile sa’âdet elvirdi, gönül murâdın buldı, fârig ü âzâde oldu ve bu tarîkden ümîdüm ziyâde oldu. Ol zamânlarda Hazret-i Baba-yı Semmâsî’nün halîfe-i uz mâsı Emîr Külâl *-radıyallâhu anhüme’l-Melikül-Müte’âl-* Buhârâ’yı ya’nî Kasr-ı Ârifân’ı ve bu arayı teşrîf idüp buyurdılar ki: Fahu’l-Âbâ Hazret-i Baba *-kuddise sirruhû-* bana vasiyyet itdi ki: “Oglum Bahâüddîn hakkında taksîr idersen sana [hakkımı] helâl itmezem, kâdir oldugun terbiyeti ve şefkati dirîg itmeyesin ve koyup gitmeyesin!” didiler ve eytdiler: “Nâ-merdem eger Hazret-i Baba’nun vasiyyetin yirine getürmeyem ve seni menzilüne yitürmeyem.”

Nakl olunur: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar: Ol esnâda ki Hazret-i Mîr Külâl-i mazhar-ı Celâl *-rahimehu’llâhu’l-Müte’âl-* bu ferzendine Fahu’l-Âbâ [18b] Muhammed Baba *-ceale’l-cennete lehû me’âben-* hazretinün vasiyyetin ve kendünün hüsn-i niyyetin ta’lîm ü tefhîm eyledi,

1 Metinde sehven “Bû Alî” şeklinde yazılmıştır.

vâkı'ada Hazret-i Hakîm Ata'yı *-kuddise sirruhû-* ki meşâyih-ı Türkiştân'un kibârından ve zül'-kadr ve'l-i'tibârından idi, gördüm. Bana tekrîmlendi. Beni bir dervîşe teslîm eyledi. Ol dervîşün sûreti hâtırumda kaldı ve iş-tiyâk-ı sohbeti gönlüm aldı. Ceddem sâlihât-ı nisâdan idi. Bu vâkı'ayı ana dedüm. Eyitdi: "Ey ogul! Sana meşâyih-ı Türk'den bir uludan nasîb irişür."

Şî'r: Bir uludan sana nasîb irişür
Cân ü dil derdine tabîb irişür

Dâ'im bu vâkı'anun acebinde ve ol dervîşün talebinde idüm. Bir gün bâzâr-ı Buhârâ'da zâr ü ser-gerdân, bâzâr âleminden bî-zâr ü ser-girân gezdüm. Meger metâ'-ı vuslat sezerdüm. Ol dervîş-i dil-rîşi görmek vâkı' oldu. Ol hâlde musâhabet müyesser olmadı ve münâsebet mutasavver olmadı [19a] velî itriyle meşâmmum doldı. Menzilüme vardım, ahşam oldu. Bir kişi geldi. "Dervîş Halîl sizi da'vet ider!" didi. Südde-i dervîşâna şevk-ı ihtimâm ve niyâz-ı tamâmla hizmetine varup sohbetiyle müşerref oldum. Diledüm ki vâkı'ayı ayân idem ve beni kendüye ısmarladuklarını beyân idem. Takaddüm itdi ve eyitdi: "Hâtırundagı bize ayândur. Ne hâcet beyândur!"

Şî'r: هست بیان بهر حصول عیان
آنچه عیانست چه حاجت بیان

Terceme: Çünkü beyân olmag-içün der-ayân
Ol ki ayân ola ne hâcet beyân

Öyle diyücek hâlüm mütegayyir oldu ve meyl-i hâtırum izdiyâd buldı. Sohbetinde uluvv-i hâller ve bahtlı kâller müşâhede eyledüm. Andan sonra müddet-i medîd gâ'ib oldu. Arayup bulmadum ve haberin alamadum. Âhir işitdüm ki ittifâk Mâverâünnehr'de bir vilâyetün saltanatı [19b] ana müsellemlmiş, bâtını gibi zâhiri dahi mükerrem olmuş, velâyetle vilâyeti cem' eylemiş, halkı zalâm-ı zulmden halâs için kendüyi şem' eylemiş. Ol nûr-ı cemîl zıll-i Celîl olmuş, ol Tanrı dostunun adı¹ Sultân Halîl olmuş. Bir kazıyye arzı sebebiyle hizmetine vardum. Ayruk beni katından ırmadı ve yanından ayırmadı. El-hak saltanatı zamânında dahi iyi hâller ve gökçek me'âller zâhir ü bâhir olurdu. Bana hadden ziyâde şefkati ve merhameti var-

1 Metinde "واڈی / vâddi" şeklinde imlâ edilmiştir.

dı. Halâda ve melâda yâr-i gam-güsâr edinüp gâh lutf ve gâh unfla âdâb-ı hızmeti ta'lim iderdi. Acz ü iftikâr ve tevâzu' u inkisârla umûr-ı memleket cem' olmağı tefhîm idüp benden beşerîyyet ru'ûnetin giderdi. Ol âdâbun bu yolda çok fâyidesin buldum ve makâm-ı fakr u fenâda müntefi' oldum. Nitekim dimişlerdür: (خذمت الملوك نصف السلوك) “Hızmet-i mülûk, nısf-ı sülûk oldu.” Bu hızmeti ol Vâcibü'l-Vücûd'a idenler [20a] hakikatde mülûk oldu. Meger mümkinî sıfât-ı Hakk'a mazhar bilesin, arada nesnesi yok. Husûl-i maksûda bâb ve vusûl-i ma'bûda mihrâbdur diyü teveccüh kılasın. Ol hemân Hazret-i Hakk'a hızmetdür, nısf-ı sülûk degül, tamâmetdür.

Ve buyurdılar ki: Altı yıl mikdârı bu tarikle hızmet itdüm; gündüz âdâb-ı saltanatın ri'âyet iderdüm ve gicelerde mahrem-i hâss u ehass-ı havâs olup hızmet-i bî-minnet iderdüm. Her zamân a'yân-ı dîvân içinde söylerdi: “Bana Allâh için hızmet eden halk arasında ulu olur; dünyâda ve âhiretde yüzü sulu olur.” diyü ahvâlümü vasf eylerdi. Bu söz bana idüğün hemân ben bilürdüm ve ne demek idüğünü fehm kılurdum. Ana işâret-i beşâret iderdi ki: “Hızmet, emîr-i âdile ve vezîr-i âmile zâhir ululığından ötüri gerekmez. Belki Hakk'ın halîfesi ve sâyesidür, ululığına mazhardur, dîn bununla kâyim ü dâyimdür. [20b] Böyle diyü itmek gerek ki ma'zûr ola ve hızmeti me'cûr ola.” Bu söz bana mahsûs idüğün benden gayrı kimse bilmezdi. Gayrılar hızmeti saltanat için kılurlardı. Hak için kılmazlardı. Âhirü'l-emr ba'zı selâtîn ile münâza'ası oldığı sebebden bir lahzada memleketi makhûr oldu. Kemâlden zevâle intikâl idüp cümle hadem ü haşem hebâ-i mensûr oldu. Firkati dile derd oldu ve gönül bi'l-küllîye dünyâdan serd olup ol diyârun ehlinde firâr itdüm ve Buhârâ'ya gelüp bu karyede karâr ihtiyâr itdüm.

Nakl ider Hâce Alâüddîn-i Attâr *-aleyhi'r-rahme bi-adedi katarâti'l-emtâr-* Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar: Tevbe idüp tarîka şürû'uma sebep ol oldu ki ve gönlüme ferâgat bu yüzden yol buldı ki bir kimesneye hâtırum meyl iderdi. Tenhâ bulup iltifât eyledüm. Mahabbete müte'allık ba'zı kelimât eyledüm. Nâgâh kulaguma bir sadâ-yı bî-iştibâh ve nidâ-yı [21a] pür-intibâh geldi ki “Vaktidür, şimden

girü hizmete müteveccih olasın; cümleden yüz çevirüp Hazret'e müteveccih olasın."

Şi'r: عمریست که تا از آن خویشی
همین وقت آمد از آن ما باش

Terceme: Çokdan berü kendü kendününsin
Şimden girü vaktidür bizüm ol

Bir zamân mütefekkir ü mütehayyir oldum, nâr-ı nedâmete yandım ve gaflet uykusundan uyandım. Taşra çıkdım. Bir akarsu var idi, gusl eyledüm. Cemî'-i libâsum yuyup âb-ı tevbe vü istigfârla derûndan vesvâsum¹ yuyup tazarru' u niyâzla iki rek'at namâz kıldım. Ol şikestelik ve dil-has-telik birle kılınan namâz ü niyâzı yıllardır ki ârzû iderin, el irmez ve cüst ü cû iderin, ele girmez.

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhü-* ki buyurdılar: Cezbe evâyilinde bana eyitdiler: "Bu yola nice girersin ve kendüne ne [21b] yüzden nasîhat virürsün?" Ben eyitdüm: "Ol tarikle ki ne ki ben diyem ol ola ve her nesne ki ben dileyem vukû' bula." Hitâb-ı müstetâb iriştî ki: "Her ne ki biz dirüz ol olmak gerek, hizmetimüze bu vechile yol bulmak gerek." Ben eyitdüm: "Ana tâkatüm yok ve ol işe liyâkatüm yok. Eger didüğüm olursa bu yola kadem basarın ve illâ bu yola girmeden ümîz keserin." İki defa bu yüzden su'âl ü cevâb oldu. Âhir beni kendü kendüme² kodılar. On beş gün mikdârı hâlüm harâb oldu. Câzibeden eser kalmadı. Gavvâs-ı dil bahr-i şevka dalmadı. Deryâ-yı gama daldım. Gönül bâğında serv-i ser-sebz iken kurudum kaldım. Bana lisân-ı hâl ve lisân-ı me'âl ile dimek oldu ki;

Şi'r: گر کششست ناگهان تا نبری ز خود گمان
پیک قبول ماست آن کان سوی مات می کشد

Terceme: Dil çekilürse nâgehân bilmeye kendözin hemân
[22a] Peyk-i kabûlümüz-durur kim seni ol bize çeker

1 Metinde sehven "واسواسم" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Bu kelime metinde sehven "ککومه" şeklinde imlâ edilmiştir.

Pes acz ü noksânüm bildüm, hezâr bâr âh-ı cân-güdâz ve tazarru' u niyâz kıldum. Hitâb-ı bî-itâb geldi ki: "Nice dilerseñ öyle olsun ve nice istersen öyle vukû' bulsun!"

Nakl ider Hâce Alâüddîn Attâr, Hazret-i Hâce-i Büzürgvâr'dan *-kuddise sirruhumâ-*; Hazret-i Hâce buyurdılar: İbret ü nasîhat alsunlar diyü tâlib-i râgıbları kayurdılar ki çün bana tevîk ve tevbe el virdi ve lezzet-i ibâdet gönlüme girdi. Tâ'ate ve niyâza ve cemâ'atle namâza müdâvemet ve mülâzemet itdüm. İttifâkan bir kerre huzûr-ı cemâ'at fevt oldu. Ke-ennehû akrabâdan bir cemâ'ate sebep oldu. Ol mescidde bir müttakî dânişmend sâkin olurdu ve cemâ'ate imâmet kılurdu. Bana eyitdi: "Ben seni nefisle darb ü harbde saflar yaran ve tozlar koparan sanurdum. Sen hod safdan kaçan imişsin ve nâmûsın yere saçan imişsin!" Ben [22b] eyitdüm: "Siz beni şu'le sanman; dûdum zerd, külüm zer-endûdum ile." diyicek bu beyti okudı ve gam mismârın yüregüme dokudı.

Şi'r: قلب روی اندود نستانند در بازار حشر
خالصی باید که از آتش برون آید سلیم

Terceme: Kalb olan bâzâr-ı haşr içre satılmaz habbeye
Ne kadar zer-i hâlis gerek kim çıka âteşden selîm

Ol azîz-i ehl-i temyîzin sözi sûzundan derûnumda derd peydâ oldu ve her sâ'at âteş-i dilkeş dilde izdiyâd buldı, vu ferîka ve bu tarîka muhkem yapışmaga sebep oldu.

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhu-* ki buyurdılar: Evâ-yil-i cezebâtta ve unfuvân-ı galebâtta kanda ki kubûr-ı meşâyih sezerdüm, gicelerde ziyâret ider gezerdüm ve ne yirde ki meşhed-i müteberrik görürdüm, yüz sürer yürürdüm. Bir gice meşâyih-ı kibâr *-radiyallâhu anhümül-Cabbâr-* mezârlarından üç mezâr-ı [23a] müteberrikenün âsitâne-i saâdet-âşiyânelerine yüz sürdüm. Her birinde bir yanar çerâğ gördüm. Evvel vardum gülzâr-ı mezâr-ı Hâce Muhammed Vâsı'a *-rahmetu'llâhi aleyhi*

rahmeten vâsi'aten- anda işâret oldu ki “Hâce Ahmed Ecgarnevî¹ mezârına var!”, andan ana girdüm, anı dahi ziyâret itdüm. İki er gelüp enfâs-ı pür-înâslarıyla cân-bahş olup cânuma cân katdılar² ve belüme bir tîg-i berrân ve mîg-ı hûn-feşân kuşatdılar. Beni bir binide bindürüp ganâyim-i mezâd-ı Müzdâhin³ mezâr-ı müteberrikesine dönderdiler ve ol cânibe gönderdiler. Çün evâhir-i şebde bir vakt-i acebde ol mezârı varup gördüm. Taş eşikte durdum ve işigi taşına yüz⁴ urdum. Gönülden gamı götürdüm. Kibleye müteveccih oturdum. Çeşümü bî-hodluk hâbı aldı ve gavvâs-ı dil bahr-ı safâya taldı. Ol mücâhedede şöyle müşâhede itdüm ki cânib-i kible dîvârı şakkoldı [23b] ve ravza nûrla doldı. Andan bir ulu taht zuhûr itdi. Üzerinde;

Beyt: Oturur bir azîz-i nûrânî
Eylemiş ihâta nûr anı
Öninde bir yeşil perde asılmış
Etrâfında bir cemâ'at oturmuş
Sanasın her biri bir necm-i sâkıb
İhâta eylemiş bedri kevâkib

Hâce Muhammed Baba *-kuddise sirruhû-* aralarında bile. Pes bildüm ki bunlar dünyâdan geçmişlerdür ve ukbâya göçmüşlerdür. Hâtıruma geldi ki bu azîz-i ricâlden kankı er ola ve bunlar kimler ola? Ol cemâ'atden biri bana eyitdi: “Ol tahtun hânı Hâce Abdulhâlık Gucdüvânî'dür *-kuddise sirruhû-* ve ol cemâ'at-i pür-itâ'at, silsile-i hulefâsı ve kâfile-i urefâsıdır.” diyüp ve adlı adıyla her birine işâret itdi. Bu Hâce Ahmed Sıddîk'dur ve bu Hâce Evliyâ-yı Kelân'dur⁵ ve bu Hâce Ârif-i Rîvgerî'dür ve bu Hâce Mahmûd İncîrfagnevî'dür⁶ ve bu Hâce [24a] Alî Râmit[en]î'dür *-kaddesallâhu esrârehum ve üssise envârehum-*. Ve çün Hâce Muhammed Baba-yı Sem-mâsî'ye⁷ geldi, eyitdi: “Bunu hod bilürsin, şeyhündür ve şükrin kılursın.

1 Metinde sehven اجغرندي şeklinde imlâ edilmiştir.

2 “cân bahş olup cânıma” sehven tekrar yazılmıştır.

3 Metinde sehven مرداهق şeklinde imlâ edilmiştir.

4 “Yüz” kelimesi mükerrer yazılmıştır.

5 Metinde sehven كيلان şeklinde imlâ edilmiştir.

6 Metinde sehven الخير فغفوري şeklinde imlâ edilmiştir.

7 Metinde Sîmâsî şeklinde imla edilmiştir.

Hâce Alî Râmit[en]’nün külâhı ki eline girüpdür, anı sana bu dirüpdür.” Eyitdüm: “Bilürem ve her zamân fikrin kıluram.” Andan eyitdi: “Sana bu kerâmet virilüp-durur ki belâ-yı nâzil senün sebebünle def’ ola ve senün bereketünde def’ ola.” Pes ol cemâ’at bana eyitdiler: “Hazret-i Hâce’ye gûş tut ve onat¹ dinle kim sana râh-ı Hak’da bidâyetde ve vusta-i nihâyetde ve gâyetde gerek ola.” Çok nesneler ta’lîm ü tefhîm itmek ol cemâ’atden dile-düm ki Hazret-i Hâce’nün mübârek yüzün görem ve selâm verem. Hicâbı aradan götürdiler. Hazret-i Hâce’nün kelâm-ı bî-melâmına kulak tutup oturdılar. Hazret-i Hâce’ye selâm virdüm ve cemâl-i îdine irdüm. Şol nesâ-yih ki bu tarîka [24b] lâzım ve bu ferîka münâsib ve mülâyim idi, söyledi ve bir bir beyân eyledi ve eyitdi: “Gördüğün çerâğlar senün kâbiliyyeti-nün delîlidür. Ammâ isti’dâd fetîlini hareket itdürmek gereksin; tâ çerâ-gun rûşen ola ve kalb ü kâlibla ameile çalışmak gereksin ki rûy-ı maksûd mübeyyen ola. Zînhâr ve hezâr zînhâr kim kademüni şerî’at câddesinden ırmayasın ve sünnet seccâdesinden ayırmayasın. Ruhsat ve bid’atden dūr olasın ve dâyim ehâdis-i Resûl -*aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm*- birle pür-nûr ola-sın. Ve ahhâr-ı âsâr-ı sahâbe-i kirâm ü kibârı tettebbu’ ve tefahhus idesin ve anlarun yolına gidesin. Andan hulefâ-i Hazret-i Hâce eyitdiler: Bu ahvâlün şâhidi oldur ki yarın Mevlânâ Şemseddîn Kādî huzûrına varup diyesin ki: “Fülân nâm Türk bir sakkâ üzere da’vâ itse gerek. Hak Türk’ündür. Siz sakkâ cânibin ri’âyet idersiz. Sakkâ Hakk’a münkir olursa sen ana de ki: “Ey sakkâ, [25a] teşne ol!” Bu sözü bilir ve ma’nâsını fehm kılur. Bir şâhid dahi buna sakkâ, bir kimesne ile fesâd idüp ve oğlan düşürdüp fülân yerde defn itmişdür. Çün bu haberi Mevlânâ Şemseddîn’e irişdüresin. Yarındası sabâh üç tane mevîz alasin, Rîg-Mürde yolından Nesef cânibine müte-veccih olasın. Çün Ferâçûn püştesine² varasın, bir pîre buluşasın; bir issi etmek vire, alasin ve ana hiç iltifât eylemeyesin ve söz söylemeyesin. An-dan bir kârvâna ugrayasın. Anlardan geçüp bir atlıya sataşasın. Ana nasîhat idesin. Tevbesine sebeb olup dönesin. Girü menziline gidesin ve Hâce Alî Râmitenî’nün külâhın Baba-yı Semmâsî’nün kâyim-makâmı Emîr Külâl’e teslîm eylesin. Böyle diyüp beni kımıldatdılar. Âlem-i şehâdete geldüm, acele ile makâmuma irdüm ve külâh-ı Azîzân’ı gördüm. Yüzüme ve gözü-

1 oñat, (uñat): Dogru, uygun, iyi, mükemmel, layıkıyla, tamam, muvafık.

2 Metinde sehven سنه فراهخون şeklinde imlâ edilmiştir.

me sürdüm. [25b] Zevkıla çok agladum ve nâr-ı şevkıla sîneyi dagladum. Andan sonra subhı Mevlânâ Şemseddîn mescidinde kıldum. Tamâm haber-i kerâmet-elerin i'âm kıldum. Mevlânâ mütehayyir oldu ve sakkâ dahi hâzır oldu. Hak Türk'ün idüğine inkâr itdi. Eyitdüm: “Bir şâhid budur ki, sen sakkâ-yı teşnesin. Senün âlem-i ma'nâdan nasîbin yokdur.” Bu sözü işidüp medhûş u hâmûş oldu. Ve eyitdüm: “Bir şâhid dahi budur ki, fesâddan hâsıl olan veledi fülân yirde defn eyledin.” Sakkâ bu işe inkâr eyledi. Mevlânâ tefahhus eyletdi. Ol mevzî'dan çıkardılar. Sakkâ tazarru'a başladı ve i'tizâr eyledi. Mevlânâ ve ehl-i mescid bu hâli görüp girye ve zârî kıldılar. Çün ol gün geçdi, işâret-i pür-beşâretleri üzere üç tane mevîz alup Rîg-Mürde yolından Nesef cânibine revân oldum. Mevlânâ Şemseddîn ardumca âdem gönderüp beni taleb itmiş; vardum. [26a] Envâ'-ı telattuf ve temelluk itdi ve eyitdi: “Sende derd-i taleb peydâ olmuş. Ancak bu derdün devâsı bizüm katımızdadur. Bu yirde karâr eyle, senün terbiyetün yirine getürelüm.” Sözlerinün cevâbında dilüme bu geldi ki “Ben gayr kişilerin oğlanıyam. Şâyed kademüm râh-ı edebden ayıram, mübârek pistânunuz pistân diye agzuma viricek ısıram.” Öyle diyücek hâmûş olup bana icâzet virdi. Meyân-bendim muhkem itdüm. Bu yola bel bağladum.

Nüşa-i âhârda şöyledür ki: “İki kişi meyân-bendünün iki tarafından ihtimâmla ve kuvvet-i tamâm ile çekdiler. Azm-i râh itdüm. Ol pîre bulışdum. Bir issi etmek virdi. Alup geçdüm, gıtdüm. Ol kârâna ugradum. “Kaçan çıkdun?” didiler. “Gün dogarken.” didüm. Kuşlıga degin ol araya geldigüme ta'accüb itdiler ve eyitdiler: Dört ferseng yirdir. İyi gelmişsin. Biz ilk ahşam ol köyden gidüp dururuz. Çün [26b] anlardan geçdüm, ol süvâra sataşdum. Selâm virdüm. Bana eyitdi: “Sen kimsin ki senden cânım korkar ve gönlüm ürker?” Ben eyitdüm: “Ol kişiyem ki gönlüne yol bulsam gerek ve tevbene sebep olsam gerek.” diyüp nasîhat eyledüm. Böyle diyücek fi'l-hâl atından inüp piyâde oldu. Tevbe ve istigfâr idüp tarîk-i Hakk'a âmâde oldu. Har-vâr imiş ki bilesince har-vâr-ı hamr var imiş, cümlesin dökdi. Sebük-bâr ü âzâde oldu ve har nefse har-bende iken meydân-ı merdânda şeh-süvâr ü şeh-zâde oldu. Andan Nesef serhaddinde bir köye vardum ki Hazret-i Mîr Külâl *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Müte'âl-* anda sâkin idi. Hizmet-i şerîfleriyle müşerref olup külâh-ı Azîzân'ı edeb birle ön-

lerinde kodum. Bir zamân hâmûş oldılar. Andan eyitdiler: “Bu külâh-ı Azîzân’dur.” Eyitdüm: “Belî.” Hazret-i Emîr-i Kebîr ve Hâceler şöyle buyurdılar ki: “Bu külâh-ı sa’âdet-penâhı iki perde arasında saklayasın. [27a] Nâ-ehlden ve erbâb-ı cehlden bekleyesin.” “Ale’r-re’s!” diyüp ol külâh-ı izzet-i bî-iştibâhı aldum. Müddet-i medîd hizmetlerinde kaldum. Sebak-ı bâtın virüp zikir telkîn itdiler; hafiyye tarîkınca nefy ü isbâta meşgûl kılup ahlâk u âdâbla derûnum ve birûnum tezyîn itdiler. Andan kendüm vâkıa-i vâkı’ada me’mûr olduğum üzere kat’-ı tûl-i emel ve azîmet-i takvâ ile amel kasd itdüm ve zikirde dahi cehri koyup ihfâ tarîkına gittüm ki cehre göre ol azîmetdür.

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* her bâr elfâz-ı dürer-bârdan bu kıssa-i pür-hisseyi izhâr ü tekrâr itdükce iderlerdi. Nice yıllardur ben meyân-bendüm çözmeyüp dururam, ammâ mütâba’at-i sünnet-i Habîb-i İlâh’a *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bel bağlamakda ve muvâfakat-ı hikmet idüp tabîb-i âgâha derdin aglamakda şimdiki kesânı keslânda görürem.

Nakl olunur: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar; “Ol sözler ki [27b] Hâce-i Büzürg-vâr ve Mürşid-i Samedânî Abdulhâlık Gucdüvânî *-aleyhi rahmetü’l-Meliki’l-Gaffâr-* i’lâm u ifhâm itmişdi, mümkün oldukça ve fırsat buldukca amele kasd idüp mücâhede kıldum ve her birinün eserini ve netîcesini kendümde müşâhede kıldum. Cümleden biri ve cümleden mü’essiri ki tettebbu’-ı ehâdis-i Resûl *-aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm-* ve tefahhus-ı ahhâr ü âsâr-ı sahâbe-i kirâm idi, pes sohbet-i ulemâya mülâzemet ü müdâvemet idüp ilm-i hadîse meşgûl oldum ve selef-i sâlihîn sîretlerine ve sünnetlerine teşbîh kıldum. Ol amelün rûhâniyyetleri ve terk-i tûl-i emelün nûrâniyyetleri âb ü gilümde ve cân ü dilümde zâhir ü bâhir oldı.

Nakl olunur Hazret-i Hâce’den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar: Avân-ı cezebât-ı Rabbânî ve evâyil-i galebât-ı rûhânîde bir gice mezâr-ı Müz-

dâhin¹ kurbında idüm. Ol hâlde rûh-ı pür-fütûh, bedenden hurûc itdi. [28a] Devrân iderek âsumâna urûc itdi. İkinci ve üçüncü göği seyr idüp tâ semâ-yı âfitâba vülûc itdi. Gelüp girü menziline nüzûl ve bedenüme hulûl eyledi. Ve Dervîş Muhammed Zâhid ol dil-rîş-i mü'eyyed [ü] mücâhid benümle bileydi ve bana dayanmış idi, vâkıf-ı esrâr olmadı ve hâlümünden haberdâr olmadı.

Nakl ider Alâüddîn, Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhumâ mâ tukâti-ru'l-emtâr-* ki buyurdılar: Evâyil-i delâyil-i ahvâl-i bî-ehvâlde bir gice Rî-vertûn'da bir pes sûtûnda kalbe müvâcih ve kıbleye müteveccih oturmuş-idüm ve hevâ-yı sivâyı dilden götürmüş-idüm. Nâgâh cânib-i İlâh'dan eser-i gaybet ü fenâ ve şerer-i mahv ü inhinâ belirüp az az vücûdumı bi'l-küllîye ihâta eyledi ve şerr-i beşerîyyeti tarîk-ı talebden imâta eyledi. Kendümünden geçdüm. Ol arada ve ol mâcerâda sem'-i câna ve gûş-i cânâna bir nidâ-yı bî-sadâ ve edâ-yı pür-ihtidâ irişdi ki: "Âgâh ol ki maksûdun [28b] el virdi ve ol ki murâdundur, ele girdi!" Bir müddetden sonra ifâkat buldum ve âlem-i şehâdete geldüm.

Ve nakl olunur ki buyurdılar: Fülân bâgda sâkin idüm. Ol bâga işâret idtiler ki şimdi merkad-ı mutahharları ol yirdedür. Nâgâh âsâr-ı cezebât-ı İlâhî ve envâr-ı inâyet-i nâ-mütenâhî zuhûr itmege başladı. Muztarib ve bî-karâr olup kıbleye müteveccih oturdum. Mahv-ı mahz ve fenâ-yı küllî hâsıl oldu. Bî-hod olup fenâ fi'llâh makâmına irişdüm. Ol fenâda şöyle müşâhede itdüm ki rûhum melekût-i semâvâtı geçtikden sonra bir sitâre şeklinde deryâ-yı nûr-ı bî-nihâyete gark oldu. Hayâtdan eser kalmadı. Ehl ü ayâl bende bu hâli görüp "Öldü!" diyü girye vü zârî kıldılar. Girü az az tedricle beşerîyyet âlemine geldüm. Altı sâ'at-i nücûmî mikdârı bu hâlet hücumı pâyidâr oldukdan sonra kendüme geldüm.

Nakl olunur [29a] Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ol zamânda ve şol avânda ki sülûklarının ibtidâ-i hâlerinden hikâyet eylerlerdi, meşâyih-i

1 Metinde sehven "مرداخن" olarak imlâ edilmiştir.

tarîkatün ve küberâ-i hakîkatün ervâh-ı tayyibelerine teveccühleri me'âlinden söylerlerdi. Buyurdılar ki: Hazret-i Üveys-i Karenî *-kuddise sirruhû-* rûhâniyyetine teveccüh olundukda alâyık u avâyık-ı zâhiriyye vü bâtınıyeden tecerrüd-i tâm ve inkıtâ'-ı küllî hâsıl olurdu. Ve Hâce Muhammed Hakîm-i Tirmizî *-üssise birruhû's-sermedî-* rûhâniyyet-i mazhar-ı Rahmâniyyetlerine müteveccih oldukda ol teveccühün eser-i şeref-rehberi tamâm bî-hodluk ve mahzâ bî-sıfatlık vukû' bulurdu. Şöyle ki hîç anda neng-i reng ve eser-i keder belürmezdi.

Bu kavlin kâyili sâhib-i kitâb *-radıyallâhu anhü'l-Vehhâb-* **der:** Ve yedi yüz seksen târîhinde bu bende-i za'îf hizmet-i şerîfleri ve himmet-i münîfleriyle müşerref ve mugtenem idüm, **buyurdılar:** "Yirmi iki yıl [29b] mikdârı vardır ki devlet-i sermedî Hâce Muhammed Hakîm-i Tirmizî *-kuddise sirruhû-* sırrı bize yârdur. Tarîkate mütâba'at ve ferîkate muvâfakat üzereyüz. Ol bî-sıfat-ı ebedi eger anlar kişi var ise ben dahi bî-sıfatam. Ya'nî âlem-i sıfâtdan geçmişiz ve seyr-i fi'llâh bâbın açmışız. Sıfat-ı mahsûsla mukayyed degülüz. Mahalle göre vasıfla sıfatlanıruz.

Nakl ider bir racül-i sâlih ki; Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* evâyil-i hâlde tamâm riyâzet iderlerdi. Gâh gâh hizmet-i şerîfleriyle müşerref olurum. İttifâkan zemistân faslında bir gün bu hakîrün hücresin müşerref itdiler. Eser-i riyâzet beşerelerinde tamâm zâhir ve nûrâniyyet-i tecerrüd ü inkıtâ' bâhir idi. Esnâ-yı kelâmda **eytdiler:** "Sekiz aydur teveccühüm Üveys-i Karenî *-kuddise sirruhû-* rûhâniyyetine idi ve anun makâmı seyrinde idüm. Henûz çıkdum ol teveccühden ve anun sıfatından şimdi ayrıldım."

Nakl ider Hâce Alâüddîn [30a] Attâr *-radıyallâhu anhü'l-Gaffâr-* Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar: Bu yol erine evvel ve âhir gerek olan ve cümle gerekden yigrek olan niyâz ve meskenet ve uluvv-i himmetdür. Bizi bu kapuda¹ koydılar. Her ne buldumsa buradan buldum ve her ne oldumsa buradan oldum.

1 Metinde "kapudan"

Şî'r: اینجا رخ زرد جامه ژنده خرنند
بازارچه قصب فروشان دیگرست

Terceme: Bunda ruh-ı zerd ü köhne câmedür alınan
Bâzâr-ı zer ü kumâş ol bir dahidür

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki evâyil-i talebde bir şeb-i acebde bir yolca giderek ve bu yolda ahvâlümü fikr iderek bir püle¹ irişdüm. Meger cüz' iken küle irişdüm veya andelîb idüm güle irişdüm. Hâlüm aceb oldu ve bâlüm şevk u tarab ile toldı. Meşâmmum[a] bûy-i yâr ve dimâguma hevâ-yı müşk-bâr-ı bahâr [30b] irişdi. Kalbüme ilhâm ü ifhâm oldu ki "Hazretimüzden ne dilersen dile!" Pes şevk u zevkle cûş u hurûş idüp hemân bu geldi dile: "Îlâhî bahr-i rahmetünden katre ve mihr-i inâyet ü şefkatünden zerre, bu hâk-sâr-ı bî-mikdâr hakkında ih-sân eyle!" didüm. Çün tevakku' ve tazarru' eyleyüp "Eyle!" didüm, girü meşâmm-ı câna bûy-i ilhâm irişdi ki "Himmet-i ümmet böyle mi gerek? Hazret-i İzzetimüzden katre mi taleb idersin ve zerre mi istersin?" Pes bâ-lüm mütehayyir ve hâlüm mütegayyir oldu ve ol sebebdan ulüvv-i himmet bahrı temevvüc itmedi. Taksîrüm mülâhaza idüp ve tosun² nefsin inânın muhâfaza idüp hayretümden ve gayretümden bî-ihhtiyâr-vâr yüzüme bir tabanca³ ile urdum ki niçe gün eseri gitmedi. Andan münâcât-ı Kâdi'l-Hâcât itdüm ve eyitdüm: "Îlâhâ! Pâdişâhâ! Rahmetün mâ'-i semâlarun ve re'fetün deryâların bana nisâr eyle ve tahammüle kudret virüp i'tâ-yı [31a] iktidâr eyle!" diyücek derhâl akîbü's-su'âl inâyet ü mevhîbet eserleri zuhûr itmege başladı ve bâgbân-ı hidâyet-i bî-nihâyet bîd-i cenâna gül-i cinân aşladı. Ol niyâzun eserinden gördüm ne gördümse ve ol sûz-i cân-güdâzun şererinden irdüm neye irdümse."

1 Pül: Köprü.

2 Tosun: Haşarı.

3 Tabanca: Tokat

Şi'r: همت ترا به کنگره کبریا کشد
این سقف گاه را به ازين نردبان مخواه

Terceme: Var hemîşe küngüre-i Kibriyâ'ya dek
Bu nerdübân yiter sana sakf-ı semâya dek

Nakl ider Alâüddîn Attâr Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki bidâ-yet-i hâlden hikâyet sadedinde buyurdılar: “Biz iki yüz kimesne idük ki bâzâr-ı gamda iş asduk¹ ve bu yola sıdk-ıla kadem basduk. Himmetüm bu idi ki cümlesinden ilerü geçem ve sebkât kapusın ben açam. İnâyet-i Hak ve hidâyet-i Feyyâz-ı Mutlak irişüp hem öyle vâkı' oldı ve ulüvv-i himmet nâfi' oldı.”

Şi'r: [31b] مردان رهش بهمت و دیده روند
زان در ره او نشان پی پیدا نیست

Terceme: Yüzünüz üzredür bu yolda reftâr
Ne denlü dikkat etsen iz belürmez

Böyle pâ-yı himmetle girerler. Anun içündür ki eser hergiz belürmez.

Nakl ider Alâüddîn Attâr, Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhûmâ-* ki buyurdılar: “Bu yolda ri'yâzât ü mücâhedât çokdur velî kişi kendü varlığını nefy idüp ve yokluk yolına gidüp kendüyi mahv-ı mahz eylemekden ulu iş yokdur. Sa'âdet-i vusûl-i kabûle ser-rişte budur. Devlet-i ebedî ve sa'âdet-i sermedî dilersen işde budur. Ve bu tavr üzre cemî'-i tabakât-ı mevcûdâtı kendüye nisbet itdürüp seyr eyledüm ve kendümi zerrât-ı kâyinâtdan her zerre birle müvâzene kıldum. Dükêlisin hakikatde kendümden yigrek [32a] bildüm. Tâ tabakât-ı necâsâta gitdüm. Anı dahi vezn itdüm. Anda dahi kendümde olmayan menfa'ati buldum ve rüchânına mu'terif oldum. Hattâ fuzalât-ı kilâba irişdüm. Anda menfa'at yok, tasavvur eyledüm. Niçe müddet nefsum anda karâr kılmadı ve kendü gibi anı bî-mikdâr bildi. Âhir ma'lûm oldı ki anda da menfa'at var imiş ve niçe mesâlihe yarar imiş. Pes hükm itdüm ki benden bî-nef' ve bu tenden vâcibü'd-def' nesne yog-i-miş.

1 İş asmak: Birini ustalıkta, sanat ve hüner göstererek geride bırakmak, birine üstün gelmek.

Rubâ'î:

از هیچ کسی خویشان باخبرم
وز هیچ سگی به بینم الا بترم
هر چند بحال خویشان می نگرم
یک حبه نیرزد قدم تا بصرم

Terceme:

Hîç nesne degüldüğüm olupdur ma'lûm
Her bir segi kim görem ben andan betere
Ne denlü eylesem nazar kendözüm
Bir habbe degmez ez-kadem tâ be-serem

Nakl ider Hâce Alâüddîn Attâr ki Hâce-i Büzü[r]gvâr *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* tâliblere ve sâlik-i râğıblara kemâl-i şefkatinden [32b] ve nihâyet-i merhametinden ulüvv-i himmet ve sümuvv-ı menzilet ta'lîm ü tefhîm idüp buyururlardı ve hâllerin kayururlardı ki “Ben size emegüm helâl itmezem tâ sizün himmetinüz öyle olmayınca ki taleb-i maksûdda ve mücâhede-i tarîk-ı Ma'bûd'da ittibâ'-ı sünnetde ve imtinâ'-ı ruhsat u bid'atde ayagunuz başum üzere koyasız. Ya'nî beni ayagınız altına alup dahi öte geçmek himmetinden olmaya ki el yuyasız. Tarîk-ı Hakk'a nihâyet yokdur. Nitekim Mevlânâ-yı Rûm *-kaddesallâhu sirrehu'l-mektûm-* buyururlar:

Şî'r:

ای برادر بی نهایت در گهیست
در هر آنچه میرسی بالله مهیست

Terceme:

Bî-nihâyetdür bu dergeh ey yigit
Her ne yere kim irişsen durma git

Hazret-i Hâce-i Cân ü Cihân'un *-kuddise sirruhû-* bu sözü ana işâretdür ki; şeyh gerçi tâlibün başı tâcıdur; velî bi-haseb-i zâhir ü bâtın cemî'-i makâmâtde ve cümle-i menâzilde terakkîsinün mirkâtı ve mi'râcıdur ki ol [33a] nerdübân sebebiyle merâtib-i aliyye ve metâlib-i seniyye sâhibi olur. Lutf-ı İlâhî'ye irişmege vâsıta ve atf-ı nâ-mütenâhiye girişmege vâbestedür. Şeyhün himmeti burâkına süvâr olup arz-ı beşeriyyeden semâ-i melekîyyete vusûl bulur. Hadîd-i tedennesde iken hasîs-i tekaddesde olur. Hazret-i Resûl-i Rabbü'l-enâm *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* Alî'ye *-radıyallâhu teâlâ*

anh- emr idüp mübârek ke[t]fine bindirmekle Ka‘be-i mu‘azzama dîvârında sanemleri ve sûretleri giderüp mahv itdüğü bu ma‘nâya işâret ve bu fehvâya beşâretdür.

Nakl ider ulemâ-i diyâr-ı bahtiyâr-ı Semerkand’dan bir dânişmend ki “Buhârâda taleb-i ilme meşgûl idüm ve Hazret-i Hâce’ye mahabbetüm ve irâdetüm var idi. Bir gün dervîşlerinden birisine buluşdum. Bu hakirlerini Hazret-i Hâce’nün meclis-i şerîflerine da‘vet itdiler. Fakîr-i hakîr eyitdüm: ‘Şimdi vakt dardur ve hem mevânî’-i beşeriyye vardır. Ale’s-sabâh [33b] bi’l-hayr ve’l-felâh müyesser müyesser ide.’ Ve gönlüme geldi ki; ‘Meclis-i münîflerini egerçi vücûdumuzla mülevves kılmak hilâf-ı edebdür velî bizüm televvüsümüz izâlesine sebeb-i acebdür.’ Böyle diyüp hânedan ihrâm-ı ihtirâm bağlanup akdâm-ı ikdâmla varmağı mukarrer itdüm. Seherden bu hâk-i bî-mikdâr zerre-vâr mihr-i mahabbetleriyle pür-şevk ü pür-zevk olup evc-i sohbetleriyle müşerref oldum. Hâzırlardan ba‘zı kimseye nazar idüp bu gâfil-i nâ-âkılun hâl ü bâl-i bî-me’âlinden haber virüp eyitdiler: “Bir dânişmend-i hûş-mend vardı, bizümle yârdı. Bir gün ana ‘Nedendür ki sizünle az müşerref oluruz?’ didüm. “Dilemezin meclis-i şerîfünüz vücûdumla mülevves ola.’ diyü cevâb virdi. “Kazıyye böyle degüldür. Gel benüm sohbetümü gör!” diyüp anı eve iletdüm. Bir vahşî seg vardı. “Biz bu cânverle musâhabet iderüz. Televvüsi gelmez. Hemân hâtır-ı sâfî gerek. Bu cevâb-ı savâb degüldür. Bu fikr-ile televvüsi [34a] gibidür. Bunda gelenün televvüsi gibidür. Mâ’-i cârî hiç nesne ile televvüs bulmaz. Suyu televvüs vermeyeyin diyen ebedî televvüsden kurtulmaz.” didüm.

Nazm: سگ به زکسی باشد کز پیش سگ کویش
جانرا محل بیند دلرا قدری داند

Terceme: Seg ol kişiden yig kim yârın seg-i kûyından
Cânını dirîg eyler yâhud sakınur kalbin

Nakl ider Alâüddîn Attâr -*radıyallâhu anhu'l-Gaffâr*- Hazret-i Hâce'den -*kuddise sirruhû*- ki buyurdılar: Hakikat ulularının ve tarikat yüzi sulularının kelimât-ı tammâtındandır ki, “Dervîş nefsinı yüz mertebe Fir'avn-ı bî-avn nefsinden tugyânda ve ni'met-i Hakk'a küfrânda eşedd ü esedd bil-mese ve ana göre mücâhede kılmasa gülzâr-ı tarikatden bûy-ı safâ duymamışdır. Eger mürşid-i hakikat hizmetinde dahi olsa ana uymamışdır.”

Nakl ider dânişmend-i mezkûr ve hûş-mend-i [34b] mezbûr ki ol târîhde ki Deşt-i Kıpçak¹ tarafından leşker-i azîm gelüp Buhârâyı hisâr eyledi ve ehl-i hisârın başına dünyâyı dar eyledi. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir bâm-ı sa'âdet-intizâmı mescid idinüp hizmetinde olan ve sohbetinde bulunan tâliblerle evkâtı anda kılurlardı. Halkın izdihâmından etrâfındaki damlar ve sakf ü bâmlar mahall-i kazâ-yı hâcet olmuşdı. Ahıbbâdan iki tâlib-i ilm meclis-i şerîflerine hâzır oldılar. Anlara buyurdı ki: “Fuzalâtı pâk ideler.” Ve anlara tergîb içün eyitdi: “Ben evâyil-i talebde şehr-i Buhârâ medreselerinin mebrezlerin arkamla taşıyup pâk idüp dururum. Ol zamânda münâsebetle bunı bu dervîşe didüm. Eyitdi: Hayli iş işlemişsün. Ben ol didüğün yirleri başumla taşıyup pâk itdüm.”

Nakl olunur ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar: Cezbe zamânında ve derd-i taleb avânında Tanrı dostlarından bir kişiye buluşdum ve bulaşdum. Bana eyitdi: [35a] “Âşınâlardansın gibi.” Ben eyitdüm: “Ümîz var ki dostlar nazarı bereketinde âşinâ olam.” Andan eyitdi: “Rızkla mu'âmelede nicesin?” Ben eyitdüm: “Eger bulursam şükr idüp yirem ve bulamaz olursam nefse cebr idüp ‘Sabr eyle!’ direm. “Bu sehl işdür!” diyüp tebessüm eyledi. “Himmeti öyle eyle ki nefsün bir hafta nesne bulmasa serkeşlik itmeye ve muhâlif yola gitmeye.” diyü tekellüm eyledi. Temellük idüp arz u dâd ve tazarru' u istimdâd itdüm. Buyurdı ki: “Üç gün şol beyâbân yolın tutup sefer it ve halkdan bi'l-küllîye kat'-ı alâka tarîkına git. Dördüncü gün bir kûh-i bâ-şükûh dâmenine iresin. Bir çıplak ata süvâr olmuş kişi göresin. Ana selâm kıl, velî terk-i kelâm kıl. Çün üç adım yürü-

1 Metinde shven “Deşt ü Kıpçak” şeklinde imlâ edilmiştir. Deşt-i Kıpçak, Kafkas Dağları'nın kuzeyinde, Dinyester ile İrtiş ırmakları arasındaki bölgenin adıdır.

yesin, ol âdem sana ‘Ey yigit, sözüm işit! Bir etmegüm var, gel al!’ diye; ana söyleme ve hiç iltifât eyleme. Gel git.” Çün emrine imtisâl itdüm, üç gün girdüm. Dâmen-i kûhda ol kişiye [35b] yitdüm. Bana etmek teklîf itdi. İltifât itmedüm ve ayrık öte gitmedüm. Girü döndüm. Ol azîzün hizmetine geldüm. Eyitdi: “Gerek ki gönüller ele alasın. Bî-çârelere ve hastalara ve za‘îflere ve şikestelere halk yigrenüp² tahkîr idüp iltifât itmediği kişilere meskenet ve niyâz ve tazarru‘ u i‘zâzla hizmet kılasın ve cânına minnet bilesin.” Pes işâretin beşâret bildüm. Müddet-i medîd emri mûcebince hizmet kıldum. Yine bir gün eyitdi: “Şimden girü hayvânâtun ri‘âyetine bel bağla.³ Hastalarına tîmâr idüp ölülerin agla ki bunlar dahi halk-ı Hudâ’dır, inâyetine mazhar ve rubûbiyyetine manzar düşmüşlerdür. Ol emre dahi çok zamân imtisâl itdüm. Uyuzlarına ve yagırlarına⁴ ilâc ü tîmâr itmekle kendümi hoş-hâl ve nîkû-hisâl itdüm. Ve eger yolda bir hayvân-ı nâtûvâna ugrasam ol geçince dururdum. Ve gicelerde yatsam hayvânâtun izine yüz ururdum. Mâ-hasal-i hâl müddet-i heft sâl bu minvâl üzere [36a] yürüdüm.” Girü eyitdi: “Gerek ki şimdiden sonra bu dergâhun kilâbına mahsûs hizmet idesin. Bîmârlarına tîmâr ve yagırlarına ve yaralılarına merhamet ve şefkat idesin. Her birinden taleb-i imdâd eyle ki aralarında bir segden sana sa‘âdet erse gerek. Anun sebebiyle devlet el verse gerek.” işâretiyle amel ve terk-i tûl-i emel kılup niçe zamân dahi ol hizmetde oldum. Tâ bir gice bir seg buldum gâyetde za‘îf ve nihâyetde nâ-tûvân ü nahîf idi. Sermâdan lerzândı. Pûstînüm ana örtdüm. Âdet-i ma‘rûfe ve sa‘âdet-i me’lûfe üzere tazarru‘ u niyâz ve meskenet ü i‘zâz eyledüm. Vaktüm hoş oldu ve girye-i azîm galebe itdi. Karşısında el kavşurup⁵ durdum. Zamândan sonra gördüm arkasın yere koyup dört ayagın göge tutup savt-ı hazîn ve sadâ-yı pür-enîn birle niyâza başladı. Şöyle anladum ki du‘â ider. Ben dahi el götürüp [36b] âmîne meşgûl oldum. Tâ ol hâlet andan gidince ve evvelki hâline rücû‘ idince.”

1 Metinde sehven “tekellûf” şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Yığrenmek: İğrenmek, ikrah etmek, tiksirmek, kerih görmek.

3 Bel bağlamak, (bil bağlamak): Ehemmiyet vermek, azmetmek, hazırlanmak.

4 Yağır: Hayvanların sırtında hasıl olan yara.

5 El kavşurmak, (kol kavşurmak): El pençe divan durmak, el kavuşturmak.

Ve bir gün havâ be-gâyet germ idi ve gönlüm şem'î âteş-i şevkden sûzân ve nerm idi. Âfitâb-perest didükleri cânveri gördüm. Şemsün hâline hayrân ve müstagrak olmuş ve şevk ü zevkle dolmuş. Bir zamân ayn-ı ibretle bakdum kaldum ve andan ibret aldum. Ol hâl bana hoş geldi ve zevk-i azîm peydâ oldu. Bir zamân durdum. Gönlüme geldi ki “Bundan şefâ'at taleb ideyin; bu dergâhda ve bu bârgâhda husûl-i kabûle bunı sebep ideyin, andan gideyin.” Pes edeb ü niyâz ve hürmet ü i'zâzla el du'âya götürdüm. Ol kadar ki istigrâkdan ifâkat buldı. Çün benden yana müteveccih oldu, yüzün göge tutup el götürdü. Ben “âmîn” didüm. Tâ ki ferâgat itdi, andan el yüzüme sildüm ve andan bana nef'-i kesîr olduğun bildüm. Bir gün girü ol azîz-i ehl-i temyîzi buldum. Şâdân [37a] ü handân oldum. Bana emr itdi ki halâda ve melâda halka kerâhet veren nesneleri pâk idüp yollardagı televvüsi giderem. “Her ne emr itsen imtisâl iderem.” diyüp niçe müddet o şiddeti ganîmet bildüm. Âb u gil ile ve cân ü dil ile hizmet kıldum. Ol yedi yıl içinde dest ü dâmenüm ve rîş ü pîrâhenüm kül ve hâkden ve hâr ü hâşâkdan hâlî oldu. Ol hizmetlerde çok fâideler ve ol zilletlerde hadden ve adden artık âyideler müşâhedeler kıldum. Henüz ol mücâhedenün âsârı âb ü gilde zâhir ve envâr[1] cân ü dilde bâhir ü zâhirdür.

Nakl olunur ki: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* evâyil-i mücâhedelerinde ve avân-ı mu'âhedelerinde şeb-i şitâda gusl lâzım olurmuş. Isıcak suya eli irmeyüp ve kimseye dahi zahmet vermeyüp ırak yerlerde soğuk su bulurmuş. Buzı delüp gusl idüp ol gice gene menziline gelürmüş.

Nakl olunur [37b] ki: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* buyurdi: Evâyil-i cezbe-i azbede bî-hod ve bî-karâr dîvâne-vâr beyâbân-da gice ve gündüz gezerdüm. Pâyum mecrûh ve sadrum meşrûh idi. Bir gice şiddet-i şitâda ve hiddet-i sermâda kalbüme Hâss-ı Hâzret-i Zülcelâl Emîr Külâl *-kuddise sirruhû-* ziyâreti câzibesi düşdi. Bîrûnumda bir köhne pûstîn ve derûnum pür-enîn ü hanîn revâne oldum. Yolda ayaguma dikenler batdı. Nâlân u giryân âsitâne-i dostânesine vardum. Hazret-i Mîr ırakdan beni gördiler. “Kimdir?” diyü sordılar. Beni deyivirdiler. “Sürün

gitsin!” dedi. Beni sürdiler. Bu hâlden nefsum ziyâde gam yidi. “Nedür bana bu horlukları?” dedi. Serkeşlik idüp gitmek ve ol devlet âsitânesin terk itmek istedi. İnâyet-i Îlâhî ve hidâyet-i nâ-mütenâhî irişdi. Nefse gâlib oldum ve ol işikde baş koyup yatmaga tâlib oldum. Ahd itdüm ki başımı ol âsitânededen [kaldırmayam] ve kendümi hevâ seline aldırmayam ve nef-süme eyitdüm ki: “Bu horlukları [38a] Hak *-celle ve alâ-* rızâsı içün ihtiyâr idüp dururum. Bu kâra tahammül mahz-ı sa‘âdet ve bu düşvâra tekeffül ayn-ı inâyetdür.

Beyt: Beyt-i maksûda dilersen feth-i bâb
Dir budur vallâhu a‘lem bi’s-savâb

Böyle diyüp efkâr-ı fâsideyi ve ezkâr-ı kâsideyi yabâna atdum. Kürküme bürinüp tâ subh karîb olunca yatdum. Kar dahi yagmaga başladı. Çün subh karîb oldu ve çeşm-i garîb eşk-i hasretle doldı, gördüm ol habîb-i sâdık ve tabîb-i hâzık, dâfi‘-i melâl ve râfi‘-i zalâm u dalâl Hazret-i Emîr Külâl *-kuddise sirruhû-* geldi ve mübârek ayagın başum üzerine kodı ve sonra başum işikden kaldurup beni menziline okudı. Çün devlet-hânelerine alup girdiler, mübârek elleriyle dikenlerüm çıkarup “Sa‘âdet libâsı senün kad-dine biçildi ve bu bezm-i safânun câm-ı musaffâsı senün meşreb-i azbüne içildi. [38b] Ogul, mübârek ola ve inâyet-i Hak settârun ola!” diyüp dürlü beşâretler ve envâ‘-ı işâretler itdiler.

Nakl olunur ki: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* kendü mücâhedelerin ayân ve keyfiyyet-i sülûkda bu makûle müşâhedelerin beyân itdüklerinde eydürlerdi: Ol zamândaki taleb şimdi bulunmaz ve ol avândaki mücâhede ve ta‘ab şimdi olunmaz. Her vakt ki taşra çıkarın digerîn tâlibün başı âsitâ-nede görünmez. Şimdiki zamânda ol tâc devleti kimse başına urunmaz. Böyle diyüp bu beyti okurlardı:

Beyt: گر نشاید بدوست ره بردن
شرط یاریست در طلب مردن¹

Terceme: Mümkün olmazsa yâre yol bulmak
Niçün olmaya yolda hâk olmak

1 Sa‘dî, *Gülîstân*, 5. Bâb, 4. Hikâye; <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab5/sh4/> (e. t. 23.03.2022)

Nakl olunur: Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar. Bir gün girü Hazret-i Mîr Külâl *-rahimehu'llâhu'l-Melikül-Müte'âl-* câzibesi gâlib oldu ve gönül, ziyâretine tâlib oldu. Nesef'de olurlardı. [39a] Hizmetinde tâlibler sa'âdet bulurlardı. Buhârâ'dan ol cânibe azm eyledüm ve râh-ı sa'âdet budur diyü cezm eyledüm. Hizmetine vusûl buldum ve mübârek cemâliyle müşerref oldum. Çün beni gördi “Ogul gâyet mahallinde geldün. Tennûr yakmak isterüz, kimse yok ki odun getüre.” diyü buyurdi. “Ol incizâbun sebebi buymuş.” diyü tanıladım¹ ve iş bu işâreti beşâret anlayup ol beriyyenün mugaylânı dikenlerün arkamla taşıyup cem' eyledüm ve Pîr Emîr'ün cemâl-i pür-kemâlin cân ü dil pervânelerine şem' eyledüm.

Beyt: جمال كعبه چنان می دواندم به نشاط
که خارهای مگیلان حریر می آید²

Terceme: Cemâl-i Ka'be beni öyle yildürür şâdân
Ki bana hâr-ı mugaylân kamu harîr gelür

Ve buyurdılar ki: Bir zamânda Mevlânâ Bahâüddîn Dîk[erânî'den *-rahimehu'llâh-* hadîs okurdum ve Hazret-i Mevlânâ bir bâğçe ta'mîr iderlerdi. Ba'zı eşcâr-ı bî-simârını kesmek lâzım oldu. Balta bulunmadı. [39b] Hazret-i Mevlânâ ve Evlânâ'nın mübârek lafzından bu geldi ki “Balta Buhârâ'da Hüsâmüddîn katındadır.” Derhâl bî-ihmâl ü imhâl kimsenün haberi olmadın Buhârâ'ya vardum. Baltayı alup yarındası Nesef-i bî-esefe geldüm ve üstâdımın rızâsın tahsîl idüp hayır du'âsın aldum.

Nakl olunur ve beyân kılınur: Ol zamân ki Kasr-ı Ârifân'da mescid ta'mîr iderlerdi. Bennâlara mübârek başı üzere balçık iledürlerdi ve bu beyti tekrâr iderlerdi:

Beyt: کار تو بجان کشم چرا من نکشم
بار تو بسر کشم چرا من نکشم

1 Dañlamak (tañlamak): 1. Taaccüp etmek, şaşmak, garip bulmak. 2. Şaşırtmak.

2 Sa'dî, *Divân*, Gazeliyyât, nr. 288; <https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh288/> (e.t. 23.03.2022)

Terceme: Cân ü dilden işleyeyin kârını
Başum üzre götüreyin bârını

Nakl olunur Hâce Alâüddîn Attâr'dan ki: Hazret-i Hâce *-kuddise sir-ruhumâ-* bu sözi pîrlüklerinde tekrâr iderlerdi ve tâliblere gayret ü ibret için izhâr ü iksâr iderlerdi [40a] ki Hazret-i Hak'dan *-azze ve alâ-* tevakku' u tazarru' iderdüm ki bana bu yolun derd ü mihnetlerin ve meşakkat ü şiddetlerin cüvânlık bahârında çekdüre ve nefsum cümle-i mücâhede, tâzelik nehârında göre; tâ pîrlük şebistânı ve nâ-tüvânlık zemistânı irişecek ve kuvâya za'f girişecek¹ huzûr-ı kalble kendüye meşgûl olam ve âzâde-i makbûl olam. Bi-hamdi'llâh ki müyesser eyledi ve günden güne tarîkın eyser eyledi.

Beyt: شرط است که مالکان تحریر
آزاد کنند بنده پیر²

Terceme: Hakdur bu ki mâlikân-ı tahrîr
Âzâd kılurlar olsa kul pîr

Nakl olunur Hazret-i Yâr-ı Gâr Alâüddîn Attâr'dan ki: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhu-* buyurdılar: Her azîz-i ehl-i temyîze ki buluşurdum, eydürdüm ki: “Bir za'îf bir kavîye âşık olsa ve aşkında sâdık olsa n'itmek gerek ve ne yola gitmek gerek?” Eydürlerdi: “Sabr etmek gerek ve câna cebr etmek gerek. [40b] Bir gün Tanrı Tê'âlâ dostlarından bir servere ve meydan-ı merdânda bir ere irişdüm. Çün beni gördi, “Hâl nedür?” diyü sordu. “Muntazır-ı inâyet ve müstefîd-i hidâyetüm.” didüm. Eyitdi: “Ey ogul! Biz taleb itdük bulımadık. Zîrâ ki buyurdığı gibi olımadık. Ammâ sen taleb kıl ki bulsan gerek ve sabır ve ta'âb kıl ki gönlün diledüğü gibi olsan gerek.” Ol sâhib-devletün sözi dilde karâr ve sözi cânıma kâr idüp dem-be-dem talebüm ziyâde ve dün ü gün işüm istifâde oldu.

1 Girişmek: Müdahale etmek, karışmak.

2 Benzer lafızlarla; Sa'dî, *Gülistân*, 2. Bâb, 47. Hikâye; <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh47/> (e.t. 23.03.2022)

Mütercim: Her dem talebüm ziyâde oldu
Dün ü gün işüm istifâde oldu

Nakl ider Alâüddîn Attâr -*radıyallâhu anhu'l-Gaffâr*- Hazret-i Hâce-i Büzürgvâr'dan -*kuddise sirruhû*- ki buyurdılar: Evâyil-i galebâtta ve unfuvân-ı cezebâtta yolum kumarhâneye ugradı. İki kişi gördüm ki lehve mülhak ve lu'ba müstagrak olmuşlar idi. Biri gâlib olmuş [41a] ve hasmının mâl ü mülkine tâlib olmuş. Ol biri maglûb olmuş ve mâl ü mülki hasma maktûb olmuş. Lâkin her ân sa'y ü ahdi ziyâde ve her zamân cidd ü cehdi irtikâda dem-â-dem hasmına eydür: “Ey yâr-ı şîrîn ve ey gam-hâr-ı dîrîn! Nitekim cânım tende ve hayâtım bedenümdedir, bu işi terk itmezem ve bundan özge yola gitmezem.” Çün bu hâli gördüm, “Gayret böyle gerek!” diyüp nasîhat aldum ve ayn-ı ibretle bir zamân bakdum kaldum. Zevkum gülîstânı tâze ve şevkum hezâr-destânı bülend-âvâze oldu.

Beyt: تا در نرنی بهر چه داری آتش
هرگز نشود حقیقت وقت تو خوش¹

Terceme: Tâ varlığına hep urmayasın âteş
Sanma ki sana hakikat-i vakt ola hoş

Nakl olunur Alâüddîn Attâr-ı şeker-güftârdan ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhumâ*- buyurdılar: Evâyil-i talebde ve vesâyil-i ta'abda iki kişi kelimât ider görsem kulak [41b] ururdum ve ne söylerler görürdüm; eger cânib-i Hak'dan söyleseler, dinler tururdum ve bir zamân şâdân-leb yürürdüm. Ve eger gayrı söz söylerlerse anları terk iderdüm ve melûl olup² ol yirden giderdüm. Bir kişi isterdüm ki âlem-i maksûddan ve cânib-i Ma'bûd'dan ya'nî tevhîd eşmesinden³ ve tecrîd ser-çeşmesinden ana söz söyleyem ve kendüme biliş⁴ eyleyem ve andan söz işitem. Ve bir kimesne arardum ki anı bana iş idem ve anunla Vâcibü'l-Vücûd'dan söyleşem ki kendüme iş idem.

1 Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Divân-ı Şems*, Rubâiyyât, nr. 1029.
<https://ganjoor.net/moulavi/shams/robaeesh/sh1029> (e.t. 24.03.2022)

2 Metinde sehven “melûl ol olup” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Eşme: Azıcık eşilmekle su çıkan kuyu.

4 Biliş: 1. Bildik, tanıdık, dost, aşına. 2. Marifet.

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar: Galebât-ı talebde ve cezebât-ı tarîk-ı edebde bir gün mazhar-ı cemâl ü mazhar-ı celâl Hazret-i Mîr Külâl *-kuddise sirruhû-* telâkî eşvâkıyla ziyâreti şerefine Nesef tarafına revân, ribât-ı Cugrâtî¹ demekle ma'rûf yirde bir atlıya mülâkî oldum. Elinde çobanlar gibi bir dırâz deste-çûbî ve başında nemedden külâhı [42a] var. Degnegin bana dokundurup âşinâlara buluşduğumu ve rûşenâlara erişdiğümi didi. Ben ana söz söylemedüm. Niçe kez önüme gelüp bana teşvîş virdi: “Ben senün kim idüğün bilürim.” didi[m] ve ayruk iltifât eylemedüm. Karavul² ribâtına degin ardumca bile gelüp “Gel bir pâre musâhabet idelüm ve münâsebet sebîline gidelüm!” diyü gütdi. Sözüne uymadum ve kulaguma koymadum. Çün Hazret-i Mîr Külâl ve dest-gîr-i ehl-i dalâl huzûr-ı pür-hubûrına irişdüm, Hazret-i Hâce “Hızr’a mukayyed olmadun.” dedi. Ben eyitdüm: “Anunçün ki size müteveccih olmışdum ve şevkınız nûrıyla tolmışdum.”

Nakl olunur: Evvel def'a ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû'l-azîz-* Ka'be-i Mu'azzama'dan *-şerrefehallâh-* udûl itdiler ve Kasr-ı Ârifân'a nüzûl itdiler, vâlideleri Buhârâ'da idi. “Anlrun ziyâretine varmak gerek!” diyüp d[ır] âz-gûşa süvâr olup ol cânibe girdiler ve yolda [42b] tekrâr itdiler: “Eger ol olmayaydı bu olmazdı.” Ya'nî eger emr-i Hak olmayaydı bu ziyâret vukû' bulmazdı. Yolda giderken vücûd-ı şerîflerinde eser-i hâlet belürdi; şöyle ki, her kim görse bilürdi. Üç def'a mübârek lafızlarından “tevbe” demek vâkı' oldu ki ol hâli i'lâm ve ol kâli hâzırlara ifhâm içün buyurdılar: “Kalbime ilhâm-ı Melik-i Allâm irişdi ki ‘Mahabbetimiz da'vâsın idersin ve gayra iltifât yolında gidersin!’”

Şi'r: بر رخ هر کس که نیست داغ غلامی او
گر پدر من بود [د]شمن و اغیارم اوست³

1 Nişabur civarında bir köy.

2 Karavul; Özbekistan Cumhuriyeti'nin Harezm ilinin Urgenç ilçesinde bulunan köydür. Urgenç ilçesi-nin merkezidir.

3 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Divân-ı Şems*, Gazeliyyât, nr. 844.
<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh465/> (e.t. 24.03.2022)

Terceme: Her kişide kim anun kulluğu âsârı yok
Ger peder ola bana düşmen ü agyâr odur

Gâliben beşerîyyet muktezâsınca ve âb ü gil iktizâsınca hâtır-ı âtırlarına meyl-i peder nev‘an keder virmişdi ve andan âyîne-i bî-kîne-i dil-i bî-gıl-lerine fi‘l-cümle eser-i gubâr irişmişdi. Ol sebebdan bu vechile hitâb ve bu yüzden [43a] itâb vâkı‘ oldu. Çün kavluhû Te‘âlâ: ¹ «وَالَيْهِ مَتَابٌ» vâkı‘ oldu, bu küdûret-i mâyî dâfi‘ u râfi‘ oldu.

Nakl olunur Hazret-i Hâce‘den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar: Çün Hazret-i Hak *-celle ve alâ-* bana tevbe sa‘âdetin nasîb itdi, (الشَّابُّ التَّائِبُ) hadîs-i şerîfi mücebince beni kendüye habîb itdi. Bir gice bu yolda giderken ve bu tarîkde ahvâlümü fikr iderken eski yârâna ugradum. Sanki şeb-i şitâda berf ü bârâna ugradum. Beni evvelki hevâlara tahrîk eylediler. Dürlü dürlü vesveseler ve igvâlar ile kasd-ı teşkîk eylediler. Hakk’un inâyet-i bî-nihâyetiyle anlara uymadum ve sözlerin kulaguma koymadum. Dilüme bu geldi ki: “Bir kapuyı ki Hak bağlamış ola, siz kâdir degülsiz anı açabilesiz ve bir nesne ki sizin için takdîr eylemiş ola, mümkün midir ki andan kaçabilesiz!” ² «مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ ³ [43b] el-âye. ³ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ»

Şî‘r: کس بسته در تو باز نتواند کرد
در باز بود فراز نتواند کرد

Terceme: Hak bağladuğu kapuyı kimse açamaz
Ol açduğunu kimse hergiz yapamaz⁴

1 “(Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin geçmiş olduğu bir ümmete gönderdik ki, onlar Rahman’ı inkâr ederken sana vahyettiğimizi kendilerine okuyasın. De ki: “O, benim Rabbimdir. O’ndan başka hiçbir ilah yoktur. Ben yalnız O’na tevekkül ettim, **dönüşüm de yalnız O’nadır.**” Ra’d 13/30.

2 “Tövbe eden genç, Allah’ın sevgilisidir.” Benzer lafızlarla “Allah, tövbe eden genci sever.” şeklinde; Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâil es-San‘ânî, *et-Tenvîr şerhu Câmi‘i’s-Sagîr*, 3/379; Ebü’l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdîrrahmân el-İrâkî, *Tahrîc-ü’l-İhyâ*, 4/6.

3 “Allah, insanlar için ne rahmet açarsa, artık onu tutacak (engelleyecek) yoktur. Neyi de tutarsa, bundan sonra onu gönderecek yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” Fâtur 35/2.

4 Yapmak, (yapamaz): Kapamak, kapatmak, seddetmek, örtmek.

Hakk'un kazâsı fezâsında âmme-i âlem ser-gerdândur. Takdîri tagyîrinde allâme-i benî âdem nâkıs u nâdândur. Bir emri ki takdîr ede, kimse kaçamaz. Çün hakkıla bu sözün sûzı ol cemâ'ate yol buldı, kamusına sebeb-i terk-i fisk u fesâd ve meyl ü neyl-i rüşd [ü] reşâd oldu.

Nakl ider Alâüddîn Attâr Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhumâ mâ tekâtare'l-emtâr-* ki buyurdılar: Evâyil-i talebde bir def'a şöyle vâkı' oldu ki, altı ay mikdârı feyz munkatı' oldu, ilm-i bâtın kapusu kapandı. Tâkatüm tâk oldu. Derûnum gussa birle toldı. Dîvâne-vâr bî-sabr u bî-karâr oldum. Kasd itdüm ki girü mahlûk hizmetine meşgûl olam ve mübtezel ve mebzûl olam. Ve beyâbân-ı [44a] bî-pâyân-ı hevâda gavl olam. Ol hâlde yolum bir mescide ugradı, kapusu üzerinde bu beyit yazılmış.

Beyt: ای دوست، بیا که ما تو را
بیگانه مشو که آشناییم¹

Terceme: Ey dost iresin ki biz sanayuz
Bîgânelik itme ki âşinâyuz

Nüşa-i uhrâ böyledür ki: Bir kişiye ugradum, bu beyti okudı, sanki derûnuma âteş kodı.

Beyt: خود را بر در بمان وانگه در رو
در راه تو خاشاک و خس نیست تویی

Terceme: Özün kapuda ko gir hâneye pâk
Bu yolda senligündür hâr ü hâşâk

Vaktüm be-gâyet hoş oldu. Gönlüm girü şevk u zevkle toldı. Hak'dan inâyet irişüp ol baglu kapu açıldı ve cân ü cenâna envâr-ı rahmet saçıldı.

Nakl olunur Hazret-i Alâüddîn Attâr'dan ki [44b] Hazret-i Hâce *-kud-dise sirruhumâ-* buyurdılar: Avân-ı ubûr-ı menâzil ü makâmâtı ve zamân-ı mürûr-ı merâhil-i kerâmâtı iki def'a sıfat-ı Mansûr benden sudûr u zuhûr

1 Fahreddin Irakî, *Divân*, Gazeliyyât, nr. 203. <https://ganjoor.net/eraghi/divane/ghazale/sh203/> (e.t. 27.06.2021)

bulmaga hüçûm itdi. Şehr-i Buhârâ'da bir dâr var idi, her defâda ol dâr-ı âlî-mikdârün ayagina varup kendüme eyitdüm: “Sen bu sözi söylersen ve bu sözi izhâr eylersen yirün ser-i dârdur.”

Mısra':¹ Şer'î hedm idenün menzili berdârdur

Beyt: Bu sözden ol ki vere sırrun tâc-dâr olur
Sanma velâyet iklîmine tâc-dâr olur

Înâyet-i Îlâhî ve hidâyet-i nâ-mütenâhî birle bu sekrden ifâkat bulup şükr itdüm. Mâ hüve'l-Hak seçildi ve bu makâm-ı intikâmdan geçildi.

Şi'r: Butûndan Hak zuhûr eyledi el-hak
Ene'l-Hak'dan seçildi mâ hüve'l-Hak

Nakl olunur Hazret-i Alâüddîn Attâr'dan ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhûmâ ve üssise birruhûmâ-* buyurdılar: Hazret-i Sultânü'l-Ârifin'den [45a] Ebû Yezîd-i Bistâmî'den *-kuddise sirruhû-* nakl olunur ki buyurmuşlar: Enbiyâ *aleyhimüs-salâtü ve's-selâm*un Hazretü'l-Kibriyâ sıfâtın ve makâmâtın seyr iderken diledüm ki Habîb-i Îlâh Muhammed Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem ve alâ men intemâ ve intesebe ileyhi-* sıfâtında seyr eyleyem. Alnuma red elin kodılar, men' olundum. Kelâm bu makâma gelecek Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar: Çün inâyet-i Îlâhî birle ol makâm-ı tamâma ve harem-i ihtirâma irişdüm, âsitâne-i izzetine tazarru' u niyâzla baş koyup akd-i ihrâm-ı ihtirâm itdüm ve dönüp gitdüm. Bu ihtimâl muhâldür ki bu sözden murâd Hâce *-kuddise sirruhû-* kendüyi medh ola ve Hazret-i Bâyezîd'i kadh ola. Ammâ her mürşidün ahvâli ve takâzâsı var ve her makâmün iktizâsı ve muktezâsı var. Her birinün hâli vakt i'tibâriyle âhara göre asvab ü esvab olmak câyiz ü fâyizdir. Anda evliyâullâh *-radiyallâhu anhumül-Îlâh-* gâh mahv ü sekrde bulunurlar [45b] ve gâh sahv ü şükrle mu'âmele olunurlar. Mâ-hasal, umûm [ve] husûs min vechin vukû' bulur. İnsân-ı kâmil melekten efdal ve melek insân-ı kâminden eşref didükleri gibi olur.

1 Yazmada sehven “beyt” yazılmıştır.

Nakl olunur ki; Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar: Menkûldür ki Hazret-i Azîzân ve mazhar-ı himmet-i azîzân -*aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*- dervîşlerini havârik-ı âdâtdan men' iderler imiş ve mürîde tamâmet-i şefkatinden ve nihâyet-i merhametinden zuhûr u hestî akabâtından ve vücûd ü mestî nekebâtından tecâvüz idüp eydürler imiş ki: “Eger Hâce-i Büzürg Abdulhâlık Gucdüvânî -*kuddise sirruhu'r-Rahmânî*- ferzendlerinden ve silsilesi hûş-mendlerinden bir kimesne mevcûd olsa ve Mansûr -*aleyhi rahmetü'l-Gafûr*- anun sa'âdet-i sohbetiyle mes'ûd olsa nefy-i vücûd idüp bir da'vâ itmezdi ve ol ser-dâr-ı sirdâre¹ gitmezdi.”

Nakl itdi bir dervîş-i dil-rîş ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Nesef'de ve ol cây-ı bî-esefte süvâr [46a] olup bir hâdiseye giderlerdi. Rikâb-ı sa'âdet-irtikâbında yürürdüm ve gubâr-ı müşk-bâr-ı nesîm-semendine yüz sürerdüm. Kendülerin seyr ü sülûkından ve ekâbir-i meşâyıh-ı resâyihun bî-hayl ü haşem ve tabl ü alem mülûkinden kelimât-ı tâmmât iderlerdi. Ol esnâda buyurdılar: “Bâyezîd-i Bistâmî -*kuddise sirruhû*- makâmını seyr eyledüm ve ol irişdüğü yere irişdüm. Ve Cüneyd ve Şiblî ve Mansûr -*rahimehumu'llâhu'l-Melikü'l-Gafûr*- makâm ü me'vâların gördüm ve anlar irdüğü yire irüp yüz sürdüm. Tâ kamudan mu'azzam ve cümleden a'zam bir bârgâha irdüm. Bildüm ki makâm-ı Muhammed'e irdüm -*sallallâhu aleyhi ve sellem ve âlihî ve sahbihî ve kerrem*-, kadem-i ikdâmı tahrîk idüp seyr kasd itmedüm. Hazret-i Bâyezîd -*aleyhi mine'r-rahmeti mâ-yezîd*- gitdüğü yola gitmedüm. Ya'nî anun meşrebi ve hâli şöyle takâzâ itdi ve benüm meşrebüm me'âli böyle iktizâ itdi.”

Nakl olunur ki Hazret-i Hâce'den, bir dervîş su'âl itmiş ve eyitmiş: Meşâyıh-ı kibâr *radıyallâhu anhumu'l-Cebbâr*dan [46b] ba'zı, “Hâtem-i velâyet-i Muhammediyyem” demişler. Cevâbında eyitmişler: “Anlar kendü zamânındaki velâyet-i Muhammediyye'nün hâtemi ve avânındaki dest-i devlet ü sa'âdet-i Ahmeddiyye'nün hâtemi imişler.” Hazret-i Hâce'nün bunun emsâli âyât ü ehâdisde ve ahbâr-ı meşâyıhda âlî te'vîl ü ta'lîlleri ve

1 Sirdâr: Sürâhdâr da denilen Mâzenderân bölgesinde yetişen bir çeşit dikenli ağaç.

tevcîh-i vecîhleri bî-hadd ü bî-adeddür. Her biri seyl-i su'âle sed ve eşkâl-i işkâle reddür. Nitekim gelür ve yirli yirinde mübeyyen olur.

Nakl ider yâr-ı gâr-ı Hazret-i Hâce-i Büzürgvâr Alâüddîn Attâr, Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhumâ-* ki buyurdılar: “Bir gice evtâd ü aktâb-ı zemîn ü zamân cemî‘ olup beni bir ak nemed üzerine geçürdiler. Her taraf-dan tutup götürdiler ve bir azîm taht-ı sa‘âdet-baht üzre getürdiler. Şimden girü gam yimezem ve bu tarîk-ı devlet el vire mi ve dâmen-i sa‘âdet ele gire mi dimezem.”

Kısm-ı Sâni

Hazret-i Hâce'nün -Kuddise Sirruhu's-Samedânî- Tarîk-ı Sa'âdet-Refîkî ve [47a] Silsile-i Hâcegânun Ferîkî -Kaddesallâhu Esrârehum ve Essese Birrehum ve Envârehum- Şânındadır

Fî Silsile-i Hâcegân

Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- tarîkında fi'l-hakîka şems-i velâyetün semâsı Hâce Muhammed Baba Semmâsî'den -*kuddise sirruhû*- ogulluk nazar-ı kabûlin bulmuşlardır. Hizmetleriyle ve sohbetleriyle niçe yıllar müşerref olmuşlardır ve anlar Hâce Alî Râmitenî'den ki lakabı Azîzân'dur ve anlar Hâce Mahmûd İncîrfagnevî'den ve anlar Hâce Ârif Rîvgerî'den ve anlar Hâce Abdulhâlık Gucdüvânî'den -*kuddise sirruhum*- ve anlar İmâm-ı Rabbânî ve Hümâm-ı Samedânî Şeyh Ebû Ya'kûb Yûsuf bin Eyyûb Hemedânî hulefâsındandır. Ve Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'nün -*kuddise sirruhû*- int[is]âbı şeyh-i tarîkat ve mürşid-i hakikat imâm-ı kuddûsî Ebû Alî Fârmedî-i Tûsî -*kuddise sirruhû*- hazretinedür ki kibâr-ı meşâyih-ı Horâsân'dur. Ve Hücetü'l-İslâm İmâm-ı Hümâm Muhammed bin Muhammed el-Gazzâlî -*radıyallâhu anh*- ilm-i bâtın terbiyetinde ana mensûbdur. Ve [47b] Ebû Alî Fârmedî'nün -*kuddise sirruhû*- tasavvufda nisbeti iki cânibedür. Her ne kadar kim intisâb mükerrer olur, izdiyâd-ı şeref mukarrer olur. Ve Ma'rûf-ı Kerhî ki ekser-i meşâyihun intisâbı ana çıkar, nisbeti iki tarafadur; biri Dâvûd-ı Tâî ve Habîb-i Acemî ve Hasan-ı Basrî ve Alî bin Ebî Tâlib -*radıyallâhu anhum*- ve biri Alî Rızâ ve vâlidî Mûsâ Kâzım ve vâlidî Ca'fer-i Sâdık -*radıyallâhu anhum ecma'in*-. Bu silsile-i ehl-i beyte "silsiletü'z-zeheb" dirler, nefâyisinden ve şerefinden ötürü.

Ve mezkûr Ebû Alî'nün iki cânibinden biri Şeyh-i Büzürgvâr mürşid-i rûzgâr Ebu'l-Kâsım Gürgânî-i Tûsî'dür -*kuddise sirruhû*- ki üç vâsıtâ birle Seyyidü't-Tâyifeti'l-Hâyife Cüneyd-i Bagdâdî'ye çıkar -*kuddise sirruhu'l-azîz*-. Ve bir cânibi Şeyh-i Fânî Ebu'l-Hasan Harakânî hazretinedür -*kuddise sirruhû*- ki meşâyihun pîşvâsı [48a] ve zamânınun muktedâsıdır. Anun terbiyeti Sultânü'l-Ârifin Bâyezîd-i Bistâmî -*kuddise sirruhû*- rûhâniyyetindendür; eger müddet-i medîd ve ahd-i ba'îd sonra gelmişdür, velî meşrebi muvâfakatiyle terbiyeti anun rûhâniyyetinden almışdur. Nitekim

Sultânü'l-Ârifin Bâyezîd *-aleyhi mine'r-rahme mâ-yezîd-* [terbiyeti] imâm-ı hâzık Ca'fer-i Sâdık'dandır *-kuddise sirruhumâ-*; egerçi andan sonra vücûda gelüpdür, lâkin tarîkı andan ahz kılupdur. Nakl-ı sarîh ve silsile-i sahîh ile sâbitdür ki mülâkât olunmayupdur ve musâhabet bulunmayupdur. Bunun emsâli âsâr-ı meşâyıh-ı büzürgvâr Ferîdüddîn Attâr dahi Ebu'l-Hüseyin Mansûr'un rûhâniyyetinden terbiyet bulmuşdur; zikr olunur ki niçe yıllardan sonra mevcûd olmuşdur.

Mütercimü'l-hakîr:

Murâdu'llâh[a] ön son mâni' olmaz

Hak'un fazlına nesne dâfi' olmaz

Beyt:

Eger Hak'dan ezelde olsa destûr

Ebed irşâd edeydi halkı bir mûr

[48b] Ve İmâm-ı Hüâmâm Ca'fer-i Sâdık'un *-kuddise sirruhu-* intisâbı iki cânibedür; biri vâlidler[i] İmâm Muhammed Bâkır'dur *-radıyallâhu anh-* ve anların intisâbları vâlidleri İmâm Zeynelâbidîn'dür. Ve anların intisâbları vâlidleri Ser-i Şühedâ ve Server-i Ehl-i Hüdâ Hazret-i Hüseyin'edür. Ve anların intisâbları Hazret-i Alî İbn Ebî Tâlib'edür *-radıyallâhu anh-* ve anların intisâbları Fahr-ı Âlem Muhammed Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hazretinedür.

Ve İmâm Ca'fer-i Sâdık'un bir cânibi vâlidelerinin vâlidî Kâsım bin Muhammed'dür ki kibâr-ı tâbî'indendür ve fukahâ-yı seb'anun biridür. Ne denlü medh etsek yiridür. Ve anların intisâbı velâyet meydânının fârisi Hazret-i Selmân-ı Fârisî'yedür. Ve anların intisâbı Hazret-i Risâlet'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mukarrer olmuş iken ¹(السلمان من أهل البيت) hadîs-i şerîfiyle şeref bulmanın igen ilm-i bâtında Hazret-i Sıddîk-ı Ekber'e dahi intisâbları vardı ve anlara yâr-i gârdı. [49a] Ve *Risâle-i Kudsiyye-i Hâce Pârsâ'da* mezkûrdur ki: "Erbâb-ı tedkîk ve ashâb-ı tahkîk bunun üzerine müttefiklerdür ki Hazret-i Alî *-radıyallâhu anh-*, Hazret-i Risâlet *aleyhi's-salâtü ve's-selâm*dan sonra kendüden mukaddem olan hulefâdan dahi nisbet-i bâtınla terbiyet bulmuşlardur ve ol terbiyetle izdiyâd-ı menzilet bulmuşlardur."

1 "Selman, ehl-i beyt(im)dendir." İbn Sa'd, *Tabakâtül Kübrâ*, 4/83; Taberî, *Tarih*, 2/566.

Şeyhu't-tarîk Ebû Tâlib-i Mekkî -*kuddise sirruhû- Kütü'l-Kulûb*'da buyurur ki: "Kutb-ı zamân ilâ yevmi'l-kıyâm her mertebe ve makâmda Hazret-i Atîk ale't-tahkîk Ebû Bekr Sıddîk -*radıyallâhu anh-* cenâb-ı nâyib-menâb, cenâb-ı cennet-me'âblarıdır. Ve evtâddan üç kimesne ki kutb[dan] aşağıdadur, hulefâ-i selâse-i bâkiyenün kâyim-makâmlarıdır. Ve sıddıklardan altı kişi ki *بهم تقوم الأرض وبهم يدفع البلاء عن أهل الأرض وبهم يرزقون* (b) ¹ *انلارون ويمطرون* anların hakkında dinilmiştir, Aşere-i mübeşşereden sitte-i bâkiyenün -*radıyallâhu anhum ecma'in-* nâyib-menâblarıdır.

[49b] Ve Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhu-* silsileleri beyânından şöyle müftehim olur ki, Üveysî² olalar ve selefinde ve halefinde çok kimesneler böyle vâkı' olmuştur. Üveysî³ oldur ki Hazret-i Ferîdüddîn Attâr -*attarallâhu türbetehû mâ tekâtare'l-emtâr-* beyân ü ayân eyler ki: Evliyâullâhdan bir tâyife[ye] meşâyih-ı tarîkat ve küberâ-yı hakikat Üveysiyân diyü ad komışlardır. Anlar⁴ zâhirde pîr-i hâcet degüldür. Olursa febihâ ve ni'me. Nûr-ı nûr ve müzeyyen ü ma'mûr olur. Anlara Hazret-i Risâlet-penâhunun -*sallallâhu aleyhi ve âlihî ve men iktedâ ileyhi fî hâlihî ve me'âlihî-* kendü ve hücre-i inâyetinde ve havme-i himâyetinde gayr-ı vâsıtasınsız perveriş bulmuşlardır ve ders-i hâs okumuşlardır. Nitekim Üveys hazretine perveriş virdi ve bu ol bu makâma irişdi.

Üveysiyye bir makâm-ı azîmdür ki degme kişiye müyesser olmaz ve o râni, bu sâlik ol makâma [50a] yol bulmaz. İzzet-i Hudâ-dâddur ve devlet-i mâder-zâddur. Bu meşrebden olmasına işâretdür ki Şeyh-i Büzürgvâr Ebu'l-Kâsım Gürgânî'nün -*kuddise sirruhû-* evâyil-i hâlde zikrleri bu idi ki "Üveys Üveys" dirlerdi. Pes tarîka-i cezbede vesâyita ihtiyâc yokdur. Tarîk-ı vech-i hâsdur. Ve bu tarîkte ekâbir çokdur -*kuddise esrâruhum ve üssise envâruhum-*. Bu araya degin *Kudsiyye-i Pârsâ*'dan menkûl ve makbûldür.

1 "Yeryüzü onlar sebebiyle ayaktaadır; (Allah onların yüzü suyu hürmetine) belaları yer ehlinden def eder, rızıklandırır ve yağmur yağdırır."

Benzer lafızlarla; "Bu ümmetin ebdâlleri otuzdur. Yeryüzü onlar sebebiyle ayaktaadır; onlar sebebiyle yağmura ve yardıma mazhar olursunuz." (bk. Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1/33; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/66.

2 Metinde sehven "ونسى" şeklinde kaydedilmiştir.

3 Metinde sehven "ونسى" şeklinde kaydedilmiştir.

4 Metinde sehven "anlara" şeklinde kaydedilmiştir.

Kısm-1 Sâni

Hazret-i Hâce'nün -*Kuddise Sirruhû*- Ahlâk u Evsâf-ı Nezâyifi ve Meclis-i Şerîflerinde Mübârek Lafızlarından Sâdır u Bâdir Olan Hakâyık ve Letâyifi ve Tâlib ü Râgıblarla Mu'âmelede Vukû' Bulan İhsân ve Vezâyifi Beyânındadır

Nakl olunur yâr-ı gâr Alâüddîn Attâr'dan ki Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- sıfat ü sîreti fakr u fâka ve kat'-ı alâka idi. Sûret ü sîreti tecerrüd-i küllî ve nefy-i mâsivâ ve terk-i dünyâ-y-ıdı [50b] ve tard-ı gaflet ü hevâ-y-ıdı. Hemîşe mübârek nefeslerinden sudûr eden söz fakra kılavuzlamak ve gınâyı yavuzlamak idi. “Ne ki bulduksa fakrla fenâda bulduk ve her neye vâsıl olduksa fakrla olduk.” dimegi her bâr izhâr iderdi. Gınâdan âr ve her yirde meskeneti iş'âr iderlerdi. Kış gelse mescidden çıkan ve süpürülen hâşâkı altlarına döşenürlerdi. Ve yaz olsa bir köhne hasîr üzere geçinüp huzûrdan üşenürlerdi.¹ Şübehâtdan sakınup taleb-i helâlde tamâm ihtimâmı kendülere şî'âr iderlerdi. Husûsan bu hadîs-i şerîf ki *Esrârü'l-Vahy* nâm kitâb-ı müstetâbda mezkûr ve mastûrdur, meclis-i münîflerinde çok zikr iderdi ve anunla amel [ü] fikr iderdi: قال النبي عليه الصلوة والسلام مدى الليالي والأيام: العبادة عشرة أجزاء تسعة منها في طلب الحلال صدق رسول الله الملك المتعال² Bu denlü fakr ü fenâ-y-ıla [51a] ve inâ-yı adem-i gınâ-y-ıla işleri bezl ü sehâ ve cünbişleri îsâr ü atâ-y-ıdı. Bir kişi kendülere hediye getürseler ri'âyet-i sünnet sebîline giderlerdi. Anun mislin veya dahi ziyâde ihsân iderlerdi. Kîmyâ-yı sohbetleri ve sîmyâ-yı hizmetleri te'sîri bereketiyle cümle-i fukarâsında ve zümre-i gurebâsında bu sünnet-i bî-minnet cârî ve bu haslet-i bâ-vuslat sârî olmuş idi. Eger makâm ü menzillerinde mihmân olsa ve ta'âmlarında noksân olsa ta'âmı mihmân önüne getürüp bir tarikle çerâğı def' iderlerdi ve mîzbân-ı mihribân³ olup mihmânun hicâbın ref' iderlerdi. Epmegi⁴ koyup yâ kendüler giderlerdi veyâhûd ta'âmı getürüp ve bile oturup kendüler mümkün oldukca az yiyüp ve ana “Yiyin!” diyüp yemegi

1 Üşenmek: 1. Üzölmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak, fütür getirmek. 2. Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak. 3. Uşanmak, bıkmak.

2 “Nebî -Allah'ın salât ve selâmı dünya durdukça üzerine olsun- şöyle buyurdu: İbadet on cüzdür. Bunun dokuzu helal (rızık) talebidir.” Irakî, *Tahrîcü'l-İhyâ*, 2/114; Sübkî, *Tabakâtü'sh-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, 6/313.

3 Metinde sehven “mîzbân ü mihribân” şeklinde imlâ edilmiştir.

4 Epmek: Ekmek.

mihmâna mahsûs kılmak isterlerdi. Ve havâ serd olsa gicelerde örtülerin ana örterlerdi.

Ve Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* ta'âmları [51b] zirâ'atden idi. Tohumda ve yerde ve öküzde ve sâyir husûsda ihtimâm-ı tamâm kılurlardı. Ahbâr ü âsârda vâkı' olmışdur ki: Resûl-i Hümâm *aleyhi's-salâtü ve's-selâmun* ehl-i beyti *-radıyallâhu anhünne-* arpa unun alınmamış etmek iderlermiş. Hazret-i Hâce'nün ehli dahi ol sünnet-i seniyyeye ri'âyet kasd idüp niçe def'a öyle eylemişler, cemî'isine bir zahmet ârız olmuş ve bir illet mu'ârız olmuş. Ol Tabîb-i Hâzık te'emmül-i sâdık birle hikmetin ma'lûm idinmiş ki Ehl-i beyt-i Hazret-i Risâlet'e *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* adem-i müsâvât müşkili bulunmadığı ve teşebbühde edeb[e] ri'âyet olunmadığı sebebden olmuş. Ol husûs Hazret-i Risâlet-penâha *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* mahsûs imiş. "Haddümüzden tecâvüz olundı, mütâba'atda taksîrimüz bulundu. Mikdârimuz bilmek gerekür." diyü tevbe ve inkisâr ve istigfâr-ı bî-şümâr itmiş. Ol zahmet, rahmet-i sıhhate mübeddel olup cümleden ve cümleten gitmiş.

[52a] Şî'r: هر که سر در پی رسول نهاد
از همه ره روان به پیش نهاد

Terceme: Kodı her kim Resûl ayagina baş
Ana ehl-i tarîk eydür şâbâş¹

Terceme: Dîn ü dünyâsı kârı muhkem olur
Kârbân-ı dile mukaddem olur

Ve ekser-i evkât ta'âma bi'z-zât mübâşeret iderlerdi. Tâliblerle hüsn-i mu'âşeret iderlerdi. ²(كل شيء يرجع إلى أصله) mücebince lokmayı âgâhlığ ile yirlerdi. Gafletle yimekten gâyet men' iderlerdi. Zîrâ her nesne aslına râcî'dür. Asl ki ta'âmdur, gaflet üzere olıcak, fer' ki kuvvet-i ten ve amel-i bedendür, gaflet üzere geçer dirlerdi. Hattâ ne kadar cem'-i kesîr olsa ve fukarânın hâline vukûf asîr olsa hâlet-i gafletde bulunan dervîşe bir tarîkla tenbîh idüp [52b] âgâh iderlerdi. Meclis-i şerîflerinde bu hâli her gâh iderlerdi ve gazab ve kerâhet birle ve adem-i tahâret ü gaflet birle pişen ta'âmı

1 Şâbâş: Takdir ve beğenme ifâde eden bir söz.

2 "Her şey aslına rücu eder."

teşhîs idüp eydürlerdi; yimezlerdi ve dervîşlere dahi yiyün dimezlerdi. Belki men‘ idüp muzır add iderlerdi, yimege komazlardı.

Nakl olunur ki bir zamânda Gadyût¹ nâm kasabaya vardılar. Ol yerin fukarâsından biri ta‘âm getürdi; yemediler ve eyitdiler: “Bu ta‘âmı pişiren, gazab birle pişirmiştir.” Temy[î]zleri ve teşhîsleri bu mertebede idi ki eger bir kişi gazab veya gâflet ile ta‘âma bir kefçe ursa anı bilürlerdi. Kendüleri yemeyüp gayrıları dahi men‘ kılurlardı ve dâyim buyururlardı: “Bir iş ki gâflet ve kerâhiyyet birle olmuş ola, anda hayr u bereket yokdur ve zararı çokdur. Nefs ü şeytân ana yol bulur. Netîcesi olan amel dahi ana göre olur. Çün aslı fâsiddür, fer‘i dahi fâsiddür. [53a] Ef‘âl-i hasene vü müstahsene ve a‘mâl-i sâliha şol ta‘âm-ı helâl netîcesidir ki âgâhlığ-ıla ve huzûr-ı kalb birle yenmiş ola, ezkârda ve efkârda, a‘mâlde ve ef‘âlde ve ahvâlde husûsan namâzda vü niyâzda huzûr-ı kalb ve safâ-yı hâtır, lokma-i pâk ve kesb-i helâlden hâsıl u vâsıl olur. Helâl olsa ve gâfletle yense lokma-i harâm gibi yine harâbdur. Nitekim harâm olsa huzûr-ı hâtırla gâfletsiz yense gene sebeb-i ıztırâbdur.”

Nakl olunur; Ol zamân ki Hâce-i Cihân ve Kutb-ı Dâyre-i Devrân *-kuddise sirruhû-* Horâsân’a gitmişlerdi ve Serahs’ı müşerref itmişlerdi, melik-i Horâsân Sultân Hüseyin’den kâsıd gelüp Hazret-i Hâce’ye nâme getürdi ki; “Gönlümüz fukarâ sohbetin ister; Hazret-i Hâce ne buyururlar?” Çün ol suffe-yi safâya bisât-ı vefâ-güster, ya’nî Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bu tahalluk u temelluk birle müzeyyen ve mübeyyen kelâm-ı mâlâ-melâmı işidüp kendüye anda varmağı [53b] iş idüp şehir-i Herât’a azm eyledi; egerçi mülâkât-ı mülûk vazîfe-i nazîfesi degüldi ve âdet-i bâ-sa‘âdetlerinde yog-ıdı ammâ mülûkûn fukarâya meyli ve bu cânibe gelürse ıztırâb ve inkılâb-ı haşem ü hayli ve re‘âyâya zulm ü cevrin neyli mülâhazası sebeb oldu. Anda varmak münâsib idügin cezm idüp ve ol cânibe gitdiler; fukarâ sohbetine müştâk olana hizmet ü ziyâret kasd itdiler. Hazret-i Hak *-celle ve alâ-* Nebiyy-i vedûd Hazret-i Dâvûd *-alâ nebiyyinâ ve alâ*

1 Buhârâda bir köy. Metinde sehven “Gadtûta” şeklinde imlâ edilmiştir.

sâyiri'l-enbiyâ'i's-salâtü ve's-selâm mâ-dâme dînü'l-mü'minîn ve selleme'l-İs-lâm- buyurdi: ¹ (يا داود إذا رأيت لي طالبا فكن له خادما) Herât'da Hâce Abdullâh Ensârî -*kuddise sirruhû*- hânkâhına vardılar. Anda nüzûl idüp andan Melik Hüseyin'in dâ'yesin def' ve hâtırasın ref' için bârgâhına vardılar. Bir sâ'at sohbet itdükden sonra simât hâzır oldu. Hazret-i [54a] Hâce ta'âmdan yimedi. Melik dahi sâkin oldu, nesne dimesdi. Ba'dehû şikâr etlelerinden ta'âm hâzır itdiler şâyed yiye diyü, andan dahi nesne yemek vâkı' olmadı. Çün hân götürildi ve bir zamân dahi oturuldu, Melik Hüseyin kasd-ı keşf-i hâl ve Hazret-i Hâce'den su'âl itdi ki: "Size bu dervişlik sıfatı irsle midür?" Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- cevâb-ı savâb virüp buyurdılar ki: "İrsle degüldür, belki ² (جذبة من جذبات الحق توازي عمل الثقلين) hükmiyle bir cezbe irişüp bu devletle şeref bulduk ve bu sa'âdetle müşerref olduk." Andan Melik eyitdi: "Sizün tarîkunuzda zikr-i cehr ve semâ' ve halvet var mı?" Buyurdılar ki: "Yokdur." Melik Hüseyin eyitdi: "Pes sizün tarîkunuz nedür ve nicedür?" Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar ki: "Bizim tarîkumuz Hazret-i Hâce Abdulhâlîk Gucdüvânî -*kuddise sirruhû*- hânvâdesi ve silsile-i âzâdesi tarîkıdır ki, **halvet der-encümen**dür." [54b] Melik eyitdi: "Halvet der-encümen nice olur ve ne vech iledür?" Buyurdılar ki: "Halvet der-encümen budur ki, kişi zâhirde halkla ola ve bâtını feyz-i Hak'la dola. Ne zâhir bâtına mâni' ola ve ne bâtın zâhiri dâfi' u râfi' ola."

Şi'r: از درون شو آشنا واز بیرون بیگانه وش
این چنین زیبا روش کم میبود اندر جهان

Terceme: İçeriden âşinâ ol taşradan bigâne-vâr
Buncılayın hoş reviş ki az olur ender cihân

Egerçi Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- zâhirde mürebbîleri vardı, velî meczûb-ı sâlik olduğu cihetden cezbe kendülere kadîmî yâr idi. Anlar sülûk cânibin terbiye itdiler ve zâhirin ta'biye tarîkına gitdiler. Andan Melik eyitdi: "Bu kâr-ı düşvâr hayli mu'asserdür, kesretle vahdetin cem'i nice müyesserdür?" Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar ki: Hak -*azze ve alâ-* [55a] Kelâm-ı kadîminde ve kitâb-ı kerîminde buyurur:

1 "Ey Dâvûd! Beni talep eden birini görürsen ona hizmetkâr ol!" Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmii's-Sagîr*, 2/495, nr. 2119.

2 "Rahmân'ın cezbelelerinden bir cezbe, insan ve cinlerin ameline denktir." Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1/383, nr. 1069.

«رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ»¹ el-âye.” Girü Melik Hüseyin eyitdi: “Meşâyıhdan sâdır u bâdir olmuş ki² (الولاية أفضل من نبوة) ol ne velâyetdür ki nebîden efdal ola? Nebî hod gerek velîden a’lâ ve ekmel ola?” Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar ki: “Nebînün kendü velâyeti nübüvvetinden efdal demek olur. Zîrâ velâyetinde istigrâk-ı Hak hemvârdur. Taraf-ı nübüvvetinde kurb-ı Hak birle ihtilât-ı halk hemvârdur.”

Ol sefer-i muzafferde bile olan fukarâdan biri hikâyet itdi ki: “Çün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- menziline geldi, Melik Hüseyin ol gice Hâce’nün mahfiline geldi. Bî-hadd tuhfeler ve bî-add heddiyyeler getirüp envâ’-ı tazarru’ ve esnâf-ı temelluk itdi. Hazret-i Hâce hiç birin kabûl itmeyüp eyitdi: “Ey şâh! Bi-hamdillâh bu meydânda nefis erkamı³ arkası üzerine getürelen kimse arkamı [55b] yere getürmedi. Ya’nî hâlâtum var iken bana nesne kabûl itdürmedi. Münâsib budur ki, Melik bunun gibilerle fukarânın hâtırın meşgûl ve maglûl eylemeye.” Böyle diyüp hedâyâsın girü döndürdi ve Melik Hüseyin’i fevâyih-ı nesâyih birle pür-şevk u zevk idüp serâyına gönderdi. Ve ol gicede serây-ı Melik’den ba’zı ehl-i perde gelüp hâtûn tarafından pîrâhen ü izâr gibi destmâl ü destârını nisâdan münâsib olan nesneleri arz kılup temelluk ve niyâz izhâr itdiler ve “Hâtûnun kendü eli emegidür ve kesb-i helâldür. Dilerler ki Hazret-i Hâce’nün mübârek eline dokuna. Anları dahi kâbil olup kabûl itmediler.”

Ve ol dervîş rivâyet itdi ki: Herât’a varıp girü sefer idince ve dönüp mekânlarına gidince pîrâhenleri yogdı. Ancak bir nemed ve bir imâme ve bir köhne başmakları⁴ vardı. Tecerrüd ve inkitâ’ları hadden artug-ı-dı. Bu ahvâlin görenlerün [56a] mahabbetleri rüsûh buldı ve ol vilâyetin Hazret-i Hâce’ye vidâdı ve inkıyâdı ve velâyetine i’tikâd u i’timâdı muhkem ve müstahkem olup niçe sene bâ’is-i hâlet-i aceb ve niçesinün incizâb ü teslîmine sebeb vâkı’ oldı.

1 “[36-37] Allah’ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde **hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah’ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekatı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar**, buralarda sabah akşam O’nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar.” Nûr 24/37.

2 “Velâyet, nübüvvetten efdaldır.”

3 Erkam: Alaca yılan.

4 Başmak, (paşmak): Ayakkabı.

Şi'r: دیوانه کند هر دو جهان را بخشد
دیوانه او هم دو جهان را چه کند¹

Terceme: Dîvâne kılur iki cihânı virür ol
Dîvânesi bu iki cihânı n'itsün

Mütercim-i hakîr:

İki âlemde şâh bunlardur
Yirde vü gökde mâh bunlardur
Şâhlar bunların piyâdeleri
Şâh-ı bî-iştibâh bunlardur

Nakl olunur; Ol vakt-i bî-makt ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Herât'a [geldi]; Melik Hüseyin ta'tîl-i şeyn ve tahsîl-i zeyn için bu dâ'iyeyi sâ'îye eyitdi ki ekâbir-i şehri ve ulemâ ve fuzalâ-yı dehri cem' eyleye ve Hazret-i Hâce'yi bu cem'e şem' eyleye. Bisât-ı inbisâtta hân ü simât çekdi. Kendü bi-nefsihî sofra hîzmetine kıyâm gösterdi. İkrâm-ı kirâmda ol şâh-ı enâm haylî ihtimâm eyledi. Çün hizmet-i [56b] bî-minneti tamâm eyledi, bu vechile kelâm eyledi:

“Bismi'llâh diyün ve safâ-yı hâtırla yiyün ki mâl-i mîrâsdan olmuş ta'âm helâldür. Yevm-i kıyâmetde bundan size nesne gelürse benüm boynuma. Cevâbın ben vireyin.” diyüp temelluklar eyledi. Çün ta'âma nidâ ve yemege ibtidâ olundu, halk ragbetle yemege başladılar ve “Bismi'llâh” dimege başladılar. Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* yemedi ve kimseye dahi “Yimen!” demedi. Gâlibâ çün şân-ı âlî-şânları her kârda acz ü inkisâr ve izhâr-ı meskenet ü iftikâr itmekdi ve eksüklüğün görüp kendüyi bî-mikdâr ve nâ-i'tibâr itmekdi. Sâhib-i ta'âmın kelâmından da'vâ-yı hill ve ucb u gurûr gördi, netîcesi dahi öyledür didi ve el çeküp durdı. Husûsan kim ta'âm-ı sultân ola ve fukarâ ve mesâkînün velîmeden hâsılı hırmân ola. Mevlânâ Kutbüddîn ki Şeyhü'l-İslâm-ı Herât idi, Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sirruhû-* müteveccih [57a] oldılar ki “Niçün yimediniz, meger bu ta'âma helâl dimedinüz?” Cevâb buyurdılar ki: “Benüm hâkimüm var, gayrı kimüm

1 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Dîvân-ı Şems*, Rubâiyyât, nr. 491.
<https://ganjoor.net/moulavi/shams/robaeesh/sh491/> (e. t. 26.03.2022)

var?” Çün bu kazıyye-i gayr-ı marziyyeyi ana arz itdüm, buyurdı ki: “Eger yimezsen, buncılayın ta’âmı yimedüm dirsın ve eger yirsen ne diyü yirsin?” Çün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* tarıkında bu dakıka-i ulu-sütürği¹ söyledi ve hakikatde bu nükte-i büzürgi beyân eyledi. Mevlânâ Kutbüd-dîn hâlet-i hayrete düşdi ve bâline zenbûr-i fikret üşdi. Melik Hüseyin’e eyitdi: “Hâce hazretleri aceb nükte buyurdılar!” diyüp hâli hikâyet itdi ve Hazret-i Hâce’ye *-kuddise sirruhû-* işâret itdi ve “Beni dahi bu husûsda anlara bağışlan!” didi. Melik dahi mütehayyir oldu ve Mevlânâ’nun talebin kabûl itdi ve eyitdi: “Siz yimeyicek biz dahi yimeyüz. Pes bunu kime sarf idelüm?” Mevlânâ eyitdi: “Girü kendülere hâl eyleyelüm ve kimlere sarf olunmasın kendülerden istifsâr [57b] ve su’âl eyleyelüm.” Andan Hazret-i Hâce’ye müteveccih olup istifsâr itdiler. Anlar dahi eyitdiler: “Eger ta’âm şübhelî ve meşkûk ise şer’-i şerîfde masrafı fukarâdur. Niçe kimseler var ki acdur, bu ta’âmın lokmasına muhtâcdur. Anlara nisâr idün. Ve eger hill-ile meşkûk ise masraf-ı ahsen ve mahall-i müstahsen girü fukarâdur. Anlara îsâr ve nefsinüze sebeb-i inkisâr idün.” Anlar öyle diyicek meclisde hâzır olanlar ve terbiyet-i nefse nâzır olanlar Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* enfâs-ı kudsiyye ve înas-ı ünsiyyesinden mütehayyir ve hoş-hâl oldılar ve ol velîme-i selîmeyi hâss-ı havâs iken ta’âm-ı âmmü’l-in’âm olmagla fukarâ-i fukarâ dahi fârigü’l-bâl oldılar.

Çün Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* Kasr-ı Ârifân kurbında bir bâğda ki şimdi meşhed-i münevverleri ve merkad-i mutahharları andadur, bir hücreleri vardı. Kasr-ı Ârifân’da oldukları zamânda ekser-i evkât anda [58a] olurlardı. Yevm-i savmlarında mihmân gelse tereddüdsüz mihmân[a] muvâfakat iderlerdi. Rûz-ı rûzelerin belürtmezlerdi ki ashâb-ı Resûl ve erbâb-ı usûlden *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* menkûldür: (كَانُوا لَا يَتَفَرَّقُونَ إِلَّا) Ya’nî “Cem’ olsalar dagılmazlardı ta’âmdan bir nesne tatmayınca ve dünyâyı dînlerine satmayınca.” Cüz’i dahi olursa sünnet yirine gelür. Zirâ zevvâk, sîga-i tasgîrdür. Garaz nesne yimekdür. Belki cüz’îlik lâzımdur dimekdür. Şeyh-i Rabbânî Ebu’l-Kâsım Gürgânî *-kuddise sirruhû-* *Usûlü’t-Tarikat ve Füsûlü’l-Hakikat* nâm kitâb-ı müstetâb-ı vâcibü’l-ihtirâmında böyle buyurur ki: “Ma’siyet olmayan yerde yârâna muvâfakat fazî-

1 Metinde sehven “şütürg” şeklinde imlâ edilmiştir. Sütürg: Büyük, muazzam.

leti savm-ı nâfileden eksik degüldür. (ومن آداب الصوم قلة الملاحظة به) “Âdâb-ı savmdan biri budur ki, sâyim katında orucunun mikdârı az olsa, lâzım geldüğü zamânda belürtmeye; yiye, ‘Sonra edâ edem.’ diye.” [58b] Husûsan ki sâhib-i ta‘âmun hâtır-ı âtırı yimekle mütesellî ve mütehallî olup bu hâl ona i‘zâz ola.

Nakl ider Hâce Alâüddîn Attâr -*aleyhi Rahmetü'l-Meliki's-Settâr*- ki Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- huzûr-ı pür-hubûrına bir dervîş, pişmiş balık hediye getürdi. Hâzır olan ve nâzır bulunan dervîşler Hâce emriyle ta‘âma meşgûl oldılar. Ol cem‘iyyetde bir civân-ı âbid-i hâm ve zâhid-i nâ-puhte-nâm vardı, ittifâk sâyim bulundu. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- ana “Sen dahi muvâfakat eyle!” didiler, itmedi. “Ben Ramazân orucın sana bağışlayayın, yi!” didiler. Kabûl tarîkına gitmedi. Tekrâr itdiler: “Cümle Ramazânlarum savmını sana vireyin!” didiler. Girü yimedi. Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- mübârek sözün sıdı, savmın sımadı. Ol münâsebetle buyurdılar ki: “Sultânü'l-Ârifîn Hazret-i Ebû Yezîd -*aleyhi'r-rahmetü'l-mezîd*- zamânında böyle vâkı‘ olmuş; [59a] bir dervîşe “Yi!” dimişler, yimemiş. “Savmı sıyayın, sözün sımayayın.” dimemiş. Buyurmuşlar ki: “Kovun anı, ol ırakda kalmışlardandır.” **Nakl olunur ki:** Ol civân-ı nâ-tüvân Hazret-i Hâce'nün mübârek nefesin sıdugı sebebdan çok zarar görüp âhir ehl-i dünyâya ulaşdı ve televvüse bulaşdı -*e‘âzenallâhu ve iyyâkum minel-havri ba‘de’l-kevr*.-¹

Nakl olunur; Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- önine herîse² getürdiler. Makbûl oldu ve yimege meşgûl oldu. Bir dervîş yimedi. “Niçün yimezsın?” didiler. “Sıyâmın.” diyücek, “Ne orucdur?” didiler. Dervîş epsem oldu. Yimege başladı ve istihyâ idüp mülzem oldu. Andan buyurdılar ki: “Bizi fazl kapusından getürmüşlerdür. Vazîfe-i nazîfemüz edâ-i farz ve vâcibâtdur ve sünen-i mü’ekkeke fi’l-evkâtdur. *من شغله الفرض عن النفل*” “Dahi şol kimse ki *هو معذور، ومن شغله النفل عن الفرض فهو مغرور*”

1 “Allah, sizi ve bizi nimetten sonra mahrumiyete düşmekten muhafaza buyursun.”

2 Herîse: Keşkek yemeği.

[59b] farz işe meşgûl ola, terk-i nevâfil kıla, ma'zûrdur ve memnûndur. Ve ol kimse ki ferâyize meşgûl olmaya, nevâfil kıla, magrûr ve magbûndur.” Ashâbımızdan olan bize mütâba‘at itmek gerek ve ahibbâmuzdan olan bizim didüğümüz yola gitmek gerek. Ol riyâzât ve mücâhedât ki Hak *celle ve alânun* inâyetiyle bize müyesser oldu, siz ana tâkat getüremezsiz. Size tedbîr-i pîr oldur ki kendü ihtiyârınız koyup rûz ü şeb mürşid ihtiyârına uyup taleb-i rızâda fârig ve âzâde olasız. Dervîş-i dil-rîş dâyim bu fikirde olmak münâsib ve mülâyimdir ki ne iş işlesem ki anunla rızâ-yı ehlu’llâh tahsîl eylesem ve ne cünbiş eylesem ki ahlâk-ı zemîmeyi hamîdeye tebdîl eylesem. Bu tâyife-i hâyifenün enfâs-ı kudsiyyesindendir ki sâlike meşâyıh kelimâtın istimâ‘ gerek ve anunla intifâ‘ dervîşe nâfile ibâdetden yigrekür. Ahbâr-ı sahîh ve âsâr-ı sarîhde vâriddür ki [60a] Resûl-i Melikü'l-Allâm *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* bir seferde sâyim idiler. Hazret-i Atîk Ebû Bekr-i Sıddîk ve Zeynü'l-Ashâb Ömer bin el-Hattâb *-radıyallâhu anhumâ-* hizmetinde kâyim idiler. Resûl *-aleyhi's-selâm-* anlara emr idüp buyurdılar ve emrlerin kayurdılar ki “Yevm-i seferde savm itmen! Za‘îf olursız, hizmet-den kalursız ve gayrıları hizmetinize meşgûl kılursız.”

Nakl ider bir dânişmend ki Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* hizmetine vardum. Sâyim idüm ve savmumu kimseye dimemişdüm. Ta‘âm getirüp bana “Yi!” didiler ve eyitdiler: ¹(يَسَّ الْعَبْدُ عَبْدَ هَوَى يُضِلُّهُ) Ve buyurdılar: Hevâ-yı mudîl oldur ki sûretâ kendüyi be-hak bile, ma'nâda terk-i râh-ı Hak kıla. Taleb-i Hak'da savm-ı nâfileden inkisâr, iftârla hıfz-ı vakt anî'l-makt yigdür. Râh-rev evvelde şiddetle yürürse sonra kalur. Te'ennî itse ve [60b] tadrîcle gitse gitdükce artar. Âhir meydân alır. Ömür anunçündür ki evvel tecrîbe, âhir amel ola. Biz tecrîbe itdük ve sana emr-i ekle amel semtine gitdük.

Nakl ider Hâce Alâüddîn Attâr *-attarallâhu türbetehû bi-nefehâti'l-en-vâr-* ki Hazret-i Hâce'nün *-kaddesallâhu sirrehu'l-azîz-* mübârek nazarlarında şol kadar te'sîr ve müteberrik nefeslerinde ol kadar teysîr ü tenvîr

1 “Hevâ ve hevesin saptırdığı kul ne kötü kuldur!” Tirmizî, Kıyâmet, 17, nr. 2448.

vardı ki hizmetinde olan dervîşe ve sohbetine yol bulan sâlik-i dil-rîşe az zamânda çok ahvâl vâkı‘ olurdu ve cüz’î müddetde küdûrât-ı beşeriyeden küllî halâs husûl bulurdu. Husûsan huzûz-ı nefsâniyyeden bir mertebede müfâratat ve mücânebet iderdi ki yidüğü ta‘âmun ta‘mı ma‘lûm olmazdı; iyi midür, yatlu¹ mıdır, acı mıdır, tatlı mıdır mefhûm olmazdı. Gayr-ı ma‘hûd ta‘âm yise ve bir kişi “Bu ta‘âmun ta‘mı nedür?” dise “Hâlimün ta‘mıdır.” dirdi. Âkil, eklden zîrâ hâl-i bastda bir lezzet [61a] alur² ve hâl-i feyzde lezzet-i uhrâ bulur. Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* halkı hûb, hulki dahi mergûbdı. Her cünbişi matlûb ve her fi’li mahbûbü’l-kulûb idi. Mihmân gelse hemân kendüler bi’z-zât hizmetine mübâşeret iderlerdi ve envâ‘-ı lutf-ile mu‘âşeret iderlerdi. ³“هم المؤمن دابة وهم المنافق بطنه” hadîs-i şerîfi mücebince merkebine be-gâyet ri‘âyet iderlerdi; tâ müsâfirün kalbiistirâhat bula ve bendi kaydından ferâgat bula.

Nakl olunur Hâce Alî⁴ Râmitenî’den ki Azîzân dimekle meşhûrdur, vilâyet-i velâyetin semâsı Hazret-i Baba Semmâsî *-kuddise sirruhumâ-* ir-şâd-ı reşâda andan me’zûn ve me’mûrdur, müsâfir gelse evvel merkebinün hizmetine meşgûl olurlardı. “Bu dostun bunda gelmesine sebep bu oldu.” demek niyyetiyle indallâh me’cûr ü makbûl olurlardı.

Ve bâg-ı fakrun şimşâdı Hazret-i Şâdî *-aleyhi’r-rahmetü bi’t-te‘âkub vet-temâdi-*den [61b] ki Hazret-i Hâce’nün cümle-i makbûllerinden ve ferîk-ı tarîka cân ü dil ve âb ü gili mebzûllerinden idi, **nakl** olunur; menziline mihmân gelse hizmetin gereği gibi görürdi. Andan merkebine meskenet ü niyâz ve temelluk u i’zâzla âb ü alef virürdi. Ve istigrâk-ı cezbeyle subha dek karşısına el kavşurup ayagı üzere tururdu. Ve her ne zamân ki Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* dervîşlerinden kendüye mihmân gelse sâyir âdâb-ı hizmeti yerine getirdükden sonra kerpiç pârelerin mübârek yüzlerine sürüp iri⁵ midür degül midür görüp âb-hânede silinmek masla-

1 Yatlu/yatlı: Kötü, adi, fena.

2 Metinde sehven “olur” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 “Müminin tasası bineği; münafığın tasası ise karnıdır.” Bu hadisin kaynağına ulaşılammıştır.

4 Metinde sehven “Ebû Alî” şeklinde yazılmıştır.

5 İri: Kaba, sert, katı, kalın.

hatı için ıslâh idüp korlardı. Gâyet-i zevkından ve nihâyet-i şevkından bu mısra'ı okurlardı:

Mırsrâ': منت اينها همه بر جان ماست

Terceme: Gerçi bu fakr ehline hizmet-durur
Cânuma hizmetleri minnet-durur

El-mütercimü'l-hakîr ve'l-müte'accimü'l-hakîr:

[62a] Hızmete yüzler sür alup cân ele
Cânunu ver kim gire cânân ele

Ayagunı basmaga sa'y eyle uz¹
Eyleme fakr ehlinün adın yavuz²

Bildünse cân da cihân da anun
İssine³ ver irâde nen var senün

Nakl olunur; Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir dostlarının evine varsalar veyâ bir âşinâlarına buluşsalar anun hâlin ve hâtırın sorup tesellî itdükden sonra cemî'-i tevâbi'ün ve levâhıkun hattâ hizmetkârların ve davarların, sagîr ü kebîr, nakîr u kıtmîr, tefahhus ü tecessüs idüp gönlin ele alurlardı, şöyle ki görenler hayrân olurlardı. Ve buyurlardı ki: "Hazret-i Bâyezîd *-aleyhi min'er-rahmeti mâ-yezîd-* istigrâk-ı hâlden ifâkat buldukla- rında ve âlem-i kevne gelüp halkla hulk-ıla mülâkâta tâkat bulduklarında hâlleri bu idi ve hüsn-i hısâllerinden biri bu yahşi hûy idi." Ve Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* her kimünle sohbet itseler ve her kişiyle ki musâha- bet itseler bir derecede temelluk ve bir mertebede tahalluk u ta'alluk [62b] iderlerdi ki bî-ihtiyâr ol kimesnenün kalbi efkâr-ı fâsideden ve ezkâr-ı kâsideden munkalib ve kendülere mütecezzib olurdu. Cân ü dilden mu- hibb ü muhlis olup ekseri bu tarîkla hizmet-i bî-minnetlerine yol bulurdu

﴿وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾⁴ âyet-i kerîme-

1 Uz: 1. Ustaca, münasip, uygun, muvafık, doğru. 2. Usta, mahir, hazık, tecrübeli, dikkatli, uyanık.

2 Yavuz, (yavız): 1. Fena, kötü. 2. Sert, kızgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli. 3. Fenalık.

3 İs, (issi): Sahip, malik

4 "Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeş- lerimizi bağışla. **Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeycisin, çok merhametlisin.**" Haşr 59/10.

sine mazhar düşüp kendüye ne sansa halka dahi anı sanurdu. Ol sebebdan yüzün gören andan utanurdu. **Li-mütercimi'l-hakîr:**

Hakikatde Hudâ'yı o tanurdu
Gören anı anun-çün utanurdu

Ol Şâh-ı Kasr-ı Ârifân her kişiyi görse gönli velâyetine hükm iderdi. Anunçün anı her kişi görse gönli velâyetine hükm iderdi. Egerçi ol vilâyetde velî çoğ-ıdı, velî vilâyet-i velâyetde anun nazîri yog idi.

Şi'r: Egerçi var vilâyetde velî çok
Velâyetde anun misli velî yok

[63a] Ve buyururlardı: “Bir kişi, bir kişiden evvelâ bir ihsân görse ana ne kadar mükâfât u mücâzât itse ödenmez. Zîrâ bu anun insâniyyetin görüp ihsân itdi. Ol hod ihsân görmedin muhâlefet-i nefis idüp ol gücü kendüye âsân itdi.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi ki: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* henûz sa'âdet-i sohbetiyle müşerref olmadın ve siyâdet-i hizmetiyle şeref bulmadın ekin ekerdüm ve bostân dikedüm. Bir gün Hâce Hazreti bostânım önine ugradılar. Her ne kadar ki sa'y ü cehd itdüm, bir kelekden gayrı nesne elüme girmedi ve andan özgeye elüm irmedi. Hezâr şermendelik ve bî-şümâr efkendelik birle hazretine iletüp “Mâ-hazarı bu bulundu.” diyü özr itdüm. Ol Hümâm lutf-ı tamâmla anı kabûl buyurdılar ve andan sonra niçe yıla dek kendümün ve sâyir müte'allıkâtımın zâhirde ve bâtında nazar-ı şefkat ü merhametle ahvâlimüz kayurdılar. Anların hüsn-i hulkı sebep oldu, anlara [63b] mahabbete ve ol mahabbet delîl oldu sülûk-ı râh-ı İzzet'e.

Nakl olunur ki: Ve Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* meclis-i sohbetde ol dervîşün ameline münâsib buyurdılar: Ol vakt ki halk bizümle âşinâ degül idi, ol dervîş bize nisbet-i Hak isbât eyledi. Bostânında bulducagin ve kâdir olducagin niyâz ü i'zâzla getürdi. Âdâb-ı hizmeti yerine yetirdi. Elbette bize vâcibdür ki zâhiren ve bâtinen anun ahvâline ri'âyet gösterevüz ki mükâfat-ı ihsân ulu işdür ve özge cünbişdür.

Şî'r: جان می فروختم بجوی کس نمی خرید
آن لحظه یار بر سر بازار ما رسید

Terceme: Virdümdi cânı bir ceve¹ almadı kimse hiç
Ol lahza yâr irişdi bu bâzârum üstine

Ve eydürlerdi: “İki mü'min mütelâkî olsalar evvel selâm verene ol bir kişi ömri oldukça ihsân itse anun ihsânın edâ itmege kâdir degüldür. [64a] Ri'âyet-i hukûk bu yolun sülûki âdâbındandır. Her kim neye irişdiyse bu yerden irişdi. Nitekim ekâbir-i dînden biri buyurmuşdur: (من اتصل اتصالاً بالآدب ومن لم يتصل لم يتصل إلا بترك الأدب) “Ulaşan ulaştı edeb sebebiyle ve ayrılan ayrıldı terk-i edeb hasebiyle.”

Ve Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* dervişlerinün ahvâli anlar ki sohbet-i şerîfleri bereketiyle şöyle olmuşdu ki cümlesi cem'iyet ve huzûr bulmuşdu. Bir mübtedî zarûretle hizmetlerinden ırak düşüp ve mâbeyne firâk düşse havâtır-ı nefsanî ve fevâtir-i insânî hücum u sücum itse girü kendüye geldükde anunla tenhâ musâhabet idüp görürlerdi; ol havâtıraları ne sebebdan zuhûr itdi ve halâsınun tarîkı nedür, bir bir i'lâm idüp girü evvelki menziline ırgürürlerdi.² Ve ol hâli zâyî' itmemegün tarîkın kâbiliyyetine göre ifhâmda ihtimâm iderlerdi. Belki ol meclisde emrin tamâm [64b] iderlerdi. Ve eger Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-*; i'tikâd-ı za'îf ve i'timâd-ı nahîf olmadan oldıysa ol yüzden nefis ü İblîs telbîs birle yol buldıysa hizmetinden ayrılalı ve sohbetinden ayrı olalı her mahalde ve her menzilde avâırız-ı cismâniyyeden ve keyfiyyât-ı nefsanîyyeden ne vâkı' oldı ve nice zuhûr buldı bilürdi. Her birisine göre îmâ ve işâretle veya tasrîh u ibâretle tefhîm ü ta'lîm kılurdu. Ol şermendelik ve efkendelik birle tâlibün hâli aceb olurdu ve kalbin ol efkâr-ı fâside ve ezkâr-ı kâsideden sakınmaklıga sebep olurdu. Bir dahi degme bir mühimm-ile ve erzânî bir mülimm-ile Hâce'nün hizmetinden gitmezdi. Şerm-sârlık havfından sohbetin terk itmezdi. Nitekim hadîs-i şerîfde vâkı' olmuşdur: (لا يلدغ المؤمن من جحر) ³(مرتین) Mâ-hasal bu ki “Mü'min bir ugraduğı ahribeye⁴ bir dahi ugramaz.”

1 Cev: arpa

2 Erürmek, (ergürmek, irürmek, ırgürmek, ırgirmek, ergirmek): Ulaştırmak, erişirmek.

3 “Mü'min aynı delikten iki defa sokulmaz, ısırılmaz.” Buhârî, Edeb, 83; Müslim, Zühed, 63.

4 Metinde sehven “ahrûbeye” şeklinde imlâ edilmiştir. Ahribe: Harabeler.

Bir dahi de dînin sakınur. [65a] Evvelki nikbetün cezâsın ve sezâsın mülâhaza idüp ırzın ve eyinin¹ sakınır. Sikkîn-i nedâmetle ve hançer-i garâmetle bagrın togramaz. Ve eger mütevassıtı'l-hâl olsa Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- sohbetine mülâzemet sebebiyle ana kuvvet-i ri'âyet-i huzûr-ı kalb hâsıl olur; tarîk-ı sülûkda ve cezbede ahvâli muhâfazasına kudret bulur ve keyfiyyet-i def-i havâtırda eger taksîr dahi sâdır olsa özr-i inâbetle evvelki hâline râci' ve vâsıl olurdu.

Ve tarîka-i inâbet bu idi ki kendüye vâkı' olan ve hâtırına yol bulan nesneyi her ne ise Hazret-i Hâce'ye izhâr ide ve özür ve istigfâr ide. Ve eger bu hizmetden nev'an fütûr gelse ya âdâbında kusûr olsa tazarru' u niyâzla rücû' itmese ve tarîk-ı mezkûreye gitmese ol hâtıra-i fâtireden kendüye kabz ü ıztırâb ve bir hüzn ü inkılâb ârız olurdu. Ve Hazret-i Hâce'nün kendüye [65b] iltifâtında noksân bulurdu. Ve; ² «ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ» ³ «ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ»⁴ hükmince yeryüzi kendüye tar olurdu ve dâr-ı dünyâ tar olurdu. Girü mürâca'at itmeyince gönli gözi açılmazdı ve cânına envâr-ı rahmet saçılmazdı. Ol ıztırâb ü inkılâb gitmezdi. Ve Hazret-i Hâce[nün] -*kuddise sirruhû*- ana ol evvelki nazar-ı kîmyâ-eseri olmazdı.

Ve eger ol taksîr lisâna yol bulmasa hicâb, hicâb⁴ olup beyâna imkân olmasa gicede ve gündüzde, kesretde ve halvetde müddet-i medîd ve ahd-i ba'id kalbden Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- cenân-ı çün-cinânı cânibine müteveccih olup acz ü iftikâr ve girye vü inkisârla zârî kılup der-vîşlerün, mukarreblerün ve hizmetde mü'eddeblere şefî' getürmek ile eksüklüğün bilüp istigfâr âdâbın yerine yitürmekle def' ü ref' olurdu. Ve evvelki derecesin tedricle girü bulurdu.

[66a] Eger zarûretle müddet-i medîd sefer vâkı' olup Hazret-i Hâce'den -*kuddise sirruhû*- izinle ayrılan dervîş nefy-i havâtır âdâbın ri'âyet idüp mümkün oldukça şugl-i mezkûr üzere oldıysa ol yolda kendüyi nefsanîy-

1 Egin, (eyin): Sırt, arka.

2 “Savaştan geri kalan üç kişinin de tövbelerini kabul etti. **Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş**, vicdanları da kendilerini sıkıkça sıkmış, böylece Allah'ın azabından yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönsünler diye, onların tövbelerini de kabul etti. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir.” Tevbe 9/118.

3 “Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. **Nihayet (bozularak) gerisin geriye dönüp kaçmışsınız.**” Tevbe 9/25.

4 İlk hicâb “mahcubiyet”; ikincisi “perde” anlamındadır.

yetden sakınmağa rûhâniyyete yol bulduysa ve kendülere mülâkât buldukda her mahalde ve her menzilde n'olduğun ve ne vâkı' olduğun acıktan ve toklıktan, varlıktan ve yoklıktan, kalîl ü kesîr bir bir takrîr ü ta'bîr iderlerdi. Hattâ ba'zı ahvâlin kendü bilürken sorarlardı; dervîş unutturdu, esnâ-yı kelâmda tezkîr iderlerdi. Ol dervîş-i dil-rîşûn yüregi yaglanurdu.¹ Ve Hazret-i Hâce'ye itikâdı muhkem olup bağlanurdu. Nitekim câ-be-câ gelse gerek ve bir bir beyân ü ayân olsa gerek. Ve buyururlardı: Halk bizüm tarîkumuzda “Ne riyâzet var?” dirler, bilmezler. Meger bu ahvâli riyâzetden ma'dûd kılmazlar. Dervîşlerine eydürlerdi: Mûnâcâtı [66b] iksâr idün ve anunla nefse muhâlefeti ve acz ü inkisârı her bâr idün. Her kim ki bununla amel itdi, müşâhede yolına gitti, yakîni ziyâde oldı ve meyli dem-be-dem izdiyâde oldı.

Nakl olunur: Buyururlardı ve mütenassih olalar diyü dervîşlerin hâlin kayururlardı: Her kim muhâlefet-i nefis sa'âdetine tevfiik bulsa ve terk-i âdât ana refik olsa eger ol amel kalîl ise dahi anı az görmeyüp ulu göre. Hak Te'âlâ[nun] -*celle ve alâ*- tevfiik virdüğine şükrlere ide, şâkirler yolına gide. Ol sebebdan ki buyurmışlardır:² “إذا أردت مقام الأبرار فعليك تبديل” *Tebeddül-i ahvâlden ve tezlîl-i efâlden murâdı muhâlefet-i nefsdür.* Ve dâyim buyururlardı: “Nefsinüze töhmet idün. Halka hüsn-i zan ve kendünüze sû'-i zan yolına gidün.”³ ﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾³ âyet-i kerîmesi mücebince her günâh ki bendeden sâdır olur, andan dahi [67a] ziyâde umulur.

Şi'r:

زهر بدی که تو دانی هزار چندانم
مرا نداند این گونه کس که من دانم
باشکار بدم در نهان زبد بترم
خدای داند و بس آشکار و پنهانم

1 Yüreği yağ bağlamak: İstenilen bir şeyin olmasından ferahlık duymak.

2 “Ebrârın makamını murad ettiğinde, ahvâlini değiştirmen gerekir.”

3 “Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötü-lüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir” dedi.” Yûsuf 12/53.

Terceme: O denlü bilmez kimse beni ki ben bilürem
Kamu bedi ki bilürsin hezâr ol kadaram
Bu âşikâr ü nihânum Hudâ bilür ancak
Ki âşikâre bed'em gizlüde dahi beterem

Şi'r: وَمَا أَبْرَأُ نَفْسِي وَلَا أَزْكَاهَا
فَإِنْ كُلَّ خَصَالٍ فَعَالٍ ذَمِيمَةٌ فِيهَا

Terceme: Ögüp bu nefsümi ben dimezem berî vü zekî
Kamu sıfât-ı zemîme hep andadur mevcûd

Şi'r: Zâhirünüz halka bâtınunuzu Hakk'a îsâr idün
Fakr u fenâ tarîkın ü ferîkın ihtiyâr idün

Her [kim] bu yola tevîk bulurdu Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* [67b] ana mu'âmesi ve mükâlemesi bu yüzden olurdu. Mâ-hasal her kim ne amele mahsûs ve münâsib ise ana göre anun yükün yükletürdi ve ol şikârı yigletürdi.¹ Her kişinün evvelâ meşrebin bilürdi. Sâniyen ana göre amel kılurdu, tâ sohbetinden ana bî-hadd fâyide hâsıl ola ve bî-add âyide vâsıl ola.

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki buyurdılar: Evâyil-i talebde ve avân-ı ta'abbüdde bir gün Hak Te'âlâ dostlarından bir kimseyle buluşdum ve bilişdüm. Bu tarîkla ki vâlîde ziyâretinden gelürdüm. "Vâlîdeyn bana kayd ola mı ve ger kaydsa gönül bununla ferîk-ı Hakk'a duhûl ve tarîk-ı Hakk'a vusûl bula mı?" diyü fikr iderdüm. Gördüm bir bınar kurbında bir sâlih yigit subh namâzın kılup kibleye müteveccih olup oturmuş ve el du'âya götürmüş. Ben dahi kalbümde ana muvâfakat buldum. El götürüp tazarru'a meşgûl oldum. Gönlüme geldi ki: İlâhî! Bunun du'ası [68a] benüm dahi du'âmdur ve bunun murâdı bana dahi murâddur. Bu du'âyı benüm hakkumda dahi makbûl eyle ve müstecâb ü mahsûl eyle² diyüp bunun du'asına "âmîn" didüm. Çün el yüze sürüp "Ve'l-hamdü lî'l-lâhi Rabbi'l-Âlemîn" didüm, ol civân-ı ehl-i cinâna cenânla teveccüh eyledüm ve eyitdüm: "Du'ân neydi ve tazarru'un ne vechile idi?" Eyitdi ki:

1 Yeğlemek, (yiğlemek): Üstün tutmak, ta'dil etmek, tercih etmek.

2 "Eyle" kelimesi mükerrer yazılmıştır.

“Vâlideynüm var, anların haklarından boynumda deynüm var. Bu yolda benüm sa‘âdetüme mâni‘ olmalarından vehm iderin ve bana kayd olalar diyü fehm iderin. Du‘â itdüm ve eyitdüm ki: İlâhî! Eger anlar beni senün Hazretinden alıkorlar ise bana anların mülâkâtın müyesser itme ve beni anlara musahhar itme. Pes benüm âmînüm du‘âsına muvâfık ve hâtırum müdde‘âsına mutâbık geldüğine şâdân ü handân oldum ve murâdum buldum.”

Şî‘r: هر که ما را طینت آدم خویش است
او ز عشاق رهش نیست که بیگانه ماست

Terceme:

[68b] Her kimün kurbı bize tıynet-i âdemden ola
Âşık-ı râh-ı Hak olmaz bize bîgânedür ol

Nakl olunur ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- muhâlefet-i nefse ziyâde tahrîs ü tahrîz iderlerdi ve eydürlerdi: Her kim kendü nefsinün yaramazlıkların tettebbu‘ itmege mu‘tâd eylese ve kendüyi ol talebde ehl-i isti‘dâd eylese muhâlefet-i nefis ana âsân olur. Halkun medhi ve zemmi anun katında yeksân olur. Velâyetün ol mertebesine kadem basar ve nefsin pençesin burup belki mevtin görüp hasmın yayın yasar.¹ Bu tarîkun ehl-i sülûkında ve bu vilâyet-i velâyetin mülûkında çoğ olur ki kendü aybın gidermege cidd ü cehd ü sa‘y itdüğinden sonra bir gayrun aybın ve cürm ü reybin boynına alup merhametinden ve şefkatinden ve mürüvvetinden ve re‘fetinden gice ve gündüz aglar ve cân ü ciger daglar ve dostluk hakkın edâ ve kendüyi zâhiren ve bâtinen [69a] ana fedâ idüp Hazret-i Hakk’a tazarru‘ ider ol cürmi kendü itmiş gibi istigfâr ve taksîre ikrâr idüp magfîret tevakku‘ ider. Anun sebebiyle Hak Te‘âlâ ol kişiden ol şeyn[i] zeyne tahvîl ider. Ol aybı noktaca rahmetiyle gaybe tabdîl ider. Ma‘nâda ol kimsenün iyiligi girü kendüyedür.

Mısra‘: هر چه کردی بخوشتن کردی

Terceme: Her ne kıldunsa kendüne kıldun

1 Yasmak: Yayın kirişini gevşetmek.

Kālallâhu Te'âlâ ¹ ﴿إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لَأَنْفُسِكُمْ﴾ el-âye.

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki **buyurdılar:** Bu âyet-i kerîme tefsîrinde ki kālallâhu teâlâ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ﴾² el-âye. Ya'nî "Ey şunlar ki îmân getürdiler, Allâh'a îmân getürün ve Resûline." Bu remze işâret ve bu fehvâya beşâretdür ki her ânda ve her zamânda mü'min gerekdür ki vücûd-ı tabî'îsin nefy eyleyüp Ma'bûd-ı hakîkî[yi] isbât ede. Benlikler ve amelin görmeklikleri kendüden giderüp hilâf-ı emr-i Hak'dan imtinâ' eyleye ve sünnet-i Resûl'e *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* ittibâ' [69b] eyleye. Acz ü kusûrı pîşe kıla. Ucb u gurûr terki-yi içün endîşe kıla. Yalınız ilm müfid olmaz, amel gerek ve terk-i tûl-i emel gerek.³ (وَجُودُكَ ذَنْبٌ لَا يُقَاسُ بِهِ ذَنْبٌ) hadîs-i şerîfi bu ma'nânun beyânı ve bu da'vânun delîl-i ayânıdır. Hazret-i Seyyidü't-Tâyifeti'l-Hâyife Cüneyd-i Bagdâdî *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Hâdî-* hazretinden menkûldür ve kelâm-ı makbûldür ki "Yirmi yıldır îmân getürmeğe meşgûlüm." diyü buyurmışlar.

Nakl olunur Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* ki **buyurdılar:** Egerçi namâz ve rûze ve sâyir ibâdât ve mücâhedât her rûze vusûl-i Hakk'a tarîk olur, velî ibâdete nefy-i vücûd ve bezl-i mevcûd mukârin olıcak dervîş-i dil-rîş kendü ihtiyârın elden koyup şer'-i şerîfin muhtârına uyup cemî' varlığı Hakk'un bilüp ve ana göre amel kılup mü'min-i kâmil ve âlim-i âmil olıcak ve kendü yoklugin bilmege yol bulıcak bahr-i kurba garîk olur. Zümre-i [70a] enbiyâya ve cümle-i asfiyâya *-radiyallâhu anhum-* refîk-ı şefîk olan bu ferîk olur. Bu hâle muvâfık ve bu kâle mutâbık mütercim-i fakîr ve müte'accim-i hakîrden sâdır u bâdir oldu ki:

- 1 "İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük yaparsanız yine kendinize yapmış olursunuz. İkinci bozgunculuğun zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine mescide (Beyt-i Makdis'e) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi yerle bir etsinler diye (üzerinize yine düşmanlarınızı gönderdik.)" İsrâ 17/7.
- 2 "Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününün inkar ederse, derin bir sapıklığa düşmüş olur." Nisâ 4/136.
- 3 "قَاسَ لَا" kelimesi metinde sehven يتَاسَ şeklinde imlâ edilmiştir.
"Senin varlığın (benliğin) hiçbir günahla kıyaslanamayacak kadar büyük bir günahtır."

Şi'r: ز علم بی عمل بر خود منه یار
عمل کن کرده را ناکرده افکار

Terceme: Amelsüz ilmi kılma kendüne yâr
Amel kıl kılmamış gibi ol ey yâr

Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar ki: Mâsivâya ta'alluk ve ehl-i hevâya temelluk hicâb-ı azîmdür ve dâreynde sebeb-i azâb-ı elîmdür.

Şi'r: تعلق حجاب [است] و بی حاصلی¹
گر این بندها بگسلی واصلی

Terceme: Ta'allukda ol kimesne sözün
Budur hâsılı oldu bî-hâsıl ol
Ara yirde çün mâsivâdur hicâb
Hicâbı aradan götür vâsıl ol

Ol hinde bu fakîr ü hakîr ol meclis-i şerîfde hâzır ve cemâl-i latîflerine nâzır idüm, hâtır-ı fâtıruma hutûr u mürûr itdi ki; “Îmân dahi mâsivâ-yı Hak’dır, ana dahi ta'alluk itmemek gerek mi ki yogsa ta'alluk câyizlügin olmamak [70b] yigrek mi ki?” Derhâl ol vâkıf-ı me’âl, bu fakîr-i pür-taksîrün yüzine bakup gül gibi tebessüm ve bülbül gibi tekellüm itdiler ve eyitdiler: “Îmân-ı hakîkî, mahabbet-i Hak ve ma’rifet-i Feyyâz-ı Mutlak’dur. Mâsivâ degüldür. (الایمان عقد القلب بنفی جميع ما تولهت إليه القلوب سوى Ya’nî “Îmân-ı hakîkî Hak’dan gayrı her ne ki var ise mazarratlardan ve menfa’atlerden, anlara meyl itmetden kalbi bağlayup anların mahabbetlerin gönle koymayup nefis ü İblîs’e ve hevâ vü hevese uymamakdur.” Ammâ îmân-ı taklîdî ruhsatlara ve mübâhlara meyl ile cem’ olur; anlar hod mâsivâdur. Ba’zı ehl-i istigrâk galebe-i hâl ve cezbe-i bâl zamânında didükleri şî’r;

Şi'r: كَفَرْتُ بِدِينِ اللَّهِ وَالْكَفْرُ وَاجِبٌ
عَلَيَّ وَعِنْدَ الْمُسْلِمِينَ قَبِيحٌ

bu ma’nâya işâret ve bu fehvâya beşâretdür. Ya’nî “Şer’-i şerîfde [71a] ruhsat virilüp câyiz olan hazları ben terk eyledüm; takvâ kasd idüp kalbüm bu terk üzerine berk² eyledüm. Ammâ âmme-i müslimîn bu terk birle âmil

1 Metinde “حجاب تعلق حجاب و بی حاصلی” şeklinde imla edilmiştir.

2 Berk, (perk): 1. Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli.

olması isteseler tedric-ile veyâ cezbe birle gerek, defâten olmaz. Olması isteseler ellerindeki dahi zâyî iderler, ayruk bulmazlar.” Niçe yıllar mürşid-i kâmil-i mükemmil hizmetin ihtiyâr etmek gerek ve cezbe yolına gitmek gerek. Ansız, zararları nef’lerine degmez. Bu tarîk ol ferîka el virüp boyun egmez. Anların hakkında muhâtara olduğu-çün “قبیح/kabîh” dedi. Ve “كفرت/kefertü”; “سترت/setertü” ve “تركت/terektü” ma’nâsınadır. Bu makûle kelimâtun zâhirine bakup inkâr olunmaya. Egerçi bunun gibilerün niçe vechile te’vîli vardır ammâ meşâyih-ı kibâr -*radiyallâhu anhumül-Cebbâr*- bunun gibi sözleri, özlerin bilürken söylemezler. Zîrâ zâhiri şer’-i şerîfe muvâfık olmayanı edeb gözlerler, beyân eylemezler. Anların ol hâldeki sözleri ma’zûr belki anlara ol vakt [71b] îzâ¹ kasd iden makhûrdur.

Ve Hazret-i Bâyezîd *aleyhi’r-rahme mâ-yezîdün* bu hikâyeti meşhûr ve illerde vü dillerde mezkûrdur ki hâlet-i istigrâkda² (ليس في جيتي سوى الله) dimiş. Ol ki anda hâzır imiş, ifâkat bulıcak ve def-i hâlet olıcak ikdâm itmiş ve kendüye i’lâm itmiş, istigfâr itmişler ve eyitmişler: “Eger bir dahi benden bu makûle kelâm-ı pür-melâm sâdır u bâdir olursa beni helâk idün ve yüzümüz katı yere hâk idün!” Pes dervîşler ellerine silâh alup muntazır turmuşlar. Çün tekrâr itmiş görmüşler, Hazret-i Şeyh’i urmuşlar. Her kim neresine kasd itdiyse kendünün orasına urmuş, helâk olup cezâsın görmüş.

Nakl olunur ki Hazret-i Hâce’nün -*kuddise sirruhû*- Hanefî-mezheb ve Hanefî-meşreb bir dervîşi vardı; yârâna yâr-ı gam-hârdı. Bir dervîşle dahi “Îmân, ikrârun bi’l-lisân ve tasdikun bi’l-cenândur.” diyü bahs iderken temsîl etmek sadedinde kelimât [72a] mütezâyid ve asvât mütesâid olup söz birbirine girişdi; tâ Hazret-i Hâce’nün sem’-i pür-cem’ine irişdi. Dervîş-i Hanefî’yi katına da’vet itdi ve eyitdi: “Sen bu bahse müte’allik olmışsın. Maslahat oldur ki bu îmân-ı taklîdiden geçesin veya dervîşler arasından göçesin.” Dervîş-i dil-rîşün tâkati tâk olup mütehayyir ve mütezaccir ve mütegayyir oldı. Geçmege ve göçmege kâdir olımadı. Neyleyeceğin ve ne diyeceğin bilimedi. Azîm muhtarib olup teslîm-i küllî ve teveccüh-i cüllî birle Hazret-i Hâce’ye dilden tazarru’a ve tevakku’a başladı. Hâce dahi

1 Îzâ: İncitmek, eziyet etmek. Metinde sehven “ز” ile yazılmıştır.

2 “Cübbemin içindeki Allah’tan başkası değildir.”

dervîşe müteveccih olup bir mikdâr zamândan sonra dervîşe inşirâh-ı sadr hâsıl oldu. Hazret-i Hâce'nün ayagına düşüp temelluk eyledi ve taklidden halâs olup kat'-ı ta'alluk eyledi. Îmân-ı hakîkî mertebesine vâsıl oldu.

Nakl olunur ki: Bir gün Alâüddîn Attâr *-rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Gaffâr-* Buhârâ'da ol şehir-i dil-ârâda [72b] fukarâ-yı Halvetiyye ulularından biriyle mülâkât idüp aralarında ilm ü ibretten bahs vâkı' oldu. Hazret-i Attâr galebe itdi. Bu haber-i ferah-eseri Hazret-i Hâce'nün sem'-i şerîfine yitdi. Hâce Attâr'ı bulup ve ana müteveccih olup eyitdi: "Sen velîsin." Hâce Attâr dahi hicâb galebe idüp "Ol mertebe bizüm ne haddimizdür!" diyüp temelluk gösterdiler. Tekrâr Hazret-i Hâce-i Büzürgvâr "Senün velâyetün bizüm katımızda mukarrer oldu ve sübût buldı." didiler. Alâüddîn Attâr, Hâce Hazreti'nde her bâr edeb[e] ri'âyet etmegin meskenet ve tevâzu' arz idüp ve edeb tarîkına gidüp velâyeti kendülerden nefy itdiler. Âhir Hazret-i Hâce eyitdi: "Çünkü zâhirde nefy itdün, bu nefyi kalbünde dahi berk eyle veyâ bizüm sohbetimizi terk eyle!" didiler. Çün öyle didiler, Hazret-i Attâr haylî muhtarib ve bî-karâr olup gönli tar oldu ve azîm hâlete düşüp bî-hodluk mertebesine buldı. Hâce dahi [73a] anlara müteveccih olup istigrâka vardılar. Bir zamândan sonra Attâr ifâkat bulup ve evvelki hâline gelüp Hazret-i Hâce'ye özrler ve şükrler itdi ve eyitdi: "Teveccühünüz berekâtında Hazret-i Hak *-azze ve alâ-* inâyet itdi. Ol hâl-i bî-me'âl benden gitdi. Bu akabeden halâs oldum. Göreceğim gördüm ve bulacağım buldum." Bundan şöyle ma'lûm ve mefhûm oldu ki kişi bir hâle ericek ve bir kemâl el vericek ana gönül virüp kalup mâ-fevkın istememek ayn-ı noksân ve şeyn ve hüsrân olurmuş ve maksûd-ı aslîye hicâb ve mâni'-i feth-i bâb olur kalırmış.

Mısra': گر بسته بمویی زان موی در حجابی

Terceme: Bir mûya bağlanursan ol mûydur hicâbun

Nakl olunur ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir gün süvâr olup mâh ü kevâkib-vâr dervîşler yanında giderlerdi. Ulemâ ve fuzelâdan niçe âzâde rikâb-ı devlet-irtikâbınca piyâde yürüyüp fahr iderlerdi. Ol hâlde Hazret-i

[73b] Hâce'ye bir ağlamak vâkı' oldu. Hâzır olanlar dahi bî-ihyâr bile ağlaştılar. Ammâ kimsenün hakikat-i hâle ıttılâ'ı olmadı ve bir kişi su'âl itmege tâkat bulmadı. Âhir Hazret-i Hâce sebebin beyân itdi. Meskenet ve iftikârla ve zârî ve inkisârla eyitdi: "Bu harâblıgumla ve bu acz ü iflâs ve bî-hâsıllıgumla ki bende vardur, şöyle kim eger bir kişiye selâm virsem selâmum almaga liyâkatüm yok. Hak -*azze ve alâ*- beni halk arasında bu iş-tihârla rüsvây ve şerm-sâr kılup anları bana meşğûl kılmışdur. Andan artuk kimesnenün benüm hâlümnden ve derûn-ı bâlümnden haberi yok.

Mısra': ای دریغا کس نمیداند مرا

Terceme: Ey dirigâ, kimesne bilmez beni

Eger hâlüm bileler ve görelerdi beni şehrden sürelerdi. Benüm halka nâfi' ne ef'âlîm var ve halkı başuma üşürecek ne hâlüm var." Bu sözden hâzırlara bir vecd ü hâl ve bu yüzden ahvâl-i nâzırlara bir vech ile tazarru' ve ibtihâl¹ hâsıl u vâsıl [74a] oldu ki ta'bîr olunmaz ve takrîr kılınmaz. Hazret-i Hâce'nün bu kelimât-ı tammâtından ma'lûm oldu ki, sâlik-i râh-ı Hak her demde ve her kademde gerek ki kendüye ayn-ı aybla ve dîde-i aczla nazar ide. İzzeti artdukca zilletin artuk anlaya. Belki artuk inleye ve kendüyi yok anlaya. Eger bir mahalde varlık ve nefesine ayyârlık zuhûr iderse inâyet-i Hakk'a ilticâ idüp ve hidâyet recâ idüp anı nefy eyleye. Ve'l-hâsıl bende bi'l-küllîye kalbi ve kâlıbı, ahvâl ü sıfâtı ve harekâtı ve sekenâtı birle Hakk'a meşğûl olmasa ana bendelik adı ve efkendelik dâdı mecâzdur; hakikat degül. Ve ana "Hakk'un gerçek kulıdır." diyen kişi ehl-i tarikat degül. Zîrâ Hakk'a meşğûl olmadığı yirde hevâsına tapmış olur ve dîn ü âyîninden sapmış olur. Hevâsın kendüye Hudâ ve Hudâ'sın kendüden cüdâ kılır. Kendüyi bende-i Hudâ sanur. İbâdet-i mâsivâ kılır.

Mütercim: Hayr u şer neylesen cezân oldur

[74b] Neye meyl eylesen Hudân oldur

Olina mâsivâda pâ der gil

Di ki hoş senün sezân oldur

1 Metinde sehven "اینهال" şeklinde imlâ edilmiştir.

Hazret-i Peygamber-i Melik-i Allâm -*aleyhi ve âlihi's-salâtü ve's-selâm*- bir gazâdan gelüp ve gazâ-yı nefse tahrîz kılup buyurdılar ki: رجعنا من (گرجنا من) الجهاد الأصغر إلى الجهاد الأكبر¹ Kişi gerek ki kendüyi muktezîyât-ı nefsdan mu'arrâ ide ve sıfât-ı zemîmesinden teberrâ ede. Nitekim Hak -*celle ve alâ*- buyurur: ﴿فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنِ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ﴾² el-âye. Mâsivâ-yı Hak bu tarîkda tâgütdür. Ana küfr ve Hakk'a îmân her kademde sâlike şart ve lâzımdır. Ve Resûl -*aleyhi's-selâm ve âlihi'l-kirâm*- buyurur: (إلهة الهوى عند الله مبعوض) Ya'nî "Cemî'-i âlihe-i bâtilanın bed-teri kişinün hevâsıdır ki ana tapar ve tarîk-ı Hakk'a kapuyı yapar."³ Nitekim Tanrı Te'âlâ buyurur: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ﴾⁴ el-âye.

Şi'r: خواجه پندارد که دارد حاصلی
حاصل خواجه بجز پندار نیست

Terceme: Hâce sanur kim var anun hâsılı
[75a] Hâsılı ancak sanudur⁵ hâsılı

Şi'r: اینچنین گفت آن نبی بسیم
در هلاکت بنده زر و سیم

Terceme: Böyle buyurdi ol Nebiyy-i Besîm
Ki helâk oldu bende-i zer ü sîm

Kişi nenün bendesi olsa ana tapar ve her nesnenün efkendesî olsa andan gayrıya kapu yapar.

Beyt: هر چیز که اندر دو جهان بنده آنی
آنست ترا در دو جهان مونس و معبود

Terceme: Her nesne ki ey dil olasın bendesi anun
Ma'bûd idindün olup efkendesî anun

1 "Küçük cihaddan büyük cihada döndük." Münâvî, *Feyzül-Kadîr*, 4/511.

2 "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tâgutunu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Bakara 2/256.

3 Yapmak, (yapamak): Kapamak, kapatmak, seddetmek, örtmek.

4 "Nefsinin arzusunu ilah edinen, Allah'ın; (hâlini) bildiği için saptırdığı ve kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?" Câsiye 45/23.

5 Sanu: Zan, tasavvur, tahmin.

Bi'z-zarûrî gönli her nesneden kesüp tarîk-ı Hakk'a bağlamak gerek ve bu yolda taksîrin anıp dâyimâ aglamak gerek ve cigerin daglamak gerek.

Nakl olunur ve beyân kılınur ki Hazret-i Azîzân *-aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*-dan “Dervîşlik nedür?” diyü sordılar. Anlar dahi buyurdılar ki “Dervîşlik koparmak ve bağlamakdur.” Ya'nî gönli [75b] mâsivâdan koparup Hakk'a bağlamakdur ve kendüden a'lânun hâline bakup kendü hâline aglamakdur. Ba'zı azîzler ziyâde dikkat itmişler ve bu mâ'nâya gitmişler ki koparmaga bağlamak lâzım gelür. Gönli mâsivâdan koparsan Hakk'a bağlı olur. Zîrâ durmaz, ol kendüye iş bulur. Kişi emr-i dinde mâ-fevkına bakmak gerek, tâ taksîrin bile ve çalışmaga sebeb ola. Ve emr-i dünyâda kendünün mâ-tahtına bakmak gerek ki kendü ana göre ganî ola ve hâlin bile. İncinmek degül, şükr eyleye ve meşakkate sabr eyleye. Ammâ bunun hilâfın idicek ve aksine gidicek sâlik-i cânbâzun terâzîsi şaşar ve habl-i metîn-i Şer'-i mübînden düşer.

Mütercim: Emr-i dünyâda bakma mâ-fevkına
Mâni' olmaya şükre vü şevka
Bakma mâ-tahta emr-i uhrâda
Kendüni görme ol âzâde

Bu tarîk ulularından ve bu ferîk bahtlılarından birinün sözidür ki bu-
yurur: “Her kim mâsivâ-yı Hak'dan [76a] kurtulur, ol müslimândur. Ve her kim kendü murâdât u makâsıdından emîn olur, ehl-i îmândur.” Kemâ kâ-
lallâhu teâlâ: ﴿مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ﴾¹
el-âye. Ya'nî “Kişi mü'min olmaz ve îmân lezzetin bulmaz tâ ha-
bîsi tayyibden cüdâ itmeyince ve terk-i cümle mâsivâ sebîline gitmeyince.

Beyt: تا در نرنی به هرچه داری آتش
هرگز نشود حقیقت وقت خوش²

1 “(Ey inkâr edenler!) Allah müminleri, pisi temizden ayırmadan bulunduğunuz hâl üzere bıraka-
cak değildir. Allah size gaybı da bildirecek değildir; fakat Allah (gaybı bildirmek için) peygamberlerin-
den dilediğini seçer. Artık Allah'a ve peygamberlerine iman edin; inanır ve sakınırsanız sizin için büyük
bir ecir vardır.” Âli İmrân 3/179.

2 Benzer lafızlarla; Ebû Said Ebu'l-Hayr, *Rubâiyyât*, nr. 365.
<https://ganjoor.net/abusaeed/robaee-aa/sh365/> (E. t. 25.07.2021).

Terceme: Nen var ise tâ urmayasın âteşe sen
Sanma ki senün vaktün ola hûb u esen¹

Zîrâ gayr-ı mâsivâdan kurtulduktan sonra kendü varlığından ve nef-sine yârlığından nesne kalmaz. Bu gitmezse ve bunu terk itmezse kalanı gitdiğün ehl-i tarîk bir habbeye almaz. Sâyir mâsivâdan bunun zararı kesîr ve izâlesi asîrdür. Nitekim Resûl-i Rabbü'l-Enâm -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- buyurdılar ve ümmet-i âlî-himmeti tedârük itsün diyü kayırdılar.

وَجُودُكَ ذَنْبٌ لَا يُقَاسُ بِهِ ذَنْبٌ

Ya'nî [76b] “Varlığın ve nefsin yârlığın bir günâhdur ki hiçbir günâh buna kıyâs olunmaz kebîr olmada ve zevâlî asîr olmada.” Ammâ nefsün kemâl-i ihfâsından degme kişiye ihsâs olunmaz. Ve mürîde murâdından ulu belâ olmaya ve nefsiyle ittihâdından özge ibtilâ olmayaydı ta'rif u tav-sîf itmişlerdür ve eyitmişlerdür: “Mürîd oldur ki ana murâd ve muktezâ olmaya.”

Beyt: Mürîd oldur ki ola nâ-murâd ol
Mürîd olmak dilerse nâ-murâd ol

Ve mürîd kendüyi murâdâtından ayırmaya ve ahvâlin kayırmaya bu tarîkatun ehliyle sohbetden ve ülfetden enseb belki evceb ü asveb nesne olmaz. Ne kadar taleb itse andan evlâ ve a'lâ nesne bulmaz.

Mütercim: Bu bâg içre yimişler çün yimişler
Velî sohbetden ahlâ yok dimişler

Nitekim Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurmuşdur: *طريقه ما* “Ya'nî “Bizüm tarîkımız sohbetdür. Birbirimize meskenet ve niyâzla ülfetdür.” Ahbâr-ı meşâyih-ı büzürgvâr ve âsâr-ı [77a] sahâbe-i kibâr *radıyallâhu anhumu'l-Melikü'l-Cebbâr*'dan menküldür ki dirler imiş birbirine buluşsalar; فقالوا نؤمن ساعتاً “Gel berü bir sâat îmân getürelüm!” Ya'nî mâsivâ zulmetin ve hevâ küdüretin nûr-ı sohbetle aradan götürelim diyüp bâg-ı ferâğda dıraht-ı sohbetden mîve-i ma'rifet yirler imiş. Bundan böyle ma'lûm ve şöyle mefhûm oldu ki sohbet-i ihvân ve vuslat-ı hul-lân îmân-ı hakîkiye sebebdür ve İslâm-ı tahkîkiye vesîle-i acebdür. Hâce

1 Esen: Sağ salim, rahat, mesut.

Alâüddîn Attâr -*rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Gaffâr*- meclislerinde her bâr sohbetün ve ülfetün fevâidinin iksâr ve zikr-i menâfi'in tekrâr idüp sünnet-i mü'ekked olmasının izhâr iderlerdi. Kâlallâhu teâlâ: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ﴾¹ Ya'nî hidâyetüm ve inâyetüm ni'metlerin zikr eyle ve eltâf-ı rubûbiyyetüm sa'âdetlerin fikr eyle. Bu kelâm, Hak Te'âlâ kendü mahabbeti cevherin ki kân-ı nübüvvette komışdur, ana perveriş virmesine [77b] ve kemâle irmesine işâret ü beşâretdür.

Nakl olunur: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar ki: “Hadîs-i şerîfde vâkı‘ ve vârid olmışdur ki; من لم يكن في الزيادة فهو في النقصان (Ya'nî “Bir kişi ilm ü amelde günden güne ziyâde olmasa ve işi her lahza istifâde olmasa ol kimesne noksândadır ve dün [ü] gün hüsrândadır. İş anun gibi olan kişinin dirliğinden mevti hayırlıdır.” Hazret-i Resûl-i Hümâm -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- buyururlar: (من استوى يومه في دينه فهو مغبون ومن كان غده شرا من يومه فهو ملعون)³ Ya'nî “Bir mü'minin iki günü beraber olsa magbûndur; ya'nî aldanmışdur ve hevâya dönmüşdür ve bir günü bir gününden eksük olsa mel'ûndur.” Ya'nî ehl-i firâkdur ve Hak'dan ırakdur. Pes bu yola sâlik oluna ve bu sa'âdete mâlik oluna, mülâyim ü münâsib belki lâzım ü vâcib budur ki [78a] ziyâde talebinde terakkî ede. İki günü bir olmaya, tâ ki magbûnlıktan kurtıla ve mel'ûnluk ana yol bulmaya.

Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar: “Eşhâr-ı âsârda ve ahhâr-ı ahyâr-ı kibârda vâkı‘ ve vârid olmışdur: (إذا أحب الله عبدا لم يضره ذنب) Ya'nî “Kaçan⁴ Allâhu Te'âlâ bir kulo sevse ana günâh zarar eylemez.” Ma'nâ-i latîfi ve fehvâ-yı nazîfi öyle demek ola ki, andan günâh sâdır ü bâdır olmaz; mahfûzından olur ve ma'sûmîn mertebesini bulur. Sâdır olmak, gerek ki zarar eyleye. Eger beşerîyyet mücebince gâfletle bî-ihtiyâr sâdır olsa her günâhı her gün âhla ve tevbe-i öZR-hâhla ol maraz-ı nâ-marzîsine ilâc ider ve anı bir dahi itmek ve ol yola bir dahi gitmek hâtırasın kalbinden ihrâc ider. Beşerün ekser harfî şerdür. Tarıkında sürçmek ve düşmek aceb de-

1 “Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat.” Duhâ 93/11.

2 Benzer lafızlarla; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/305.

3 Benzer lafızlarla; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/305.

4 Kaçan (haçan): Ne zaman, ne zaman ki.

gül ammâ düşdüm diyü yatup kalmak ve fânîce lezzet-i pür-zillet [78b] bahrine talmak edeb degül. Dervîş karınca gibi gerek dirler. Düşmesiyle tarvanması¹ ma² ola, tâ tarîk ana evsa³ ola.

Mütercim:

هست مادام در بنی آدم
لقمه نان و شربت آبی
هیچ یک دل بری ز خاطره یی
گر طلب میکنی نمی یابی
بهتران هرچه می آید
ندهی دل ازو شوی آبی

Terceme:

Ola mâdâm ibn-i âdemde
Yeme vü içme nânı vü âbı
Hiçbir dil ki ol hâtırasız
Bulınur sanma, açma ol bâbı
Yigrek oldur ki her ne kim gelse
Virmeyüp gönlün olasın âbî

Ve buyurdılar: Resûl-i Rabbü'l-Enâm -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*-³ (ما كرهت أن يراه الناس منك فلا تفعله إذا خلوت) Ya'nî “Şol nesne ki halk anı senden gördüğün istemeyesin, halvetde dahi anı işlemeyesin.” Dervîş-i dil-rîşe lâzımdur ki halk ve halvet ana yeksân ola, tâ ki Hazret-i Hak -*azze ve alâ*- her yerde hâzır ve her işe nâzır [79a] idüğün ol sâlik-i gayr-ı hâlik bildüğine nişân ola.

Ve buyurdılar ki: Resûl-i Rabbü'l-Enâm -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*-⁴ (الصلوة معراج المؤمن) didügi salât-ı hakikînün derecâtına işâretdür. Tah-rîmede şöyle gerek ki Hazret-i Hak *celle ve alân*ın tekebbürüyyeti musallî kalbinde hâl ola ve derûnunda havf ü haşyet-i Melik-i Zülcelâl ola. Zikr-i

1 Darvanmak (tarvanmak): Davranmak.

2 Metinde, sonradan gelecek olan “*evsa*” kelimesi ile secili olsun diye “*maa/birlikte-beraber*” lafzı “*ma*” şeklinde kaydedilmiştir.

3 Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 5/463.

4 “Namaz mü'minin mi'râcidır.” Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 1/497; Ali el-Kari, *Şerhu'l-Mişkat*, 2/523.

Hak'la şöyle tola ki fikr-i mâsivâ muhâl ola. Bu sıfat ve kemâl, Resûl-i Melik-i Mütê'âl hazretine mahsûs u mansûsdur ki ahbârda gelmişdür. Ol Hazret'ün -sallallâhu aleyhi ve sellem- sîne-i bî-kînesi namâzda şöyle sadâ virürdi ki taşra işidilürdi. ¹(وله أزيز كأزيز المرجل) bu ma'nâya işâretdür.

Ulemâ-i Buhârâ'nun ve fuzalâ-i Mâverâ'nun biri Hazret-i Hâce'den suâl itdi ve eyitdi: "Namâzda kalbe huzûr neyle hâsıl olur ve niyâzda hubûr ne nesne ile vâsıl olur?" Buyurdılar ki: "Şol ta'âm-ı gayr-ı harâmla ki âgâhlık birle yinilmiş ola ve tekbîr-i tahrîme bilâ-gaflet [79b] dinilmiş ola."

Ve dahi buyurdılar: ²(الصوم لي وأنا أجزى به) hadîs-i kudîsi mâsivâ-yı Hak'dan imsâk-ı külliye işâretdür. Ve Resûl *aleyhi's-selâmın* kavli; نصيب) Ve kavluhû ³أمتي من نار جهنم كنصيب إبراهيم عليه السلام من نار نمرود) *-aleyhi's-selâm-*: ⁴(لا تجتمع أمتي على الضلالة) ümmet-i mutâba'ata işâretdür. Ümmet-i da'vet ki keferedür ve ümmet-i icâbet ki usât-ı mü'minîndür ki feceredür. Bu iki hadîs-i şerîfde ümmetden murâd anlar degüldür ebedâ. Ümmet-i âlî-himmetden maksûd-ı aslî muvâfakat ü mürâfakatdur. Ol iki ümmetün ictimâ'ları dalâl ve vebâldür.

Ve buyurdılar; hadîs-i şerîf böyle vâkı' olmuşdur ki: اكثروا السؤال من الله) Ya'nî "Hak Te'âlâdan istemeği çoğaldun. Hattâ çölmeginizün tuzunu ve na'lîninizün tasmaşını dahi Hak'dan isten!" "Bu cüz'idür, Hak'dan istemeğe utanuruz." dimen. Edebden hâric ola diyü gam yimen. Her nesneyi veren Hak'dur ve ol [80a] Cevâd-ı Mutlak'dur. Dahi kimden isteseniz gerek gâyeti sebep yüzinden verir. Zîrâ dünyâ egerçi husûl-i murâdâta ve vusûl-i irâdâta bâbdur,⁶ lâkin

1 "Namaz kılıyordu ve ağlamaktan dolayı göğsü, (adeta) **kaynayan kazan gibi ses çıkarıyordu.**" (Ebû Dâvûd, Salât, 156-157.)

2 "Oruç, benim rızam için tutulmuştur; bana aittir, mükâfatını da ben vereceğim." İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 4/131.

3 "Ümmetimin cehennemden nasibi, İbrâhîm aleyhi's-selâmın Nemrud'un ateşinden nasibi gibidir/kadardır." Benzer lafızlarla; Süyûtî, *Dürrü'l-Mensûr*, 5/535.

4 "Ümmetim dalalet üzerine birleşmez." İbn Mâce, Fiten, 8.

5 "Sizden herkes, ihtiyaçlarının tamamını Rabb'inden istesin, hatta kopan ayakkabı bağına varıncaya kadar istesin." şeklinde benzer lafızlarla; Tirmizî, Da'avât 149, no: 3607, 3608.

6 Metinde sehven "بايدر" şeklinde imlâ edilmiştir.

âlem-i esbâbdur. Hakikatde minnet Allâh'adur. Ammâ mecâzen sebebe dahi şükr ü minnet itmek gerek. Hakk'un emri böyledür. Emre imtisâl ve nehyden ictinâb ve irtihâl yolına gitmek gerek. Eger zarûrî lâzım gelüp sû-retâ sebebdan istesen Hak vormeyince ve anun irâdeti vakti irmeyince bunun elinden nesne gelmez. Hak viricek, bu mâni' olmaga kâdir olmaz dimegi mülâhaza etmek gerek. "Suâl[i] çogaldun" dimede bu nükteyi beyân ve bu dakîka-i rakîka[yı] ayân eylemişler ki Hak'dan murâdunuz şol kadar isten ki lezzet-i münâcât müstagrah olasız. İstedüğünüz murâd yâ virile veyâ bir hikmet için men' oluna yâ gayrısı veyâ dahi ziyâde ve a'lâ virile. Veyâhûd ol murâd âhirette katınızda hâzır bulına. Asıl murâd münâcât-ı Hak ola. Her bir murâdı böyle idün ve bu tarîka [80b] gidün. (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الملحين في الدعاء) ¹ Ya'nî "Allâhu Te'âlâ du'âda ilhâh ve ibrâm idenleri sever." demek hadîs-i şerîfi, ma'nâyı tasrîh ve bu fehvâyı tavlîh u tashîh ider.

Ve buyurdılar ki: Fakr iki dürlüdür. Biri ihtiyârî ve biri ıztırârîdür. İz-tırârî fakr efdaldür. Zîrâ ki abdün ihtiyârı karışmamışdur ve mümkünün eli irişmemişdür. Mahzâ Hakk'un ihtiyârıyladur. Fakr-ı ihtiyârîde ucb ihtimâli var; gınâyla yek-sülûk idenlerden ve fakrdan zarar eyleyenlerden olmak ve nedâmet itmek ve dahi niçe dürlü hâli var. Ve bu kısım ki gınâyla yek-sülûk itmekdür, ekall-i kalîldür ve nefsi aldayı tutmak aksâmından bir sebîldür. Ammâ ıztırârîde bunlar olmaz ve sâhibine bu zararlar yol bulmaz. Teslîm cânibidür ve enâniyyet mücânibidür. **Mütercimü'l-hakîr:**

هست بیت فقر را دیوار چار
ذلت و عجز و تواضع انکسار
باب او تسلیم شیخ ذو فنون
سقف او تقوی زینش اصطبار

[81a] **Terceme:** Fakr evine² bil budur dîvâr-ı çâr

Zillet ü acz ü tevâzu' inkisâr

Bâbıdur teslîm-i şeyh-i zû-fünûn

Sakfıdur takvâ zeyni ıstıbâr

1 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 11/98.

2 Metinde sehven "اودینه" şeklinde imlâ edilmiştir.

Buyurdılar: Resûl *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* buyurdılar: (إن لله تعالى تسعة وتسعون اسماً مائة غير واحدة من أحصاها دخل الجنة)¹ Ya'nî "Allâhu Te'âlâ'nun doksan dokuz ismi vardır. Yüzdür illâ bir degül. Her mü'min ki ol esmâyı saysa cennete girer ve dâhil olur." Ba'zılar saymagı zâhir ma'nâsına almışlar ve hemîn orada ve ol ma'nâda kılmışlar. Ba'zılar eyitmişler: "Hak *-azze ve alâ-* Râzık idüğün bilse ve rızık gamın çekmese ve Mütekebbir idüğün bilse, kimseye ululuk isnâd itmese, sâyir esmâu'llâhı bu kıyâs üzere görse esmâu'llâhı saymış olur ve ol sevâbı bulur. Ve mütekebbirlik halkda mezmûm olduğu, Hazret-i Hakk'un *-azze ve alâ-* sıfat-ı lâzimesi olup gayra lâayık olmadığı içündür. Mahlûk anunla sıfatlanmak da'vâ-yı Rubûbiyyet itmekdür. Bu isimler usûl-i esmâ-i İlâhiyye'dür. Bunlar tafsîl olınsa bin bir isim olur." [81b] dimişler. Ba'zılar eyitmişler: "Esmâ'u'llâha nihâyet yokdur. Nitekim müsemâyâya hadd ü gâyet yokdur."

Ve buyurdılar: Resûl *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm mâ-dâmeti'l-leyâlî ve kâ-meti'l-eyyâm-* buyurdılar ki: (امطوا الأذا عن الطريق)² "Ezâyı yoldan giderün!" Ya'nî nefis ki Hak yolunda yürüyenlere zahmet ve hilâf-ı rahmet virür nesnedür, anı giderün. Ana lutf ile meyl itmeyüp ve zâhirî lezzetlerine feyl³ itmeyüp evsâf-ı zemîmesin ahlâk-ı hamîdeye dönderün ve hevâsından men' idüp Hak yolına gönderün. Hadîs-i kudsîde vârid olmuşdur ve vukû' bulmuştur ki: (دع نفسك وتعال) Ya'nî "Gel ammâ evvel nefsüni yâbâna sal!" Zîrâ nefesine meyl idicek Hak cânibi ri'âyet olunmaz ve Hak cânibi ri'âyet olunmayınca nefse adâvet ki ehemmi-i mühimmât dandur ve etemm-i mü-timmât dandur, bulunmaz.

Şî'r: خدا را بر در بمان و انگه در رو
در راه تو خاشاک و خسی نیست تویی

1 Süyûtî, *Câmiu's-Sagîr*, nr. 2347.

2 "Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırmak atman da senin için sadakadır." şeklinde; Tirmizî, *Birr*, 36.

3 Feyl: İsabetsiz, hatalı görüş.

[82a] Terceme: Özün kapuda ko gir hâneye pâk
Bu yolda senlügündür hâr ü hâşâk

Nitekim bir bardaga ne kadar su koysan ol kadar içinde havâ gider ve ne denlü suyun gidersen ol kadar hava duhûl ider.

Beyt: زیر دیوار وجود تو وتویی گنج گهر
گنج ظاهر شود آندم ز میان برخیزی

Terceme: Oldı dîvâr-ı vücûdunda özün genc-i güher
Genc zâhir olur ol dem ki aradan çıkasın

Ve Mevlânâ-yı Rûm-ı Menba‘-ı Ulûm -*radiye anhu'l-Hayyü'l-Kayyûm*- buyurmuşdur:

Rubâî: نردبان نفس این ما و منی است
عاقبت زین نردبان افتادنیست
هر که بالاتر رود احمقترست
استخوان او بتر خواهد شکست¹

Terceme: Nerdübân-ı nefsdür mâ ü menî
Düşürürler âkıbet andan seni

[82b] Her ki yüksekrek çıka ahmakdur ol
Üstühânına şikest erişe bol

Ve bir yerde dahi buyurur:

Beyt: نفس ازدهاست او کی مرده است
از غم [و] بی آلتی افسرده است²

Terceme: Nefs-i ejderhâyı sanma mürdedür
Âleti olmamagın efsürdedür

1 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Dördüncü Defter, b. 116.
<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar4/sh106> (E.t.01.08.2021).

2 Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Üçüncü Defter, b. 37.
<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar3/sh37> (E.t.02.08.2021).

Ve **buyurdılar ki**: Velâyet ulu ni‘metdür. Velî gerekdür ki velâyetün bile, tâ ol ni‘metin şükürin kıla. Ve inâyet-i İlâhî birle mahfûzdur. Anı kendüğine/kendüngine komazlar. Beşeriyet âfetlerinden saklarlar ve nefsâniyye şirretlerinden beklerler.¹ Zuhûr-ı kerâmâta ve havârık-ı âdâta i‘timâd yokdur. İş[ün] tamâmı istikâmetdedür ve makâm-ı şer‘-i şerîfde ikâmetdedür. Âsumân-ı hakikat süllemi Hazret-i Abdurrahmân-ı Sülemî² -*kuddise sirruhû- Hakâyık-ı Tefsîr*’inde bu âyet-i kerîmenün tefsîri teysîrinde şöyle buyurur ki: [83a] Kâlallâhu teâlâ: ³﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ﴾ el-âye. Ya’nî “Yâ Muhammed! Müstakîm ol, emr olundugun gibi.” Ve dahi *Tefsîr*-i mezkûrda şöyle buyurur ki: “Ashâb-ı tarîkat ulularından ve erbâb-ı hakikat bahtlularından birisi buyurdi: (كن طالب الاستقامة ولا تكن طالب الكرامة فإن ربك يطلب منك الاستقامة ونفسك تطلب منك الكرامة) Ya’nî “Tâlib-i istikâmet ol; tâlib-i kerâmet olma. Tahkik Rabbün senden istikâmet taleb ider. Nefsündür ol ki senden kerâmet taleb ider. Rabbün murâdına tâlib ol. Nefsüne dilegin virmemekle gâlib ol.”

Ve bu tâyife-i hâyife ulularından birinün sözüdür ve sözlerin şübhesizidir ki; “Eger velî bir bâga irse veya bir bostâna girse her agacın yaprağı ve her yirün toprağı “Yâ Veliyyallâh!” diyü âvâz virse gerekdür ki zâhirde ve bâtında ana iltifât etmeye. Belki her lahza bende[lik] sıfatın ve efkenderlik birle [83b] tazarru‘ u niyâzın ve meskenetin ziyâde kıla ve kendüyi ahkar-ı mahlûk bile. Bu makâmın kemâli Fahr-ı Âlem Muhammed Resûlullâh -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- sıfatıdır ki cânib-i Hak’dan ve Feyyâz-ı Mutlak’dan ne kadar ki ikrâm u ihtirâm vukû‘ bulurdi, meskenetle niyâz-ı tamâmı ve kulluk tarafına ihtimâmı çok artuk olurdi. Anuncün idi ki ashâb -*anhüm radiyallâhu’l-Vehbâb*- kesret-i ibâdetlerinden ve vefret-i tâ’ati hikmetlerinden ve şol istikşâf-ı hâl itdiklerinde ⁴﴿أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا﴾ buyurdi ve ümmet-i âlî-himmetine sünnet olmasına kayırdı. Ya’nî dirsiz ki “Geçmiş ve gelecek zünûbun yarlıgandı. Gice ve gündüz evkât ve sâ’âtde düpdüz⁵ yokdur; tâ’ât olmasa olunmaz mı ve lâzım olan makâm-ı Mahmûd

1 Beklemek: Muhafaza etmek, korumak, esirgemek.

2 Metinde “Süllemi” şeklinde yazılmıştır.

3 “Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görür.” Hûd 11/112.

4 “Bu lütuflarından dolayı Allah’a çok şükreden bir kul olmayayım mı?” Müslim, Sıfâtü’l-Münâfikîn, 81.

5 Düpdüz: Baştanbaş, tamamıyla, dümdüz.

bulunmaz mı?” Eger bu ihsân-ı bî-pâyân olmasa, bunları umup Hak rızâ-sı-çün itmek gerekdim. Çün oldu bu ni‘metlerün şükri-çün itmek geregin pes niçün itmeyem geregin?”

Şî‘r: [84a] Çün be-her hâl anı itmek geregin
Pes münâsib durur itmek geregin

Ve **buyurdılar:** Sâlikden ba‘zı kusûr ki imkân mücebince vâkı‘ olur, hikmeti budur ki kendüyi gurûr-ı beşeriyetden sakınurlar. Ya‘nî bezm-i inâyet-i bî-nihâyetimüzdür seni saklayan. Seni eger kendüne korsak hâlin budur ve me‘âlin şudur. Ve bu kazıyye evliyâya dahi mertebesine göre vâkı‘ olur ve terakkisine nâfi‘ ve ba‘zı mazarrâtını dâfi‘ u râfi‘ olur. Ubûdiyyete ve meskenete iltifâtı ziyâde olmak gibi ve anun sebebiyle evvelki makâmın bulmak gibi.

Ve dahi ey ahî bilgil ve âgâh olgıl ki sâlik, mürşidi makâmın bulur. Ya‘nî râh-ı mütâba‘at-i evliyâu’llâh itmekle anlardan olur. Meşrebi anlardan a‘lâ-yise terakkî dahi hâsıl kılur.

Ve buyurdılar: Halkun ırak düşdigine sebep budur ki ihtiyârlarıyla ta‘alluk bârların her bâr ziyâde kılurlar. Nitekim Hazret-i Emîr Külâl *-aleyhi rahmetül-Meliki’l-Müte‘âl-* **buyurur:** “Tâ nem-i ta‘allukât gitmeyince kûze-i vücûd [84b] tasarruf fırınına girmege kâbil olmaz. İttifâk girse ve ol bî-vakt girmekten şikestelik irer. Fırından birûn oldukda anı uvak¹ elemek gerek, tâ girü kûze ola.” diyü buyurdılar. “Hâlüm ne resme ola ve me‘âlüm ne yüzden vukû‘ bula!” diyü Hazret-i Emîr âhir-i ömrinde üç gün üç gice halvet itdiler ve halkdan bi’l-küllîye uzlet itdiler. Sonra söylediler ve Hakk’a şükr eylediler. Zîrâ ki kabûline işâret olundu ve hüsn-i [hâtime] kılmasına beşâret olundu.

Ve **buyurdılar:** Bu tâyife-i hâyife eger müttahidü’l-ismdür velî üç kı-sımdur. Biri mukalliddür, işitdügiyle amel ider ve kat‘-ı tûl-i emel ider. Ve biri kâ mildür ammâ kemâli kendüden gayra tecâvüz idemez ve kendüyi gayra kılavuz idemez. Ve biri hem kendü sülûk ider ve hem gayrıları ider.

1 Uvak: Ufak, küçük, kırıntı.

İrşâd etmek ve enbiyâ tarîkına kemâliyle gitmek buna mahsûsdur. Kâmil ve mükemmil budur.

Ve **buyurdılar:** Bir kişiye irâdet [85a] getürmek, kendü ihtiyârın koyup anun ihtiyârına uyup ikâmet hizmetin yirine yitürmek haylî ulu kâr-dur. Anun-çün husûlî düşvârdur. Mürîd kim idigüne ve irâdet mülkine kim hâkim idigüne çok söz söylemişler ve niçe dürlü beyân eylemişler. Ammâ bizüm ihtiyârımız şu ki ve muhtârımız bu ki: ¹(الإرادة ترك الإرادة) “Müridden murâd ve ihtiyâr olmaya, mürşidün muhtârına uya:” diyüp kelâmı bu ihtisârda kodılar ve bu beyti okudılar:

Beyt: ما اختيار خویش هم از دست داده ایم
کان اختیار شاه همان اختیار ماست

Terceme: Terk itdük ihtiyârla biz bende varımız
Ol şâhun ihtiyârıdır ihtiyârımız

Ve **buyurdılar:** Dilersek mürîdi meslûk tarafına sevk iderüz ve dilersek cezbe cânibini gösterüp ehl-i zevk u şevk [85b] iderüz. Mürşid, tabîb-i hâzıkdur. Evvel tettebbu‘-ı mizâc ider, andan meşrebine göre şerbet virüp ilâc ider. Hadîs-i sahîhde vârid olmuştur ki: Hak sübhânehû ve te‘âlâ bendeleriyle hikmeti üzere mu‘âmele kılur. Kimine fakrla terbiyet ider ve kimine gınâyla. Her birine münâsib n’eydügin bilür. Ve dahi bize ittibâ‘ iden gerekdür mukaddemâ bir müddet ihvânımızla ve fukarâ yârânımızla musâhabet ve mu‘âşeret ide. Kâbiliyyet-i tarîk tahsîl idüp andan bizümle sohbe mübâşeret ide.

Beyt: نه بینی وقت سفتن مرد حكاك
بشاگردان دهد در خطرناك²

Terceme: Anı görmez misin kim merd-i hakkâk
Virür şâkirde dürr olsa hatarnâk

¹ “İrade, iradeyi terk etmektir.”

² Nizâmî, *Hamse; Hüsrev ü Şîrin*, s. 11. <https://ganjoor.net/nezami/5ganj/khosro-shirin/sh11> (E. t. 10.08.2021.)

Ve **buyurdılar:** Bizüm tarîkumuz nevâdirdendür. Resûl-i Melik-i Allâm *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm ve alâ âlihi'l-kirâm ve sahbihi'l-izâm-* mütâba'atı [86a] dâmenine el urmakdur. “El benüm etek senün.” diyüp durmakdur. Nitekim Müftî-i Rûm ve mugnî ani'l-ulûm Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşa *-cezallâhu fî ukbâhi mâ şâ'e-* dîvân-ı menbehette¹ bir gazeli matla'ında öyle buyurur:

Beyt: Öyle muhkem dutayın aşkla dildâr etegin
Yâ elüm kat' ideler yâ keseler yâr etegin²
Dâmen-i gül mi sanursın nedür ey bâd-ı sabâ
Ne elün var senün kim açasın yâr etegin³

Yârün dâmeni kesilmek yokdur. Sâlikün eli kesilmek, meger avâyıktan ve alâyıktan kesilmegi ola. Anun hod şuglı ve havâtırı def'i ve ref'i hadden çokdur ve adden artukdur.

Ve buyurdılar: Bu yola bizi fazl kapusından getürdiler. Evvelden âhi-re fazl-ı Hak'dur. Müşâhede itdügümüz kendü amelimiz sanman. Mahz feyz-i Mutlak'dur. “Bu kadarca mücâhede itdügümüz” kesbinüze dayanman. [86b] Ve bu tarîkde az amel ile envâ'-ı fütûh olur ve sehl nefy-i tûl-i emel ile çok tasfiye-i rûh olur. Mütâba'at-i sünnet ve muvâfakat-i ümmet-i âlî-himmet gâyet ulu kârdur. Dünyevî ve uhrevî nef'i bî-nihâyet ve bî-şümârdur. Her kim bizüm ferîkımızdan yüz döndüre, tarîka gelmiş iken nefsinî hevâ tarafına göndüre⁴, dînine zarar ve âyînine hatar vardır.

Ve Hazret-i Hâce'den sordılar ki; “Sizi neyle bulmak gerek?” Buyurdılar ki: “Bizi bulmak isteyen ve dâyim bizümle olmak isteyen Resûl *aleyhi's-selâm mine'l-Meliki'l-Allâm'* un sünneti üzerine olmak gerek ve ümmeti

1 Metinde منبعتده şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Bu beyit Necâti Bey'e aittir. Bkz. Ali Nihat Tarlan, *Necati Bey Divanı*, (g.410/1).

3 Bu beyit Kemalpaşazâde'ye aittir. Bkz. Mustafa Demirel, *İbn-i Kemâl Dîvân-Tenkidli Metin*, (g. 258/4), s. 166.

4 Göndürmek: 1. Uğurlamak, teşyi etmek. 2. Göndermek.

yolun bulup şevkle dolmak gerek. Bizüm tarîkımız sohbetdür. Halvet, sebeb-i şöhretdür ve şöhret âfetdür.”

Ve buyurdılar: Hayr cem‘iyyetdedür ve cem‘iyyet sohbetdedür ve sohbet biribirinün varlığını nefy eylemekde ve biribirin menâhîden nehy eylemekdedür.

Ve buyurdılar: Bizüm [87a] sohbetimüze gelen ve bizümle hem-nişîn olan iki dürlüdür. Biri oldur ki bizüm mahabbetimiz tohmı gönli mezra‘ında ekilmişdür ve meveddetimiz nihâli bâg-ı bâlinde dikilmişdür; ammâ ta‘allukât hâr u hâşâkı bitüp hâsıl olmaga ve neşv ü nemâ bulmaga mâni‘dür, anı giderirüz.

Biri dahi bu ki tohm saçılmamışdur; arz-ı kalbi nâdâs olup açılmamışdur, anun gönlin açaruz ve mahabbetimiz tohmını saçaruz. Her kimün hâtırı bize meyl eylese gerek sûret cihetinden ırag olsun gerek yakın, gerek gicede ve gündüzde, biz anı yoklaruz. Mahabbetimiz eşmesinden¹ ve şefkatimiz ser-çeşmesinden feyzimiz irişür; eger kendüyi beklerse² ve feyzün yolu ki gönüldür, anı ta‘allukât hâr u hâşâkindan saklarsa.

Ve ey ahî, ol ki mürşid-i râh ola, gerekdür ki mürîdün hâlinden ve bâlinden belki mâzîsinden ve istikbâlinden âgâh ola; tâ ana terbiyet idebile ve mürîd dahi ana inkıyâd yolına [87b] gidebile. Ve anların kelâm-ı bilâ-melâmlarındandır ki: ³(من رضي بمقامه حجب على أمامه)

Ve buyurdılar: Sâlik gerekdür ki ne makâmda idüğün bilmeye, tâ ki gurûr idüp tenezzül kılmaya. Ve evvelki tâlibe lâzım olan oldur ki evkâtının ve sâ‘atinün iyüliginde ve yatluluğında⁴ birbirinden farkın anlamaga âzim ü mülâzım ola. Kendü hâline ve me‘âline vâkıf olup ziyâdesine şükr

1 Eşme: Azıcık eşilmekle su çıkan kuyu.

2 Beklemek: Korumak, muhafaza etmek, sakınmak.

3 “Makamına razı olan önüne bakmaz.”

4 Yatlu, (yatlı): Kötü, fena.

eyleye ve eksükligine tedârük ve fikr eyleye. Geçen zamân-ı gaffletle şimdiki avân-ı sohbetini tarda, tâ nef'in ve hevâsının ref'in anladukca sa'yi arta.

Ve **buyurdılar:** (الطريق كلها آداب) “Tarîkat, küllühâ âdâbdur” ve edeb bu bârgâha bâbdur. Şart-ı taleb edebdür ve edeb husûl-i vusûle sebebdür. Li-mütercimi'l-hakîr:

Husûl-i vusûle sebebdür edeb
Edebsiz taleb key acebdür aceb

Bu tarîk, edebden ibâretdür. Bir kişide edeb olsa, tarîkde olmasına ve bu ferîkden [88a] nasîb bulmasına işâret ü beşâretdür. Her bir nesnenün edeb-i mahsûsı vardır. Hak sübhânehû ve te'âlâya nisbet idüp kemâl-i bendelik birle ve emrine imtisâl ve nevâhîsinden ictinâb ve cenâbına intisâb idüp mâsivâdan i'râzdur. Her hâlde kazâsına rızâ ve terk-i i'tirâzdur. Ve Resûl-i Rabbül'-Enâm -*aleyhi's-salâtü ve's-selâm*- hazretine göre edeb, sünnetine ittibâ'-ı tâm ve ümmetine ihtirâmdur. Anun vücûd-ı şerîfi zümre-i mahlûkâta râbita, vücûd-ı latîfi cümle-i mevcûdâta vâsıta gelüp dükelisinin¹ anun âsîtanında ve cem'îsinün maksûdların anun bâbında bilmekdür. Ve meşâyıh-ı tarîkat ve resâyıh-ı hakikat hakkında edeb budur ki, anları vusûl-i Resûl-i Hümâm *aleyhi's-selâma* sebep ü pîşvâ bilüp ve husûl-i mütâba'at-i sünnet-i bî-minnetde muktedâ bilüp huzûrlarında ve gaybetlerinde hıfz-ı edeb kıla. Evliyâullâh -*radıyallâhu anhumu'l-İlâh*- erbâb-ı kerem [88b] ve ashâb-ı hüsn-i şiyemdür, Hakk'un lutflarına mu'tâd olmuşlardır. ²(تخلقوا بأخلاق الله تعالى) birle âmil olup vilâyet-i şefkat ü mürüvvete ehl-i adl ü dâd olmuşlardır. Tâlib ü râgıbların kusûrın ve usûrın görürler; kerem bâbın açarlar ve afv idüp geçerler. Eltâf-ı rubûbiyyet ve a'tâf-ı ulûhiyyet müşâhedesine düşdükleri vakt kûhu kâha saymazlar.

Şir': پیش جوش لطف بی حد تو شاه
توبه کردن از گناه آمد گناه
بس که گمره را کنی تو جست و جو
گمرهی گشته است فاضلتر ز راه³

1 Dükeli (tükeli, dükel, dügeli): Hep, hepsi, bütün, herkes.

2 "Allah'u Te'âlâ'nın ahlâkıyla ahlâklanınız."

3 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Divân-ı Şems*, Gazeliyyât, nr. 2380.

Terceme: Cûş ide deryâ-sıfat çün lutf-ı şâh
 Pes günehten tevbe kılmakdur günâh
 Cüst ü cû kılman senün gümrehleri
 Eyledi gümrehligi gümrâha râh

[89a] Mütercimü'l-hakîr eydür: Evle'l-Evliyâ ve Mevle'l-Asfîyâ Hazret-i Mahdûmî¹ Mevlânâ-yı Rûmî *Mesnevî-i Ma'nevî*'sinde buyurmuşdur.

Şi'r-i Mesnevî:

چون طمع خواهد ز من سلطان دین
 خاک بر فرق قناعت بعد ازین²

Terceme: Dilese benden tama' çün Şâh-ı dîn
 Başına hâk ey kanâ'at ba'd-ez-în

Azîzlerün bu makûle kelimâtı illâ esmâ-i magfîret ü merhamet şühûdına düşdükleri zamânda olur. Gâh olur âsâr-ı ma'delet ve envâr-ı terbiyet zuhûr u vüfûr gösterür. Sâlikün nakîr u kıtmîr hâlin hisâb iderler ve cüz'î ve küllî taksîrâtına itâb belki ikâb iderler.

Şi'r: چو می بینی که نابینا و چاه است
 اگر خاموش بنشینی گناه است³

Terceme: Yakın görsen çü nâ-bînâyı çâha
 Sakın hâmûş olup girme günâha

[89b] Li-mütercimi'l-hakîr:

Beyt: Bunlarda var tahalluk-ı ahlâk-ı Lâyezâl
 Gâhî cemâl arz kılar gehî celâl

Ve Hazret-i Mevlânâ ve Evlânâ -*tayyeballâhu ravzatehû revhan ve rey-hânen*- "Tama' didükleri tama'-ı dîndür ki matbû'-ı mecmû'-ı âlemîndür. Zîrâ dinde bir mertebeye kanâ'at, şenâ'atdır. Nitekim bu yerde dahi bu yurdılar:

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2380/> (e.t. 13.08.2021.)

1 Mahdûm: Kendisine hizmet edilen kimse, efendi.

2 Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Beşinci Defter, b. 114.

<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar5/sh114/> (e.t. 18.04.2022.)

3 Benzer lafızlarla; Sa'dî, *Gülîstân*, 38. Hikâye. <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab1/sh38> (e.t. 18.04.2022.)

Mesnevî: ای برادر بی نهایت درگهیست
در هر آنچه می رسی بالله مه ایست

Terceme: Bî-nihâyetdür bu dergeh ki işit
Her nere kim iresin durma git

Bu tâyife-i hâyifenün musâhabet-i latîflerinden ve münâsebet-i şerîflerinden ol kimse kemâl mertebede hazz ider ki hayrı şerden seçmiş ola ve bi'l-küllîyye kendüden geçmiş ola; kendüyi her hâlde anlara teslîm ede. Anlar dahi hakikat-i hâli ona ta'lim ü tefhîm ide.

Beyet: یا مکن با پیل بانان دوستی
یا بنا کن خانه ای در خورد پیل¹

Terceme: Pîl-bânı kendüne bîgâne kıl
Pîle lâıyk yâ evinde hâne kıl

[90a] Li-mütercimi'l-hakîr:

Olar kim mîve-i hikmet yimişler
Gönül bek² dur veyâ dik dur dimişler

Misâl-i ehl-i irşâd hâl-i sayyâddur ki dakâyık-ı san'at ve rakâyık-ı hikmetle bir vahşî cânveri sayd idüp kayd iderler. Ehl-i vahşet iken istînâs bulur ve hayvânken ünâs olur tabî'atına göre mu'amele idüp terdîc-ile ve tedricle ittibâ'-ı sünnet ve irtifâ'-ı himmet derecesine getürürler. Andan husûl-i vusûl makâmına yitürürler. Eger işinde mübtedî ise ve revîşinde mühtedî ise emrinde tamâm-ı ihtimâm ü himmet iderler ve tamâm-ı şefkat ü merhamet tarîkına giderler. Mevlâ-y-ise dahi pend-i lutf-ıla ve kemend-i atf-ıla bende çeküp bende kılurlar. **Li-mütercim** -rahmetu'llâhi aleyh-:

Bend-i latîfle çeküp bende kılurlar bende
Anlarun bendesi kim olmaz olurum ben de

Bahr-i âhar: Teşrîf virüp zerreyi tâ bende kılurlar
Rifât gögine nîz tâbende kılurlar

1 Benzer lafızlarla; Sa'dî, *Gülistân*, 76. Hikmet. <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab1/sh38> (e.t. 18.04.2022.)

2 Bek: Sert, katı, sağlam.

[90b] Hazret-i Dâvûd *-aleyhi ve alâ nebiyyinâ ve alâ sâyiri'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve âlihî ve âlihîm ecm'âîn es-salâtü ve's-selâmü minallâhi'l-Ve-dûd-* me'mûr oldu ki: ¹ (يا داود إذا رأيت لي طالبا فكن له خادما) “Yâ Dâvûd! Kaçan bana tâlib olanı görsen ana hizmet eyle ve bana râgıb olana ersen, andan yana ragbet ü hürmet eyle!” Ve Hak *-celle ve alâ tekaddes ve teâlâ-* ana buyurdu ki: “Yâ Dâvûd! Beni dost dutun ve benüm dostlarımı dost dutun ve kullarımı bana dost eyle.” Hazret-i Dâvûd, Kâdi'l-Hâcât'a münâcâta durup eyitdi: “Ey Rabb-i Vedûd! Seni dost tutunmak ve senün dostların dost dutunmak ma'lûmdur. Ammâ kullarını sana dost kılmanun tarîkı nâ-mefhûmdur.” Hitâb-ı müstetâb-ı Melik-i Vehhâb irişdi ki: “Kaçan benüm ni'metlerümi kullarıma haber viresin, anları bana dost dutmak mer-tebesine iresin.

Ey tâlib-i Hak ve ey râgıb-ı râh-ı Feyyâz-ı Mutlak! [91a] Bu tarîkun husûlî ve bu ferîkun sebeb-i vusûlî sıhhat-i yakîne mevkûfdur. Anı ol tahsîl ider ki evkâtı ve sâ'âtî sohbet-i ehlu'llâh ile terk-i hevâ-yı mâsivâyâ mas-rûfdur. Nitekim dinilmişdür: ² (رأس الدين صحة اليقين) Re's olmasa ayak pâyidâr olmaz. Olursa dahi bir mikdâr olur; ber-karâr u üstüvâr olmaz.

Şi'r: تا که نبینی جمال عشق نگیرد کمال
می شنوی وصف یار راست نیاید شنید³

Terceme: Görmeyesin tâ cemâl bulmaya aşkın kemâl
Vasfin işidür kulak râst gelür mi semâ'

A'mâl-i sâlik gerekdür ki memâl-i tarîka muvâfık ola ve ahvâl-i ferîka mutâbık ola, tâ netîce ele gire ve ma'rifet-i tafsîliyye ki müntehâ-yı makâsıd-ı tâlibân ve muktezâ-yı merâsıd-ı sâlikân ü râgıbândur, el vire. Ve illâ evliyâullâha mücerred i'tikâd ve mürşide yalnız [91b] hüsn-i i'tikâd, maksûdı müfîd degüldür. Mâdâm ki mürîd andan müstefîd degüldür, ol adem-i mutâbakat bu cüz'î muvâfakata degmez. Nefs-i serkeş-i bî-karâr

1 “Ey Dâvûd! Beni talep eden birini görürsen ona hizmetkâr ol.” Münâvî, *Fezzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmii's-Sagîr*, 2/495, nr. 2119.

2 “Dinin başı, yakînin sıhhatidir.”

3 Benzer lafızlarla; Feridüddîn Attâr, *Divân-ı Eş'âr*, Gazeliyyât, nr. 374.
<https://ganjoor.net/attar/divana/ghazal-attar/sh374> (e.t. 18.04.2022.)

yele baş egmez. Husûsan ki i'tikâd, mahall-i i'timâd degüldür. Sehl nesne ile gâh olur mübtezel olur ve nefsâniyye sebebinden ednâ şey' ile vakt olur mütezelzil olur. Siyyemâ i'tikâd-ı avâm ve rubbemâ a'mâl-i ulemâ-i rüsûm ve a'lâm.

Ve buyurdılar: Telkîn, gerekdür ki pîr-i kâmil-i mükemmilden ola, tâ mü'essir düşe ve netîcesi zuhûra gele. Tîr-i sultân tîr-keşinden olmak gerek, tâ seni a'dâdan saklaya ve nefs-i ehl-i ityân ü itkân dilinden olmak gerek ki cân ü teni Hak yolına yâr kıla. Bizüm telkîn-i zikrimüz, bahâr-ı hakikatün neşv ü nemâsı ve sebze-zâr-ı tarikatun mâ'sı Hazret-i Baba-yı Semmâsî'dendür. Ol bâba intisâbumuz ¹ (يُنَى الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ) hadîs-i şerîfi mûcebince humâsîdendür, Hazret-i Azîzân -a'lallâhu şânehû ve sânehû ammâ şânehû fi's-sırât ve'l-mîzân- [92a] hazretinden mütevelliddür. Zikr-i hafîye dahi zikr-i cehr dahi anların katında makbûldür. Bu bahr dahi ve ol nehr dahi; velî cehrden evfâ ve evlâ ve akvâ ve a'lâ oldugı-çün hafîye ihtiyâr olundu. Cehrden ferâgat olunup zikr-i kalbî üzere ihtisâr olundu ve her gâh dil-i âgâha mededi olan vukûf-ı adedî² bu ilm-i ledünnînün elif bâsıdır,³ ya'nî evvel mertebesidir.

Nakl ider bir dânişmend-i sâlih ve eyitdi ol merd-i hûşmend-i fâlih; “Çün Hazret-i Hâce -kuddise sirruhû- bana ol vakt ki telkîn-i vukûf-ı adedî ihsân itdiler, mukaddemâ silsile-i şerîflerün hemdân-ı tarikatun heme-dânı Hazret-i Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'ye zikr beyân itdiler. Bir gün gülşen-i hakikatün âb-ı revânı Hâce Abdulhâlık Gucdüvânî -kuddise sirruhû- imâm-ı hüâmâm Mevlânâ Sadrüddîn'den tefsîr okurken bu âyet-i kerîme geldi ki ⁴ ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ el-âye, istihbâr-ı ammâ fi'l-bâl idüp [92b] üstâdından suâl itdi ve eyitdi: “Zikr-i hafîyye ki Hazret-i Hak ve Feyyâz-ı Mutlak -azze ve alâ- buyurdi, ne tarîkadur ve nice ferîkadur? Eger

1 “İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur.” Hadîsin tam metni için bkz. Buhârî, İmân 1, 2; Tefsîru sûre [2], 30; Müslim, İmân 19-22; Tirmizî, İmân 3; Nesâî, İmân 13.

2 Der-kenâr: Vukûf-ı adedî oldur ki kelime-i tevhîdi add ide, sâbıkda mezkûr olan üzere tâ kalbe gelen havâtırı zımnen redd ide.

3 Metinde “elif yâ” yazılmıştır.

4 “Rabbimize alçak gönüllüce ve için için dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.” A'râf 7/55.

sadâyla veya tahrîk-ı a'zâyla olursa hafîyye olunmaz ve ger kalble vukû' bulursa hadîs-i sahîhde ve nakl-i sarîhde vârid olmuştur ki: "Şeytân benî Âdem'e sârîdür ve mecrâ-yı deme cârîdür. Andan ihfâ ve ihtifâ olunmaz. Pes hafâ nice mümkün olur ve ihfâ ne vechile vukû' bulur?" Üstadi'l-hak bu mezâdda yavlak¹ dâd ü sitâd idüp cevâz ü savâb itmiş ve eyitmiş: Bu ilm-i ledünnîdür, meger Hak *-celle ve alâ-* seni ehlu'llâhdan bir kişiye buluşdıra ve bilişdire ki anun sohbeti berekâtında bu ilim sana ma'lûm ve [bu] fen sana mefhûm ola. Pes Hazret-i Hâce-i Büzürgvâr muntazır ü ümîd-vâr olmuş ana dek ki bu ilmün nüktedânı Hâce Ebû Ya'kûb Yûsuf bin Eyyûb Hemedânî² *-kuddise sirruhû-* es-Samedânî hizmetine vusûl ve husûl-i hüsn-i kabûl bulmuş. Ana vukûf-ı [93a] adedî telkîn eyleyüp andan ana tedric ile mertebe-i yakîn hâsıl olmuş.

Ve buyurdılar ki: "Lâ ilâhe" nefy-i âlihe-i tabîat ü hevâdur ve "illallâh" Ma'bûd-ı hakkı isbât itmekle nefy-i mâsivâdur. Zikirden maksûd, tevhîdün hakîkatine yitişmekdür. Çok eyitmek şart degüldür. Garaz nân-ı cân, tennûr-ı cânânda pişmekdür. Zikrün hakîkatine irüşmek oldur ki Kelime-i Tevhîd'i söylemeden hevâ-yı mâsivâ bi'l-küllîye menfî ve müntefî ola. Nitekim dimişlerdür:

Şi'r: ذکر کن ذکر تا ترا جانست
پاکی دل بذکر یزدانست
چون تو فانی شوی ز ذکر بذکر
ذکر خفیه که گفته اند آنست

Terceme: Zikr kıl zikr tâ ki var cânun
Pâk ider kalbi zikri Yezdân'un
Zikrle zikrden fenâ bulsan
Zikr-i hafîyye di adına anun

Ve buyurdılar ki: Zikr-i zamânî ki kalbün kısrını yarıcıdur ve sâlikün için onarıcıdur, oldur ki her ânda ve ekser zamânda [93b] kendü ef'âline

1 Yavlak: Pek, çok, gayet.

2 Metinde, "Hâce Yûsuf bin Ya'kûb bin Eyyûb Hemedânî" şeklinde yazılmıştır.

ve ahvâline vâkıf ola ve evkâtını cânib-i Hakk’a sârif ola. Her demde ve her kademde hâli ve bâli nenün üzerine geçdügin bile; mûcib-i şükr midür veyâhud sebeb-i tevbe vü özr midür, ana göre amel kıla. Bu sözden şöyle ma’lûm ve bu yüzden böyle mefhûm oldu ki tâlib-i gâlib dilerse ki tahsîl-i kemâline meşgûl ola, gerek ki mâzî ve müstakbeli koyup hâline meşgûl ola. Nitekim dinilmişdür: “Dünyâ bir sâ’atdır, masrafı tâ’atdır.”

Ve buyurdılar ki: Sâlik, tarîk-ı Hakk’a gidene ve rûhını nefesine mâlik idene isimdür ve müsemması iki kısımdur. Biri budur ki havâtır-ı nefsanî ve zevâcir-i şeytânî hâtıra hutûr itmedin bilür, men’in ve def’in kılur. Ve biri dahi oldur ki geldiginden sonra duyar ve karâr kıldukdan sonra koyar ve def’ine meşgûl olur. Egerçi bu dahi makbûl olur, velî ol zümre gibi olmaz ve bu evvelki tâyife-i hâyife ragbetin bulmaz. Ammâ eger hâtıra-i [94a] fâtıranun mebd’e’âtı ve menşe’âtı ahvâlün ve sebeb-i intikâlin gönül âleminden bildirirlerse ve ana göre amel kıldurırlarsa egerçi ol zümre zübde gibi âlî ve mecma’-ı me’âlî degül, lâkin hayli fâyide-i âyideden hâlî degül.

Ve buyurdılar: Bir hâlden bir hâle keyfiyyet-i tahavvül ve intikâle ve bir sıfatdan bir sığata irtihâle şu’ûr ve vukûf her bâr gâyet düşvârdur.¹

Ve buyurdılar: Şol yol ki ana ârifler ve evkâtını râh-ı Hakk’a sârifler andan hâlî olmazlar ve gayrılar ana sülûk itmedükleri için fülûk olup taht u bahta ve tâc ü nitâca yol bulmazlar, üçdür: Egerçi adedi yesîr ve meded[i] kesîr ve güçdür, murâkabe ve müşâhede ve muhâsebedür. Murâkabe rû’yet-i mahlûkı unutup gitmekdür ve dâyim Hâlık cenâbına nazar itmekdür. Ya’nî Hak -*celle ve alâ*- ahvâl-i âleme ve ef’âl-i benî Âdeme ale’t-tafsil âlim idügin bilüp bu hâl üzre sâbit ü nâbit olup kalmakdur ve kazâyâ rızâ virüp ve belâyâ belî diyüp [94b] bahr-ı irtizâyâ talmakdur. Ve her nefesde nefsi dîn hayr ü şerden ve nef’ u darrdan ne eylerse ve ne işlerse hesâbın almakdur. Hayr işlediyse Hakk’a şükr itmekdür. Şer işlediyse inkisârla istiğfâr idüp nefesine zecr ü kahr yolına gitmekdür. Bu râhın revendesine ve bu

1 Metinde sehven “gâyet ve şiârdır” şeklinde imlâ edilmiştir.

bârgâhın devendesine lâzım ve lâbüddür ki dâyimâ hâzır-ı bâb-ı ahadiyyet ve nâzır-ı Cenâb-ı Samediyet ola ve yokluk rakamını cümle mahlûkât ve mevcûdâtun nâsiye-i kâsiyesine çeküp mecmû'un ma'dûm add eyleye ve mâbeynde bâb-ı münâsebeti sedd eyleye. Bu hâlün devâmı nâdir olur ve bu tâyifeden ana az kişi kâdir olur. Zîrâ bu kâr-ı düşvârun tarîkı muhâlefet-i nefsdür. Nitekim ferîk-ı hilâfun refîkı ülfet-i nefsdür.

Li-mütercim: Gönül râh-ı hilâf-ı nefse düş var
Sana âsân ola bu kâr-ı düşvâr

Ve müşâhede vâridât-ı gaybiyyedür ki gönül[e] nüzûl ider ve sür'atle üfûl ider. Ol sebebdan fehm olunmaz ve aynı bulunmaz. Ammâ âsârı [95a] ve envârı ki sıfât-ı havf ü [re]câ ve kabz u bast ve üns ü heybetdür, mübtedî[ye] göre ve mutavassıt [ve] müntehîye göre cemâlden ve celâlden kankı sıfat idüğü anunla bilinür, ana göre ol sıfat müşâhed[e] kılınur. Havf veya kabz veya heybet ise celâl idüğü bulunur ve recâ ve bast ve üns ise cemâl idüğü müşâhede olunur. Muhâsebe oldur ki nefsün uyûbı cânibin tefahhus ve tettebbu' idevüz ve hayrını şer çıkarmak tarîkına gidevüz. Nefs aybdan hâlî olmaz ve aybını noktaca rahmet gayb itmeyince âlî olmaz.

Şi'r: Olursa yerler ü gökler dolu ayb
Anı bir noktaca rahmet ider gayb

Çün aybını buluruz ve menşein bilürüz, ana göre tehzîbin ve te'dîbin, tergîbin ve terhîbin kıluruz. Bunda hâlel yok ve bu amelde hayr yok diyüp cidd ü cehdle, tecdîd-i ahdle başdan başlaruz. Ol köhne dıraht-ı bahta nevâl-i nihâl-i nev aşlaruz. Nitekim perverde-i sohbet-i [95b] azîzân Hazret-i Azîzân *-aleyhi'r-rahme ve'r-rıdvân*-dan menküldür ve haber-i makbûl ü ma'küldür ki buyurmuşlar: Sâlik-i tarîkate râh-ı inzivâda zevâda kayurmuşlar ve dimişler: Her bir amel ki işleyesin, aybın bulup işlememiş gibi olup girü başdan başlayasın. Dıraht egerçi meyvedâr ise dahi ve semeresi var ise dahi himmeti bülend idüp ve kendüne pend idüp a'lâsın işleyesin. Her bâr tekrâr itdükce kendözünü mukassar göresin. Rûy-i aczi zemîn-i mezellele urasın ve süresin.

Nakıldür Yâr-ı Gâr ve Sıddîk-ı Rüzgâr Alâüddîn Attâr'dan *-attare merkadahû ve nevvare meşhede-hû-* ki, Hazret-i Hâce'nün sohbet-i pür-ülfeti berekâtıyla tâliblerün ednâ zamânda hâlleri a'lâ olurdu ve müddet-i yesîrde hisâlleri evvelkiden evlâ olurdu. Ba'zı sâlikler ve nefesine mâlikler evvel kademde bir hâl bulurlardı ki murâkabe makâmıyla müşerref olup adem derecesin bulup kendülerden [96a] fânî ve Hak'la bâkî olurlardı gitdükce ve Hazret-i Hâce'nün anlara nazar-ı şerîfleri tedricle terakkî itdüğü feyzi ziyâde olurdu. Eger terk-i edeble yâ bir âhar sebeble nazar-ı sa'âdet-eserlerin giderseler terakkiden kalurlardı.

Ve buyurdılar ki: Ben vâsıta-i husûl-i devlet-i vusûlem. Benden munfasıl olun ve Hazret-i Matlûb-ı Hakîkî cenâbına muttasıl olun. Sünnet-i seniyye-i ashâbı tahsîl ve sa'âdet-i erbâbı tekmîl böyledür ki bu râh etfâlini tarîkat mehdine koyup terbiyet pistânından süt verirler. Ol vakte degin ki hadd-i visâle irişe ve dâyire-i tazarru'a ve ibtihâle girişe. Çün vakt ola, bilürler bâtın yüzinden kendözinden keserler.

Beyt: Tedric ile terbiyet kılurlar
Ve azm-i harem-i bârgâh-ı ahadiyyet kılurlar

Tâ bî-vâsıta-i delîl, feyz-i Hazret-i Celîl *-celle celâluhû-*dan ahza kâdir ola, andan sonra vehm-i sukût ve zahm-ı sehm-i hübüât nâdir olur. [96b] Mürşid yüzinden ayn-ı inâyet-i Hak zuhûr ider. Tâlib-i gâlibün kalbini pür-nûr ider.

Şî'r: ممکن نبود وصول مقصد
بی بدرقه عنایت باد

Terceme: Mümkün midür vusûl-i maksad
Olmasa inâyetün delîli

Vâsıl-ı ömr-i ebedî hâsıl itse mûsılın, ihsân-ı bî-pâyânı şükrin kılmaga kâdir olmaya; ne kadar kasd itse binde biri sâdır olmaya.

Şî'r: گر بگویم شرح لطف بر دوام
بگذر[د] عمر و نگرdd این تمام

Terceme: Söylesem ger şerh-i lutfun ber-devâm
Ömr ola âhir bu olmaya tamâm

Bu beyteyn-i mezkûreyn ve bu nazmeyn-i mezbûreyn şol mecâlis-i sâbık-da dinilmişdi ve bu mîveler ol sohbet-i fâyıkda yinilmişdi. Lâkin sâhib-i kitâb *-anhu radıyallâhu'l-Melikü't-Tevvâb-* mahalle münâsebeti şevkından ve sade de mülâyemeti zevkından güheri münevver ve şekeri mükerrer eylemişler.

Ve buyurdılar: Mücâveret Hakk'ıla gerek, halk-ı Hakk'ıla gerekmez. İbâdetde havf-ı vücûd vardır. [97a] Ve ubûdiyyetde terk-i vücûd ve bezl-i mevcûd vardır. Zîrâ fenâdur. Belki fenâ fi'l-fenâdur. Tâ vücûd bâkî ola, hergiz amel netîce virmez veyâ enâniyyet ki kendüye mülâkî ola ol yoldan sâlik menzile irmez. Nitekim buyurmuşlardur ve tâlib-i râğıbun ahvâlin kayurmuşlardur. (إذا أردت مقام الأبدال فعليك بتبديل الأحوال) “Makâm-ı ebdâlî dilerseñ ahvâlünü tebdîl eyle ve ahlâkünü tahvîl eyle.” Nefse muhâlefetle ve terk-i hevâ-yı tabî'atla sîneyi bî-cezbeye döndürmekle; ya'nî sîne akabince hazîne-i Hakk'a amel-i sâlih göndermekle, tebdîl bununla olur. Ve bu makâm-ı Azîz-i Zül'İntikâmumı bulan bununla bulur, Hallâk-ı Âfâk *azze i'lâmuhu* hidâyetiyle ve Rezzâk-ı ale'l-ıtlâk *alâ in'âmihî* inâyet-i bî-nihâyetiyle.

Şi'r: کیست ابدال آنکه او مبدل شود
خمرش از تبدیل یزدان خل شود¹

Terceme: Kimdür ebdâl ol kim ol mübeddel ola
Hamrı tebdîl-i Hudâ'dan hal² ola

Şi'r: می خل گردد ولی نگرده خل می
[97b] رو توبه صدقرا بیاموز از وی

Terceme: Mey hal³ olur velîkin olmaz hal mey
Var tevbe-i sıdk hırkasın andan gey

1 Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Üçüncü Defter, b. 194.
<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar3/sh194>. (E.t. 18.04.2022.)

2 Hal sirke.

3 Hal: sirke.

Ve buyurdılar: ¹(حقيقة الأدب ترك الأدب) Evliyâullâh -*kuddise esrâruh*- hazretlerinin ba'zı ezmânı ve avânı ve evkâtı vardır ki sohbetlerinde bî-edeblik edebdür ve ba'zı avânı ve sâ'âtı vardır ki hizmetlerinde edeb, ayn-ı terk-i edebdür. Meselâ terk-i nefis bî-edebliktir ve kabûl-i nefis hakikat-i edebdür. Nitekim meşâyih -*radıyallâhu anih*- bir kişiye “Berü gel!” diseler, “Kurbete liyâkatüm yok!” diyü yakın gelmese ve edeb emre imtisâl itdüğine kendü yakın gelmese ol fi'l edeb sûretinde bî-edebliktir ve yakın gelmesi zâhiren hilâf-ı edeb şeklindedir. Ammâ imtisâl-i emr olduğu cihetden ayn-ı edebdür. Zîrâ anların sözüni tutmak liyâkate sebebdür ve ²(ترك الذنب ذنب) ki bir lafz-ı acîb ve kelâm-ı garîbdür, bu ma'nâya karîbdür. Zîrâ terk-i edeb zenb-i acîbdür. Nitekim ekâbir-i mâziyenün ve nüfûs-ı râziyenün [98a] biri, gevher-i bâ-behâ ve bî-bahâne[yi] bir makbûl kulına “Kesr eyle!” diyü emr eylemiş. Anı sımamagı³ edeb sanup mevlâsının gevher-i güftârın sımış, anı sıyamamış. Âhar kuluna virmiş. Çün nevbet ana ırmış, ol ma'kul kul anı sımış, evlâsının sözi cevherine kıyamamış. Anun tıyneti ma'lûm ve bunun kıymeti mefhûm olmuş.

Ve buyurdılar: ⁴(من عرف الله لا يخفى عليه شيء)

Li-mütercim:

Bilse ger bir kimesne Allâh'ı
Hiç şey olmaya ana mahfî
Sanma mahfidür evliyâya dahi
Ol ki oldu sana bana mahfî

Alâüddîn Attâr -*tayyeballâhu türbete hû ve gayyebe kürbete hû*- bu kelâm-ı mu'ciz-nizâm beyânında buyurdu: Hazret-i Hâce'nün murâdı budur ki, eşyânun ârif-i pür-ma'ârif huzûrunda zuhûrı anun teveccühine menût ve iltifâtına meşrût u merbûtdur. Ya'nî neyi isterlerse görürler ve nice isterlerse yürürler. Vakt olur edeb bî-edeblik olur ve gâh olur terk-i edeb [98b] iltifâtlarıyla edeb derecesin bulur. Nitekim mezkûr ve mastûr oldu.

1 “Edebin hakikati, edebi terk etmektir.”

2 “Günahı terk, günahıdır.”

3 Sımamak: 1. Kırmamak. 2. Bozmamak, nakzetmemek.

4 “Rabbini bilene bir şey gizli kalmaz.”

Ve dahi buyurdılar: Meşâyih-ı tarîkat ve resâyih-ı hakikat her biri zü'l-ciheteyn ve ulü'l-vecheyndür. Ammâ biz şeş cihetiz. Ya'nî sıfat-ı ma'rifet bize her cihetden sebeb-i zeyndür ve dâfi'-i şeyndür.

Ve buyurdılar ki: Kırk yıldur ki âyine-dârlık iderem, hergün âyine-i bî-kîne-i kalbim galat itmemişdür ve hilâf-ı vâki' cânibine gitmemişdür. Böyle buyurdıkları ve bu remzi duyurdukları; evliyâullâh her neyi görürlerse nûr-ı firâsetle görürler. Bu hâl Hazret-i Lâ-Yezâl'den anlara kerâmetdür dimege işâretdür ve isbâtları ittibâ'larıyla bu makâma varurlar demege beşâretdür. Her nesne ki Hak'dan ola bî-şek râst ü savâbdur ve maksûd-ı aslîye bâ'is ve feth-i bâbdur.

Nakl olunur: Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* ki buyurdılar: Bir gün Senedü'r-Ricâl ve Seyyidü'l-Ebdâl Hazret-i Emîr Külâl *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Müte'âl-* [99a] dervîşlerden bir cemâ'atle bir yola giderken arkuru¹ bir hat çeküp mübârek elleriyle işâret itdiler. “Bundan kimse geçmesün!” diyüp kendüler geçüp gitdiler. Dervîşler bu hâli göricek mütehayyir olup turdılar. İnâyet-i Perverdigârî ve hidâyet-i nâ-mütenâhî-i Bârî bana yârî kıldı. Beni Seyyid Külâl-i bî-kelâlün yârî kıldı. Kalbümünden bir tekâzâ kopdı ve Hazret-i Pîr-i Emîr'den ayrılmaga adem-i rızâ kopdı. Bî-ihtiyâr varup hattı geçdüm gitdüm ve Emîr-i Kebîr'e yitdüm. Dönüp bana nazar itdi ve eyitdi: “İyi vardun geldin. Hattı hisâba almadun ve bir sözle bizden kalmadun.” Böyle diyüp bu beyti okudı:

Beyt: هر کجا خط مشکلی بینی
جهد کن تا برون خط باشی

Terceme: Kanda bir hatt-ı müşkilî bulasın
Cehd kıl tâ birûn-ı hat olasın

1 Arkuru, (arkurı, arkırı): Eğri, tersine, aykırı.

Hazret-i Mîr Külâl *-radıye anhu'l-Melikü'l-Kebîrü'l-Müte'âl-* kimse geçmesin didüğü sâbık kelâma münâsibdür ki dervîşlerin âdâb-ı bâbın bilmek ve kendüleri [99b] kendülere bildürmek evlâdur. Zîrâ egerçi söz tutmak mertebesin bulmak edeb idi velî Mîr-i Pîr'den ayrılmakda ihtiyârları olmak aceb idi. Terk-i edeb, edeb vâki' oldu ve adem-i zenb, zenb olmak aceb vâki' oldu. Veyâhud kimse geçmesün demek, kimselikden geçmeyen her kim ise geçmesin dimeg[e] işâret gibi ve Hazret-i Hâce'ye "Sen kimselik dâyiresinden hâricsin." dimege beşâret gibi. Bunlar fehm eylediler ve anlar anlamayup vehm eylediler. Vâki'an hatt-ı müşkilî idi ki edeb bî-edeblik şeklinde göründü ve bî-edeblik edeb sûretin urundu ve büründü. Nitekim azîzlerden biri *-kuddise sirruhû-* bir da'vete hâzır oldu ve dervîşlerinün ahvâlin tefahhusa nâzır oldu. Ta'âma ibtidâ zamânında eyitdi: Sâhib-i ta'âmın kelâmı ve merâmı budur ki anı arada gören bu yemekden yimesin ve hakkı mâsivâda gören nefesine "Yime!" dimesin. Ta'âma hâzır olunanlar vaktine nâzır bulunanlar [100a] bu kelâmdan dehşet itdiler ve hâllerin bilüp harâmdan vahşet itdiler ve kalkup gitdiler. İllâ bir dervîş kaldı. Hân-ı fakrdan nasîb bulup meydân-ı merdânda öndülü¹ ol aldı.

Nakl olunur: Hazret-i Abdulkuddûs'dan *-kuddise sirruhû-* ki kutb-ı evliyâ-i izzet ve kutr-ı asfiyâ-i izzetdi, **buyurdi:** Hazret-i Hâce ve kitâb-ı müstetâb-ı fakr ü fenâyâ fihrist ü dîbâce[nün seyri], âsümân ü zemînün cemî'-i tabakâtında cârî idi. Ke-ennehû âlemün cemî'-i tabî'iyâtına ve unsuriyyâtına sârî idi.

Ve Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* **buyurdılar:** Hazret-i Azîzân sözle-rindendür *-aleyhi'rahmetü ve'l-gufrân-* ki rûy-i zemîn bu tâyife-i hâyife-nün nazarında bir sofrâ gibidür. Ne var ise zâhir ve her ne olursa bâhirdür. **Nakl olunur ki** Hazret-i Azîzân *-aleyhi rahmetü'r-Rahmân-* bu sözi söyledükde ve bu remzi beyân eyledükde sofrâ üzereydi, ana göre söylediler. Ammâ Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* [100b] bu fihristi beyân ve

1 Öndül: Mükâfat, yarış mükâfatı.

bu enmûzeci tibyân itdüklerinde mertebe-i vilâyetün vüs'atine ve dâyire-i kerâmetün füşhatine nazar-ı ayân eylediler. Ol zamânda mümkün olanla ve hâzır bulunanla temsîl ü tasvîr idüp söylediler. Ve illâ ârifün kalbi ululığı şerha gelmez ve beyâna mütehammil olmaz.

Ve buyurdılar ki; dervîşün ayagına bir hâr batsa gerekdür ki neden idüğün ve ne fi'linden idüğün bile ve ana göre çâresin kıla.

Ve **buyurdılar** ki; sırr-ı tevhîde irişmek âsândur velî ma'rifete girişmek düşvârdur. Zîrâ bahr-i bî-pâyândur.

Nakl kılındı ki; bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- meclis-i şerîflerinde zıkr olundu ki fülân kimesne “Hazret-i Hâce selâmuma cevâb virmedi ve elüm ol sa'âdete irmedi.” diyü perîşân-hâtırdur. Buyurdılar ki “İlhâm-ı Hazret-i İzzet'e ve âlâ ve in'âm-ı Cenâb-ı Ahadiyyet'e müteveccih idüm. ¹(شغلي كلام الحق عن سلام الخلق) Ol kişiye öyle diyesiz ve özr dileyesiz.

[101a] Ve buyurdılar ki; Hazret-i Habîb-i İlâh -*sallallâhu aleyhi ve âlihî ve sellem*- ²(الكاسب حبيب الله) diyü buyurdıkları kesb-i rızâyâ işâretdür. Anı sanman ki kesb-i mühimmât-ı dünyâyâ mahsûs beşâretdür.

Ve **buyurdılar** ki; her kim kendüyi selâmet-i kalble ve safâ-yı hâtırla Hazret-i Hakk'a teslîm ü tefvîz eylese anun gayrıdan ilticâsı ve mâsivâdan recâsı şirkdür. Avâm-ı hevâmdan ma'fûvdur. Ehl-i husûsdan ve ehl-i hulûsdan magfûr degüldür.

1 “Hak kelâmına meşguliyetim, beni halkın selamından alıkoydu.”

2 “Çalışan, Allah'ın sevgilisidir.”

Ve **buyurdılar**: Mütevekkil gerekdür ki tevekkülünü kesbinde nihân eyleye ve evsâfının hamîde anıldığıın zemîmesinde pinhân eyleye. Amelinün iyüligi câniblerin koya, aybın bula ve iyilikler[i] dikkat-i nazarla ayb göre, andan me'yûs ola.

Mısra': Tâ ki aybın görmege me'nûs ola

Li-mütercim: Her amelde bulunur çün ayn-ı ayb
Ger olınsa dikkat olur ayn-ı ayb

[101b] Çünki bir yerde bulına cüz'-i ayb
Vechi var isnâd olınsa cüz'-i ayb
Hakk'a lâıyk kim durur kıla amel
Ger kabûl itmezse¹ hep tûl-i emel

Ve **buyurdılar** ki; Hak Te'âlâ beni dünyânın harâblığı içün mevcûd itmişdür. Halk benden dünyâ ta'mîrin taleb iderler. Ben âhiretlerine vâsıta olayın didükce anlar beni dünyâlarına sebep iderler.

Mısra': Pes niçün ben bunları terk itmeyem

ve âlem-i aslıye gitmeyem. Eger bu vücûddan harâb mevcûd olaydı genc-i fakr anda vukû' bulaydı.

Ve **buyurdılar** ki; ehlullâh *-radıye anhumu'l-Îlâh-* halkın yükin anun-çün çekerler ki hulkları gökçek ola ve gönül ele getüreler. Zîrâ hiçbir gönül yokdur ki Hazret-i Hakk'un ana nazarı olmaya. Gerek ol gönül ana vâkıf olsun gerek olmasın. Her kim gönli ele getüre, ol nazar-ı Îlâhî'den ana feyz irişür.

Şi'r: [102a] صد سفره بدشمن بکشد طالب مقصود
باشد که یکی دوست بیاید بضيافت

Terceme: Yüz sofrâ çeker düşmenine tâlib-i maksûd
Tâ ola ki bir dostını kıla ziyâfet

1 Metinde "itmez ise" şeklinde imla edilmiş olup vezin gereği "itmezse" okunmuştur.

Mısra‘: صد خار را ز بهر گلی آب می دهند

Terceme: Bir gülden ötüri yüz dikene âb virürler

Ve buyurdılar ki; eger yârün aybına nazar idersevüz yârsız kaluruz. Eger dil murâdın gözlersek dildârsız kaluruz ve hârı hor görürsek gülzârsız kaluruz. Hiçbir kimesne yokdur ki anun iyüligi cânibi olmaya. Ana bakmak gerek, tâ yaramazlık gönüle yol bulmaya. İyiye akmak gerek.

Şi‘r: حاصلی دریا نه همه در بود
یک هنر از هرچه بود پر بود

Terceme: Hâsıl-ı deryâ deme hep dür durur
[102b] Bir hüner olsa kişide pür durur

Nitekim dinilmişdür:

Şi‘r: Gülsitân-ı dehr içinde çün gül olmaz hârsız
Aybsız yâr isteyen âlemde kalur yârsız

Ve buyurdılar ki; bu yolun bârın çekmege yârân gerekdür ve bu gülün hârın çekmege gam-hârân gerekdür. **Li-mütercimil-hakîr:**

Sînede tohm-ı mahabbet ekmege yârân gerekdür
Bostân-ı dehr bârın çekmege yârân gerekdür

Nitekim dinilmişdür: Ve bezm-i irfânda bu mîve yinilmişdür ki dînde yâr çok gerek ve aybları nazarda yok gerek.

Ve buyurdılar ki: Her ki kendüyi dileye, kendüyi dilememişdür. Belki kendüyi bilmemişdür. Ve her ki kendüyi koya, yâr ve yoldaşın ve bir mü'min karındaşın dileye. Ol kendüyi dilemişdür ve nefis ile gazâyâ tîg-i bî-dirîgin bilemişdür.

Hâce-i Samedânî Abdulhâlık Gucdüvânî *-kuddise sirruhu'l-azîz*-den [103a] su'âl itmişler ve eyitmişler ki: “Âb neyle revân olur?” Cevâb-ı savâb buyurmışlar ki: “Kendü cinsinün yârlığıyla revân olur.” Ahbâr-ı ahyârdan vâkı‘ olmuşdur ki: Şecer-i İslâm’a semer ve semere-i âyîn-i Seyyidü'l-Enâm *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm[a]-* şecer, Hazret-i Ömer *-radiyallâhu anh-* îmâna gelmeyince sayd-ı i'lân ü i'lâm âşikâr olmadı ve bâng-ı namâz ü niyâz âşikâr olmadı. ¹ (الرفیق ثم الطريق) bu ferîkun levâzımından ve bu tarîkun alâyim-i avâzımındandır.

Ve **buyurdılar** ki: Şem‘ gibi ol halka rûşenâlık birle âşinâlık virmede ve şem‘ gibi olma kendüne zulminden zulmet irmede.

Ve **buyurdılar** ki: Tarîkımız az hizmet idene çok himmet itmekdür. Başmagımız² döndürene şefâ‘at itmekdür.

Nakl olunur: Bir gün bir dîvâne-i mestâneden bu beyti istimâ‘ itdiler, dönüp yârâna eyitdiler: Biz bu beytden sebak aldık ve bahr-i hayrete daldık. Bu şi‘ri ezber idün ve gâh gâh lisânunuzda mükerrer [103b] idün.

Şi‘r: نیکوانرا دوست دارد هر که باشد در جهان
گر بدانرا دوست داری گوی بردی از میان

Terceme: Nîk olanı yâr idinürler kamu ehl-i cihân
Ger bed olanı seversen topı kapdun ez-meyân

Bed olanı dost tutunmak, anlara nazar-ı şefkat ü merhamet ve eser-i himmet ü nasîhat idüp ve Hazret-i İzzet‘den anunçün isti‘fâ ve istigfâr itmek ola. Bu degül ki anun ahvâl ü akvâlini tehyîc ü tervîc yolına gitmek ola.

1 “Önce yoldaş, sonra yol.”

2 Başmak, (paşmak): Ayakkabı.

Ve buyurdılar ki: Biz bu tarîkde zilleti yâr ve mezelleti ihtiyâr idindük. Hazret-i Hak -*azzet kelimetuhû*- bize izzet virdi. Eger sen aksin umarsan dünyâda bize izzet virdi. İstedük zilleti Hak'dan, bize izzet virdi.¹

﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾²

Ve buyurdılar: Kâr-ı ehl-i pindâr fî küll-i dâr be-gâyet düşvârdur. Egerçi bu der[gâ]hun hicâbı [104a] yokdur velî bârgâhun hicâbı hadden ve ad-den artukdur.

Şi'r: گرچه حجاب تو برون از حد است
هیچ حجابت حد پندار نیست

Terceme: Gerçi bu yolda sana var çok hicâb
Kendüni görmekten ulu yok hicâb

Nakl olunur ki ba'zı nâs, belki nâs sûretinde ba'zı nesnâs, Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- kalbinde gınâ olduğu-çün ve kâlebinde halkdan istignâ olduğu-çün sıfat-ı kibre nisbet itmiş. Buyurdılar ki: “Bizüm kibrümüz Hakk'un kibriyâsındandır. Bu degül ki halkun kibr ü riyâsındandır.” Böyle diyüp bu beyti okudılar:

Şi'r: باد تکبر اگر در سر است
آن از دم اوست که در من دمید

Terceme: Var ise başumda tekebbür yeli
Didüğüm içündür uluya belî

Dervîş gerek ki kendü hâlinde söyleye ve bâlinden beyân eyleye. Meşâyih-ı tarîkat ve resâyih-ı hakikat öyle buyurmuşlar ki “Her kim hâli olmayan sözi söyleye [104b] ol makâmı görmeye, Hak Te'âlâ anı ol merâma ırgürmeye eger ol kişi bin kez sa'y eyleye.”

1 Cümlelerin devamında tekrardan “Sen eğer aksin umarsan bize izzet verdi.” ibaresi mükerrer yazılmıştır.
2 “Onlar, “Andolsun, eger Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır” diyorlardı. **Halbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir.** Fakat münâfıklar (bunu) bilmezler.” Münâfikûn 63/8.

Ve buyurdılar: Sanma her segirden gûr dutar velî her gûr dutan se-
girtmeyle dutar ve anunla oyun utar.¹ Ve bu yolda yelmek ve segirtmek
devâm-ı sa‘ye işâretdür. Taleb sebeb olur ve tâlib olan bulur dimege beşâ-
retdür.

Şi‘r: ای عاشق سرسری و اوباش طلب
آن وعده که کرده است فرداش طلب
در غم اگرش نیابی در شادی جوی
سرگشته همی دو بهر جاش طلب

Terceme: Ey dil Hakk’ı kıl bâtın ü zâhirde taleb
Yarınki rızâsın bugün et irde² taleb
Ger gamda bulamazsan ara şâdîde
Sergeşte olup kıl anı her yerde taleb

Ve buyurdılar ki: Sâlik-i râh gâh gâh nevâfil-i ibâdâtı mevânî‘-i şer‘iyye-i mer‘iyye vâsıtasıyla terk etmek hikmetden hâlî degüldür. Zîrâ âdet mertebesine varıcak nefis [105a] anunla üns bağlar ve anda tabîat olur. Anunçün anlar ki ibretten semere-i şecere-i hikmet yemişler, âdete tabî‘at-i sâniye dimişler. Andan sonra nefis anı itmekden hazz ider. Pes anu[n]çün itmiş olur. Hakk’a ibâdet itmiş olmaz ve hevâsı yolına gitmiş olur; nefesine muhâlefet itmiş olmaz. Hattâ ba‘zı sulehâ *-rahimehumu’llâhu teâlâ-* nevâfili yirinden bir mikdâr ayururlar imiş. Nefse zahmet cânibin ararlar imiş ve nevâfilde “Lâzım degül iken itdüm.” diyü ucb ü riyâ havfı var ammâ ferâyizde bu hâl cârî degüldür ve bu minvâl sârî degüldür. Zîrâ mehâbet-i farziyye ve salâbet-i karziyye nefis-i emmârenün tâkati nitâkin tâk itmişdür. Zîrâ inân-ı tahyîr elinden gitmişdür.

Ve buyurdılar ki: Resûl-i Rabbü’l-Enâm *-aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm-* du‘â-sı berekâtında mesh-i ten bu ümmet-i âlî-himmetden ma‘fuv olmuştur. Ammâ mesh-i ma‘nevî bâkidür. Andan havf ü hazer etmek gerek. Terk-i evsâf-ı zemîme-i lemîme tarîkına gitmek gerek.

1 Utmak, (ütmek): 1. Yenmek, oyunda kazanmak.

2 Er, (ir): Erken, erken zaman.

Şi'r: [105b]

اندرين ائت نباشد مسخ تن
ليک مسخ دل بود ای ذوالفطن

Terceme: Olmaya bu ümmet içre mesh-i ten
Belki [de dil] mesh olur ey zül'-fatin

Ve **buyurdılar:** Evliyâ-yı Hudâ'ya muttali'-i havâtır¹ dirler. Ammâ izhârına kâdir olmazlar. Zîrâ emânete hiyânetdür ve terk-i hiyânet diyânetdür. Anun ki sadeî pür-dürdür, nûş ider kimseye ağız açmaz. Ve ol ki gayr-ı hürdür, cûş u hurûş ider kendüyi satmadan kaçmaz. (إخفاء الأسرار من نitekim Hazret-i Mevlânâ ve Evlânâ -*kuddise sirruhû ve üs-sise birruhû*- **buyurmuşdur:**

Şi'r:

هر کرا اسرار کار آموختند
مهر کردند و دهانش دوختند³

Terceme: Her kime öğretdiler esrâr-ı kâr
Mühr urup kıldılar agzın üstüvâr

Mısra': سر فاش مکن که خون نریزی بزمین

Terceme: Sır fâş itme ki yere kan dökmeyesin

Ve buyurmuşlar: Şol nesne ki bizden zâhir olur, halkun havâtırın i'lâm gibi ve a'mâl ü ahvâlinden ba'zın kendüye ifhâm gibi, bizüm irâde nesnemüz yokdur. [106a] İlâm-ı Hak'la bî-ihyâr lisânımızdan sâdır olur. Memnû' olan ve inde's-şer' nâ-makbûl ve nâ-mesmû' olan sebebsiz ve illet-siz, maslahatsiz ve hikmetsiz ifşâ ve inşâdur. Ana velî nice kâdir olur.

Ve **buyurdılar:** Dervîşlik oldur ki derûnı bî-ceng ola ve birûnı bî-reng ola. Nitekim bu hırka-i fakrda yüz kimsenün yavuz sözine tınmazız ve kimseyi incitmeziz. Kimseye güç etmeziz ve kimseden incinmeziz.

1 Metinde "havâtıra-yı ıttılâ" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 "Sırları gizlemek, ebrârın fiillerindendir."

3 Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Beşinci Defter, b. 88.
<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar5/sh88/> (e.t. 03.09.2021)

Şî'r: تا در این خرّقه ایم از کس ما
هم نرنجیم و هم نرنجانیم

Terceme: Tâ ki biz bu hırka-i fakr içre olduk münzevî
Kimseden incinmeziz hem kimseyi incitmeziz

Hükemâ-yı dîn ve ulemâ-yı ehl-i yakînün birinden istifsâr-ı hâl eyle-
düm ve dervîşlik derdinden suâl eyledüm. Safâ-yı âb ü gilden ve dârü'-
şifâ-yı cân ü dilden cevâb-ı savâb-ı şâfi vü vâfi virdi ve eyitdi: "Dervîşlik
her nesneden dûn ve her şeye zebûn olmakdur." [106b] Bir azîz-i ehl-i
temy[i]z bana nasîhat itdi ve eyitdi: Hayr ü şerrün hâlıkı Hak'dur ve bahr
ü berrün râzıkı ol Cevâd-ı Mutlak'dur. Lâkin senün ihtiyârun sûretinden
zuhûr bulduğı-çün ve senden sâdır olduğı-çün sana isnâd olunur. Zinhâr
ve hezâr zinhâr gâfil ve âfil olmayasın. Fülk-i felekde ve mülk-i melekde
dümeni dogrı dutasın, tâ bu meydânda oyun ütesin.

Ve **buyurdılar:** Dervîş-i dil-rîş gerekdür ki bâr-keşlik makâmında ve
hâr-keşlik hengâmında dühül gibi ola. Ne denlü dem ü şetm olunsâ kula-
gına koymaya ve ne kadar darb ü şikence ve müşt ü tabanca yise muhâlif
sadâ virmeye.

Ve **buyurdılar:** Dervîşler ehl-i nakddür; ehl-i fakd degüldür. Yârla yarın
olacak gülşen-i visâlün bugün hayâlin görürler ve cemâl-i kemâli ihbâr ve
âsârına gül gibi kulag ururlar.

Şî'r: آخر بین بدیده باطن جمال دوست
ای بی خبر حواله بفردا چه میکنی

Terceme:
[107a] Gör bunda cân göziyle cemâlini dostun
Ey bî-haber havâle-i ferdâ neden gelür

Şî'r: Yârini fikr eyleyenler yarını fikr eylemez
Yarını fikr eyleyenler yârini fikr eylemez

Li-mütercim: Komaya sâlik bugünün yarına
Yarına kalmaya ire yârine
Gülşenün ger görmez ise rûyunı
Bâri bunda hâsıl ide bûyunı

Şi'r: خردمند از آن کس تبرا کند
که او کار امروز فردا کند

Terceme: Hıred-mend ol erden teberrâ ider
Ki imrûz işin kâr-ı ferdâ ider

¹(الصوفي ابن الوقت) bu ma'nâya işâret ve bu fehvâya beşâretdür. Ve bu beyt, meşhûr-ı âfâk ve mezkûr-ı elsine-i ehl-i eşvâkdur:

Şi'r: Yârini yarın görendür kim bugün yârin görür
Görmeyen yârini yarın ol kaçan yârin görür

Ve **buyurdılar:** Şeyh-i fânî ve pîr-i pey-dost-ı nazar-ı hânkâh-ı Hakkânî Ebu'l-Hasan Harakânî *-kuddise sirruhû-* kelimât-ı tayyibâtındandır ki: Her yol ki Hak'dan bendeyedür, [107b] ol sa'âdet[den] bir sa'âdetdür. Ve bendeden Hakk'a giden [yol] dalâletden² [bir] dalâletdür. Zîrâ bendenün "Ben Hakk'a varuram ve ana vâsıl oluram" dimesi kendüye vücûd virmekdür ve kendözin görmekdür. Hakk'a eger yol bulursa ve vâsıl olursa Hakk'un yol virmesiyledür ve inâyet-i bî-gâyet hısnına girmesiyledür.³ Pes bu abdden Hakk'a yol degül, belki Hak'dan abde yol oldu. Bu olmadı, belki ol oldu.

Ve **buyurdılar:** Her kişi her işi tashîh-i niyyet ve tefsîh-i emniyyet birle işlemek ehemmi mühim kârdur, velî düşvârdur. Zîrâ niyyet, âlem-i gayb-dandır. Sanma ki âlem-i reyb ü aybdandır ki kesbine el ire ve kesbile el vire. Anunçün idi ki ekâbir-i dînden ve desâtir-i ehl-i yakînden biri Şeyhu's-Şüyûh-ı Asrî Hazret-i Hasan-ı Basrî *-kuddise sirruhû-* cenâzesine namâza kâdir olmadı ve **buyurdi** ki: "Bana hüsn-i niyyet hâzır olmadı."

1 "Sûfî, vaktin oğludur."

2 Metinde sehven "dalâletdür" şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Metinde sehven "görmesiyledür" şeklinde imlâ edilmiştir.

Bîmâristân-ı vefânun bâlîn ü pisteri ve debîristân-ı safânın bisât-ı inbisât-
[108a] gösteri Hazret-i [Sehl bin] Abdullâh-ı Tüsterî¹ -*kuddise sirruhû*-dan
menkûl-i kelâm-ı makbûldür: (النِّية نور لأن النون حرف النور والياء يد الله)
Hazret-i على عبده والهاء هداية الله تعالى فإن النية تسليم لروح والروح نور)²
Hâce'den su'âl itdiler ve istifsâr-ı hâl idüp ve eytdiler ki: "Kişi sâyir ilmi kosa
ilm-i mantık okusa ne niyyetle okusun?" Cevâb-ı savâb buyurdılar ki: "Hak-
kı bâtıldan ve makbûli âtıldan fark itmek niyyetin yirine kosun."

Ve **buyurdılar**: Her kimün ki beyza-i kâbiliyyeti muhtelif sohbetler vâsı-
tasıyla fâsîd ola ve mezâd-ı izdiyâdı kâsîd ola, anun kâr-ı ıslâhı ve efkâr-ı felâhı
düşvârdur. Ana bir kişinün sohbeti gerek ki nefsinün tedbîri kibrît-i ahmer ve
nefsinün te'sîri tiryâk-ı ekber ola; tâ fesâddan salâha ve kesâddan felâha gele.

Şi'r: جز صحبت عاشقان مستان میسند
دل در هوس قوم فرومایه میند
هر طایفه ات بجانب خویش کشند
[108b] جغدت سوی ویرانه و طوطی سوی قند³

Terceme: Gel âşık-ı mestâne olmayanı kılma pesend
Gönlünü fûrû-mâyelere eyleme bend
Her kişi seni cânibine çekse gerek
Tûtî⁴ şekere cugd⁵ ise vîrâneye dek

Ve buyurdılar ki: Evâyilde kendümüzi matlûb ve gayrıları tâlib bilmiş-
dük. Anları maglûb ve kendümüzi gâlib kılmışduk. Şimdiki hâlde ol tarîka
i'timâdı terk eyledük ve i'tikâdı bunun üzerine berk eyledük ki mürşid
ale'l-ıtlâk Hazret-i Hallâk'dur. Kimde ki bu tarîka dâiye-i taleb peydâ idüp
ve bu ferîka münâsebeti sebeb hüveydâ idüp yönin biz yana döndere ve
bizüm ser ü katımuza göndere, nasîbin bulur ve murâdı hâsıl olur.

1 Metinde sehven "Tüsterî" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 "Niyet, nurdur. Çünkü "nûn" nûr harfidir. "Yâ" harfî, Allah'ın kulu üzerindeki yed'idir. "Hâ" ise Al-
lah'ın hidayetidir. Zira niyet, ruha teslimiyettir ve ruh da nurdur."

3 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Divân-ı Şems*, Rubâiyyât, nr. 629.
<https://ganjoor.net/moulavi/shams/robaeesh/sh629/> (e.t. 06.09.2021)

4 Tûtî: Papağan.

5 Cugd (cuğd): Baykuş.

Ve **buyurdılar:** Bende ihtiyârı mahalline göre isbât itmekde bî-şümâr [109a] avâyid-i fevâyid vardır. Eger kendüden rızâ-yı Hakk’a muhâlif amel sâdır olursa ihtiyârı kendüye isnâd idüp gerekdür ki hacâlet yüzünden ömr ü inâbete meşgûl ola, dilerse ki makbûl ola. Ve ger rızâ-yı Hakk’a muvâfık kendüden amel ü emel zâhir olursa ihtiyârı Hakk’a isbât idüp andan bile ve tevfiķı refik itdüğine şükkr kıla.

Ve **buyurdılar:** ¹(المجاز قنطرة الحقيقة)’dan ma‘ânî-i dakîka fehm olunur. Cümleden biri ve cümleden mütebâdiri budur ki; cem‘-i ibâdât-ı zâhirî gerek kaville olsun ve gerek fi‘ille vukû‘ bulsun, mecâzdur. Tâ bende-i revende anı kendüden bilmeden geçmeyince ve benlik yurdundan göçmeyince hakk-ı hakîkate irmez ve tarîk-ı tarîkate girmez.

Nakl olındı: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir yola revân idi ve ayn-ı ibretle âleme nigerândı. Bir mektebden bir sabî çıkup cânib-i hânesine ve kebûter-vâr âşiyânesine devândı. Hazret-i Hâce’yi [109b] görüp dehşet idüp edeb birle durup topukladı ve izzet itdi. Hazret-i Hâce niyyet-i haseb-i hâl itdiler ve sabî-yi sabîhün mushafından fâl itdiler. Bu âyet-i kerîme geldi ki: ²﴿وَكَلَّبَهُمْ بِاسِطٍ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ Pes eyitdiler: “Umarım ol seg ben olam, âsitâne-i Hak’da bâsîtu’z-zirâ‘ayn olup kalam.”

Ve buyurdılar ki: Şeyh-i âlî-seyr Ebû Saîd Ebu’l-Hayr -*kuddise sirruhû*- sözlerindendir. (غياب الزيارة مع حضور القلب خير من دوامها بلا حضور) Ya’nî “Azîzler ziyâretinden gâyib olmak, kalbün anlarla olmak, bî-şek yigrekdür sohbetlerinde olup ve hizmetlerine yol bulup gönül anlardan ayrı olmakdan ve sekâmet-i hamâkatle sayru olmadan.” **Mütercim-i hakîr:**

1 “Mecaz, hakikatin köprüsüdür.”

2 “Uykuda oldukları hâlde, sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. **Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış (yatmakta idi.)** Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.” Kehf 18/18.

Anlar ki şecere-i tarîkatdan semere-i hakikat yimişler
Burada buna anunçün böyle dimişler

Tabîb-i lebîbe muvâfakatle ölmek yigdür, muhâlefetle sayru olmakdan.

[110a] Şî'r: گر در یمنی و با منی پیش منی
ور پیش منی نه با منی در یمنی¹

Terceme: Çü gönlün bende ola ten Yemen'de
Benümlesin degülsin sen Yemen'de
Yemen'de olsa gönlün ten benümle
Yemen'desin degülsin sen benümle

Ve **buyurdılar** ki: Hazret-i Risâlet ve Menba'-ı Devlet ü Sa'âdet ve Mecma'-ı İzzet ü Celâlet -*sallallâhu aleyhi ve âlihî ve men intehâ ileyhi fî kâlihî ve hâlihî*- Ebû Hüreyre'ye -*radıyallâhu anh*- buyurdılar ki: (رَزْنَى غَبَا تَزْدَدُ حُبًّا)² Emrine imtisâl vukû' bulmag için ve kendü ol Hazret'ün cemâl-i pür-kemâlî şem'ine pervâne-i bî-perr ü bâl idüğü sâbit olmag için sûtûn-ı Hannâne'yi³ dolaşup didi ki: "Yâ Resûlallâh! Sana cânüm ve cânânüm fidâ olsun. Bundan artuga tâkatüm yokdur. Mest-i aşkam, ifâkatüm yokdur." Böyle diyüp egerçi izhâr-ı mahabbet itdi ve nisâr-ı cevâhir-i zevâhir-i meveddet itdi, velî kendüye güç itse ve sahı yolına gitse mütâba'at eyser olurdu ve enseb olan vukû' [110b] bulurdu. Ammâ hâlet-i aşkda olmagın bu kadar imtisâl ile ma'zûr oldu. Belki me'cûr-ı gayr-ı mezcûr oldu.

Ve **buyurdılar:** Eger tâlib-i gâlib muktedâsının ba'zı kelâmı muktezâsın fehîm itmede pâ-der-gil olsa ve ba'zı kârına dest-i efkârı irmeyüp işi müşkil olsa gerekdür ki nefsine cebr ide. Kendü anlamasına i'timâd itme-

1 Benzer lafızlarla; Ebû Saîd Ebu'l-Hayr, *Rubâiyyât*, nr. 699.

<https://ganjoor.net/abusaeed/robaee-aa/sh699> (e.t. 07.09.2021)

2 "Ziyaretine ara ver ki, muhabbetin fazla olsun." Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 4/4268, nr. 2658; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 4/21, nr. 3535; 13/70, nr. 173.

3 Üstüvâne-i Hannâne, Mescid-i Nebî'de minber yapılmadan önce Hz. Peygamber'in -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- dayanarak hutbe okuduğu hurma kütüğüdür. Daha sonra minber yapıp Resul-i Ekrem oradan ayrılınca ve hutbeyi minberde okumaya başlayınca bu hurma kütüğü ağlar gibi ses çıkardı. Hz. Peygamber -*aleyhisselâm*- minberden inip mübarek eli ile onu mesh ettikten sonra sesi kesilmişti. Bu kütüğün bulunduğu yerdeki sütuna "Üstüvâne-i Hannâne" (Ağlayan Sütun) adı verilmektedir. Abbas Kerrâre, *Mekke - Medine Tarihî*, Çev. Abdullah Öz, İstanbul 1982, s. 247-253.

ye. Mürşide sûy-i i'tikâd itmeye. Ve ger mutavassıt mühtedî ise bu hâle kâdir olur ve sebebi sür'atle zâhir olur. Ve eger mübtedî ise ve umûrında redî¹ ise inkılâba ve ıztırâba düşer ve bâline zenbûr-i belâ üşer. Ma'zûrdur arz-ı hâl ide ve şübhesin su'âl ide.

Nakl olunur: Çün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- def'a-i evvelde Ka'be-i Mutahhara ve Ravza-i Münevvere -*şerrefehümallâh*- ziyâretin itdi, dönüp girü Irak'a gitdi. Mukarrebân-ı Bagdâd ve kumruyân-ı bâğ-ı dâd, ulemâ-i ekâbir-i şehir ve uzamâ-i desâtir-i dehr Hazret-i Hâce'nün şem'ine cem' oldılar [111a] ve lisân-ı mu'ciz-beyânına sem' oldılar. Hazret-i Hâce, Şeyh Nûreddîn Abdurrahmân birle ki Şeyh Nûreddîn Abdurrahmân-ı Kebîr'e nebîre vâkı' olmuşdur, bir soffa-i safâda birbirine mukâbil mihr ü meh gibi mütekâbil oturdılar. Her birinün tevâbi'i kendü cânibinde "sükûtün nüz-zâr, gaybun huzzâr" mazhar düşüp güft ü gûyı aradan götürdiler. (جماعة) ² ke-ennehû anlar mâ-sadak olmuşdı ve anlarun şânında vukû' bulmuşdı. Ol esnâda Hazret-i Hâce-i Müstesnâda âsâr-ı gaybet ü fenâ ve envâr-ı istigrâk ü inhinâ zâhir oldı. Mübârek beşereleri beşere benzemez olup beşâsetle zâhir oldı. [Bir] zamândan sonra kendüye gelüp kendü ferîkiyla agyârdan hâlî bu hâli müsâtere tarîkiyla söyleşdiler ki: Vilâyet-i velâyetün semâsı Hazret-i Baba-yı Semmâsî -*kuddise sirruhû*-bana kendüyi mütemessil itdi ve eyitdi ki: "Ey ferzend-i ercümend! Bu meclisde tarîkatden bir ulu su'âl olsa gerek [111b] ve hakikatden istikşâf-ı hâl-i me'âl olsa gerek. Cevâb-ı savâb vir, vahşet ü dehşet eyleme!" Çün bu hâl üzere bir zamân geçdi, ehl-i dilden biri dehân açdı ve eyitdi: "Ahbâr-ı ahyârda ve âsâr-ı ehl-i îsârda mezkûr ve meşhûrdur ki; مَا رَأَيْتَ شَيْئًا إِلَّا (ما رأيت شيئاً إلا) ve (ما رأيت شيئاً إلا ورأيت الله منه) ⁴ ve (ما رأيت شيئاً إلا ورأيت الله بعده) ⁵ bu kelimât-ı tâmmât mâbeyninde tevfiğ ve telfik nice âsân olur ve bu tezâd ne vechile yeksân olur?" Sâ'il böyle diyücek Şeyh Nûreddîn şifâ-bahş-ı edeb yolına gitdiler.

1 Fena, kötü, bayağı.

2 "Başlarının üzerinde âdeti kuş varmış gibi hayırlı bir cemaat..."

3 "Gördüğüm her şeyde Allah'ı müşâhede ettim."

4 "Gördüğüm her şeyden Allah'ı müşâhede ettim."

5 "Gördüğüm her şeyden sonra Allah'ı müşâhede ettim."

6 "Gördüğüm her şeyden önce Allah'ı müşâhede ettim."

Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sirruhû-* iltifât idüp iltimâs-ı cevâb itdiler. Anlar dahi te'ellûf eylediler, cevâbı anlara tekellûf eylediler. Niçe def'a böyle vâki' oldu. Her biri liyâkat-i cevâbı kendüden dâfi' u râfi' oldu. Bu kârda çün mirâr düşdi, hâzırlara intizâr düşdi. Âhir Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* kânûn-ı hikmet üzere kelâm-ı mû'cizle cevâb-ı fâhirle cevâb virüp ve **buyurdı** ki: "Bu, ihtilâf-ı akvâl, ihtilâf-ı ahvâl mübeyyinidir. Ya'nî eserden mü'essire istidlâl itdiler." [112a] Ba'dehû **buyurdılar**: "Ve mü'essirden esere intikâl edenler "kabl" gördiler. Ammâ erbâb-ı nihâyet ve ashâb-ı gâyet eseri görseler mü'essiri anda bile bulurlar ve mü'essiri müşâhede itseler eseri ma'an mülâhaza kılurlar. Ne ol buna mâni' olur ve ne bu anı dâfi' olur." Hazret-i Cüneyd-i Bagdadî *-radıyallâhu anhu'l-Melikü'l-Hâdî-* لون الماء (لون الإناء)¹ didügi bu makâma işâret ve bu merâma beşâretdür.

Bu kelâm-ı bî-melâmdan hâzırîne heybet ve nâzırîne dehşet müstevlî oldu. Bunca ulemâ ve havâs ve bu dükelü urefâ ve ehl-i ihlâs u ihtisâs mukâbeledede mukâbeleye kâdir olmayup izhâr-ı tahsîn itdiler. Mikdârların ve iktidârların bilüp ve ana göre amel kılup ululuğı Hazret-i Hâce'ye teslîm ü ta'yîn itdiler ki meşâyıh-ı tarîkat buyurmuşlardır: (علامة خاطر الحق سبحانه أن مطمئن القلب والنفس والجوارح عنده ولا يعرض عنه أحد Ya'nî "Söz ki Cenâb-ı Hak'dan ve Vehhâb-ı Mutlak'dan gele, anun alâmeti oldur ki [112b] istimâ' idenün kalbi ve kâlebi mutma'in olur ve ana bir ahad, -vâliden kâne ev veled- i'tirâz idemez. İ'tikâd ve i'timâdla teslîm ider. İ'râz idemez. Şekden kurtulur ve reybden halâs bulur."

Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sirruhû-* fuzalâ-i dehrden ve ulemâ-i Mâverâünnehr'den biri me'al-i ehl-i hâlden suâl itdi ki: "Seyr [ü] sülûkdan maksûd nedür ve bu talebden mahsûl ü mevcûd ne nesnedür?" Cevâb buyurdılar ki: "Murâd ma'rifet-i icmâlînün tafsîli ve ma'rifet-i Zülcelâlî'nün tahsîlidür." Girü def-i işkâl itdi ve eyitdi: "Ma'rifet-i tafsîlî nedür ve keyfiyyet-i tahsîli nicedür?" Buyurdılar ki: "Ol nesne ki Muhbir-i Sâdık'dan *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* icmâlen kabûl olınup tasdîk olunmuşdur ve tahkîk kılınmışdur, anı bi-tarîkı't-tafsîl ma'lûm u mefhûm idinüp derece-i delîl ü burhândan derece-i keşf ü ayâna irgürmekdür.

1 "Suyun rengi kabının rengidir."

Sem‘-i ilme‘l-yakîn ile istimâ‘ olınanı dîde-i şem‘-i cem‘-i ayne‘l-yakîn ile görmekdür.”

Hazret-i Hâce‘den bir dânişmend-i hûşmend [113a] su‘âl itdi ve eyitdi ki: “Kabz ü bast ikisi dahi sıfat-ı Hak’dur. Kahr u lutf ol ikisi dahi vasf-ı Feyyâz-ı Mutlak’dur. Ol cihetden ikisi de a‘lâdur ve mertebe-i kemâlde-dür. Pes hikmet-i şe‘âmet nedür ki kahr-ı pür-zehr-i nehrde ve dalâlde ve nefyde ve ihtilâldedür?” Pes Hazret-i Hâce-i Feryâd-res def‘-i su‘âl ve ref‘-i işkâl idüp buyurdılar ki: “Kahr iki dürlüdür. Biri Hakkânî’dür ki Hak anı kendüden zâhir kılar ve Fâ‘il-i Mutlak’dan bâhir olur. İhtiyâr-ı abdün anda dahli yokdur. (وعلامة أن لا يدفع ولا يعارض بشيء من جهة العباد أصلا) Ya‘nî “Anun alâmet-i bî-melâmeti oldur ki ibâd tarafından aslâ bir şeyle def‘ olunmaya ve mu‘âraza kılınmaya.” Ve biri ol ki insânî, nefsânîdür, abdün anda ihtiyârı vardur ve ihtiyârı kendüye yârdur. Bu kahr, nehr ü dalâl ve zehr-misâldür. Bunun tahsîli ve tafsîli kazâ ve kadere çıkar ki ukûl-i fuhûl anda lâl ve bâl andan bahs itmek vebâldür.

[113b] Hazret-i Hâce‘den *-kuddise sirruhû-* su‘âl itdiler ve eyitdiler: “Belâ ile belvâ mâbeyninde ve ol mennle bu selvâ mâbeyninde fark nedür?” Buyurdılar ki: “Belâ zâhire nisbetdür ve belvâ bâtına müte‘allık sıfatdur.”

Hazret-i Hâce‘den *-kuddise sirruhû-* su‘âl itdiler ki: Hak Te‘âlâ *-azze ve alâ-* dervîşden hâli alsa kâli kalsa yâ ikisinden de şöyle hâlî kalsa n’eylesün ve nice eylesün?” Sâhib-i su‘âli bu cevâb-ı savâbla hoş-hâl itdiler ki: “Eger bakıyye-i hâli kalsa ana delîldür ki ol zelîlden meskenet ü niyâz istenilmiş-dür ve terk-i izz ü nâz istenilmişdür. Acz ü iftikârla mezellet ü inkisârla tazarru‘ eylesün ve ol hâli mâzî ve müstakbelde tevakku‘ eylesün. Ve ger görse ki ol atıyye bi‘l-küllîyye mefkûddur, bilsün ki ol alîl-i kelîle sabr u tahammül eyle dimekdür. Kazâya rızâsı maksûddur; cebbâr nefse tekeffül itmek gerekdür ve mücâhede yolına gitmek gerek.”

Ve buyurdılar: Hudâ'yı taleb etmek [114a] mücâhededesiz olmadığı sebebdan, belâ taleb itmekdür. Hadîs-i kudsîde vârid olmuştur: (من أحبني) Mahabbet, mahbûbına tâlib ve mergûbuna râgıb olsa gerek. Bu ma'nâ rûşen ve bu da'vâ müberhendür ki habîb ne kadar kıymetde ve izzetde olsa anun husûli ve keyfîyyet-i vusûli hatar-nâk olur ve pür-havf ü helâk olur. Âsâr-ı ahyârda ve ahhâr-ı ehl-i îsârda mezkûr u mezbûrdur ki bir kişi geldi. "Yâ Resûlallâh! Seni severin ve cemâlün görmege iverin!" dedi. Resûl-i Rabbü'l-Enâm -aleyhi's-salâtü ve's-selâm- ana "Gınâdan sakın ve fakra yaraklan² ki murâdun el vire!" diyü buyurdu. Biri dahi geldi. Eyitdi: "Yâ Resûlallâh! Hudâ-yı bî-hemtâyı severin." "Ana huzûrda tâcir ve belâya hâzır ol; tâ maksûdun ele gire!" diyü buyurdu. Ve Hazret-i Hâce -kuddise sirruhû- buyurdılar ki: "Burada hakikatde taleb-i hakikî oldur ki tâlib-i râgıbı bî-ârâm ide. Her ne yere irse ve ne makâma girse [114b] karâr itmeye. Bu degül ki kalbini ol mertebeye râm ide ve andan mâ-fevka firâr itmeye."

Hazret-i Hâce'den su'âl itdiler ki: "Dervîşler ve hâr-ı belâdan dil-rîşler hod kendülerden geçmişlerdür ve müdâm bî-hodluk şarâbını içmişlerdür; (اللهم اغفر لي) dimege sebep nedür? Tâlib-i Hak ve râgıb-ı Fâ'il-i Mutlak öninde bu taleb-i aceb nedür?" Cevâb buyurdılar ki: (وجدك ذنب لا) (وحدك ذنب لا) hasebince kendü vücûdı zenbinden pâk olmakdur. Ve dahi (المدهنون كنفس واحدة)⁵ hükmince anları pâk-i bî-bâk kılmakdur.

Hazret-i Hâce'den -kuddise sirruhû- su'âl itdiler ki: Bu tâyife-i hâyife kerâmât hakkında ne buyururlar? Ana iltifâtı ve izhârında olan âfâtı nice görürler?" Cevâbında eyitdiler ki: Cümle-i mevcûdât kelime-i tevhlîde menfidür. Pes nefy-i kerâmât nice mahfidür? (أصحاب الكرامات كلهم) (محجوبون والعارفون عن النظر إليها مبعودون) Ya'nî "Ashâb-ı kerâmât külli-yen mahcûblardur ve ârifler ana nazardan [115a] [meb'ûd] ve meslûblardur." Zîrâ mahbûblardur.

1 "Kim beni severse onu sınarım."

2 Yaraklanmak: Hazırlanmak, silahlanmak.

3 "Allahım beni bağışla!"

4 "Varlığın/varlık iddian, başka bir günahla kıyaslanamayak bir günahdır."

5 "Küçümseyenler, tek bir nefistir."

Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* su'âl olundu ki “Evliyâullâhun havâtır-ı halkı basîr bilmeleri ve ahvâl ü a'mâl-i ünâsa vâfık olmaları nedendür ve ne nesnedendür?” **Buyurdılar** ki: “Ol nûr-ı firâset ve vüfûr-ı kiyâsetdür ki Hak *-azze ve alâ-* anlara kerâmet ihsân itmişdür. Basarlarun ve basîretlerün yeksân idüp bu müşkili âsân itmişdür. Nitekim nakl-i sarîhde vukû' bulmuşdur ve hadîs-i sahîhde vârid olmışdur: اتَّقُوا فِرَاسَةَ المؤمنِ فَإِنَّهُ يُنْظَرُ بِنُورِ اللَّهِ¹

Nakl olunur: Hazret-i Hâce'den kerâmet taleb itmişler. Fi'l-i kerâhet idüğün görürken ve her kavli keşfe alâmet idüğün göredururken aceb itmişler. Meger bu sözi Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* işbu kelâm-ı pür-sûzı istimâ' olunmaga sebep itmişler. Cevâb buyurmuşlar ki: “Bu kerâmet yitmez mi ve kerâmete bârî bu alâmet kifâyet itmez mi ki [115b] bunca bâr-ı günâhla ki her gün kıluruz, yiryüzünde yürüyebilürüz.”

Ve buyurdılar: Şeyhden ahvâl sâdır olmak sâlikün kerâmetidür ve mürşidi hâle kâdir olmak mürîd-i gayr-ı mürîdün sebep-i istikâmetidür.

Şeyh-i âlî-seyr Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr'dan *-kuddise sirruhû-* kerâmet taleb itmişler. Anlar eyitmişler: Şeyh Ebu'l-Abbâs Kassâb *-anhu radiyallâhu'l-Melikül-Vehhâb-* hazretine mülâzım ve hizmetinde lâzım idüm. Anlardan kerâmet istediler: “Püser-i kassâbum; yüsrüne sebep nedür² ki merci'-i ulu'l-elbâb ve bâb-ı nazar-ı Rabbü'l-Erbâb'um?” Ya'nî bu kerâmet degülse yâ nedür? Kerâmet bundan gayrı yâ nicedür?

Ve hem Hazret-i Hâce buyurdılar *-kuddise sirruhu's-sedîd-*: Hazretin³ ihtizârda görmişler. “Sizin cenâzenüz önünce kankı âyet-i kerîmeyi okuya-

1 “Müminin firasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.” Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 16.

2 Metinde “sebebdendür” şeklinde imla edilmiştir.

3 “Hazretin” den kastedilen Ebû Saîd Ebu'l-Hayr'dır.

lum?” diyü sormışlar. Buyurmuşlar ki: “Âyet-i kerîme okımak ulu kârdur. Ammâ bu beyti okursanız vechi vardur:

[116a] Şi‘r: چیست ازین خوبتر در همه آفاق کار
دوست رسد نزد دوست یار بنزدیک یار¹

Terceme: Cümle-i âfâkda bundan ulu var mı kâr
Dost ire dostâ yârine irişe yâr

Ve Hazret-i Hâce bu münâsebetle buyurdılar ki: Kişinün cenâzesi önince âyet okımak gâyet ulu mertebdür. Bizde ana tâkat-i liyâkat yok. Anı kon ammâ bu beyti okun:

Şi‘r: مفلسانیم آمده در کوی تو
شیء الله از جمال روی تو²

Terceme: Müflisânuz geldük ey dost kûyuna
Şey’ün lillâha, cemâl-i rûyuna

Hazret-i Hâce’ye -*kuddise sirruhû*- kalb-i selîmden su’âl ve ehl-i teslîm- den istifsâr-ı hâl itdiler. Dâr-ı şifâ-yı dilden bu beytle cevâb buyurdılar ki:

Şi‘r: عاشق تو یقین دان که مسلمان نبود
[116b] در مذهب عشق کفر و ایمان نبود
در عشق تن و عقل و دل و جان نبود
آن کس که چنین نباشد او آن نبود³

Terceme: Aşk ehli yakîn bil ki Müslimân olmaz
Ol mezheb içinde küfr ü îmân olmaz
Aşk içre ten ü akl ü dil ü cân olmaz
Her kimse ki böyle olmaya ol ân olmaz

Ya’nî ehl-i aşk kendüye aceble nazar itmez ve kâfirün küfrine çeşm-i ibretle ve dîde-i merhametle nazar ider. Sûy-i hâtimesine hükm idüp kendü dînine zarar itmez ve kendüyi terhîm yolına gitmez. Her şeyi manzar-ı

1 Benzer lafızlarla; Ebû Saîd Ebu’l-Hayr, *Ebyât*, nr. 41.

<https://ganjoor.net/abusaeed/abyat-aa/sh41> (e.t. 12.09.2021).

2 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Divân-ı Şems*, Gazeliyyât, nr. 2230.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2230> (e.t. 12.09.2021).

3 Benzer lafızlarla; Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Divân-ı Şems*, Rubâiyyât, nr. 757.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/robaeesh/sh757/> (e.t. 12.09.2021).

Hak ve mazhar-ı hükm-i Cevâd-ı Mutlak bilür. Cümleden ziyâde kendüi noksânda ve hüsrânda i'tikâd kılur.

Şî'r: Akl ü dil ü câna eylemez meyli
Gayr-ı Hak olana eylemez meyli

[117a] her kim böyle olmaya ve bu makâma yol bulmaya kalb, kalb-i selîm olmaz ve mertebe-i teslîmi bulmaz.

Şî'r: Ehl-i aşkın alsa î mânın Hudâ
Olmaya bir dem Hudâ'sından cüdâ
Nâra koysa kalsa yâ ehl-i cinân
Gelmeyiser aşkına sûd ü ziyân

Mütercim-i fakîr ve münfehim-i hakîr eydür: Bu vechile nice tevcîh-i vecîh câyiz ü fâyizdür. Katreden bahre ve zerreden mihre intikâl ve istidlâl oluna.

Ve Hazret-i Ferîdüddîn Attâr -*aleyhi'r-rahme mâ tekâtereti'l-emtâr-Mantık*-ı pür-hikmetinden ol fehvâya işâret ve ol ma'nâya beşâretdür:

Şî'r: کفر کافر را و دین دیندار را
ذره دردت بده دل عطار را¹

Terceme: Kâfire küfri, dîni dindâra vir
Zerrece derdün dil-i Attâr'a vir

Li-mütercim:

Dîn kim hem ana derd olmaya
Ana kıymet bir avuç gerd olmaya

Hazret-i Hâce'den -*kuddise sirruhû*- ba'zı meşâyih su'âl itdiler ki:
²(الصوفي غير مخلوق) Bu kelâmun [117b] te'vîli nedür ve tafsîli nicedür?
Cevâb buyurmuşlar ki: "Sûfî-i mûfî gâh olur kendüi bir hâlde bulur ki tecellîye mazhar olur ve mütecellîye nazar-ı hâs ve eser-i ihtisâsla manzar olur. Ol vakt-i bî-maktde anun hâli acebdür ve ana mahlûkiyyet nazarıyla

1 Benzer lafızlarla; Ferîdüddîn Attâr, *Mantıku't-Tâyir*, Tevhîd, b. 2.
<https://ganjoor.net/attar/manteghotteyr/touhid/sh2> (e.t. 12.09.2021)

2 "Sûfî, mahluk değildir."

bakmak hilâf-ı edebdür.” demek ola. Ve illâ Hak’dan gayrısı sûfî ve gayr-ı sûfî mahlûkdur. Bâb-ı hâlıkıyyet Hak’dan ayruga maglûkdur.

Şî’r: Hâlık oldur kalanı hem mahlûk
Rezzâk oldur kalanı hep merzûk

Hazret-i Hâce’den suâl itdiler ve eyitdiler: Meşâyihın ehl-i ictihâdı Cüneyd-i Bagdâdî *-kuddise sirruhû-* buyururmuş ve tâliblere nasihat idüp kayururmuş: ²(اقطع القارئین وصل¹ الصوفيين) Anlar cevâb buyurmuşlar: “Kârî anlardur ki esmâya meşgûl ola ve sûfî şunlardur ki müsemmâya meşgûl olmagla makbûl ola.” Hazret-i Hâce’den *-kuddise sirruhû-* suâl itmişler [118a] ve eyitmişler: “Cüneyd-i Bagdâdî *-aleyhi rahmetü’l-Meliki’l-Hâdî-* buyurmuş ki: ³(الفقير لا يحتاج إلى الله) [dan] murâd nedür ve nefy-i ihtiyâc nicedür?” Cevâb-ı savâb-ı bâdî buyurmuş: “Nefy-i ihtiyâc anı’l-Hak muhâldür. Maksûd, adem-i ihtiyâcı su’âldür. Su’âlsiz murâdına lâhık olur. Zîrâ ne gelse ve ne vâkı’ olsa maksûdına muvâfık olur.” **Li-mütercim:**

Tîg-i kazâ-yı Hakk’a tutar gerden-i rızâ
Hak’dan ne gelse anı ider kalbi iktizâ

Nitekim dinilmişdür:

Şî’r: Her ne kim Hak’dan gelür şîrîn gelür
Ger vefâ ger cevır ü ger nefrîn gelür

Bir Azîz-i Mısır-ı tarikat buyurmuş ve kand-pendle asrı doyurmuş: “Kırk yıldur âlemde murâduma muhâlif nesne vukû’ bulmadı. Her ne vâkı’ olduysa gayrı nesne murâdum olmadı.”

Hazret-i Hâce’ye ehl-i hâlden suâl itdiler ki, meşâyih-ı tarîk ve resâyih-ı ferîk buyurmuşlar: [118b] ⁴(إذا تم الفقر فهو الله) Cevâb buyurmuşlar

1 Metinde sehven “حیل” şeklinde imlâ edilmiştir.

2 “Kârilardan ayrıl, sûfilere vasıl ol.”

3 “Fakir, Allah’a muhtaç değildir.”

4 “Fakr tamam olunca işte o Allah’tır (Allah’ı bulursun).”

ki: “Bu söz bendenün ve nûr-ı aşkla tâbendenün yog olmasından ve fenâ bulmasından ibâretdür. Sıfâtı mahv olup Hak’la bekâ bulmasına işâret-i pür-beşâretdür.”

Şi’r: چون تو نبودی که بود جمله خدا بود و پس
چون تو نماندی که ماند جمله خدا ای گدا

Terceme: Olmayasın çü gidesin cümle Hudâ’dur olan
Kalmayasın çünki sen cümle Hudâ’dur kalan

Ve **buyurdılar:** Ol ki buyurdılar لا تصح معرفة العارف حين يتضرع إلى (abdün varlığına ve kendü-y-ile yârlığına işâretdür; tâ kendüde vücûd bulmagla ve kendüye yâr olmagla tazarru’ ider. Ma’nâda Hakk’ı kor, kendüyi tevakku’ ider. Bu makâmdan göçmeyince ma’rifet sahîh olmaz ve bu merâmdan geçmeyince mahabbet tashîh bulmaz.

Şi’r: تا تو زهستی خود زیر و زیر نکردی
[119a] در نستی مطلق مرغ پیر نکردی
این پرده نهادت درهم شکن که هرگز
در پرده ره نیایی تا پرده در نکردی

Terceme: Tâ kendü varlığından zîr ü zeber degülsin
Yoklık hevâsı üzre murg be-per degülsin
Bu perde-i vücûdun çâk eyle kim bu derde
Yok sana perdeye yol bu perdede der degülsin

1 “Ârif’in Allahu Te’âlâ’ya tazarru ettiği hengâmede marifeti sahih olmaz.”

**Kısm-ı Râbi': Şol Cevâhir-i Kerâmât-ı Tâmmât ki Deryâ-yı Velâyet
Telâtum İtdükce Mevc-i Fenâdan Zâhir Olurdu ve Ol Zevâhir-i
Neyyirât-ı Makâmât ki Şehâb-ı Beşerîyyete Tezâhum ü Terâküm
İtdükce Evc-i Bekâdan Bâhir ü Zâhir Olurdu**

Nakl itdi Alâüddîn Attâr -*rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Gaffâr*- ki Hazret-i Hâce *kuddise sirruhû*- bir gün sîret-i basîretten ve mükâşefe-i bilâ-mükâse-feden [119b] kelimât iderlerdi. Galebe-i hâl ve cezbe-i bâl-i derûn birûn-larından peydâ ve hüveydâ idi. İttifâkan Menba'-ı Ma'ârif Mevlânâ Ârif -ki cümle-i ahibbâ ve zümre-i asdikâlarındandır- sefere azm itmişdi, kasd-ı diyâr-ı Hârezm itmişdi, buyurdılar ki: "Hâliyen Mevlânâ Ârif, Hârezm'den çıkup re'y-i Serây itdi ve ol cânibe gitdi, fülân mevzi'a varmışken girü dön-mek râcih idügin cezm itdi ve girü azm-i Hârezm eyledi." Anda hâzır u nâzır olan dervîş-i bî-teşvîşler bu kıssa-i pür-hisseyi yazup târîh itdiler. Kimi yakında kalup kimi isti'dâdında şek bulup istib'âd yolına gitdiler. Çün Mevlânâ Ârif ol Mevlânâ-yı pür-ma'ârif sefer-i muzafferden sıhhat ü râhatla kudûm itdi, ehl-i rey ve erbâb-ı ayb hakikat-i hâli bilmege ikdâm ve hücum itdi. Kazıyye-i marziyye vâkı'a muvâfık çıkıcak müşkilleri hal ve şübheleri hamrı hall¹ olup bu haber-i kerâmet-eseri şâyî' u zâyî' olmağla etrâf ü eknâfda [120a] bu ma'nâdan niçe kâbil ü nâ-kâbillerün şekki hak² ve kelâm-ı mâ-lâ-ya'niden fekki münfek olması ol diyârun Hazret-i Hâce'ye iyâbet ve inâbetlerine sebep-i aceb oldu.

Nakl itdi bir dânişmend-i hûşmend ki fuzalâ-yı dehrden idi ve ekâbir-i Mâverâünnehr'den idi ve eyitdi: Evâyil-i şebâbda ve unfüvân-ı tâb-ı şitâbta Hazret-i Hâce'ye -*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- irtibât-ı mahabbetüm ve ihtilât-ı meveddetüm vardı. Mübârek nazar-ı kîmyâ-eserlerinden bana bir hâl gelmişdi. Câzibe-i âzibeleri gönlüm almışdı. Bir zamân hizmetlerin-den hâlî olmazdum ve sohbetlerinden ayrı olsam bir ân râhat bulmazdım. "Bizi ferâmûş itme!" diyü nasihat iderlerdi ve "Her hâlde bizi unutma!" diyü vasiyyet iderlerdi. İttifâkan vâlidüm kasd-ı sefer-i hac itdi ve beni bile alup gitdi. Çün Horâsân'a irdük ve Herât'a girdük, şehir-i Herât'un nehr-i

1 Hall: Sirke.

2 Hak: Bir şey üstündeki yazı vb. şeyi kazıma.

çün-Fırât'ı ve ol dâr ü diyârun evzâ' ü etvârı, serv-i cûybârı ve tezerv-i şâhsârı seyrinde kendümi [120b] medhûş itmişin ve Hâce'nün vasiyyetin ferâmûş itmişin. Ol sıfat ü hâlet ki anlardan bana irmişti ve cân ü cânânuma lezzet ü ülfet vermişdi, noksâna mâyıl oldu. Belki giderek ve hevâ galebe iderek bi'l-küllîye zâyıl oldu. Çün İsfahân'a geldük, anda bir azîz vardı; salâh ve irfândan tefakkud ve temeyyüz ana yârdı ve ol diyârun âdemi ve ol rûzgârun a'yân-ı merdümü hizmetin cânlarına minnet ve sohbetin¹ Hazret-i Hakk'a sebeb-i kurbet bilmişlerdi ve hâk-i pâyin gözlerine sürme kılmışlardı. İllerde kerâmetle ma'rûf ve dillerde istikâmetle mevsûf idi. Pederüm benüm-çün ol pîrden du'â-yı hayr diledi ve nazar-ı himmet iltimâs eyledi. Hazret-i Hâce'nün gayra meylde gayretin bilürdüm ve bu makûleden ihtirâz kılurdum. Ammâ vâlidüme muhâlefet idemedüm ve hilâf-ı rızâsına gidemedüm. Velî Hazret-i Hâce'nün bu hâle ıttılâ'ından [121a] tersân idüm ve hem kıssa-i kusûr-ı berâ'etden berg-i hazân gibi lerzândum. Çün vatana vusûl buldum ve hizmetleriyle müşerref oldum, **buyurdılar ki**: “Çün Herât'a irişdün cûş u hurûş eyledün ve bizi ferâmûş eyledün.

Mısra': فراموشی نه شرط دوستان است

Terceme: Degül şartı unutmak dostânun

Ve kelâl-i melâlden havf etme. Ol bizüm işümüzdür. Bizden gaflet idene ref'-i hâl ile gûşimâl itmek cünbüşümüzdür. Sen bizüm ferzendimüzsün. Bizüm evlâdımıza kimse dahl idemez ve te'sîr-i tasarruf tarîkına gidemez.

Nakl itdi bir dânişmend-i kebîr ve eyitdi ol hûşmend-i dil-pezîr ki: İttifâk azm-i sefer-i Irâk eyledüm. Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* fukarâsından ba'zı kimseler muvâfakat ve mürâfakat itdiler. Ol yola benümle bile gıtdiler. Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Mennân çün menzilümüz şehr-i Simnân oldu, “Bu diyârda Emîr Muhammed nâm bir azîz-i enâm var. Hazret-i Hâce'nün [121b] cümle-i ahıbbâsından ve zümre-i elıbbâsındandır.” diyü işitdük ve anun ziyâretine gıtdük. Esnâ-i kelâmda su'âl olundu ki: “Hazret-i Hâce'ye incizâbınıza sebeb ne vâkı' oldu ve bîğâne hicâbını ref' eden aceb ne dâfi' oldu?” Eyitdiler: “İnâyet-i İlâhî ve hidâyet-i nâ-mütenâhî birle

1 Metinde sehven صحتن şeklinde imlâ edilmiştir.

bir gice vâkı'ada görürüm bir suffa-i safâ ve kubbe-i ıstifâda Muhammed Mustafâ -sallallâhu aleyhi ve âlihî mâ-dâmeti'l-mürüvve ve's-safâ¹- hâzır olmuşlar ve ekâbir-i ümmetden biri bu hakîrün ahvâline mültefit olup nâzır olmuşlar. Şek yârândan² ola veyâhud râvîden ola. Yanında bir azîz-i nûrânî bile ihâta eylemiş nûrânî bile³ tazarru' u niyâz ve meskenet ü i'zâzla iltimâs u istimdâd itdüm ve **eyitdüm**: “Ben sizün bereket-i ahdinüze ve şeref-i sohbetinüze iremedüm ve mübârek cemâlinüzi görüp gönlinüze giremedüm. Bana çâre nedür ve tedbîr ne nesnedür?” **Buyurdılar** ki: “Bizüm hayr ve bereketimiz dilerse [122a] ve şeref-i sohbetimiz istersen bu azîzi kendüne yâr eyle ve sohbetin ihtiyâr eyle.” diyüp nâm-ı şerîfin zikr itdiler.

Şî'r: Çün uyandum ol uyhudan ey yâr
Hâb-ı gaffetden oldu dil bîdâr

Hazret-i Hâce'nün mahabbeti gönlüme düşdi, bâlûme zenbûr-ı aşk üşdi. “Ol bülbül-i gülşen-i ünsi ne yerde bulam ve ol tûtî-i nişîmen-i kudse kande vâsıl olam?” diyü nâlân ü zâr ve figândan bîzâr oldum. Sûretinün sıfâtın ve şeklinün kıyâfetin bir [kitâb] zahrına yazdum. Bunun üzerine yedi yıl geçdi. Bir gün bâzârda hayrân ve zâr, bir bezzâr dükkânında ve hırs u âz kânında ben bende oturdum ve gâh ü bî-gâh Hâce hâtırasın gönlüme götürürdüm. Bir kimesne gelüp ol dükkânda oturdu ve metâ'-ı gam u gussayı kalbümünden götürdi. Özinde mehâbet âsârı zâhirdi ve sözinde salâbet envârı zâhirdi. Çün gözüm mübârek yüzine nazar itdi, kitâb zahrına yazdugum [122b] evsâf-ı sâf gönlüme güzer itdi. Bâlüm mütehayyir ve hâlüm mütegayyir oldu. Hâsıl-ı kelâm bir zamândan sonra kendümi cem' eyledüm. Pervâne-i bâl-i bî-per ü bâl-i perîşân-hâlüme cemâlin şem' eyledüm. Hezâr acz ü meskenetle ve bî-şümâr tazarru' u mezelletle ol Hâce'yi bu bende-hâneye da'vet itdüm. Lutf-ı tâm itdiler, da'vete icâbet idüp kıyâm itdiler. Edeb[e] ri'âyet itdüm. Akablarınca gitdüm. İşârete hâcet olmadı ve ihtiyâc-ı delâlet olmadı. Çün menzîlûme irdiler ve kitâb-hâneye girdiler, kitâblar içinden ol kitâbı buldılar. “Bunda ne yazdun?” diyü fakîre müteveccih oldılar. Hayretüm ziyâde oldu ve dehşetüm meyli izdiyâde oldu. Pes andan, keremlerinden bendelige kabûl itdiler ve kapularında kul itdi-

1 “Ve'l-mürüvve ve's-safâ” ibâresi mükerrer yazılmıştır.

2 Metinde “şükr-i bârândan” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 “Nûrânî bile” ibâresi mükerrer yazılmıştır.

ler. Râvî **eydür**: “Ol Mîr Mahmûd’da ve ol pîr-i mes’ûdda Hazret-i Hâce’ye kemâl-i mahabbeti berekâtında hâller ü kâller müşâhede itdüm ki ta’bîre ve takrîre gelmez.”

Nakl itdiler [123a] Alâüddîn Attâr *-attarallâhu türbetehû ve kessere kurbetehû-* ki eyitdiler: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Buhârâda oldukları zamânda ve ol cây-ı dil-ârâda temekkün buldukları avânda bir gice mahall-i Kelâbâd’da bir dervîşün menzilin müşerref idüp hâzır olan ve feyzine muntazır olan dervîşler cem’ olmuşdı ve gönül pervânelerine şem’ olmuşdı. Ol hâlde Hazret-i Hâce ol gice Mevlânâ Necmüddîn’e bakup hukûk-ı İlâhîden ba’zı menâhî add itdi ve eyitdi: “Fülân ider misin ve fülân ider misin?” Âhir Hâce-i Fâhir, Mevlânâ Necmüddîn’e eyitdi: “Ma-hasal sana her ne dersem sözüm tutar mısın ve anunla amel tarîkına gider misin?” Mevlânâ eyitdi: “Belî iderem.” Girü Hazret-i Hâce eyitdi: “Eger sana uğrılık emr itsem anı da ider misin? Doğruluk emrine imtisâl ettiğin gibi anı da ider misin?” Mevlânâ eyitdi: “Anı idemezem, hakk-ı abddür. Ol ulu isyân yolına gidemezem. [123b] Zîrâ anlar hukûku’llâhdur ve kerem-i İlâh bî-hadd ü bî-iştibâhdur ve bu hakk-ı abddür. İhtimâl-i afv bunda gâlib degül. Anun-çün mutî‘ olmazam.”

Şî‘r: Anda çün afv ihtimâli ol kadar gâlib degül
Bende ol emr ile me’mûr olmaga tâlib degül

Ol böyle diyicek Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* eyitdiler: “Çün emrimüz yirine getürmezsin ve maslahatımız bitirmezsın, sohbetimiz terk eyle ve bizden müfârat fikrünü kalbinde berk eyle.” Derhâl Mevlânâ munkabız olup endûh-ı enbûh müstevlî oldı. Kavî ıztırâba düşdi. Bâline zenbûr-ı belâ üşdi. Hâce’nün sohbetinden ferâgat kılamadı ve nice ideceğin bilemedi. Hâzır bulunanlar Hazret-i Hâce’den çok tazarru‘ itdiler, Mevlânâ’nın afv olunmasın tevakku‘ itdiler. Sözlerin kabûl kıldı, Mevlânâ’yı girü makbûl kıldı. Andan Hazret-i Hâce ol [124a] meclisden çıkup Bâb-ı Semerkand mahallesine gitdiler. Dervîşler muvâfakat ve mütâba‘at itdiler. Bir mevzi‘a geldiler. “Bu hâneyi delün ve fülân mekânda bir çuval esbâb var, alın gelün!” diyü dervîşlere emr kıldılar. Hâneyi delüp vardılar, ol çuvalı bulup

taşra çıkardılar. Hâce'nün huzûrına getürdiler. Hazret-i Hâce dervîşlerle bir köşeye çekilüp bir sâ'at oturdılar. [Bir] zamândan sonra kelb ürüdi ve hiss ü hareket belürdi. Hazret-i Hâce mezkûr Mevlânâ Necmüddîn'i ba'zı dervîşlerle ol tarafa gönderdi. Varup kulak urdılar ve tefahhus idüp gördiler; ugrılar gelmişler, evün ol bir cânibin delmişler. "Bizden mukaddem ayyârlar ırmış, evi delüp girmiş!" diyü birbiriyle söyleşürler. Dervîşler bu hâli görüp mütehayyir oldılar. Hazret-i Hâce'ye geldiler ve hâli i'lâm kıldılar. Meger hâne sâhibi bâğa gitmişdi. Evin Hakk'a ısmarlayup [124b] âlem-i ferâğa gitmişdi. Yarındası Hazret-i Hâce ol çuvalı ve ol raht ve mâlî sâhibine gönderdi. "Dervîşler gice bu cânibe gelmişler, bu çuvalı ayyâr elinden almışlar diyün!" diyü ısmarladı. Andan Mevlânâ Necmüddîn'e teveccüh itdi ve eyitdi: "Eger ibtidâdan bu kazıyyeyi kabûl ideydün ve didigümüz tarîka gideydün senden niçe hizmetler sâdır olaydı ve sana niçe hikmetler zâhir olaydı." Mevlânâ işine nedâmet itdi ve kendüye garâmet ü melâmet itdi. Bu hâl Hazret-i Hâce'ye bir cemâ'atin hüsn-i i'tikâdına sebep oldı ve i'timâdı olanların izdiyâdına sebep oldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol vakt-i bî-makt ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Merv'e varmışlardı, sohbetinde mukîm ve hizmetinde müs-takîm idüm. Her dervîşe hâlince ve tahammül-i bâlince hilâf-ı tabî'at bir kâr ve muhâlif-i nefis efkâr [125a] ve ezkâr buyurmuşdı ve kâr ü bârların kayurmuşdı. Beşeriyet muktezâsınca ve âb ü gil iktizâsınca hâtıruma hâtıra erdi; neyl-i kâr-ı mu'tâd ve meyl-i ehl ü evlâd bana teşvîş virdi. Ol esnâda birâderüm mevte haberi irdi. Mîr Hüseyin ki hizmetlerinde mukarreblerinden ve sohbetlerinde mühezzeblerinden idi, ana tazarru' itdüm ki "Birâderümün fevti haberin işitdüm. Hazret-i Hâce'den bir münâsib mahalde icâzet aliver." diyü tevakku' itdüm. İttifâkan Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- cum'a namâzın kıldıkdan sonra Mîr Hüseyin münâsib düşürüp birâderüm mevtni zıkr eyledi ve bana taleb-i icâzet fıkır eyledi. Hâce'ye buyurdılar ki: "Mîr Hüseyin bu sözi sen kimden işitdün? İşde birâderinün bûyı geliyorur. Ol ölmemişdür ve fevt olmamışdur." Bu sözi tekrâr itdiler ve eyitdiler: "Anun bûyı yakın yerden gelür." Ancak Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Mîr Hüseyin'le bu sözde iken birâderüm [125b] Şemsüddîn gelüp

irdi ve Hazret-i Hâce'ye selâm virdi. "Aleyke" alup buyurdılar ki: "Mîr Hüseyin! İşte Şemsüddîn geldi!" Hâzır olan cemâ'at müte'accib oldılar. Ehl-i hâle münkir olan erbâb-ı hamâkat safâ-yı hâtır kesb idüp i'tikâd ü i'timâd cânibine münkalib oldılar.

Nakl itdi Hazret-i Hâce'nün ahibbâsından biri ve fukarâsından bir vaktine hâzırı eyitdi: Ol zamânda ve ol avânda ki çâk¹ Deşt-i Kıpçak'dan asker-i azîm gelüp şehr-i Buhârâ'yı hisâr kıldı ve bu hâli ehl-i hisârun kârın âh ü efgâna sebep-i inhisâr kıldı. Halkun niçesin helâk itdi ve niçesin esîr-i bend ü fitrâk idüp alup gitdi. Birâderüm dahi esîr oldu. Pederüm ol sebebeden şikeste-hâtır ve dil-gîr oldu. Her zamân ol pîr-i na-tüvân bana eydürdi: "Eger benüm rızâmı dilersen birâderün halâs olmasın taleb it! Ticâret tarîkıyla Deşt-i Kıpçak'a git!" Çün Hazret-i Hâce'ye [126a] -*kuddise sirruhû*- irâdetüm vardı ve mahabbeti gönlüme yârdı. Her işde anunla meş-veret ve her emrümde anlara mürâca'at iderdüm. Bu husûsda danışdum ve önün sonın sanıştım.² Buyurdılar ki: "Eglenmeyüp gitmek gereksin ve vâlidin rızâsın tahsîl itmek gereksin ki bunda sana çok türlü sa'âdet görinür." Bu sözden safâ-yı kalbe irdüm ve bir mikdâr nesne mu'âmele olur ki murâddan ön veyâ sonra virilür, selâmetî gibi ve şükrâne gibi virdüm. Kabûl itdiler, girü bana virdiler. "Bunu sakla, sana sebep-i bereket ola!" dediler. Mübârek nefeslerinden kalbüme safâ-yı hâtır yol buldı ve ol sefer şiddeti mülâhazası zâyil oldu. Emirlerine imtisâl idüp ol cânibe gîtüm. Az zamânda girü Buhârâ'ya müteveccih oldum. Sehl metâ'la çok fâyideler itdüm. Birâderümü Hârezm'de buldum. Çün kenâr-ı deryâya irdük ve gemiye girdük, nâgâh rûzgâr-ı [126b] muhâlîf oldu ve gemide âdem çoğıdı ve yüki hadden artugdı. Hâlimüz helâke karîb oldu. Ehl-i keştî, kûhî ve deştî feryâd ü figâna başladılar. Her kişi i'tikâdî ve i'timâdî olduğu azîzi yâd eyledi ve andan istimdâd eyledi. Ol cümleden biri belki cümlesinün vaktine hâzırı Hazret-i Hâce'yi yâd eyledi. Anun yâdıyla gönlümü şâd eyledi. "Ahibbâyâ müştebih olasin, bir mühimmün olduğu vakt bize müteveccih olasin!" diyü buyurdıkları hâtıruma hutûr itdi. Teveccühe ve tazarru'a baş-

1 Çak (çav, çah, cak, çık): 1. Ta, tam, tamam. 2. Sıf, salt, sade, yalnız, safi, halis.

2 Sanışmak: 1. Düşünmek, mülâhaza etmek. 2. Birlikte düşünmek.

ladum. Derhâl gördüm Hazret-i Hâce zâhir oldu. Bî-ihitiyâr selâm virdüm. Anlarun bereketiyle bir lahzada bâd sükûn ve mevc hiffet buldı. Ba‘dehû ki be-selâmet-i bî-melâmet birâderi Buhârâ’ya getürdüm ve vâlidün gönli murâdın yirine yitürdüm, Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* hizmetine yügürdüm¹ ve mübârek cemâlini gördüm. Tebessüm itdiler ve eyitdiler: “Selâmuna cevâb virdük, [127a] işitmedün mi?” Didüm ki: “Belî, işitdüm!” El-hak bu husûs bana sebep-i hulûs oldu ve Hâce’nün mahabbetiyle kalbüm ve kâlebüm doldı.

Nakl itdiler Hindistân tarîkatun tûtî-i şekker-kandı Şeyh Abdullâh Hucendî’den ki, anlar eyitdiler: Hazret-i Hâce’ye irtibâtımuza sebep-i aceb bu vâkı‘ oldu ki; hizmet-i şerîfleriyle müşerref olmazdan niçe yıl mukaddem, bana cezbe-i azbe ârız u mu‘ârız olup tururdu. Derûnum ve birûnum bu tâyife-i hâyifenün mahabbetiyle tolup tururdu. Bî-sabr u ârâm oldum ve galebe-i hâle râm oldum. Hucend’den gitdüm ve zann-ı me’lûfu terk itdüm. Gezerdüm her kande ki tâlib sezerdüm. Âhir Tirmizî’e geldüm. Hâce Muhammed bin Alî Hakîm Tirmizî *-kuddise sirruhû-* mezâr-ı müteberrikesine irdüm. Çün ziyâret için içeri girdüm, galebe-i hâlden ve cezbe-i bâlden edebde kusûr itdüm ve hâdim-i mezârı ol ecilden bî-huzûr itdüm. Beni incitmek istedi. Sonra fırâsetle hâlüm bildi, beni ma‘zûr kıldı. Andan [127b] kenâr-ı âba vardım. Anda bir mescidde hâba vardum. Gördüm iki pîr-i nûrânî geldiler ve bana iltifât kıldılar. Biri **eyitdi**: “Bizi bilür misin? Ben Hâce Muhammed bin Alî Hakîm Tirmizî’yem ve bu Hâce Hızr’dur. Kendüne teşviş virme ve zahmete girme. Sen[ün] taleb itdügün şimdi ele girmez ve murâdun bu yakın el virmez. On iki yıldan sonra Buhârâda Hâce Bahâüddîn zuhûr bulsa gerek ve kutb-ı zamân olsa gerek. Nasîbin andadur.” Bu vâkı‘adan bana bir mikdâr tesellî hâsıl oldu ve gönlüme biraz sükûn vâsıl oldu. Aceleyi dilden götürdüm. Girü Hucend’e vardum oturdum. Bir gün bâzârda hazîn-i zâr ve vâlih ü bî-karâr gezerken gördüm bir mescid öninde iki kişi söz söyleşürler. Gâh egleşürler ve gâh ağlaşırlar. İstimâ‘ itdüm durdum. Meşâyih kelimâtı idügin bildüm. Bî-ihitiyâr anlara meyl kıldum. Varup ta‘âm getürdüm ve bir mikdâr [128a] bile oturdum.

1 Yügürmek, (yüyürmek): Koşmak, hızlı gitmek.

Esnâ-yı kelâmda ve hengâm-ı ta'âmda birbirine eyitdiler: “Bu, dervîş-i tâlib ancak ve buna cezbe gâlib ancak. Bu lâyıkdur ki bizüm sultânımız ve şehri dilde hânımız İshâk Hâce hizmetinde ola ve hizmetiyle sohbetine takarrüb bula.” Tefahhus itdüm ve ma'lûm idindüm ki İshâk Hâce İsbîcâb¹ nevâhîsinde olurmuş. Girü ıztırâb itdüm. Hucend'den azm-i İsbîcâb² itdüm. Âhir makâmın buldum ve sohbetiyle müşerref oldum. Bî-şümâr keremler ve bisyâr lutflar gösterdiler. Bir ferzend-i ercümendleri vardı, yüzinde envâr-ı kabûl peydâ ve sözünde âsâr-ı sa'âdet hüveydâ ve âşikâr idi. Bir gün pederine hitâb itdi ve **eyitdi**: “Bu, dervîş-i derd-mend ancak ve miskîn ü müstemend ancak. Bizi terk itmese ve sizün hizmetünüzden gitmese.” Pîr-i pür-tedbîr giryân olup didi ki: “Ey püser! Bu dervîş-i nîkû-sîret Hâce Bahâüddîn Nakşbend [128b] ferzendidir. Bunun pîri Buhârâda zâhir olsa gerek ve nâm-ı pür-ihtirâmı âleme tolsa gerek. Biz buna tedbîr ve te'sîr idemeyiz. Biz bende, ol Hâce-i bî-nazîr izine gidemeyiz.” Çün ol vâkı'a, bu vâkı'a mutâbık çıkdığın gördüm, nasîbüm kimden idüğün bildüm ve birkaç gün hizmetinde turdum. Andan azm-i Hucend kıldum. Ol beşârete nâzır ve bu beşârete mütevakkıf ve muntazır oldum. Müddet-i medîd geçdi ve gündün sonra derûnumda Buhârâ'ya bir takâzâ peydâ oldu ve ol diyâr-ı Yâr-i dil-ârâya iktizâ hüveydâ oldu ki bir ân sâbır olımadum ve bir zamân te'hîr ü tevakkufa kâdir olımadum. Bî-ihtiyâr varup yola girdüm. Çün Buhârâ'ya irdüm, gördüm ol vakt olmuş ve nâm-ı şerîfi âleme tolmuş. Âsitâne-i sa'âdet-âşiyânelerine varup yüz sürdüm. Mübârek cemâllerin gördüm.

Şî'r: Çün gördi beni tebessüm itdi
[129a] Ol tûtî-i cân tekellüm itdi

Ve bana hitâb idüp eyitdi: “Ey Abdullâh Hucendî! Hoş geldin! Üç gün kaldı ki ol on iki yıl tamâm ola ve ol va'de-i Hâce-i Muhammed İmâm ve Hakîm-i hüâm ola.” Bu beşâretten hâlüm tagayyür ve bu işâretten bâlüm tahayyür buldı. Ufk-ı âb ü gilden subh-ı sa'âdet tâlî' oldu ve ten ü cân ü dilden mihr-i mahabbet³ lâmi' oldu. Nazar-ı ayn-ı inâyet ve eser-i dî-

1 Sehven “سنجاب” şeklinde imlâ edilmiştir. İspîcâb: İsfîcâb veya Akşehir adıyla da anılan Sayram kasa-bası.

2 Sehven “سنجاب” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Metinde “mihr ü mahabbet” şeklinde imlâ edilmiştir.

dehâ-yı hidâyet irüp beni bendelige ve bu hâki efkendelige kabûl eylediler. Ölünce ve fâni olunca kapularında kul eylediler. Hizmetinde olan dervîşler ve sohbetinde bulunan bî-teşvîşler hâlûmi istifsâr ve istikşâf itdiler. Ser-güzeştümi ve seyr-i kûh u deştümi bilüp Hazret-i Hâce'nün keşfine insâf ve kerâmetine i'tirâf itdiler.

Nakl itdiler ba'zı dervîşler ki Mısır-ı¹ hakikatün kandı, Baba Sâhib Semerkandî kendü hâinden hikâyet itdi ve eyitdi [129b] ki: Çün Hazret-i Hâce² -*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- münâcât ve kerâmâtta meşhûr oldu ve âlemlere toldı, anları görmek emniyyetine ve hâk-i pâylarına yüz sürmek niyyetine Buhârâ'ya müteveccih oldum. Çün şehre vusûl buldum, hiç nesneye mukayyed olmayup sa'âdet-hânelerin sordum. Ol tarafa giderken gördüm bir cemâ'at-i nûrânî önümce giderler. Hâtıruma geldi ki "Bunlar Hazret-i Hâce ahibbâsından ve kendü ashâbından ola." Bu fikr bâlûme nûrâniyyet viridi ve bu zikrden hâlûme rûhâniyyet irdi. Gönlüme bu geldi ki: "Çün Hazret-i Hâce'ye buluşam, bana ta'alluk ve temelluk gösterüp kalbinde yer vire ve bir kâse şîr ya'nî kaymak vire. Bana kimse şerîk olmaya ve benden gayrı kişi ol ta'âmdan nasîb bulmaya." Bu endîşeyi itdüm ve aceyleytle gitdüm. Çün akablarından yitdüm, beni gördiler dahi turdılar.

Şî'r: Aralarından bir azîz-i nûrânî
Ki eylemişdi ihâta nûr anı

[130a] Benden yana ikbâl itdi ve bana istikbâl itdi. Çehresinde velâyet âsârı, cebhesinde sa'âdet envârı, ol âlemün mihr-i tâb-dârı bu zerre-i bî-mikdârı kenâra çeküp "Hoş geldün eyâ Sâhib-i Semerkandî!" didi iki kerre. Ma'a hâzâ beni hergiz görmemişdi. Dehşetden mütegayyir oldum ve nâmum bildiklerine mütehayyir oldum. Andan kelâma bünyâd urdılar. Ekâbir-i Semerkand ahvâlinde sordılar. Çün menzil-i şerîflerine geldük, bir mikdâr oturdılar. Andan sonra taşra çıkup bir etmekle bir kâse süt getürdiler ve yanuma oturup "Senün nasîbündür, kimesnenün senünle şirketi yokdur!" didiler ve âheste kulaguma eyitdiler: "Bu kadar nesne ile

1 Metinde "Mısır" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Metinde "Hâce'nün" şeklinde imlâ edilmiştir.

fukarâyı tecrîbe itmek münâsib degüldür.” Bu sözden hayretüm ziyâde oldu ve ol demden i’tikâdum ve i’timâdum meyli izdiyâde oldu.

Nakl itdi bir dervîş ki Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* sohbetine mülâzımdı ve hizmetinden ayrı [130b] olmamak ve mahabbetinden ayrılmamak üzerine lâzım idi ve eyitdi ki: Kurbân Bayramı ve Arafât hengâmı idi. Makâm-ı ma’rifetden söz söylerlerdi ve sıfat-ı mahabbetden beyân eylerlerdi. Hâtıra bu hâtıra geldi ki “Hazret-i Hâce bana icâzet virseler, vâlidelerine “mübârek bâd-ı îd-i sa’îd” itsem ve bir halvet makâmında bana kifâyet idecek ta’âm virseler yisem ve şükrin disem. Dahi üç diremlik rüste¹ ve üç diremlik müjâne-i şûr² ve üç diremlik bâdâm virseler.” Çün musallâdan geldiler, bana hitâb itdiler ve eyitdiler te’kîd-i îd ile:³ “Mübârek bâd-ı îd-i sa’îd eyle!” Andan sâhib-i makâma hâne-yi hâlî kılmagı emr itdiler, kim var ise gittiler ve bana kifâyet idecek ta’âm virdi. Ol esnâda bir kişi içeri girdi, bir mikdâr rüste hediye getürdi. Behâsın sordılar. “Üç dirhem.” didi. Bir kişi dahi bir tabakda biraz müjâne-i şûr getürdi. [131a] Anı dahi bana i’lâm için kıymetini “Nedür?” diyü buyurdılar. Ma’lûm oldu ki üç direm idi. Bir kimse dahi üç direm hediye getürdi. Anı dahi bana havâle itdiler. Bildüm ki behâ-i bâdâmdur ki bana nevâle itdiler. Andan bana müteveccih olup eyitdiler: “Sen[ün] bugün bizden istediklerin cümlesi ele girdi ve kamusu el virdi. Ammâ bu üslûb meslûbdur ve bu iş kâr degüldür ve bu cünbüş münâsib olmak her bâr degüldür. Bunı itme ve bu yola gitme. Bunun sebebiyle kendümüzi meşgûl itdün ve ol âlemden nüzûl itdün.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Çün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* def’a-i ûlâda sefer-i Hicâz’dan mürâca’at kıldı ve Mâhân’a⁴ geldi, Mevlânâ Muhammed Herevî dimekle ma’rûf ve dîn için gam yimekle mevsûf bir dânişmend-i hûş-mende derd-i taleb vâkı’ oldu. Her kâr ü bârdan geçüp ve mâl ü menâlin saçup işin gücin koyup Hazret-i Hâce’ye bile uyup Bag-

1 Yeşermiş bir bitki çeşidi.

2 Mercimek, pirinç ve buğday benzeri bitki.

3 Metinde bu kelimeden sonra “Validemün yanına varup” ifadesi ilave edilirse cümle daha iyi anlaşılacaktır.

4 Merv’in köylerinden biri.

dâd'a geldi. **[131b]** Ana eyitdiler: “Makdûrımız dirîg-i küll-i masrûfdur ammâ zamânına mevkûfdur.”

Bir gün ki dervîşlerden cem‘-i kesîr ve cemm-i gafîr hâzır olmuşdı ve Hazret-i Hâce’nün -*kuddise sirruhû*- mübârek beşeresinde âsâr-ı cezbe-i hâl ve envâr-ı galebe-i bâl zâhir ü zâhir¹ olmuşdı, yârân-ı vefâ-dârâna hitâb itdiler ve eyitdiler. “Ol zamân ki tâlib-i râgıblar ana makarr ve âşık-ı sâdıklar andan yana müteveccih ve muntazırdur, şimdi irişdi.” Böyle diyüp Mevlânâ Muhammed’i katına okudu. “Vâkıf ol ki nasîb bulasın ve mütenebbih ol tâ hissedâr olasın” dedi. Ve dahi mübârek müsebbihasin² Mevlânâ’nun dizi üzerine kodı. Derhâl mütehayyir oldu ve hâli mütegayyir oldu. Hazret-i Hâce anı girü kendüye getürdi. “Kendüni cem‘ eyle, zamân geçer ve konan göçer.” diyüp evvelki gibi itdi. Girü Mevlânâ aklın yitürdi ve kendüden gitdi. **[132a]** Üçüncide kendüye getürdi, âgâh itdi ve eyitdi: “Gözün aç ve gönlünden havâtırı saç. Gâfil olma ki vakt be-gâyet az kalmışdur ve hayret almışdur.” Bu kerre ve bu merre Mevlânâ ihtimâm-ı tamâmla Hâce-i Hümmâm’a müteveccih oldu. Himmetler ve merhametler buldı. Bu hâl üzere bir mikdâr zamân devr itdi. Ol zamânda Mevlânâ’nın hâtıra-i fâtırası munkalib ve mün‘akis olup Hazret-i Hâce’yi bî-huzûr itdi. Pes eyitdi: “Ey Müslimânân! Ne Bâg-ı Zâgân³ vaktidür. Belki teveccüh ü iz‘ân ve tenebbüh-i ikân vaktidür!” Çün Mevlânâ Hâce’den bu kelâmı işitdi, girye ve efgânı kendüye iş itdi. Câmesin çâk ve nâleden hâzırları gam-nâk eyledi. Ammâ ehl-i meclis sebeb neydüğün bilemediler ve Hâce huzûrunda istifsâr-ı hâl kılamadılar. Çün sohbet âhir oldu ve ıztırâbı sükûn buldı, istihbâr-ı mâfi’l-bâl itdiler ve Bâg-ı Zâgân’dan suâl itdiler. Mevlânâ Muhammed Herevî **[132b]** sebebin âşıkâr itdi ve eyitdi: “Herât’da bir yâr-i vefâdârım ve gam ü şâdide hevâdârım vardı. Bir gün Bâg-ı Zâgân’da derd-i dilden ve zahmet-i âb ü gilden kelimât iderdük. Bana vasiyyet itdi ve eyitdi: “Eger sana sa’âdet ire ve devlet el vire, Hak Te’âlâ -*azze ve alâ*- dostlarından birine irişüp hizmetiyle aklun medhûş ve sohbetiyle kalbün pür-cûş idesin, ol demde olmaya ki beni ferâmûş idesin.” Gördüm ol zamân oldu, gönlüme geldi ki “Vakt-i Bâg-ı Zâgân oldu.” Hazret-i Hâce hâtırumdaki hâtıraya

1 Zâhir: Parlak.

2 Sağ elin şehadet parmağı.

3 Metinde “bâg ü zâgân” şeklinde imlâ edilmiştir. Bâg-ı Zâgân; Herat şehrinde bir bağ ismidir.

muttali‘ olduğundan bana bir aceb hâl geldi. Hayret ü dehşetden akluma ihtilâl geldi. Giryân ve zâr ü nâlân ve bî-karâr olduğuma sebep buydı. Bunca yıllardur ki pâ-yi taleble ve asâ-yı derd ü ta‘abla illeri ve vilâyetleri gezerin, kande ki bir ehl-i velâyet sezerin, buncılayın kimseye irmedüm ve [133a] bunun gibi kimse görmedüm. İ‘tikâdım budur ki bu diyârda belki bu rûzgârda bunun misli hâtıraya vâkıf, ârif-i sâhib-ma‘ârif kişi olmaya ve bu kâr bundan özgenün işi olmaya.

Nakl eyledi Hazret-i Alâüddîn Attâr -*attarallâhu türbetehû mâ tekâtare’l-emtâr*- eyitdi ki: Hazret-i Hâce’nün huzûr-ı pür-hubûrında hâzır idüm ve akvâl ü ahvâline cân ü cânândan ta‘allüm ve telemmüz niyyetiyle nâzır idüm. Yevm-i gaymda¹ “Şems zevâl buldı mı ve namâz-ı zuhra vakt oldu mı?” didiler. Olmamak i‘tikâdında idüm. “Henûz zevâl bulmadı ve nısf-ı nehâr olmadı.” didüm. “Semâya nazar eyle ve hükm itmeden hazer eyle.” didiler. Çün öyle didiler, göge bakdum. Sehâb nâ-yâb olmuş, her tarafda feth-i bâb olmuş, melâ’ike-i semâ niyâza meşgûl olmuşlar, ümmet-i Muhammed’e teşebbüh idüp namâza meşgûl olmuşlar. [133b] Taksîrüm bildüm. Hicâbumdan zemîne nazar kıldum. Niçe müddet sebep-i inkisâr oldu ve işüm nedâmetden istigfâr oldu.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler ki: Hazret-i Hâce’nün dervîşlerinden biri Alâüddîn Attâr’a, ol merd-i hüşyâra keyfiyyet-i dilden su‘âl ve gönül-den istifsâr-ı hâl eyledi. Meger meşgûl idiler. “Ma‘lûmumuz degül.” didiler. Ve dervîş eyitdi: “Benüm katumda şöyle ma‘lûm ve böyle mefhûmdur ki gönül üç günlük hilâl gibidür.” Hâzır olan dervîşler bu husûsı Hazret-i Hâce’ye arz itdiler. Anlar buyurdılar ki: “Dervîş gerçek söyledi. Şu ma‘nâya ki kendü gönli hâlin beyân eyledi. Lâkin hakikat-i dil dâyre-i beyândan bîründür.” Böyle diyüp Alâüddîn Attâr’ı katına da‘vet eyledi. Lutf yüzün gösterüp nazar-ı himmet eyledi. Mübârek kademlerin anun ayakları üzerine kodı. [134a] Kim bile ne didi ve ne okudı? Attâr-ı şeker-güftâra azîm hâl müstevlî oldu ve kendü kendüden gitdi ve kendüyi güm itdi. Çün ifâkat

1 Yevm-i gaym: Bulutlu gün.

buldı, “Gördüğün hâli şerh eyle ve mümkün oldukça söyle!” diyü buyurdılar. Emre imtisâl idüp ve keşf-i hâl-i bâl idüp eyitdi: “Gönül hâlin şöyle bildüm ki cümle mevcûdâtı ve cemî‘-i mahlûkâtı kendümde müşâhede kıldum.” Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: “Kendü gönlün hâlin bilmişsin ve anı müşâhede kılmışsın ve illâ kanda kâdir olasın ki gönül hâlin kemâ-hüve hakkuhû idrâk edebilesin ve tafsîlin beyân kılabillesin? Gönül ululuğu vasfa gelmez. لَا يَسْغِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي وَلَكِنْ يَسْغِي (لا يَسْغِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي وَلَكِنْ يَسْغِي) ki hadîs-i kudsîdür, anun sırrın ol kişi ma‘lûm idinür ki gönül neydüğün ve ol kimse anlar ki dil niceyidüğün fehm kılır.

Nakl olunur Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* [134b] bir gün Bâg-ı Mezâr’da² bir zemîn-i penbe-zârda bir dıraht-ı nîk-bahta mübârek arkalarından virüp oturmuşlardı ve Mîr Hüseyin ki hizmetinde makbûl olmuşlar idi, ba‘zı fukarâ-y-ıla penbe³ kârına meşgûl olmuşlar idi. Ve bâg-ı tarîkatün şimşâdı Hazret-i Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetü’l-Hâdî-* dahi kasaba-i Gadyût’daki⁴ dervîşlerle Hazret-i Hâce ziyâretine gelmişlerdi. Hazret-i Hâce Mîr Hüseyin’le kelimât iderlerdi. Esnâ-i kelâmda ol Müstesnâ-i Enâm eyitdi: “Bu husûsda hak kankımız cânibindedür.” Mîr Hüseyin sâkit oldu. “Sizün cânibinüzdedür.” demek gerek idi. Egerçi zâhiren kendü tarafında olsa dahi bu söz yigrekdi. Zîrâ takvâda olan, hâcesinün ümmetidir ve anunçün ki ana ittibâ’la bulmuşdur, ümmîdür. ⁵ (الشَّيْخُ فِي قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ) kelâm-ı ma‘kûl ve peyâm-ı menkûldür. Hazret-i Hâce’ye gayret-i velâyet hücum itdi ve gayret-i te’dîb ü terbiyet [135a] sücûm itdi. Mîr Hüseyin’e sıfat-ı heybet ve hâlet-i salâbet birle nazar eyledi ve ol nazar ana derhâl eser eyledi. Bî-tâkat ü bî-karâr ve hor ü zâr olup zemîn-i penbe-zâra düşdi. Başı ve boynu yere gömüldi. Öldi sandılar. Hâzır olanlar ve bu hâle nâzır olanlar ibret alup ve hayretde kalup inkisâra düşdi. Kimesnenün zehresi olmadı ki izhâr-ı merhamet ide ve bir kişinün behresi olmadı ki ol vâkı‘ olan şenâ’ate şefâ’at ede. Gadyûtî bir mübtedî dervîş vardı, anda bulundu. Şeyh Şâdî

1 “Ben yere ve göğe sığmadım; ancak mü’min kulumun kalbine sığdım.” Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2/195-196, nr. 2256.

2 Kirman’da bir köy.

3 Penbe: Pamuk.

4 Buhara’da bir köy.

5 “Kavminin arasında şeyh (mürşid), ümmetinin arasındaki nebî gibidir.

tarafından ana işâret olundu ki “Senün sözün ma‘zûrdur, mübtedîler ayn-ı ri‘âyetle manzûrdur.” Hazret-i Hâce anun şefâ‘atın kabûl idüp Hüseyin’den yana yürüdi. Mübârek ayagın gögsi üzerine koyup hâkden ref eyledi ve ol hâli giderüp gerd-i melâmetin def eyledi. Çün kendüye geldi, **[135b]** Hazret-i Hâce’nün ayagina düşdi. Özrlr dileyüp çoğ agladı. Hâzırlarun yüreklerin dagladı.

Ve hem ol hâlet-i hâlâtda ve hey’et-i heybetde Hazret-i Hâce’nün mübârek nazar-ı terbiyet-eserleri iki kişiye dahi tokunmuş idi. Bî-hûşluk imâmesi ve medhûşluk hamâmesi anlarun dahi başına konmuş idi. Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce bana eyitdi ki: “Sor anlar kimlerdür?” Görüp geldüm. Didüm ki: “Biri Dervîş Muhammed Zâhid’dür ve biri Dervîş Mahmûd Mücâhid’dür.” Pes Hazret-i Hâce üç def’a sadâ eyledi ve anlara isimleriyle nidâ eyledi. Tâkat buldılar ve ol hâlden ifâkat buldılar ve kemâkân oldılar. Andan Mîr Hüseyin’e “Bâgun havzına gir!” diyü emr idüp buyurdılar: “Meger tenünden ve ser ü gerdenünden hâk ü hâşâk def olsun ve hicâb-ı âlem-i eflâk ref olsun.” diyü hâlin kayırdı. Çün soyunup suya girdi, çok zamân çıkmadı. **[136a]** Pes Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* nidâ itdi ve eyitdi: “Mîr Hüseyin, çık! Yohsa bî-hod olursun ve girü evvelki hâli bulursun.” Fi’l-hâl çıkup hizmetine meşğûl oldı. Te’dibini kabûl idüp maktûl oldı.

Nâkil-i âkil eydür: Mîr Hüseyin’e eyitdüm: “Hâlin nice oldı ve suda eglenmene sebeb ne vukû‘ oldı?” Eyitdi: “Çün suya taldum ve kilim-i vücûdı suya saldum, gözüm açdum ne zemîn var ne âb ne rûz var ne âfitâb! Her cânibe ki nazar itdüm, nûr-ı bî-nihâyet gördüm ve her cânibe ki güzer kıldum, sürûr-ı bî-gâyete irdüm. Ol sebebden bahr-ı hayrete müstagrağ olup kaldum.”

Nakl itdi bir dervîş-i azîz ve bir dil-rîş-i ehl-i temy[î]z eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Kasr-ı Ârifân’dan [Buhârâ] şehrin]e gitdiler. Rikâb-ı hümayûnlarında olan mukarrebelerinden birine bu hakîri gösterüp eyitdiler: “Bu bir kişidür ki dervîşlikden **[136b]** nasîb bulsa gerek ve bundan göge uçmak vâkı‘ olsa gerek.” Mübârek nefeslerin gö-

zedüp muntazır idüm. “Elbette bu bana vâkı’ olur.” dirdüm. Niçe gün hizmetlerinde oldukdan sonra ve sohbetleriyle sa’âdet buldukdan sonra inân-ı cenânum bir cânibe dahi döndürdiler ve beni kendü vilâyetüme gönderdiler. Hâtır-ı âtırlarının iltifât-ı bî-âfâtı berekâtında bu fakîr-den azîm keşf-i hicâblar ve haylî incizâblar zâhir ü bâhir oldu. Bir gün menzilümde niyâzda ve tazarru’ u zârî birle namâzda idüm. Teşehhüdde iken kendümde bir aceb hâl müşâhede itdüm. Şöyle ki, bî-ihtiyâr hemân âsumân cânibine girdüm. Bir yere yitdüm ki akl ile ta’bîr olunmaz ve nakl ile takrîre imkân bulunmaz. Anda ne âsumân var idi ne zemîn ne âfitâb, ol arada yâr idi ve ne mâh ü pervîn. Bir müddetden [sonra], bayağı¹ gibi oldum ve kendümi yirümde buldum.

[137a] **Nakl itdi** bir dervîş ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Kasr-ı Ârifân’da yatsı namâzın kıldukdan sonra mescid önünde turmuşlardı. Namâzdan çıkan ehl-i karye kelâm-ı mu’ciz-nizâmlarına kulak urmuşlardı. Bu hakîrlerine işâret itdiler ve hizmete kabûle beşâret itdiler ve eyitdiler: “Bir mikdâr terengebîn[e]² hâcet oldu. Buhârâ’ya var getir ve bu maslahatı bitür.” Fi’l-hâl an-samîmî’l-bâl emre imtisâl idüp ve imtisâli bilâ-imhâl ü ihtimâl idüp şâdân ü handân revân ü devân oldum. İttifâkan ol kurâ ve âfâkda gürg galebe idüp niçe merdüm terk-i helâke irmişdi. Halka haylî zahmet ve teşvîş virmişdi. Ol vehimle hizmetden kalmadum. Kullığa bel bağladum. Mevî aynuma almadum. Çün Bil-i³ Cebel-i Süleymân’a irdüm ve ol cây-ı bî-emâna irdüm. Gördüm, üç kurt yakın geldiler ve helâkûme kasd kıldılar. Hattâ burunları bana tokundu. Ammâ [137b] ağız açmaga kâdir olmadılar ve zarar kılmaga çâre bulamadılar. Sehl müddetde şehir-i Buhârâ’ya irişdüm, şöyle ki yatsı namâzın henûz kılmışlardı. Terângebîn sezdüğüm yirleri gezdüm. Âhir buldum ve aldum. Girü Kasr-ı Ârifân’a müteveccih oldum. Çün yakın geldüm, yağmur yagmaga başladı. Sür’atle köye irdüm ve mescide girdüm.

1 Bayağı: 1. Evvelki, eski, eskisi. 2. Eskisi gibi.

2 Terengebîn (terângebîn, terencebîn): Horasan cihetinde bazı küçük ağaçlarda hasıl olan bir nevi kudret helvası.

3 Der-kenâr: İsm-i mevzî’.

Bil: Yamaç, dağ beli.

Ol gice bârândan emân olmadı. Hazret-i Hâce'ye mülâkâta imkân olmadı. Çün sabâh oldu ve âlem-i elem zulmetden felâh buldı, namâza gelenler ve giceki kazıyyeye vâkıf olanlar “Dervîş terengebîni getürmemiş ve maslahatı bitirmemiş.” diyü söyleşmege başladılar. Çün Hazret-i Hâce geldiler ve salât-ı subhı cemâ’atle kıldılar, hezâr acz ü niyâzla ve bî-şümâr meskenet ü i’zâzla terengebîni arz eyledüm. “Kurtlar yolına geldi mi ve sana zahmet kıldılar mı?” didiler. Ben eytdüm: “Geldiler ammâ zararları irmedi. Hak -azze ve alâ- [izin] virmedi.” Buyurdılar ki: “Ağızları [138a] bağlıydı. Nice itsünler ve nice incitsünler!” Ol esnâda ehl-i mescid birbiriyle söyleşdiler ve fısıldaşdılar. Hâce eyitdi: “Ne söyleşirsiz ve niye fısıldaşırsız?” Pes izhâr-ı güftâr itdiler ve “Müşkilimüz var.” dediler. Hâce buyurdu ki: “Ana arz-ı hâl idün ve müşkilinüz girü kendüden su’âl idün.” Andan anlar eyitdiler: “Bu gice azîm bârândı. Aceb bu ki postîni ıslanmamış.” Ben eytdüm: “Çün köye yakın irdüm, eser-i bârân belürdi. Acele birle gelüp mescide girdüm.” Anlar eyitdiler: “Yatsı namâziyla bârân mâbeyninde zamân çoğ olmadı. Bir ferseng¹ yeri nice kat kıldun ve girü gelebildün?” Cevâb itdüm ve eytdüm: “Çün bana sa’âdet kapusın açdılar ve üzerüme envâr-ı rahmet saçdılar. Gelmek ve gitmek ne nesnedür ki anı zıkr idersiz ve ta’accüb idüp fikr idersiz?”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce'ye -*kuddise sirruhû-* irtibâtuma ve fukarâsiyla ihtilâtuma sebeb bu vâkı‘ oldu ki âb ü gil iktizâsınca [138b] ve beşeriyyet muktezâsınca mizâc-ı çün-zücâclarına nev’an inkisâr yol buldı. Buhârâdaki dervîşler niyyet-i ibâdet ve emniyyet-i ibâdet itdiler. Cem’-i zâhir ve cem’iyyet-i hâtırla Kasr-ı Ârifân’a gitdiler. Bu hakîr dahi bile gidem. Hazret-i Hâce bunlara beşâset arz idüp telakkî gösterdiler. Neşv-i neşâtta ve bast-ı bisât-ı inbisâtta terakkî gösterdiler. Hüsn-i mu’âşeret itdiler ve bi’z-zât hizmetlerine mübâşeret itdiler. Hizmetinde dervîşler birle varup koyunlar getürdiler ve birin mübârek boyunlarında götürdiler. Hâdimînün hizmetin eylediler, anunçün kim Hudâ öyle diler. Kendüler Bâg-ı Mezâr’da olurlardı, tecerrüd resmince tenhâca ol sebze-zârda olurlardı.

1 Ferseng: Fersah. 3 millik uzaklık ölçüsü.

Nâkil-i âkil eydür: “Bu fakîr-i hakîre emr itdiler ve eyitdiler: Köye var, bizüm evi sor. Eger bir oğlancuk bulursan içeri gönder. Tabha müte’allık esbâb iste. Ve illâ kendün âheste âheste halka-i [139a] kapuya ur ve muntazır ol, tur. İçeriden hiss ü hareket anlarsan esbâb-ı tabh iste, getir. Çün emrleri mücebince köye vardum, bir acûze gördüm. “Şeyh Bahâüddîn’ün evi kandadır?” diyü sordum. Ol mühmile, mühmelâta başladı: “Bunda Şeyh yokdur. Bir ayyâr ve tarrâr var ve bir cellâd ü haddâd var. Ey fülân yirdedür.” diyü gösterdi. Çün emrlerin yirine yitirdüm ve esbâb-ı tabhı alup götürdüm, Hazret-i Hâce’nün huzûr-ı şerîflerine getürdüm. Ammâ acûze-i deryûzenün kelâm-ı pür-melâmî hâtırum müşevveş ve derûnum pür-âteş itmişdi. Bi’z-zât tabha mübâşeret kıldılar ve bana nazar idüp ıztırâbum ve inkılâbum bildiler. “Gitdüğün gibi degülsin. Hikmeti nedür ve sebebi ne nesnedür?” didiler. Bi’z-zarûî söyledüm. Ketme kâdir olmayup bir bir beyân eyledüm. Hiç tınmadılar¹ ve incinmediler. İnân-ı cenânım yine ol cânibe döndürdiler. Sofra istemeğe girü gönderdiler. Yine ol za’îfeye ugradum. Mısra’:

[139b] Hakikatde san cîfeye ugradum

Ben dek² tururken ve kendü hâlümde yürürken habâsetin ziyâde itdi ve eyitdi: “Ol şahs nice şeyhdür ki ne zikri var ne semâ’ı; ne halveti var ne ictimâ’ı.” Dahi beter şikeste oldum. Mütehayyir ve dem-beste oldum. Zîrâ Hazret-i Hâce’nün ahlâk-ı hamîdesine tab’um müncezib olmuşdi ve kalbüm mahabbetiyle tolmuşdi. Tarîka-i ma’lûme üzerine sofrayı taleb itdüm ve Hazret-i Hâce’den yana gitdüm. Çün beni gördi, “Tagayyürün ve tahayyürün ziyâde olmuş ancak” diyüp sebebin sordı, bildi. Pes gayret-i velâyet hücûm kıldı. Mîr Hüseyin bâğdan taşra zirâ’ate meşgûl idi, mukbil ü makbûl idi. Katına kığırdı³ ve didi ki: “Ey yâr-i vefâ-dâr! Yürü var fülân za’îfeye, ol kendüdeki mekr ü âle ve hubb ü hâle bakmayup bize itâle kılan za’îfeye bizden di ki: “Cellâd ben miyüm yohsa sen misün? Cellâdlık yolına kendün girersin ve bize [140a] töhmet idersin.” Eger dirse “Ben kime neyledüm ve nice cellâdlık eyledüm?” Benden nakl et ve eyit ki: “Fülân kimseyle fülân samanlıkda yamanlık itdün. Çün eseri zâhir oldu, fezâhatden kaçdun ve veledi kendünden def idüp fülân yerde defn eyledün.” Ve bana buyurdi

1 Dınmak (tınmak): Ses çıkarmak, önemsemek, dinlemek.

2 Dek: Sessiz, rahat, sakin.

3 Kığırmak: Çağırmak, davet etmek, seslenmek.

ki: “Sen dahi tur, sabrun berekâtında ana olan mücâzâtı ve mükâfâtı varup gör.” Çün Mîr Hüseyin ol sözleri ol yüzüze bir bir didi. Sözüne peşîmân olup hicâb ü hacâletle tolup haylî gam yidi. “Hak Te’âlâ’nun hâsılarından¹ ve menba’-ı ihlâslarından nesne mahfî degülmüş.” diyüp girye vü zârî kıldı ve nedâmet itdi, suçın bildi. Tevbe ve istigfâr sebîline gitdi. Pes Hazret-i Hâce’ye i’tikâdum muhkem ve mahabbetüm ve i’timâdum müstahkem olup istihkâm buldum.

Mütercim-i fakîr ve müte’accim-i hakîr eydür: “Hazret-i Hâce ol nahî-fenün aybın açduğı ta’accüb olunmaya ki bu hâl [140b] ehlu’llâha niçe kişinün hüsn-i i’tikâdına ve ol za’îfenün kuvvet-i istigfâr ve şiddet-i inkıyâdına sebep oldı ve anca münkirlerün inkârdan rücû’ına ve bunca mütekebbirlerün huzû’ına ve huşû’ına bâ’is-i aceb oldı. Hayr-ı kesîr ecliyçün şerr-i yesîre irtikâb, ulü’l-elbâb katında makbûl ve ma’kûldür. Husûsan bu makûle kazıyye-i ma’kûle ekseriyyâ zamân-ı cezbede zâhîr olur. Gayret-i Hak ve ibret-i Fâ’il-i Mutlak’dur ki havâs yüzünden ve ashâb-ı ihtisâs sözinden zâhîr ü bâhîr olur.

Nakl olunur ve beyân kılınır ki Hazret-i Hâce’ye bir gün bir maslahat için orak hâcet oldı, bulunmadı ve kim aldığı bilinmedi. Eyitdiler: “İn-şâallâh bulınur ve kim aldığı bilinür.” Böyle diyüp ferâgat itdiler. Niçe zamân geçdi, bir gün kasaba-i Gadyût’da sâkin olan ve ol emâkinde mütemekkin olan dervîş-i bî-teşvîşlerden birine mektûb yazdılar ki: “Bizüm oragın demiri bir hırkaya sarılı fûlân [141a] kişinün dârında fûlân hânenün sakfına sokulmuşdur. Dârende-i mektûb-ı dirâyet-üslûbla irsâl ü îsâl idesin.” Vâkı’â didükleri gibi bulup gönderdi. Bu husûs niçelerün izdiyâd-ı i’tikâdına sebep olup anca münkirler[i] ehl-i hulûs itmek ile ıslâh u felâh cânibine döndürdi.

Nakl itdi bir dervîş-i azîz ve eyitdi: Ol ehl-i temyîz ki bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- Buhârâ’da, ol ba’le mekân ve ol la’le kân olan Buhârâ’da bir yolca giderken ve ba’zı havâsla musâhabet iderken

1 Metinde “hâsılından” şeklinde imlâ edilmiştir.

Mevlânâ Hüsâmüddîn Hâce Yûsuf *-rahimehu'llâhu ve ezâle anhu't-te'essüf-* ki Mevlânâ Hâfızüddîn Kebîr'e nebîre vâkı' olmuşdı, talebe-i ilmden bir cemâ'atle Hazret-i Hâce'nün mukâbelesinden peydâ oldı. Hâce Hazreti yoldan sapdılar. Ehl-i rüsûm oldukları-çün anların mülâkâtı kapusın yapıldılar. Bir cânibe dahi gitdiler ve gitmede ta'cîl [141b] itdiler. Hâce Yûsuf talebe mâbeyninden ayrılıp Hazret-i Hâce'yi istikbâl itdi ve haylî mesâfe karşı gitdi. Çün yakın irdi, temelluk ve ihtimâm ve niyâz-ı tâmâm birle selâm virdi. Hâce dahi lutfla ve i'zâzla redd-i selâm idüp ikrâm-ı tâm eyledi. Henûz ekâbir-i Buhârâ'dan ve desâtir-i Mâverâ'dan kimse Hazret-i Hâce'yi bilmemişler-idi. Ol sebebdan inâbet ü iyâbet kılmamışlar idi. Nâkil-i âkil eydür: Ol esnâda Hazret-i Hâce bu hakîr-i pür-taksîre nazar itdi ve eyitdiler: "Ulemâ-i Buhârâ-i dehrden ve fuzalâ-i Mâverâ-i nehrden bizümle evvel âşinâ olan bu ulu olsa gerek ve anlardan sohbetimizle rûşenâ bulanlardan bu ulu olsa gerek." Hâce'nün mübârek nefesleri yedi yıldan sonra vâkı' oldı ve eseri zuhûr buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* sohbet-i şerîfiyle müşerref olmazdan evvel Nesef'de sâkin idüm ve ol cây-ı bî-esefde [142a] mütemekkin idüm. Fukarâlarından bir dervîşle münâsebet itdüm ve birkaç gün musâhabet itdüm. Bir gün Buhârâ'ya gitmelü oldı. Hazret-i Hâce ziyâretine ol araya gitmelü oldı. Vâsıta-i sohbet te'sîr ve râbıta-i ülfet beni tagyîr itdi. Terk-i vatan itdüm ve anunla bile gitdüm. İttifâkan bir duhter-i nîk-ahtere temelluk ve ta'allukum olmuşdı, aşkı ve şevki gönlüme yol bulmuşdı. Bir yerde tenhâ bulup cûş itmişdüm. Ba'zı kelimât idüp der-âgûş itmişdüm. Çün Buhârâ'ya girdüm ve hizmetlerine irdüm, bu hakîr iltifâtlarına muntazır idüm. "Ne iştesin?" didiler. "Tâlibler sohbetine râğbam ve râğıblar hizmetine tâlibem." didüm. Eyitdiler: "Bu söz kandan ve senün ahvâlün kandan! Tirmizî'nün duhterin tenhâda bulursın, kenâra çeküp bûse kılursın! Andan dervîşler sohbetine tâlibem diyüp kendüni anlardan bilürsün." Ben eyitdüm: "Harâm idüğün bilmezdüm, eger bilsem kılmazdum." didüm. Didiler ki: [142b] "Bil ve kalbünü âgâh kıl ki bu iş harâmdur ve buna karîn ü karîb olmaz ol ki ehl-i İslâm'dur ve rûha râmdur." Bu hakîr küstâhâne:

Mısra’: Ol Hâce-i hâcegân-ı âlem

olan ol ulu hâna eyitdüm: “Siz hod anda degüldinüz, neden ma’lûminuz oldu ve anda kimse yogdı, kimden bildinüz ve nice mefhûminuz oldu?” Buyurdılar ki: “Gören didi ve bilen beyân eyledi.” Pes bu hâl bana sebeb-i ferâğ-ı bâl oldu ve mahabbet ü hızmet-i Hazret-i Hâce’ye dâ’iye-i iştigâl oldu.

Nakl itdi Hazret-i Hâce’nün sa’âdet-i hızmetine karîb olan ve devlet-i sohbetinden nasîb bulan dervîş-i bî-teşvîşlerden biri ve eyitdi: Bir vaktde bir mikdâr dînâr zâyî‘ oldu, bir zamân bulunmadı kaldı.

Şi’r: Sikke sûret-i karayuz hırs odına her ki yanar
Oldı dînâr gibi zerd ü nizâr ü su gibi nâr

[143a] Bu haber dervîşler içinde şâyî‘ oldu. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Dînâr-ı zerd ü nizârı bu hânenün kenîzeki aldı.” Kenîzeke gazab olundukda dînâr-ı surh-ruhsâr taleb olundukda eyitdi: “Tuyulmaya diyü umdum. Alup fülân yerde gömdüm.” Hazret-i Hâce’ye arz itdiler. Anlar eyitdiler: “Ol yerde zer vardur. Ammâ hemân üç dînârdur.” Vâkı’â çün ehl-i hâneyi tefahhus ve tecessüs kıldılar, Hâce Hazret[i] didükleri gibi buldılar, müte‘accib ü mütehayyir oldılar.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir zamânda he[n]gâm-ı zemistânda ba’zı nevâhî-i Buhârâda il ve vilâyetden ba’îd bir arada ve bir mekân-ı dil-ârâda bir niçe dervîş-i bî-teşvîşlerle sâkin ve mütemekkin idi. Velî vilâyet-i velâyetde giceleri kadr-i pür-kadr ve gündüzleri id-i sa’îd olup her birinden velâyete karîb işler ve kerâmetden bâ-nasîb cünbişler sâdır u bâdir olmak mümkün idi. [143b] Bir gün ittifâk ol yazugı tükenmiş ehl-i vifâkun azığı tükenmiş. Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* hâzırların birine ve hizmetde şâtırlarına emr itdi ve eyitdi: “Fülân köye var. Anda fülân yerde bir bâğ var, anı bulasın. Havzının suyu kalîl olmuş ve içinde bir acîb ü garîb büyük balık zelîl olmuşdur. Hâlık anı dervîşlere nasîb idüpdür, alasın gelesin.” Ol dervîş Hazret-i Hâce’nün buyrugın yirine yitürdi. Balığı bulup getürdi. Hâzırlar ve ahvâle

nâzırlar bu kerâmet-i bî-garâmetle hoş-hâl oldılar. Gıdâ-yı sûrî-i zarûrî[yi] ve ma'nevî nûrî buldılar, huzûrî birle fârîgu'l-bâl oldılar.

Nakl itdi bir dervîş-i azîz ve eyitdi ol merd-i bî-teşvîş-i pür-temyîz ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- bir cemâ'at-i pür-teslîm ü itâ'atle ve ehl-i tesnîm-i tâ'atle bir sefer-i zafer-rehberle gitmişler. Ol ilün köyi olmadığı-çün yazıkları gibi azıkları dahi dükendi. [144a] Dervîşler Hazret-i Hâce'den bir sahrâda zevâde¹ taleb itmişler. Anlar dahi eyitmişler: “Murâdınız nedür ve maksûdunuz ne nesnedür?” Mürîdler bu kadar icâzet bulmuşlar, mâ'ide-i gayba ve zevâde-i lâ-reybe tâlib ü râgıb olmuşlar. Meger bunun gibi gıdâ-yı hedâyâ niçe merre ve anca kerre yemişler ki Hazret-i Hâce'ye böyle dimişler. **Li-mütercim:**

Gerçi çeşm ü sîne-i biryân ü giryân isteriz
Ey dilâ şimdi dili biz tâze biryân isteriz

Nâkil-i âkil eydür: Ol yerde ne dere ve ne kûh var idi. Ammâ bir ulu tepe görünürdi ki kûh-vâr idi. Hazret-i Hâce andan yana işâret itdi: “Ana çıkun ve anaru² bakın!” diyü hân-ı kerâmete beşâret itdi. Çün ana güzer itdiler ve öte cânibinden yana nazar itdiler, bir atlu gördiler ve ol tarafa yügürdiler.³ Dervîşlere bir sofra sundı ve girü döndi. İçinde nemek ve nân ve sirke ve sebze ve biryân var idi. [144b] Ol cemâ'at-i bâ-kanâ'at yidiler ve toyup cû'dan el yuyup şükürin didiler. Sofra gayb oldu ve misâfir-i âlem-i lâ-reyb oldu.

Nakl itdiler dervîşlerden bir cemâ'at-i kesîr ve cemm-i gafîr ve eyitdiler ki: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar: “Evâ'il-i eyyâm-ı talebde ve ol hengâm-ı derd ü ta'abda Dervîş Muhammed Zâhid'le ol merd-i mezîd-i mücâhidle bir maslahat için sahrâya çıkduk. Elimüzde tîşe, her birimüz bir işe meşgûl idük. İkimizde dahi bir hâlet zâhir oldu ve kâr işi âhir oldu. Bahr-ı hayrete talduk ve tîşeyi bîşeye salduk. İşe meşgûllüğü terk itdük ve

1 Zevâde: Azık.

2 Anaru, (añarı): Öte; ileriye doğru, o bir taraf.

3 Yügürmek, (yüyürmek): Koşmak, hızlı gitmek.

kendümüze güllüğü berkitdük, beyâbana gitdük. Her yüzden söze başladuk. Tîşe-i endîşe ile şecere-i beşeriyetden kat‘-ı şâh u berg itdük. Seme-re-i ma‘rifet akladuk. Giderek ve kelimât iderek kelâm şol makâma irdi ki ubûdiyyet ve fedâ yüzleri ve fakr u fâkada sıfat-ı fenâyla ihtidâ sözleri elvir[d]i. [145a] Muhammed Zâhid, ol ârif-i âbid bana eyitdi: “Fedânun gâyeti nedür ve fenânın nihâyeti nicedür?” Ben eyitdüm: “Oldur ki meselâ eger sana ehl-i fedâdan bir dervîş ve ehl-i fenâdan bir dil-rîş “Öl!” dise fi‘l-hâl ölesin ve bî-rûh olasın. Zîrâ kendüyi Hakk’a fedâ kılmuşdur ve varlığından fenâ bulmuşdur ve ¹(بِي يُنْطِقُ) hükmince lisânı lisân-ı hak olur ve ne dese vukû‘ bulur. Bu hâli söyler iken ve bu kâli beyân eyler iken bende aceb hâl zâhir oldu ve bir keyfiyyet-i rûhânî peydâ ve bâhir oldu. **Li-mütercim:**

Derûn-ı sînede bu hâlet idi rûhânî
Ki görmemişdi niçe müddetdi rûh anı

Bî-ihtiyâr Muhammed Zâhid cânibine müteveccih oldum. “Öl ve fânî ol!” diyü hitâb kıldum. Derhâl arkası üzerine düşdi. Rûh bedeninden müfârakat idüp ayruk hiss ü hareket belürmedi. Ol beyâbânda hemân ikimüz idük. Bu hâli kimse görmedi. Bâlûme zenbûr-ı teşvîş üşdi. Saht olup [145b] bir dıraht sâyesinde oturdum ve gönlüme hezâr dürlü endîşe ve efkâr getürdüm. Vakt-i duhaydı, nehâr oldu. Cihân gözüme tar oldu. Muztarib ve mütehayyir oldum. Bir zamân mütefekkir oldum. Girü üzerine geldüm. Hava sâbit germdi. Benzi kararmaga ve cismi sararmaga başladı. Beni hayret aldı. Ol esnâda gönlüme bu ilhâm geldi ki: “Muhammed Zâhid hayât bul ve zinde ol!” diyem. Derhâl bî-ihtiyâr sadâ eyledüm. Üç def’a bu vechile nidâ eyledüm. Az az eser-i hayât belürdi ve a‘zâsında hareket belürdi. Bir niçe müddetden sonra kemâ-kân oldu ve kalkup gitmege imkân oldu. Bu kazıyye-i pür-kıssayı dâfi‘-i kelâl ve râfî‘-i dalâl Hazret-i Emîr Külâl -rahimehu‘llâhu‘l-Melikü‘l-Müte‘âl- huzûrında söyledüm ve bu kazıyye-i marziyyeyi ana arz eyledüm. “Çün rûhı bi‘l-küllîye müfârakat buldı ve

1 Benzer lafızlarla; “Allahu teâlâ hazretleri şöyle ferman buyurdu: Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım (aynî veya kifâye) şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafîle ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık **ben onun** işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettigi kalbi, **konuştuğu dili**) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü’min kulunun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüde düşmedim: O ölümü sevmeyiz, ben de onun sevmediği şeyi sevmem.” Buhârî, Rikak 38.

bana hayret gâlib oldu.” didüm. Buyurdu ki: “Ey ferzend-i hûşmend! Niçün ol hayret [146a] zamânında ve dehşet avânında ‘Hayât bul ve bayagı¹ gibi zinde ol!’ dimedün?”

Li-mütercim:

Didüm ilhâm irişdi öyle didüm
Ey Hudâ bunı anı zinde eyle didüm

Hayât buldı ve evvelki gibi oldu.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol zamân ki Deşt-i Kıpçak’dan² asker-i ehl-i nifâk ittifâk idüp Buhârâ’yı hisâr itdiler ve ehl-i İslâm’un hâlini düş-vâr itdiler, bir Türkî gulâmum hisârdan çıkup kaçup leşkere gitdi ve iki vechile hâlüm mükedder itdi. Gulâm gitmesi bir zarar itdi. İkinci bu ki Buhârâ’nın hâkim-i zâlimleri “Sen gulâm birle hisârun za’f hâlin anlara bildürdün.” demek âdetâ mukarrer idi. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- hizmetine gitdüm ve hakikat[i] arz itdüm. Buyurdılar ki: “Melûl olma! Hâkimler cânibi benüm boynuma. Bu husûsda sana söz gelürse garâmetün ben çekeyin. Ve gulâm için dahi gam yime. Hâtırun [146b] cem’ eyle. Gulâmın sana gelse gerek ve merâmın hâsıl olsa gerek.” Vâkı’â didükleri gibi oldu. Hâkimler teşvîşinden halâs buldum. Girü bir gün gulâm hâtırası gulüv-i kulûb takâzâ itdi. Gönül bende için Hazret-i Hâce’ye varmak iktizâ itdi. Çün beni gördiler, hâlüm sordılar. Tesellî kılup buyurdılar ki: “Takâzâ mahallî degül. Âlemün yüki üzerimüzdedür. Eger ra’iyyet, ri’âyet-i hukûk itseler ferîk-ı selâmete ve tarîk-ı istikâmete gitseler hâkim-i zâlim havâle olmazdı ve memleket harâb olup ihtilâl bulmazdı.

Şi’r: اگر خراب شود مملکت ز شاه مرنج
که نزد اهل حقیقت گناه درویش است

Terceme: Eger ki mülk harâb ola şehden incinme
Ki yazar ehl-i hakikat günâhı dervîşe

1 Bayagı: 1. Evvelki, eski, eskisi. 2. Eskisi gibi.

2 Metinde “Deşt ü Kıpçak’dan” şeklinde imlâ edilmiştir.

Eger gulâmun bî-melâm gelmeye ve bu merâm vukû‘ bulmaya, melik-i Sarây-ı¹ bed-râyun [147a] şehir-i Sarây’ını ve şehir ü sarâyını harâba vireyin ve birbirine urayın.” Pes hâtır-ı âtırlarının teveccühi berekâtında gulâm-ı keş-rây, o râydan rücû‘ itdi. Hâne cânibine dönüp şehir-i Sarây’dan rücû‘ itdi. Bî-mânî‘ ve mezâhim Buhârâ’ya gelüp gitdi. Bu za‘îf ü nahîf İbnü’l-Mübârek *-rahimehu’llâhu teâlâ-* gulâmı gördüm ve keyfiyyet-i hâli sordum. Şöyle takrîr itdi ve böyle ta‘bîr itdi ki: “Şehir-i Sarây’dan çıkup bî-ihyâr eve mâyl oldum. Bu asker-i azîmden bir kişi mânî‘ olmadı ve bir kimse dâfi‘ olmadı. Geldüm, Buhârâ’yı buldum.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir dervîşi bu cânibe gönderdi. Nitekim âdet-i bâ-sâ‘âdetleriydi, der-âgûş idüp ayn-ı inâyetleriyle nigâh itdiler. Ferâğ-ı bâli ve cezbe-i hâli hem-râh itdiler. Dervîş Ahî Muhammed Derâhenîn ki Hâce’nün makbûllerinden ve mahabbeti hizmetine meşgûllerinden idi, dervîş[e] ri‘âyet itdi [147b] ve birkaç kadem gönderi gitdi.² Dervîş-i dil-rîş galebe-i hâle ve cezbe-i bâle tâkat getüremeyüp bî-tâkat oldu. Bedeni mütezelsil olup düşdi. Rûhı bedeninden müfârat buldı. Ahî Muhammed sür’atle Hâce’ye irdi ve hâli haber virdi. Derhâl gelüp mübârek ayakların gögsi üzerine kodılar. Kim bile ne dediler ve ne okudılar? Teprenmeğe başladı. Bayagılayın olup ifâkat buldı. Sonra buyurdılar ki: “Çün müteveccih oldum, rûhunu felek-i râbî‘de buldum. Bi-iznillâhi te‘âlâ dönderdüm ve bedenine gönderdüm.” Vallâhu a‘lem bi-hakîkatı kelâmî’l-mütekemmilîn ve ahkem.

Nakl itdi bir seyyid-i sened-i sahîhü’n-neseb ve bir emîr-i kebîr-i sarî-hü’l-haseb ki zî’l-kadr ve’l-iktidârdı ve akîde-i râsihası ve mahabbet-i şâmihası Hazret-i Hâce’ye vardı ve eyitdi: “Çün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Haremeyn-i Muhteremeyn ziyâretine gitdiler, ol vakt ki hüccâc kurbân it[di]ler, Hazret-i Hâce [148a] eyitdiler: “Bir oğlumuz var, biz dahi anı kurbân idelüm. Hazret-i Halîl-i celîle teşebbüh tarîkına gidelüm.” Dervîşler ol vakti târîh kıldılar. Çün Buhârâ’ya geldiler, ma‘lûm idinüp bildiler

1 Volga Nehri’nin kenarında ve Hazar Denizi’nin kuzeyinde yer alan Deşt-i Kıpçak’ın merkezi.

2 Gönderi gitmek: Uğurlamak, yolcu etmek.

ki ol ma'sûm-ı merhûm ol zamân belki ol ân âlem-i ulüvve revân olmuş ve Hazret-i Hâce'ye kurbân olmuş. Münkir-i müstekbirlere bu hâli sebeb-i tevbîh kıldılar.

Nakl itdi Yâr-ı Gâr Alâüddîn Attâr -*rahimehu'llâhu'l-Melikü's-Settâr*- ve eyitdi ki: Hazret-i Hâce birle -*kuddise sirruhû*- evâyil-i eyyâm-ı musâhabetimüzde ve vesâyil-i hengâm-ı münâsebetimüzde mahalle-i Kelâbâd'da bir dervîşün menziline şehir-i Buhârâ dervîşleri cem'iyet itmişler idi. Hâce'nün ibâdeti ziyâretine niyyet itmişlerdi ve ziyâdet-i ibâdetine emniyyet itmişlerdi. Ol gün Hazret-i Hâce'nün bir derecede neşâtı ve bir mertebede inbisâtı vardı ki ta'bîr olunmazdı ve takrîr kılınmazdı. Anun gibi vakt-i bîmakt degmede bulunmazdı. [148b] Sâhib-i makâm, ümerâ-yı hükkâmün külâh-dûzuydı. Dikdügi külâh-ı nevrûzîydi. Ol bir külâhdur ki rû'esâ-i ehl-i ahkâm-ı Mâverâünnehr her rûzda husûsan rûz-i nevrûzda giyerlerdi ve re'yleri buydı ki ümerâ-yı Mâverâ'yı andan men' eylerlerdi. Hazret-i Hâce kemâl-i şevklerinden ve nihâyet-i zevklerinden külâhların bir sa'âdetlisin ve bir başı devletlisin mübârek başlarına kodılar. Ehl-i sohbet Hâce'nün şevk ü zevkinden iltimâs idüp ve teşebbüh ü iktibâs idüp başdanbaş birer külâh giyüp muhâlefetden el yudılar. Nitekim dinilmişdür:

Mısra': درویش صفت باش و کلاه تتری پوش

Terceme: Dervîş-sıfat ol n'ola tâc-ı Tatarı gey

Andan Hazret-i Hâce-i güzîn, sultân-ı dünyâ ve dîn olup ehl-i sohbeta hitâb itdi ve eyitdi: "Ey yârân ve ey şâm-ı tarîkatde ayyârân! Çün ehl-i mülkün külâhın giydük, memleketde nusretimüz olmak gerek ve birinün [149a] mülkin elinden almak gerek. Kankı ehl-i hükme yol soralum ve kendümüzi ne vilâyetin hâkimine uralum." Hazret-i Hâce böyle diyicek Pehlivân Mahmûd Bekyâr¹ -*aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Gaffâr*- dervîşlerinden biri ki Hazret-i Hâce'ye mahabbet iderdi ve gelür giderdi, cevâba tekaddüm ü ikdâm itdi ve eyitdi: "El-ân Mâverâünnehr'e hâkim olan ve zulmle ol diyâra mütehakkim olan fülân hâna urun ve sâ'id-i sa'âdet-müsâ'idinüz

1 Metinde "بکیار" şeklinde imlâ edilmiştir.

dest-bürdün¹ görün.” Hazret-i Hâce buyurdu ki: “Sözün ma’kul gördük ve kendümüzü ol hân-ı hâyine urduk.”

Nazm: Urduk özümüz o bî-emâna
Ol hân-ı harâb-hân mâna

Dervîşler ol zamânı ve ol ânı târîh itdiler. Ol meclisde Kâbil’e gider bir kişi vardı. Anda ol hâkimden kaçmış Buhârâ ümerâsından bir mîrzâ Hazret-i Hâce’ye yârdı. Ana mektûb gönderdiler. [149b] Hâkim-i zâlimün mevtin beşâret idüp anı tarîk-ı havfdan döndürdiler ve didiler ki: “Kazıyye böyle vâkı’ oldı, öyle bilesin ve şükr-i Yezdân kılasın. Şimden girü ahvâlün dervîşâne gerek ve dervîşlere beş yüz tane dînâr şükrâne gerek; irsâl idesin. Olmaya ki ihmâl yâ imhâl edesin.” Andan niçe günden sonra haber geldi ve mukarrer oldı ki ol günde ve ol sâ’atde ve ol zamânda ve ol vakitte ol hâkim-i zâlim depelenmiş.² Hâzırlar ve Hazret-i Hâce’nün ahvâline nâzırlar mütehayyir ve müte’accib oldılar. Andan sonra her ne ki dise ve her nesne ki söylese muharrer kılup ve mukarrer bulup husûline müterakkıb oldılar. Hak Te’âlâ ehl-i ihlâsına ve erbâb-ı ihtisâsına ne tasarruflar virürmüş ve nice mertebelere ırgürürmüş diyü niçelerün i’tikâdı ve i’timâdı mütezâyid oldı ve ancaların bâzâr-ı inâdı ve inkârına istinâdı fâsid ü kâsid oldı.

Bu makûle nesneler vâkı’ [150a] oldukda Hazret-i Hâce -*kuddise sir-ruhû*- kendülerden selb idüp ve kulûb-ı ahabbı celb idüp eydürlerdi: “Ey yârân-ı vefâ-dârân! Ben arada degülem. Benden bî-ihtiyâr sâdır u bâdir olur. Bu âciz ü âsî ve kâsır u kâsiden hergiz acz ü taksîrden özge nesne vâkı’ olmaz ve hatâ ve tegayyürden gayrı bir şey zuhûr bulmaz. Bu denlü izz ü ikbâlle ve ol kadr ü fazl ü kemâlle Habîb-i İlâh’a Muhammed Resûlullâh’a -*sallallâhu aleyhi ve alâ men intehâ ileyh*- **﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ﴾**³ hitâb-ı müstetâbı olıcak ümmetinün bî-çâre ve âvâreleri n’olsa gerek ve kârlarının me’âli neye vusûl bulsa gerek. Her ne ki dervîşlerden sâdır olur, anda anların hazzı ve ihtiyârı yokdur. Tâlib ü râğıblara yol göstermekçün zâhir ü bâhir olur. Fukarâ katında bunun gibilerün i’tibârı yokdur.

1 Dest-bürd: Kuvvet, üstünlük, zafer.

2 Depelenmek: Öldürülmek.

3 “(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. **Attiğin zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.** Mü’minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla iştiridir, hakkıyla bilendir.” Enfâl 8/17.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Buhârâ'nun [150b] cânib-i kıblesindeki câmi'-i atıkde ba'zı sadık-ı siddîk-larla cânib-i kenâr-ı havzda oturmuşdı. Gam-ı cân ü dili ve ni'am-ı âb ü gili gönülünden götürmüşdi. Terbiyet ü irşâdla meşhûr ve halkın hüsn-i i'tikâdına ve zann ü i'timâdına magrûr bir dervîş-i pür-teşvîş ol arada Hazret-i Hâce'ye mülâkât itdi. Hazret-i Hâce ana eyitdi: "İşittüm, bu diyârdan güzzer itmek ve Hârezm'e sefer itmek istermişsin." Ol eyitdi: "Beli." Hazret-i Hâce eyitdiler: "Size biz bu yirden git dimeziz ve gitmek isteseniz komazız." Ol nâdân ü nâ-şâdân eyitdi: "Bu sözi kon ki sizde ol ma'nâya kudret ve ol da'vâya liyâkat yokdur." İttifâk ol esnâda ulemâ-i Buhârâ'nun başı Mevlânâ Hamîdüddîn Şâşî *-aleyhi'r-rahme-* ulemâdan bir cemâ'atle tevâzu' ve itâ'atle Hazret-i Hâce'ye mülâkât itdiler. Hazret-i Hâce anlara eyitdiler: "Siz dahi şâhid-i vâhid olun ki bu azîz Buhârâyı [151a] terk idemez ve Hârezm'e gidemez.

Şî'r: Nice vâhid ki vâhidün ke'l-elf.
Kişi olmaz hays eylese halef

Ol dervîş-i dil-rîş bu sözden inâda düşdi ve teheyyü-i isti'dâda düşdi. Yola yarag idüp ve kendüyi tasdîkden ırag idüp azm-i sefer itdi. Dârü'l-mülk-i Buhârâ'dan diyâr-ı Hârezm'e gitdi.

Şî'r: Egerçi kim o bed Hârezm'e gitdi
Hakikatde o bed-hû rezme gitdi

Ol ezmânda ol zamânun ehl-i fermânından kâsıdlar gelüp Hârezm yolun bağladılar ve kârvân-ı revânun cigerin dagladılar. Yoldan döndürdiler, girü Buhârâ'ya gönderdiler. Kârvân anların nazarından gidüp cem' olup tedbîr idüp girü Hârezm yolına girdiler. Kâsıdlar duyup îzâ kasdına nefslere uyup ardlarından irdiler ve sezâların virdiler. [151b] Çün bu makûle hîle tuydılar, soydılar ve urdılar. Âhir Buhârâ'ya degin sürdiler. Dervîş-i dil-rîş, pür-teşvîş oldu. Ba'zı ekâbire intisâb itmekle ve niçe mâlı gitmekle güçle halâs buldı. Ol âlim-i sâlim bu hâli istimâ' itdükte Hâce Hazret-i'ne *-kuddise sirruhû-* i'tikâd-ı sahîhi ve i'timâd-ı sarîhi tezâyüd buldı ve ol ecvef-i müzeyyif eclinden nice nâkısaların hüsn-i zannı ziyâde ve muzâ'af

oldı. Bildiler ki Hazret-i Hak havâssında neler olurmuş ve Fâ‘il-i Mutlak ubbâd-ı ibâdıyla ne yüzden mu‘âmele kılarmış.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhu’l-azîz ve üssise birruhû bi’l-kadri ve’t-temyîz-* bana buyurdi ki: “Altı har-vâr gendüm var, kendün anı degirmene iletüp un eyle!” Ol gün Kavs’ın yirmi biriydi. Husûsan Buhârâ kış yiriydi.

Mütercim: Şitâbından şitânın olmuşdı
Agaçlar pür-şükûfe çün bahârân
Meger âteş-perest olduklarıçün
Felek halkı kılurdi tîr-i bârân

[152a] Degirmende izdihâm-ı tâm vardı, muntazırlar bî-şümârdı.

Şi‘r: Çün iletdüm kendüm ana gendümi
Gördüm anda izdihâm-ı merdümü

Altı gün geçdi, bana nevbet degmedi ve degirmenci boyun egmedi. Hazret-i Hâce’ye geldüm, hakikat-i hâli i‘lâm kıldum. İkinci vaktiydi, hava be-gâyet serd oldu. Buhârâ ırmagının kenârları donmaga başladı. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Egerçi sermâ çokdur ve sâyir seneden artuktur ammâ degirmenlere buzdan bu yıl havf yokdur. Merdân-ı meydân-ı hakikatün gürzi Hâce Seyfüddîn Bâharzî *-kuddise sirruhû-* bir kerre böyle buyurmuşlar, vâkı‘ olmuş. Bizüm dahi lisânımızdan şöyle sâdır oldu, ümîddür ki öyle ola. Degirmenciye di; bu gice degirmeni sana teslîm itsün ve bu işâret-i pür-beşâreti tefhîm itsün.” Pes andan degirmenciye irdüm ve bu hayr-haberi virdüm. Çün ahşam oldu [152b] ve vakt-i namâz-ı şâm oldu, şiddet-i sermâ ihtitâm buldı. Havaya i’tidâl geldi. Degirmenci ve sâyir enâm tamâm Hazret-i Hâce’ye hüsn-i i’tikâda ve mahabbet ü vidâda tasmîm itdiler ve degirmeni bana teslîm itdiler. Vâkı‘â Hazret-i Hâce didüğü gibi oldu. Ol yıl dere donmadı ve degirmenciye sermâ sermâye oldu ve zemistân hiffet ü re’fet üzere vukû‘ buldı.

Nakl olundu ve beyân kılındı ki: Bir vakt-i bî-makt ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* kasaba-i Gadyût'da idi, sohbetde kendüler gûyâ-lisân-ı insândı gûyâ ve gayrılar gûş-i pür-hûş-veş sükûn-i sükûtda idi. Bir mikdâr enâr hediye getürdiler. Kendü yimedi, ismet eyledi, velî hâzırlara kismet eyledi. “Yin ve şükürin diyün!” diyü buyurdu. Derviş Muhammed Zâhid *-anhu radiyallâhu'l-Melikü'l-Vâhid-* ol meclisde hâzırdı. Hazret-i Hâce'nün etvârına ve güftârına nâzır idi. Ol yimeyüp [153a] turdu. Hazret-i Hâce hikmetin sordı. “Gulâmum kaçdı, hâtırum meşgûldür ve Hazret-i Hâce'den teveccüh¹ me'mûl ü mes'ûldür” didi. Buyurdılar ki: “İki gün ve iki gice bizümle olup üçüncü gün evine var. Yâ gulâmı bul yâ haberine vâkîf ol.” Emre imtisâl itdi ve terk-i melâl itdi. Oturdu ve dilden gam-ı gulâmı götürdi. Üçüncü gün evine gitti, tevâbî'ine söz söylemedin ve ehline Hazret-i Hâce'nün sıhhati ve râhati haberin beyân eylemedin. Kaçan gulâm geldi, ehl-i hâne kaçan gulâm kendü geldügin gördiler, ta'accüb idüp keyfiyyet-i hâli sordılar. İ'tizâr ve istigfâr itdi ve eyitdi: “Çün Buhârâ'dan firâr itdüm, Nesef tarafına gitdüm. Bir mikdâr yol yürüdükden sonra ayagum bağlandı, gidemez oldum. Vehm esefe galebe itdi, vehm-nâk âvâzeler işitdüm. Eve dönmeği kendüme iş itdüm. Ayagum bağı çözüldü. Ke-ennehû ayagumdağı bukağı bozuldu. [153b] Yürümek mümkün oldu ve hem vehm sâkin oldu. Girü tama' itdüm, hilâf cânibe gitdüm. Girü ayagum bayagı oldu ve âlem sanki bana yagi² oldu. Kalbim vehmle doldı. Üç gün bu hâl üzere geçdüm. Âhir bî-sabr ü karâr ser-geşte vü zâr olup kaçmadan kaçdum. Bu hâlet bana neden idügin bildüm. Firârdan istigfâr kıldum. Bu kıssa-i pür-hisse ve kazıyye-i marziyye-i Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* halkun i'tikâdına ve kalbden i'timâdına bâ'is oldu ve niçe münkirlerün terk-i inâdına ve derk-i istinâdına mûris oldu.

Nakl itdiler ve eyitdiler ki: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Kasr-ı Ârifân'da idi. Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Hâdî-* dahi Gadyût'dan gelmiş³ idi, anda idi. Hazret-i Hâce'nün hizmetinde yeler⁴ idi. Ve ba'zı

1 Metinde “توجهما” şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Yagi: Düşman.

3 Metinde “غديونندن كلشي” şeklinde imlâ edilmiştir.

4 Yelmek (yilmek): Koşmak, acele yürümek.

taksîr ve sû-i tedbîr ki beşerîyyet mücebince vâkı' olmuşdı ve kendüden sudûr bulmuşdı, anun özrin dilerdi. Hazret-i Hâce [154a] buyurdılar ki: "Senden mu'âmele gerekdür, özr-i mu'âmeleyle mukârin olsa yigrekdür." Şeyh Şâdî hande ve şâdî birle eyitdi: "Bir gâv mu'âmelet getüreyin ve hizmetde taksîri yirine yitüreyin." Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- eyitdiler ki: "Bu mu'âmelet makbûl degüldür. Senün gâvun almak ma'kûl degüldür. Bir nesnen var, mu'âmele anı dilerüz ve mukâbelede ol nesneyi isterüz. Kırk sekiz tane dînâr-ı sahîhü'l-ayâr bir dîvâr deliginde pinhân itmişsin ve komış gitmişsin. Harcından atmış ve üzerine müddet-i medîde geçmiş. Ol mevzi'î düttün¹ karartmış. Anı getürmek gereksin ve dervîşler hizmetine yitürmek gereksin." Hazret-i Hâce öyle diyicek ol bâğ-ı hakikatün şimşâdı ve Bagdâd-ı tarîkatun Mimşâd'ı Hizmet-i² Şeyh Şâdî hâli mütegayyir oldu. Zîrâ anı kimseye dimemişdi ve mahfî yirde idi. Kimesne vâkıf ola diyü gam yimemişdi. Sür'atle varup ona erdi, dükelisin getürivirdi [154b] ve götürivirdi. Hazret-i Hâce akdin bozdı ve bendin çözdü. Arayup içinden bir dînâr buldı, ayırdı ve Şeyh Şâdî'ye virdi ve itâb-gûne hitâb itdi ve eyitdi: "Bu dînâr harâmdur. Sonı nârdur. Sanma dîn-ârdur. Sana neden irdi ve kîsene ne tarîkle girdi?" Şeyh Şâdî'nün tahayyüri ziyâde oldu, derûnı dehşet birle toldı. Söyleyemedi ve hicâbdan beyân eyleyemedi. Hazret-i Hâce ol kırk yedi dînârı girü Şeyh Şâdî'ye ihsân itdiler ve eyitdiler: "Bunları öküze vir, zirâ'at eyle. Âyende vü revendeye hizmet ve ri'âyet eyle." Sonra ihvân-dan ve hullândan ba'zı kimesne Şeyh Şâdî'ye ol bir harâm dînâr-ı zerd ü nizârdan istifsâra ikdâm itdüklerinde dimiş ki: "Fakr ile ihtilât ve Hazret-i Hâce'ye irtibât itmezden evvel ol dînâr lu'b-ı kumârdan gelmişdi ve unudulup kalmışdı. Bu keşf-i dînâr nice keşef³ tabî'atleri usûle getürün ve anca yolsuzları yola getürüp dîn-âr [155a] oldu ve inkisâr-ı mizâc-ı dînlerine ilâc için şarâb-dînâr⁴ oldu ve anca kâbil-i nâ-kâbilin hasedlerinden ci[l]dleri dînâr-vâr zerd ü nizâr olup sonı nâr oldu.

1 Dütün (tütün): Duman.

2 Hizmet: Cenap, hazret.

3 Keşef: Kaplumbağa.

4 Dînâr: Vech, yüz.

Nakl itdiler ba‘zı dervîşler ve eyitdiler: Ol zamânda ve ol ânda ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* kasaba-i Kermîne[ye]¹ girdi, andağı dervîşlere şeref irdi ve hâk-i pâ-yi pâk-i tûtiyâsından ol arzun a‘yânına armagan ve tuhaf irdi. Hüsrev-i dervîşân ve şeyh-i âlî-şân Şeyh Hüsrev² ki kendinün makbûllerinden dervîş idi, anun menziline nüzûl kıldılar. Ol diyârun eşrâfi Hazret-i Hâce huzûrına hâzır olup şeref buldılar ve müşerref oldılar. Çün ahşam oldu ve hengâm-ı namâz-ı şâm oldu, salâtdan sonra ta‘âm yidiler. Yemekden el yuyup şükürin didiler. Hazret-i Hâce, Şeyh Hüsrev’e işâret eyledi ki: “Tur ve kapuda kim var gör.” Taşra çıkdı, gördi bir kimesne Hâce’yi ziyârete gelmiş ve bir tabak emrûd³ getürmüş. Çün [155b] icâzet buldı ve ruhsat oldu, içeri girdi, Hâce’ye selâm virdi. Du‘â ve medh okudı ve emrûdî öninde kodı. Hazret-i Hâce cânibin tefahhus itdiler, ol bâbda dikkat yolına gitdiler. Çün cüllî ma‘lûm oldu ve yırtup içinden bir tanesin getürene virdiler ve bâkîsin hâzırlara taksîm itdiler ve “Bir mikdâr sabr idün!” diyü tefhîm itdiler ve dönüp ol kişiye eyitdiler: “Biz bu emrûdlarda evvel çok dikkat itdük sonra birin sana virmege niyyet itdük ve bunlara ‘Yemen, sabr idün, bunda bir sır var.’ di! İşitsünler ve râst söyle istimâ‘ itsünler.” Andan ol kişi işine i‘tirâf itdi ve eyitdi: “Kermîne[ye] bir sâhib-kemâl geldi didiler. Sizi imtihân itdüm. Bu emrûda nişân itdüm ve cümlesinün altında pinhân itdüm ve eyitdüm: “Eger er ise ve milket-i velâyet server ise bu emrûdî girü bana vire ve kûy-i dirâyete [156a] gevher ise vilâyet-i velâyet server ise gönlüm murâdına ire. İmdi gönlüm murâdın buldı ve velâyetde nazîrinüz yok idüğü ma‘lûm oldu.” Hâce Hazreti *-kuddise sirruhû-* girü buyurdılar ki: “Onat⁴ gör, nişân itdüğün emrûd ol degülse gayrı emrûdlara dahi nazar ur!”

Ol kişi didi kim belî oldur

Benüm emrûdum ey velî oldur

Dahi kalmadı dilde şübhe vü şek

Zer-i ibrîzi zâhir itdi mehek

1 Buhara’da bir köy.

2 Metinde “خُدو” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Emrûd: Armut.

4 Onat, (uñat): Doğru, iyi.

Andan Hazret-i Hâce ana nasîhat itdi ve eyitdi: “Hakk’un bendelerini imtihân etmek olmaz. Anları vakitli vakitsiz imtihânla mihmân etmek olmaz. Eger biz bu emrûdî sana virmesek ziyâna ugrardun ve bagrunı kârd-ı inkârla dogrardun. Gönlün bizden ırak düşerdi. Bâlüne zenbûr-i belâ üşerdi. Dîn-i Muhammed *-aleyhi’s-selâm mine’l-Meliki’s-Samed-* dervîşlerinden olanı sınamak ne hâcet! Kişi bir kimseyi sûret-i salâhda görse hüsn-i i’tikâd etmek gerek. Ol anı sınamak ne hâcet! [156b] Câyiz ki ana bir hizmet emr olına yâ bir hâlde bulına. Sana gelürse hâlünden kalur. Kendüye mütevec-cih olursa seni seyl-i inkâr alur.” Andan ol kişi Hazret-i Hâce’ye mahabbet eyledi. Tevbe ve inâbet eyledi ve hâzırlarun ve ahvâl-i fukarâya nâzırların Hazret-i Hâce’ye rûsûh-ı mahabbetlerine sebep vâkı‘ oldı ve husûl-i meveddetlerine bâ’is-i aceb vâkı‘ oldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir zamân Hazret-i Hâce-i Hâcegân *-kuddise sirruhû-* Gadyût’da idiler. “Var eve bir mikdâr heyzüm ilet.” diyü Kasr-ı Ârifân’a gönderdiler. Bana bu emri itdiler ve kendüler bir cânibi dahi müşerref itmege gıtdiler. Geldüm, ba’zı odun zamm kıldum; gördüm usrlê hâsıl olur. Çalı ve çırpı cem‘ eyledüm ve sa’âdet-hânelerine getürdüm. Kendülere muntazır olup oturdum. Üç gündenden sonra eve geldiler, bana eyitdiler: “Eve odun getürdün mi?” Ben eyitdüm: “Belî, getürdüm.” ve keyfiyyet-i hâli hikâyet eyledüm. Buyurdılar ki: [157a] “Odun kıssasın bize söylersin, biz dahi sana söyleyelüm mi?” diyüp eyitdiler: “Bir mikdâr odun cem‘ eyledün. Gördün ki zahmetle olur, heyzüm-i hâr zamm idüp nihâl-i istikâmetüni kam‘ eyledün.”

Nakl itdi bir dervîş-i Karşı¹ ve eyitdi: Ol zamân ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhu’l-azîz-* kasaba-i Karşı’de olurlardı, bir gün sohbet-i şerîflerinde ve meclis-i münîflerinde buyurdılar ki: “Buhârâda kasaba-i Gadyût’da dervîşlerimizden Şâdî adlı bir kimsemüz var. Üç gündenden sonra bu yire gelse gerek. Gelmesine dahi sebep bu ki menzirimüze bir mikdâr odun iletđi. Ol husûsda anun bir taksîri olmışdur. Özrin dilemege mübâşeret

1 Eski isimleri Nahşeb ve Neseף olan Özbekistan’da bir şehir.

kılsa gerek.” Ol dervîş-i Karşî eydür: “Ben ol üç günü gözetdüm. Çün üçüncü gün oldu, Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Hâdî-* Gadyût'dan geldi. Hazret-i Hâce'nün hizmetine yol bulmadı. Her ne denlü tazarru' itdi [157b] ve kabûlin tevakku' itdi, kâbil olmadı. Bir niçe gün bunun üzerine geçdi.

Nâkil-i âkil eydür: Çün fakîr-i hakîr, mübtedî idüm. Tazarru' eyledüm ve Hazret-i Hâce'den tevakku' eyledüm. Lutf buyurdılar. Şeyh Şâdî'den afv itdiler. Halvetde ana sordum ki: “Şimdi Buhârâ'dan gelmenüze sebep ne oldu ve ne nesne vukû' buldı?” Beyân itdiler ve eyitdiler: “Hazret-i Hâce'nün evlerine bir mikdâr odun iletmişdük. Ol husûsda bir taksîrimüz vâkı' oldu. İşigi taşına anun özrin dilemege geldüm ve tîg-i bî-dirîg-i isti'dâdumı bilmege bir ân ve bir lahza karâr idemedüm. Ol günden Hazret-i Hâce cânibine müteveccih oldum. Üçüncü günde bu yere geldüm.”

Nakl itdi Alâüddîn Attâr *-attarallâhu türbete hû mâ-dâmeti'l-emtâr-* ve eyitdi ol yâr-i gâr ki Hazret-i Hâce, Karşî tarafına gïtdiler ve bir dervîşe emr itdiler; evde olan mesâlihî göre ve ol maslahat için anda tura. Bir gün cem'-i kesîr [158a] ve cemm-i gafır mâbeyninde buyurdılar ki: “Ol dervîş bir zamân bâğdan eve odun götürdi. Hâtırına geldi ki ‘Eger Hazret-i Hâce bunda olsa hûb olurdu, benüm hizmetüm görürdi ve mahallinde vukû' bulurdu.’ Ol sebebdan eve odunu kerâhiyyetle getürdi. Çün evde olanlar bunun bu vechile hizmetde kslânın gördiler, odunu kabûl itmediler ve o dünü hizmetde makbûl itmediler, sürdiler. Her ne denlü tazarru' itdi, mümkün olmadı ve ne kadar tevakku' itdi, kalblerinde ol kalbe merhamet mütemekkin olmadı. Münkabız ve muztarib oldu. Ayruk yere gidemedi ve gayrı çâre fıkır idemedi. Üç günden sonra bunda gelse gerek ve taksîrinün özrin kılsa gerek.” Hâzırlar bu kıssaya vâkıf oldılar ve dervîşün gelmesine mütevakkıf oldılar. Çün üç gün oldu, Hazret-i Hâce'nün kelâm-ı mu'ciz-nizâmı vukû' buldı. Dervîş gelüp özr itdi ve hizmetine gïtdi. İ'tikâdında [158b] tezelzül olan bu hâli görüp muhkem oldu. Muhkem olan hod i'timâdında dahi müstahkem oldu.

Nakl itdi Alâüddîn Attâr -*tayyeballâhu türbetehû mâ-dâmeti'l-a'sâr ve'l-emsâr*- ve eyitdi: Hazret-i Hâce-i Âzâde -*kuddise sirruhû*- bu hânedân tevâbî'inden bir dervîşün hücrelerinde idi. Ba'zı dervîşlere emr itdiler, sofrasbâbı-çün ve it'âm edâ için bâzâra gitdiler. Giderek ve ahvâlî fikr iderek hizmetün üslûbın buldılar. İki bölük oldılar. Biri sarrâflar tarafına revân oldı ve bir bölüğü çârsû cânibine devân oldı. Her biri Hâce'yi ugradıkları yerde gördiler. Çün mesâlih görüldi, bir yere cem' oldılar. Hazret-i Hâce'ye rücû' murâd idindiler. Ba'zı "Biz Hâce'yi fülân yerde gördük, anda varalum." didiler. Ba'zı âhar "Biz fülân yerde gördük." didiler. Dervîş çıkageldi. Hâli ana arz itdiler. Eyitdi: "Ben Hâce'yi fülân yerde gördüm. Andan bir yere dahi [159a] gitdi. Dervîşler mütehayyir ve mütegayyir oldılar. Nice ideceklerin ve ne cânibe gideceklerin bilmediler. Ol esnâda bir dervîş geldi. Dedi ki: Hazret-i Hâce buyurdi ki: Yârân ne aceb eglendiler!" Bunlar kazıyyeyi ana haber virdiler. Ol eyitdi: "Siz gideli sâhib-i hücre birle biz Hazret-i Hâce'nün hizmetinden ayrılmaduk ve sohbetinden ayrılmaduk. Şimdi beni alâ sebîlî't-tâ'cîl size gönderdi." Bu sözden ashâb ü ahhbâb ziyâde hayrete düşüp bu hâl ile Hazret-i Hâce'ye vardılar. Bunlar da tagayyür ü tahayyür eyleyüp¹ su'âl itdiler: Bunlar dahi beyân-ı hâl-i dakika itdiler. Hâce tebessüm itdiler. Sâhib-i hücre bu hâli istimâ' idüp bî-ihyâr ve bî-şümâr çok agladı ve Hazret-i Hâce'nün mahabbetine gönül bağladı. Andan Hazret-i Hâce eyitdiler ki: "Menküldür ki Hazret-i Azîzân'dan -*aleyhi'r-rahme ve'r-ırdvân*-; bir ramazân gicesi on üç yere da'vet olunmuş, cemî'isine icâbet[de] bulunmuş. Nâkil-i [159b] âkilden nakl eyledi ki eyitmiş: Hakîr, Hazret-i Hâce Azîzân birle bir da'vetde hâzır idüm. Gayrı da'vetlerden su'âl kıldum. Bildüm ki cümlesinde hâzır olmuş ve kamusı kudûmından şeref bulmuş.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol zamân ki Hazret-i Hâce-i Cihân -*kuddise sirruhû*- Merv'e varmışlar idi, dervîşân-ı âlî-şân-ı îşân ﴿مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾² sıfatınca her taraftan bu tarîk-ı zarîfün ferîkleri birbirine refîk-i şefîk olup sohbet-i şerîflerine müsâra'at gösterüp giderlerdi. Merv'ün rîg-i

1 Metinde "eğleyüp" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 "İnsanlar arasında hacca ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek **uzak yollardan** gelen yorgun develer üzerinde sana **gelsinler**." Hac 22/27.

beyâbânını perniyân gibi tayy idüp başlarını top-veş meydân-ı aşkında koldırdı ve lisân-ı hâl ile bu beyti vird-i zebân idüp okurlardı:

Şi'r: طوب و ش در کوی او نوعی دگر باید دوید
راه وصلش گه به پهلوی گه بسر باید دوید

Terceme: Top-veş kûyunda bir türlü dahi yelmek gerek
[160a] Vaslı yolında ser ü pehlû bî-pâ yelmek gerek

Çün Gadyût dervîşlerin vedâ' idüp dönderdiler, girü Buhârâ tarafına gönderdiler. Şöyle emr itdiler ve eyitdiler: Çün Buhârâ'ya iresiz, varup Alâüddîn Attâr'un bâğına giresiz. Ta'mîre muhtâc yerlerin ma'mûr ve bu husûsda sarf-ı makdûr idesiz. Olmaya ki ol bâğda hizmet bâbında nefse uyasız ve ol cây-ı emn ve serây-ı ferâğda teşvîş-i hâtır olacak nesne koyasız. İhtiyât-ı tâm ve ihtimâm-ı tamâm idün." diyü tahdîdler ve tehdîdler ve mübâlagalar ve te'kîdler itdiler. Anlar dahi "Sem'an ve tâ'aten, bi-kaderi't-tâkati'l-itâ'a!" diyüp girdiler. Ammâ Hazret-i Hâce buyurduğı gibi tamâm ihtimâm idüp ba'zı mevâzı'da dikkat yolına git[me]diler ve her tâk'in¹ gereğı gibi itmediler. Çün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Merv'den Buhârâ'yı geldi.

Şi'r: خواجه بیاید ببخارای خویش
لعل گرانمایه بخارای خویش

[160b]

Terceme: Hâce geldi kendü Buhârâsına
La'l-i girân-mâye Buhârâsına

Şi'r: عاد إلى الكوفة نعمانها
جاء إلى الروضة رضوانها

Terceme: Kûfesine irdi bu Nu'mân girü
Ravzasına girdi bu Rıdvân girü

Sadâ-yı pür-edâsı âzân-ı dostâna irişdi bildiler, dükelisi bende-vâr mübârek cemâlin görmege ve kadem-i pâki hâkine yüz sürmege müsâra'at kıldılar. Gadyût dervîşleri geldükde çün Hâce'nün nazarı anlara tokundu, nâme-i taksîrleri yüzlerine okundu. Ta'mîr-i bâğın ve tahsîl-i âlem-i ferâğın

1 Tâk: Asma, üzüm kütüğü.

mevâzı'-ı kusûrın rûşen beyân eylediler ve eyitdiler: “Fülân tâk ve fülân tâk imâretinde taksîr itmişsiz ve emrûmi tagyîr itmişsiz. Dervîş şöyle gerek ki her iş ki muktedâsı ana buyura, şöyle bile ve böyle fehmi kıla ki tahkîk ol kâr -eger âsân ve ger düşvâr- anun vâsıta-i devleti ve râbıta-i sa'âdeti-dür.” Dervîşler bu yüzden ve bu sözden şerm-sâr oldu velî bâ'is-i inkisâr ve [161a] sebab-i istigfâr oldu. Ma'a-hâzâ ma'lûm oldu ki henûz Hâce Alâüd-dîn bâğına girmemişti ve haberi kulagına ırmemişti.

Nakl eylediler ve eyitdiler: Muhammed Türk-i Kûfî[nî]¹ ki Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* cümle-i mukarrebelerinden ve zümre-i mü'eddebelerinden idi, bir gün bâzâr-ı Buhârâ'da bir dervîşün dükkânında oturmuştu. Dilden gam-ı bâzâr-ı âlem[i] götürmüştü. Gâh gâh cezbe-i azbe galebe eylerdi ve bülemler söylerdi. Ol esnâda eyitdi: “Ne dervîş ola ol ki mükâşefe-i bilâ-mükâsefeyi² bir mertebeye ergirmeye ki Bagdâd'da şâh-ı bârîk üzere konan peşşe-i târîki bundan görmeye.” Hemân sâ'at Hazret-i Hâce çıkageldi. Dervîş-i dil-rîşi ele aldı, itâbla hitâb itdi ve eyitdi: “Ey yâr-ı bed-kâr! Bu makûle sözler senün nene yarar? Dîn gamın yisene ve Müselmânlık sözün söylesene! Câdde-i şerî'at-i Muhammediyye'de ve seccâde-i hakikat-i Ahmeddiyye'de sâbit-kadem ol! [161b] Bu sözlerle maslahat bitmez ve bu kelimâtla kimesne menzile yitmez.” Hâzırlar Hazret-i Hâce'nün Hızır-veş hâzırlığına ve dikkatine ve mezîd-i şefkatine hayrete kalup ta'acüb itdiler ve nice inkârda musırr olanlar Hâce'nün velâyetine mukırr olup ol vilâyetde söyleyügitdiler.

Nakl itdiler bâğ-ı hakikatün servi Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Hâdî-* hizmetlerinden ki, anlar eyitdiler: Hazret-i Hâce'ye sebab-ı mahabbetüm ve bâ'is-i meveddetüm ol oldu ki Gadyûr'da olurdum, ekin ekmeğe meşgûl idüm. Bir gün hırmen hizmetinde iken bir azîz-i nûrânî -ya'nî Hâce hazretlerini- gördüm, geçüp gider ve bana “Gel!” diyü işâret ider. İttifâkan katumda dört dâne hindivâne³ var idi; ikisin götürdüm,

1 Kûfî'n: Buhara'da bir yer.

2 Metinde “bilâ-nükâsefeyi” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Metinde sehven “بندوانه” şeklinde imlâ edilmiştir. Hindivâne: Kavun.

huzûr-ı şerîflerine getürdüm. Hindivâne[ye]¹ nazar itdi ve eyitdi: “Egerçi âdâb-ı hızmı yirine yitürdün, ammâ nefsüne uyup büyüklerin anda koyup küçüklerin getürdün.” Bu sözden mütehayyir oldum ve ta’accüb-le toldum. Fi’l-hâl varup anları dahi alup geldüm. Andan [162a] eyitdi: “Tîz tut bunları, togrı her biri nasî[b]in bulsa gerek ve nasîblisine vâsıl olsa gerek.” Vâkı’â didükleri gibi oldu. Yolcular geldi, her biri yirin buldılar. Zamândan sonra bana hitâb itdiler, yerlü yirin buldı ve eyitdiler: “Mâbey-nümüzde bu kadar hukûk sâbit oldu, gel evüne varalum bir mikdâr anda dahi oturalum. Hâtûnun ser-i gûsfendle tennûrda herise pişürmüş yiyelüm ve şükrin diyelüm.” Hakikat hâlbuki ol hâletden habîr degüldüm. Çün eve geldüm, didükleri gibi buldum. Mahabbetün biri on oldu. Ehl ü evlâdla sohbet-i şerîfinün âşüftesi olduk. Hâlimüz mahabbetle diger-gün oldu.

Nakl itdiler Bagdâd-ı tarîkatin Mimşâd’ı, mezbûr Şeyh Şâdî *aleyhi’r-rah-me bi’t-teâkut ve’t-temâdiden* ki, anlar eyitdiler: Bu kıssa-i pür-hisseden niçe gün geçdiginden sonra Hazret-i Hâce’nün mahabbeti bize galebe eyledi. Bu gice mübârek cemâline gâyet-i [162b] iştiyâkımuздan ve nâr-ı firâkına nihâyet-i ihtirâkımuздan ehl-i beytümle başımız yere koyup tazarru’ ve zârî kılduk ve eyitdük: “Hudâvendâ! Ululugun hakkı-çün Şeyh Bahâüddîn’i biz miskînlere irişdür!” Faslı zemistândı ve âlem zemherîr-sitân idi ve şitâ deşt-i şiddetde şitâbândı. Bunun üzre bir lahza geçdi, gördük Hazret-i Hâce çıkageldi. Hayrette kalduk ve meserret bahrine talduk. Ol vakt bize nasîhat itdi ve eyitdi: Eger hukûk-ı hizmetinüz degülmişse kâr müşkil olurdu ve kasr-ı i’tikâdınız mütezelsil olurdu. Buncılayın mahalde ve buncılayın vakitte dervîşlere teşvîş viresiz ve Hazret-i Hudâdan dileyesiz ki “Şeyh Bahâüddîn’i bize irişdür!” Dervîşlerin evkâtı olur ki anda gayr sıgmaz ve sâ’âtı olur ki şer kanda kaldı hayr dahi sıgmaz. Hâb-ı gafletden uyanmışdum ve dîvâra dayanmışdum. Ol fakîrlar sana müştâkdur [163a] didiler. Sana nâzırlardur ve muntazırlardur. Kalbleri pür-eşvâkdur didiler. Ne denlü sa’y kıldum, tevakkufa imkân olmadı. Bunun gibi havâda Kasr-ı Ârifân’dan geldüm ve bunun gibi sermâda çak andan geldüm.”

1 Metinde sehven “بندوانه” şeklinde imlâ edilmiştir.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Bir gice Muhammed Zâhid ol merd-i mü'eyyed-i mücâhid, bâg-dâd-ı hakikatün şimşâdı ve Bagdâd-ı tarikatün Mimşâd'ı Hazret-i Şeyh Şâdî -*rahimehumallâhu's-Samedü'l-Hâdî*- menziline vardı. Tâ gicenün iki bahşı geçince sohbette itdiler. İki merd-i ma'nâ birbiriyle ülfet itdiler ve musâhabet itdiler. ¹(الكلام يجز الكلام) söz râh-ı Hudâ'ya girdi ve tarîk-ı fenâya irdi. Dervîş Muhammed Zâhid, Şeyh Şâdî'ye eyitdi: “Ben, za'îfe ümmü fülâne'yi sana fedâ itdüm. Talâk vireyin, sen sana nikâh eyle.” dedi. Şeyh Şâdî dahi ana öyle dedi. Çün ol iki merd-i ma'nâ bu sözi söylediler, nice'tsinler gönülleri öyle diler. Pes ol iki gün sözi kesüp bî-hod oldılar ve fenâ bulup [163b] düşdiler ve çok zamân bu hâl üzre kaldılar. Ol evde olanlar anları öldi gitdi, rûhları bedenden müfârakat itdi sandılar. Dükeli hayrete vardılar ve üzerlerine üşdiler. Ol hâlde Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- çıkageldi. İkinin dahi hâkden götürdi. Kendüye getürdi. Buyurdi ki: “Kasr-ı Ârifân'da idüm. Sizin derece-i incizâba geldiginüz ve mertebe-i fenâ bulduğunuz ma'lûm olup ve ol ecilden size bu hâl vâkı' oldi. “Tîz iriş ve kullarımıza yitiş!” dediler. Bu vakt geldüm. Sizi kendinüzden âgâh kıldum. Ve illâ bu havf ü hazer idi ki helâk olaydınız. Terakkiden² ve telakkiden kalaydınız.”

Nakl kıldılar ki Hızmet-i Hâce Alâüddîn Attâr -*radiye anhu'l-Gaffâr*- eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce'nün mübârek kademlerin ovardum. Ol mecliste bir şerîf-zâde hâzır idi ve Hâce'nün etvâr ü kirdârına nâzır idi. Makâm-ı fenâdan söylerlerdi [164a] ve hengâm-ı inhinâdan beyân eyerlerdi. Ol esnâda eyitdiler: “Evliyâyâ fenâda tasarruf virürler ve ol mertebeye dahi irgürürler.” Şerîf-zâde su'âl itdiler ki: “Nenün gibi tasarruf virülür ve tasarrufda ne mertebeye gidilir?” Hazret-i Hâce mübârek kademin göğsüme tokundurdi. Bende bir hâlet hâsıl oldi ki ta'bîr olunmaz ve takrîr kılınmaz. Kendümden gitdüm. İkindiden mukaddem idi, bana bu inâyet-i bî-gâyet oldukda salât-ı subha değin düşdüm yatdum. Çün evvelki hâle geldüm ve Hazret-i Hâce birle müşerref oldum, buyurdılar ki “Senünle ol mu'âmeleyi anuncün itdük ki ol şerîf-zâdenün dervîşler hâline yakîni ve ol tarîkatta temkîni ola.”

1 “Söz sözü çeker; laf lafı açar.”

2 Metinde “tedakkî” şeklinde imlâ edilmiştir.

Nakl itdi bir dervîş, eyitdi ki: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû üssise bir-ruhû*- def'a-i ûlâda hacc idüp Haremeyn-i Mükerrremeyn ziyâretiyle müşerref olduklarında ve safâ bulduklarında çün bî-hirâsâne Horâsân'a [164b] girdiler ve kasaba-i Mehne'ye¹ irdiler, Hâce Mü'eyyed ki Ebû Sa'îd aslından ve ol Ebu'l-Hayr neslinden idi, anun menziline nüzûl itdiler. Bir gün "Gön-lümüz seyr ister." diyü şehrin kârbân-serâyına girdiler. Bir dervîş müsâfir geldi. Gördiler; mertebesin bildiler ve buyurdılar: "Bu dervîş yârândandır ve dostlardandır. Ammâ bizi bilmedi ve âşinâlardan idüğümüz teşhîs kıl-madı." Çün menzile geldiler, sofrâ hâzır oldu ve hâzırlar işârete muntazır oldılar. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Hâce-i Mü'eyyed'e hitâb itdi ve eyitdi: "Bugün şehrinüze Hak dostlarından bir kişi gelmişdür. İcâzetinüz olursa ve irâdetinüz vukû' bulursa gelsün. Çü ta'âma bilece hâzır olsun." Hâce-i Mü'eyyed buyurdılar ki: "N'ola meclisimiz anunla dahi müşerref ola!" Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce bu hakîri ol dervîşi da'vet itmege gönderdi. Çün icâbet itdi ve ta'âm işi bitdi, Hâce-i Mü'eyyed ol dervîş ile [165a] bahse başladılar. Nihâl-i ma'rifete mîve-i hikmet aşıladılar. Es-nâ-i mübâhasede her bâr Hazret-i Hâce'den güftâr isterdi ve meded iltimâs iderdi. Söz söylemediler ve hiçbir cânibe mu'âvenet eylemediler. Çün bahs kuvvet buldı ve dervîş arz-ı makdûr itmege fırsat buldı, yirinden turdı ve taşra yügürdi. Tayr gibi tayerân idüp bir yüksek yire irdi ve hâzır-ı nâzırlara dehşet virdi. Cümlesi hasır oldu ammâ Hazret-i Hâce tebessüm itdiler ve tekellüm idüp eyitdiler: "Bir sehl kârdur, belki in kâr bâ'is-i inkârdur." Çün vakt namâz-ı asr oldu, dervîş inüp Hazret-i Hâce'ye geldi. Hâce buyurdılar ki: "Ol ne iş idi ki işledün? Bendegân-ı Hak ve efkendegân-ı Feyyâz-ı Mutlak bu hâli ve bunun gibi a'mâli itibâra saymazlar. Hakk'un kulları vardır ki eger anlarda olan ahvâlden bir zerresin halk-ı âleme zâhir kılsalar hâlleri mütegayyir ve bâlleri mütekeddir ola, tâkat getürmeyeler." Dervîş germ olup eyitdi: [165b] "Kırk beş yıldur ki pâ-yı taleble ve asâ-yı edeble berr ü bahri ve beriyiye-i dehri gezerin, ararın ve kendüme bir tâlib-i râgıb sezerin. On def'a hacc itdüm ve ziyâret-i Ravza-i Resûl'e -*aleyhi's-selâm*- gittüm. Hiç kimse görmedüm ve bir kişiye irmedüm ki didigünüz ma'niden anda

1 Horasan'ın Hâverân bölgesinin köylerinden biri. Ebû Saîd Ebu'l-Hayr, Meyhene (Mehne) kasabasında doğmuştur.

bir zerre ola ve bir şemme vukû‘ bula.” Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Eger bir lahza teslim olasın ve inkıyâd hâsıl kılasın, sana ma‘lûm ola ki bu tâyife-i hâyifeden âlemde kimse var mıdır yohsa yok mıdır ve olan az mıdır veya çok mudur.” Böyle diyüp şehâdet parmakların yakın varup “İnkârı gönülden götür.” diyü dizine tokundurdu. Derhâl mütekeddir ve levni mütegayyir olup düşdi ve nefes münkatı‘ oldu. Çok zamân yatdı kaldı. Hâzırın hayrete düşüp ibret aldılar. Hazret-i Hâce girü ol mübârek parmakların alnına degirdiler. Gözin açup kendüye geldi ve mikdârın bildi. [166a] Özü dileyüp çok tazarru‘ u tevakku‘ kıldı ve eyitdi: “Bed söyledüm ve bed eyledüm. Güftâr ü kirdârumla bedligi mükerrer ve mü’ekked eyledüm. Sizi bilemedigümden ve teşhîs kılamadığumdan bu sözler benden sâdır oldu. Hak Te‘âlâ’nun didigünüz gibi kulları çok imiş ve didigünüzden dahi artuk imiş.” Böyle diyüp mübârek eteklerin muhkem tutdı ki; “Lutf eyle benüm maslahatum gör ve kemâl-i keremden beni murâduma ırgür!”

Şî‘r: Ömrüm oldukca cüst ü cûda idüm
Buldum anı ki ol ârzûda idüm

Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Mürîd gerekdür ki sâhib-i teslim ola, tâ mürşid vâhib-i tesnîm ola.” Dervîş eyitdi: “Nefsümi size teslim ideyin ve bu hacca sizünle bile gideyin.” Buyurdılar ki: “Ve bu sen dirsın ki on kerre hacca gitdüm ve ziyâret-i Ravza itdüm.” Eyitdiler ki: Ol hisâb degüldür. Zîrâ hasbî degüldür. Anı hisâba sayma. Ol kurı serâbı âba sayma.”

Mısra‘: عمری که بی دوست رفت هیچ حسابش مگیر

[166b]

Terceme: Ömr ki bî-dostdur, tutma hisâba anı

Andan Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: “Sen Herât’a gitmen gereksin ve ol cihâta seyr itmen gereksin.” Emr-i bî-misâline imtisâl itdi ve ol sonra istimâ‘ olundu ki her mahalde ve mahfilde Hazret-i Hâce’yi medh eyler imiş ve her sohbetde ve her cem‘iyyetde evsâf-ı hamîdesin söyler imiş. Andan Hazret-i Hâce azm-i râh-ı hac itdiler. “Bunda şimden girü turmak maslahat degüldür.” diyüp sıhhatle gitdiler.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün ki mecma‘-ı mecmû‘-ı yârân ü ihvân idi ve îd-i sa‘îd-i kurbân idi, Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû-* mu-sallâdan çıkup sa‘âdet-hânesi cânibine gitdiler. Cümle ulemâ-i Buhârâ o zümre-i fuzalâ-i Mâverâ, mübârek kademlerince bile muvâfakat itdiler. Emîr Burhân ferzend-i Emîr Külâl -*rahimehumallâhu’r-Rahmânü’l-Müte‘âl-* ki Hazret-i Hâce’nün nazar-ı şerîfî berekâtında âlem-i ma‘nâdan behre-i tamâm almışdı, sohbetlerinde [167a] mukîm ve hizmetlerinde müstakîm olup kalmışlardı, akablarınca gelürdi. Kulûb-ı halkun Hazret-i Hâce’ye bî-ihtiyâr sayd olduğın ve anların bunlara kayd olduğın mülâhaza kılurdu. Peyveste bu fikri eylerdi ve âheste kendü kendüye söylerdi ki “Ne hoş idi Hâce’nün evâyil-i zuhûrî ve kendüden kâr ü bâr ü makâmâtın ve keşf-i kerâmâtın sudûrî. Şimdi bu halk buna sebeb-i teşvîş olurlar ve dil-rîş kılurlar.”

Nâkil-i âkil eydür: Bu hakîr, Emîr Burhân katında idüm. Hazret-i Hâce o gice giderlerdi, ekâbir-i dehrle ve fuzalâ-i Mâverâünnehr ile kelimât iderlerdi. Hemân ki Emîr Burhân bu sözü söyledi, Hazret-i Hâce tevakkuf eyledi. Emîr geldiginleyin ve Hâce’ye yakın olduğunlayın giribânın tutup sehlce tahrîk eyledi. Mîr Burhân’a azîm hâl havâle oldu. Dehşet ü hayret irdi. Turmaga kâdir olmayup kendüyi salıvirdi. [167b] Hâce bu hâli gördi, düşmege komayup bir zamân tutdı turdı. Çün ifâkat buldı ve bayagı gibi oldu, ol dem-beste işde iken âheste hitâb itdi ve eyitdi: “Ne dirsın ve nice görürsın? Ol evvelki kâr ü bârdan nesne kalmamış mı yohsa irtibât ü ihtilât-ı halk olınca seni almış mı?”

Şi‘r: Çü bu burhânı gördi Mîr Burhân
Didi bu bana bes o Pîr burhân

Andan peşîmân olup öZR-i bî-şümâr itdi ve ol sözden perîşân olup istigfâr itdi ve eyitdi: “Hakîkat-i hâl ma‘lûm oldu. Ol ahvâl-i güzêşteden ziyâde imiş ve meyli günden güne izdiyâde imiş.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû-* şehre misâfîr gelmiş bir azîzi ziyâret itmege gitdi. Pehlivân Mahmûd

Bekyâr¹ -*aleyhi'r-rahmetü mine'l-Meliki'l-Gaffâr*- fukarâsından bir dervîş Hazret-i Hâce'ye mahabbet iderdi ve gelür giderdi. Bu husûsda mütâba'at [168a] ve muvâfakat itdi. Çün Hâce ve dervîş, azîze buluşdılar ve görüşdiler, bir zamân hâl ü hâtır soruşup musâhabet itdükden sonra Pehlivân Mahmûd dervîşi, keşinden bir direm çıkarup meskenet ü niyâzla azîzden kabûlin tevakku' eyledi. Ol ehl-i temy[î]z dahi dervîş[i] mu'âhaze itdi ve eyitdi: "Tahkîr-i dünyâ tarafın gördün. Üzerinde nakş olan nâm-ı Resûl *aleyhi's-selâmun* şerefine görmedin. Bu hayrın, o şerrine ve bu nef'in, o zar- rına degmedi."

Nâkil-i âkil eydür: "Andan bana teveccüh itdi ki dahl idüp teşvîş vire, olanca hâlüm ala ve derûnum hâlî kala. Hâtır-ı fâtıruma hutûr u mürûr itdi ki "Hazret-i Hâce'nün inâyet-i bâtınîsi ve nisbet-i seniîsi senünledür." Pes ben dahi derûndan ana meşgûl oldum. Derhâl azîz munkabız oldı ve nutkı tutuldı, söz sâdır olmadı ve söze kâdir olmadı. Niçe zamân bu hâl üzere kaldı. Âhir gördi ki [168b] su'âlinün cevâbın aldı, ta'mîre başladı. Şâh-ı telh-i cezze² berg-i özr aşladı. Döndi Hazret-i Hâce'ye teveccüh itdi ve eyitdi: "Bu dervîşinüzün ismi nedür?" Hazret-i Hâce cevâb virdi ki: "Bizüm sâhibimiz ve gam ü şâdide musâhibimiz, fukarânun zeyni, Mîr Hüseyinî budur." Pîr-i azîz çün Hazret-i Hâce'nün böyle dedigin gördi, fi'l-hâl ayag üzre turdı, beni kenâr[a] atdı ve bî-şümâr telattuf gösterüp i'tizâr itdi. İnkıbâzı bi'l-küllîye zâyil olup gitdi. Söze başladı. Ol esnâda bir kişi içeri girdi ve selâm virdi. Öninde bir direm koyup eyitdi: "Merkebüm gâیب oldı ve bana gam gâlib oldı. Size işâret itdiler. Anda var maksûdun hâsıl olur diyü beşâret itdiler." Azîz eyitdi: "Bu mu'âmele Hazret-i Hâce'nündür. Ana söyle ve bu husûsı anlardan istimdâd eyle." Hazret-i Hâce çün bu kelâmı, pür-bûy-i melâmı gûş itdi, bir zamân hâmûş oldı. Andan bahr-ı gayret [169a] cûş u hurûş itdi ve sâhib-i merkebe hitâb idüp eyitdi: "Bu mahalle-i Fethâbâd'un kıblesi cânibinde fülân mekâna var; merkebün anda bulursın ve gamdan emîn olursın."

Şî'r: Merd-i pür-gerd-i derd oldı revân
Merkebin buldı aldı geldi hemân

1 Metinde sehven "Yekbâr" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Cezz: Kesmek, kat' etmek. Metinde "جزة" şeklinde imlâ edilmiştir.

Çün bu keşf ü kerâmeti gördi
Hâce'nün ayagina yüz sürdi

Hâzırlar ve ahvâl-i ricâle nâzırlar bu lutf ü şefkati ve bu keşf ü gayreti gördiler, ta'accüb itdiler ve ilden ile söylediler gtdiler.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bu kıssa-i pür-hisseden sonra ol azîz-i pür-temyîz, Hazret-i Hâce'yi ziyâfet için veya bir âhar maslahat için ba'zı dervîşlerle taşra gitti. Hazret-i Hâce bahr-ı ma'ârifet taldılar. Azîzün sâyir dervîşleri ol mecliste oturup kaldılar. Anlardan birisi belki en irisi diledi ki Hazret-i Hâce dervîşlerinden birine nisbet-i bâtınla meşgûl ola. Dervîş [169b] tuyup kurı gayreti koyup Hazret-i Hâce'yi penâh idindi ve ana teveccüh idüp sığındı. Derhâl Hazret-i Hâce'de âsâr-ı celâl peydâ oldu. Dervîş-i küstâha hey'et-i heybetle nazar itdi ve nazarı eser itdi. Benzi soldı ve sûreti mütegayyir olup bir lahzada hâli garîb oldu ve helâke karîb oldu. Ba'zı dervîşleri gtdiler ve azîze haber itdiler. Ta'cîl ile geldi. Çün ol hâleti müşâhede kıldı, istifsâr-ı hâl eyledi ve Hâce dervîşlerinden su'âl eyledi. "Hâlünü gör, gene kendüden sor!" dediler. Andan "Nedür hâlün?" diyü sordı. Ol derd-mend i'tirâf idüp eyitdi: "Bî-edeblik itdüm. Şöyle oldu ve mücrim cezâsın buldı." Andan azîz-i müsâfir Hazret-i Hâce'ye vâfir temelluklar ve ta'alluklar gösterüp özrleri idüp eyitdi: "Bilmediginden yaramazlık itdi ve edepsizlik yolına gitti. Siz afv idün ki ümmü enâm tarîkına gidün. Ana olan şerer [170a] bize güzer ider ve şâha¹ kılınan zarar sulbe eser ider." Ol böyle diyücek Hazret-i Hâce lutf işledi, dervîşi ol azîze bağışladı. Hemân ol zamân ol hâl gitti, hâlet-i asliyyesi avdet itdi. Hâzır olan dervîşler ve kıssadan hisseye nâzır olan bî-teşvîşler ta'accüb idüp hoş-hâl oldılar. Bu hâl illerde ve diller[de] dâstân oldu ve vird-i lisân-ı dostân oldu.

Nakl itdi hemîn ol nâkil-i azîz ve âkil-i ehl-i temyîz ki Hazret-i Hâce-i zamân ü zemîn -*kuddise sirruhû*- bir gün girü ol azîz müsâfirle âlem-i cenânun kûh-ı Elburz'ı Hâce Seyfüddîn Bâharzî -*kuddise sirruhû*- gülzâr-ı mezârı mukâbelesinden geçen cûy-ı dil-cûy kenârında her yüzden ve her

1 Şâh: Dal, budak.

sözden ma'ârif el virdükce ve avârif eli irdükçe münâsebetle musâhabet iderlerdi ve musâhabetle münâsebet tarîkına giderlerdi. Ol azîz Hazret-i Hâce'ye hitâb itdi ve eyitdi: "Sâhib-i mezâr ki hezâr kerâmâta [170b] ve bî-şümâr ahvâl-i makâmâta mazhar ve masdardur, şimdiki zamânda kimse olur mı ki ancılayın hâle kâdir ola ve buncılayın ahvâl andan sâdır ola?" Hazret-i Hâce cevâb-ı savâb virdi ve buyurdi ki: "Şimdiki zamânda dahi kişiler olur ki meselâ şu cûya ve bu akan suya "Sözüm işit ve geldigün cânibe git!" dise, işâret itse derhâl imtisâl ide ve geldigi cânibe gide. Henûz bunlar bu sözde iken meger âb sandı ki Hâce kendüye hitâb itdi. İmtisâl idüp tarîk-ı bâlâyâ gitdi. Andan Hâce ol âba ve ol cûy-ı hoş-hûy-ı sâhib-iyâba eyitdi: "Bilürem her ne emr itsem idersin ve ne yana disem ol yola gidersin. Ammâ hey mâ', sana î mâ' için dimezin ve senden bunu dilemezsin." Hâce böyle diyücek hemân ol mâ', revân yirin buldı ve girü bayagı gibi oldu. Hâzır olan halk-ı âlem müşâhede kıldılar ve Hazret-i Hâce'nün vilâyet-i [171a] velâyetde nazîri yog-idüğün bildiler.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Kasr-ı Ârifân'da mescid önünde oturmuşdı. Gam-ı mâsivâyı dilden götürmüşdi. Dervişler her taraftan gelmişlerdi ve Hâce'nün ziyâret-i pür-mahâretine cem' olmuşlardı. Bunlar pervâne ve Hazret-i Hâce şem' olmuşlardı. Bir derviş geldükde ve kendülerini ziyâret kıldıkda hiç sözün işitmediler ve ana hergiz iltifât itmediler. Dervişler içinde bî-hürmet itdiler ve hitâb idüp eyitdiler: "Ol yirün halkını senden rencîde ve ziyân-dîde kıldun. Bizüm meşveretimüzsiz ve icâzetimüzsiz göçüp Buhârâ'ya geldin ve bunda kaldun." Böyle diyüp hey'et-i heybetle ve savlet-i salâbetle dervîş-i dil-rîşe nazar itdiler. Fî'l-hâl hâli mütegayyir oldu ve muztarib ve mütezaccir oldu. Nefesi bağlanup ve cigeri daglanup müddet-i medîd bî-hod düşdi kaldı. Havfdan bir kişinin şefkati irecek hâli [171b] olmadı ve bir kimsenün ol şenâ'ate şefâ'at itmege mecâli kalmadı. Bir dervîş yüzün eline alup¹ diledi ki ol dil-rîşin suçın dileye. Hâce yüz virmedi. "Sen benden müşfik degül-sin, hâmûş ol!" dedi. Bu murâda eli irmedi. Şol kadar yatdı ki dervişler

1 Yüzünü ele almak: Utancını yenmeye çalışmak.

aç idiler ve tutmaç¹ pişirüp yidiler. Yemekden el yudılar ve şükürin didiler. Âhiru'l-emr ba'zı dervîşler Hazret-i Hâce'nün vâlid-i mükerrerleri hizmetine girdiler ve kazıyyeyi ana arz itdiler ve eyitdiler ki: "Sizden gayrı kimse ol dervîşün hakkında şefâ'ate kâdir degüldür." Anlar mütenebbih olup yirlerinden turdılar ve ol cânibe müteveccih olup buyurdılar: "Celâli zamânında ve kelâli avânında andan biz dahi hâyifüz, velî hâtır-ı âtır-ı yârân-ı vefâ-dârân için makdûrümüzü sârifüz." Böyle diyüp Hâce hizmetine irdiler ve selâm virdiler. Feth-i kelâm itdiler ve eyitdiler: "Dervîşlere ol günah-kârun bâr[1] girân oldu ve hâtırları ol tarafa nigerân oldu. Hazret-i [172a] Hâce buyurdılar ki: "Tâ ol hân-ı harâb-ı Mâhân'a² varup halkun ziyânın ödemeyince ve düyûnün edâ itmeyince anun-çün sohbetimizde kabûl yokdur ve ana bizden yana vusûl yokdur!" Böyle diyüp mübârek kademin ana tokundurdu, derhâl yirinden turdu. Bu hâlden hâzır bulunanlar ibret aldılar. Bundan evvel bunun gibileri görmemiş olanlar bahr-ı hayrete taldılar ve deşt-i dehşetde kaldılar.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû-etrâf-ı Kasr-ı Ârifân'da* giderlerdi ve eknâf-ı âlemi³ ayn-ı ibretle seyrân iderlerdi. Bu gubâr-ı bî-mikdâr ve hâk-sâr-ı nâ-iktidâr sâye-vâr akabla-rınca idüm. Ol havâlîde bir kassâb-ı gassâb vardı, ol merdek⁴ bir mertegi omuzına salmış ve evine iletmegi boynına almış, bir taraftan çıkageldi ve Hazret-i Hâce'den istimdâd kıldı. Evi dahi ıragdı. Hâce-i fârigu'l-bâl derhâl didiler ki: "Ana mu'âvenet kılalar ve bir tarafın boyunlarına alalar." [172b] Fakîr çün bu hizmete diş biledüm ve Hazret-i Hâce'den diledüm, bana virdiler. Ammâ girân olduğu sebebdan nev'an mu'âvenet itdiler. Ol kassâbun vaz'ı hilâf-ı edeb olduğuçün âheste bu hakîre işitdürüp eyitdiler: "Ey kassâb-ı miskîn! Biz götürdüğümüz çûpla hoş-hûb ev yapsan gerek, ne evün kala ne barkun."

Şî'r: Seylâb-ı fenâyâ vara cânun
Ne hâne kala ne hânûmânun

1 Tutmaç: Yoğurtlu erişte çorbası.

2 Metinde "bâhân" şeklinde imlâ edilmiştir. Mâhân: Merv'e bağlı bir köy.

3 Metinde "اكتامی عالمی" şeklinde imlâ edilmiştir.

4 Merdek: Adamcık, adamcağız, aşâğılık ve hakir adam.

Berüsi gün gördüm, kassâb dîvâne olmuş, bî-ehl ü hâne olmuş. Câmesi câk ve imâmesi âlûde-hûn ve hâk-i deşt ve kûyî geşt ider. Kâr ü bârî yok ve bir yerde ârâm ü karârı yok. Niçe müddet bu hâl ve bu minvâl üzere vukû‘ buldı. Sonra halkun nazarından gâyib oldu.

Nakl itdi ol dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Bâg-ı Mezâr’da idi. Ol cây-ı ferâg-gülzâr-ı pür-hezârda idi. Bagdâd-ı tarîkatün mimşâdı ve bâg-ı hakikatün serv-i âzâdı [173a] Hazret-i Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetül-Meliki’l-Hâdî-* Hâce’nün sohbetinde dâyim ve hizmetinde kâyim idi. Kassâb-ı dîvâne çıkagelüp bâga girdi ve Hazret-i Hâce’ye selâm virdi ve sükûn-i tamâmla makâm-ı niyâza turdı ve Hâce’nün lutfi şükrin edâ etmek-içün yüz yere urdı ve eyitdi: “Himmetinüz berekâtında cemî‘-i ta‘allukâtдан halâs buldum ve mâsivâya ta‘allukâtдан ferâgla ihtisâs buldum.” Ba‘de Hazret-i Hâce menziline gitdi. “Salât-ı asrdan sonra gelün!” diyü tenbîh itdi. Kazâyıla Şeyh Şâdî ol yerde kaldılar. Kelimât iderek mübâhaseye taldılar. Söyleşerek her biri germ oldılar ve gönülleri nerm oldu. Ol esnâda kassâb meger ter düşdi,¹ murg-vâr tayerân idüp bir dîvâr üzerine kondı. Anda bir mikdâr karâr kıldı.

Nâkil-i âkil eydür: Çün zamân namâz-ı asr oldu, kassâba yakın irdüm. Hâce salât-ı asrdan sonra gelün didüğünü tefhîm idüp haber virdüm. “An-larun işârâtı [173b] farzdur ve gerdenimüzde karzdur.” diyüp dîvârdan nüzûl itdi. Hâce’nün menziline gitdi. Bile varduk. Devlet ana ikbâl itdi ki Hazret-i Hâce istikbâl itdi. Andan bu fakîre **eyitdi**: “Mîr Hüseyin mâbeyninde olan bahsi tamâm söyle ve bir bir beyân eyle!” Evvelinden âhiri-ne dek takrîr eyledüm. Bilâ-tagyîr ta‘bîr idüp söyledüm. Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Şeyh Şâdî’ye heybetle nazar itdi ve ol nazar ana eser itdi. Hâli aceb oldu ve düşüp levni mütegayyir olmaga sebep oldu. Kassâb mütehayyir olup Hazret-i Hâce’den suâl eyledi: “Bu neden böyle oldu?” diyü istifsâr-ı hâl eyledi. Hâce eyitdi: “Bu hâle sen sebep oldun. Halâsına dahi sebep sensin.” Kassâb eyitdi: “Ben buna neyledüm?” Buyurdılar ki: “Senünle bahs itdi. Hâtırına tokundı, tâ sen andan hoşnûd olmayınca ol kendü hâline gelmez ve bayagı gibi olmaz.” Kassâb eyitdi: “Ben andan râzî oldum ve

1 Ter düşmek: Etkilenmek, harekete geçmek.

bu hâlden halâsına mütekâzî [174a] oldum.” Andan Hazret-i Hâce eyitdi: “Başun yerden götür.” Kassâb, Hâce’nün emrin yirine getürdi. Şeyh Şâ-dî’nün başın yerden götürdi. Gözün açdı, oturdu. Andan kassâb, Hâce’den tazarru‘ eyledi ve “Şeyh Şâdî’den bu cürmi afv idün!” diyü tevakku‘ eyledi. Afv itdiler. Pes ol kassâba Hazret-i Hâce’nün âlî nazarı berekâtında feth-i bâb oldu. Hakîkî dostlardan olup Cenâb-ı Hakk’a incizâb buldı.

Nakl itdi bir dâniş-mend-i hûş-mend ve eyitdi: Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* varup dâmen-i devletine el urmadın ve esb-i sa’âdeti önünce yelüp yügürmedin, kendülere akîde-i tamâmum ve mahabbet-i¹ ber-devâmum vardı. Meveddeti gönlüme yâr ve her zamân hemvâr idi. İlmi zâhire meşgûl idüm ve rûsûmıyla magrûr u maglûl idüm. Tahsîlüm bir dereceye irdi ve bir mertebe el virdi ki, bahr-i ulûma taldum ve ulemâ-i Buhârâdan ve fuzalâ-i Mâverâdan icâzet-i fetvâ aldum. Azîmet itdüm ki vatan-ı aslıye mürâca‘at idem [174b] ve diyâr-ı Belh’e gidem. Ol esnâda bir gün Hazret-i Hâce’ye mülâkât müyesser oldu. Niyâzla arz ü dâd itdüm ve tazarru‘ ve i‘zârla istimdâd itdüm. Buyurdılar ki: “Ol vakt geldün ki gitmen mukarrer oldu.” Ben eyitdüm: “Hizmetinüze râğıbam ve sohbeti-nüze müterakkıbam!” Andan eyitdiler: “Bize mahabbetün neden oldu ve meveddet kalbüne ne vechile yol buldı?” Ben eyitdüm: “Dillerde ululug-la mezkûrsuz ve halk-ı âlem katında makbûliyyetle meşhûrsuz.” Eyitdiler: “Bundan yigrek delîl gerek. Câyiz ki da‘vânun bu burhânî hilâf-ı Rahmânî ola ve halkın teveccühi ve iltifâtı fânî ola.” Ben dahi eyitdüm: “Hadîs-i sahîh ve nakl-i sarîhdür ki: Her gâh Hazret-i İlâh *-sübhânehû ve te‘âlâ-* bir bendesin güzîde eyleye ve mahabbetin âleme nûr-ı dîde eyleye, anun dost-luğun bendelerinin kalbine ilkâ ider ve her gönül anun mahabbetin iktizâ ider.” Öyle diyücek tebessüm itdiler ve eyitdiler: “Biz mürîd-i azîzânuz.” Bu sözden gönlüm mütehayyir ü zâr oldu ve mahabetimün biri hezâr oldu. Zirâ bu [175a] mülâkâtdan mukaddem bir ay mikdârı vardı ki vâkı‘ada gördüm bana eydürler: “Mürîd-i azîzân ol!” Bu hâb-ı hûbî ferâmûş itmiş idüm ve unudmuş gitmiş idüm. Bu sözlerinden kalbüme mürûr ve hâtıru-ma hutûr itdi. Pes tazarru‘-ı bî-kıyâs itdüm ve tevakku‘ ve iltimâs itdüm

1 “Ve mahabbet” ibaresi mükerrer yazılmıştır.

ve eyitdüm ki: “Bu bendeyi bigâne bilmeyesiz ve hâtır-ı âtırdan efgende kılmayasız.” Buyurdılar ki: Hazret-i Azîzân *-aleyhi'r-rahmetü ve'r-ıdvân-*dan teveccüh-i hâtır taleb itmişler. Anlar eyitmişler: “Hâtıra-i fâtıra[ya] gayr sığmaz. Katımızda bir nesne ko ki anı gördükçe hâtırımıza gelesin.” Pes Hazret-i Hâce bu bendesine buyurdılar ki: “Senün bizde koyacak nesnen yok.” Böyle diyüp mübârek külâhların virdiler ve buyurdılar ki: “Bu külâhı onat sakla! Her gâh ki buna nigâh idesin, bizi yâd idesin ve gönlünü şâd idesin. Çün anmak buluna, bizi bulursun ve bize vâsıl olursun.” Ve buyurdılar ki: “Zînhâr Mevlânâ Tâcüddîn Deşt Külegî hizmetin bulasın ve sohbetiyle müşerref olasın [175b] ki ol evliyâullâhdandır.” Hâtıruma hutûr itdi ki “Ben azîmet-i vatan iderin. Belh cânibine giderin. Belh kanda, Deşt Küleg¹ kanda?” Çün Buhârâdan azm itdüm ve Belh tarafına gitdüm, ittifâkan zarûret iktizâ itdi. Bir hâl oldu ki Deşt Küleg cânibine gitmek iktizâ itdi. Bir niçe müddet ikâmetden sonra Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhü-* işâreti hâtıruma hutûr itdi, ta'accüb itdüm. Mevlânâ Tâcüddîn'ün ziyâretine gitdüm. Hazret-i Hâce'ye mahabbetüm muhkem ve i'tikâdum müstahkem oldu. Ba'de bir sebep-i âhar düşdi, girü Buhârâya sefer düşdi. Ben hod bahâne isterdüm. Gelüp sa'âdet-i irâdet hâsıl kılup bir müddet sohbet-i şerîflerine mülâzemet gösterdüm. Ol vakt ki bende dâ'îye-i irâdet peydâ oldu, ahvâlûme nigâh etmek diledüm ve fâl-i kelâmu'llâh itmek diledüm. “Bana bu irâdet vukû' bulur mı? Sebât ü istikâmet müyesser olur mı” diyü tefe'ül itdüm. Bu âyet-i kerîme geldi ki *﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدِيْهُمْ﴾*² [176a] el-âye. Pes takâzâ-yı irâdet ziyâde oldu ve meyli dem-be-dem izdiyâde oldu. Ol cânibi cezm eyledüm ve Hazret-i Hâce'ye azm eyledüm. Yolda bir meczûba ugradum ki benümle yârdı ve ona i'tikâdum vardı. “Varayın mı?” didüm. “Var!” didi ve öninde ba'zı hatlar çekmişdi. Kendü kendüme eyitdüm. Bu hutût eger ferd ise bu hâtıra hakikatdür. Öni sebât ve sonı istikâmetdür. Çün add itdüm, ferd buldum.³ *(الله وتر يحب الوتر)* varup sohbetiyle müşerref oldum. Hazret-i Hâce'ye gitdüm. Evvel sohbetde buyurdılar ki: *(العلم علما علم ظاهر على لسان ابن آدم وهو حجة عليه وعلم)*

1 Buhara yakınlarında bir yer.

2 “İşte, o peygamberler, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Muhammed!) Sen de onların tuttuğu yola uy. De ki: “Bu tebliğe karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kur'an), bütün ailemler için ancak bir uyarıdır.” En'am 6/90.

3 “Allah tektir, teki sever.” Buhârî, Da'avât 68.

(المرسلين) Ya'nî bundan budur ma'nâ ki; ilm ikidür. Biri ilm-i zâhirdür benî âdem dilinde ve ol ilm-i bî-hilm hüccet-durur ehli üzerine, anunla âmil olmazlarsa ve amelde kâmil olmazlarsa.

Şi'r: Biri ilm-i bâtın ki nâfi' odur
[176b] Beşer şerrini hayra râfi' odur

Bahr-i âhar: O ilm-i enbiyâ vü mürselîndür
Ki ilm-i enbiyâ vü mürsel in'dür

Ba'dehû buyurdılar ki: "Çün bu tâyife-i hâyife birle oturula, gerek ki sohbetin sıdk yüzinden ve ulüvv-i himmet yüzinden ola. Zîrâ dimişlerdür (إذا جلستم إخوان الصدق فاجلسوهم بالصدق فإنهم جواسيس القلوب يدخلون في قلوبكم ويخرجون من فاجلسوهم بالصدق فإنهم جواسيس القلوب يدخلون في قلوبكم ويخرجون من) Ya'nî "Kaçan ehl-i sıdk ve erbâb-ı ma'nâ birle otursanız sıdkla oturun ki tahkikan ve hakikan bu sıdk ehli gönül câsûslarıdır. Gönlinüze girerler. Sizi kendülerin mahabbetine münceleb ve müncezeb kılurlar ve himmetlerinüzden çıkarlar." Ya'nî sizin bunlara mahabbetinüzde himmetinüz ne kadar ise ol kadar size nef' virürler ve fâyide ırgırürler.

Ve dahi buyurdılar ki: "Bu gice muntazırız, ervâh-ı azîzândan ne işâret ola? [177a] Red mi bula veya kabûle beşâret ola, anunla amel idelüm. Biz me'mûruz. el-Me'mûr, ma'zûr." Çün ol gice geçdi, salât-ı subh kılındıktan sonra halvetde buyurdılar: "Mübârek ola ki seni kabûl kıldılar!" Ve dahi buyurdılar: "Biz degme kişi kabûl idüp kul itmeziz ve eger kabûl idersek dahi tîz kabûl itmeziz. Ammâ seni sâyir nâsa kıyâs itmeyelüm. Kim bile, rûzgârdur nice ola?" Ba'dehû silsile-i hâcegân -*aleyhimü'r-rahmetü ve'r-ridvân*- beyân itdiler ve kendülerin râbitasın tâ Hâce Yûsuf-ı Hemedânî'ye degin ayân itdiler.

Ve buyurdılar: Bir gün Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî -*kuddise sirruhu's-Samedânî*- Mevlânâ Sadrüddîn'den -*rahimehu'llâh*- tefsîr okurdu. Çün bu âyet-i kerîmeye yitişdi ki ¹ «أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً» ilâ kavlihî ² «إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَبِدِينَ» üstâdın[a] su'âl itdi ki "Hak -*azze ve alâ*- buyurduğı "حُفْيَةً" ne vechiledür? Eger zikr-i lisân ve tahrîk-i a'zâ-y-ise hufye

1 "Rabbimize alçak gönüllüce ve için için dua edin." A'râf 7/55.

2 "Çünkü O, haddi aşanları sevmez." A'râf 7/55.

olmaz. Ve eger zikr-i cenân ve sâyir kuvâ-y-ise haber-i sarîh ve hadîs-i sahîhdür ki [177b] ¹ (الشیطان يجري في عروق ابن آدم مجرى الدم) Pes ol vâkıf olur, hufye vukû‘ bulmaz. Üstâd-ı dînî cevâb-ı savâb-ı yakîni eyle virdi ki bu ilm-i ledünnîdür. Eger irâdet-i Hak ve inâyet-i Feyyâz-ı Mutlak yetişüp seni ehlu’llâhdan bir kimseye irişdüre, ol seni bu ilimle buluşdura. Hazret-i Hâce bu ilme mukırr u muntazır idi. Ana dek ki tarîk-ı tarîkatün nüktedânı Ebû [Ya‘küb] Yûsuf-ı Hemedânî -*aleyhi’r-rahme*- hizmetine vâsıl oldu ve vukûf-ı adedî telkîn olunmagla murâdî hâsıl oldu.

Nâkil-i âkil eydür: Andan Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bana eyitdi: “Mümkin oldukca aded-i ferdi ri‘âyet eyle.” Böyle dimekle ol hutûta işâret itdiler. Tefe’ül itdüm idi ve ferd bulup Hazret-i Hâce’ye gitdüm idi. Ol işâretten bahtum tezâyüd buldı ve ol beşâretten i’tikâdum mütezâyid oldu ve çün beni vukûf-ı adedîye meşgûl kıldılar, vâkı‘ada gördüm bir ulu ve pâk, sâfi ve tâb-nâk sunun içine düşdüm. Yarındası [178a] çün hizmetine irdüm ve vâkı‘ayı haber virdüm, buyurdılar ki: “Vâkı‘a ancak delîl-i kabûl-i tâ‘atdır ve alâmet-i husûl-i itâ‘atdır. Bu vâkı‘a, zikr sebebiyle gönlün zinde olmagla delâletdür. Bu hânvâde sözlerindendir ve sözlerinün gûrbüzlerindendir ki:

Şi‘r: دل چو ماهی و ذکر چون آبست
زنده گی دل ز ذکر وهابست

Terceme: Dil çü mâhî vü zikr anun âbı
Dil dirilür anınca Vehhâb’ı

Ve buyurdılar: Habl-i metîn-i tarîkatün cânbâzı Şeyh Necmüddîn Râzî -*rahmetu’llâhi aleyh*- *Mirsâdü’l-İbâd*’da buyurur: “Bir gün bir dervîş, mısır-ı hakikatün azîz-i heme-dânı Şeyh Yûsuf-ı Hemedânî -*aleyhi rahmetu’llâh*- hazretin ziyâret itdi ve eyitdi: “Ahmed Gazzâlî -*aleyhi’r-rahmetü mine’l-Meliki’l-Müte‘âlî*- hizmetinden gelürem. Dervîşlerle ta‘âm-ı sofrâ üzerinde kendülere gaybet el virdi. İstigrâka daldılar. Bir zamân hiss ü hareketden kaldılar. Andan eyitdiler:² Şimdi şöyle gördüm ki [178b] Resûl-i

1 “Muhakkak ki şeytan, insanın vücudunda kanın dolaştığı gibi dolaşır.” Müslim, Selâm 24.

2 “Andan eyitdiler” ibaresi mükerrer yazılmıştır.

Melikü'l-Allâm *-aleyhi's-salâtü ve's-selâm-* geldi. Mübârek agzını[n yarını]¹ agzuma kodı.² Hazret-i Şeyh buyurdılar ki: تلك خیالات تربى بها أطفال (تلك خیالات تربى بها أطفال) (الطريقة) Ya'nî müşşid-i râşidler³ tarikat oglancıklarını bunun gibi esrârın iz-hârıyla beslerler. Bu tarıkda bu asl hâller olur imiş. Ehli olmak kasd idelüm diyü anlar dahi söz eslerler.⁴ **Li-mütercim:**

Her emrün issi var ey dil işi ehline teslîm et
Ma'ârif fenn ü üslûbın dirîg eyleme ârifden
Mürîd-i nev-resîde mâyl-i keşf ü kerâmetdür
Ki yeg bir dâne şeftâlu habîse bin ma'ârifden

Nakl itdi ol dâniş-mend dervîş ve eyitdi: Telkîn-i zikrden sonra bir gice müşevveşü'l-hâl oldum, kendümde zacret ve kelâl buldum. Ezelki zevke iremedüm ve evvelki şevkümü göremedüm. Çün bâmdâd oldı, Hazret-i Hâce hizmetine vardum. Buyurdılar: “Bir gün bir dervîşün [179a] sohbetine irişdüm. Pehlivân Mahmûd dervîşlerinden bir kişi keşfinden bir direm çıkarup ol dervîşün nazarında kodı. Dervîş ana itâbla hitâb itdi ve eyitdi: ‘Bu nûkte ki dînâr ü direm dünyevî ve hakîrdür, tahkîr itmek gerek gördün ve anunla amel kıldun ve nihâyet-i nûkte⁵ ki üzerinde Muhammed Resûlullâh nakşı var, ol vâcibü't-ta'zîmdür, anı görmedün. Bu hayrun, o şerrüne deger mi ve bu nef'ün o zarrına mukâvemet ve mukâbele ider mi?” Nâkil-i âkil eydür: “Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* ol kıssayı zikr itdüğinden hisse aldum, fikrûme geldi. Çün eve gitdüm ve tettebbu' itdüm, vâkı'â buyurdıkları gibi olmuş, keşşümde dirhem kalmış. Ol ecilden kalbüm derhem⁶ kalmış.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* mübârek omuzlarına makreme⁷ örtmişler. Hâtıruma hutûr ve kalbümünden

1 Ağzı yarı: Ağzı suyu.

2 Metnin Farsça aslında “Ağzıma bir lokma koydular.” şeklinde kaydedilmiştir.

3 Metinde sehven “زائللر” şeklinde kaydedilmiştir.

4 Eslemek: Dinlemek, kabul etmek, itaat etmek.

5 Metinde sehven “نكر” şeklinde kaydedilmiştir.

6 Derhem: Karışık, muzdarip, sıkıntılı.

7 Makreme (Mahrama): Mendil, havlu.

nüzûl itdi ki bu kâr, zurefâ-yı diyâr şî‘ârıdır ve Hâce bunun gibilerden ârîdür. Derhâl bir kişiye müteveccih olup [179b] hitâb itdiler ve eyitdiler: “Fülân kimesne bir kimseyle husûmet itdi ve hak ol kimsenündür. Dilerem bu makremeyi ana virem ve anları barışdurmak murâdına erem. Çün bu makûle niyyet oldı, bu bende âriyet oldı. Âriyeti mâlikâne tasarruf itmedüm ve bu vaz’dan zurefâya teşebbüh kasdına gitmedüm.

Nakl itdi ol dâniş-mend dervîş ve eyitdi ol merd ü ferd-i hûş-mend-i bî-teşvîş ki “Bir gün hâtûnumla bahs itdük, ba’zı husûsda husûmet tarîkı-na gitdük. Girü az zamânda safâ-yı hâtır bulduk ve bayagı gibi olduk. Çün Hazret-i Hâce hizmetine irişdüm, buyurdılar ki: Fırka-i zenânla hüsn-i mu‘âşeret itmek gerek ve eger keder¹ vâkı’ olsa derhâl hâtırları ri‘âyetine mübâşeret itmek gerek. Nâkil-i âkil eydür: Ehliyle ma‘îşetsiz bir kimse vardı. Hâtıruma geldi ki bu söz ana ola ve ihtimâl virmedüm ki bana ola. Derhâl Hazret-i Hâce-i huçeste-fâl, âdet-i kadîme ve sa‘âdet-i müstedîmeleri [180a] üzre umûmen ehl-i meclise hitâb idüp dediler ki: Gülzâr-ı tarîkatün mâsî ve bahâr-ı hakikatün neşv ü nemâsı Hazret-i Baba Muhammed Semmâsî *-aleyhi’r-rahme-* buyururlardı: “Söz ortanundur. Her kişi kendüye almak gerek ve hâline muvâfık olmak gerek. Girü hâtıruma bu geldi ki bizde kıssadan hisse var imiş. Ammâ bizüm mücâdelemüz kalîl idi. Sür‘at-i müsâlahamuz ana delîl idi.” Andan Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* havâtıra şu‘ûrların iş‘âr itdiler ve hitâbı tekrâr itdiler ve eyitdiler: “Mümkün oldukca ve imkân buldukca ri‘âyetde si‘âyet itmek gerek. İştîmedinüz mi ve anunla âmil-i kâmil olmağı kendünize iş itmedinüz mi ki, Resûl-i Rab-bü’l-Enâm *-aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm-* câriyenün belki Hazret-i Mâriye’nün *-radiyallâhu anhâ-* guslinde saçın çözmek usrın gördi, ol ayag üzere gusl edince mübârek eliyle zafâyirin tutdı turdı. Bu makûle sünnetler ri‘âyet-i havâtır-ı havâtîn içündür ve ümmet-i âlî-himmete ta‘lîm-i dîn [180b] ve tefhîm-i âyîn içündür.

1 Metinde sehven “کذر” şeklinde imlâ edilmiştir.

Nakl itdi girü ol dervîş ki “Bir gün dervîşlerden birisi eyitdi: Hazret-i Hâce Nesef’e giderler ve anda meclis idüp fukarâya va’z-ı mahsûs iderler. Kalbüme bu fikr yol buldı ve bu hâtıra oldı ki “N’olaydı bu hakîr-i pür-esef Nesef’de olaydı. Va’zlarını istimâ’ ideydüm. Ol semâ’dan safâlar kesb idüp intifâ’ ideydüm.” Niçe günden sonra Hâce’yi ziyâret kaskına Kasr-ı Ârifân’a gittüm ve sâkin oldukları bâğ kapusunda bir zamân tevak-kuf itdüm durdum. Gördüm taşra geldiler. Bu bende-i fakîre iltifât idüp gamdan âzâd kıldılar. Ba’dehû hutbeyi va’za bünyâd kıldılar. Andan bu hadîs[i] nakl itdiler: الفقراء الصبر هم جلساء الله يوم القيامة أي المقربون (الفقراء الصبر هم جلساء الله يوم القيامة أي المقربون) ¹ Ya’nî budur ma’nâ: “Ziyâde sâbir olan fukarâ huzûr-ı Hak’da mü’eddeblerdür ve gâyet-i kurb-la mukarreblerdür.” Ve buyurdılar ki Şeyh Ahmed Câmi² -rahimehu’llâhu’l-Kâfi- buyurdılar ki: [181a] Fakr iki dür-lüdü: Biri ihtiyârîdür ve biri fakr-ı ıztırârîdür. Ammâ ıztırârî yigrekdür ve ihtiyârîden müteberrikdir. Egerçi sana nisbet, ihtiyârîdür ammâ mahzâ Hakk’un ihtiyârıdır. Abdün anda dahli yokdur. Anı ihtiyâr eden rızâ-yı Hakk’ı ihtiyâr itmiş olur ve kendü ihtiyârından firâr itmiş olur. Ve ol va’zda bu fakîr-i pür-taksîri ni’met-i himmetleriyle doyurdılar ve nasîb-i fakr u sabra va’de buyurdılar.

Nakl itdi hemîn dervîş ve eyitdi ol miskîn-i bî-teşvîş ki “Bir gün Hazret-i Hâce’nün -kuddise sirruhû- sohbet-i şerîfine vardum. Çün bir lahza oturdum, cân ü dilden fikr-i hevâyı ve zikr-i mâsivâyı götürdüm. Zamân-dan sonra hâlümü tefahhus kıldum. Şöyle bildüm ki Hazret-i Hâce’nün na-zar-ı sa’âdet-eseri berekâtında gelen safâ-yı hâtır gitmiş. Mütercim **eydür**: “Ol safâ-yı sıfât gitmiş ammâ igen³ aceb gitmiş. Sebebi var velîkin mahfi-dür. Sanma anı bilâ-sebeb gitmiş. Ne bir habbe ve ne bir zerre kalmış.” [181b] Hâtıruma geldi ki Hazret-i Hâce virdüğün ve sohbet-i pür-vehbe-tinden ele girdüğün girü almış. Derhâl Hâce, fârigu’l-bâl bir dervîşe nazar itdi ve eyitdi: “Bizde her ne var ise sizündür, ammâ kelb-i gayr-ı mu’alle-mün saydı harâmdur. Yimege yaramaz. Lâkin agzından almayacak tenbel olur, hâzıra öğrenir, zahmet çeküp şikâr aramaz, kâhil olur.”

1 Gazzâlî, *İhyâ*, 4/199.

2 Metinde sehven “Hâfi” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 İgen, (igen, igende, igende, igin): Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade.

Nakl itdi ol dâniş-mend-i mezkûr ve eyitdi ol hûş-mend-i mezbûr: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir zamânda bu hakîrden rencîde oldılar. İki hafta mikdârı sohbet-i şerîflerinden dûr ve hizmet-i münîflerinden mehcûr düşdüm. Ol müddetde bana bir hüzn ü endûh ârız u mu'ârız oldu ki demek olmaz ve ¹ «ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ» âyet-i kerîmesi mûcebince zemîn-i ferâh gözüme tar oldu ve dâr-ı dünyâ üzerüme mânend-i dâr² oldu. Âhir inâyet-i Hak irişdi, bir gice iyâbet eyledüm ve tevbe ve inâbet eyledüm. El götürdüm du'âda ervâh-ı [182a] meşâyıhdan şefâ'at taleb idüp istimdâd itdüm ve ol yakında bir dervîş fevt olmuş idi, anun rûhun dahi şefî' getürdüm. Çün sabâh oldu, gönül zalâm-ı elemenden necâh ve gamâm-ı gamdan felâh buldı. Bu dâ'i-i gayr-ı şâ'ide Hazret-i Hâce'ye mülâkât dâ'iyyesi peydâ oldu. Çün sohbet-i şerîflerine irdüm ve selâm verdüm, beşâset-i vechile "aleyke" alup telakkî itdiler ve evvelki hâlden ri'âyetde terakkî itdiler ve bu dervîşe hitâb idüp eyitdiler: "Biz sana incinmişdük, evc-i safâdan zemîn-i cefâya inmişdük. Râh-ı mahabbetde azmışdük³ ve seni hâtırdan çıkarmışdük. Lîkin bu gice ervâh-ı tayyibe-i meşâyıh-ı kibârı ve ol gün ölen mübtedî-i nâ-be-kârı şefî' getürdün. Hefvüni⁴ afv idüp seni girü kabûl itdük ve hizmetümüzde makbûl itdük."

Nâkil-i âkil eydür: Çün Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- tarîka-i sünnete mütâba'atı ber-kemâl idi. Bu hakîrlerine ayn-ı inâyetle nigâh eylediler [182b] ve andan âgâh idiler ki ol ölen dervîş, mübtedî' imiş. Ma'a-hâzâ te'dîbinde ve terbiyetinde zerrece taksîr ve te'hîr itmezlerdi. Nitekim Resûl -*aleyhi's-selâm*- münâfıkînün ahvâlin görürken ve bile tururken izhâr ve redle şerm-sâr itmek yolına gitmezlerdi.

1 "Savaştan geri kalan üç kişinin de tövbelerini kabul etti. **Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş**, vicdanları da kendilerini sıkıkça sıkmış, böylece Allah' (ın azabın)dan yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönsünler diye, onların tövbelerini de kabul etti. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir." Teybe 9/118.

2 Dâr: Darağacı.

3 Azmak: Muhabbet yolundan ayrılmak, artık ona muhabbet etmemek.

4 Hefv: Ayak kaymak, hataya düşmek.

Nakl itdi girü ol dervîş ve eyitdi şol merd-i pür-derd-i dil-rîş: Ol vakt-i pür-makt ki Deşt-i Kıpçak'dan Buhârâ'ya asker-i azîm irdi, merdüm-i diyâr ayn-ı âşık gibi ciger-hûn ve diger-gûn olup la'l-vâr hârâ-yı hisâr-ı Buhârâ'ya girdi. Hücûm ve hücû' ve cû'dan bî-şümâr halk helâk oldu. Çâr-pâ cinsi hod bî-hadd ü bî-add beraber hâk oldu. Bir dervîş vardı, Hazret-i Hâce'ye yâr-ı gârdı. Anun bir öküzi vardı, kemâl mertebende lâgar ve bî-tâkat olmışdı. Bir gün Hazret-i Hâce ol mevzi'den güzer kıldılar ve ol çâr-pâya nazar kıldılar, andan dervîşe teveccüh itdiler ve eyitdiler: "Buna terbiyet eyle [183a] semirtmege himmet eyle." Dervîş aczini izhâr itdi ve meskenet ü iftikârla eyitdi: "Niçe degin besleyeyin bilmezem? Bu belâ-yı nâgehânî ne vakt gide; ol İlâh-ı âgeh anı ne vakt def ü ref ide?" Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: "Sözüm esle,¹ on gün dahi terbiyet idüp besle!" Ol dâniş-mend-i hûş-mend eydür: "Fakîr-i hakîr hisâb eyledüm. Onuncı gün Hazret-i Hâce'nün mübârek nefesi ve müteberrik nefsi berekâtında ol belâ Buhârâ ehlinden def oldu ve ehl-i İslâm ol der-mândelikden halâs-ı tamâm buldı."

Nakl itdi ol dervîş-i dâniş-mend ve eyitdi: Ol eyyâm-ı fitne vü ıztırârda ve ıztırâb-ı ehl-i hisârdâ hâkim-i Buhârâ olan Emîr'ün havâssı Hazret-i Hâce'ye du'â ve senâ hizmetin yirine yitürdiler ve hâkim-i hisârdan bu haberi getürdiler ki: "Biz darb ü harb ü kâr-zârda ve keyd ü mekr-i tedbîr-i hisârdâ âciz olduk. Dahi elimüzden nesne gelmez. Şimden girü bu derde dermân olursa [183b] sizden olur ve bu derde ehl-i İslâm şerr-i zâlimândan emân bulursa sizden bulur." Anlar böyle diyücek Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: "Biz dahi bu gice boynımuza pâlehang² takup Hazret-i İzzet'den dileyelüm. Ümîddür ki ehl-i İslâm'a selâmet hâsıl ola." Çün sabâh oldu ve âlem zalâm-ı zulmden felâh buldı, Hazret-i Hâce buyurdılar ki: "Şöyle işâret olundu ve böyle beşâret olundu ki, altı günde bu belâ def olsa gerek ve bu ibtilâ ref olsa gerek." Pes bu beşâreti hâkime bildürdiler ve ehl-i hisârı şâdmân idüp güldürdiler; el-hak ol veliyy-i muhakkak didüğü oldu ve söylediği gibi vukû' buldı. Altı günden sonra ol zâlimler hisârı terk

1 Eslemek: Dinlemek, ısga etmek, kabul etmek, itaat etmek.

2 Pâlehang (pâlheng): Dizgin, yular, zincir.

itdiler ve ta'cîl-i tâmla koyup gitdiler ve ehl-i î mân ol beliyye-i meliyyeden emân buldılar ve emîn oldılar.

Nakl itdi bu dervîş ve eyitdi: Ol [184a] der-mândelik zamânında ve ol hisâr-ı Buhârâda halkun izdihâmı avânında Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: “Reh-güzerüm hâb itmen ve necâsetle halâb itmen, tâ benüm pây ü dâmenüm nâ-pâk olmaya; sizin için Hazret-i İzzet'den istid'â ideyin, bu belâdan halâsınız niyyetine du'â ideyin. Ola ki kabûl ola.”

Nâkil-i âkil eydür: Ol gün ahşam olıcak buyurdılar ki: “Bu gice ol gicedür ki boynımuza pâlehang takup tazarru' idevüz. Ola ki Hazret-i Hak bu belâ-yı azîmden ve bu ibtilâ-yı elîmden halâs ve menâs vire.”

Şî'r: Çün sabâh oldu gün togdı mihr-i zafer
Gitdi gerd-i hisârdan leşker

Kendözin terk idenlerün tâcı
Leşker-i Türki kıldı zîr ü zeber

[184b] Bir hadengle niçe bin âdemi sır
Neler eyler görün du'â-yı seher

Ol zâlimler ta'cîl-i tâmla gitdiler, leşker-i Türk şehr-i Buhârâ'yı terk itdiler ve şehr-i Buhârâ'yı şerlerinden halâs itdiler.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* hizmet-i şerîfiyle müşerref olmazdan evvel emîr-i ceşş-i celâl Hazret-i Mîr Külâl *-radıye anhu'l-Melikü'l-Müte'âl-* hizmetinde idüm ve dün ü gün sohbetinde idüm. Çün vazîfeleri ba'zı evkâtda zıkr-i cehr idi, mürâfakat iderdüm ve gâh gâh Hazret-i Hâce birle musâhabet iderdüm. Bir gün Hazret-i Hâce, Hazret-i Emîr'ün menziline geldiler, ittifâkan Hazret-i Mîr-i Kebîr'ün ol gice vazîfe-i cehriyyesi zamânıydı. Çün dervîşler zıkr-i cehre meşgûl oldılar, Hâce ol menzilden sür'atle çıkup Emîr'ün ulı oğlu Seyyid Burhâneddîn menziline geldiler. Ben dahi ardlarınca çıkıdum. Garazum bu ki “Niçün gitdünüz ve Hazret-i Emîr-i Kebîr'ün sohbetin terk itdünüz?”

diyem. Çün anda vardılar, bana nazar kıldılar ve niye geldüğüm bildiler, itâbla hitâb itdiler ve [185a] eyitdiler: “Eger ol azîz-i ehl-i temyîzden utanmazsan Hazret-i Hak *-celle ve alâ-*dan utanmaz mısın ki nefsün gamın yirsin ve halka ‘Ervâh şöyle buyurdılar, böyle buyurdılar.’ dırsın. Niçün dimezsün ki fülân hâtûna âşıkam ve ana ta‘allukum vardır.” Çün Hâce’den bu sözleri işitdüm, hâlüm mütegayyir ve bâlüm mütehayyir oldu. Vâkı‘a bir hâtûna ta‘allukum vardı. Ol makûle güftârlar bana kâr itdi. Derhâl dâmen-i mübâreklerine yapışup tazarru‘ u tevakku‘ itdüm ve eyitdüm: “İstediğümü buldum ve murâduma vâsıl oldum.” Pes Hâce mübârek ellerin bana degürdiler, bî-hod oldum düşdüm. Çün kendüme geldüm, ayruk Emîr’e gitmedüm. Hizmetlerinde kaldum.

Bu kıssa-i pür-hisse Hazret-i Emîr Külâl’ün sem‘-i şerîflerine ırmış, bir gün meclislerinde Hazret-i Hâce’yi zıkr idüp “Oğlumu ve dervîş-i nîk-rûzımu kendüye müte‘allık kıldı.” demiş. Çün bu haberi Hazret-i Hâce işitdi, [185b] beni ve Emîr Burhân’ı sohbetinden men‘ itdi.

Nâkil-i âkil eydür: Ben hevâya düşdüm ve ihtilât-ı mâsivâya düşdüm. Bir gün Hazret-i Hâce’ye mülâkât itdüm, bana itâb itdiler ve eyitdiler: “Ey bî-sa‘âdet! Bu ne hâldür! Seni Cenâb-ı İzzet’le bir mikdâr âşinâ itdük idi, girü gümrâh oldun.” Çün benden temelluk ve ta‘alluk gördiler, hâlümü kayurdılar ve buyurdılar ki: “Evâyil ü evâsıt u evâhir ahvâlün var, Hazret-i Emîr’e arz idüp bildür ki “Anlar bizi Hazret-i Hak’la âşinâ itdiler idi. Sizin hâtırınız için men‘ olundum idi ve bu harâbatda bulundum.” Pes anların işâretin beşâret anlayup Emîr’ün hizmetine irdüm ve ahvâlümü bir bir haber virdüm. Buyurdılar ki: “Ey yâr! Kanda ki maksûdun ele gire ve Ma‘bûd’una ibâdet anda artuk el vire, ana var.” Andan sonra Hazret-i Hâce hizmetinden ayrılmadum ve sohbetinden ayrı olmadum. Evvelki bi-dâyetüm buldum ve evvelki [186a] sa‘âdetüme vâsıl oldum.

Nakl olundu ol dervîşden ve rivâyet olundu ki: Hazret-i Mîr’ün meşve-riyetiyle Emîr Burhân dahi Hâce’nün terbiyyetinde oldu. Ammâ ol benden sâbık olduğu sebebdan, her zamân ki mülâkât itsem ahvâl-i bâtinîsi beni gâret iderdi, olanca hâlüm olurdu, bâlim hâlden hâlî kalurdu. Bu kâre çâre

fıkr itdüm, âhir zarûrî lâzım geldi. Hazret-i Hâce'ye arz itmege gitdüm. Çün beni gördiler, "Şikâyet mi geldün?" diyü buyurdılar. "Belî" didüm. Buyurdılar: "Ol zamân ki Emîr Burhân sana teveccüh ide ve seni gâret idüp uryân komak tarîkına gide, ben degülem, anlardır di. Gönülden söyle ve benden yana işâret eyle." Ba'dehû çün girü Emîr Burhân'a buluşdum, tarîk-i sâbık üzere bana meşgûl oldılar. "Ben degülem, anlardır." didüm. Hazret-i Hâce'ye işâret eyledüm. Hâli mütegayyir olup medhûş oldı ve bâli mütehayyir olup bî-hûş oldı. [186b] Andan sonra bana te'sîr idemezdi ve tarîk-i ma'hûd üzere dahl ü tasarruf râhına gidemezdi.

Nakl itdiler ba'zı dervîşler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* dâfi'-i melâl ve râfi'-i kelâl Hazret-i Mîr Külâl *-kuddise sirruhû-* birle mâbeynlerinde terbiyetde geçen ahvâli beyân sadedinde anların huzûr [u] gaybetler[inde] ve makâm-ı ünsde hengâm-ı heybetlerinde ekseriyyâ ¹ «قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ» bu da'vâya delil-i celîldür. Mübârek zebânlarından ve müteberrik lisânlarından bu söz sâdır u bâdir olurdu ki "Çün tâlib-i râgibun murg-ı rûhâniyyeti bir sâhib-i devletün ve vâhib-i himmetün terbiyeti sebebiyle beyza-i beşeriyyetden taşra gele, ba'dehû ol tayr-ı âgâh-ı âlî-seyrün pervâzgâhun Hazret-i İlâh *-celle âlâhu-*dan gayrı bir kişi bilmez ve bir kimse vâkıf olmaz."

Şi'r: Bir ahad fehmi idemez anı Ahad'den gayrı
Bir veled fehmi idemez cânı Samed'den gayrı

Nakl itdiler ve eyitdiler ki: Hazret-i Mîr *-radiye anhu Melikü'l-Kebîr-* [187a] maraz-ı ahîrinde sohbet-i şerîflerinde olan ashâbına ve hizmet-i münîflerinde bulunan ahhâbına Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* ana mütâba'ata ve her husûsda hulûsla andan yana mürâca'ata işâret buyurdu. Dervîşler def'-i işkâl için Hazret-i Emîr Külâl'den su'âl itdiler ve eyitdiler

1 "Biz onları on iki kabile halinde topluluklara ayırdık. (Tih sahrasında susuzluktan sıkılan) kavmi Musâ'dan su istediğinde biz ona, "Asanı taş a vur!" diye vahyettik. (Vurunca) taştan on iki pınar fışkırdı. **Herkes (kendisi) su içeceği yeri bildi.** Üzerlerine bulutu da gölgelik yaptık ve onlara kudret helvası ve bıldırcını indirdik. "Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyi ve temiz olanlarından yiyin!" (dedik). Onlar bize zulmetmediler, fakat kendi nefislerine zulmediyorlardı." A'râf 7/160.

ki: “Anlar zikr-i cehrde size muvâfakat itmediler ve mütâba‘at tarîkına gitmediler.” Hazret-i Mîr, ol pîr-i pür-tedbîr buyurdu ki: “Anlaren ameli gayrılardan yegdür. Ne ki anlara andururlar hep hikmet üzeredür ki dâyimâ ulüvv-i himmet üzredür. Hânedân-ı hâcegânun hulefâsı sözlerindendür ve sözlerün üzerlerindendür¹ -*kaddesallâhu ervâhahum kemâ essese eşbâhahum*-. Eger seni çıkarurlar ise korkma. Eger kendün çıkdunsa kork.

Şîr: يك گشت عشق ليک از هر صورتی بر آید
این احوالان حس را دو چار می نماید
صدیق با محمد در هفتم آسمانست
[187b] هر چند او بظاهر در غار می نماید

Terceme: Birdür bu aşk lîkin göründi cümle yüzden
Bu ahvâlân-ı hisse iki çâr oldu
Sıddîk ile Muhammed yedinci gökde idi
Zâhirde anlara gerçi menzil gâr oldu

Üstâd-ı ubbâd sâhib-i *Mîrsâdü'l-İbâd -aleyhi'r-rahme min Meliki Yev-mi't-Tenâd-* bu âyet-i kerîmenün tefsîrinde ki *قُلْ فَاتُوا بَكِتَابٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ* ² el-âye, ehl-i tarab sâdıklarının ve derd-i taleb âşıkklarının sıhhat-i hâllerine ve râhat-i bâllerine nisbet mesel olmaga işâret zımnında beşâret buyurdu. *وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقُّ وَهُوَ يَهْدِي* ³ *السَّيْلَ* Ya'nî ehl-i sıdka Kitâb ve sünnetden evlâ tâbî' olacak ve icmâ'-ı ümmet-i âlî-himmetden ehdâ ve a'lâ mütâbî' olacak nesne yokdur.

Nakl itdi bir dervîş [188a] ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*-beni bir tarafa maslahata gönderdi. Mürâca‘at zamânında ittîfâk havâ be-gâyet issi olup dest ü pâ nerm oldu, bî-mecâl oldum. Arak-rîz ve âşüfte-hâl oldum. Gönلüm bir sâyeye germ oldu. Bir dırahta ittîkâ idüp biraz

1 Üzer: Üst, kaymak.

2 “De ki: “Eger doğru söyleyenler iseniz, Allah katundan, doğruya bu ikisinden (Tevrat ve Kur'an'dan) daha çok ulaştıran bir kitap getirin de, ben ona uyayım.” Kasas 28/49.

3 “Allah, hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır. Kendilerine zıhar yaptığınız eşlerinizi de anneleriniz yapmamıştır. Yine evlatlıklarınızı da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır. Bu, sizin ağızlarınızla söylediğiniz (fakat gerçekliği olmayan) sözünüzdür. **Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir.**” Ahzâb 33/4.

dinlendüm. Çeşmümi hâb almış, beden dayanu-kalmış. Hazret-i Hâce'yi gördüm. Bir büyük asâ elinde hışmla bana hücum itdi ve eyitdi ki: "Bu ne hâb yiridür?" Ben urur sandum. Heybetinden uyandum. İki kurt başım üzerinde turmuşlar ve bana nazar urmuşlar. Derhâl turdum, Kasr-ı Ârifân'dan yana yüğürdüm geldüm. Gördüm ol merd-i âgâh ser-i râhda turmuş beni gözedürdi. Beni gördi dahi buyurdu ki: "Kişi ağaçlar altında uyur kalur mı? Nakd-i ömrin yile virüp kendü helâkin satun alır mı?"

Nakl itdiler Hazret-i Mîr Külâl'ün halîfesi Mevlânâ Hâce Ârif'den ki anlar eyitdiler: Bir zamânda dervîşlerden bir cemâ'atle Hazret-i Hâce Bahâü'l-Hak ve'd-Dîn'ün [188b] *-kuddise sirruhû-* ziyâretinden gelirdik. Yolda birisi yolsuzluk idüp Hâce'yi nefy eyledi. Nâdânlık yüzünden söz söyledi. Anı men' itdüm ve eyitdüm: "Sen anları anlamazsın. Anunçün ululugına ta'accüb idüp tınlamazsın. Belki inkâr idersin. Evliyâü'llâh hakkında gümân-ı bed itmemek gerek. Edebsizlik tarîkına gitmemek gerek." Ol kimse kârında musır oldu ve inkârında müstemir oldu. Hemân ol ân bir zenbûr-i nâ-tüvân havâdan irdi ve dehânına girdi. Azîm zahmet virdi. Bî-sabr ü ârâm oldu. Cezâsın çeküp sezâsın buldı. Dükeli dervîşler serzeniş idüp itâbla hitâb itdiler: "Gör işde akılsızlığın sebebinden sana te'dîb nice irişdi, cemâ'at-i teslîmi tekzîb zararı ne yüzden girişdi." Pes ol kişi çok girye ve zârî kıldı. Taksîrin bildi. Terk-i inkâr idüp cürmine insâf ve i'tirâf itdi. Tevbe ve inâbet tarîkına gitdi. Hâzırlar ve vaktine nâzırlar bu kıssadan hisse ve bu gayretten ibret [189a] aldılar. Hazret-i Hâce'nün velâyetde bî-nazîr olduğuna her biri ta'accübde kaldılar.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün dervîşlerden bir cemâ'at Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* huzûrında kebâb pişürdiler. Nâkil-i âkil eydür: Hakîr ol hizmetde bileydım. Bî-edeblikle bir pâre kebâb yedüm. Çün hizmeti bitirdük ve kebâbî önlerine getürdük, nitekim tarîkleriydi ki mütâba'at-i sünnet-i Resûl *-aleyhi's-selâm-* idüp ta'âma mübâşeret idenlere hakk-ı nazar iskâtı için ve niçe hikmet istinbâtı için birer lokma virürlerdi, mübâşirlerün her birine virdiler. Bana virmediler. Kalbüme geldi ki

“Bana niçün virmediler?” Derhâl bilâ-imhâl benden bana teveccüh itdiler ve eyitdiler: “Ugrulayın kebâb yiyüp girü bizden lokma ummak ve itdügi günâhdan göz yummak yol degüldür.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: On mikdâr ferzendüm fevt oldu, derûnum nâr-ı firkat ve şerâr-ı hırkat birle toldı. Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* [189b] bî-kıyâs tazarru' ve iltimâs itdüm ve eyitdüm: “Umarum Hazret-i Hak *-azze ve alâ-* du'ânuz berekâtında bana bir ferzend-i ercümend vire ve anun eli sa'âdet-i tûl-i ömre ire.” Buyurdılar ki: “Fazl-ı Hak'dan ve feyz-i Feyyâz-ı Mutlak'dan nevmîd degülüz. Dileyelüm ve bu ni'met-i uzmâya diş bileyelüm.”

Nâkil-i âkil eydür: Du'aları berekâtında bir duhter-i nîk-ahter vücûd buldı. Bir zamândan sonra hayli hastalık ârız oldu. Hazret-i Hâce'ye hâli arz itdüm. Buyurdılar ki: “Câna cân gerek ve ana fedâ için kurbân gerek.” Emri yerine yitürdüm ve Hazret-i Hâce'ye bir kuzı kurbân getürdüm. Marazı zevâl buldı ve sıhhatle ömr-i dırâz müyesser oldu.

Andan sonra bir gün girü vardum, bir püser diledüm. Ol ni'metün kad-rin bilmeyüp ve şükrin kılmayup süyür¹ bir veled-i dîger diledüm. Du'aları berekâtında bir oğlum oldu. Cân ü cânânum safâyla toldı. Pîrâhen talebi-ne Hâce Hazreti'ne vardum. Buyurdılar ki: “Ana pîrâhen göndermediler. [190a] Var fârig ol.” Çün püser fevt oldu, girü Hazret-i Hâce'ye vardum. Buyurdılar ki: “Bizden püser istedün. Püser oldu ammâ ümîdüm vardır der-vîşler du'âsı ve dil-rîşler istid'âsı berekâtında Hak Te'âlâ sana iki püser vire.” Ya'nî biri ana mukâbil ola. Ba'dehû bir püser vücûda geldi. Hayli zamân hasta oldu. Hazret-i Hâce'ye vardum. Buyurdılar: “Ol bizüm oğlumuzdur. Senün anun hastalığında nen var? Çok zamân hasta olur. Âhir sıhhat bulur.” Ba'dehû bir oğlum dahi oldu. Hazret-i Hâce'nün nefes-i şerîfi vukû' buldı.

Bu za'îf-i nahîf İbnü'l-Mübârek el-Buhârî *-aleyhi rahmetü'l-Bârî-* bu âsâr-ı eltâf-ı İlâhî ve envâr-ı a'tâf-ı nâ-mütenâhî kitâb-ı müstetâbın yazar-ken ol dervîş ol iki püser ile meclisde hâzır idi. Bunun gibiler, enfâs-ı müte-berrikelerinden her zamân sâdır u bâdir olurdu ve bî-şümâr vukû' bulurdu.

1 Süyür: Alınyazısı.

Nakl itdi bir dervîş [190b] ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir gün bana ahşamda ve yatsıda imâmet emr itdi ve eyitdi: “Sözüme imtisâl eyle ve istikbâl-i kiblede teveccüh-i cânib-i şimâl eyle.” Namâzdan sonra hâtır-ı fâtıruma hutûr itdi ki “Ahşama degin meşgûl-i zirâ’atem, bî-tâb¹ u tâkatem. Bu işler bana nedür ve hakikat-i hâl nicedür?” Çün hâba vardum, gördüm Hazret-i Hâce geldi, Ka’be-i Mu’azzama’yı mu’âyenen bana gösterdi ve buyurdi ki: “Her bâr taraf-ı şimâle müteveccih olasın, namâzı Ka’be’ye gör nice doğru kılursın?” Çün salât-ı subhı Hâce halfinde kıldum, bu kez tarîk-ı [kibleyi] bildüm. Benden yana teveccüh itdiler. Sâyirlere hitâb şeklinde, bana itâb idüp eyitdiler: “Bu dervîş bunca müddetdür hizmetimüz ider ve fukarâ tarîkına gider. Ana dirüz ki salâta ikbâlde ve kibleye istikbâlde bu mihrâbun cânib-i şimâline mâyil ol. ‘Ben yorgunun, bana bu sözler nedür?’ dir. Nasihatimüzden şâdân olacak iken [191a] gam yir. Bizi bu gice meşgûl kıldı. Ka’be-i şerîfi ana gösterdük. Andan sözümüz kabûl kıldı. Tahrîmede bu mescidün cânib-i şimâline mâyil olmak gerek idüğün andan kabûl itdi.”

Nakl itdi evra’-ı zamân, tezkire-i hânvâde-i hâcegân Hâfız-ı Buhârî -*aleyhi rahmetü’l-Bârî*- ve eyitdi: Bir gün ammum Mevlânâ Hüsâmüddîn Hâce Yûsuf -*hafızahu’llâhu ani’t-tahayyüf ve’t-te’essüf*- ulemâ-i izâmun fukarâya ahhâbından idi. Belki Hazre-i Hâce’nün havâss-ı ashâbından idi. Karye-i Sefîdmûn’da bir bâgda olur idi. Bend ü bâgdan halâs bulup âlem-i ferâgda olurlardı. İttifâkan zamân-ı tâbistândı ve mevsim-i bostândı. Hazret-i Hâce nisf-ı nehârda ol havâ-yı hârda Buhârâ’dan gelüp ammum an-larun kudûm-i şerîflerinden gâyetde şâd oldılar ve sadrı inşirâhla toldılar. Ol meclisde Hazret-i Hâce, Hâce Yûsuf’a müteveccih olup buyurdılar ki: “Bana haber virdiler ki [191b] “Siz an-karîb bu âlemden gitseniz gerek ve dâr-ı fenâyı ve medâr-ı cihânı terk itseniz gerek. Bu bâg u râg sizden sonra birâder-zâdenüze olsa gerek. Andan sonra ferzendlerine intikâl bulsa gerek.” Mevlânâ Hâce Yûsuf bu haberden nev’an keder ü tahayyüf ve hüzn

1 Metinde “bî-târ” şeklinde imla edilmiştir.

ü te'essüf gösterüp beşeriyet mücebince beşerelerinde melâl ü kelâl âsârı zâhir oldu. Hazret-i Hâce telattuf gösterüp buyurdılar ki: “Gamun fâyidesi ve âyidesi yoktur. Hoş-hâl ve fârigu'l-bâl olmak gerek.” diyüp beşâset izhâr eylediler. Mevlânâ'ya meserret-âmîz sözler söyleyüp ol âlem-i belâ elemün huzûr u hubûrına müte'allık kelimât eyleyüp zımnında türlü beşâret izmâr eylediler. Bir lahzada Hâce Yûsuf'un terahı feraha mübeddel oldu. Ol müferrah haberlerden cân ü cenânı hande ve şâdî birle doldı. (المؤمن حرّ)¹ hükmince ebedî zindegânî ve hayât-ı câvidânî cânibine cân ü cenândan câzim oldu. [192a] Dem-be-dem tâ'at ü itâ'at tarafına âzim ve tarîkına mülâzim oldu. Andan Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* eyitdi: “Bu havâ-yı germde hemân senün cân ü cenânun cinâna nerm itmekçün ve Cenâb-ı Hannân ü Mennân'a germ itmekçün geldüm.” Böyle diyüp ol sâ'atde sa'âdetle girü cânib-i şehre gitdi. Az zamânda Hazret-i Hâce'nün didüğü irdi ve bu kazıyye-i gayr-ı marziyye netîce virdi. Bu üslûb-i meslûbda ki sûret-i aglebde olan ve kendüyi sıfat-ı takallübde bulan bir cemâ'at-i pür-şenâ'at sultân-ı rûzgârun üzerine hücûm eyledi. Avâmm-ı şehir-i Buhârâ ve a'vân-ı leyyân-ı Mâverâ anlara muvâfakat gösterdiler. Fitne-i azîm oldu. Şehr içi şerr ü şûrla doldı. Ekser-i Buhârâ'yı yakup harâb itdiler. Ol esnâda Hâce Yûsuf *-aleyhi'r-rahme-* sa'âdet-i şehâdete irişdi. Hazret-i Hâce'nün kavli muhakkak oldu ve ol emlâk Hâce Yahyâ'ya degdi. Bir müddetden sonra [192b] ammum Hâce Yahyâ *-aleyhi'r-rahme-* fevt oldu. Min Hâlıkı'l-emvât ve'l-ahyâ ol bâğ ve ol menâzil tamâm anun evlâdına intikâl eyledi. **Nâkil-i âkil eydür:** “Çün bu hâl vukû' buldı, kalbüm ve kâlebüm Hazret-i Hâce'nün i'tikâdı ve i'timâdıyla toldı. Sebeb-i kemâl-i mahabbet ve bâis-i taleb-i sebîl-i sa'âdet oldu.”

Nakl itdiler ve eyitdiler: Hâce Yûsuf'un fevtine sebeb-i aceb budur ki tâyife-i hükkâm-ı Buhârâ ve rû'esâ-i ehl-i Mâverâ ittifâk-ı nifâk itdiler ki sultân-ı rûzgâra hurûc ideler ve kûh-i siyâh-tugyâna urûc ideler. “Def-i zulm iderüz.” diyü Hâce Yûsuf'u kendülere dönderdiler. Ba'zı ehl-i infâkla ve pür-cehl ü nifâkla Hazret-i Hâce'ye gönderdiler ki “Bizüm bu işde

1 “Mü'min iki cihanda da hürdür.”

Eserin aslında المؤمن حي في الدارين “Mü'min iki cihanda da diridir.” şeklinde geçmektedir.

azîmetimüz zalemenün zulmin def' itmekdür ve şerîrlerin şerrin ehl-i İslâm'dan ref' itmekdür. Hazret-i Hâce'den tazarru' iderüz ki muvâfakat eyleye ve bu yolda bize mürâfakat eyleye." Hazret-i Hâce [193a] buyurdılar ki: "Biz fakîrüz. Bizüm elimüzden ne gelür?" Anlar muttasıl tazarru'da oldılar. Âhir Hâce özr idüp anları dönderdi. Bir nev'le mütesellî kılup gönderdi. Ba'dehû buyurdi ki: "İşbu tâyife-i nâ-hâyifenün ihlâsı yokdur. Bu bir fitne-i azîmdür. Bu cemâ'at sebebiyle bu şehri yakup yıkarlar. Niçeler mâldan ve başdan çıkarlar. Bunun gibi fitneye dış bilerler ve bizden mu'âvenet dilerler. Egerçi zâhiren muvâfakat gösterirüz def'-i fitne için ammâ sırrımız ma'lûmdur." Ol sohbetde hâzır olan dervîşler öyle takrîr kıldılar ki Hâce Yûsuf ol cemâ'atle bile geldiği Hazret-i Hâce'ye hoş gelmedi. Âhir didükleri gibi oldı. Şehri yakdılar. Ehl-i Buhârâ'ya ve halk-ı Mâverâ'ya bunca harâblık yol buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir halvet yerde ferîk-i Halvetî hâtır-ı-çün raks i[t]düm ve zikr-i cehrî tarîkına gitdüm, vecd ü hâle irdüm. Germ olup ba'zı libâsum kavvâla virdüm. Çün bu emr-i mühim için [193b] taşra çıkdum, ittifâk gördüm Hazret-i Hâce sa'âdetle hânemüze nüzûl kıldılar. Fukarâdan kimse benden ön anlara mülâkât itmedi. Selâm virdüm, cevâb virmediler. Çün ol menzile geldiler, anda dahi kimseye iltifât itmeyüp bürûdet arz itdiler ve tenhâda bana eyitdiler: "Bir kişi şefkati ve merhameti kendü akrabâsının fukarâsına itmek gerek." Böyle diyüp kavvâla libâs virdüğüme işâret eylediler. Andan buyurdılar ki: "Bizüm tarîkımızda cehr[î zikr] ve semâ' yokdur." Pes hâlûme muttalî' oldukların bildüm, müte'accib ü mütehayyir olup nedâmetle istigfâr kıldum. Bir müddet sohbet-i şerîflerine yol virmediler ve cân ü dil evvelki dereceye irmediler. Âhirü'l-emr dervîşlerden bir cemâ'at hâlûmi bildiler, Hazret-i Hâce'nün huzûrında fakîr için şefâ'at kıldılar. Andan sohbetlerine yol virdi ve evvelki ser-rîşteye elüm irdi.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Kasr-ı Ârifân'a karîb yerde olurdum ve gâh gâh kassâblık [194a] kılurdum. Ol yerde bir azîzün bir süri koyunu

vardı. Hazret-i Hâce bana bir koyun virdi. “Ol kişinün gûsfendiyle yürüsün.” didiler. Bir vakitte girü eyitdiler ki: “Ol koyunu bogazla!” Beşeriyet belâsıyla taksîr kıldum ve yarına te’hîr kıldum. Yarındası beni ve ol azîzi taleb itdiler. Varduk ana, müteveccih olup eyitdiler: “Bu giceki ahvâli söyle!” Ol eyitdi: “Bu gice dört yüz gûsfend uğrılmışlar ve sizün ol koyununuzu dahi almışlar.” Dervîş-i kassâb eydür: “Bana bu haberden hacâlet vâkı’ oldı. Taksîrüm bildüm ve sû’-i tedbîrüme i’tirâf kıldum. Derhâl gûsfendün kıymetin getürdüm.” Buyurdılar ki: “Kabûl etmeziz. Zîrâ dünki gün Hazret-i Hak yolına ol gûsfendi fedâ itdüm ve andan ivaz on koyun recâ itdüm.”

Nâkil-i âkil eydür: “Ol azîzle biz Hazret-i Hâce’nün mübârek nefesinün vukû’ına nâzır olduk ve kandan gele diyü muntazır olduk. İkinci namâzı vaktinde taraf-ı [194b] Nesef’den Hâce’nün dervîşleri on koyun getürdiler. İ’timâd ve i’tikâdımız tezâyüd buldı ve kalbimiz mahabbetle toldı.”

Nakl itdi ol dervîş ve eyitdi: Bir zamân ki fasl-ı zemistândı, hava zemerîr ve zemîn yahdân idi. Bir gice bana gusl vâcib oldı. Ilıcak suya kâdir olımadım. Mevânî’den gusle yol bulımadım. Sabah namâzı benden fevt oldı. Kalbüm zulmet ve kasâvet birle doldı. Ol hâletde ve ol gam ü melâletde şehr-i Buhârâ tarafından Hazret-i Hâce hânemize geldi. Hizmetlerine irdüm ve hazretlerine selâm virdüm. Bana nazar itdiler ve eyitdiler: “Muhkem mükedder olmışsın.” didiler. Gâyet-i dehşetümden ve nihâyet-i hayretümden dilüme bu geldi ki “Mükedder degülem.” Pes bana itâbla hitâb itdi ve eyitdi: “Bana münkir misin? Bunca nesne görmüş iken müstekbir misin? Sana gusl vâcib oldı. Taksîr-i azîm vukû’ buldı ki senden namâz-ı bâmdâd fevt oldı. Sana eşeddü mine’l-mevt ola. Girü dirsın ki [195a] mükedder degülem!” Gâyet hor ve hacîl oldum. Hiss ü harekete mecâlüm kalmadı ve söz söyleyicek hâlüm kalmadı. Mütehayyir ve zelîl oldum. El-hak ol hâlet müşâhedesi sebeb-i mezîd-i vidâd ve mûcib-i hüsn-i i’tikâd düşdi.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol vakt ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Horâsân’a girdiler, Tûs’dan Meşhed tarafına azm itdiler. Yolda bir süvâr Hazret-i Hâce’ye istikbâl itdi ve atından inüp hizmet ü izzetle iclâl ü ikbâl

itdi. Bir niçe dînâr arz idüp niyâz ü tazarru‘ eyledi ve kabûlin tevakku‘ eyledi. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Bu dînârlardan bâr kohusu gelir. Sûret-i hâli beyân eyle!” Ol kişi eyitdi: “Üç ay var ki yedi baş tavarum gâyibdür. Gönül sizlerden nazar-ı inâyete tâlibdür.” Hâce buyurdılar ki: “An-karîb bi-avni’llâh yitigün sana vâsıl olur ve murâdum didüğün hâsıl olur. Bu altınları şimdi al git. Ol vakt getüresin ve hizmeti yirine yitüresin.” [195b] Nâkil-i âkil eydür: Az zamândan sonra ol süvâr tavarların buldı ve cümle-i ahibbâdan oldu.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Bir zamânda ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- kasaba-i Gadyûr’da idi, dün ü gün zıkr ü fikri Hayy-i Lâ-yemût’da idi. Bir gün Şeyh Şâdî -*rahmetu’llâhi aleyhi’l-Hâdî*- Hazret-i Hâce’nün hizmetine irdi ve selâm virdi. Hâce anda eser-i inbisât gördi ve nişân-i şâdî müşâhede idüp sebebin sordı. Hizmet ü meskenet itdi ve eyitdi: “Makdem-i şerîfinüz ve kadem-i münîfinüz berekâtındadır.” Buyurdılar ki: “Kademden degül, serden ancak. Bizden degül âlem-i dîgerden ancak.” Andan anı bir işe gönderdiler. Mübârek yüzlerin yârândan yana dönderdiler ve eyitdiler: “Şâdî’nün şâdîsi Cenâb-ı Hak’dandur ve bâb-ı Feyyâz-ı Mutlak’dandur. Yolda bir niçe altun bulmuş, anı almaga mukayyed olmayup fârig olmuş. Çün Şeyh Şâdî hizmetinden geldi, [196a] Hizmet-i¹ Hâce andan suâl itdi ki: “Bugün ne amel işledün?” Eyitdi ki: “Cenâb-ı bâbınıza ve cânib-i cennet-me’âbinuza müteveccih oldum. Yolda bir niçe dînâr buldum. Hâtıruma hutûr itdi ki anı nazar-ı halkdan mestûr idem ve geçem gidem. Girü istigfâr itdüm ve kendüme eyitdüm ki; “Bu iş neme yarar? Münâsib oldur ki hiçbir vechile bu ikiyüzlilere mukayyed olmayam ki bunun sonı nârdur ve bana hatar-ı azîmi vardır.” Böyle diyüp ol fıkrdan ferâgat idüp fırâr itdüm. Çün üç kadem gitdüm, bu bisât-ı inbisâta yitdüm.” Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Her kim Hakk’ı gayr-ı hak üzerine güzîde kıla, kemîne sa’âdet budur. Anunçün ehl-i ibâdetün dâyimâ âdeti budur.”

1 Hizmet/hizmet: Cenâb, hazret.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Benüm Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sir-ruhû-* sebep-i mahabbetüm ve bâ'is-i meveddetüm ol oldu ki Semerkand'da olurdum ve Hazret-i Hâce'nün ahvâl ü kerâmâtın gelenden ve gidenden [işitürdüm] ve makâmât-ı tammâtın tavsîf idüp [196b] nakl edende[n] teftîş ü tefahhus kılurdum. Âhir bu dâ'îye-i sâ'îye¹ peydâ ve hüveydâ oldu ki Buhârâ'ya varam, mübârek cemâllerin görem ve sa'âdetli dâmenlerine el uram. Ömrüm oldukca ve ecelden amân buldukca hizmetinde kâyim turam. Seferi mukarrer itdüm. Vâlidüm dört dâne dînâr-ı adlî virdi. "Yanunda olsun ve hâturun teskîn bulsun. Şâyed bir kârına gerek ola." didi. Çün ben de Buhârâ'ya girdüm ve Hazret-i Hâce'nün hizmet-i şerîfine ve sohbet-i münîfine irdüm, vâkı'â işitdügüm gibi buldum. Şad ü ber-murâd oldum. Ba'dehû dervîşlerden tevakku' eyledüm ki "Du'â idün ve Hazret-i Hâce'den istid'â idün."

Şî'r: Beni kulluğına kabûl eylesün
Olinca kapusunda kul eylesün

Böyle diyüp ve sıdk u niyâz ve taleb-i cân-güdâz arz idüp tazarru' eyledüm. Hazret-i Hâce'ye söylediler ve derd-i derûnumı beyân ü ayân eylediler. Bana nazar urdı ve ahvâl-i güzêşteden haber sordı. Andan sonra buyurd[ı]: "Ya'nî [197a] şükrâna ve nezr-i hâcegâna mu'âmelet gerek, tâ seni kabûl idevüz ve katımızda makbûl idevüz." Ben eyitdüm: "Dünyevî nesnem yok velî eksügüm çok." Girü buyurdılar ki: "Ansız kabûl itmezüz." Ben yine hemân iflâsum izhâr itdüm ve özr-i bî-şümâr itdüm. Andan dervîşlerden yana teveccüh itdiler ve eyitdiler: "Dört dâne dînâr-ı adlîsi var, câmesinün fülân cânibinde, diki-komuşdur. Ol ne özr kılur ve nice nesnem yok diyübilür?" Çün Hazret-i Hâce'nün keşf ü kerâmetin müşâhede kıldum, hâlüm mütegayyir oldu. Derhâl ol çâr dînârı huzûr-ı şerîflerine götürdüm. Kabûl itmediler. Ol sohbetd[e] ve ol cem'iyetde bir kûdek² vardı. Bana buyurdılar ki: "Bu dînârları var ol oğlana vir!" Çün emrlerin bildüm ve dînârları teslîm kıldum, derhâl ol mu'allim-i zîrek-i etfâl dînârları seng pâreler gibi yabâna atdı.

1 Metinde "sâiye" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Kûdek: Çocuk.

Nâkil-i âkil eydür: Fakîre haclet ârız oldu ve şerm-sârlık mu'ârız oldu. [197b] Andan Hazret-i Hâce Gadyût tarafına gitdi. Andagı fukarâyı dahi hâk-i pâ-yi pâkiyla müşerref itdi. İttifâk ashâb-ı vifâk hâzır u nâzır bulundu. Azîm sohbet olundu. Anlar dahi kemâl-i keremlerinden fakîr-i pür-taksîr için tazarru'-ı bî-şümâr itdiler. Hazret-i Hâce'den kabûl tevakku' itdiler. Ol sohbetde dahi bir kûdek-i zîrek vardı. Girü buyurdılar ve bana ibret ü haclet nâfi' ve enâniyyetüm hicâb ü hüccâbun râfi' u dâfi' olduğu-çün kayırdı ki: "Ol [dînâr-ı] adlîleri ol oglana vir!" didiler. Ol dahi ancılayın atdı. Ol evvelki oğlancılayın atdı, elden alup yabâna atdı. Hacletüm ziyâde oldu ve nevmîdligüm izdiyâd buldı. Ashâb ü ahhâb bu hakîr için tekrâr çok dürlü özrleri izhâr itdiler ve şefkat tarîkına girdiler. Âhir Hazret-i Hâce buyurdılar ki: "Buhl, be-gâyet mezmûm sıfatdur. Husûsan râh-ı Hak'da ki tarîk-i hakîkatdür."

Şi'r: کمترین چیزی درین ره سر بود

[198a] هر که سر ندهد چه سان سرور نبود

Terceme: Kemterîn nesne bu yolda ser-durur
Ol ki ser virmez nice server-durur

Anda ki terk-i ser ednâ mertebe ola

Direm¹ ü dînâr ne kadar kadr ü kıymet bula

Böyle diyüp lutf gösterdiler. Bende nedâmet görüp bendelige kabûl kıldılar ve kapularında kul kıldılar.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir zamânda vilâyet-i Nesef'de idüm. Bir kişi ile nizâ'um oldu. Hâtırî fakîrden inkisâr buldı. Ol cihetden nedâmet ve esefde idüm. Niçe günden sonra zarûrî geldi, Buhârâ'ya gitdüm. Çün Hazret-i Hâce hizmetine mülâkât itdüm, bana hiç iltifât itmediler ve âşinâlık tarafına gitmediler. Her ne kadar ashâb-ı kibârdan şefî' getürdüm, kabûl eylemediler ve bana söz söylemediler. Bu kadarca buyurdılar ki: "Tâ ben Buhârâ'dan Nesef'e [198b] gitmeyince varup anda ol nizâ' itdüğün kişiden senün-çün özr ü tazarru' itmeyince selâmına "aleyk" dimezin ve senünle söz söylemezsin."

1 Metinde "دور" şeklinde yazılmıştır.

Nâkil-i âkil eydür: Niçe gün dahi Buhârâ'da turdum. Çün devlet el virmedi ve sa'âdet elüme girmedi gördüm, bi'z-zarûrî girü Nesef tarafına geldüm. Dâyim Hazret-i Hâce'nün kudûm-i şerîfine muntazır idüm. Ahde vefâlarına nâzır idüm. Bir gün lutf buyurdılar, Nesef tarafın ni'met-i şevkle toyurdılar. Çün sâkin olduğum yere geldiler, hiç kimesneye ve hiç nesneye meşgûl olmadılar. Ol nizâ' itdügüm kimsenün menziline vardılar. Mübârek yüzlerin ol kişinün işüğine sürdiler ve çok dürlü özrlr dilediler ve ba'dehû bu fakîrini andılar ve buyurdılar ki: "Bu günâhı ol itmedi, ben itdüm. Tut beni afv eyle. Bu cürmi unut." Ol kişinün derûnı dehşetle toldı ve hâli mütegayyir ü mütehayyir oldu. Çok girye vü zârî kıldı. Âhir bu hakîri afv eyledi ve Hazret-i Hâce'ye cümle-i [199a] muhibbân ve zümre-i tâibândan oldu. Devlet ü sa'âdet buldı. Ol hâzır olan halk Hazret-i Hâce'nün Buhârâ'dan Nesef'e bir yârdan ref'-i bâr içün ve bir hâtır-ı mü'minden def'-i âzâr içün bu sa'y-i cemîlün ayn-ı akl ile gördiler. Bu âsâr-ı velâyet, ol vilâyetde meşhûr u mezbûr oldu. Bir cemâ'atün Hâce Hazreti'ne sebeb-i mahabbeti olup illerde ve dillerde mezkûr oldu.

Nakl itdi girü ol dervîş ve eyitdi: Bir zamânda vilâyet-i Nesef'de halk bî-âblikdan bî-tâb olup ıztırâbda idi ve Nesef'de, ol cây-ı bî-esefde Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* ashâbından ve ahbâbından çok kimesne vardı. **Nâkil-i âkil** eydür: Bu fakîr ü hakîri Hâce Hazreti'ne gönderdiler. Çün Hazret-i Hâce'ye irdüm ve mübârek cemâlini gördüm, sordılar: "Ashâb-ı Nesef hoş mıdır ve seni taleb-i âb içün [mi] gönderdiler?" Pes andan ze-bân-ı mu'ciz-beyânlarından şöyle sâdır u bâdir oldu ki: [199b] "Bu defa size buradan âb gönderelüm." Ve fakîr-i hakîre hitâb itdiler ve eyitdiler ki: "Tevakkuf eyle!" Bir zamândan sonra yagmur yagmaga başladı. Gitdükce artuk oldu. Vardukca tezâyüd buldı. Ol gün yagdı. Yarındası icâzet buldum, revân ü devân oldum. **Nâkil-i âkil** eydür: "Nesef-i bî-esefe ulaşıdum. Henüz yagmur yagardı. Ol üç gün üç gice muttasıl âlem bârândı. Hazret-i Hâce'nün enfâs-ı müteberrikesi berekâtında vilâyet-i Nesef, bî-esef olup teşnelikden halâs buldı ve sırâb oldu."

Nakl itdi ol dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce fukarâdan bir cemâ'atle hammâma vardılar. Bir dervîş mübârek ayakların ovarı. Bu hakîr mukâbeledede oturmuş-i-düm. Hâce'nün mübârek cemâline bakup gönül su gibi hâk-i pâylarına akup gam-ı gayrı dilden götürmüş-i-düm. Ol esnâda Hâce-i müstesnâda hâl anlayup ve bu cemâl ü kemâline tanlayup bu kişiye [200a] bu hâtıra hutûr itdi ki Hâce'nün müteberrik ayaklarına su koya. Anunla kendünün ba'zı küdüretin yuya. Henûz ol devlete eli irmedin ve ol sa'âdet eline girmedin gelüp bendenün dizin öpdü. Andan Hazret-i Hâce'nün önine çökdi ve pâ-yı şerîflerine su dökdi. Fakîre haclet gâlib oldu. Şöyle ki bulsam gubâr gibi göge uçardum ve kâdir olsam âb-ı cûybâr gibi yere geçerdüm. Ferâsetle şermendeliğüm bildiler ve bana müteveccih olup tesellî kıldılar ve didiler ki: "Ol kişi çün tevâzu' ve niyâzdı işi, alçaklık kapusından girmek diledi, anun-çün rifât ve ta'azzumda ol sana diş bileli."

Nakl itdi yine ol dervîş ve eyitdi: Gadyût'da olurdum. Bagdâd-ı tarîkatün mimşâdı Hizmet-i Şeyh Şâdî vâsıtasıyla Hazret-i Hâce'nün sohbet-i şerîfleriyle müşerref olurdum ve her kanda ki mezkûr Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Hâdî-* bu sözi söylerdi ve bu nasîhati beyân eylerdi ki: "Her tarafda ki [200b] Hazret-i Hâce ol[a], bize şöyle gerekdür ve böyle yigrekdür ki andan yana ayagımız uzatmayavuz ve lü'âbımız atmayavuz." İttifâk zamân-ı tâbistândı ve avân-ı bostândı, Hazret-i Hâce'yi ziyâret kasd itdüm. Kasr-ı Ârifân'a gitdüm. Yolda germâdan ıztırâba vardum. Bir sâyeye germ oldum. Dırahta tayanup hâba vardum. İki defa ayagımı böcek ısırdı. Gâyet müte'ellim oldum. Âhir yine uyudum. Üçüncü defa vâkı' oldu. Hicâb gâfleti râfî' oldu, mütenebbih oldum. Aklum bir yere cem' idüp tefahhus kıldum. Pâyum Kasr-ı Ârifân'a ve cânib-i Hâce-i Cihân'a müteveccih buldum. Bildüm ki ol te'dîb-i acebin sebebi bu-y-imiş ki ayagum taraf-ı Kasr-ı Ârifân'da imiş. Çün yakîn anladum ve ma'lûm idündüm ki ol ârif anda imiş.

Nakl itdi Hâce Alâüddîn Attâr -*şekkerallâhu sa'yehû mâ-dâmeti'l-emtâr*-ve eyitdi: Bir vakt hengâm-ı zemistân idi. Âlem-i bâ-elem intizâr-ı bâd-ı bahârdan âh-ı serd idüp giryân idi. Ya'nî [201a] avân-ı sermâ ve zamân-ı bârân idi. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Mîr Hüseyn'e emr itdi ki, vâfir odun cem' eyleye. Ol dahi Hâce'nün buyrugın yirine yetirdi. Didükleri denlü odun cem' idüp sa'âdet-hânelerine getürdi. Yarındası bir aceb yağmur oldu, kırk güne dek yağdı. Ol odun mahalline sarf oldu. Bunun gibi hâlde Hâce-i fârigu'l-bâl azm-i Hârezm itdi. Meger nefisle kasd-ı rezm itdi. Şeyh Şâdî'yi kendülere hemrâh itdiler. Sûr-ı pür-sürûra gider gibi şevk u şâdî birle girdiler. Çün Âb-ı Çerâmkâm kenârına yitdiler, Şeyh Şâdî'ye "Cûyı geç!" diyü emr itdiler. Havf itdi. Tekrâr söylediler. Egerçi imtisâl idüp geçmek isterdi, velî beşeriyet mücebince tereddüd gösterdi. Üçüncide heybetle nazar itdiler. Dehşet ü vahşet birle toldı. Âhir haşyetden bî-hod oldu. Çün girü kendüye geldi, suya basup geçti. Hâce anun akabince revân oldu. Çün şâdî birle [201b] suyu geçdiler. Şeyh Şâdî'ye hitâb itdiler. Ke-ennehû havfına itâb itdiler ve eyitdiler: "Gör mûzenün¹ neresi ıslandı?" Nazar itdi gördi, hiçbir yeri ıslanup ve nem-nâk olmamış. Şerm-nâk olup bir dahi de uslandı. Andan Şeyh Şâdî'yi girü Buhârâ'ya gönderdiler. Her bâr ki tazarru' eyledi, müfîd olmadı ve bir mikdâr hizmetde olayın diyü tevakku' eyledi, fâyide bulmadı. Buyurdılar ki: "Şâdî sana hicâbdur diyü senün inânunı girü ol tarafa dönderdiler."

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Yâr-ı Gâr Alâüddîn Attâr, Hazret-i Hâce'nden nakl idüp eydür ki, Hâce buyurdılar: "Çün Şâdî'yi dönderdüm, gam ü gussalarla hemrâh idüp girü Buhârâ'ya gönderdüm, inâyet-i İlâhî ve hidâyet-i nâ-mütenâhî irişüp üzerüme vilâyet-i velâyetden on sekiz bâb açıldı. Her birinden âb-ı rahmet ve gülâb-ı merhamet bî-zahmet saçıldı. Ba'dehû tek ü tenhâ Hârezm cânibine devân [202a] oldum. Tâ şâm olunca ve gün tolanup ahşam olunca revân oldum. Âhir Buhârâ kurâsından bir köye irdüm. Mescidine girdüm. Ol gice anda oldum. Hazret-i Melik-i Allâm'dan ilhâm-ı pür-i'lâm ü ifhâm şöyle irişdi ki "Vâliden seni bizden diledi. Cânib-i Hârezm'e icâzet yokdur. Vâlide tarafına azm itmek gereksin ve terk-i re'y-i râh-ı Hârezm etmek gereksin." Emr-i Cebbâr'la nefse cebr

1 Mûze: Çizme

eyledüm. Ehl-i karye mescide cem‘ olunca sabr eyledüm. Çün hâzır oldılar, nasîhat eyledüm ve gerek olanı ve lisânuma yol bulanı söyledüm. Cümlesi sâbit oldılar ve inâbet tarıkında sâyib oldılar. Andan re‘y-i Hârezm‘i terk itdüm ve vâlide ziyâretine girdüm.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar: “Çün ol işâret-i pür-beşârete binâ‘en Hârezm‘e gitmedüm, dört dâne mevîz¹ alup ziyâdeye tecâvüz itmedüm. Kadem-i tevekkül birle vâlide-i hâlîde ziyâretine revân oldum. [202b] Ol gün berf-i azîm vâkı‘ oldu. Yatsı namâzı olmışdı ki taraf-ı Nesef‘den Buhârâ serhaddinde bir köye geldüm. Ol hâlde kârbân-ı Buhârâ sür‘atle gelüp ol araya yitdiler ve birbirine eyitdiler: Bu ne hâletdür ki ikinci namâzında konsak gerekdi. Yatsı vaktine degin bizi yıldurdılar. Çün nüzûl itdiler ve beni gördiler, bir kezden dediler ki: “Teâlallâh -*celle celâluhû*- ki bunda gelmemüze hikmet bu kişi imiş. Bize şimdi bildürdiler.” Çün bu sözi işitdüm, kendüme eyitdüm: “Ben ol cemâ‘atden degülem ki bu kârbânun ta‘âmın yiyem.” Nefsime nasîhat virdüm. Derhâl durup yola girdüm. Anlardan tenezzüh eyledüm ve Nesef tarafına teveccüh eyledüm.

Nâkil-i âkil eydür: Bu fakîr-i hakîr tıfl-ı sagîr idüm. Küstâhlık idüp su‘âl itdüm ve eyitdüm: “Ol yolda ta‘âm yidünüz mi?” Buyurdılar ki: “Belî, yidük.” Girü didüm ki: “Vâsıta birle mi oldu veya bî-vâsıta mı vukû‘ buldı?” Tebessüm itdiler ve eyitdiler ki: [203a] “Esrâr-ı merdânı fâş itmek mi istersin?” Ya‘nî ki demek olur ma‘nâ ki, ol yolda aş itmek mi istersin? Nâkil-i âkil eydür: “Bu sözden kendümde dehşet buldum. Ayruk tınmadum. Hâmûş oldum.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi ol nesneyi ki Hazret-i Hâce‘den müşâhede itdüm ve ol delîl ile mahabbeti sebîline girdüm, budur ki: Bir gün bâzâr-ı Buhârâda dükkânda oturmuş idüm. Bey‘ ve şîrâ şeklinde metâ‘-ı gam-ı dünyâyı bir araya getürmüşdüm. Hazret-i Hâce yanuma geldi ve ol âyet-i devlet şânuma ve şîkâr-ı sa‘âdet âşîyânuma geldi ve tîr-i tedbîr nişânuma

1 Mevîz: Kuru üzüm.

geldi ve Sultânu'l-Ârifin Ebû Yezîd *-aleyhi mine'r-rahmeti'l-mezîd-* şemâyîlinden ba'zı nesne zikir itdiler ve anlar kelâm-ı bilâ-melâmlarında eyitdiler: “Ol Hân-ı Tarîkat ve Burhân-ı Ehl-i Hakikat şöyle buyurmuşlar ki: Eger kûşe-i libâsumı bir kimseye degürsem bana şifte ve sergerdân olur ve akabümce revân olur.”

Nâkil-i âkil eydür: Hâce ol sadedde buyurdılar: [203b] “Ben dirin ki eger âstînüm kımıldatsam cemî'-i ehl-i Buhârâ'nun tışı ve içi, ulı ve kiçi¹ vâlih ü hayrânım olurlar. Hâne ve dükkânı ve cevâhir ü kânı terk idüp nakd-i kalbi bana berkidüp akabümce revân ü devânım olurlardı.” Böyle diyüp mübârek ellerin yenlerine çekdiler. Gûyâ ki gönül mezra'ına cezbe tohumun ekdiler. Ol hâlde gözüm müteberrik âstînlerine tokundu. Hâlüm aceb oldu. Bî-hod olmuşın ve dükkânda çok zamân yatmış kalmışın. Çün kendüme geldüm, Hazret-i Hâce'nün mahabbeti saltanatın vücûdum mülkinde müsteavlî buldum. Hâne ve dükkânla esenleştim ve feres-i nefse süvâr oldum. Akl mahmûziyla tarîk-ı aşka eşdüm.²

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol vakt ki Hazret-i Hâce-i mâ *-kud-dise sirruhû-* taraf-ı Tûs'dan Melik Hüseyin'ün istid'âsıyla Herât'a vardılar ve melikün sarâyını teşrîf buyurdılar. Ümerâdan ve vüzerâdan, a'yân ü erkândan, hadem ü haşemden her kime ki mülâkî olurlardı [204a] ve her kimseye ki nazar kılurlardı, mütegayyirü'l-hâl ve mütehayyirü'l-bâl olup bî-hodluk mertebesin bulurlardı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce-i Cihân *-kuddise sirruhû-* bende hânesine geldi, ol Hân-ı Hâcegân bende-hânesine geldi, gâyetde hoş-hâl ve nihâyetde münşerihu'l-bâl oldum. Evimüzde sayır zevâde çok idi ammâ un yogıdı. Fi'l-hâl bâzârdan bir çuval un getürdüm. Hazret-i Hâce mübârek nefeslerinden buyurdılar ki: “Bu unı harc olunmadan men' eyleme. Eksüklüğün ve artuklugin kimseye söyleme.” Emrlerine imtisâl itdüm ve buyurdıkları tarîka gitdüm. İki ay mikdârı bu za'[î]fün

1 Kiçi (giçi, kici): Küçük.

2 Eşmek: 1. Hızlı yürümek, atla hızlı hızlı gitmek.

menziline oldılar. Âyende vü revende kudûm-ı kademlerinden şeref buldılar. Ol undan nân olurdu. Gelen giden nasîb bulurdu. Ol çuval kemâ-kân mâl-â-mâldi. Anlar gitdükden sonra ve bir diyârı dahi müşerref itdükden sonra [204b] çok zamân ol undan ta‘âm pişirdük ve bereketin gördük. Âhir ol emrde hilâf eyledüm ve Hâce’nün velâyetine i‘tirâf eyledüm ve bu kazıyyeyi beyân eyleyüp ehl ü evlâduma söyledüm. Andan sonra ol bereket olmadı. Ol ma’nânun müşâhedesi bana sebep-i mezîd-i yakîn oldu Hazret-i Hâce’nün kemâl-i velâyetine.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir kerre-i ûlâda ki Hazret-i Hâce *-kuddi-se sirruhû-* Ka‘be-i ulyâ tarafından vilâyet-i Mâzenderân’a irişdiler, gülzâr-ı ilm-i hikmetün gül-i abheri, Mevlânâ Seyfüddîn Ebherî *-aleyhi’r-rahme-* ki kendü rûzgârının ekâbir-i ulemâsından idi, ol sefer-i zafer-rehberde Hazret-i Hâce’ye hemrâh olmuşdı. Mâbeynlerinde çok sohbet geçmişti ve münâsebet vukû‘ bulmuşdı.

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce bu za‘îfi Hizmet-i Mevlânâ’yla Hâ-rezm’e gönderdiler. Çün ol araya vardıkdan sonra Mevlânâ’dan icâzet alup Buhârâ’ya müteveccih oldum. Anda [205a] ma‘lûm oldu ki Hazret-i Hâce henûz Merv’de imiş. Andan cenâb-ı şerîflerine azîmet kıldum. Hazret-i Hâce dervîşlerinden biri Tâtek’den¹ geldi ve bu seferde bana muvâfakat ve mürâfakat kıldı. İttifâk, yolda aramızdan bir söz geçdi. Andan bir kelime sâdır oldu ki andan Hazret-i Hâce’ye nisbet küstâhlık zâhir oldu. Çün Hazret-i Hâce olduğu yere irişdük, geç vakt idi ve Hazret-i Hâce’nün menzili kankıdur ma‘lûm olmadı. Soracak kimesne dahi yok idi ki su‘âl ideydik ve istifsâr-ı hâl kılayduk. Bu hâlet-i tahayyürde kapusına irişdük. Hâtırumdan bir takâzâ peydâ ve bir iktizâ hüveydâ oldu ki bu kapunun halkasın uram ve Hâce’den haber soram. Hemân ki elüm kapuya tokundu, Hazret-i Hâce ev içinden söylediler ve nâmumı yâd eylediler ve bu mürîdi ber-murâd eylediler ve tâc-ı devleti başına kodılar ve hutbe-i şâdi aduma okundu. Çün içeri girdük ve selâm virdük, [205b] vakt-i musâfahada ol dervîşle musâfaha eylediler ve söz söylediler. On gün mikdârı kabz-ı azîm oldu. Ol kelimenün cezâsın buldı ki yolda zâhir olmuşdı. Tâ bu fakîr-i hakîr Hazret-i Hâce’den

1 Metinde sehven “nâtek” şeklinde imlâ edilmiştir.

anun hakkında şefâ'at itmeyince ve Hazret-i Hâce afv ü himmet yolına gitmeyince ol kabzdan necât bulmadı ve ol bâr-ı azîmden halâs olmadı.

Nakl itdi Dervîş Muhammed Zâhid, ol mü'eyyid ü mücâhid *-aleyhi'r-rahme-* ve eyitdi: Evâyil-i talebde Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* sohbet-i şerîfnde bir sahrâda idük. Fasl-ı bahârdı ve zamân-ı ezhârdı. Bana kavun ârzûsı oldu. Hazret-i Hâce'den taleb itdüm. Ke-ennehû latîfe tarîkına gitdüm. Yakın yerde akarsu vardı. Ol cânibe işâret itdiler. “Anda var!” diyü beşâret itdiler. Çün kenâr-ı cûya vardum, gördüm ki iki harbüze ter ü tâze su üzerinden gelir. Gûyâ henüz bostândan gelmiş. Götürdüm, hizmet-i şerîfine getürdüm. [206a] Bâlüm mütehayyir ve hâlüm mütegayyir olup Hazret-i Hâce'nün cemâl-i velâyetine ve kemâl-i kerâmetine yakînüm ziyâde oldu ve meylüm rûz-be-rûz izdiyâd buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Gad-yût'da bir dervîşün menzilinde idi. Nâkil-i âkil eydür: Çün hakîr ol meclise geldüm, bildüm ki bu meclis heybet issidür ve havf ü haşyet meclisidür. Ve Şeyh Şâdî [ol di]yârda Hâce huzûrunda [hata] itmiş, tâlî'i idbârdadır. Bir zamân geçdi, Şeyh Şâdî'nün hâli mütegayyir oldu ve meyyit şeklin buldı ve ehl-i meclis mütehayyir oldılar. Âhir hâzırlar Hazret-i Hâce'den tazarru' ve iltimâs itdiler ve taleb-i afv tarîkına gitdiler. Hâce buyurdi ki: “Anı kendüden sorun. Görün bu vâkı'aya sebeb ne vâkı' oldu ve ne cihetden vukû' buldı?” Dervîşler ne denlü ki su'âl kıldılar, hiç söz söylemedi ve cevâb eylemedi. Hâce buyurdi ki: “Ol söz söylemez ve hâlin beyân eylemez. Zîrâ [206b] ol gâv ki Şâdî ana samanı kerâhetle virmişdür, Şâdî'nün derûnına girmişdür. Boynuzuyla urur ve ana zahmet virür. Biz nice idelüm? Şâdî kendüye kîn eyledi ve bu hâl ile gam-gîn eyledi. Sûret-i hâl ve sebeb-i teşvîş-i bâl budur. Hemân ki Mevlânâ Abdulazîz'i gönderüp Şâdî'den bir yük saman taleb itdük, ol zamân ki getürdi, ol behâyim-i bî-behâyim yimediler. Anun kerâhetiyle virdüğine ve virmekde kalbine kerâhet irdüğine meger vâkıf oldılar.” Âriflerün behâyimi dahi ârif oldılar. Tekrâr ol dervîşler anun-çün istigfâr itdiler. Suçun dileyüp i'tizâr itdiler. Pes Hazret-i Hâce, Şeyh Şâdî'yi

harekete getürdi. Kendüye gelüp oturdu. Andan Hazret-i Hâce, Şeyh Şâdî'ye sordı ve buyurdu ki: "Saman virdüğünde ne yaman söz didün ve ne yüzden gam yidün? Söyle işitsünler ve mütenassih olup ana göre iş itsünler." Pes i'tirâf itdi ve eyitdi: "Didüm ki: [207a] Ey Hâce-i Mahtûm! Sana ma'lûmdur ki ben fakîrem. Samanum azdur ve sana halkun hulkı ve her kişünün işi niyâz u i'tizârdur. Her kimden istesen virürler ve cân ü cânânlarına minnet görürler. Benden taleb itmek neden?" Pes çok tazarru' itdi ve afv olunmasın tevakku' itdi. Andan Hazret-i Hâce afv itdiler. Hâzırlar için Hâce'nün buyurduğundan, gâv içinden boynuz urunca söylesün didüğinden su'âl itdiler. Şeyh Şâdî dedi: "Öyledür ki Hazret-i Hâce buyurdu; gûyâ gâv derûnumdan boynuz ururdu."

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Çün Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* sa'âdet-i kabûliyle müşerref oldum ve envâ'-ı lutfarıyla mülattaf oldum, icâzetleriyle ve işâret-i pür-beşâretleriyle evvelki kesbe meşgûl idüm. Bir gün bâzârumda ittifâk vâfir fâyide tutdı ve mütevâfir fâyide göründi. Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* dükkâna geldi. Ol la'l-i girân-mâye [207b] kâna geldi ve buyurdu ki: "Ne kadar fâyide itdün?" "Ta'yînün bilmezsin." didüm. Hem öyle idüm. Bir fûtayı yaydılar. Ol mikdâr ki fâyide itmişdüm, fûtaya dökdiler. Derc itdiler ve alup gitdiler. Sanasın ki saydılar. Çün ahşam oldu, eve vardum. Evde olanlar ki her biri bir nesne iletmişdi, taleb itdiler. Anlara özr eyledüm ve kazıyyeyi şerh idüp söyledim. Nâ-gâh keyd-i nefis ve tesvîl-i şeytân *aleyhimâ yestehikkân* birle bir söz ki delîl-i kerâhet idi ve güç gelmege alâmet idi, benden bâdir oldu ve sormadın sâdır oldu. [Bir] zamândan sonra gice karanusunda tahmînen ol sâ'atde ki sözi söylen-di, ma'lûmları olup kendülere mahsûs bir dervîş ile ol fûtayı gönderdiler. Münkabız oldum ve ulı ibtilâya ugradum ve hançer-i nedâmetle bagrumı dogradum. Halvetde ve kesretde dâyimâ tevbe ve inâbet kılurdum ve isti-gfâr idüp ol cürmün özri [208a] için rikkat kılurdum. Çün nedâmetüm gördiler, cerâhat-i cürme merhem urdılar ve bî-edebliğümü afv buyurdılar. Mütercim-i fakîr ve müteneccim-i hakîr eydür: Nâkil-i âkil 'Ne kadar fâyide itdüğüm ma'lûm degül.' diyüp sonra 'Fâyide mikdârın fûtaya koyup gitdiler.' didügi câyiz ki evvel eylemiş ola; sâniyen mülâhaza kıla.

Nakl itdi Bagdâd-ı tarikatün mimşâdı ve bâg-ı dâd-ı hakikatün şimşâdı Hizmet-i Şeyh Şâdî *-aleyhi'r-rahmetü mine'l-Meliki'l-Hâdî-* ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir gün Gadyût'dan gitdiler, şehir-i Buhârâ tarafına azm itdiler. Bu hakîr ve Dervîş Muhammed Zâhid ittifâk itdük. Rikâb-ı hümayûnlarınca bile gitdük. Çün şehre irdiler, Dervîş Ahî Muhammed Derâhenîn menziline şeref virdiler ve ana buyurdılar ki: "Azm-i bâzâr eyle ve bizüm için fülân ve fülân dükkândan ta'âm ihzâr eyle." Çün ta'âm getürdi, mücerred eve girmekle ve Hazret-i Hâce, Ahî Muhammed'i görmekle ana itâb itdi [208b] ve eyitdi: "Sana dimedüm mi ki ol iki dükkândan gayrı yirden ta'âm almayasın. Revâ mıdur ki kâhillik idesin ve hilâf-ı rızâmuza gidesin?" Hâzırlar çün tefahhus kıldılar, ol men' olunan dükkânlar damgaya mensûb imiş bildiler. Bu keşfi görüp gönülleri Hazret-i Hâce'nün mahabbetiyle toldı ve bu hâl-i kerâmet-me'âl bir cemâ'atün mezîd-i yakînine sebep-i aceb vâkî' oldu.

Nakl itdi Yâr-i Gâr, Hazret-i Hâce-i Büzürgvâr, Alâüddîn Attâr *-attarallâhu türbetehû bi-hürmeti'l-ibrâr-* ve eyitdi: Bir gün bir pîre-zen tamgacı evinden birkaç akçe Hazret-i Hâce'ye nezr getürdi. Fakîr anı kabûl itmedüm. "Anlar bu makûle kimesnenün nesnesin almazlar." didüm. Bir lah-zadan sonra Hazret-i Hâce'ye vardum. Dervâze-i Kelâbâd'da bir dervîşün menziline olurlardı. Anun bir vâlidesi var idi ki halk anı salâhda bilürlerdi ve ana takarrüb kılurlardı. Çün ol dervîşün kapusına irdüm, ol acûzenün ol hânedan çıkdugın gördüm. [209a] İçeriye müteveccih oldum. Hazret-i Hâce'yi dervîşün hücresinde dîvâra istinâd itmiş ve âlem-i istirâhata gitmiş buldum ve bir sâ'atden sonra kendülere gelüp ve bu hakîri gördiler ve buyurdılar ki: "Hâbda gördüm ki bir kâse şûrbâ getürdiler. İçinde bir kaşık var. Çün kaşıyla aş aldum, bir yılan bile çıkdı.

Nâkil-i âkil eydür: Bu vâkî'ayı¹ Hazret-i Hâce söylerken ve bu kıssa-i pür-hisseyi bana beyân eylerken mâder-i dervîşün hâdimesi bir çanagla aş ve içinde bir kaşık Hazret-i Hâce'nün huzûrına getürdi ve gitdi. Hâce bana

1 Bu kelime mükerrer yazılmıştır.

bakup tebessüm itdi ve eyitdi: “Aceb hâbdur ki derhâl gördüğümüz zuhûr buldı ve aynı vâkı‘ oldu. Tefahhus itmek gerek ve bu emrün hakikatine yitmek gerek.” Fakîr-i hakîr kıssa-i acûzeyi şerh itdüm. Çün mâder-i dervîşden tecessüs itdiler, zâhir oldu ve tahakkuk buldı ki ol acûze dirhemleri nedenmiş ve cânib-i tamgacı mâlî cümellerindenmiş. [209b] Dervîş ve mâder-i dervîş ve ol hânvâde ve istimâ‘ iden bende ve âzâde mütehayyir oldılar. Ve Hazret-i Hâce’ye i’tikâd yönünden mütekerrir ve mütebahhir oldılar.

Hazret-i Hâce dervîşe emr itdi ve eyitdi ki: “Vâlidene nasîhat eyle ve ana öyle vasiyyet eyle ki her kim tazarru‘ u niyâzla hüsn-i akîde yüzinden nesne getüre ve getürmekde menn ü ezâyı götüre, kimdendür ve kesbi ne yerdendür bilmeyince ve tamâm tahkîk kılmayınca kabûl kılmaya ki kimseden nesne almak işi be-gâyet düşvârdur. Her kimsenün nesnesin almak olmaz ve bahr-i şübheye talmak olmaz.” Ol dervîşün vâlîde-i hâlîdesi hakîkat bildi, tevbe ve rücû‘ kıldı ki min ba’d kimseden nesne almaya ve kendü hâtırın muhâtaraya salmaya.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*-bana hitâb itdi ve eyitdi: “Fülân tarafa giderüz. On beş günden sonra inşââlâh bu cânibe rücû‘ iderüz.” [210a] Çün müddet-i ikâmet geçdi geldiler, girü ol cânibi müşerref kıldılar. Çün hizmetlerine irdüm ve selâm virdüm, itâb itdiler ve eyitdiler: “Fülân dü-şenbe gününün sabâhı senden ne sâdir oldu bilür misin ve ne nesne bâdir oldu fehm kılur mısın?” Bu sözden mütegayyir oldum ve kalbüme vâkıf olduklarına mütehayyir oldum. Bana bükâ galebe kıldı, çok agladum. Andan ol hâtırayı beyân itdiler ve sebebin ayân itdiler ve eyitdiler: “Buncılayın kusûr ve usûr ki dervîşe vâkı‘ olur, hükmi nefsi inkisâr bulmakdur ve girye ve zârîye bâ’is olmaktır. Sana vâkı‘ olduğu gibi ve istigfârın taksîrini dâfi‘ u râfi‘ olduğu gibi.” Andan Hazret-i Hâce kerem itdiler. Bu bendelerün afv idüp ihsân tarîkına gitdiler.

Nakl itdiler Mevlânâ Necmüddîn Dâdere'k'den¹ -*aleyhi'r-rahme*- ki anlar eyitdiler: Bir zamân Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- kasaba-i Karşî'de sâkin idi. Fakîr Buhârâ'da olurdum. [210b] Gâh gâh varup sohbetleriyle şeref bulurdum. Nâgâh bir gün Hazret-i Hâce'nün mübârek sadâsı ve müteberrik edâsı kulaguma geldi. Beni kagırır² gibi mütefehhim oldu. Bî-karâr olup sabra mecâl bulımadum ve bir ân tevakkufa kâdir olımadum. Derhâl Nesef tarafına müteveccih oldum. Yarındası öğle namâzı vaktinde ol arayı buldum. Menzil-i şerîflerine yitdüm ve sohbet-i münîflerine müsâra'at itdüm. Ba'dehû hâzır olan dervîşlerden şöyle işitdüm ki dünki gün Hazret-i Hâce ehl-i meclise hitâb itdi ve eyitdi: "Buhârâ'da bizüm Mevlânâ Necmüddîn nâm bir yârimüz var. Anı taleb idelüm ki tâ yarın bunda ve öğle namâzına hâzır ola."

Nakl itdi Alâüddîn Attâr -*aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Gaffâr*-, ferzend-i kebîr Hazret-i Emîr Külâl -*rahimehumallâhu'l-Celîlül-Müte'âl*- Seyyid Burhâneddîn'den ki ol eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir zamânda bizüm külbe-i ahzânda olurdu. Cân ü dilimüz ve âb ü gilimüz anunla şeref bulurdu. Bir gün tazarru'-ı bî-kıyâs [211a] itdüm ve tevakku' ve iltimâs itdüm ve eyitdüm: "Vâlidümün halîfesi Mevlânâ Ârif'le istînâs itdüm. Şimdi Nesef'dedür. Ol sebebdan kalbüm ve kâlebüm ve iştiyâkum esefdedür. N'ola eger hâtır-ı şerîfinüz müteveccih ola, tâ ki Mevlânâ Ârif eglenmeyüp gele ve bizi tesellî kıla." Buyurdılar ki: "Taleb idelüm andan gitsün ve gelmede sür'at itsün." Pes Emîr Burhân'un hânkâhı damına çıkup salâ itdiler; üç kerre "Mevlânâ Ârif!" diyü nidâ itdiler. Andan eyitdiler: "Mevlânâ-yı mezkûr âvâzum işitdi ve bu cânibe teveccüh itdi." Çün Hâce Ârif makdûrın sârif olup Buhârâ'ya erdi, ol Hâce-i Cihân'la Emîr Burhân oldu³ araya erdi. Hazret-i Mevlânâ'ya kazıyyeden su'âl itdiler. Anlar dahi arz-ı hâl idüp eyitdiler: "Fülân zamânda ve fülân mekânda yârânla musâhabet iderdük. Hazret-i Hâce'nün âvâzı kulaguma girdi ve beni taleb itmesi sem'üme irdi. Sefer ıztırâbıyla toldum. Derhâl [211b] Buhârâ'ya müteveccih oldum."

1 Metinde "Dâverek'den" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Kagırmak: Seslenmek, çağırarak.

3 "Olduğu" kelimesi mükerrer yazılmıştır.

Nakl itdiler Hizmet-i Hâce Alâü'l-Hak ve'd-Dîn *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Mübîn-* ve eyitdiler: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* kurâ-yı Buhârâdan bir karyede olurlardı ve dervîş-i dil-rîşler mübârek nefsinden ve müteberrik nefesinden şeref bulurlardı. Bir gün mahall-i sohbetde ve mahfil-i cem'iyette ayak üzere turdılar. Oturan ve turan yârân ü ihvân-ı pîr ü civân "Aceb ne diyeler?" diyü muntazır olup nazar urdılar. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: "Mevlânâ Ârif Nesef'de Hâce Mübârek kışlagında Mevlânâ Bahâüddîn hizmetinde oturmuşlardır. Beni taleb itdiler." Böyle diyüp Hazret-i Hâce-i fârigu'l-bâl kendülerde meyl-i sefer buldılar. Fi'l-hâl Buhârâdan yana müteveccih-i taraf-ı Nesef oldılar.

Bir dervîş nakl itdi ve eyitdi: Ol zamân ki Hazret-i Hâce Kışlak'da¹ Mevlânâ Bahâüddîn hizmetine irişdi. Mevlânâ buyurdılar ki: "Biz sizi üç kerre taleb itdük. Size zahmet [212a] oldu. Velî kudûmunuz bize rahmet oldu. Ma'zûr buyurun ki terk-i edeb itdük." Ve Mevlânâ Ârif ol zamânda Mevlânâ Bahâüddîn hizmetinde hâzır idi.

Nakl itdi Hizmet-i Alâüddîn Attâr *-aleyhi'r-rahmetü ke'l-emtâr-* ve eyitdi ki: Bir gice Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* dervîşlerden bir cemâ'atle Dervîş Atâ hânesinün tamı üzere sohbet iderlerdi. Yakın yerde bir kasr-ı âlî vardı. Emîr-i Buhârâ ol gice anun bâmı üzere kavvâllardan bir cemâ'atle işret iderlerdi ve bir tâyife dahi raks eylerlerdi. Ol gürûh-i enbûhun gavgâ ve galebe kılması ve na'ra ve haykırması kuvvet dutdı. Hâce buyurdılar ki: "Şimdi geçer. Bu melâhî² kabîlindendür. Pes menâmî kabîlindendür. İstimâ'ı ve semâ'ı meşrû' degüldür. İşitmek gerek. Kişi bunun gibi işi itmemek gerek. Bunun tedbîri budur ki, kulagımıza penbe³ dıkayavuz, tâ ki bu âvâzeleri işitmeyevüz. Böyle didükleri gibi hiç birimiz ol âvâzları [212b] işitmez olduk. Ol sazları gûş itmez olduk.

1 Buhara yakınlarında bir köy.

2 Melâhî: Oyunlar, eğlenceler.

3 Penbe: Pamuk.

Nâkil-i âkil eydür: Mütegayyir ve mütehayyir olduk. Çün sabâh oldu, Dervîş Atâ'nun hemsâyesi olanlar ve Hâce dervîşlerinin ahvâlin bilenler ve zikre iştigâlin fehmi kılanlar eyitdiler: Bu gice aceb giceydi. Raks ü nâydan ve hûy u haydan hâlinüz niceydi? “Hazret-i Hâce sohbeti berekâtında anları işitmedük.” diyüp hakikat-i hâli beyân eylediler ve kıssayı bi't-tamâm ayân eylediler. İşitenler ta'accüb idüp bu eser-i velâyeti illerde ve vilâyetlerde söyleyigitdiler. Ol kerâmet-i aceb bu cemâ'atün Hazret-i Hâce'ye mahabbetine sebep oldu.

Nakl itdi Alâüddîn Attâr ve eyitdi: Ol zamân ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Tûs'da sâkin idiler, bir gün eyitdiler: “Dilerüz ki kasd-ı sevâb idevüz ve Ma'sûk-ı Tûsî ziyâretine gidevüz.” Dervîşlerden ve gayrıdan bir cemâ'at bile gitdiler. Çün mezâr-ı Ma'sûk-ı Tûsî'ye yitdiler, Hazret-i [213a] Hâce eyitdiler: “Es-selâmu aleyke ey Ma'sûk! Hoş mısın?” Ol Meşhed-i münevverden ve merkad-ı mutahhardan âvâz geldi ki: “Ve aleykümü's-selâm. Hoşem!” Ol cemâ'atde bir münkir vardı. Hazret-i Hâce'ye inkârı âşikâr idi. İn kârı¹ görüp hâli mütegayyir oldu ve bâli mütehayyir oldu. Çok nâle vü ıztırâb kıldı, inkârdan ictinâb kıldı. Hazret-i Hâce'nün ululugın bildi.

Nakl itdi girü Alâüddîn Attâr -*aleyhi'r-rahme mâ-dâmeti'l-enhâr*- ve eyitdi: Bir dervîş Hazret-i Hâce'ye bir mikdâr elma getürdi. Dervîşlere taksîm idüp eyitdiler: “Hemân şimdi yiyelüm.” dimen! Bir sâat sabr idün. Meger sebebi bu ki bu sîb şimdi tesbîhdedür.” diyü hâzırlara ta'lîm ü tefhîm itdiler.

Şi'r:

همه ذرات در نطق اند لیکن
تو بی سمعی نمی دانی شنودن

Terceme:

Kamu zerrât nutk ehlidür ammâ
İşitmezsin senün yokdur kulagun

El-hak Hazret-i Hâce [213b] bu hak didüğü gibi idi ki hâzırlardan gönül gûş ü çeşmiyle sâmi' ve nâzırlardan ba'zı ol sîbin tesbîhin işitdiler; ana göre iş itdiler.

1 İn kârı: Bu işi.

Nakl itdi bir dânişmend-i sâlih ve bir hûş-mend-i fâlih ki halîfe-i büzürgvâr Alâüddîn Attâr'un cümle-i makbûllerinden ve zümre-i meşgûllerinden idi ve eyitdi: Ol vakt-i bî-makt ki bu fakîr-i hakîr mevâlînün der-vîşî Mevlânâ Sa'düddîn Karşî hizmetinde olurdum ve tahsîl-i ulûm kıldum. Hazret-i Mevlânâ ve Evlânâ ki muktedâ-yı diyâr-ı Nesef idi, Hazret-i Hâce'nün velâyetde ululugın söylerdi ve hasâyil ü şemâyil-i bî-şümârın şerh eylerdi. Ma'nâda birin diyüp binin tarh eylerdi.

Cümleden biri bu ki, bir gün Hazret-i Hâce bana hitâb itdi ve eyitdi: "Gelün sizünle ayak seyrin idelüm ve sizün bâga gidelüm. İttifâk fasl-ı zemistândı ve âlem zemheristândı. Çün bâga irdük ve içeri girdük, gözüme be-gâyet bî-tarâvet göründi. Gûyâ ki hâristân [214a] ve şûristân olmuş, hâr ü hâşâkla ve gil ü hâkla tolmuş. Bana nazar idüp buyurdılar ki: "Sizin bâğınız bu mıdır?" Ya'nî bâğum didügin şu mıdır? Hâlüm mütegayyir oldu ve kalbüm dehşetle toldı. Ben eyitdüm: "Belî, budur." Andan eyitdiler: "Bunu sana sebz idelüm. Evvelkiden yeg tarâvet virüp yakîninüz ziyâde kılmak tarîkına gidelüm." Andan buyurdi ki: "Girü nazar eyle." Çün tekrâr nazar itdüm, sandum ki reyâhîn ile memlû bir gülistâna güzer itdüm. Çün bu hâli müşâhede eyledüm, bî-ihitiyâr "Bu bâğ benim degül." diyü söyledüm. Buyurdılar ki: "Sizin bâğınızdır. Onat nazar idün." Çün zamândan sonra girü nazar kıldum, bâğun alâyimin görüp bildüm. Hazret-i Hâce'nün bereket-i himmetiyle bâğumı bir sâ'atde iki hâlet ile müşâhede kıldum. Hâlüm aceb oldu ve bu hâl, Hazret-i Hâce hakkında mezîd-i yakînüme sebep oldu.

Nakl itdi Şeyh Hüsrev Kermînî ve eyitdi: Bir gün bana Hazret-i Hâce'nün [214b] -*kuddise sirrruhû*- sohbet-i şerîfi ârzûsı düşdi. Vakt-i tâbistândı ve zamân-ı bostândı. İttifâk mâh-ı Ramazân'dı. Salât-ı subhı kıldum. Kermîne'den şehir-i Buhârâ'ya müteveccih oldum. Bilemce¹ bir dervîş vardı, ziyâret niyyetinde bana hemrâh ve yârdı. Hâce'ye teveccüh berekâtında ikinci zamânında Kasr-ı Ârifân'a irişdüm, Hâce'yi şimdi merkad-ı münevverleri olan bâğda buldum. Hâce Yûsuf'la ve sâyir ulemâ ve

1 Bilemce: Yanımda, beraberimde.

fukarâ-yı bî-teessüfle bend ü bâğ-ı alâyık-ı halâyıktan gâyet ferâğda buldum. Salât-ı asrı ol cemâ'atle bile kıldum. Hâzırlar ol gelişi ta'acüb itdiler, Hazret-i Hâce'nün ziyâreti harâretinden tayy-ı arza haml idüp kerâmete havâle tarîkına gıtdiler.

Nakl itdiler girü şeyh-i dervîşân ve Hüsrev-i îşândan ki anlar eyitdiler: Bir gün Hazret-i Hâce beni Buhârâ'dan Kermîne tarafına bir maslahat için revân eylediler, bu hizmeti ben bendelerine ihsân eylediler. Gice karanulığı zamânıydı. Çün yola girdüm, [215a] ayn-ı inâyetleri berekâtında ol gicede Kermîne'[ye] irdüm ve eve vardum. Zamândan sonra ârâm ü karâr ide-medüm ve ayruk yere dahi gidemedüm. Hammâma varup hammâmcıyı uyardum.¹ Hammâmda bir lahza tevakkuf itdüm. Andan çıkup mescide gıtdüm. Mescidde hasîr yok imiş. Andan eve gelüp hâdimi aldum, dırâzgûşla su kenârına geldüm. Bir yük sâz getürdüm. Mescide döşedüm ve zamân-ı dirâz mescidde oturdum. Andan sonra tan yeri agardı. Bu dükelî hâl Hazret-i Hâce'nün iltifâtı berekâtındadır. Nâkil-i âkil eydür: Kermîne ile Buhârâ mâbeyni on iki ferseng² yerdür.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Fakîr, sâkin-i emâkin-i Gadyût idüm ve tâlib-i Hayy-i Lâ-yemût idüm. Hazret-i Hâce mektûb-ı şerîf irsâl buyurmuşlar bana ve bir dervîşe dahi emr itmîşler ki "Fülân dervîşün katında bir inegimüz var. İkinüz varup anı bogazlayasız. Bu kârda te'hîr itmeyesiz. Hiçbir vechile taksîr itmeyesiz." [215b] Pes biz dahi emrleri mûcebince amel itdük. Ol dervîşle ikimüz gıtdük. Âdem cem' idüp inegi dutup bogazladuk. Çün karnın yarduk, derûnunda niçe yerde zahmet ârız olmuş. Eger bir sâ'at te'hîr, ulı nesne ol marazlardan olurdu ve zâyî' olurdu. Hâlbuki iki yıl mikdârı var idi ki Hazret-i Hâce ol inegi görmemişdi ve kimseden dahi hâlin sormamışdı ve dahi ol hâlete nâzır olanlar ve mu'âvenete hâzır olanlar bu husûsı görüp ve niçeler Hâce'ye inkârı gönülden sürüp mu'tekîd oldılar ve ancaların olanca i'tikâdı ve cüz'ice inkıyâdı ve i'timâdı tezâyüd buldı.

1 Uyarmak, (uyatmak): Uyandırmak.

2 Ferseng: Fersah. [3 millik uzaklık ölçüsü [Yaklaşık 5 kilometre olup kullanıldığı yere ve zamana göre uzunluğu değişmiştir.]]

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce birle dahi âşinâ olmadın ve sohbet-i şerîfiyle şeref bulmadın ehl-i Buhârâ'dan bir kişiyle tarîk-ı ticâret-de şirket itdüm. Anunla Keş nâm kasabaya geldik. Ol anda kaldı, ben Gad-yût'a gıtdüm. Kârbân-sarâyda hasta oldum ve bu hâlde [216a] merkebüm dahi yavı¹ kıldum. Bu perîşânlıkda niçe gün geçdikden sonra nâgâh bir gün Hazret-i Hâce çıkageldi. Buyurdı ki: "Bu vilâyete dahi bugün geldüm. Hâlün nedür?" didi. Fakîr dahi bîmârlık gamından ve şerîkümnden ırak olmağa gurbet ü kürbet eleminden nâle kıldum. Andan anlar buyurdılar ki: "Bâtınunda bir teşvîşün dahi vardır." Ben eyitdüm: "On iki gündür merkebüm dahi zâyî' oldı." Eyitdiler: "Hâtırın hoş tut. An-karîb anı dahi bulursun ve ol dırâzgûşuna vâsıl olursun." Böyle diyüp gıtdiler. Çün ol gün âhire irdi, hemsâyem olan kişi geldi ve "Merkebün kapuda turur!" diyü haber virdi. Şâd oldum ve Hazret-i Hâce'ye bende olup gamdan âzâd oldum.

Mütercim-i fakîr ve müte'accim-i hakîr eydür: "Bundan böyle ma'lûm oldı ki Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* sünnete ittibâ' ve bid'atden imtinâ' idüp şehirde ve kurâda ve deşt ü sahrâda ne yere ki varur imiş [216b] gezer görür imiş ve arar-yürür imiş, pîr ü civândan ve za'îf ü nâtüvândan kime irse ve kimi gözi görse güci yitdükce ve kuvveti müsâ'ade itdükce mu'âvenet ider, hâlin hâtırın sorar-yürür imiş.

Nakl itdi Şeyh Şâdî *-rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Hâdî-* ve eyitdi: Çün Hazret-i Hâce'nün nazar-ı kabûli ile şeref buldum ve sohbet-i şerîfiyle müşerref oldum, âlem fedâ ve îsâr bana âsân oldı ve zer ü zîverle hâk ü hâşâk yeksân oldı. İttifâk yüz dâne dînâr kaldı. Hatunum hıfz için elümden aldı. Gerçi muhâlefet itmek istedüm ammâ henüz za'f-ı yakînüm sebebiyle rızâ gösterdüm, kabûl itdüm. Ba'zı ticâret emriçün altunı alup dünyâyı denîden yüz bulup ve mahabbet-i lâzimesiyle uyuzdan uyuz olup şehir-i Buhârâyı gıtdüm. Ol dînârı müze ve kemhâya ve kumâş-ı hârâyı ve sayir metâ'-ı Mâverâyı virdüm. Dönüp eve giderken ve [e]sbâbın [217a] fâyide-i âyidesin fikr iderken çün Kasr-ı Ârifân'a irdüm ve Hâce'nün huzûr-ı

1 Yavı: Zayı, yitlik, kaybolmuş.

şerîfine girdüm. Buyurdılar ki: “Şâdî! Şehr-i Buhârâ’ya varmaga ne sebep düşdi?” Eyitdüm: “Sehl şuglum vardı.” Andan buyurdi ki: “Mûze ve kem-hâyı ve sâyir esbâbı getür!” Derhâl hâzır itdüm. Pes girü buyurdılar ki: “Bâkî kalan nakdi dahi bunların yanına yetür.” Anı dahi çıkardum. Andan bana itâbla hitâb itdi ve eyitdi: “Eger dünyâ dilersen inâyet-i İlâhî birle kûhı sana altun ideyin ve rîg-i beyâbânı un ideyin. Ammâ biz âlem-i fakr-dayuz ve anunla fahridayuz. Bu tâyife-i hâyifenün kâr-hânesi bu âlemün mâverâsındadır. Sana nesne eksük olmaz. Niçün zahîre kılursın ve çeşm-i cânı hîre kılursın? Şimden girü böyle eyleme!” diyüp bunu okıdılar:

Şî‘r: هیچ مان و هیچ مان کم نی
وز بی هیچ و هیچ مان غم نی

Terceme: Nesnemüz yok ve nesnemüz kem yok
Hiç nesne için bize gam yok

[217b] **Nakl itdi** Hâce Alâüddîn Attâr -*rahimehu’llâhu’l-Melikül-Gaffâr*- ve eyitdi: Çün Hazret-i Hâce’nün -*kuddise sirruhû*- sa’âdet-i mahabbetiyle müşerref oldum ve devlet-i sohbetiyle şeref buldum, benden ulı karındaşum vardı, işi Hâce’ye inkârdı ve her bâr bana izhâr-ı melâmet iderdi ve eydürdi: “Niçün ol dervîşün sohbetine gidersin ve nakd-i ömrünü bî-fâyide yere harc idersin?” İttifâk bir vakt bir mikdâr meblağı küçücek birâderle bir tarafa ticârete gönderdi. Buhârâ kurbında ol mâl-i bî-me’âli harâmîler almışlar ve birâderi gam ü melâle salmışlar. Ol kârdan birâder-i pür-inkâr efkârla evkâr ü perîşandı ve beni görse “Tedbîr nedir?” diyü pürşandı. Çün anun bu mertebe bî-karârlığın müşâhede itdüm, ana ben eyitdüm: “Bunun tedbîri budur ki, bu kazıyye-i nâ-marziyye Hazret-i Hâce’nün sem‘i mübârekine ire. Ümîd var, teveccüh-ı hâtır-ı şerîfleri berekâtında bu emvâl bilâ-imhâl ü ihmâl ele gire.” [218a] Çün ol kıssa-i pür-hisseyi Hazret-i Hâce’ye söyledüm, birâderün ıztırâbından halâs-içün Hâce’ye recâ-yı ihlâsı ve ihtisâsı-çün niyâzla çün türlü tazarru‘ eyledüm, buyurdılar ki: “İnşâallâh yakın zamânda maksûda vâsıl ola ve murâd husûl bula. Hemân cem‘iyyet-i hâtıra meşgûl olmak gerek ve tefrikadan halâs bulmak gerek.” Andan bu mühimmün tahsîli niyyetine taşra çıkdılar. Bir süvâra ugradılar. Ol şeh-süvâr-ı meydân-ı merdân revân atından inüp şerâ-

yit-i ta'zîmi yirüne getürdi. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Biz menzirimüzden bir iş bitürmek için çıkdık. Evvel sana buluşduk. Hâtırımızdan geçdi ki, bu sırrı sana diyevüz.” Çün hakikat-i hâli didiler ve hâl-i me'âli beyân eylediler, ol atlı eyitdi: “Bu kıssa sizün hâtır-ı âtırınız teveccühi berekâtında hâsıl olur ve ol emvâl sâhibine vâsıl olur.” Böyle diyüp esbine mahmûz itdi, [218b] bir sâ'at gitdi. Ol mâlun keyfiyyet-i tahsîlin haberin Hâce'ye getürdi ve bu fakîre eyitdi ki: “Sen kiçi birâderünle fülân bâğa varasın ki cemâ'at-i düzdân ol bâğda pinhân olmuşlardır.” Hazret-i Hâce ikimûzi ol bâğa gönderdiler. Çün bâğa irdük, ol düzdân-ı nâ-merdânı gördük; emvâlî araya almışlar, kur'aya ve kismete nazar salmışlar. Bizüm geldigimûzi gördiler, atlarına binüp silâha el urdılar. Birâderüm çün bu hâli müşâhede itdi, havf ü haşyetle kendüden gitdi. Ana ben eytdüm: “Hazret-i Hâce'nün nazarı berekâtında korkma! Bize el uramazlar ve elem ırgüremezler.” Derhâl didüğüm gibi oldu, ol cemâ'at-i pür-şenâ'atün derûnları haşyet ü heybetle doldı. Mâmelekin saçup her biri bir yana kaçup ol emvâl bi't-tamâm sâhibine vusûl buldı. Derhâl birâdere ol keyfiyyetle haber irişdi. Bildüm ki bu feth ü fütûh Hazret-i Hâce'nün teveccüh-i hâtır-ı şerîfi vâsıtasıyladur. [219a] Ol ma'nâ birâderimün Hazret-i Hâce'ye kemâl-i mahabbetine sebeb oldu ve inkârı ikrâra tebeddül buldı. Dervîş[li]k nidüğün bildi ve kendüyi sâhib-i yakîn kıldı ve sâhibine yakın kıldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir dostum vardı, her kârda bana yâr idi. Bir kenîzek-i Türkiyyesi gâyb oldu. Bana ve bir kişiye tazarru' itdi ki “Ücretle bir merkeb bulup gidün ve câriyenün hâlin tefahhus idün.” Biz ikimüz ol maslahata giderken ne cânibde taleb idelüm diyü fıkr iderken yolda Hazret-i Hâce'ye mülâkât eyledüm ve kazıyyeyi anlara söyledüm. Buyurdılar ki: “İkinüz dahi işli işinüze gidün ve hâtırınızı cem' idüp anı aramağı terk idün. Ol yabâna gitmemişdür. Ammâ fukarâyâ mu'âmele gerekdir. Bu makûleler mu'âmeleye mukârin olsa yigrekdür.” Andan kenîzek sâhibine irdüm ve hâli haber virdüm. Şâd oldu ve bend-i gamdan biraz âzâd oldu. Evine vardı. Dahi [219b] kimseye kelâm itmedin ehl-i hâne bir maslahat için kilâra girdi. Bir büyük sepet vardı, üzerin örtülü gördi. Örtüsün giderdi. Gördi ki câriye içinde oturur. Taşra çıkup sâhib-i hâneye

haber virdi. Velî bu haberden ana dehşet irdi. “Sürûr zamânında bu hayret nedür?” diyü hatun sebebin su’âl idicek merd-i hâne Hazret-i Hâce’nün nefes-i şeriflerin beyân eyledi. Kazıyyeyi evvelinden âhirine degin bir bir söyledi. Cemî’-i ehl-i hâne ve hemsâye vü bîgâne muhibb ü mu’tekid oldılar ve dürlü sa’âdetler buldılar.

Nakl itdi girü ol dervîş ve eyitdi: Bu kıssa geçdüğinden niçe günden sonra bir azîz-i ehl-i tem[y]îz bana hâlinden hikâyet eyledi ve bir vechile rivâyet eyledi ki: “Bir Türkiyye kenîzeküm vardı. İki yıl idi gâyib oldu. Hazret-i Hâce’ye bir mikdâr nesne nezr idüp yururum. Dahi ümîdüm var ki murâdum hâsıl ola ve câriyeniz size vâsıl ola.

Nâkil-i âkil eydür: [220a] Fakîr-i hakîr bu haberi Hâce’nün sem’-i şerîfine irişdürdüm. Buyurdılar ki: “Ol azîz yitigin bulur ve kenîzekin peydâ olur.” Bir zamândan sonra girü ol kişi takâzâ eyledi. Hâce’nün mübârek nefesi ne vakt zuhûr bula dimegi kalbi iktizâ eyledi. Hazret-i Hâce gene buyurdılar ki: “Üç gün dahi sabr itmek gerek. Gönli kendülüğine komayup cebr itmek gerek.” Gönül dahi beter ol merdi murâda ırgürmek isterdi. Ammâ mahall böyle gösterdi. Ol azîzün dükkânı dükkânuma karîb idi. Bir gün bir kişi gelüp ol kenîzek sâhibine hitâb kıldı ki “Kenîzek-i Türkiyye yavı kıldun mı?” Sâhib-i kenîzek eyitdi: “İki yıldur gâyib oldu. Bu şânlı ve bu nişânlı...” diyü alâmetin diyivirdi. Ol kişi eyitdi: “Ol vasf itdüğün câriye fülân köydedür.” diyüp gitdi. Pes varup ol kenîzeki buldı. Bu azîz aceb şâdmân oldu. Zîrâ ki gideli hayli zamân oldu. Hâzırlar ve huzûr-ı kalbe nâzırlar bu hâli Hazret-i Hâce’nün [220b] kerâmetine haml itdiler ve vilâyetlerde söyleyügitdiler.

Nakl itdi Hâce Alâü’l-Hak ve’d-Dîn -*attarallâhu türbetehû ve sayi-re’l-müslimîn*- ve eyitdi: Ol vakt ki Abdullâh [bin] Kazgan¹ memleket-i Mâverâünnehr’e hâkim idi, Buhârâ tarafına geldi. Azîmet itdi ki nevâhî-yi Buhârâ’yı sayd eyleye ve halkun pây-ı irâdetine bir kayd eyleye. Vilâyete hükm itdi. Kamusı sayda gitdi. İttifâk Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- dahi ba’zı nevâhîde olurlardı, dervîşler sohbetleriyle şeref bulurlardı. Gördi ki ol

1 Metinde “قرتوغن” şeklinde imlâ edilmiştir.

mevzi'ün halkı sayda gitdiler, anlar dahi muvâfakat itdiler. Çün etrâf-ı âlem hây u hûyla toldı ve her kişi şikâra müteveccih oldu. Hazret-i Hâce bir püşteye çıkup köhne kürkin meremmete¹ başladı. Ol zamânda mübârek hâtırlarına hutûr itdi ki evliyânun izzeti Hak'ladur. Anunçündür ki selâtîn-i cihân anlarun âsitânelerine baş korlar ve anlara tahsîn ü şâbâş² okurlar. Ol hâlde bir süvâr mülükâne libâslarla [221a] irdi. Çün Hazret-i Hâce'yi gördi, atdan inüp ta'zîm ü ihtirâm birle selâm virdi ve edeb-i tamâm birle gelüp âfitâbdan yana turdı. Bir sâ'at geçdükden Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* mübârek başın kaldırup ana hitâb itdi ve eyitdi: "Ne iştesin?" Ol kişi eyitdi: "Sayyâdam. Nâgâh bâtınuma bir câzibe irdi ve pençe urdı. Bî-ihtiyâr beni sayd idüp bu tarafa getürdi. Çün bu yere irdüm, hazretinüzi gördüm. Mahabbetinüzle kalbüm toldı ve hizmetinüze tamâm meylüm oldu." Bu sözi hezâr hürmet ve edeb birle söyledi. Andan niyâz-ı bisyâr ve tazarru'ı bî-şümâr idüp izhâr-ı taleb eyledi. Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* buyurdılar ki: "Beni ko, ben bir fakîrem. Bu köyde oluram. Abdullâh [bin] Kazgan, halkı sayd için çıkardı. Ben dahi anlara muvâfakat itdüm ve çün benüm sayda salâhiyyetüm yok. Bu tarafa geldüm. Kendü hâlûme meşgûl oldum." Andan ol süvâr eyitdi: [221b] "Hele bârî siz bizi sayd itdinüz ve zincîr-i câzibe birle aceb kayd itdinüz." Ba'dehû Hazret-i Hâce turdı, ol hırka-i mübâreki omuzına urdı ve taraf-ı sahrâya revân oldu. Çün bir mesâfe yer yürüdiler, henüz ol süvâr piyâde olup akablarınca giderdi ve niyâz u îzâz iderdi. Âhir Hazret-i Hâce dönüp heybet ü hey'etle andan yana nazar kıldı. Ayruk gidemedi; mütehayyir kaldı, çâre idemedi.

Nakl itdiler ki: Hazret-i Hâce'nün Kermîne'de ahibbâdan ve tevâbî'den çok kimseleri vardı. Ol cemâ'atden biri Kermîne'nün emîri oğlıyla âşinâ olmuşdı. Bir gün ol emîr-zâde bu dervîşe çok cefâ eyledi ve hadden artuk nâseza söyledi. Hattâ Hazret-i Hâce cânibine dahi bî-edeblik eyledi. Ol dervîş-i dil-rîş hasta-hâtır olup Şeyh Hüsrev Kermînî hizmetine geldi. Arz-ı hâl eyledi. Dervîşler cem' oldılar ve ana eyitdiler: "Bu [222a] yolda bunun emsâli hârlar bî-şümâr olur ve bu kârbâr-sarâyda bunun misâli bârlar her

1 Metinde "مرحمتہ" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Metinde "ساباش" şeklinde imlâ edilmiştir.

bâr olur. Enbiyâya ve evliyâyâ -*aleyhimü's-selâm ve anhum radiyallâhu'l-Melikü'l-Allâm*- niçe cefâlar eylediler ve bunca nâ-sezâlar söylediler. Anlar tahammül itdiler. Bununla rızâ-yı Hakk'a tevessül itdiler. Sabr ile ümîddür ki Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- himmeti berekâtında Hak sübhânehû ve te'âlâ ana rûşenâlık kerâmet eyleye. Bu hâli anun bâline sebeb-i nedâmet idüp kendü cenâbına âşinâlık inâyet eyleye." Yarındası emîr-zâde dervîşler sohbetine geldi. Düunki hâline özü eyledi ve eyitdi: "Tevbe eyledüm ki min ba'd hiçbir dervîşlere söz söylemeyem ve cefâ eylemeyem. Zîrâ gice vâkı'ada gördüm ki bir deryâda bir girdâba ugramışın. Hazret-i Hâce geldi, beni halâs kıldı ve ben anların nazarında tevbe kıldum. Kâruma nedâmet idüp yandum yakıldum." Böyle diyüp dervîşlerden [222b] çok özrlers diledi. "Bu devlet tâcı başına mübârek ola ve bu sa'âdet dîbâcı sana müteberrik ola!" diyüp dervîşler biraz anı tesellî itdiler.

Andan emîr-zâde gamâm-ı gamdan fârig u âzâde sarâyına gitdi. Öğle namâzından sonra bir kişi geldi ve haber kıldı ki "Melik-zâde dîvâne olmuş, câmesin çâk ve sürûrın âlûde-i hâk ü hâşâk idüp ser ü pâ bürehne sahrâda güzer [ider]. Tevâbî'i ardına düşmüşler ve başına üşmüşler. Ba'zı dervîşler çün bu hâli istimâ' itdiler, melik-zâdenün sarâyına gitdiler. Bunlar varınca anun etbâ'ı ve eşyâ'ı ata bindürüp evine getürmüşler. Bâli mecrûh olmuş ve derûnı ıztırâbla tolmuş. Dervîşleri katına getürdiler. Çün bir mikdâr oturdılar, ıztırâbı biraz sâkin oldu ve kendüye geldi. Andan su'âl itdiler: "Böyle olmaga sebeb nedür?" diye istifsâr-ı hâl itdiler. Anlar dahi eyitdiler: "Çün tevâbî'üm tevbe kıldığım [223a] ma'lûm idindiler, dürlü serzenişler kılup melâmet eylediler. Çok bâtıl sözler söyleyüp âhir beni idlâl eyleyüp şûrb-i hamra delâlet eylediler. Çün kadehi elüme aldum, Hazret-i Hâce'yi gördüm. Derhâl irdi ve kapudan içeri girdi. Ne ikrâm itdi ve ne selâm virdi. Sıfat-ı heybetle üzerüme hücum itdi ve beni bir müştle urmak diledi. Çün bu hâleti müşâhede kıldum, mütehayyir ve dem-beste kaldum. Âhir aklum gitdi, yıkıldum." Böyle diyüp elem-i kademinden nâle vü feryâd eyledi. Zîrâ pâyına bir demir pâresi batmışdı. Her ne kadar ki sa'y itdiler, çâre bulamadılar ve çekmege kâdir olmadılar. Dervîşlerden tazarru' itdi ve girye vü zârî kılup tevakku' itdi ki "Beni Buhârâ'ya Hazret-i Hâce-i cihân-ârâyâ irişdürün. Bana şifâ-i zâhirî vü bâtınî anların nazar-ı kabûli sebebindendür.

Ayruk çâre yok gördiler, derhâl dervîşler anı bir mahfeye¹ koyup Hazret-i Hâce huzûruna [223b] irgürdiler. Hazret-i Hâce çün ana nazar urdılar, zâhirî ve bâtinî cerâhatlerine merhem-i kabûl sürdiler. Sıhhat buldı ve cerâhatün sonı râhat oldu. **Li-mütercim:**

Belâsı baldurur bu cihân-ı mablûbun
Letâfetini göre âhir ne âfetdür
Egerçi o semden oldu cüz hem saham
Cerâhatine nazar kıl ki sonu râhatdur

Pes sıfat-ı emâret ü hükûmeti terk itdi, âhir-i hayâta degin dervîşler mahabbetin kalbde berk itdi. **Li-mütercim:**

Vardurur âlem içre gerçi elem
Eleminden velîkin em mukhem
Ni'metde olundu gam mudgam
Derheminden nitekim hem mukhem

Egerçi mecâzî mülki kem oldu, velî hakikatde vilâyet-i velâyete şâh-ı âlem-i bî-tabl ü alem oldu. **Li-mütercimi'l-fakîr:**

Gerçi tîmârün oldu âhiri mâr
Şekl-i tîmârdur velî bîmâr
Deme illâsınun sonıdur lâ
Ki oldu yagması sûret-i lagmâ

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* beni bir [224a] maslahat için Hârezm'e gönderdi ve inân-ı cenânum ol tarafa dönderdi. Buhârâdan ba'zı kimse ile hemrâh oldum. Çün Hârezm'e vusûl buldum ve kârbân-sarâyda nüzûl kıldum, bir gün esnâ-i kelâmda bir cemâ'at bana nâ-sezâ söylediler ve Hazret-i Hâce'ye dahi itâle-i lisân idüp çok bî-edeblik eylediler. Ol hemrâhlar dahi anlara mütâba'at itdiler ve cefâda muvâfakat itdiler. Fakîr bu hâlden hayli hasta-hâtır oldum ve Hazret-i Hâce'ye teveccüh idüp mükâfâtlarına muntazır oldum. Ehl-i kârbân-sarâydan bir niçe kişi cem' itdüm ve buhrânla kendümi yenemeyüp eyitdüm:

1 Mahfe: Deve veya fil gibi hayvanların sırtına konan ve karşılıklı oturacak yerleri bulunan bir nevi kapalı sepet, mahmel, mahmil.

“Benüm şeyhüm var, anların dahi şeyhleri var. Eger anların şeyhi hak ise belâyı benüm mâluma veya cânuma ugra[t]sın ve eger benüm şeyhüm sâdık ve musaddık ise hançer-i intikâm anların mâlinı veya cânını dog-rasın!” Ve dahi didüm ki: “Bu güftârun âsârı ümîdüm var ki bugün veya yarın izhâr [224b] oluna ve muhıkk-ı müstehık bâtıl-ı âtıldan fark oluna ve biline.” Ol gün geçdi, yarındası ale’s-sabâh bir kişi geldi. Didi ki: “Ol münkirlerden birinün mâmelekin uğrılmışlar.” Ehl-i kârbân-sarây işidüp ta’accüb kıldılar ve hayrân kaldılar ve dünki sözden ibret aldılar. Andan sâhib-i vâkı’aya ugradum. Beni göricek dedi ki: “Ey musâhib! Aceb vâkı’aya ugradum. Ol ne nefes idi ki dünki gün söyledün.”

Nâkil-i âkil eydür: Ba’dehû hücrede bir cemâ’atle ta’âma meşgûl idük. Bir kişi irdi ve öyle haber virdi ki -münkirlerden birinün adın anup eyitdi:- Fülân Buhârâyî’nün dört yüz altını alınmış ve bir gulâmı maraza mübtelâ olup az zamânda fevt olup sâhib-i gulâmın feryâd ü figânıyla kârbân-sarây içi toldı. Halk başına üşdi. Dünki sözün sûzından kârbân halkı hayrete düşdi ve ehl-i inkâr hacil ü şermsâr oldu ve işleri ol kârdan [225a] i’tizâr ve Hazret-i Hakk’a tevbe ve istigfâr oldu.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Şeyh Şâdî menziline olurlardı. Zamân-ı berd ve avân-ı hevâ-yı serd idi. Gicenün birazı geçmiş idi. Hâce, Şeyh Şâdî’ye eyitdi: “Âteş ile germ olalum ki şu’le-sinde nerm olalum.” Ol dahi nâr talebine gitdi. Bizüm eve gelüp od alup Hâce buyurdugı gibi itdi. Andan Hazret-i Hâce eyitdi: “Nârı ne yerden getürdün?” Fülân evden aldum diyücek böyle buyurdılar ki: “Var gör ol evde hâl nedür?” Geldi vâlidemi zikre meşgûl buldı. Çün sabâh oldu, vâlîde Hâce hizmetine vusûl buldı. Cem’iyyet zamânı ve sohbet avânıydı. Ana buyurdılar ki: “Ârzûn nedür, bugün taleb eyle.” Hâlbuki peder ü mâder ve bu fakîr u hâher Gadyût emîrinün elinde esîr idük ve esîrlikden be-gâyet dilgîr idük. Mâder bu kadar fırsat ve zafer bulıcak kendü-y-çün [225b] ve duhteri-çün çok tazarru’ eyledi. Esîrlikden halâsları-çün söyledi, ihlâs ve ihtisâsla du’â taleb itdi ve eyitdi: “Biz iki za’îfe, bendelik zilletine tâkat getürümezüz. Hakîkî efendi tâ’atün koyup mecâzî efendi hizmetin yirüne yitürümezüz.” Andan Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Kızunla sen an-karîb

halâs olursuz ve ehl-i ihlâs olursuz. Ammâ ne aceb denî himmet imişsen ki, bu kadarca nesne diledün. Eger halk-ı Buhârâ'yı¹ dilesen sana bağışlanurdu ve anların için didüğün iş işlenürdi.”

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce'nün mübârek nefesleri berekâtında az zamânda mâder ü hâher âzâd oldılar. Ba'dehû pederümle ben dahi bendelik bendinden halâs bulduk ve Hazret-i Hâce'ye ihtisâs bulduk ve abd-i hâs olduk. A'dâmuz makhûr ve dîn ü dünyâmuz ma'mûr oldu.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Karşı'den² [226a] gidüp Serpül³ cânibine azm itdiler. Şeyh Hüsrev Kermîne'deki dervişlerden bir cemâ'atle Hazret-i Hâce ziyâretine girdiler. Yolda haber bildiler ki Hazret-i Hâce andan gitmişler, Serpül'e azm itmişler. Seher ihvâna ve hullâna hitâb itdi ve eyitdi: “Bu fakîr hâtırası budur ki, Hâce-i âlî-şânı Keşânî'de⁴ anların.” Böyle diyüp ol tarafa revâne oldılar. Yolda bir derviş anlara muvâfakat itdi ve bu yolda mürâfakat itdi. Andan Şeyh Hüsrev'e bir mikdâr helvâ hediye virdi. Anlar dahi Hâce Hazreti'ne iletmek niyyet eylediler. Subh vaktinde Keşânî menzil[in]e irdiler ve Hazret-i Hâce'nün mübârek cemâlin anda gördiler. Etrâfdan bir cemâ'at Hâce'nün cevânibine cem' olmuşlar. Anlar pervâne, bunlar şem' olmuşlar. Sâyesinde rûhâniyyet ve nûrâniyyet bulmuşlar. Çün helvâyı Hâce huzûrına getürdiler, buyurdılar ki: “Dün ahşama karîb bizden helvâ isteyen kûdek-i dîvâneyi bulun!” [226b] Bir sâ'atden sonra bir çıplak oğlan getürdiler. Hazret-i Hâce anı katına okudı ve helvâyı anun önine kodı. “Dün bizden helvâ istedün, yi imdi!” didiler. Kûdek Hâce'den istedüğünde anlar dahi sabr ile “Yarın sabâh Hak dostları gelse gerek ve helvâ getürseler gerek.” demişlerdi. Anı istimâ'idan cemâ'at mütehayyir oldılar ve tagayyür buldılar. Kermîn[e]den gelenler ve hâlden gâfil olanlar sebeb-i ta'accübü istifsâr itdiler. Anlar dahi mezkûr kıssayı izhâr itdiler.

1 Metinde “خلقى بخارايى” şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Metinde “قوشیدن” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Semerkand yakınlarında bir şehir. Metinde “سر بلخی” şeklinde imlâ edilmiştir.

4 Semerkand'a 12 fersah uzaklıkta bir şehir.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Kermîne nevâhisinde Âb-ı Çerâmkâm nâm [yirün] kenârına nüzûl buyurmuşlardı ve Şeyh Hüsrev bast-ı tamâmla ve şâdî vü ihtimâmla Hâce sohbetinde yüz yere urmuşdı ve hizmete turmuşdı. Hazret-i Hâce, Şeyh Hüsrev tarafına nazar itdiler ve eyitdiler: “Kâdir olımazsun!” Hâzır u nâzırlar ta‘acübde kaldılar ve ol dürr-i hizâ[ne], işâret-i pür-beşâreti[ni] bulmak [227a] için gönül gavnâsın bahr-i hayrete saldı. Hiç kimse kâdir olmadı ki “Kâdir olımazsun!” demekden murâd nedür bile veya istifsâr kıla. Ba‘dehû Şeyh Hüsrev’den su‘âl itdiler. “Sana Hâce böyle demegin sebebi nedür?” diyü istikşâf-ı hâl itdiler. Anlar dahi eyitdiler: “Çünkü Hazret-i Hâce’nün mübârek makdemi Keş diyârına ve Kermîne şehri sebzezârına irişdi, bu yirün fakırları Hâce’nün mübârek likâsıyla ve mahabbeti bekâsıyla ma’nâ emırları oldılar. Bu hâli fikr kılup maahabbetleri zevkinden ve meveddetleri şevkinden taldım ve âleme sığmaz oldum. Hâtıruma bu geldi ki, Resûl -*aleyhi’s-selâm*- zamânında ashâb niçe fedâlar ve ihtidâlar kılmışlar. Benüm ayruk nesnem yok. Bir ferzendüm var. Anlara fedâ kılayın. Anı sebeb-i takrîb ve ihtidâ kıluban ve selef-i sâlihîne iktidâ kılayın. Bu fikr kalbüme geldüğünde dervîşler ta‘âma meşgûl idi. [227b] Hazret-i Hâce bildi. Mübârek yüzün bana müteveccih kıldı ve eyitdi: “Senün ana kudretün kifâyet itmez ve ol işe gücün yitmez.” Her kim bu keşf-i hâli ve bu eşvâk-ı bâli gördi ve işitdi, yüzün Hazret-i Hâce’nün izi tozına sürdi ve yahşı iş itdi.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir gün Kermîne’ye erdi ve vilâyete şeref virdi, ittifâk ol vakitte gürg galebe itmişdi, ol diyârun halkını incitmişdi. Dil-teng olmuşlardı. Husûsan gicelerde tavar ve âdem helâkinden ehl-i kurâ gam ü gussa ile tolmışlardı.

Nâkil-i âkil eydür: Bir takrîble bu husûsı Hazret-i Hâce’ye arz itdüm ve dahi eyitdüm: Bu karye-i Kermîne’nün harâb olmasına ba’zı sebebler dahi budur ki yılda niçe defa Âb-ı Çerâmkâm köprüyi harâb ider. Âdem ü hayvân öte cânibe geçemezler. Ve Kermîne yol üzerinde vâkı‘ olupdur. Her bâr kâsîdân-ı selâtîn-i diyâr ve maslahat-[228a] güzâr-ı mülûk-i rûzgâr gelüp geçmesinden halkı müşevveşü’l-hâl ve muztaribü’l-bâl olurlar. Böyle

diyüp bu yüzden çok söz söyledüm ve nazar-ı inâyet tevakku‘ eyledüm. Buyurdılar ki: “İnşâallâh şimden girü gürg ü sibâ‘-ı zemîn Kermîne ehline zarar itmeye ve su dahi köprüyi incitmeye ve kâsıdlar ve bâzâr-ı dîni kâsıd-ler ayruk bu yerlere ugramayalar ve hançer-i zulmle recnberlerün¹ bagrın togramayalar.” Ba‘dehû mübârek nefesleri berekâtında gürg sâkin oldu ve ol esnâda pâdişâh-ı rûzgârdan hükm geldi ki kâsıdlar ve tevâbi‘-i ümerâ ayruk Kermîne cânibinden güzer itmeyeler ve kimseye zarar itmeyeler.

Muharrir-i kitâb ve mukarrir-i hitâb-ı müstetâb Salâh bin Mübârek Buhârî *-aleyhi rahmetü'l-Bârî-* eydür: Otuz yıldur ki Kermîne’nün köp-rüsün âb harâb itmemişdür ve halkı insândan ve hayvândan bî-huzûr olup ıztırâb çekmemişdür. Bu kıssa-i pür-hisse illerde meşhûr ve dillerde [228b] mezkûrdur.

Nakl itdi Mîr Hüseyin ve eyitdi: Kasr-ı Ârifân’da Hazret-i Hâce’nün *-kuddise sirruhû-* zirâ’atine meşgûl idüm. Her zamânda bana buyururlardı: “Her iş ki biz sana emr iderüz, hakikatde ol işi sûret yüzinden işleyesin, benven; sen degülsin.” Bu söze i’timâd itmekle ve hakikat-i hâl budur diyü i’tikâd itmekle ulı âsâr ve menâfi‘-i bî-şümâr müşâhede kılurdum ve her bâr bu kâr üzere olmagı mu‘âhede kılurdum ve her işi kendümden nefy itmede olurdum ve kendümi her vakt bu hâlde bulurdum. Meğer bir ker-re tosun nefis serkeşlik itdi, kâr-bârı kendüye isnâd tarıkına gitdi. Derhâl bî-karâr oldum. İztırâb ve inkılâb ile toldum. Zirâ’ati terk idüp Hâce-i dil-ârâya gitdüm. Kasr-ı Ârifân’dan şehir-i Buhârâ’ya gitdüm. Çün konuk-ları yere irdüm, içeri girdüm ve selâm virdüm. Beni görüp tebessüm kıl-dılar ve ayruk [229a] tanımayup hâmûş oldılar. Taşra çıkdum. Bana aceb hâlet peydâ oldu ve kabz-ı azîm birle derûnum toldı. Tâkatüm gitdi ve kârd üstühâna yitdi. Gâh kendümden gitdüm ve gâh kendü kendüme serzeniş itdüm. İşüm düşvâr ve kârüm âh ü zâr oldu. Dervişler keyfiyyet-i hâlûmi Hâce’ye arz itmişler. Anlar dahi eyitmişler: “Tâ başından geçeni kendü diliyle söylemeyince ve kârına özr ü istigfâr eylemeyince bu hâlden halâs olmaz ve bize evvelki mertebede ihtisâs bulmaz.”

1 Metinde “رنجيرلرك” şeklinde imlâ edilmiştir.

Nâkil-i âkil eydür: Ol kadar şiddet ü şikence içre nefis-i nâ-fermân dilemezdi ki ol sırrı açam ve zebân ü cenânumla özr ü istigfâr sebiline kaçam. Âhir gördüm ki ölürüm ve bu hâl ile helâk oluram. Geçen mâcerâyı takrîr eyledüm. İstigfâr idüp özr diledüm. İnâd ü istikbârı gönülden götürdüm ve dervîşleri şefî‘ getürdüm. Suçum afv itdiler. [229b] Girü kemâ-kân evvelki lutf u ihsân tarîkına gitdiler.

Nakl itdi Şeyh Emîr Hüseyin ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir gün buyurdılar: “Biz bir yere giderüz. Dostlardan birin ziyâret iderüz. İnşâallâh on beş günden sonra gelevüz. Sizi sıhhatde ve râhatda bulavuz.” Böyle diyüp kasaba-i Gadyût cânibine revâne oldılar. Benümle bir dervîş vardı. Zirâ’atde ve sâyir kârbârda bana yârdı. Çün ahşam oldu ve vakt namâz-ı şâm oldu, çeşmüm eşk-i hasretle doldı. Her kişi yâr ü diyârun ana-cak vakitler oldu. Hazret-i Hâce’nün şevki gönlüme galebe kıldı. Bî-tâkat oldum. Ol dervîş-i dil-rîşe eyitdüm: “Bu galebe-i şevkum Hâce’ye mün’a-kis ola diyü korkarın. Bana bî-huzûr ola ve beni te’dîb için Gadyût’dan döne gele diyü korkarın.” Çün yarındası âfitâb-ı âlem-tâb cihâna didâr [230a] açdı ve günden bir sâ’at geçdi, gördüm Hazret-i Hâce taraf-ı Gadyût’dan çıkageldi. Sanasın Zü’n-nûn âfitâb-ı burc-ı hûtudan çıkageldi. Çün beni gördi ve hâlûmi bildi, bana heybet ile nazar kıldı ve buyurdi: “Biz hod sana didük ki on beş günde gelürüz. Bir kûh-ı enbûhı önümüze sedd itdün ve anı şevk u mahabbet add itdün. Bizi çün gussa ve endûha düşürdün. Ni-c’idelüm ve maksûd olan yere nice gidelüm.” Ba’dehû ol dervîşe teveccüh itdi ve eyitdi: “Ahşam vaktinde Emîr Hüseyin sana ne didi, elbette di!” Ol dahi zarûrî ana didüğüm sözi söyledi ve bî-kusûr beyân eyledi.

Nâkil-i âkil eydür: Pes tazarru‘-ı bî-şümâr eyledüm ve özr ü istigfâr eyledüm. Afv itdiler. Andan eyitdiler: “Çün maksûdun budur ki her dem senünle olam. Bunı bil ki bir lahza senden gâyib degülem.”

Şî‘r: [230b] با توم هر جا که هستم با توم
تا نه پنداری که تنها می روی

Terceme: Senünleyüm ne yirdeyisem senünle
Seni sen sanma tenhâ yürürsin

Bu tarîkı elden komak gerek. Gayr-ı Hak'dan mümkün oldukça ve im-kân buldukca el yumak gerek. Andan söze bu yüzden dahi bünyâd ur-dılar ve buyurdılar ki: “Mahabbet ulı sıfatdur. Râh-ı Hakk'un kâr-güzârı mahabbet ve ma'rifetdür. Anunçün fukarâ-i sahâbe *-rıdvânü'llâhi aleyhim ecma'in-*, Resûl'ün *-aleyhi's-selâm ve âlihi'l-kirâm-* sohbetinden ve hizme-tinden bir nefes ayrı olmak dilemezlerdi. Anun visâli hânından ayruga düş¹ bilmezlerdi. **Li-mütercim:**

Dilemezlerdi andan ayru olmak
Ki olurdu ayru olmak sayru olmak

Lâ-cerem anların derd-i dili Peygamber'i *-aleyhi's-selâm-* komadı ki rü'esâ-yı Kureyş'le ve ehl-i livâ ve ceysle sohbet-i hâssa eyleye. Eger Haz-ret-i Risâlet'ün *-aleyhi's-selâm-* sıhhat-i yakîni Hazret-i Hakk'a *-azze ve alâ-* ma'lûm idi, [231a] fermân-ı Rahmân irişdi ki *﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ﴾*² el-âye; “An-larınla ol ki sabâhda ve revâhda Perverdigârlarının zikrine meşgûllerdür ve gözlerün anlardan giderme.” Pes Hazret-i Hâce bu lutfları gösterüp yine ol dost ziyâretine gittiler. Tamâmet-i müddet-i ikâmet geçdükden sonra Kasr-ı Ârifân'a gelüp bu fakîrlerin müşerref itdiler.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* Gadyût'da ahibbâsı hadd ü adden çoğdı ve taleb-i kût-ı lâ-yemûtda ömr geçirür fukarâsı hadd ü adden artıgdı. Her kim da'vet eylese mütâba'at-i sünnet ve muvâfakat-i icmâ-i ümmet mücebince varurlardı, ol niyâz-men-de istirâhat-i hâtır virürlerdi. Şeyh Şâdi ehl-i beytinün hâtırları öyle dilerdi ki Hâce-i Cihân her zamân ale'd-devâm anların menziline olaydı [231b] ve cemâl-i ka'besiyle ol hânedân dâyima safâ bulaydı. Zîrâ kendülerin Hazret-i Hâce'ye âşüfte ve meftûn eylemişlerdi.

İttifâk Hazret-i Hâce bir dervîşün da'vetine icâbet itdiler, tesellâ-yı hâtır için anun menziline gittiler. Ol gice Şeyh Şâdi ve ehl ü evlâdı Hazret-i

1 Düş (II) (tuş, tüş): Cihet, yön, yol.

2 “Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte ol. Dünya hayatının zi-netini arzu edip de gözlerini onlardan ayırma. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, boş arzularına uymuş ve işi hep aşırılık olmuş kimselere boyun eğme.” Kehf 18/28.

Hakk'a çok tazarru' eylediler ve girye ve zârî kılup Hazret-i Hâce Gad-yût'da oldukca her gün ve her gice kendülerde olmasın dilediler. Bâmdâdân Hazret-i Hâce ezâdan Şeyh Şâdî'nün evine geldi. Ol ehl-i beyte itâb-güne hitâb kıldı. Dedi ki: "Hak Te'âlâ beni irşâd-ı ibâd için âferîde itdi. Siz Hakk'a tazarru' idersiz ve dün ü gün tevakku' idersiz ki Şeyh Bahâüddîn bunda oldukca ve bu karyede karâr kıldukca bizüm menzilizmüzde ola. Bizi terk itmeye ve ayru tedbîre gitmeye. Bu kaçan olacak işdür? Müslimîne şefkat gerekdür. Kişi hemân kendüye sa'y itmek olmaz. Öyle eyleyen felâh bulmaz. Mü'minine îsâr ve meveddet [232a] gerekdür."

Nakl itdiler Hâce Alâüddîn *-revvallahâhu rûhahû fi'l-illiyîn-* ve eyitdiler ki: Hazret-i Hâce'ye bir zamânda bir maraz âriz oldı ve hayli müddet imtidâd buldı. Bir gice ricâl-i gaybdan bir cemâ'at Hazret-i Hâce'yi iyâdet itmege geldiler. Her sınıftan anlarda âdem vardı. Her biri dilli dilince ah-vâlini ve müşkilâtını Hazret-i Hâce'ye arz itdiler. Her birine kendü lisânıyla cevâb-ı savâb virdi ve her birinün ma'nevî cerâhatine merhem-i istirâhat irdi. Ol gice âhir olunca Hazret-i Hâce ol tâyife-i hâyifeye meşgûl oldılar. Her biri telakkiler ve terakkiler buldılar. Hâce anun menzilinde olduğu dervîşün ehl-i beyti Hâce'ye ve dervîşlerine hüsn-i niyyeti ve sıdk-ı hizmeti berekâtında bu hâle ıttılâ' buldı ve derûnı envâr ü esrârla toldı. Yarındası Hazret-i Hâce'ye gördüğün hikâyet eyledi ve işitdiğün bir eksüksüz söyledi.

Nakl itdi [232b] şehr-i fakr u fenânun şehriyâr-ı emîni, Şeyh Hüsrev-i Kermînî *-aleyhi'r-rahme-* ve eyitdi ki: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* Kasr-ı Ârifân'da olurlardı. Ol bâğ ki şimdi merkad-ı mutahharlarıdır, anda olurladı. Bir pîr-i rûşen-zamîrle kenâr-ı havza turop ve ağız ağıza virüp musâhabet iderlerdi. Çün fakîr ol araya irdüm ve selâm virdüm, ol pîr benden vahşet itdi, bâgun bir tarafına gitdi. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: "Hâce Hızr'dur." İki def'a böyle dediler. Fakîr hiç tınmadum. Sohbetine meyl idüp gitdüğine incinmedüm. İki üç günden sonra gene gördüm. Bâğ-ı hânkâhda Hazret-i Hâce ol pîrle kelimât iderlerdi. Bu hâl üzere iki ay mikdârı zamân geçdi. Bir gün bâzâr-ı Buhâ[râ]'ya gitdüm, ol pîre mülâkât itdüm. Beni gördi, tebessüm itdi. Selâm virdüm. "Ve

aleyke” alup münbasıt olup beni der-âgûş eyledi. Andan ahvâlümü sordu. [233a] Cân ü dilümi ve âb ü gilümi bisât-ı neşâta ve simât-ı inbisâta irdü. Çün Kasr-ı Ârifân’a irdüm ve Hazret-i Hâce’nün mübârek cemâlini gördüm, buyurdılar ki: “Bugün bâzâr-ı Buhârâ’ya gitdün ve anda Hâce Hızr’a mülâkât itdün.”

Nakl itdi Şeyh Emîr Hüseyin ve eyitdi ol meclis-i fukarâya zeyn ki: Bir kerre bu fakîri, üftâdeler dest-gîri Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir emr-i mühim için şehir-i Buhârâ’ya gönderdiler ve buyurdılar ki: “Bu gice anda ol. Yarın girü gelüp Kasr-ı Ârifân’ı bul.” Çün bu hizmete bel bağladum, ol yolda nefis gücenüp benümle ceng eyledi. Âlemi gözüme teng eyledi. Âhir agladum ve nâ-sezâ söyledüm ve eyitdüm: “Ey nefis-i kâfir! Hiç ola mı ki sen Müslimân olasın ve şerr-i şirretten emân bulasın? Ben dahi senün şerründen halâs bulam ve amelimde derece-i ihlâs bulam.” Böyle der iken gördüm bir merd-i nûrânî, safâ ve şâdmânî birle [233b] önümce gelüp bana hitâb itdi ve eyitdi: “Bu ıztırâb ve inkılâb niçeye dek; ma’lumdur ki ne mikdâr meşakkat ve riyâzet çeküp turursın.” Böyle diyüp meşâyih-ı ki-bârdan -*kuddise sirruhum*- niçelerün nâmların beyân ve râh-ı hakda riyâzet ve ihtimâmların ayân eyledi. Pes ululugın bildüm, tazarru’ eyledüm ve nefse gâlib olmaga himmet tevakku’ eyledüm. Mübârek elin koynına sokup bir pâre hamîr çıkardı, bana virdi ve eyitdi: “Bunu pişirüp yiyesin.” Çün benden anaru geçdi, gayb oldu ve sâlik-i râh-ı lâ-reyb oldu. Çün Buhârâ’ya varup ol mühimmi gördüm ve hamîri ekmekciye irdü, çok ta‘accüb itdi ve eyitdi: “Hergiz ben buncılayın hamîr görmedüm. Ne kişisin ve kimin yoldaşı ve eşisin?” Hazret-i Hâce hizmetkârlarındanam didüm. Niyâz-ı tamâm ile hamîri etmek eyledi. Bir pâresin ana virdüm ve yola girdüm. [234a] Ahşam namâzı vaktinde dervâze-i Kelâbâd’a geldüm. Namâzı ol mahalle mescidinde kıldum. Namâzdan sonra meşâmuma bûy-i sîb irdi ve ârzûsı derûnuma girdi. Bir sâat geçmedi, gördüm mescidün taraf-ı kıblesinden on üç, on dört mikdârı elma döküldi. Bir pâre etmekle elmayı yidüm ve şükürin didüm. Bir mikdâr dahi tevakkuf eyledüm. Andan ol gice Kasr-ı Ârifân’a gitdüm. Salât-ı subhı Hazret-i Hâce mescidinde edâ itdüm. Namâzdan sonra Hazret-i Hâce huzûrına irdüm ve selâm virdüm.

Bana eyitdiler: “Ol sana hamîr veren kimdür bildün mi?” Didüm ki: “Bil-medüm.” Andan eyitdiler: “Ol kişi Hâce Hızır idi. Ammâ ana dahi meşgûl olmamak gerek ki gayr-ı Hak’dur; iltifât olunmamak ve mahabbeti kalbde bulunmamak evlâ ve ehakkdur. Zîrâ hicâb-ı nûrânîdür. [234b] Zulmânîden eşeddür ve edakkdur. Hakk’ı taleb etmek gerek. Bunun gibileri ol talebe sebep itmek gerek.” Ba’dehû kıssa-i sîbi zıkr itdiler. Andan sonra buyurdılar ki: “Zihî sa’âdet ol kişiye ki ol etmekciye hemrâh oldı; ol nân pâresin yimekle anun kalbi âgâh oldı.” Vâkı’â buyurdıkları gibi ol nânı etmekçi yedi ve derd-i taleble toldı. Âkıbet Hazret-i Hâce’nün sa’âdet-i hizmetiyle müşerref oldı ve âhir-i ömre degin mahabbeti üzere sübût buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Fakîr ve dervîş-i Bâg-ı Arslan¹ ve hâlüm² Dervîş Nîkşâh taksîrde bulunduk. Cümlemize gam ü gussa müstevlî oldı ve inkılâb u inkibâz yol buldı. Ammâ anların ıztırâbı ziyâde idi. Kendüleri yirden yire ururlardı. Yüzleri gözleri gil ü hâkden ve gerd ü hâşâkden görünmezdi. Ol esnâda Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- buyurdılar ki: [235a] Sizden mu’âmelet gerekdür, tâ halâs olası ve evvelki mertebede ehl-i ihtisâs olası.” Bu hakîre on dînâr buyurdı ve anlara bunun ed’âfın emr idüp hâllerin kayurdu. Gönlüme geldi ki “Fakîr cümle mâ-meleküm cem’ itsem anlara emr olunan olmak câyiz. Ammâ anlar fakîrlerdür. Kanda bulurlar? Pes bu nikbetden niçe halâs olurlar?” Hazret-i Hâce eyitdi: “Bu mu’âmeleti kişünün dünyâsına göre istemezüz ve recâ itmezüz. Belki âlem-i cânla âşinâlığına göre isterüz ve gönül cânibindeki rûşenâlığına göre dilerüz. Olur ehl-i kurbun hatâsı azîm, cerîme ana göre olur cesîm.”

Nâkil-i âkil eydür: “El-hak, çün bu hâtıra gelen hâtıraya vukûflarına vâkıf oldum, ol demden berü hak bu ki Hazret-i Hâce’nün mahabbetiyle toldum ve meveddetinde temkîn buldum.”

1 Buhara’da bir köy.

2 Hâl: Dayı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bu hakîre Hazret-i Hâce'nün [235b] *-kuddise sirruhû-* mahabbetine sebep olanlardan ve meveddetine bâ'is-i aceb vukû' bulanlardan biri budur ki: Bir azîz beni bir mühim için anlarun hizmetine gönderdi. Şeyh Emîr Hüseyin ve Şeyh Muhammed Cemberkûşî¹ sayir dervîşlerle Bâg-ı Mezâr kâtında tururlardı. Çün anlarun yanına geldüm, bende bir havf peydâ oldu ve tende bir lerze hüveydâ oldu. Az zamândan sonra Hazret-i Hâce geldiler ve beni böyle görüp su'âl kıldılar ki: "Niçün şöyle mütegayyirsın ve ne sebebeden böyle mütefekkir ve mütehayyirsın?" Cevâb itdüm ve eyitdüm: "Buraya geldüm. Sebebin bilmezem. Hemân kendümi işbu hâlde buldum." Buyurdılar ki: "Emîr Hüseyin'den su'âl eyle ve andan istifsâr-ı hâl eyle." Çün su'âl itdüm, öyle didiler ki: "Sabâhdan dervîşlerle Hazret-i Hâce huzûrında toprak çekerdün. Çün kuşluk zamânı oldu ve dervîşlerin [236a] ta'âmı âvânı oldu, Hazret-i Hâce hemân ihzâr-ı ta'âm için menziline gitdi. Bir lahzadan sonra bir civân Hazret-i Hâce'nün evinden çıkup murg-misâl tayerân itdi. Bu hâl ile gelüp önümüzden geçdi. Bize fikret ü hayret kapusın açdı. Kasd itdük ki işimiz koyavuz. İş bu-y-imiş diyüp anun ardına uyavuz." Bu hâletde iken Hazret-i Hâce menzilinden taşra geldi. Ben gelince bir sâ'at sabr idün diyü bize işâret kıldı. Hâce'nün ol sözinden tersân u mütegayyir ve lerzân u mütehayyir ve hirâsân olduk. Ol hâlde sen çıkageldün." Çün Emîr Hüseyin bu kelâmı tamâm itdi, Hazret-i Hâce bana müteveccih olup eyitdi: "Çün senün kudûmun anlarun bu hâleti zamânında vukû' buldı, pes anlarun sıfatı sana mün'akis oldu."

Ba'dehû Hâce bu bendelerine buyurdılar ki: "Ol civânun kıssa-i pür-hissesi budur ki, [236b] Nesef-i bî-esefden şehr-i dil-ârâ-yı Buhârâ'ya gelirken gördüm bir kişi tayr gibi tayerân ider. Sordum ki "Ehl-i uzlet sohbetin ve ricâl-i gayb hizmetin nice terk itdün ve neden geldi ki bu cânibe gelüp gitdün?" Derd ü hasretle âh itdi ve eyitdi: "Ben fülân şehirdenem. Ol kavm-i bî-nevm bu fakîri kendülere âşinâ itdiler ve gönül külbesin cemâlleri şem'îyle rûşenâ itdiler. Bir müddet anlarla oldum. Visâlleri ka'besiyle safâ buldum. Bir gün bir kûh-i pür-şükûh üzerinde oturmuşlardı. Gam-ı mâsivâyı gönülден götürmüşlerdi. Kalbüme ârzû-yı zen ü ferzend düşdi.

1 Metinde "خرکدشی" şeklinde imlâ edilmiştir.

Bu hâtıra-i fâtıra ol kavmle evc-i himmetde tayerân itmege ve cânib-i ulüvve gitmege bana pâ-bend düşdi. Çün ol tâyife-i hâyife bu hâtıruma gördiler, gitmege ve beni terk itmege kasd idüp öri turdılar.¹ Ben bunun dâmenine yapışup tutdum ve tazarru' itdüm. Çün nazar urdum, kendümi bu arada gördüm.”

[237a] Andan Hazret-i Hâce eyitdi: “Ben ol civânı Buhârâ'ya getürdüm. Altı gün menzilümde sâkin oldı. Ol derd ü hasreti sükûn buldı. Şimdiki dervîşlere ta'âm ihtimâmı için içeri girdüm. ‘Beni halk arasında kon!’ diyü icâzet diledi, virdüm ve diledüm ki sofrayı götürem ve dervîşlere yemek getürem. Tefrikasından anlayup taşra geldüm. Bir sâ'at sabr idün diyüp anlara havf ü haşyet saldum. Pes dervîş gerek ki degme bir nesne ile yirinden ayrılmaya ve şeyhi hakkında olan i'tikâdı ve i'timâdı oranı bir şeyle mübeddel olup ayrılmaya. Hattâ evliyâ-yı kirâmı belki Hazret-i Hızır'ı *-aleyhi's-selâm-* görse ve anunla oturup tursa ana gönül virüp iltifât itmeye ve temeyyül-i hevâ ferîkına ve meyl-i mâsivâ tarîkına gitmeye.”

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce bu kelâmı söylerken ve bu merâmı beyân eylerken mübârek beşerelerinde âsâr-ı heybet zâhir ve envâr-ı salâbet bâhir [237b] ve zâhir idi. Ol esnâda buyurdılar ki: “Havâda uçmak sehl mertebedür. Meges dahi ve hâr u has dahi suyu geçer.” Böyle diyüp Mîr Hüseyin'e ve sâyir dervîşlere emr itdiler ve eyitdiler: “Tezkîreyi pür-hâk idün ve yanından gidün.” Öyle eylediler. Andan Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhü-* ana işâret eyledi, kendüden gitdi ve hâkden kendüyi hâlî eyledi. Girü gelüp dervîşler katında turdı. Bir niçe kerre böyle kıldı. Kamu hâzır olanlar ve huzûr-ı kalb mertebesin bulanlar çün bu hâli gördiler, her birinin bâli tahayyür ve ahvâli tagayyür buldı. Husûsan bu hakîrün Hazret-i Hâce'ye kemâl-i mahabbetine ve cemâl-i meveddetine sebep-i aceb vâkı' oldı. Andan Hazret-i Hâce buyurdi ki: “Bunun emsâli nesnelerün Hak Te'âlâ'nın hâs kulları katında i'tibârı yokdur. Bu degül dahi a'lâların mikdârı yokdur.” Ba'dehû çün Buhârâ'ya gitdüm, bu kıssa-i pür-hisseyi [238a] ol azîzün huzûrında zikr itdüm. İstimâ' idenler müte'accib ve mütehayyir oldılar. Hazret-i Hâce'ye hulûs-ı mahabbet ve husûs-ı meveddet derecesin buldılar.

1 Örü turmak: Ayağa kalkmak, ayakta durmak.

Nakl itdi Alâü'l-Hak ve'd-Dîn -*şekkerallâhu sa'ye'hû ma'a cemâ'i'l-müt-takîn*- ve eyitdi: Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- dervîşlerinde Tâc nâm bir dervîş vardı, murg-vâr tayerân itmek ana kârdı. Her bâr dervîşler bir hizmete gönderseler ânî gelürdi. Ya'nî çün dervîşler nazarından gâyib olurdu, uçmak re'yi ana gâlib olurdu. Bir gün girü bir maslahat içün şehr-i Buhârâ'ya gönderdiler, ittifâk Hazret-i Hâce dahi ol tarafa teveccüh kıldı. Anun ol hâline muttali' oldu. Ol hâli andan kal' itdi. Ayruk kâdir olımadı. Bi'l-külliyе hal' itdi, gıtdi.

Ve nâkil-i âkil eydür: Bir dervîşden öyle işitdüm ki bir zamânda Hazret-i Hâce Horâsân'da idiler. Bir kerre esnâ-yı sohbetde dervîşlerin ahvâli [238b] virmek ve almak ve kiminden alınmayup müebbed kalmak tahkiki sadedinde böyle buyurdılar ki: Dervîşler cezbe ve hâlâtına ve ahvâl ü sıfâtına mutasarrıfuz. Eger dilersek i'tâ iderüz ve eger dilersek vermek degül, olanın igtâ¹ itmek sebîline giderüz.

Nakl itdi girü Alâüddîn Attâr -*attarallâhu türbetehû ve kessere kürbetehû mâ-dâmeti'l-emtâr fi'l-aktâr*- ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- ashâb ü ahhâb birle oturmuşlardı, zikr-i hevâyı ve fikr-i mâsivâyı dilden götürmüşlerdi. Diyâr-ı Kûfîn'den² Lâlâ nâm bir kimesne ol Server-i Serdâr-ı Mûkin³ huzûrına gelüp irdi ve selâm virdi. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Niye geldün ve ne taleb idersin?” Ol kişi eyitdi: “Gümrâh idüm, râha geldüm. Ravh-i rûhunuzdan ve feth-i fütûhunuzdan şey'en li'l-lâha geldüm.” Ol böyle diyücek Hâce hazreti hâzırlara ve vakitte nâzırlara teveccüh itdi ve eyitdi: “Ne dirsiz, [239a] bu kişiye murâdın virelüm mi ve maksûdına ırgürelim mi?” Anlar temelluk ve i'zâz itdiler ve lutf u niyâzla eyitdiler: “Hazret-i Hâce'nün keremi bisyâr ve hüsn-i şiyemi bî-şümârdur. Eger sehâb-ı mekremetden nasîbi tâm ola; bahr-i âtîfetinüzden ne kem ola?” Andan Hazret-i Hâce ana ayn-ı inâyetle nazar itdi. Ol nazar ana eser

1 İgtâ: Bir şeyin üzerini örtmek.

2 Buhârâ'da bir yer.

3 Metinde “موقين” şeklinde imlâ edilmiştir.

itdi. Derhâl anda bir sıfat-ı hâl zâhir ü bâhir oldu ki beyândan bîrûn idi. Her kim anı görse ana mâyl ve âşüfte olurdu ve kendüde ol cânibe incizâb bulurdu. Âhir ol nazar-ı şerîf berekâtında cümle-i makbûlinden oldu ve derûnı câzibe-i âzibe birle toldı.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Bir gün Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* emriyle Kasr-ı Ârifân'da toprak çekerdük. Hâce dervîşlerinden Muhammed Ceberkûş¹ dimekle meşhûr kimesne gelüp bizi gördi ve Hazret-i Hâce'yi sordu. Didük ki: "Menzil-i şerîflerine [239b] gittiler." Pes Hâce makâmından yana yügürdi. Üzerinde hayli hâlet peydâ zâhirdi ve sıfat-ı cezbe-i azbe hüveydâ vü bâhirdi. Gâyet-i ıztırâbından ve nihâyet-i inkılâbından kuş gibi uçardı. Hâce'nün menzil-i mübâreki[ne] bir mikdâr mesâfe vardı. Üç hücum itmede vardı. Ve dervîşler bu hâli ta'accüb itdiler. İşleyenler işlerin koyup hevâlarına uyup anun ardınca gittiler. Ol hâlde Hazret-i Hâce taşra geldi ve ol işin koyup gelen dervîşlere hey'et-i heybetle nazar saldı ve eyitdi: "Bu bir bî-ser ü pâ fakîrden ne umarsız? Dervîşlik bu degüldür ki bunun gibi ahvâle i'timâd yokdur. Bu hâl bigâneden dahi hâsıl olur. Belki küffârın dahi ehl-i riyâzeti bu mertebeye vâsıl olur. Taleb-i Hak bir dahidür." diyü dervîşlerin üzerine haykırdı. Ol sözden bunlara hayli havf ü nedâmet irdi ve haşyet ü dehşet el virdi. [240a] Andan "Ol zarfları hâkle toldurun!" dedi. Öyle eylediler. İşâret eyledi. Ol sepetler ve tezkereler² her neyse yerlerinden kopup bu hâki yirine iletdiler. Girü geldiler, görenler hayretde kaldılar. Her biri ibret aldılar ve dehşet deryâsına taldılar.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir yirün ta'mîri için toprak taşımaya iki kimesne ücrete dutmuşlardı. [Bir] zamândan sonra ol kişiler hizmeti kerâhetle itmege başladılar. Bîh-i amele kâhillik şâhın aşladılar. Hazret-i Hâce anlara nazar urdu ve anların hâlin gördi. İtâbla hitâb itdi ve eyitdi: "Bana ne minnet idersiz? Eger tezkereye bir işâret eylesem revân olur. Size ihtiyâc itmez. Kendü işinde devân olur."

1 Metinde "خرکوش" şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Tezkere: Yapılarda harç taşımaya yarayan, tahtadan yapılmış, iki kişinin taşıdığı bir çeşit araç.

Çün mübârek lafzından bu söz sâdır oldu, tezkereden hareket zâhir oldu, topragla toldı. Varup topragı döküp gelüp girü yirin buldı. [240b] Bu hâl bir niçe kerre vukû' bulıcak, hâzır olanlar hayrete düşüp Hazret-i Hâce'nün velâyetine i'tikâdları muhkem ve kerâmetine i'timâdları müstahkem oldu.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir zamân Kasr-ı Ârifân'da dervîşler toprak çekerlerdi. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- kendüler bi'z-zât ol kâr-ı pür-lezzâta mu'avenet iderlerdi. Bir tezkerenün bir tarafın fakîr dutdum ve bir cânibine Hazret-i Hâce yapışdılar. Bir niçe def'a böyle oldu. Ba'dehû Hazret-i Hâce turdılar ve bu fakîre buyurdılar ki: "Sen kendü cânibün dut. Bizüm tarafımızun tutmaga ihtiyâcı yokdur." Emrleri mücebince amel itdüm ve kendü cânibüm dutdum gıtdüm. Hergiz bana elem gelmedi. Belki bana bir hâlet galebe itdi ki gâyet-i şevkumdan ve nihâyet-i zevkumdan elem giderdüm. Tezkerenün ardınca ta'cîl ile giderdüm. Ol gün niçe kerre böyle vâkı' oldu. Bu husûs dahi niçelerün i'tikâd [241a] ve i'timâdı ihkâm ve istihkâmına sebeb-i aceb vâkı' olup illerde ve dillerde bâ'is-i tezekkür ve mûris-i tefekkür oldu.

Nakl itdi Alâüddîn Attâr -*rahimehu'llâhu's-Settâr*- ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- şehr-i Buhârâ'da dervâze-i Kelâ[bâ]d üzerinde dervîşler ile oturmuşlardı. Gam-ı hevâyı ve nagma-ı mâsivâyı dilden götürmüşler idi. Halk-ı Buhârâ Fethâbâd'a giderlerdi. Anları ayn-ı gamze-siyle seyr iderlerdi. Ol arada Hâce bir dervîşe emr itdiler ve eyitdiler: "Bu halk-ı enbûh ve bu gürûh-i pür-şükûh mâbeyninde fülân köhne-pûşî bize getir ve bu emri yirine yitür." Çün hâzır oldu, Hâce Hazreti ana su'âl itdi ve eyitdi: "Uzletîler sohbetinden ne niyyetle ırıldun¹ ve ricâl-i gayb hizmetinden ne fezâhatle ayrıldun?" Cevâb virdi ki: "Bir gün ol tâyife-i hâyife birle kûh-ı Ebû Kubeys üzerinde otururduk ve tapumuzun² nâmı Hâlis idi. Her vakt ihtiyâc-i ta'âm olsa yemek hâzır olurdu. [241b] Çün hengâm-ı ta'âm oldu, her birimüzün destinde bir kâse tutmaç³ zuhûr buldı. Benüm

1 Irılmak: 1. Ayrılmak, uzaklaşmak, uzaklaşıp kaybolmak. 2. Yorulmak, yorgunluk duymak.

2 Tapu: Zat, zatı, hazret.

3 Tutmaç: Yoğurtlu erişte çorbası.

hâtırumdan geçdi ki: ‘N’olaydı fülân olaydı.’ Mücerred bu hâtıra, hâtıra gelmekle sohbetlerinden dûr ve hizmetlerinden mehcûr oldum. Niçe zamândur derd-i firkatlerine mübtelâyam ve hasretleriyle ehl-i ibtilâyam. Dâmenlerine elüm irmez ve sohbetleri ele girmez.

Nakl itdi Hazret-i Hâce’ye müte’allık ve mütemellik olanlardan birisi ve eyitdi: Bir gün Hâce birle hammâma girdük. Benüm evâyil-i hâlüm avânyıdı ve teşettüt-i bâlüm zamânyıdı. Hâce’den havârik-ı âdete müte’allık nesne müşâhede itmek isterdüm. Ol gün girü teşevvuk gösterdüm. Hammâmnda bana atş galebe kıldı. Ol zamânda Hazret-i Hâce bu fakîrden sovu su taleb itdiler. Taşra çıkup çün kâseye âb koydum, tab’um takâzâ itdi ve suyu içmek iktizâ itdi. Nefsüme uydum, kendüm içüp andan Hâce’ye getürdüm. Buyurdılar ki: “Niçün ol hâtıra-i nefşâniyyeyi [242a] yirine yitürdün; evvel kendün içdün, andan sonra bize getürdün?” Nâkil-i âkil eydür: “Bu kerâmet bana sebep-i tenassuh u nedâmet oldı ve kalbüm mahabbet ü meveddetleriyle toldı.”

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Bir zamân Hazret-i Hâce-i Cihân -*kuddise sirruhû mâ-kâme’l-emân ve dâme’l-îmân*- Nesef-i bî-esefden Buhârâ’ya revân oldılar. Hâce Muhammed Nebîre ki Hâfızuddîn Buhârî -*aleyhi rahmetü’l-Bârî*- ferzendlerindendür, ol seferde hemrâh idi. Hengâm-ı zemistân ve havâ-yı bârân idi. Hazret-i Hâce ana hitâb itdiler ve eyitdilerdi ki: “Ey bârân, sâkin ol!” Anlar Hâce huzûrında edeb kasd idüp tevakkuf itdiler. Hâce buyurdılar: “Niçün tevakkuf idersin ve bize muhâlefet tarıkına gidersin?” Pes Hâce Muhammed, Hazret-i Hâce işâretiyle didi ki: “Ey bârân, tur ve emre gûş ur!” Bir lahzadan sonra yagmur sükûn bulup ve hava açıklık olup âfitâb peydâ oldı [242b] ve hâzır olan yârânda aceb vecd ü hâl hüveydâ oldı. Giryeye vü zârî kıldılar. Husûsan Nesef’den göndürilenden¹ ve Hâce’ye kılavuzluk iden dervîş-i dil-rîşler Hazret-i Hâce’nün ululugın tamâm bildiler. Mübârek rikâbın öpüp rücû itdiler. Bu kerâmeti söyleyügitdiler.

1 Metinde sehven “göndürigenden” şeklinde yazılmıştır.

Nakl itdi meclis-i fukarâyâ zeyn, Hizmet-i Şeyh Emîr Hüseyin ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Bâg-ı Mezâr'da idiler ve Emîr Burhân, ferzend-i büzürg-i Hazret-i Emîr Külâl -*anhümâ radiyal-lâhu'l-Melikü'l-Müte'âl*- Hazret-i Hâce'ye bir mikdâr mâhî¹ getürmüşdi. Anun pişmesinde intizârda idiler. Fasl-ı bahârdı ve hengâm-ı sebzezâr idi. Bir ebr-i azîm peydâ oldu. Hâce, Emîr Burhânüddîn'e işâret itdiler ve eyitdiler: “Di ki bu mevzi'â bârân yağmasın!” Anlar tazarru' idüp didiler ki: “Benüm ne haddümdür ki bunun gibi söz söyleyem ve bu makûle kelâm eyleyem. Bu benden makbûl degüldür. Ben demek ma'kûl degüldür.” [243a] Hâce buyurdılar ki: “Ben sana di diye buyurdum. Nefes tut, muhâlefet eyleme. Söylememek sözün söyleme.” Pes zarûrî oldu, söyledi ve Hâce'nün emriyle amel eyledi. Kudret-i İlâhî ve hikmet-i nâ-mütenâhî birle ol Hâce olduğu mevzi'â birkaç katreden gayrı yağmur yağmadı. Ammâ sayir emâkin mâ-ile toldı. Her yirde sular cem' oldu. Bu hâlün müşâhedesinden hâzırlarun ve nâzırlarun Hâce hakkında yakîni ziyâde oldu ve meyli rûz-be-rûz izdiyâde oldu.

Nakl itdi bir dâniş-mend-i hûş-mend ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- karye-i Keş'e nüz[û]l itdiler. İttifâk fasl-ı bahâr idi ve bârân bî-şümâr idi. Nitekim ol diyârun âdetidür ve konukları dârda bir hâne vardı ki anun sakfı gırbâl-vârdı. Hâce buyurdılar ki: “Biz bu hânedede olalım.” Çünkü mübârek kademleri girdi, ol eve bârândan emn ü emân irdi. Hânenün tamlası sükûn buldı. [243b] Aslâ tamlamaz oldu. Beş gün beş gice muttasıl yağmur yagdı. Niçe evler harâb oldu ve niçe binâlar inkılâb buldı. Ol ev, Hazret-i Hâce'nün kademi berekâtında tamlamadı. Bu hâlün müşâhedesinden hâzırlarun hâli aceb oldu ve Hâce'nün kemâl-i kerâmetine i'timâd ü i'tikâdlarına sebep oldu.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir dostun evine vardılar. Fasl-ı bahâr ve hengâm-ı sebzezârı. İttifâk ol gün bârân ziyâde yagdı. Oldukları hâne tamlamaga başladı. Sâhib-i

1 Mâhî: Balık.

menzil bu husûsda münfa‘il oldu. Hâce buyurdılar ki: “Hâtırun cem‘ eyle. Ola ki dervîşlerün kademi berekâtında ayruk tamlamaya.” Çün mübârek lisânlarından bu söz sâdır oldu, tamla inkıtâ‘ buldı. Bunca gün ol evde oldılar, bârân muttasıl yağdı ve niçe evler harâb oldu. [244a] Anca tamlar, tamlar oldu. Evler yagmurla toldı. Halk-ı hâne yagmurdan emân buldılar. Çün Hâce gitmek dilediler ve bir yeri dahi müşerref itmek dilediler, sâhib-i hâne ta‘âm ihzâr eyledi ve ehl-i beytine “Sofraya etmegi artucak kon!” diyü söyledi. Anlar ihmâl itdiler. Bize az kalur diyü kerâhiyyetle eylemek tarîkına gidiler. Ol azîz, evi cemâ‘atinün hâline bî-huzûr oldu ve kavllerinden fütûr buldı. Çün sofrayı Hâce’nün nazarına getürdiler ve açup yemege oturdılar, Hazret-i Hâce ol kerâhiyyete işâret itdiler ve eytdiler: “Bu etmegi yiyelüm mi?” Gördiler ki ol azîz hicâba düşdi ve balına zenbûr hâtıra üşdi. Girü buyurdılar ki: “Egerçi ol cemâ‘at bu etmegi sofraya kerâhiyyet ile kodılar, ammâ senün hâtırun için yiyelüm.” Böyle diyüp ol nândan yidiler. Çün kâr-ı ta‘âm tamâm oldu, şükrin didiler. Sâhib-i makâm [244b] sofrayı ehline iletdi. Bâkî kalan etmegün çoklugından ta‘accüb itdiler ve itdükleri kâra istigfâr sebîline gitdiler. Çün Hazret-i Hâce ol evden taşra çıkdılar, ev tamlamaga başladı. Bir vechile ki oluk gibi akardı. Ayruk süknâya kâbiliyyet kalmadı. Andan ol azîz, Hazret-i Hâce’ye teveccüh itdi ve eyitdi: “Mübârek lafzınızdan şöyle sâdır oldu ki, bu ev ayruk tamlamaya.” Hâce buyurdılar ki: Öyle olsa gerekdi. Ammâ ehl-i beytinüzün ol kerâhiyyeti bu refâhiyyeti men‘ itdi. Anlara di ki: “Uşda sofa-i pür-nân ve uşda sakf çün nâvdân.”¹

Mütercim-i fakîr ve müte‘accim-i hakîr eydür: Böyle demek ola ki her usrûn yüsri ve her yüsrun usri var. Sofa-i pür-nân isteyicek sakf nâvdân² olur. Hâl çünîn³ olıcak me‘âl çünân⁴ olur. Yâhud ma’nâ şöyle vukû‘ bula ki “Anlara tenbîh itmek isterdük. İki alâmet-i kerâmet gösterdük tâ ki şimden girü [245a] dervîşlerden nân dirîg itmeyeler. Ne nân, belki cân dirîg itmeyeler.”

1 Metinde “تاودن” şeklinde imlâ edilmiştir. Nâvdân: Oluk.

2 Metinde “تاودن” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Çünîn: Böyle, böylece.

4 Çünân: Öyle, böyle.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Nesef'den Buhârâ'ya gittiler. Bu cây-ı bî-esefden ol mekân-ı dil-ârâya azm itdiler. Hengâm-ı germâ-y-idi ve âfitâbun menzili burc-ı cevzâ-y-idi. Kuşluk zamânında emr idüp "Gönlimüz öyle diler ki dırâz-gûşları hâzır idünüz." didiler. Dervîşlerden bir cemâ'at rikâblarınca giderlerdi ve sa'âdetlerine şükr iderlerdi. Hazret-i Hâce dülbendî borkin giyüp bir cânibin güneşe perde itmişlerdi. Ol esnâda bu za'îf-i nâ-murâda nazar itdi ve eyitdi: "Hava germ." Ancak bu hakîr orada taksîr eyledüm. "Belî, benüm boynum yandı." didüm. "Benüm dahi yansın." diyüp ol mübârek borki döndürdiler. Şöyle ki gün¹ boyunca rına tokundu. Bir sâ'atden sonra âlem-i gaybdan bir pâre ebr gönderdiler. Gökyüzünü bürüdi. Rûy-i hava i'tidâl buldı, [245b] gül iken sünbül oldu. Hâce buyurdılar ki: "Görelüm gün şimdi nice yakabilür?" Bu hâlün müşâhedesinden dervîşler hoş-hâl oldılar ve safâ-yı bâl buldılar.

Nakl itdi Hazret-i Hâce'nün bende-i kemîni Şeyh Hüsrev-i Kermînî ki: Sâhibü'l-maârif Mevlânâ Ârif eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce ile bir yolda giderdük. Fasl-ı zemistândı ve mevsim-i berf ü bârândı. Pâ-bürehne idüm. Azîm kar yagmaga başladı. Be-gâyet pür-teşvîş oldum ve kendümi dervîşlik râhında pâ-der-gil buldum. Hazret-i Hâce'ye teveccüh eyledüm. "Bu ne hâldür?" diyü söyledüm. Hâce'yi aceb hâlde gördüm. Heybet ile cânib-i semâya nazar itdi ve ol nazar havâya eser itdi. Bir lahzada havâ hayli hoş oldu ve rûy-i semâ dil-keş oldu. Zemîn ü zamân safâ-y-ıla toldı. Dervîş-i pâ-bürehne keş buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir zamânda ki Hazret-i Hâce-i [246a] Âfâk *-kuddise sirruhû-* Gadyût'da idi. Dervîş İshâk menziline zıkr-i Hayy-i Lâ-Yemût'da idi. Dervîşler tennûra âteş atmışlardı. Tertîb-i ta'âm içün her biri bir işe gitmişlerdi. Şu'le bülend olmuşdı ve tennûr nârla tolmuşdı. Ol hâlde Hazret-i Hâce mübârek ellerin ve müteberrik kolların tennûra sokdılar. Bir zamân dutup turdılar. Çün ellerin çıkardılar, inâyet-i İlâhî birle bir kılına hatâ gelmedi.

1 Gün: Güneş.

Beyt: خليل الله بآتش همی گفت
اگر مویی زمن باقیست می سوز

Terceme: Halîlullâh didi âteşe kim
Eger bir kıl ki bâkî bulasın yak

Hâzırların bu hâlden vaktleri hoş oldu, her birinün Hazret-i Hâce'ye i'tikâdı ve mahabbetleri tezâyüd buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol gün ki Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* püserleri fevt oldu ve cennât-ı cinân buldı, buyurdılar ki: "Biz bu husûsda dahi Hazret-i Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve âlihî ve sahbihî ve sellem-* muvâfakat olunduk [246b] ve mütâba'atde bulunduk. Hazret-i Hak bize ayn-ı inâyetle iltifât itdi ki bizüm dahi püserimiz vefât itdi." Andan eyitdiler: "Bir nesne ki irâdetu'llâhda Resûl-i Hudâ'ya vâkı' olupdur, Hak Hazreti anı bize müyesser kılupdur ve her nesne ki sünen-i Resûlullâh'dan bize irişdi, anunla amel kılduk. Netîcesin ve eserin kendümüzde bulduk. Tâ şol hadde ki âsârda ve ahbârda rivâyet olunur. Bir gün Hazret-i Fahr-i Âlem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ashâbla *-radıyallâhu anhum-* oturmuşlar idi. Tennûr yanardı. Etmek pişürmege hamîri ortaya getürmüşlerdi. Hazret-i Peygamber *-aleyhi's-selâmu minallâhî'l-Ekber-* sahâbeye hitâb itdi ve eyitdi: 'Siz her birinüz bir pâre hamîr alun. Etmek idüp tennûra salun.' Anlar dahi öyle kıldılar. Ol Hayru'l-Beşer kendüler dahi mübârek elleriyle bir etmek idüp tennûra urdılar. Sahâbe tennûrun kapagın urup muntazır turdılar. Zamândan sonra açup gördiler, her birinün hamîri pişüp [247a] nâr olmuş. Resûl-i Hümâm *-aleyhi's-salâtü ve's-selâmun-* hamîri kemâ-kân olmuş. Andan bildiler ki, mübârek elleri tokunan yeri nâr yakmaz imiş. Biz dahi Hazret-i Resûl'e *-aleyhi's-selâmu ve âlihî'l-kirâm-* mütâba'at itdük ve bu husûsda dahi muvâfakat tarîkına gitdük. Dervîşler nânların tennûrdan aldılar. Bizüm nânımız hem-çünân hamîr kaldı."

Mütercim-i fakîr ve müte'accim-i hakîr eydür: Çün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Resûl Hazreti'ne *-aleyhi's-selâmu mine'l-Meliki'l-allâm-* ihtiyârî olan yerlerde muvâfakati mukarrer itdi, anun netîcesidür ki ıztırârî

olan emrlerde dahi Hazret-i Hâk *-azze ve alâ-* Resûl'üne *-aleyhi's-selâm-* mütâbakatı müyesser itdi.

Şi'r: Hasta kalsa Hak'dan ol buldı aşr emsâli
Meşy idenün cezâsı herveledür

Dinle bu kâli, anla bu hâli!

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir tarafa azm itdiler ve Şeyh Emîr Hüseyin *-asamehu'llâhu ani's-şerri ve's-şeyn-* bile gitdiler. Bir suya irişdiler. [247b] Kendüler köprü üzerinde turdılar ve Mîr Hüseyin'e buyurdılar ki: “Ey Mîr Hüseyin-i nîk-zât! Vakt-i fedâdur. Kendüni suya at!” Bu sözi Şeyh Mîr Hüseyin-i hoş-hisâl işidüp vesâvis-i nef-sâniyyeyi yoga satdı. Emre imtisâl idüp götürdi. Kendüyi ol âba atdı. Çün tenün cân ü dilden suya saldı, bir zamân taldı kaldı. Hazret-i Hâce köprüyi geçüp indiler ve hayli zamân dinlenüp oturdılar ve Mîr Hüseyin fikrin dilden götürdiler. Dervîşlerden niçe kimse hâzır idi ve ol hâle ayn-ı ibretle nâzır idi. Andan buyurdılar ki: “Emîr Hüseyin! Taşra gel!” Derhâl taşra çıkdı. Cemî'-i câmeleri huşk idi ve râyiha-i fâyihası mânend-i müşk idi. Hazret-i Hâce ana eyitdi: “Ol sâ'at ki kendüni suya atdun, hâlün n'oldı?” Şeyh Hüseyin eyitdi: “Hâlüm be-gâyet hoş oldı. Çün suya taldum, kendümi [248a] bir hâne-i münevver ü musaffâda gördüm. Bâlüm sâfa birle toldı. Bir zamân oturdum kaldum. Sizden işâret olıcak ve çıkmaga icâzet bulıcak bir kapu açıldı. Andan taşra geldüm ve hazretünüze vâsıl oldum.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Pederüm Gadyût hâkimlerine mülâzemet iderdi ve ol zâlimlerün hizmetlerine müdâvemet iderdi. Bu fakîr-i pür-taksîri inâyet-i bî-illet-i Hazret-i Hak *-cellet âlâuhû ve allet na'mâuhû-* Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* hizmeti ni'metiyle toyladı ve mahabbeti sa'âdetiyle müşerref eyledi. Ammâ pederüm ve mâderüm bu dervîşân-ı âlî-şâna envâ'-ı îzâ ve esnâf-ı nâ-sezâ itdükleri cihetden Hazret-i Hâce anlardan âzürde-hâtır olmuşdı. Anlar dahi ol ecilden belâ ve ibtilâya mazhar olup günden güne hâlleri bed-ter-i ebter olup her biri cezâsın bulmuşdı. Husûsan vâlidüm sekre¹ zahmetine ibtilâ buldı. Dört ay mikdârı sâhib-i

1 Metinde “سكره” şeklinde imlâ edilmiştir.

[248b] firâş oldu. Ekser-i evkâtı hammâmlarda geçirdi. Fukarâyâ cefâsı sebebinden niçe müddet geçdi ki iyâdet idemedüm ve hâlin hâtırın sormaya gidemedüm. Bir gün Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Fülân hammâma vardum. Anda babanı gördüm. Hâline rahm itdüm. Seni ister ancak ne kadarsa atalık hakkı var. Var gör ve hâlin hâtırın sor.”

Nâkil-i âkil eydür: Tazarru‘ itdüm ve eyitdüm: “Hazret-i Hâce’den iltimâs iderem, bu bende anda varmagla anun marazına hiffet gele ve araz-ı cevheriyye bula.” Böyle diyüp çok niyâz ve tevakku‘ itdüm. Çün bu husûsı bu denlû murâd idündüğüm gördiler, lutf idüp hâlin kayırdılar ve buyurdılar ki: “Çün babana varasın ve hâlin sorasın. Ana di ki, şimden girü fesâdı koya ve bu du‘âyı okuya: ¹(يا غياث المستغيثين اغثني) Pes bi-avni’llâh hoş ola.” Hoş ola diyüp gitdüm ve didükleri gibi itdüm. Çün üç dört defa okudu, [249a] Hak Te‘âlâ’nun inâyet-i bî-nihâyetiyle ol zahmet anı elden kodı. Yarındası tamâm sıhhat bulup merkebine süvâr olup çârsû tarafına gitdi. Mescid önünde Hazret-i Hâce’yi görüp merkebden inüp izzet itdi. Düunki ihsânın şükürin yirine getürdi. Hazret-i Hâce sohbetinde bir mikdâr oturdu. Derûnı şevkle tolıcak âhir gitmeli olıcak Hâce, fakîre hitâb eyledi: “Babanı merkebe bindür!” didi. Peder komadı ve eyitdi: “Eger ferzendümsin, ammâ Hâce’nün dervîşi olduğun cihetden ve sohbetiyle sa‘âdet buldugun haysiyyetden revâ degüldür ki bu âsînün rikâbına yapışasın.” Hâce hazreti nidâ itdi ve eyitdi: “Ko ayagın tutsun, oglundur. Sana hizmet itsün.” Andan niyâz-ı tamâm ile kelâm idüp didi ki: “Ferzendimün hazretinüzde bu kadar kurbeti ola, pederinün niçün olmaya ve ol tarîka yol bulmaya?” Hazret-i Hâce-i bî-ayb dârü’s-şifâ-i gaybdan [249b] ol hasta-hâtıra cevâb öyle virdi ve hitâb şöyle irdi ki: “Oglun kurbı vâsıtasıyla sana dahi bu kurb ola ki bi-avni’llâh âhir vakitte îmânı şeytân elinden halâs idesin ve dünyâdan emn ü emânla gidesin. Ammâ şiddet ve gurbetde olasın. Cezâ-yı sezân âhirete kalmaya, bunda bulasın.”

El-hak Hâce-i Musaddak didüğü gibi oldu. Sa‘âdetli nefesi te’sîr itdi. Âhir îmânla gitdi. Lâkin cefâsın ve cezâsın bunda buldı ki şiddet [ve] gurbetde oldu. Hak Sübhânehû ve Te‘âlâ’nun lutf u inâyetiyle cümlemüzi îmânla ve

1 “Ey yardım isteyenlere imdad eden! Bana yardım eyle!”

devlet-i îkânla bu âlemden göndere ve evliyâsı mahabbetiyle küfrânımız gufrâna döndere bî-mennihî ve keremihî.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sir-ruhû*- Gadyût'dan gitdiler, Bâg-ı Arslan nâm karyeye müteveccih oldılar. Köye karîb yerde bir meczûb buldılar. Bir mikdâr oturup anunla musâhabet eylediler. [250a] Ol esnâda meczûb bî-edeblik eyledi. Hazret-i Hakk'a nâ-sezâ söyledi. Hâce Hazreti be-gâyet bî-huzûr oldu. Gazab birle toldı. Gâliben gayret hücûmından fıkrleri meczûbı bâtın yüzünden ol sâ'at helâk itmekdi ki iki kerre: ¹(العفو بعد القدرة) didi. Köye varmağı kodı ve ol re'y-den el yudı. Dönüp girü Gadyût'a teveccüh itdi. Meczûb cezb olunup akablarınca gitdi. Bir zamândan sonra icâzet taleb eyledi, virdiler. Gene gidemedi. Niçe kerre böyle söyledi, girü idemedi. Âhir eyitdi: "Dervîşlerden birin gönderün, beni der-âgûş eylesin ve hâtırum hoş eylesin." Hâce buyurdılar ki: "İhtiyâr senündür." Andan eyitdi: "Hüseyin'i gönderün." Hazret-i Hâce, Mîr Hüseyin'e işâret eylediler. Ol dahi revân ü devân olup gitdi. Çün meczûba yitdi, der-âgûş eyledi. Bî-hod olup düşdi. Meczûb, Hâce'nün akabından çağırdı ki: [250b] "Mîr Hüseyin öldi!" Hazret-i Hâce didiler ki: "İyi oldu. Aslına vusûl buldı." Pes meczûb-ı ma'yûb Hâce'nün ardından irüp tazarru' eyledi, makbûl olmadı. Hâce ana hiç iltifât kılmadı. Andan dervîşlerin her birinden ferdin ferdin tevakku' eyledi. Anlar dahi Hazret-i Hâce'ye söylediler; meczûba merhamet ve şefkat ü şefâ'at eylediler. Andan Hazret-i Hâce meczûba itâbla hitâb itdi ve eyitdi: "Bir kimesne ki Hudâ'ya bunun gibi söz söyleye, bu kadar nesne nedür ki tereddüd eyleye? Kendüni eylesen ne?" Anlar böyle didükce ve bu makûle söz söyledikçe meczûbun tazarru'ı ziyâde oldu. Âkıbet Hâce, dervîşlerin sözün kabûl itdi. Mîr Hüseyin'den yana gitdi. Mübârek pâyların yalınca idüp Mîr Hüseyin'ün gögsi üzerine basdı ve bâzâr-ı velâyetde iş asdı. Mîr Hüseyin'de hareket peydâ oldu. Giderek hayât-ı asliyyesin buldı. [251a] Hâzırlar ve bu kıssa-i pür-hisseye nâzırlar mütehayyir oldılar ve ta'accüble toldılar, Hazret-i Hâce'nün kim idügin bildiler. Kemâl-i velâyetine yakîn-i tâm hâsıl kıldılar.

1 "Güçlü (olduktan) sonra affetmek..."

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirrruhû*- Şeyh Şâdî -*aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Hâdî*- hizmetine emr itdi ki; “Taht-ı tasarrufunda olan gâvların gider ki anların ta'alluku sana ziyân ider!” Hâce'nün emrine imtisâl itdi. Kamusun giderdi gitdi. Ammâ bir surh renk ve şûh u şeng gâvı vardı, ana kıyamadı. Ol husûsda Hazret-i Hâce'ye uyamadı. Hazret-i Hâce'ye bu kazıyye ma'lûm oldu. Çün Gadyût'a geldiler, dervîşler cem' oldılar. Anlar pervâne, Hazret-i Hâce şem' oldılar. Ol sohbetde Şeyh Şâdî'ye iltifât kılmadı. Gûyâ kim idügin bilmedi. Şâdî'ye gam mütemâdî oldu, kabz u ıztırâbla toldı. Anunla olmadı. Derûnından bir âvâz belürdi sıgır böğürmesine benzer, evâhir-i meclise dek inkitâ' bulmadı. [251b] Âhir Hazret-i Hâce ana eyitdi: “Biz sana elem irişdürmedük. Ol gâv-ı surhdur ki böğürür ve sana boynuz urur. Nitekim âlem-i âhiretde ta'alluk itdüğü nesne, kişiye hasm olsa gerek ve redd itdüğinden nef' bulsa gerek. Dervîşe âhret ahvâli bunda görünür. Anda ola hak sûreti burada dahi urunur.”¹ Ol âvâzı hâzırlar işitdiler ve Hazret-i Hâce'ye çok tazarru' itdiler. Âhir Hâce lutf işlediler. Şeyh Şâdî'ye girü suçın bağışladılar. Şâdî gamdan halâs buldı. Hâzırların hayretten hâli aceb oldu. Bu hâl, i'tikâdı za'îf ve i'timâdı nahîf olanların rûsûh-ı mahabbetine sebep oldu.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce bir zamânda Gadyût'da olurlardı, bir kimesnede hayli kâbiliyyet anlayup derûndan ana şefkat kılurlardı. Bir gün ol kimesne bu fakîrle Hazret-i Hâce'ye bir ser şeker gönderdi. Hâce'ye irişdürdüm, kabûl itmediler. Çün [252a] sâhibine getürdüm ve emâneti issine yitürdüm. Ol kişi izhâr-ı insâf itdi ve Hâce'nün velâyetine i'tirâf itdi ve eyitdi: “Ol zamân ki şekeri gönderdüm, gönlümde didüm ki eger ehl-i velâyetse kabûl itmeyeler; döndereler, girü bana göndereler.” Ammâ bu kerre girü ilet, kabûl iderler. Zîrâ şimdi gönlüm kabûlin mes'ûl ider. Çün girü getürdüm, ne tındı ne söyledi. Bî-tereddüd ol hediyeyi kabûl eyledi. Ammâ çün vakt-i ihtiyâc degüldi, bana emr itdi: “Sende tursun, sakla!” dedi. Ba'dehû bir tarafa gitdiler. Çün bir mikdâr mesâfe kat'

1 Urunkmak: 1. Giyinmek. 2. Takınmak.

itdiler, bir kişi bir sepet enâr getürdi. Birin ben fakîre virdiler ve eyitdiler: “Ol kişiye irişdür ki anunla aramızda sır sözü vardır.” Böyle diyüp ayrık kelâmı kodılar ve bu beyti okudılar:

Beyt: سخن سر بمهر دوست دوست
حیف باشد بترجمان گفتن

[252b]

Terceme: Gizli râzını dost dostadır
Hayf ola anı tercemâna demek

Çün ol enârı ol yâre iletdüm, bir zamân mütehayyir oldu. Andan şevk u şâdî birle toldı. İzhâr-ı beşâset itdi ve eyitdi: “İkinci defadaki şekerî dönderdüm, senünle girü Hazret-i Hâce’ye gönderdüm, kalbüme bu geldi ki ummazın ki bu kerre döndere. Ammâ eger irse bana bir enâr göndere. Bu kez bana muhakkak oldu ki Hazret-i Hâce kavî ehl-i hâl ve be-gâyet sâhib-kemâl imiş.”

Nâkil-i âkil eydür: “Hâce’nün ol kişiye teveccüh-i hâtır-ı âturı berekâtında tarîk-ı hakîkate yol buldı. Urefâ-yı yârândan belki kebîr-i ehl-i irfândan oldu.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün a’vene-i Buhârâ’dan biri ve zaleme-i Mâverâ’dan bir mütekebbiri karye-i Kasr-ı Ârifân halkına bir hükm getürdi. Hazret-i Hâce’yi [253a] -*kuddise sirruhû*- tenhâ buldı, anlara arz eyledi. Anlar eyitdiler: “Bunu ehl-i karyeye göster. Biz bir fakîrüz. Pâdişâh bizden ne ister?” Ol zâlim haylî bî-edeblik eyledi. Hâce’nün mübârek postînin çeküp kendüye lâıyk çok herzeler söyledi. Ol kelb bu akûrluğu itdi, andan Gadyûr’a gitdi. Ol harâm-zâde anda varup ol gice bir kimsenün haremine el uzatdı. Serin kesilmiş buldılar ve halk-ı âlem şerrinden halâs oldılar. Ol bî-edebden niçeler mü’eddeb oldılar ve ancalar ibret alup Hâce’ye i’tikâdla mühezzeb oldılar.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bir zamân Kasr-ı Ârifân'dan gitmişlerdi, şehir-i Buhârâ'da mahalle-i Kelâbâd'da bir dervîşün hücresin müşerref itmişlerdi. [Bir] zamândan sonra mahalle-i Fethâbâd'dan bir at ayagı sadâsı geldi. Hücre kapusına gelicek sâkin oldu. Hâce derûn-i hücreden ismiyle nidâ itdi ve eyitdi: “Ey fülân ve ey tâlib-i tarîk-i Rahmân! [253b] İçeri gir ve devlete ir ki senün istediğün bunda hâsıl olsa gerek ve gönlün murâdın bu yerde bulsa gerek!” Derhâl bir süvâr esterden inüp içerü girdi. Hâce buyurdılar ki: “Gördük tarîk-ı Hak için Tirmiz'e gitmek istersin. Esterünü bîşe-i Ferâcûn'dan¹ dönderdük ve kalbünü cânib-i Cenâb-ı Hakk'a gönderdük. Biz itdük. Bî-himmetlik ide ol ki bu tâlibi koya, girü Tirmiz'e gide.” Andan ol merd-i suhan-dân ve şeh-süvâr-ı meydân-ı merdân eyitdi: “Gönlüm şimdi karâr buldı ki hâl didüğünüz gibi oldu. Bîşe-i Ferâcûn'a varıcak esterüm turdı. Her çend ki sa'y iderdüm ve gitmek isterdüm, adımın atamadı ve bir kadem kımıldamadı. Bunu niyyet itdüm ve eyitdüm: Maslahat budur ki, inân-ı ihtiyârı eline virem ve ne yere varur görem. Çün öyle itdüm, mekânına meyl itmedi. Bu taraftan gayrı yere gitmedi. Ta'cîl-i tamâmla ve himmet ü ihtimâmla revân ü devân olup râst buraya irdi. Kapuyı görüp [254a] turdı.” Nâkil-i âkil eydür: “Hâzırlar bu hâle müte'accib ü mütehayyir oldu. Hazret-i Hâce'ye i'tikâd ü i'timâdları tezâyüd buldı.”

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Gadyût'da bir havzın kenârında otururlar[d]ı. Bir dervîşe hitâb itdiler ve eyitdiler: “Şol ağaçlardan bir pâre ağaç kes ki kefçe yonalum.” Bir söğüt ağacından bir pâre kesüp Hâce'ye viridi. Ol kurânun bir avânı vardı; bunu gördi ve irdi, ol dervîşi urdı. Hazret buyurdi ki: “Anun ne suçu var? Ben gönderdüm. Beni ur!” Ol habîs ayagıyla Hazret-i Hâce'den yana işâret eyledi. Ol gazabla ata bindi. Ol su kenârında bir mergzâr vardı. Ol mergzârda bir mergzâra at saldı. Atdan düşdi. Hazret-i Hâce'ye uzatdığı ayagı üzen-gide kaldı ve ol ayak hurd oldu ve kendü mürd oldu. Ol yerde ol zâlim-i bî-edeb helâk dâ'iresin buldı. [254b] Ol vâkı'adan ancalar ibret aldı ve niçe kişi Hâce'nün sa'âdet-i mahabbetine irişdi ve devlet-i sohbeta girişdi.

1 Ferâcûn: Tirmiz'in bir köyü.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Emîr Hüseyin'e şefkat ve nasihat yüzünden itâb-güne hitâb itdiler ve eyitdiler: Didüm idi ki fülân zemîni [müsâvî] eyle, tâ su içe ve rutûbet derûnuna geçe. Sen taksîr itdün. Dimedigimiz yola gıtdün.” diyü bu yüzden ba'zı kelimât eylediler ve hayli söz söylediler. İttifâk Mevlânâ Hüsâmüddîn Hâce Yûsuf, ana tâbî' ve Hâce'ye mütâbî' ulemâ-i Buhârâ ile ve fuzalâ-i Mâverâ birle ol meclis-i münîfde hâzır idiler. Karye-i Kasr-ı Ârifân'dan ba'zı kişiler dahi ol sohbetde bile bulundılar. Anlardan Hasan [nâm] bir kimesne kendünün dileğin vaz'-ı hasen eyleyüp Emîr Hüseyin'ün suçın diledi. Hazret-i Hâce ana eyitdi: “Hâmûş ol ki ben Emîr Hüseyin'e şefkat iderin. Sen bilmezsin. Tınmamak [255a] buna zarardur. Sen anı fehmi kılmazsın.” Tekrâr itdükce Hâce bu cevâbı virdi. Âhirü'l-emr ikdâm bir mertebeye irdi ki Hâce hey'et-i heybetle ol işi ibrâm¹ olan kişiye teveccüh itdi ve eyitdi: “Mîr Hüseyin'i sana virdük. Nice olursa olsun yazugı senün boynuna!” Böyle deyicek derhâl Emîr Hüseyin'de bir tagayyür peydâ oldu. Başın yerden götürür, girü yere ururdu. Niçe zamân böyle ider tururdu. Ehl-i meclise havf u haşyet müstevlî oldu. Her biri vahşet ü dehşetle taldı. Kimesnenün tâkati yog idi ki söz söyleye ve Mîr Hüseyin için şefâ'at eyleye. Pes Hizmet-i Hilâfet-penâh Alâüddîn Attâr -*rahimehu'llâh*-, azîz-i Mısır-ı tarîkat Hâce Yûsuf'a işâret eyledi. Anlar dahi sâyir ulemâ-y-ıla ve meclisde hâzır olan fuzalâ-y-ıla ayag üzere turdılar ve Hazret-i Hâce'ye yüz urdılar. Özlürin kabûl idüp buyurdılar ki: “Sizün hâtırınız için [255b] Emîr Hüseyin'i size bağışladum.” Hemân lahza ol tagayyür gitdi ve hâlet-i asliyyesine rücû' itdi.

Nakl itdi bir azîz ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce'nün -*kuddise sirruhû*- ziyâretine gıtdüm. Çün sohbet-i şerîflerine yitdüm, hevâ-yı sivâyı dilden götürdüm. Geçüp yanlarında oturdum. Buyurdılar ki: “Şimdi bizden ırak otur, velî bu sözden gücenme. Gamı gönülden götür ki şimdi bize karîn olmagın zamânı ve karîb olmanın avânı degüldür. Bu kadar yakın olduğunun belâsına irsen gerek. İbtılâsın görsen gerek.” Ol azîz-i

1 Metinde “ibrân” şeklinde imlâ edilmiştir.

ehl-i temy[î]z hikâyet itdi ve eyitdi: Çün meclisden taşra çıkdum, zaleme-i Mâverâ beni tutdılar. Bin dînâr taleb itdiler. Sa'y-i tamâmla ve hezâr türlü cidd ü ihtimâmla halâs buldum ve yüzlerinden güçle kurtuldum. Ol zamânda hâtıruma geldi ol söz ki Hazret-i Hâce'den anı işitmiş idüm, dervîşlerden anı niçe def'a istimâ' itmişdüm. Hattâ böyle nakl [256a] itmişlerdi ki Hazret-i Hâce eyitmiş idi 'Benüm hakkumda Hakk'un cümle-i inâyâtından biri budur ki, bu tâyife-i hâyife birle sohbet idicek zamânda hizmetleriyle müşerref ve muvaffak oldum ve bunlardan ayrı olacak avânda ırakdan mahabbetlerine ve meveddetlerine mülhak oldum. Bu tâyifeden nasîb almakda ol kişi musîb olur ki evkâtların bile ve ahvâlâta vâkîf ola, ana göre amel kıla. Zîrâ ki gâh sohbetlerinin hâsılı ve netîcesi velâ ve atâ olur işfâkları ve infâkları avânında. Ve gâh musâhabetlerinin behresi vâsıl-ı belâ ve gıâtadur, ol vakt kurb-i mülâkatları hatâdur; ya'nî istigrâkları ve kendülerini mebd-i ilhâkları zamânında."

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhu'l-azîz-* ol zamândaki Kasr-ı Ârifân'da olurlardı, bu hakîre buyurdılar ki: "Evde altmış menn¹ gendüm var. Şehr-i Buhârâ'ya ilet!" "Ale'r-re's!"² diyüp gitdüm, [256b] ol emre mübâşeret itdüm. Ammâ iki menn gendüm gizledüm. Mîr Hüseyin'e buyurdılar ki: "Gayrı kârı koya, ol gendümi çuvala koya." Ol esnâda su'âl itdi ki: "Kaç menndür?" Bu dervîş eyitdi: "Altmış menndür." Hazret-i Hâce "Ol kadar yokdur." diyüp eve gitdiler velî fakîri bahr-i tahayyüre müstagrak itdiler. Fikr itdüm ve eyitdüm: "Çün eksildüğün bildiler, şâyed ben aldığım dahi bildiler." Evvelâ böyle diyüp fırsat buldum, anı dahi çuvala koydum. [Bir] zamândan sonra Hâce girü geldiler. "Çuvalı merkebe ur, Buhârâ'ya ilet. Bu maslahatı sen gör!" diyü Mîr Hüseyin'e emr kıldılar. Ol arada Mîr Hüseyin gendümün mikdârın su'âl itdi. Çün evvelde ma'lûm olmadı-y-dı, bu kerre girü istikşâf-ı hâl itdi. Hâce buyurdılar ki: "Altmış menndür." Pes Mîr Hüseyin ta'accüb itdi ve eyitdi: "Evvel ol kadar degül didünüz. Evvel diyende siz idünüz." Hâce cevâb virdiler ki: "Ol vakt altmış degüldi. Şimdi altmış menn oldı." [257a] Nâkil-i âkil eydür:

1 Eski bir ağırlık ölçüsü.

2 Ale'r-re's: Baş üstüne!

“Şöyle anladum; bildiler ki, taksîr benden oldu velî utandurmadılar ve beni cahîm-i hacâlete yandurmadılar.”

Nakl itdi Hizmet-i Alâüddîn ve eyitdi ol merd-i güzîn ki: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bir gün azm-i bâzâr itdiler. Gördiler bir kişi kûze-den şerbet satar. Kûzesin ötdiler.¹ Ol kişi zâhiren zâr itdiler. Ol kârdan niçe muhibb ve mu'tekidleri ehl-i inkâr itdiler ve kendüden bîzâr itdiler. Çün tefahhus olundu, ol şerbetde mûş-ı mürde² bulundu. Hâzırlar hakikat-i hâli bildiler, inkârı koyup în kâra ta'accüb kıldılar. İ'tikâdların evvelkiden muhkem itdiler. Bu velâyeti dahi illerde ve dillerde söyleyigitdiler.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce-i nîkû-hûy -*kuddise sirruhû*- bir kenâr-ı cûyda giderlerdi. Çeşm-i pâki âb ü hâki ayn-ı ibretle seyr iderlerdi. Bir kûdek sebûsın su kenârında [257b] komış, kendü lu'b ü lehve meşgûl olup sudan el yumış. Hâce ol sebûyı sıdı. Oglan aglamaga başladı. Şâh-ı girryeye nihâl-i nâle aşladı. Hâce bir ere emr itdi, sebûnun yenisin getürmege gitdi. Çün hâzırlar tefahhus itdiler, ma'lûm oldu ki sebû nâ-pâk imiş. Hâce Hazreti'ne ol mahfî mefhûm oldu ki âyîne-i sine-i bî-kînesi sâfi ve tâb-nâk idi ve halkın sû'-i zannından ve hüsn-i kannından ârî ve bî-bâk idi.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Bâg-ı Mezâr'da, ol cây-ı pür-ferâg-ı sebze-zârda olurlardı ve dervîşler der-i sa'âdetinde devlet bulurlardı. Bir gün bir dervîşle dahi hizmetlerinde idük. Hazret-i Hâce bir dirahtha ittikâ itmişlerdi ve âlem-i a'lâya gitmişlerdi. Bir sâ'atden sonra Hâce'de bir hâlet-i acîbe peydâ oldu. Bize de havf u haşyet hüveydâ [258a] oldu. Giderek ol dehşet ü vahşet ile toldı. Tahammül idemedi, bî-hûş oldu. Andan Hazret-i Hâce ol yerden gitdiler, kenâr-ı havzda bir zamân devr itdiler. Ba'dehû bir elma ağacın der-kenâr idüp turdılar. Bir zamândan sonra mübârek bedenleri ve müteberrik tenleri büyümege

1 Ötmek: Delmek.

2 Mûş-ı mürde: Ölmüş fare.

başladı. Şöyle ki her ne cihetine nazar urdum, anun cismin gördüm, gir[ü] tedric-ile evvelki mertebeyi buldılar. Giderek görünmez oldılar. Girü vücûdından eser bulurdi ve gîtükcce terakkî bulup tâ hâlet-i asliyyeye irişdiler ve henûz dıraht-ı sîbi der-âgûş idüp tururlardı. Nâkil-i âkil eydür: “Hakîr bu hâli görüp ta‘accübe kaldum ve zevrak-ı dili bahr-i hayrete saldum. Hazret-i Hâce hayretümi gördiler, ‘Bu hâl Hazret-i Azîzân’dan dahi menküldür.’ diyü buyurdılar.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Kasr-ı Ârifân’da [258b] olurlardı. Ezân-ı asr okundu. Ol hâlde Gadyût’dan bir kişi irdi. “Hâlün¹ fülân dervîş hastadur.” diyü bu hakîre haber virdi. Hâce’nün ol dervîşe hayli iltifâtı vardı. Zîrâ dervîşlige meyli ve çok dürlü cihâtı vardı. Hâce’nün ahvâlin tefahhus itmege meşgûl oldu. Çün ikâmet olundu ve namâz-ı asr kılındı, iyâdet lâzım oldu. Gördiler evrâd okumadın seccâdeden turdılar. Henüz seccâde üzerinde idiler ki ² «إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» didiler. Yatsı vaktinde âdem geldi ki dervîş fevt oldu. Çün su‘âl olundu ve bilindi ki mevt ikindi namâzı vaktinde vukû‘ buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Kasr-ı Ârifân’da olurlardı. Dervîşler sohbetinden kurb-ı Hayy-i Lâ-yemût tahsîl kılurlardı. Gadyût’dan İbrâhîm nâm [259a] bir dervîş ziyârete geldi. Hâce andan su‘âl kıldı ki “Süvâr mı geldün yâ piyâdelikte üstüvâr mı oldun?” Cevâb virdi ki: “Ba‘zı yolu piyâde geldüm ve ba‘zı âhirîn merkebe süvâr oldum.” Buyurdılar ki: “Eger bize mahabbetün ziyâde olaydı ve meveddetün kemâl bulaydı bu yolda piyâdelikden incinmezdün ve merkebe binmezdün.” Dervîş giryân oldu. Ol hâlde Hâce-i Cihân karye-i Bâg-ı Arslan cânibine revân oldılar. Andagı dervîşler zevk u şâdî birle toldılar. Hazret-i Hâce’nün şem‘ine cem‘ oldılar, sohbetinden safâlar buldılar. Ol dervîş akablarınca bile geldi. Meclisde girü girye ve zârî kıldı. Hâzırlar anun hâline terahhum idüp tazarru‘ itdiler. Bir dahi bu hâlde bulunmasın diyü

1 Hâl: Dayı.

2 “Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler.” Bakara 2/156.

afv olunmasın tevakku' itdiler. Çün Hâce anun nedâmetin bildi, iltifât idüp yanına taleb kıldı. Dervîş bu lutfâ tâkat getürmeyüp mecâli kalmadı, [259b] bî-hûş oldu ve nefsi inkıtâ' buldı. Ehl-i meclis anı öldi sandılar. Nân pişecek zamândan sonra Hazret-i Hâce mübârek ellerin anun üzerine kodılar. Kim bile ne dediler ve ne okudılar. Derhâl ifâkat buldı. Ammâ oturmaga ve turmaga tâkati yog-ıdı. Zîrâ ol iltifât ana göre çoğ-ıdı. Hâce buyurdi: "Anı evine iledele. Ammâ dervîşler anun yanından gideler." Hem öyle itdiler. Fukarâdan kimse kalmadı. Hep gitdiler. Ana mahrem bir sâliha vardı, ehl-i fakra yârdı. Ana bir mikdâr hizmet itdi. Ol hâl ana sirâyet itdi. Bî-hûş oldu. Hayli zamân yatdı. Çün ifâkat buldı, bir zamân medhûş oldu. Halkdan vahşet ü dehşetle toldı. Bir yıla degin ol sıfat anda bekâ buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir zamân ki Hazret-i Hâce-i her dü cihân *-kuddise sirruhû mâ-dâme'l-cinân fi'l-cenân-* şehir-i Buhârâ'da olurlardı. [260a] Dervîşler sohbetiyle ve hizmetiyleistirâhat bulurlardı. Bir gün cem'iyet-i uzmâ eylediler ve makâm-ı aşkdan söz söylediler. Hâzırlar aceb zevk u hâle düşdiler. Bu hakîre dahi mün'akis oldu. Ol hâletle Kasr-ı Ârifân'a girdüm. İttifâk bir kimse ile mâbeynümüzde mahabbet vardı. Ben ana hevâdâr idüm. Ol dahi bana yârdı. Çün bir tenhâ yerde birbirirümüzü gördük, ana elüm uzatmaga kasd itdüm. Aramızda bir el peydâ oldu. Çün nazar kıldüm, Hazret-i Hâce'nün desti ve âstîni¹ idüğün bildüm. Kalbüm havfla toldı. Ol işden el çeküp derhâl gözüm yumdüm. Ta'cîl-i tamâmla menzilden yana gitdüm. Hezâr tevbe ve istigfâr itdüm. Ol esnâda Şeyh Şâdî'yi gördüm. Bana eyitdi: "Hâce beni senün akabünce gönderdi. Henüz şimdi irişdüm ve buyurdi ki: Kendüyi muhâfazat eylesün ve müte'allikâtı anı onat² ri'âyet eylesün diyü söyledi. Tâ biz ana [260b] buluşmayınca bu sıfat andan zâyil olmaz ve kevn ü mekân hâyil olmaz." Bu husûsda tamâm ihtimâm eyledi ve mübâlaga gösterdi. Bir haftadan sonra Hâce'nün ziyaretine gitdüm. Çün mülâkât itdüm, te'dible tehzîb itdiler: "Bizüm elümüz görmeyince ol işden göz yummanuz meger bizüm ittilâ'imuz ummanuz." Böyle diyüp cüz'î iltifâtla ol hâleti zâyil itdiler. Ol câzibe-i âzibeyi celb ü

1 Âstîn: Elbise kolu, yen.

2 Oñat (uñat): Doğru, uygun, iyi.

cezb idüp vaktimüzi hâlet-i asliyyeye mâyl itdiler. Müellif-i kitâb ve mürettib-i hitâb-ı müstetâb:

Şî'r: Salâh bin el-Mübârek el-Buhârî
Hudâ'nun avni anun olur bârî

Eydür: İşbu za'îf ü nahîf ki bu âsâr-ı velâyetün cem' idicisidür ve bu envâr-ı velâyetün gönül pervânelerine şem' idicisidür, Buhârâ'da ve ol şeh-r-i dil-ârâda Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- dervîşler ile sohbet iderken ve Hâce cânibinden mürîd-i nâ-mürîdlerine nisbet-i zikr hadd-i şefkat ü re'fet iderken cümleden birisi ki bir pîr-i azîz-i [261a] ehl-i tem[yî]z idi, ol rivâ-yet itdi ve sergüzeştinden hikâyet itdi ve eyitdi: “Benüm oldugum yerden Buhârâ'ya ehlüm tavattun kıldığım yirden ol araya on iki ferseng yoldur. İttifâk bir gün turdum. Bî-nifâk bir dostumun evine vardum. Anı evde bulımadum. Ehline “Câmelerümi yu!” didüm. Ol hâlde ana mâyl oldum. Kendümi men'a kâdir olımadum. “Kapuyı kapa!” diyü söyledim. Hemân ki andan kasd eyledüm, davar ayagı sadâsın işitdüm. Ta'cîl-i tamâmla bir süvâr gelüp kapuyı urdı ve edeble beni sordı. Be-gâyet havf itdüm ve deh-şetle kendümden girdüm. Hatun hâmûş olımadı. “Bunda!” demekden özge cevâb bulımadı. Ol havfla taşra çıkdum. Ol kişi Hâce mensûbâtından idi. Beni göricek ‘Seni Hazret-i Hâce ister.’ didi. Buhârâ'dan Kasr-ı Ârifân'a şimdi geldi. Bu davar anlarundur. Kendüsi inüp ta'cîl ile beni senden yana saldı. Bu merkebe süvâr ol, anı kanda ise bul.” didi.

[261b] Nâkil-i âkil eydür: Bu hâlden mütehayyir oldum ki mâbeynü-müz bu kadar mesâfe yoldur. Eger bu zamân anlarun lutfi ve şefkati olmasa benden bir mühmel amel sâdır olaydı, nâleden halâs nâdir olaydı. Bu fikri iderek ve Hâce'den yana giderek havf u heybet galebe kıldı. Çün Hâce'ye irdüm ve selâm virdüm, halk içinde izhâr kıl[ma]dılar. Öyle sanki bilme-diler. Derhâl tertîb-i ta'âma meşgûl oldum. Çün ta'âm hâzır oldu ve her kişi yemege iştigâl buldı, esnâ-yı ta'âmda gâh gâh hey'et ü heybetle benden yana nazar itdiler. Çün halvet oldu ve haşyet biraz hiffet buldı, bana eyit-diler: “Eger biz olmayayduk hâlün ne olurdu, başuna ne belâ gelürdü?” Bu kelâmdan hayli hacîl oldum ve fi'limün cezâ-yı sezâsın buldum.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir tenhâ bâgda olurdum, kendü hâlümde ferâgatde olurdum. Bir gün bir kimesne ile mülâkât itdüm, hâtırum [262a] ana meyl eyledi ve nefsi fâtırum kasd-ı neyl eyledi. Kendümi ol ma'nâdan men' idemedüm. Çün ana yakın irdüm, Hazret-i Hâce'yi gördüm çıka geldi. Elinde bir asâ, anunla bu âsîyi urmaga hücum kıldı. Çün ol hâli müşâhede kıldum, çeşmümi pûşide kılup neye ugradığum bildüm. Havf ü hacletden elüm yüzüme tutdum. Ayruk ol yirde turmadum gitdüm. Niçe müddet bir nesneye dikkatle nazar eyleyemedüm ve bu hâli hicâbumdan kimseye söyleyemedüm. Ol yerden Buhârâ'ya râst on günlük yol idi. Kendülere mahabbetüm vardı ve anlara irâdetüm bana yârdı. Bu sa'âdete sebep olan ol idi.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Kasr-ı Ârifân'da Hazret-i Hâce'nün *-kud-dise sirruhû-* dervîşleri bostân dikmişlerdi. Suya tamâm ihtiyâcı zamânıydı ve âbla hâkin imtizâcı avânıydı. İttifâk hava kuraklığındı. Nitekim ekseriyyâ bahâr-ı Buhârâ'da [262b] olur ve diyâr-ı Mâverâ'da vukû' bulur. Hazret-i Hâce üzerine geldiler. Nazar itdiler ve eyitdiler: "Suvaracak vakt olmuş." Nâkil-i âkil eydür: Fakîr eyitdüm: "Su yok, ne içidelüm?" Hâce eyitdi: "Hele sen bostânın bogazın açup ihzâr eyle ve arkını düzletüp ana göre kâr eyle, Hak Tebâreke ve Te'âlâ kerîmdür."

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce'nün murâdın eyledüm. Didükleri gibi kıldum ve ol gice subha dek muntazır oldum. Çün sabâh oldu, su gelüp yirin buldı. Bostânı suvardum. Bostân kurbında bir mikdâr sebze ve piyâz vardı, anlar dahi sîr-âb oldu. Andan âb munkatı' olup nâ-yâb oldu. Bu su nereden geldi ola diyü tefahhus itdüm. Geldüğü tarafa biraz gitdüm. Gördüm derenün bendi bozulmamış ve ırmakda dahi su kalmamış. Her ne kadar dikkat eyledüm, neşv ü nemâdan eser yok ve bu yakın su ugradığından [263a] haber yok. Mütehayyir oldum ve Hazret-i Hâce'ye geldüm. Buyurdılar ki: "Bostânı suvardun mı?" Eyitdüm: "Belî." Didiler ki: "Derede su yok, nereden suvardun?" Fakîr eyitdüm: "Her ne kadar ki tefahhus itdüm, sudan eser bulımadum ve neşv ü nemâdan haber bulımadum." Eyitdiler ki: "Çünkü buldun hâmûş ol. Ya'nî râzı sakla, ehl-i hûş ol."

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Kasr-ı Ârifân'da dervîşlerle bostân suvarmaga meşgûl idük. Hizmetimüz cân ü dilden olduğu sebebdan makbûl idük. Lisâna bu geldi ve zebâna bu söz cârî oldu ki: Fakîr işitmişem ve *Menâkıb-ı Hâcegân*'da *-kuddiset ervâhuhum-* istimâ' itmişdüm ki bir gün dervîşler buncılayın bostân hizmetine meşgûller imiş. Çün ta'âm hâzır olmuş, ba'zı müridlerin diline bu söz yol bulmuş ki "Ne hoş olaydı vakti irmedün ve zahmetimüz netîce virmedin ta'âm üzerine kavun yemek [263b] vukû' bulaydı." Çün ol azîz anı istimâ' itmiş, cânib-i bostândan yana gitmiş. Henüz bitmiş tâze kavun getürmüş; yimişler ve şükrin dimişler. Ben bu sözi söylerken ve yârân istimâ' eylerken Hazret-i Hâce irişdiler ve eyitdiler: "Ne söyleşirdinüz?" Nâkil-i âkil eydür: Hakîr hâmûş oldum. Dervîşlerden biri bu husûsı söyledi. Hazret-i Hâce tebessüm eyledi. Bizi söze meşgûl idüp mübârek ellerin bostân perine uzatdı. Bâg-ı gaybdan ve bostân-ı lâ-reybdan bir harbüze-i pür-mezeyi yenine alup menzilden yana revân oldılar. Kuşluk olmuşdı. Vakt-i ta'âm dahi vukû' bulmuşdı. Dervîşler akabince revân oldılar. Ba'zı dervîşler fakîre hitâb itdiler ve eyitdiler: "Meşâmmımuza kavun korusu geldi. Meger didüğün hâl oldu gibi ve itdügün kâl vukû' buldı gibi."

Sâhib-i kitâb eydür: Râvî ki Hazret-i Hâce'nün [264a] mahremiydi, nakl itdi ve eyitdi: "Çün Hâce eve geldiler, ol kıssa-i pür-hisseyi pûşide kıldılar. "Bu kavunu Buhârâ'dan getürdiler. Ya'nî ser-çeşme-i âlem-i Mâverâ'dan getürdiler." dşdiler. Çün fakîr akablarınca irdüm ve içeri girdüm, ehl-i hâne eyitdiler: "Siz şimdi bostâna çalışsınız,¹ Hâce'ye Buhârâ'dan kavun getürdiler." Fakîr-i hakîr bu kaziyyeye vâkıf idüm. Hakikat-i hâli anlara didüm. Çün niçe bunun gibiler görmişlerdi ve ayagina yüzler sürmüşlerdi. İnsâf itdiler ve itirâf idüp eyitdiler: "Hazret-i Hak ve Feyyâz-ı Mutlak dostlığına ol ki ehl olur, bunun emsâli nesneler ana sehl olur."

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce-i *-kuddise sirruhû-* karye-i Bâg-ı Arslan'a giderlerdi. Yolda bir kişi bostân yirin düzle-

1 Metinde "چالسوزسز" şeklinde imlâ edilmiştir.

dürdi. Çün Hâce'yi gördi, şuglın koyup bir niçe kadem ileri geldi. Selâm kıldı. “Ne iştesin?” dediler. Eyitdi: “Bostân yirin ihzâr iderin [264b] ve suvarmak için hemvâr iderin. Ammâ umaram ve ümîd-vârım ki mübârek kademinüz ve müteberrik makdeminüz berekâtında ön¹ ola ve bu zahm-ı zahmetüm onula.” Hâce buyurdılar ki: “Ümîddür ki öyle ola ve berekât husûl bula.” Çün Hazret-i Hâce andan göçdiler gitdiler, ol münâsebetle bu yüzden söz açdılar ve eyitdiler: “Bir vakt bir dehkân-ı pür-îkân erzen ekermiş. Hazret-i Seyyid Atâ-yı bî-hemtâ *-aleyhi'r-rahme-* ol yere ugramış. Sormuş “Ne işlersin?” Ol eyitmiş: “Darı ekerin. Velî bu yerde erzen iyi olmaz ve kemâlin bulmaz.” O merd mahcûb ve pür-meczûb ol zemîne hitâb itmiş ve eyitmiş: “Darıyı onat bitür ve kemâline yitür!” Kelâmı arza te'sîr itmiş. Dirler ki, ayruk ekmedin ve zahmet çekmedin niçe yıllar anda erzen bitmiş.

Nâkil-i âkil eydür: Ol dehkânı gördüm. Yemîn itdi ve eyitdi: “Ol yıl ol yerde harbüze hûb oldu ve kışın arpa ekdüm ve vaktinde erzen [265a] ekdüm. Niçe yıldur ne sürdüm ve ne ekmege zahmet çekdüm. Ol yerde arpa eyyâmında cev² hâsıl oldu ve darı hengâmında erzen bitdi. Bu dükelisi Hazret-i Hâce ‘Berekât ola!’ didüğü nefes-i mübâreki berekâtında vukû‘ buldı ve bu kazıyyeler ol nevâhîde meşhûr u mezkûr oldu. Bir cemâ‘at bu sebebdan terk-i inâd itdiler ve Hazret-i Hâce'ye hüsn-i i'tikâd itdiler.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Nîkrûz dirler bir dervîş ki Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* cümle-i mukarrebelerinden ve zümre-i mü'eddebelerinden ve mühezzebelerinden idi. Sûhârî³ nâm karyede olurdu ve gâh gâh Hâce'yi ziyârete gelürdi. Bir vakt Hazret-i Hâce anı be-gâyet hasta-hâtır görüp hikmetin su'âl kıldı. Cevâbında didi ki: “Hüseyn nâm bir şahs bu hakîre hayli nâ-sezâ söyledi, şikeste-hâtır oldum. Lâkin çün hazretinüze nisbet bî-edeblik eyledi, andan hasta-hâtır oldum.” [265b] Hâce buyurdılar ki: “Müşevveş olma ki ol an-karîb hayli fazîhat-ı dâreyne ugrar ve hançer-i hacâlet bagrını tograr.” Dervîş Nîkrûz, ol merd-i pür-derd-i firûz

1 Ön: İleri, üstün, makbul.

2 Metinde “جو” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Buhara'nın bir köyü.

eydür: “Ol zamân ki Hazret-i Hâce bu sözi söyledi, vakt-i namâz-ı asr idi. Çün menzile vardum, ahşam olmuşdı ve hengâm-ı namâz-ı şâm vukû‘ bulmuşdı. Ol Hüseyin nâm merd-i nâ-tamâmı gördüm, elinde ta‘âm, hizmet-i zirâ‘at iden gulâma iletđi. Ol ta‘âma meşgûl oldu ve bu anun kârın itmâma meşgûl oldu. Ol hâlde bir kurt gelüp üzerine sıçradı. Burnını ve tudagını kopardı. Aceb şekl oldu. Fukarâya itdüğü nâ-sezânun cezâsın buldı. Rüs-vây-ı âlem oldu ve kıssa-i pür-hisse meşhûr-ı mâbeyn-i benî âdem oldu. Hüseyin-i gürg-gerefte lakab kodılar. Andan ibret alup niçeler dervîşlere ezâdan el yudılar.”

Nakl itdi bir dervîş Mevlânâ Necmüddîn Dâdere’den¹ ki ol [266a] eyitdi: Hazret-i Hâce birle -*kuddise sirruhû*- Buhârâ nevâhisinde giderdük, bir deşti geşt iderdük. Gördük heft âhû bir tarafa giderler. Hâce bu ben-desine hitâb itdi ve eyitdi: “Hak Te‘âlâ’nun kulları olurmuş, bunun emsâli vahşi canavarlar anlara gelürmüş. Pes sen dahi taleb eyle ve talebin gelmelerine sebep eyle.” Fakîr eyitdüm: “Sizün huzûrınızda bu hâl benüm ne haddümdür?” Buyurdılar ki: “Taleb dahi hâcet degül. Bu kadar teveccüh eyle, anlar gelürler ve bu denlü tenbîhle icâbet kılurlar.” Bu kelâmı itdügümüzden sonra ve birkaç kadem yolumuza gîtđüğümüzden sonra gördüm. Ol âhûlar bizi gördiler ve gelüp katımızda turdılar. Hazret-i Hâce bana buyurdılar ki: “Kankısın istersen tut.” Her ne kadar ki birini tutmaga kasd kıldum, ol biri gelürdi. “Beni tut!” diyü kendüyü îsâr kılurđi. Niçe kerre böyle vâkı‘ oldu, mütehayyir oldum. [266b] Andan Hâce mübârek ellerin anlarun arkalarına degürdiler ve eyitdiler: “Murâdımız bulduk ve maksûdımız hâsıl kılduk. Sizde hâcetümüz yok.” Nâkil-i âkil eydür: Anları terk itdük ve hayli yol gîtđük. Henüz durup bize nazar iderlerđi, da‘vet etsek bizümle giderlerđi.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Buhârâda Mevlânâ Hüsâmüddîn Hâce Yûsuf ki Hâfızüddîn Buhârî Kebîr’e -*aleyhi’r-rahme*- nebîre vâkı‘ olmuşdur, anun menzilinde olurlardı ve ulemâ-i

1 Metinde “Vâdere’den” şeklinde imlâ edilmiştir.

Buhârâ'dan ve fuzalâ-i Mâverâ'dan cem'-i kesîr ve dervîşlerden dahi niçe fakîr vardı ve Şeyh Şâdî *-aleyhi'r-rahmetü'l-mütemâdî-* anda hâzır idi. Bir kişi çıkageldi, Hâce'ye selâm kıldı ve eyitdi: "Şeyh Şâdî birle da'vâmuz oldu." Hazret-i Hâce buyurdılar ki: "Hûb oldu ki da'vân ulemâ katında vukû' buldı. Söyle, hükm eylesünler. Hak [267a] kankı cânibde ise söyle-sünler." Ol merd eyitdi: "Ben hâkim-i vilâyete iledürem." Hâce eyitdi: "Biz dahi hûb ıslâh idelüm. İkinüz dahi safâ-yı hâtır bulsun." Ol kişi Hâce'nün mübârek nefesin sıdı, râzı olmadı. Hazret-i Hâce, Şeyh Şâdî[ye] buyurdi ki: "Var gör kim seni hâkim-i vilâyete nice iledebilir? Şimdi ma'lûm olur." Dervîşlerden ba'zı Şeyh Şâdî birle hâkime bile gitdiler. Müdde'inün ogulları bile-y-idi. Yolları bir hammâm çirkefine irdi. Ayagı debrenüp düşdi. Halk başına üşdi. Şol kadar yatdı kim ol sudan bogazına ve burnına girdi. Ogullarına feryâd eyledi, "Beni tutun!" diyü istimdâd itdi. Anı ol bataktan çıkardılar. Gözin açdı ve eyitdi: "Kimesnenün Şeyh Şâdî birle işi yokdur. Bu zahm bana meşâyıh tîginden irişdi." Bu iki üç sözi söyledi, hemân fevt oldu ve cezâsın buldı. Ogulları anun kârına [267b] meşgûl oldılar ve dervîşler Hazret-i Hâce'ye geldiler ve anun huzûrında kazıyyeyi takrîr itdiler. Hâce, Şeyh Şâdî'ye teveccüh idüp tebessüm itdi ve eyitdi: "Âlemde aceb kârlar var." Hâce Yûsuf ve ol hâzırlar, Hâce'nün ahvâl-i kerâmet-emsâline nâzırlar Hazret-i Hâce'nün "Seni nice iledecegi şimdi ma'lûm olur." didügi nefes-i nefisine çok ta'accüb itdiler. Her biri Hâce'ye mahabbet ve i'tikâdla toldılar ve bu hâl anlara sebab-i mezîd-i yakîn oldu.

Nakl itdi Yâr-ı Gâr Alâüddîn Attâr *-attarallâhu türbetehû mâ-dâmeti'l-emtâr-* ve eyitdi: Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* tarîkası istikâmet idi ve dâyim peyrev-i sünnet-i bî-sekâmet idi ve ekser sohbetleri ulemâyyla olurdu ve zamânlarında mukaddem-i ulemâ-yı Buhârâ ve müsellemler-i fuzalâ-yı Mâverâ Mevlânâ Hüsâmüddîn Asîlî¹ ve Mevlânâ Hamîdüddîn Şâşî idi *-rahimehumallâhu teâlâ-*. Hâce'nün anlarıyla çok musâhabetleri olmuşdu [268a] ve hadden artuk münâsebetleri vukû' bulmuşdu. Bir gün Hazret-i Hâce bu fakîre işâret itdiler ki: "Bir pâre bâdâm al, Mevlânâ Hamîdüddîn Şâşî'yi görmege gidelüm ve anı ziyâret idelüm." Ve Mevlânâ dahi soh-

1 Metinde "Hamîddün Asîl" şeklinde imlâ edilmiştir.

betinde olan sâhiblerle ve hizmetinde bulunan musâhiblerle Şer'âbâd'da olurlardı ve ilm ü amel ile şer'î âbâd itmek sevâbın bulurlardı. Çün Hâce, Mevlânâ'ya buluşdılar ve Mevlânâ'ya buyurdılar ki: "Biz sizin cüst ü cû-nuzdayız. Siz bizüm güft ü gûmuzdasız." Mevlânâ'nun sohbetinde olan dânişmendler mütegayyir ve mütehayyir oldılar. Mevlânâ dahi çok türlü tevâzu'lar eyledi. Hâce'yi lisânı ve cenânıyla toyladı.¹ Mevlânâ dahi ittîfâk Hazret-i Hâce'yi söyleşirler imiş. Hâzır olanla ve nâzır bulunanla bâdâmı yidiler ve şükürin didiler. Hâce post kısrını cem' eyledi, bir pâkîze yirde gömdi. Mevlânâ musâhiblerinden [268b] ba'zı, ol vaz'la inkâra müt'eallık kâr itdi. Mevlânâ men' eyledi ve eyitdi: "İnkâr göstermen, sabr idün." Andan Hazret-i Hâce buyurdılar ki: "Magz, postun hıfzında ve himâyetindedür ve anun sohbetinde ve ri'âyetindedür. Eger posta hâlel vâkı' olsa magza dahi sirâyet ider ve eger şerî'atde hâlel ve ilel vâkı' olsa tarîkat-ı nagza dahi sirâyet ider." Çün Hazret-i Hâce bu sözi söyledi ve bu tedkiki tahkîk eyledi, Mevlânâ Hamîdüddîn hayli tahsîn idüp şükür kıldılar ve Hâce'nün kadrin bildiler. Ol münkirlere itâbla hitâb itdiler ve eyitdiler: "Sabr itmedünüz, inkârla toldunuz. Şimdi ki isbât itdiler, görün nice mülzem oldunuz. Hak Te'âlâ'nun dostlarına küstâhlık itmemek gerek. Anlara inkâr ve hilâf tarîkı-na gitmemek [gerek]." Andan Hazret-i Hâce buyurdılar: "Hâceler sözlerindendür ve sözlerün güzîdelerindendür ki: [269a] Ulemânın hûşe-çîniyüz ve şer'un bende-i kemîniyüz." Ve Hazret-i Hâce böyle diyüp buyurdi ki: "Bir gün bir ulu bana su'âl itdi ve eyitdi: "Niçe müddetdür sizünle mülâkât iderüz ve gelürüz ve giderüz. Dahi sizün tarîkınız nedür ve ferîkinuz nicecedür, bilmedük." Cevâbında eyitdüm: "Benüm tarîkum mütâba'at-i sün-netdür ve muvâ[fa]kat-i icmâ'-i ümmetdür. Resûl-i Hudâ'ya -sallallâhu aleyhi ve sellem- tasdîkum sâbit idüp ve amelde ulemâya tebe'yyet iderüz. Her ne kim anlar Resûlullâh'dan -sallallâhu aleyhi ve âlihî ve sellem- nakl itdiler, anunla amel itmege mümkün oldukca azîmet ve himmet iderüz ve ana peyrev olmak sebîline giderüz. İbtidâ'an tâ şimdiye dek talebüm budur ve talebde edebüm budur."

1 Toylamak: Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak.

Nakl itdi Alâü'l-Hak ve'd-Dîn-i Attâr *-rahimehu'llâhu'l-Gaffâr-* ve eyitdi: Mevlânâ Hamîdüddîn-i mezkûr evvel zuhûrî ki Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* müşâhede kıldı ve Hâce kim idügin [269b] bir mikdâr bildi ve sebeb-i mahabbet ü meveddet oldu, budur ki; çün anların tarîka-i pesendîdeleri dükeli ukalâya lâyah oldu ve küll-i ulemâyâ misk-i ezfer gibi fâyah oldu, dânişmendlerden çok kimesne sohbet-i şerîflerine meyl itdiler ve hizmet-i münîflerine neyl itdiler. Husûsan şîr-i tarîkat ve şimşîr-i ehl-i hakikat, azîz-i Mısır-ı telattuf Hizmet-i Mevlânâ Hüsâmüddîn Hâce Yûsuf *-aleyhi'-rahme-*, Hazret-i Hâce'ye irtibât itdiler ve dervîşlerle ihtilât itdiler. Hâce'den müşâhede ve mütâla'a itdükleri ahvâl ü a'mâl sebebiyle tadrîs ve medreseyi terk idüp zamân-ı tadrîslerinde ahz ettikleri emvâl-i evkâfi hesâb eylediler; on iki bin dînâr olmuş. Anı edâ itmege irtikâb eylediler. Dânişmendlerden ve ilimle âşinâ olmuş ve rûşenâlık bulmuş hûşmendlerden çok kimesne anlara muvâfakat itdiler ve Hazret-i Hâce'ye mülâzemet ve mütâba'at idüp müdâvemet tarîkına [270a] gittiler. Ulemâ-i Buhârâ'nın ve ekâbir-i Mâverâ'nın ba'zı, bu kâra inkâr itdiler ve eyitdiler: "Az kaldı ki medâris-i Buhârâ hâlî kala ve ilim bî-revna ola." Ve ba'zı ulemâ didiler ki: "Mevlânâ Hâce Yûsuf, dânişmend-i sâhib-kemâldür. İşî fıkır-i me'âldür. Anun mütâba'ati güzâf degüldür. Ana dahl etmek insâf degüldür." Âhirü'l-emr bir gün Hazret-i Hâce'nün huzûrında idüm. Bu zerre ol şemsün sâye-i nûrında idüm ki Mevlânâ Hîred Zahîrî ki Mevlânâ Hamîdüddîn'ün ekâbir-i telâmîzidür, geldi ve eyitdi: "Mevlânâ buyurdılar ki: Dervîşâna sohbetimüz ale's-sabâh, bu cânibi müşerref itsünler." Hâce makbûl gördiler. Ol gittükden sonra buyurdılar: "Bu yirde bir sır var." Çün bâmdâd oldu, Mevlânâ cânibine müteveccih oldılar. Çün mülâkât buldılar, Mevlânâ, Hazret-i Hâce'den su'âl itdi ve eyitdi: "Ne sebeb oldu ve aceb ne bâ'is vukû' buldı ki bu mahabbetinüzi müşerref kıldunuz. Meger [270b] iştîyâk u ihtirâkımızu bildünüz." Hâce kıssa-i da'veti beyân itdi ve "Sebeb-i talebi sizden sormak gerek." diyü kıssayı i'lân itdi. Mevlânâ çün hâl böyle olduğın gördiler, ulemâ-i Buhârâ Hazret-i Hâce birle mübâhase itmek istediğün bilüp Hâce'ye teveccüh kılup buyurdılar: "Bunun gibi sözler benüm vazîfe-i nazîfem degüldür. Ben buyurmadum ve ben bunu ma'kul görmedüm. Sizün tarîkanuz istikâmet üzere idügi dükeli halka ma'lûm olmuşdur ve kimse size i'tirâz idemez ve sizden i'râz idemez." Hazret-i Hâce buyurdılar

ki: “Biz tâlib-i maksûduz. Mühimmimiz oldur ki sülûkimüz bu câdde-i Mustafaviyye’de ola ve seccâde-i sünnet-i Nebeviyye üzere karâr bula. Hak- kî bâtıldan bilevüz ve fark idüp mütemeyyiz kılavuz. Asrun muktedâsı ve dehrün pîşvâsı sızsiz. Kitâb-ı İlâhî hükmi sizden dogmak gerek ve ahhâr-ı Resûl ve âsâr-ı sahâbe-i pür-usûl *-sallallâhu aleyhi ve radiyallâhu anhum-* sizden ma’lûm [271a] olmak gerek. Elbette lâzımdur ki biz tarîkumuz size arz idevüz. Eger muvâfakat-i sünnet ise muvâzabet tarîkına gidevüz. Eger muhâlefet olursa rücû‘ eyleyevüz. Hakka kâyıl olup huşû‘ eyleyevüz.” Çün Mevlânâ, Hazret-i Hâce’nün hakkı bâtıldan temyîzde himmetin ma’lûm idindi, Hâce’nün istid’âsıyla meclis itdi. Cemî‘-i fuzalâ-yı Mâverâ’ya ve fu- karâ-yı Buhârâ’ya âdem gitdi. Cem‘ oldılar. Mevlânâ’nun haremine toldılar ve Mevlânâ Hired ve ana tâbî‘ olan ve tevhîdde kemâl bulan deştî vü gürd¹ cür’et² gösterdiler ve didiler ki: “Bu nice dervîşlikdür ki ba’zı medreseler bî-revnak kaldı ve ilmin azameti ve nef’i müntafî olup cehl sâye saldı. Niçe vakt dahi böyle olursa talebe-i ilim ifâde ve istifâdeden kalur ve ulemânun yirin cühhâl alır.” Ol cemâ’at her ne kadar ki söylediler ve bî-fâyide güft ü gû eylediler, Hâce hâmûş idi. Çün hiçbir vechile mahall-i i’tirâz-ı şer’î [271b] bulmadılar ve kâdir olamadılar. Mevlânâ gazaba geldi, Mevlânâ-yı Hired’i ve tevâbî‘ini ele aldı, men‘-i belîg itdi ve eyitdi: “Bu sizün sözle- rinüz tarîk-ı savâbdan bîrûndur ve agrâz u ta’assubla meşhûndur.” Andan Hâce, Mevlânâ’ya teveccüh itdiler ve eyitdiler: “Hak *-celle ve alâ tebârek ve teâlâ-* inâyet-i bî-illetle bizüm bâtınımızda derd-i dîn peydâ eyledi ve berd-i yakîn hüveydâ eyledi. Ol mahalde ki müşkilimiz ola ve şübhe yol bula ³﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾” âyet-i kerîmesi mücebince biz dahi amel kıluruz, bildigümüzü bilürüz, bilmedigimiz yerlerde ulemâ- ya rücû‘ idüp anlardan su’âl iderüz, didükleriyle âmil olmak yolına gide- rüz. Anlarla anun-çün musâhabet ve münâsebet eylerüz ve bu husûs için nasîhat-i şerîflerine mülâzemet eylerüz. Bu tarîk-ı savâb mıdur ve netîcesi sevâb mıdur veya degül midür, i’lâm ü ifhâm idün.”

1 Gürd: Cesur, kahraman, yiğit. Eserin aslında “deştî vü gürd” ibaresi yerine “ilim talebelerinden bir topluluk” ibaresi mevcuttur.

2 Metinde “حَزَات” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 “Senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. **Eger bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun.**” Nahl 16/43.

Mevlânâ buyurdılar ki: “Bu tarîk [272a] be-gâyet müstahsendür ve cümle tarîkden ahsendür. Zîrâ câdde-i sünnet üzeredür ve cemî‘-i ehl-i İslâm bu tarîka muvâzabet üzeredür.” Pes Hâce buyurdi ki: “Hizmet-i Hâce Yûsuf bizde bu derd-i talebi anladı, gâh gâh kerem buyurup meclisimiz müşerref iderler, fukarânun müşkilât-ı dîniyyesin hall idüp giderler. Buna ne buyurursuz?” Mevlânâ eyitdi: “Bun[l]ar dahi gâyet pesendîdedür. Her dem dîne mesâbe-i sem‘ ü dîdedür.” Andan ol nâ-tamâmlar yüz bulmayup ve söze kâdir olmayup hâmûş oldılar. İttifâk Hazret-i Hâce bir nemed¹ giyerlerdi. Ayruk nesne bulımadılar. Tekrâr hücum itdiler ve eyitdiler: “Bu libâs menhîdür. Zîrâ Resûl-i Hudâ -sallallâhu aleyhi ve âlihî mâ-dâme‘l-ih-tidâ fi ehli‘l-hüdâ- libâs-ı şöhetden ümmetini nehy eyledi. (نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن لبس الشهرتين) Ya‘nî Resûl -aleyhi’s-selâm- nehy eyledi iki şöhet câmesinden. Ya‘nî gâyetde a‘lâ olmaya ve nihâyetde [272b] ednâlık vukû‘ bulmaya. Bu nemed, sebab-i şöhetdür. Bu câme-i köhne birle dahi kişi meşhûr olur ve mertebe-i şöhet bulur. Hazret-i Hâce Yûsuf -asamehu’llâhu ani’t-telebhüf ve’t-te’essüf- anda hâzır idi. Bu nemed ol libâs-dan degüldür ki sebab-i şöhet ola men‘ olunmaga ve şöhet bulunmaga. Ya ehl mertebede olmak gerek veya ednâ dereceye nüzûl bulmak gerek. Zîrâ ki ikisi dahi halkı meşgûl ider ve sâhibini ta‘yîn ü tebyîn birle ma‘lûl ider. Ammâ nemed vasatü‘l-hâldür. İkisinden dahi degüldür. Bununla kimse meşgûl olmaz. Pes Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Çün bu nemed sebab-i bahs oldı, neme yarar ve ne eme yarar? Evlâ budur ki giymeyevüz.” Böyle diyüp bir fakîre virdiler ve mertebe-i îsâra irdiler. Ba‘dehû münkirler eyitdiler: “Biz dervîşlerle bahse kâdir degülüz. Bunlara kendü cinslerinden hükm kılalum. Savâb u hatâların anunla bilelüm. Ol ne dir ise [273a] sözine kâyil ve hükmüne mâyil olalum. Her ne dirse söz ol olsun ve nizâ‘ inkıtâ‘ bulsun.”

Sâhib-i kitâb -anhu radiyallâhu‘l-Melikü‘l-Vehhâb- eydür: “Nitekim her asırda her bir sâhib-devleti ashâb-ı akvâl ve münkirân-ı erbâb-ı ahvâl incitmişlerdür. Kendü ihtiyârınsız kendüden sâdır olan kâr-ı keş ü kerâmâta inkâr itmişlerdür. Hazret-i Hâce zamânında dahi çoğdı. Şöyle ki haddi ve addi yogdı.

1 Nemed: Keçe.

Şî'r: یَرِیدُ الْجَاحِدُونَ لَیْطَ [ف] وَه
وَيَأْتِي اللَّهَ إِلَّا أَنْ يُتِمَّهُ

Terceme: Söyündürmek dilerler ehl-i inkâr
Dilemez Hak anun illâ tamâmın

Şî'r: مَا مِی خَوَاهِمِ دِیْگَرَانِ مِی خَوَاهَنْد
تَا بَخْتِ کَرَا بُود کَرَا خَوَاهَد دُوسْت

Terceme: Biz dilerüz Hudâ'yı dilerler olar dahi
Tâ bahtı Bârî kime yârî kıla kimi ala dost
İnkâr ehli gerçi niçe güft ü gû kılur
Derdini eyledi bize lâkin havâle dost

Şî'r: لَطْفِی نَمَانْد کَانَ صَنْمِ خُوشِ لَقَا نَکَرْد
[273b] مَارَا چِه جَرَمِ گَر کَرْمَشِ بَا شَمَا نَکَرْد

Terceme: Kalmadı lutf k'itmedi ol meh-likâ bize
Sizi mükerrem itmese ne cürm ola bize

Ol meclisde dahi ol ehl-i inkârdan merd-i bî-derd bisyâr ve bî-şümâr idi. Hâce Evliyâ-i Kelân -*aleyhi rahmetü'r-Rahmân*- ferzendlerinden olan bir dervîş vardı, anlayışlarınca Hâce hakkında ehl-i inkârdı. İttifâk ana itdiler ve münkirînün ba'zı anı getürmege girdiler. Hâce bu husûslarda zâhiren hâmûş idi velî bâtında pür-cûşdı ve hurûşdı. Çün ol dervîş geldi, bakıyye-i ehl-i inkâr be-yekbâr hayli mesâfe istikbâl itdiler. Meclise girecek ol azîz şem' olup ehl-i tefrika etrâfına cem' olup oturdılar ve Hazret-i Hâce sözün ortaya getürdiler ve tarîkasın ol dervîşden su'âl itdiler. Ol eyitdi ki: “Şol ki hakdur, söylerin [274a] ve ol ki muhakkakdur, beyân eylerin.” Andan Hizmet-i Mevlânâ'ya ve ehl-i meclise teveccüh itdi ve eyitdi: “Pederrüm Hâce Kutbuddîn'i bilürsüz. Dükeli halk didiler ki, ol muktedâ-yı ehl-i hakikat idi. Husûsan anlar ki inkâr anlara tabî'at idi, Hâce Kutbuddîn'i çok tavsîf itdiler. Andan ol kişi eyitdi: “Bir gün vâlidüm hizmetinde idüm ki Hizmet-i Hâce Bahâüddîn mukarribân-ı selâtîn libâsında geldiler, piyâde olup vâlidüme mülâkât kıldılar. Bir lahzadan sonra vâlidüm bana işâret kıldılar ki evde fülân mevzi'de bir baş sükker nebât var. Niçe zamândur ki anı saklarum. Var anı getür. Ta'cîl eyle.” Varup getürdüm. Çün hazretine

yitürdüm, iki kısım eyledi. Bir kısmın anlara virdi ve birin bana virüp didi ki: “Sen benüm oğlum isen bunlar dahi oğlumdur.” Böyle diyüp mâbey-nümüzde akd-i uhuvvet eyledi. Birbirimizi görüşdürüp ve kucuşturup¹ [274b] bend-i hıllat eyledi. Andan pederüm bana eyitdi: “Vâkîf ol ki bunlardan esrâr-ı âlî ve ahvâl-i mütevâlî zuhûr bulsa gerek.” Böyle diyüp eyitdi: “Bilün ve âgâh olun bu zamân ol ahvâlün vaktidir. Tadrîc-ile sudûr bulsa gerek.” Bu böyle diyücek ehl-i inkâr hacîl [ve] şerm-sâr oldılar. Hazret-i Hâce’nün hakâyıkı ve dekâyıkı ve sultân-ı velâyeti dükelisine galebe kıldı. Kâlallâhu teâlâ: ﴿فَوْقَ الْحَقِّ وَبَطْلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * فَعَلُّوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا﴾² Ehl-i inkârı maglûb itdiler ve mahcûb olup ol meclisden gıtdiler ve kazıyye âhir oldı ve hak her ne ise ve her kanda ise zâhir ü bâhir oldı ve Hazret-i Hâce sonra Hizmet-i Mevlânâ’ya niyâz ü meskenet birle tevâzu‘-ı bî-şümâr eyledi. “Tasdî‘-i hizmet itdük.” diyü özrleri diledi. Cürmânelerin iletüp tesellâ virdiler. Ya’nî cebr-i taksîr içün sohbet [275a] bahâ virdiler. Ve Mevlânâ, Hazret-i Hâce’den der-hâst itdi ki “Bu ta’âm sizün kadem-i mübârekinüzde ola.” Fi’l-hâl Hâce-i Sâhib-hâl ol ta’âmın tabhına kendüler ikdâm gösterdiler. Mevlânâ kendü cemâ’atiyle oturdı. Hazret-i Hâce³ (سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُم) mücebince dervîşlerle hizmet iderlerdi. Gâh olurdu Hazret-i Mevlânâ hizmetine giderlerdi. İttifâk bir kerre Mevlânâ-yı Büzürg meclisine geldiler, Mevlânâ-yı Hired’ün yanına oturdılar. Hâli tegayyür oldı. Derhâl Hazret-i Hâce kıyâm itdi ve dervîşler katına gitdi. Mevlânâ-yı Hired medhûş oldı. Âhir kendüden gidüp bî-hûş oldı. Mevlânâ tevâbi’iyle üzerine üşdiler. Mevlânâ-yı Hired içün ulu teşvîşe düşdiler. Nâkil-i Attâr ve âkil-i Yâr-ı Gâr eydür: Mevlânâ bu fakîri taleb itdiler ve eyitdiler: “Ekser-i ihtimâl Hired hurd olmak[ta]dur ve dünyâdan gidüp mürd olmak[da]dur. Kerem eyle, Hazret-i Hâce’ye söyle.” [275b] Çün arz eyledüm, buyurdılar ki: “Nazar idecek mahal degül idi. Ammâ nic’itmek gerek; eyledigüne ve söyledigüne bakmayup Hizmet-i Mevlânâ’nun hâtır-ı şerîfin riâyet etmek gerek.” Böyle diyüp mübârek elin Mevlânâ-yı Hired’ün arkasına kodılar. Kim bile ne didiler ve ne okudılar! Ol hâl gitdi ve kendüye geldi.

1 Kuçuşturmak: Kucaklatmak.

2 “Böylece hak yerini buldu ve onların yapmış oldukları şeylerin hepsi boşa çıktı. Artık orada yenilmişler ve küçük düşmüşlerdi.” A’râf 7/118-119.

3 “Bir kavmin efendisi, ona hizmetkâr olandır.” Beyhakî, *Şuabu’l-Îmân*, 17/ 408.

Şî'r: Komak¹ besdür degül lâzım okumak
Okumak yirine olur o komak

Ba'dehû çok akladı, tazarru'lar ve özürler diledi. An-samîmi'l-kalb Hazret-i Hâce'ye muhibb ü mu'tekid oldu. Cümle inkârı ve adâveti ikrâr ve vedâda mübeddel oldu. Ol ahvâlün mütâlaasından Hizmet-i Mevlânâ'nın Hazret-i Hâce'ye mahabbeti bî-şümâr oldu ve bir iken hezâr oldu. Kemâl-i mahabbetinden Hâce huzûrunda şöyle dedi ki: "Gözün ağı karasına görmede nice muhtâc ise bizüm dahi size ihtiyâcumuz ancılayındur."

Evvel kerre ki bu bende-i zâif-i nâ-yâb-ı câmiu'l-kitâb [276a] Kasr-ı Ârifân'da Hazret-i Hâce huzûruna irişdüm, esnâ-yı kelâmda buyurdılar ki: "Hârezm'de Şeyh Necmüddîn Kübrâ'nun *-aleyhi'r-rahme-* zuhûrî zamânında İmâm-ı Hüâm Fahr-ı Râzî hazretine ba'zı kelimâtın irişdürmüşler. Mevlânâ, şeyhi taleb eylemiş ve ana bu sözi söylemiş ki *بسم عرف الله* (ya'nî "Hudâ-yı Te'âlâ'yı neyle bildün ve ne vechile idrâk kıldun?" (فقال عرف الله تعالى بوارادات غيبته تعجز عن ادراكها العقول المشككة) Ya'nî "Hudâ'yı şol vâridât-ı gaybiyye birle bildüm ki âcizdür ol vâridâtun idrâkinde sâhibini şekke bıragıcı ukûl." Mevlânâ Fahrüddîn mütehayyir olmuş ve bu sözden heybet ve salâbetle tolmuş. Ba'dehû Hazret-i Hâce bu hakîre buyurdılar ki: "Bir vakt ulemâ-yı Buhârâ bize dahi meşgûl oldılar." Böyle diyüp bu kıssa-i pür-hisseyi takrîr kıldılar.

Nakl itdi girü Hizmet-i Alâüddîn Attâr *-aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Gaffâr-* ve eyitdi: Bu ulemâ-i Buhârâ ictimâından mukaddem [276b] Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* evâyil-i zuhûrunda bir vâiz vardı. Hâce Yûsuf'un Hazret-i Hâce'ye ittibâ ana dahi gâyet düşvâr gelmişdi. Meclisinde her bâr söylerdi "Bir ser ü pâ-yı bürehne dervîşe ki ilmi ve dânişi yok, anun gibi ulu, ana mütâbaat itmegin ne ma'n[â]sı var" diyü her yerde taacüb izhâr eylerdi ve eydürdi: "Ol kişiyi men' etmek gerek ki sohbet itmeye tâ kimse ana mütâbaat itmeye." Bir gün yârânla ittifâk itdi ve Hazret-i Hâce ile mübâhaseye Kasr-ı Ârifân'a gitti. İttifâk ol gün Hâce Yûsuf dahi talebe-i ilmden bir cemâ'atle Hâce ziyâretine geldiler. Bâg-ı Hânkâh'da ic-

1 Komak (koymak): Tesir etmek.

timâ'-ı azîm oldu. Çün taâmdan fârig oldılar, vâiz tevâbiyle bî-sabr ü tâkat olup münâsib makâm-ı feth-i kelâm sadedinde iken Emîr Hüseyin bâg kapusından girüp geldi ve Hazret-i Hâce'ye selâm virdi. Hâce buyurdılar ki: "Emîr Hüseyin, berü gel!" Çün yakın irdi, eyitdiler: "Niçe bir bize muhâlefet [277a] idersin. Yakînün ziyâde oldukca ve i'tikâdın izdiyâd buldukca inâd tarîkına gidersin." Emîr Hüseyin özür itdi: "Ne mahalde hilâf itdüm ola, meger ol yola bilmedün gitdüm ola." Hâce eyitdi: "Sana didüm ki filân yer bülenddür, hemvâr eyle. Tâ ana su irişe ve neşv ü nemâ girişe." Mîr Hüseyin eyitdi: "Öyle eyledüm." Hâce ba'zı kimesne gönderdi. Ol yeri görüp geldiler. Çak¹ Hâce didüğü gibi olmadığını-çün nebât bitmediğin beyân kıldılar. Andan Hâce, Mîr Hüseyin'e "Sözümüz böyle işidürsin" diyüp hey'et ü heybetle nazar eyledi. Derhâl mütegayyiru'l-hâl olup düşdi ve aklı gitdi. Bogazı hırlamaga başladı ve yüzü ensesine döndi. Hâzırlara hayret galebe itdi. Hayli zamân şöyle dembeste ve hayrân yatdı. Kimsenün mecâli olmadı ki Hazret-i Hâce'den Mîr Hüseyin'i dileye ve anun hakkında şefâat eyleye. Âhirü'l-emr Hâce Yûsuf ve ol vâiz ve sâyir [277b] talebe-i ilim ayag üzerine geldiler ve Hâce'den der-hâst kıldılar. Hâce dahi anların şefâatin kabûl eyledi ve ba'zı dervîşlere "Emîr Hüseyin'ün elin ovun" diyü söyledi. Tedricle evvelki hâlin buldı ve bayagı gibi oldu. Hâce'ye husûmet kılanların ve meclise inkârla gelenlerin adâvet-i şâmı subh-ı sadâkate ve istikbârları dâmi mahabbete tebdîl ü tahvîl buldı.

Nakl itdi bir dervîş-i Şâmî ve eyitdi: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Buhârâ'da bir dostunun evine nüzûl kılmışdı. Mîr Hüseyin Kasr-ı Ârifân'dan geldi. Hâce anun yüzine nazar kıldı ve eyitdi: "Emîr Hüseyin, sana ne olmuş?" Emîr Hüseyin hâmûş oldu. Hâce eyitdi: "Kaç yıldur bizüm sohbetimizdesin?" Eyitdi: "On bir yıldur."² Andan eyitdiler: "Bu kadar zamânda hiç bizden bir söz işitdün mi ki gayr-ı vâkı' ola veya bir kelâm istimâ' itdün mi ki gayrı vâkı' ola?" Mîr Hüseyin dedi ki: "Hayır." Hâce eyitdi: [278a] "Pes niçün sana olanı ve başuna geleni soraruz, söylemezsin ve hâlün beyân eylemezsin." Gene tınmadı ve ol murâd olan sözine dönmedi.

1 çak (çav (V), çah, cak, çık): 1. Ta, tam, tamam. 2. Sırf, salt, sade, yalnız, safi, halis.

2 Farsçasında "on yedi" olarak kayıtlıdır.

Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Çün sen dimezsın bâri ben diyeyin” diyüp eyitdiler: “Bizüm zaîfemüzün hemşîresine hâtırın taalluk itmişdür.” Çün Hâce bu sözü söyledi ve hikmet içün bu râzı keşf eyledi, Emîr Hüseyin’ün bogazı hırıldamaga başladı ve yüzi ardına döndi ve rengi siyâha mâyl oldu. Çok zamân bu hâl üzere kaldı.

Nâkil-i âkil eydür: Hergiz¹ buncılayın nesne gördüğüm yogdı. Beni hayret aldı. Ol hânede bir pîr vardı. Ayag üzere durup iltimâs kıldı ve afvın taleb idüp söyledi. Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Ey azîz! Hâmûş ol ve fesân olma. Bir mikdâr çeşm ü gûş ol. Dervîşler tarîkasın sen bilmezsin. Anların sohbetinde olmayup durursun. Anlardan terbiyyet bulmayup durursun. [278b] Yakın kaldı ki dogrusın diye ve ol dimekle özrin dileyen. Dervîşün te’dîbi bununla olur. Kurb-ı mücib-i karîbi bulan bununla bulur. Pes Şeyh Emîr Hüseyin ehl-i meclise hitâb itdi ve eyitdi: “Sûret-i hâl budur ki, Hazret-i Hâce bir pâre et ve sabun ve rûgan-ı çerâg bana virdiler ve buyurdılar: “Bunları Kasr-ı Ârifân’da bizüm menzilümüze ilet. Bu tarikle ki ön kapusın açasın ve bunları tahta üzerine koyasın ve ol yirden kaçasın.” Buhârâ’dan Kasr-ı Ârifân’a girdüm ve didükleri gibi itdüm. Nâgâh Hâce’nün hâtûnu hemşîresine gözüm tokundu. Hâtırım meyl idüp bu hutbe-i belâ nâmuma okundu. Andan Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhu’l-azîz*- buyurdılar ki: “Çün bilürsın bizüm basarumuz basîret cânibindendür hadîs-i Nebevî hükmince ki ²(اتقوا فراصة المؤمن؛ فإنه ينظر بنور الله) Pes niçün bize teşvîş virürsın? Anâ ve inâd kılursın? Derhâl diyüp halâs olmazsın? [279a] Kâideyi hod bilürsın ki dimeyince kurtulamazsın.” Andan Emîr Hüseyin özür itdi ve eyitdi: “Bed kıldum ve suçum bildüm. Tevbe itdüm ve istigfâr tarîkına girdüm.” Ol böyle diyücek pes Hazret-i Hâce-i hoş-nefes mübârek ellerin Mîr Hüseyin’ün bedenine kodılar, sıhhat buldı ve rûy ve kafâsı bayagı gibi istikâmet buldı. el-Hak bu ahvâlin müşâhedeşi bu fakîrin ve dahi niçe hakîrin rûsûh-i mahabbetine sebep oldu ve girdükce tezâyüdde aceb oldu.

1 Metinde “هرگزین” şeklinde imlâ edilmiştir.

2 “Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah’ın nuruyla bakar.” Tirmizî, Tefsîru’l-Kur’ân, 16.

Nakl itdiler dervîşler Şeyh Şâdî'den ve eyitdiler: Hizmet-i Şeyh Şâdî *-rahimehu'llâhu'l-Hâdî-* dedi ki: Bâzâr-ı Buhârâ'ya kirbâs pârelerin iletüm ve satdum. Bir altun hâsıl oldu. Ol altını Hazret-i Hâce alup harc itdiler ve eyitdiler: "Çün eve varasın, de ki: "Bahâ-i kirbâsı Hâce aldılar, harc itdiler." Çün bâzârdan geldüm, ehl-i hâne sordılar, dilüme geldi: "Belüme bağladumdı, [279b] düşmüş" didüm. Hâmûş oldılar. Ammâ bende bir kabz-ı azîm peydâ oldu. Derûnum ıztırâb ve ibtilâyla doldu. Şöyle ki ârâmum gitdi ve beni bî-karâr itdi. Niçe zamândan sonra Hazret-i Hâce bu husûs için Buhârâ'dan Gadyût'a geldiler ve ev cemâ'atine dediler ki: "Şâdî dînârı bele bağladum düşdi didi. Hilâf-ı vâkı'dur ve 'sûret-i hâli del' didüm. Bu kabz ana beyân-ı vâkı' etmek içündür. Ve tarîk-ı müstakîme gitmek içündür." Böyle diyüp teveccüh-i hâtır itdi ve ol inkıbâz bi'l-küllîye gitdi. Hâzırlar Hazret-i Hâce'nün ol keşfin taaccüb itdiler ve mertebe-i şefkatin ve re'fetin terbiyyetin ve himmetin görüp söyleyigitdiler.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Şeyh Şâdî'nün evinde olurdu. Andagı fukarâ sohbet-i münîfiyle lutf u şeref bulurdu. Bir gün Şeyh Şâdî taşradan geldi ve Hâce olduğu hücreye evvel sol [280a] ayagıyla girmeğe hücum kıldı. Hâce buyurdu ve ana hâlin duyudu ki: "Ey Şâdî! Niçün gafletle geldün? N'oldun ki böyle gafletde bulundun? Bir evde ki biz olavuz ve anda temekkün bulavuz sana lâıyk mıdur ki ana gafletle iresin ve bu hâl ile üzerimize giresin? Niçün vâkıf olmayasın ve evkâtını mâ-lâ-büdde sârif olmayasın?" Böyle diyüp şehâdet parmağın yire kodı. Şeyh Şâdî'nün hâlin mütegayyir ve bâlin mütehayyir itdi. Ser-nigûn olup kendüden gitdi. Bu hâletin müşâhedesinden hâzırlara havf ü haşyet müstevlî oldu. Hâce'nün celâli zamânıydı, eylüğünü bildiler, dehşetden gire ve zârî kıldılar. Kimsenün mecâli olmadı ki söz söyleyeler veya dilek eyleyeler. Ol sâatde karye-i Bâg-ı Arslan'dan bir dervîş ziyârete geldi, bu hâli gördi. Yüzün yere urdu, çok tazarru' idüp şefâat kıldı. Afv itdiler ve eyitdiler: [280b] "Mürşid oldur ki mürîde şefkat ve merhamet bâbın zerre ve şemme eksik komaya. Eger gafletin ana göstermeyem pes ana niçe şefkat itmiş olurun ve andan yana nice himmet tarîkına gitmiş olurun?"

Nakl itdiler ve eyitdiler: Bir kerre dervîşler Şeyh Şâdî *-aleyhi rahmetü'l-Hâdî-* menziline tutmaç pişirirlerdi. İttifâk hamîr bırakmak zamânında dervîşlerden ba'zı mizâh sebîline gitdiler ve redd-i vâridlerin unuttılar. Ol kârı gaffetle itdiler. Çün hamîri tamâm eylediler, Hazret-i Hâce Kasr-ı Ârifân'dan irişdi. Şeyh Şâdî'ye heybetle ale'l-fevr hitâb itdi ve eyitdi: "Dîkin kapagın ur." Pes dönüp ol dervîş-i dil-rîşlere itâb itdi ve eyitdi: "Bu ne ömürdür ki siz geçürürsüz? Benüm niçe kârüm ve anca evrâdüm ve ezkârüm vardı. Gördüm ki siz tutmacı gaffetle pişürürsüz. Gayret kıldum, ta'cîl-i tamâmla geldüm." Ol cemâ'at ki gâfil oldılar, haclet ü zacretle cezâyı [281a] sezâların buldılar. Bî-hod olup kuvâdan âtil oldılar ve hayâyıla hayâtlarından âfil oldılar. Bâg-ı tarîkatun şimşâdı ve Bagdâd-ı hakikatün Mîmşâd'ı Hizmet-i Şeyh Şâdî *-aleyhi'r-rahme mine'l-Meliki'l-Hâdî-* Hazret-i Hâce'den *-kuddise sirruhû-* der-hâst eyledi ve şefâatlerine şefâat idüp söyledi. Kabûl buyurdılar ve "Ser-i dîki açun" didiler. Açdılar, gördiler ol tutmaç engûrbâ¹ olmuş tâbili² vardı. Niteki tutmaçda ma'hûd idi ve muhassenâtından idi. Gûyâ ki kasdla ve ragbetle mevcûd itmişlerdi ve tutmaç engûrbâ pişirmek tarîkasına gitmişlerdi. Hâlbuki fasl-ı bahâr idi ve engûra dahi hayli zamân vardı. Bu vâkıa illerde ve dillerde meşhûr ve mezkûr olup niçe kişünün irşâd olunmasına sebep vâkı' oldu.

Nakl itdiler ve eyitdiler: Bir gün dervîşler Gadyût'da menzil-i Şâdî'de şîr-pirinç pişirirlerdi. [281b] Çün taâmı kâselere kısmet eylediler ve yemeğe niyyet eylediler, hiçbir bir lokma ol taâmdan yemeğe kâdir olmadı ve imkân bulmadı. Mütehayyir oldılar ve eyitdiler: "Bogazumuz tutulmuş, yimek mümkün degül. Bunda bir sır var. Maslahat oldur ki yemek işin koyavuz ve aşî girü her neye koyavuz taâm mülâhazasın gönülde götürvüz. Ne vâkı' ola ve ne zuhûra gele diyü muntazır olup oturavuz." Hem öyle itdiler. Bir lahzadan sonra Hazret-i Hâce irişdiler ve buyurdılar ki: "Ben Kasr-ı Ârifân'dan revân oldum, sizler dîki ocaga kodunuz. Çün yolun çâr-yekini yürüdüm, aşî kotardunuz.³ Pes bogazlarunuzu tutdum, tâ aş

1 Engûrbâ: Üzüm yemeği.

2 Tâbil/طاب: Yemeğe lezzet vermek için katılan baharatlar." Metinde "طبلى" şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Kotarmak: Yemeği bir kaptan başka bir kaba boşaltmak.

yimege kâdir olımayasız ve nîz¹ ana ruhsat u fırsat bulımayasız. Hemân ol dervîşler zevk-ı tamâmla aşı dermeyân idüp Hazret-i Hâce'nün önüne gö-türdiler ve âdâb-ı hizmeti yerli [282a] yirine yitirdiler. Ol gün ol sohbetde ahvâl-i acıbe peydâ ve hâlât-ı garîbe hüveydâ oldu ve dervîşlerün hücre-i kulûbu şevk u şâdî birle doldı ve her kişi makâmlı makâmın buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Ol vakt-i bî-makt ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- def'a-i ûlâda ziyâret-i Beytullâh idüp Hicâz'a gıtdiler ve hacca kasd itdiler, Horâsân'da idiler. Mektûb gönderdiler ve Emîr Hüseyin'i taleb kıldılar. Nâkil-i âkil eydür: "İttifâk fakîr dahi heves-i sefer itdüm, Emîr Hüseyin'le Horâsân'a bile gıtdüm. Çün Merv'e irişdük, haber aldük ki Hazret-i Hâce Serahs² cânibine gıtdiler. Çün ol tarafa müteveccih olduk ve yakın irişdük, Hâce bize istikbâl itdiler. Taaccübde kaldük. Buyurdılar ki: "Dünki gün iki def'a didiler ki dervîş Emîr Hüseyin geliyor, ana ikbâl eyle, karşı çıkup istikbâl eyle."

Nakl itdi [282b] Hizmet-i Alâü'l-Hak ve'd-Dîn Attâr -*attarallâhu türbetehû*- ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce'den -*kuddise sirruhû*- Hizmet-i Hâce Yûsuf -*asamehu'llâhu ani't-teessüf*- iltimâs kıldılar ki, "Mezâr-ı saîdümüzde³ olan bâgumuza mübârek kademünüz ve müteberrik demünüz irişsün." Anlar dahi kabûl itdiler ve dervîşlerle ol bâğa gıtdiler. İki gün anda ikâmet itdiler ve ol tûbâ-hûbî bu ravzada arz-ı kâmet itdiler. Be-inâyet-i İlâhî üçüncü gün dervîşlerün Hazret-i Hâce sohbetinde ahvâli be-gâyet hoş oldu. Diller germ ve gönüller nerm iken Mevlânâ Ârif, halîfe-i Mîr Külâl çıkageldi. Hâce'nün sohbetiyle müşerref oldılar ve safâlar buldılar. Bir zamândan sonra Hazret-i Hâce bâgdan taşra çıkdılar ve bir sâye-i dırahta gıtdiler. Bir mikdâr ittikâ itdiler. Nâkil-i âkil eydür: Bu hâk-i zaîf, mübârek kademlerinde hâzır idüm. Ba'zı zamândan sonra Hâce Yûsuf ve sâyir talebe-i [283a] ilim dahi bâgdan çıkdılar. Hâce'nün sohbetine gel-

1 Nîz: -de, -da.

2 Türkmenistan'ın güneyinde, Tecen Irmağı'nın orta havzasında yer alan Serahs, Meşhed ile Merv arasında Horasan'ın çok eski şehirlerinden biridir.

3 Eserin Farsça aslında "mezâr-ı sefidmûn" şeklinde kayıtlıdır.

meden bıkdılar, kâdir olmadılar ve mehâbetinden yanına gelimediler. Çün yanlarına vardum, eyitdiler: “Bizde bir havf peydâ oldu ve kalbümüz heybetle toldı. Hâce’nün sohbetine varımazuz. Sebebi bu ki Hâce taşra girdükden sonra Mevlânâ Ârif bir söz söyledi ve ba’zı maârif beyân eyledi. Bir lahza anun kelimâtın istimâ’ itdük, bizde bir inkıbâz ve bir ağırlık peydâ olup havf-ı azîm müstevlî oldu. Meclisinden turup girdük.” Nâkil-i âkil eydür: “Bu hakîr bu kazıyye-i Hâce Yûsuf’u ve ana gelen teessüfî Hazret-i Hâce’ye arz eyledüm. Girü bâğa girdiler. Andan öğle namâzı vakti oldu, salâta meşgûl oldılar. Mevlânâ Emîr Ebû Bekr’e imâmet buyurdılar. Tekbîr-i tahrîmeden sonra zamân geçdi, hiç hiss ü hareket belürmedi. Hâce anları mihrâbdan çeküp kendüler imâm-ı makbûl oldılar. [283b] Ol namâzda duran kavme bir aceb heybet havâle oldu ve her birine bir keyfiyyet tasarruf eyledi, namâza kudret bulımadılar. Bir kişiden gayrısı Hâce birle kılamadılar. Ol gün ol bâgda olan âdem yetmişe karîb kişiydi. Kiminün vahşet ü dehşet, girye ve zârî, kiminün havf ü haşyet, kiminün havf-ı bî-karârî işi idi. Kimi sahrâyı tutup gitdi ve kimi kendözin hâke galtân itdi ve Mevlânâ Ebû Bekr câmesin ve imâmesin bıraktı. Her tarafa yelerdi ve “Delîlüm benden incindi” diyü söylerdi ve başına hâk ü hâşâk koyup feryâd eylerdi ve hadîsün mefhûmın yâd eylerdi. “Dirîgâ râh-ı Rahmân’da delîlüm benden incindi, bozuldu. Ka’be-i kalb-i Halîlüm benden incindi.” Çün Hazret-i Hâce namâzı tamâm itdiler ve ol kavmün ahvâlini müşâhede idüp kendülerin dahi hâli aceb olmuşdı ve bâlleri câzibe-i âzibe birle tolmuşdı. [284a] Bâgdan taşra girdiler. Bir tepecik üzerine çıkup turdılar. Andan Hâce Yûsuf fakîre hitâb itdiler ve eyitdiler: “Havfumuz ziyâde oldu ve dehşet âsârı izdiyâde buldı. Bu hâlin tedbîri nedür?” Fakîr “Buna tedbîr Hâce’ye arz itmekdür” diyüp i’lâm eyledüm. İbret yüzünden ve anların aczin izhâr idüp anlara şefkat ve merhamet yüzünden buyurdılar: “Anların tedbîri oldur ki Mevlânâ Ârif’e varalar. Ol sebebdan ki, bu ahvâl bu kavme anun kelâmından peydâ oldu ve anun peyâmından hüveydâ oldu. Anı bulsunlar, girü ana müteveccih olsunlar.” İttifâk Mevlânâ Ârif bir tarafda mahfî olmuşdı. Hâce’nün gayret ü gazabın görüp havf ü hayâsından mahfî olmuşdı. Öyle itdiler ve bir cemâ’at anı aramaga girdiler.

Nâkil-i âkil eydür: Hakîr-i pür-taksîr ol zamânda Hazret-i Hâce'ye tazarru' itdüm ve eyitdüm: **[284b]** "Hâce Yûsuf'un hâtırı gâyet perîşândur ki bu sohbeta kendü sebep oldı diyü halk sizin huzûr-ı şerîfünüz için bu bâgda cem' oldılar. Bilmezliklerinden bu hâle vukû' buldılar ve salâhları cüz'î iltifâtınıza mevkûfdur. Pes andan Hazret-i Hâce lutuf buyurdılar. Ol kavmin ahvâl-i pür-melâlini kayurdılar. Her birini ni'met-i iltifâtlarıyla doyurdılar ve kendülerini kendülerine duyurdılar. Evvelki hâline getürdiler. Her biri yerli yirine geçüp oturdılar. Ammâ Mevlânâ Ebû Bekr'e hiç iltifât itmediler tâ ol zamâna dek ki, Mevlânâ Ârif geldi, Hazret-i Hâce, Mevlânâ'ya teveccüh eylediler ve eyitdiler: "Bu amel ki sen itdün, dervîşlik midür? Sohbeti germ buldun ve bu kavmün gönüllerin nerm buldun, diledün ki anları kendü tarafına celb idesin. Şeyh olup oturasın. Tennûr-ı germde istedin ki fetîr-i¹ hâmlarını pişirüp ortaya getüresin. Ammâ fesâd eyledin **[285a]** ve bâzârını kesâd eyledin. Sana vâcib oldı ki hâllerün ıslâh idesin. Nice bir bu sûretle bî-mâdde arz-ı salâh idesin. Ben hod Hâce Yûsuf'un iltimâsı vâsıtasıyla Mevlânâ Ebû Bekr'den gayrı bu kavmün kârın tedbîr eyledüm. Anun emrin sana te'hîr eyledüm. Zîrâ ol vakt ki bâgdan çıkdun, sohbeti germ gördün. Mevlânâ Ebû Bekr'e müteveccih oldun ve şerh-i maârif-i İlâhî kıldun. Gerek ki bu Mevlânâ'nın hâlin ıslâh eyleye bir âlim-i âmil ve fâzıl-ı kâmil sözünle kendüden aldun. Bunun gibi var-taya saldun. Anun ferzendleri seni nice kosalar gerek. Seni ehl-i hükme okusalar gerek." Yâr-ı gâr bu kelimeleri tekrâr iderlerdi ve eser-i heybet ü celâl izhâr iderlerdi. Mevlânâ Ârif giryân oldı ve ayag üzere turup tazarru'-ı bî-şümâr itdi ve eyitdi: "Bed kıldum ve suçum bildüm, tevbe eyledüm. Bu kâr benüm haddim degüldür." Ve Hâce Yûsuf gördi ki her kişi **[285b]** Mevlânâ'nun bu hâlden halâsın ister ve diler, anlar dahi hizmet-i şefâate kıyâm gösterdiler. Hazret-i Hâce, Mevlânâ Ârif'den afv eyledi ve Emîr Ebû Bekr'e çok iltifâtlar idüp iyi söyledi ve ol hâlet ve ol sıfat anlardan zâyil oldı. Andan Hâce buyurdılar, Emîr Ebû Bekr'ün imâmesin başına urdılar ve câmesin giyürdiler. Ehl-i meclis her biri uvak² ve iri hâlet-i asliyyesin buldı. Bir mikdâr dahi sohbet itdiler. Andan Hazret-i Hâce ve Hâce Yûsuf

1 Metinde sehven "خطير" şeklinde imlâ edilmiştir.
Fetîr: Cıvık hamur.

2 Uvak: Ufak, küçük, kırıntı.

ve sâyir ulemâ ve ekâbir ve dervîşân-ı Hâce-i âlî-şân bâğdan çıkup bî-tees-süf şehir-i Buhârâ tarafına gitdiler.

Nakl itdi bir azîz ve eyitdi: Bir gün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- Buhârâda bir dırâz-gûşa süvâr olup bir râhdan güzer iderlerdi ve bir mühim için bir cânibe giderlerdi. İttifâk Buhârâ dervîşlerinden birinün kapısı önüne ugradılar. Dervîş [286a] öyle sandı ki Hâce kendüye gelir ve inüp ta'zîm kılır. Irakdan Hâce'ye hitâb itdi ve eyitdi: "Dırâz-gûşdan inmek hâcet degül." Hâce'ye ol sözden bir hâlet-i gayret erdi. Zîrâ gördi ki dervîş kendüyi âdem yirine kodı ve yakîn virdi. Andan Hâce eyitdiler: "İnmek hâtırmuzda yogdı." Dervîş bu sözden dil-rîş olup gazabla Hâce'ye nâ-sezâ söyledi ve itâle-i lisân eyledi. Hâce tebessüm itdi ve tınmayup belki beşâşet gösterüp geçdi gitdi. Rikâbınca olan dervîşler Hâce'nün lutfın taaccüb itdiler ve dervîşe derûndan bugz tarîkına gitdiler. Yarındası Hazret-i Hâce Kûfîn¹ tarafına revân oldılar. Birkaç gün anda itmi'nân buldılar. Ol dervîşe bir maraz-ı sa'b peydâ oldu. Derd ü gamla toldı ve itdüğün buldı. Ol hâzır olanlardan ba'zı serzeniş itdiler ve eyitdiler: [286b] "Senün marazuna sebeb ol nâ-sezâ sözlerindür ki Hazret-i Hâce'ye söyledün ve ilâcun Hâce cânibinden olmak gerek. Anların rızâsın hâsıl kılmak gerek." Ol dahi bu hâle mu'terif olup dâyim Hâce'yi yâd iderdi. Girü dermân ol sebebdendür diyü i'tikâd iderdi.

Nâkil-i âkil eydür: Bir gün fakîri taleb itmiş. Varup hâlin sordum. Cürmüne i'tirâf itdi ve eyitdi: "Anlar gelmezlerse ben helâk oluram ve anlardan himmet olmazsa bu marazdan ölürem." Hayr ola diyüp taşra çıkıdum. Bir mühimmime gitdüm. Hazret-i Hâce'ye mülâkât itdüm ki Kûfîn'den henüz gelürlerdi. Çün hizmetlerine irdüm ve selâm virdüm, bana hitâb itdiler ve eyitdiler: "Ol dervîş-i bîmâr ki şimdi andan gelürsin hâli nedür, hoş mudur?" Fakîr andan geldüğüm vâkıf olduklarına ve marazına mükâşif olduklarına taaccüb itdüm ve eyitdüm: "Kavî zahmeti [287a] vardur ve sizlere pür-intizârdur." Pes menzil cânibin kodılar, andan yana gitdiler ve dervîşi iyâdet itdiler. Hâlin ve hâtırın sorup eyitdiler: "eş-Şâfi hüvallâh, hoş olursun ve bu marazdan ölmezsın. Korkma, sıhhat bulursun inşâallâh."

1 Buhara'da bir yer.

Nâkil-i âkil eydür: Duâları berekâtında ol meclisde dervîşe eser-i sıhat peydâ oldu. Dervîş özürler eyledi. “Hâtırunuz incitdüm, bî-edeblik itdüm. Afv idün ve mürüvvet tarîkına gidün” diyü çok sözler söyledi. “Bizüm hâtırumuz senden incinmedi” diyü tesellî itdiler. Andan taşra çıkup menzillerine gittiler. Ol esnâda buyurdılar ki: “Biz mütâbaat-i Peygamber -*aleyhi's-selâm ve âlihi'l-kirâm*- iderüz ve anun sünneti sebîline giderüz ki anlarun mübârek dendân-ı handânlarını sıdılar. Anlar اللهم اهد قومي¹)¹ فإنيهم لا يعلمون¹ dediler. Ammâ demişlerdür ki: Meşâyih -*radıyallâhu anh*- bir tîg-i bürehneye benzer. Halk halkalarun² [287b] ol tîga urururlar, görmezler. Anlar kendülerin kimseye urmazlar. Hazret-i Azîzân *aleyhi'r-rahme ver-rıdvân*dan suâl itmişler ki: “Filân kişi meşâyih kılıcına ugradı derler. Anun ma'nâsı ne dimekdür?” Anlar cevâb virmişler ki “Ol ki merd-i ferd-dür, Hak'dan gayrıya mukayyed olmaz ve ol ki nâ-merd-i bî-derddür, kimseyi kılıçlamaga kudret bulmaz. Ammâ bu yolda bir yalın kılıç vardır. Halk kendüleri ana ururlar. Gayret-i Hak meşâyih yüzünden zuhûr ider. Ehl-i sûret anları arada görürler.”

Nakl itdi bir dervîş ki Hazret-i Hâce'nün sefer ü hazarına mülâzım idi ve her sohbet ü hizmetinde huzûrı lâzım idi ve eyitdi: İkinci kerre Hazret-i Hâce azîmet-i ziyâret-i Beytullâh itdi ve Ka'be'ye gitdi. Çün Bagdâd'a yitdiler ve kâfile-i Bagdâd'la gitmegi mukarrer itdiler, dervîşlere eyitdiler: “Her kişi kendüye deve dutsun.” Ve her biri devesin aldı. Bir zaîf [288a] lâgar şütür kaldı. Anı kimse kabûl etmedi ve kirâya tutmadılar. Hazret-i Hâce buyurdi: “Bu deveyi ben tutayın ve kamunuzdan oyun üteyin.” Ashâb tazar-ru' itdiler ve eyitdiler: “Râh-ı Ka'be be-gâyet düşvârdur ve bu deve bî-tâkat ü nizârdur.” Hâce eyitdi: “Elbette ben bu deveye binmek isterin.” Âhir ana süvâr oldılar. Çün huccâc beriyyeye vusûl buldı, niçe kuvvetli develer helâk ve zaîf oldu. Ol deve inâyet-i Hak'la kuvvet ü kudret buldı. Gitmede ve rücû' etmede ol devede üstüvâr oldılar ve gayrı davara binmediler.

Ve Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- ekseriyyâ buyururlardı, dervîşler mütenassıh olsun ve ittiâz bulsun diyü kayururlardı ki; “Her kim bir dava-

1 “Allah'ım kavmimi doğru yola ile! Çünkü onlar bilmiyorlar.” Buhari, Enbiya 54; Müslim, Cihad 104.

2 Halka: Boğaz.

ra süvâr olsa gerekdür ki kendüyi ol davarun üzerine bırakmaya. Mümkün oldukça hayvânun hâlin riâyet eyleye. Ya'nî inüp yürümek gibi ve üzerinde kendünün ağırlığın virmemek gibi [288b] ve âb ü alefinden anun sebebiyle ana elem ırmemek gibi ba'zı cihetlerle himâyet eyleye. Evliyâul-lâhdan kimseler olur ki sûret yüzünden bir merkebe süvâr olurlar. Ammâ ma'nâ yüzünden merkebe yük olmazlar. Nitekim Sultânü'l-Ârifin, âriflerin sultânı ve evkâtın Hakk'a sâriflerin burhânı Hazret-i Bâyezîd *aleyhi mine'r-rahme mâ-tezîdden* menkûldür: Deveci yük ağırdur demiş. Buyurmuşlar ki: Yüke bak. Çün bakmış, görmüş ki yük deveye tokunmaz. Şütürbân bu kerâmeti görüp revân yügürüp su gibi şeyhün ayagina akmış. Hazret-i Hâce husûsunda dahi kâfile-i hacc beriyyede giderlerdi. Ol zaîfçe devecükle girüp girü çıkduklarına çok taacüb idüp kerâmet addiderlerdi.

Nakl itdi Şeyh Emîr Hüseyin ve eyitdi: Hazret-i Hâce'ye *-kuddise sirruhû-* irtibât-ı mahabbetimin ve ihtilât-ı meveddetimin evvel sebebi budur ki, karye-i Kasr-ı Ârifân'da menzilüm Hâce'nün kurb-ı [289a] dârı ve sa'âdet-civârı oldu. Kesbüm zirâat idi ve mühimm-i himmetüm uyumaga ve yimege, işitmege ve dimege masrûf idi. Sinnümün yirmisinde idüm. Tilâvet-i Kur'ân ve ahkâm-ı îmândan nesne bilmezdim. Namâz dahi kılmazdum. İşüm, kâr-ı ehl-i bid'at idi. Ve Hazret-i Hâce mescide vardıkça kapumuz öninden geçirdi. Her geçdükce bana nazar idüp tebessüm iderdi. Niçe kere böyle vukû' buldı. Bana devâm üzere bir endûh-ı azîm müstevlî oldu ki "Ben niçün namâz kılmazın ve âdâb-ı dînden nesne bilmez?" Bir zamân bu hâlde ve bu gam-ı melâlde geçdüm. Egerçi âşinâ çokdı velî kimsenün benüm hâlümnden haberi yokdı. Bir gün bu hâl ile Hâce'ye vardum. Hazret-i Hâce'yi gördüm. Elinde bir ulu âyine-i rûşen vardı. Elime virdiler ve kendümi ol âyinede müşâhede kıldum. Ol hâlde hâbdan uyardum ve cezbe âteşine yandum. [289b] Derûnum şevk u zevkle toldı ve bana bir aceb aqlamak müstevlî oldu. Her dem na'ra urmak takâzâsı gelür ve haykırmak iktizâsı olur, kendümi güçle men' iderin. Bu hâlde kuvvet-i câzibe Hâce'yi getürdi. Gelüp yanıma oturdı ve eyitdi ki: "Sana ne oldu?" Ben hâmûş oldum. Girü buyurdılar ki: "Eline âyine viren kim idi?" Fakîr eyitdüm: "Hazretünüz idi." Girü dedi ki: "Çün bildün, hâmûş ol ve lisân

olma, gûş ol.” Andan eyitdiler: “Niçün namâz kılmazsın?” Girye itdüm ve eyitdüm: “Namâz kılmak bilmezsin, Kur’ân okumayup dururum. Anunçün kılmazsın.” Buyurdılar ki: “Ben sana ta’lîm ideyin ve her terbiyyet ve şefkat ki gerektir ve sâyirinden yigrekdür, anı yirine getürüp tefhîm ideyin.” el-Hak buyurdıkları gibi itdiler ve ahde vefâ sebiline gitdiler. Ol hâl ve bu kâl bana sebeb-i mahabbet oldu. Andan sonra dâyim hizmetinde oldum ve kendümi ne buyuralar diyü [290a] işâretlerinde muntazır buldum.

Nakl itdi girü dervîş Hüseyin ve eyitdi: Ol vakt ki hükkâm-ı Buhârâ ve zaleme-i Mâverâ halk-ı vilâyeti sürüp Sa’diyye¹ yolların imâret itdürirlerdi, el vilâyete hayf ü cevır tarıkına giderlerdi. Müslimîne bu makûle iş olduğına ve bunun gibi ta’zîb ü teşvîş olduğına Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- hayli perîşan ü müşevveşü’l-bâl olmuşlar idi. Bu fakîr gâh ekin ekerdüm ve gâh bâğ dîvârın ta’mîr içün hâr çekerdüm. Bana buyurdılar ki: “Sen dahi bu halka mu’âvenete iriş ve ol işe giriş. Ola ki kademün mübârek ola ve demün müteberrik ola. Müslümânlar halâs olalar ve kendü hâllerinde olup ibâdet-i Hak’la ihtisâs bulalar.” Anlaren işâret-i pür-beşâretleri ile azm itdüm ve ol tarafa cezm itdüm. Çün yakın irdüm, ol halkda bir galebe ve şâdi gördüm. Aralarına girdüm ve sordum. Ma’lûm oldu ki [290b] hâkim-i memleketden hüküm gelüp bunlara destûr olmuş ve Hâce’nün, anlaren hakkında himmet-i bî-minneti zuhûr bulmuş. Taaccüb itdüm ve anlara bile gelüp gitdüm. Yarındası Hazret-i Hâce hizmetine irdüm. “Niye geldün?” dediler. Kıssayı haber virdüm. Buyurdılar ki: “N’olaydı öndin gitmiş olaydun ve bu işi dahi evvelden itmiş olaydun.”

Nakl itdi sâkinân-ı Kasr-ı Ârifân’dan biri ve eyitdi: Bir vakt Hâce-i Cihân -*kuddise sirruhû*- Kasr-ı Ârifân’da yatsı namâzına mescide vardılar ve bu fakîre hitâb itdiler. Babamun nâmın andılar ve eyitdiler: “Kimdür ki anı mescide getüre ve bu maslahatı bitüre?” Hâl bu idi ki pederüm mescide gelmezdi. Evde dahi kılmazdı ve âlemde lezzet-i niyâz nidüğün bilmezdi. Ba’d ez in ki ol güzîn bu sözi söyledi ve bu yüzden beyân eyledi, gördüm

1 Eserin Farsça aslında yer adı “Târâb” olarak geçmektedir. Târâb: Buhara’ya 3 fersah uzaklıkta bir köy.

bir cemâ'at-i bâ-heybet ü salâbet, tîg ü tîr ellerinde gûyâ [291a] pederüme kasd iderler ve ana te'dîb itmege giderler. Derhâl örü durdum ve didüm ki: "İnşâallâh fakîr anı namâza getüreyin ve hizmeti yirine yitüreyin." Böyle diyüp devân oldum ve mescidden çıkdum ve pederümünden yana revân oldum. Ta'cîl-i tamâmla eve geldüm. Ol tâyife-i müsellahı gördüm, akabümce gelmişler. Babama "Namâza gelmek gerek" didüm. "Hoş varayın" dedi. Ammâ müşâhede itdüm, gördüm ol cemâ'atün kasdları ziyâde oldu. Âbdest ibriğin buldum. Getürüp pederümi vuzûya meşgûl kıldum. Ammâ iki gözüm ol cemâ'atde idi. Kasd edeler diyü kalbüm kasâvetde idi. Çün âbdest aldı ve mescide müteveccih oldu, ben dahi akabince gitdüm. Çün kenâr-ı havz-ı mescide yitdüm, hâlüm mütegayyir oldu. Kendümünden gitmişem. Hâce cemâ'atle yatsı namâzın kılup çıkınca ol yerde yatmışam. Çün geldiler, halkı üzerümden korumuşlar, [291b] mübârek ellerin yağrın¹ üzerine komışlar ve ovmuşlar. Kendüme geldüm. Pes ol kazıyyeyi pederüme didüm, çok taaccüb idüp terk-i televvüs eyledi ve dâmen-i namâza teşebbüs eyledi ve gönlünü salâta berkitdi ve terk itmeği terk itdi.

Nakl itdi Şeyh Emîr Hüseyin ve eyitdi: Ol vakt ki Mâverâünnehr'de hân olan Emîr Beyân dânişmendlerle cenge gitmişti ve Hâce'nün vâlidî anun mesâlihine karışup bile azm itmişti. Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- "Ol leşkerün sonı hezîmetdür. Andan git; gel Buhârâ'ya sefer et" diyü fakîri pederlerine gönderdi. İttifâk fasl-ı zemistândı, âlem berf-bâr idi. Öğle namâzı vaktinde dervîşlerden bir cemâ'atle ser-i râha degin bu fakîrle bile gitdiler ve çok dürlü lütuflar ve nasihatler itdiler. Âhir eyitdiler: "Cemî-i ahvâlinde ve akvâlinde senünle ben bileyin. Âlem-i sûretde bu sefere sen gidersin [292a] ammâ hakîkatde ben giderin. Gâyeti bu ki bu maslahatı senün yüzünden iderin. Hâtırun cem' eyle" diyüp bî-tûşe ve merkeb, himmet ü câzibe birle gönlümü lebâleb eyledi. Zâhirde bî-hem-râh ve bâtında refîk-ı derd-i şefîk u hem-râh, kâfile-i âh ile inân-ı cenânım ol cânibe dönderdiler. Çün nazarlarından nihân oldum, gâh şevk-ı hizmetle ve gâh hırkat-i firkatle biryân oldum. Aceb hâletüm vardı. Cezbe-i azbe bana yâr idi. Vakt-i namâz-ı şâm olunca gitdüm ve ahşam olunca bir yere yitdüm.

1 Yağrın, (yağırını): Sırt, sırtın yukarı kürek kısmı.

Anda iki çadır gördüm. Taşrasında develer çöğürmüşler, sâhibleri çadıra girmişler ve bu hâlde kar dahi yağmaga başladı. Bir sâat anda oturdum. Hizmet-i Hâce şevkına gam-ı sermâ-yı havâyı belki elem-i mâsivâyı gönülden götürdüm. Üç süvâr akabimden irişdiler. Birinün merkebinde ve libâsında ve şeklinde ve sîmâsında âsâr-ı emâret zâhir ü bâhir idi. Önine indüm ve selâm virdüm. [292b] Çün ol emîr atdan indi, benüm elüm tutup lutuflar itdi. Beni çadıra alup gitdi. Ma'lûm idindüm ki bana hayli meyli oldu. Çün mesnedinde geçüp karâr kıldı. Ol cemâ'at emîre hitâb itdiler: "Ne kişidür bu?" dediler. Anlar dahi eyitdiler: "Ben ki geldüm, bunu deve katında oturur buldum." Andan ol cemâ'at kimi didi ki "Bu uğrıdır" ve kimi dahi dedi ki "Bu söz toğrıdır." Fakîr tebessüm itdüm ve teslîm tarîkına gitdüm. Emîr, keyfiyyet-i ahvâlden sordı. Ben eyitdüm: "Buhârâdan leşker-gâh-ı Emîr Beyân'a giderüm." Dedi ki: "Sebeb ne ve bu vakitte bu sefere bâis-i aceb ne?" Didüm ki: "Bir şeyhün hizmetinde idüm. Anların babaları ol leşker-gâhdadır. Ol azîzin mânîi oldu. Kendüler gelimediler ve vâlidleriyle bu cem'iyette bile olımadılar. Andan bu maslahat için fakîri gönderdiler." Andan anlar eyitdiler: "Bu sözün sıdkına delîl, tûşe [293a] ve merkeb hem-râhdur. Bu kişinün merkebi ve azuğı olmaya ve hem-râha dahi koşulmaya, gerçeklik nişânı ve toğruluk şânı degüldür." Fakîr eyitdüm: "Ol azîz beni böyle gönderdi. Benüm ihtiyârum yok. Anunçün zâd ü râhile ve yârüm yok." **Li-mütercim:**

Mürîd olmak dilersen nâ-murâd ol

Mürîd oldur ki ola nâ-murâd ol

Mâbeynlerinde bir merd-i hacı vardı, derûnu dervîşlerle yârdı. Ol eyitdi: "Bu kişi Hazret-i Hak dostu kullarından imiş. Ol azîz ehl-i temyîz imiş. Bilmiş ve âgâh olmuş ki bu yolda bize yoldaş olsa gerek. Ol sebebdan bunu bî-tûşe ve merkeb ve bî-hem-râh yola revân kılmış." Ve ba'dehû bu fakîre ol emîr ve ol cemâ'at-i sagîr ü kebîr, çok riâyet itdiler ve hakikat-i hâl buy-imiş ki nökerleriymiş. Bunlar ki nökerleriymiş, vilâyet-i Kât'dan¹ Emîr Beyân'a mâl-ı azîm iledürler imiş.

Nâkil-i âkil eydür: Yarındası revân olduk. Bir hizmetkârları gâyb oldu. [293b] Fakîr eyitdüm: "Hâdimün ben olayın, hem-râhlık hizmetin kıla-

1 Metinde "کمان" şeklinde imlâ edilmiştir. Kât, Harezmi'de bir şehir.

ydın.” Dînâr-ı adlî birle memlû çok çuvaları var imiş. Anlardan dört kişi birin götürürlerdi, ben yalnız götürdüğüm çuvalun yanına yitürürlerdi. Ol cemâ’at taaccüb iderlerdi. “Hızır mısın dervîş” derlerdi. Kırk beş gün mikdârı anlarla gitdüm, Hâce himmetinde bî-zâd ü râhile iken bu kadar sefer itdüm. Çün âhirü’l-emr leşker-gâh-ı Emîr’e yakın irdük, haber bildük ki Emîr Beyân ol şîr-i jiyân, bebr-i beyân gibi azm-i şikâr itmiş, diyâr-ı gürg-sâra gitmiş. Ol cemâ’at emîrlerine gitdiler. Ben eyitdüm: “Ben leşker-gâha varurun ki ol azîz bana öyle buyurmuşdur.” Her ne kadar ki sa’y itdiler, gitmedüm ve anlara bu yolda muvâfakat ve mürâfakat itmedüm ve leşker-gâh yolunda kûhlar ve sa’b yerler ve deryâ-yı vahş vardı. İttifâk ol hâlde bir taraftan iki kişi geldiler. “Biz dahi leşker-gâha giderüz” diyü beni [294a] merkeblerine bindürdiler. Ol sa’b kûhlardan geçürdiler ve ahşam evlerine iletüp çok dürlü riâyetler ve hizmetler idüp yüdürdiler ve içürdiler. Çün sabâh oldu, beni bir ata bindürdiler. “Gözün yum” didiler ve ol deryâlardan geçürdiler. Gûyâ ki uçurdılar. Çün leşker-gâha geldüm ve delâyil-i Hâce menzilin buldum, meger ol dahi Emîr’le şikâra, diyâr-ı gürg-sâra gitmiş imiş. Pes kârân[1] buldum. Anlarla Tirmiz’e müteveccih oldum. Beni bir d[ır]âz-gûşa bindürdiler. Bir ulu suya geldük. Ehl-i kârbân ol suya üşdiler. Niçesi suya düşdiler. Niçe merkebleri su aldı, akıntıya saldı. Benüm dahi merkebüm suya çökti. Câmem ter oldu ve mûzem mâ-y-ile doldı. Ol sunun kenârında Buhârâdan ba’zı kimesneler vardı. Çün Buhârâya rücu’ eylemişler, Hazret-i Hâce meclisinde söylemişler ki “Emîr Hüseyin’i gördük, [294b] merkebi su içinde yatdı ve kendü suya batdı.” Hâce buyurmuş ki “Eger ol âba düşe ve ger âteşe, âkıbet bizüm katumuza bi-avni’llâh sag ü selâmet gelse gerek ve kemâ-kân olsa gerek. Çün kâfile Tirmiz’e yitdiler, her kişi bir tarafa gitdiler. Fakîr Tirmiz’ün Esed-sûy nâm bâzârına¹ gitdüm ve bir yirde bir mikdâr oturup istirâhat itdüm. Hava gâyet serd olmuşdı ve ikindi ve ahşam namâzı kazâyâ kalmışdı. Anun gamı ve hemmi beni almışdı. Hâtıruma geldi ki bu şehirde âdem çok, velî benüm bunda âşınam yok. Derhâl bir dervîş geldi ve elüme yapışup menziline da’vet kıldı. Gönülünden ana mahabbet itdüm ve anunla makâmından yana gitdüm. Bir yere irdüm ve bir pür-rûh u safâ menziline girdüm ve anda dört kişi gördüm. Fi’l-hâl câmelerim çıkardılar ve mûzemi bıçagla yardılar kurutdılar ve taâm

1 Eserin Farsça aslında “bâzâr-ı se sûy” şeklinde kayıtlıdır.

hâzır itdiler. Çün [295a] taâmdan fârig olduk, bana eyitdiler: “Gerek ki yatsı namâzına imâmet edesin.” Her ne kadar ki özür itdüm, kabûl itmediler. Zarûrî imâmet itdüm. Ol dervîş ve ol cemâ’at çoğ agladılar. Ba’dehû benüm hâlümden sordılar. Kazıyyeyi anlara takrîr eyledüm. Çün bildiler, taaccüb kıldılar. Namâz-ı bâmdâddan sonra ol dervîşden icâzet diledüm ki çâr-sûya varam girü gelem inşaallâhu teâlâ. Bâzârda bir dükkân üzerinde bir zamân oturdum. Anı gördüm, dırâz-bâlâ bir Türk ve pûstîn-pûş bir merd-i sûtürg¹ irdi. Pûstînininden bir kurs-ı büzürg çıkarup halkdan mahfî koltuguma virdi ve bana nazar eyledi ve nazarı eser eyledi. Ben dahi ol nânı öpdüm, bagruma bağladum. Ol yerde bir yakın mescid vardı, ana vardum. Çok agladum ve ol nândan bir pâre yidüm ve şükürin didüm. Çün mescidden taşra çıkdum, gördüm bir atlı durur. Hâtıruma [295b] geldi ki “Bu süvâr, Hazret-i Hâce’nün pederi mülâzemetinde ola ve ana takarrüb bula. Emîrûn ahvâlin sorayın didüm ve katına irdüm ve selâm virdüm. Çün peder-i Hâce’den haber sordum, eyitdi: “Ol Kât’dan² gelenler senün hâlünü Hâce pederüne didiler. Eglendigünden hayli gam yediler. Ben emîrûn âdemlerindenem. Filân gün ol tarafa giderem ve benüm bu şehirde menzilüm filân yirdedür.” Böyle deyecek ana vedâ’ itdüm. Bile gitmege kavil idüp safâ-yı hâtırla menzil gitdüm. Peder-i Hâce’den haber aldugumı ol yârâna arz itdüm. “Bâzâra vardığınun hikmeti var imiş” dediler. Taaccüb itdiler. İki günden sonra ol kâsıd-ı Emîr Beyân birle gidüp peder-i Hâce-i Hâcegân hizmetine yitdüm ve Hâce’nün selâmın teslim itdüm. Sordılar ki: “Ferzendüm Bahâüddîn ne didi?” Ben eyitdüm: “Şöyle buyurdılar ki ve sizün ahvâlünüz bu vechile kayırdılar ki [296a] ellerinde olanı cem’ idüp alalar ve bu cânibe geleler. Ve eger gelmezlerse leşker sinduğu vakt gelmek zarûrî gelir.” Peder-i Hâce eyitdi: “Bu ne sözdür ki oğlum Bahâüddîn söylemiş. Emîr-i Buhârâ’yı bana amel verse gerek. Andan bana bu mikdâr dînâr-ı adlî erse gerek.

Andan beni hâkim-i Buhârâ hizmetine iletiler. Hâce’nün selâmın ana dahi îsâl eyledüm. Anı dahi hoş-hâl eyledüm. Ba’dehû anların hizmetinde oldum. Ma’lûm idindüm ki hâkim-i Buhârâ ve tevâbii olan ehl-i Mâverâ namâz kılmazlar ve lezzet-i niyâz nidügin bilmezler. Anlara emr-i ma’rûf

1 Sütürg: Cesim.

2 Metinde “کمات” şeklinde imlâ edilmiştir. Kât: Harezm’de bir şehir.

eyledüm ve nehy-i münkerden söz söyledüm. Cümle namâza geldiler. Fakîr, müezzin oldum. İki yüz mikdârı kimse hâzır olurlardı. Çün Hazret-i Hâce'nün tarîkaları lokmada ve hırkada ihtiyât itmekdi ve takvâ tarîkına gitmekdi. Lâkin ihtilât-ı sûrî lâzım geldi. Ammâ hâkim-i leşkerün ve mülâzemetinde olanların [296b] taâmından yimezdüm. Kesbim bu-y-idi ki deryâ kenârına giderdüm ve heyzüm cem' iderdüm. Anı satup masrafuma sarf iderdüm. Her gâh ki peder-i Hâce'ye mülâkât iderdüm, "Hâce Hazreti sizlere müştâk ve muntazırdur" diyü söylerdüm. Aslâ sözüme iltifât eylemezdi ve cevâb söylemezdi. Hazret-i Hâce'den gideli ve anlardan müfâratat edeli beş ay on beş gün oldu. Anlara şevkum hadden bîrûn oldu. Bir gün hod kalbüm be-gâyet mahzûn oldu. Bir köşede oturmuş-i-düm ve fikr-i mâsivâyı gönlünden götürmüş-i-düm. Hâkim-i Buhârâ mukarrebelerinden ve diyâr-ı mütehakkim-i Mâverâ müeddebelerinden ba'zı ki bana yârdı ve hüsn-i zannı vardı, yanıma geldiler ve eyitdiler: "Şöyle işittik ki, bu emîr-i rûzgâr Beyân Hân'[a] ki hâkim-i Buhârâ anun mülâzemetindedür, bir düşmen peydâ oldu. Ne dîrsin, bu Emîr Beyân'un yanında duralum mı yohsa ceng olmadın vaktine kıyâm bulmadın başumuz kaydın görelüm mi? [297a] Bize beyân eyle ve anladugun neyse anı ayân eyle." Ben eyitdüm: "Bu söz benim ne haddümdür?" Çün ol cemâ'at çok ilhâh itdiler ve eyitdiler: "Hâce'nün âde mi oldugun içün biz sana i'timâd iderüz. Eger bunda hatâ varsa dönüp Buhârâ'ya giderüz." **Nâkil-i âkil** eydür: Benüm dahi zebânımdan bu söz cârî oldu ki: "Ol gelen mîr, bu emîre gâlib olur ve benim bu sözüm gâlib olur." Bu sözden mütegayyir oldılar ve tahayyür birle toldılar ve eyitdiler: "Bu emîrün altmış bin süvârı vardur ve ol hasmın leşkeri ancak deh-hezârdur. Artuk degül." Ben eyitdüm: "Eger hükm-i Hudâ'da az leşker gâlib olmak olursa ve çok leşker inhizâm bulursa kimün ne sözi var?" Anlar eyitdiler: "Belî, ol olur ki Hak anı diler." Pes "müezzin şöyle der" diyü bu hâli hâkim-i Buhârâ'ya varup nakl itdiler. Bir zamân hâmüş olmuş. Andan sonra eyitmiş: "Ol tâze kişidür ilmi yok [297b] ve reml dahi bilmez. Anun söziyle bu emîrden yüz döndermek olmaz." Âhirü'l-emr ol emîr-i sagîr, karîb oldu. Peder-i Hâce'ye gene söyledim, gitmedi ve sözümü kat'â kabûl etmedi. Ba'dehû iki leşker mukâbil oldu ve emîr-i kebîr inhizâm buldı. Sonra Hâkim-i Buhârâ'yı gördüm, bir köhne nemede sarılmış. Beni gördi, dedi ki: "Senün sözün işitmedük, böyle oldu. Başumuza bu hâl geldi." Peder-i Hâce

niçe kişiyle, kamu yoldaş ve eşiyle selâmet ve mâlından bî-melâmet kurtuldu. “Gel gidelüm, Hâce re’yiyle amel idelüm” didüm. Eyitdi ki: “Ben Kâbil’e giderin. Anda üç bin altunum var, anı taleb iderin.” Ben eyitdüm: “Böyle deme! Gözünle gördün, tarfetü’l-ayn içinde bunca leşker nice oldu. Nâ-gâh girü bir hâdis hâdis ola, Hâce size muntazırdur.” Peder-i Hâce hergiz sözüme iltifât etmedi ve cânib-i Buhârâ’ya gitmedi. Ol evvelki sözü [298a] tekrâr itdi ve taraf-ı Kâbil’i mukarrer itdi. Çün yarındası oldu, ol olduğumuz mevziin hâkimi gelüp cümlesinün cemî’-i mâ-melekin aldı ve anları aceb teşvişe saldı. Kamusı hayrete düşdi. Bâllerine zenbûr-i belâ üşdi. Bu fakîr, peder-i Hâce’ye hitâb itdüm ve ol yanındagı kişilere eyitdüm: “Velâyet-i Hazret-i Hâce berekâtında eger mâlunuz girü gele ve hâlünüz kemâ-kân ola, sözüm kabûl ider misiz ve benümle bî-tevakkuf Buhârâ’ya gider misiz?” Kamusı ahd itdiler ve eyitdiler: “Sözün kabûl idelüm ve senünle her kande dilerse bile gidelüm.” Derhâl gâlib olan emîrün katına irdüm ve huzûruna girdüm. “Filân mevziin hâkim-i zâlimi bunun gibi iş itdi. Peder-i Hâce’nün ve tevâbiinün bunca mâlî gitdi” diyü haber virdüm. Çün bu kelâm sem’ine erdi, bir kâsıd virdi. “Her ne aldıysa virsün” diyü hüküm eyledi. Kâsıd-ı emîr, ol emrin itmâmına gitdi. [298b] Ne aldılarsa bî-kusûr getirüp teslim eyledi. Ve ol emîr-i gâlib, peder-i Hâce’ye yahşi söyledi. Hayli ta’zîm eyledi. “İki üç gün sabr idün, sizi kâfileye koşayın,¹ Buhârâ’ya gidün” dedi. İttifâk kârbân-ı Hindistân irişdi. Peder-i Hâce’yi tevâbiıyla anlara koşdı ki Buhârâ’ya irişdüreler ve o la’li Buhârâ’ya irişdüreler. Bir gün zamân-ı zevâldi. Gelüp Derâhenîn şehrini bulduk. Ol mevzi’de nüzûl kılduk. Fakîr, su kenârında peder-i Hâce’nün atın otarurdum. Nâ-gâh bâtınuma bir havf müstevlî oldu. Gitdükce tezâyüd buldı. Derhâl câme ve mûzemi giyüp tecessüs eyleyüp etrâfa nazar eyledüm. Ugrılar varmış. Bi-avni’llâh bildüm ve ehl-i kârvâna haber kıldum. Âhirü’l-emr peder-i Hâce çün kasaba-i Karşî’ye geldiler, tevakkuf kıldılar. Zîrâ Hâce’nün vâlideleri anda idiler. Benüm tâkatüm tâk oldu, kalbüm ve kâlebüm perîşân oldu. Anlardan [299a] icâzet aldum ve Buhârâ tarafına revân ü devân oldum ve hava be-gâyet germ idi, velî gönül Hâce şevkından nerm idi. Hazret-i Hâce’nün mübârek likâsına mülâkî olmak zevkıyla hoş-hâl olup gitdüm. Çün sa’âdetlü sohbetine yitdüm, ol zevk ki anda itdüm, anun nihâyeti yokdur. Çün beni gördiler, “Ne-

1 Koşmak: Birlikte iş görmesi için bir şeyi başka birinin yanına katmak, arkadaş olarak vermek.

dür hâlün” diyü hâtırum sordılar. Ba‘dehû vâlid ü vâlide ahvâlin sordılar ve buyurdılar ki: “Çün ol günden berü kim gitdün, gitmede ve gelmede sana vâki‘ olan ve senden sudûr bulan ahvâli sen söyler misin? Yohsa biz söyleyelim mi? Sen vasf eyler misin? Yohsa biz beyân eyleyelim mi?” Fakîr edeb tarîkına gitdüm ve eyitdüm: “Dükeli sizün Hazretünüz’e rûşen ve küllîsi sizin hizmetünüzde mübeyyen ü müberhendür.” Andan eyitdiler: “Evvel gice iki çadır katına irdün ve develer katında oturdun. Bir sâatden sonra Emîr [299b] akabinden geldi ve sana meyl-i hâtırı oldu. Anunla çadır içine girdün. Ol [cemâ‘at] seni uğrılığa nisbet itdiler, sen tebessüm itdün. Ahvâlini sordılar, haber virdün. Ol merd-i hacı böyle dedi. Âhir-i kâr ol tâyife sana ta‘zîm eyledi. Yarındası gulâmları kaçdı. Çün yola girdünüz, sen bir çuval-i pür-mâlî tenhâ yükledürdün. Senünçün dürlerdi ki “Meger bu Hızr’dur.” Ol zamân ol yola giden ve ol işleri eden sen degüldün, ben idüm. Ve dahi buyurdılar: “Çün ol iki kûh-i enbûha yakın irişdün, ol süvârlar seni ol dağlardan geçirdiler ve evlerine iletüp ol gice yedürdiler ve içirdiler. Andan bâmdâd olıcak ve gitmege meylin iz[di]yâd bulıcak seni bir ata bindürdiler. “Gözün yum” diyüp deryânun öte cânibine ırgürdiler. Ol zamân ben senünle bile idüm. Andan kârbânla Tirmiz’e gitdün ve merkebinle suya batdun. Câme ve mûzen ter oldu. Kendün ıslanup hâlün mükedder oldu. Ol [300a] yâr-i Buhârî seni su aldı sandı. Çün Buhârâ’ya irdi, gelüp bize haber virdi. Biz eyitdük: “Eger âba düşe ve ger âteşe ol bizüm katumuza selâmet gelse gerek. Bi-avni’llâhi teâlâ bize vusûl bulsa gerek. Birâderün ol haberi işitdi, gerçek sandı bize geldi. Karındaşum sizün hizmetünüzde helâk oldu. Hûn bahâsın verin diyü bizümle da‘vâ kıldı. Biz anunla öyle muâmele itdük ve eyitdük ki: Görelüm eger Mîr Hüseyin selâmet gelmeye, didüğün virelüm.” Ve dahi Hazret-i Hâce buyurdılar ki: “Çün Tirmiz’e girdün, gönlüne geldi ki “Bu şehirde âşinâmuz yok”. Hak Te‘âlâ fazl ü kerâmetden ol dervîşi sana gönderdi. Seni alup menziline gitdi ve ihzâr-ı taâm itdi ve âdâb-ı hizmeti tamâm itdi ve yatsı namâzına seni imâm itdi. Namâzdan sonra ol cemâ‘at çok agladılar. Te’sîr-i cezbeden cân ü ciger dagladılar. Andan sabâh çârsû cânibine girdün. [300b] Pûstîn-pûş bir Türk’e irdün. Sana bir nân-ı büzürg virdi ve kûşe-i çeşmle sana nazar itdi. Kimdür, anı bilür misin?” Ben eyitdüm: “Bilmez.” Eyitdi: “Ol Hâce-i Hızr’dur -aleyhi’s-selâm-. Andan ol atlıya mülâkât itdün. Kalbine geldi ki “Hâkim-i Buhârâ hâdimlerinden

ola.” Çün anunla vardun ve vâlidümi gördün ve selâm ü kelâmım ana irgürdün, pede[rü]m dedi ki: “Bu ne söz idi ki oglum Bahâüddîn söylemiş. Bu emîr beni Buhârâ’ya gönderür. Bu kadar dînâr elüme girer.” Ve ol Hâkim-i Buhârâ mülâzımları senden iki asker haberin sordılar. “Bu emîr maglûb olur” didün. Hâkime haber itdiler. Andan Hâce buyurdılar: “Pederim Kâbil’e gitmek diledi ve andagı altına diş bileci. Yarındası mâ-melekin aldılar ve hayli teşvîşe saldılar. Sen emîr-i gâlibden alıvirdün ve vâlidümi alup yola girdün. Çün Derâhenîn’e erdin, at otarırken hâtırına havf geldi. [301a] “Anı kalbine biz ilkâ eyledük” diyüp ol yolda olan efâl ü akvâli bir bir söyledi. Nakîr ü kıtmîr takrîr eyledi.

Nâkil-i âkil eydür: Ol zamân ki revân oldum, “Bu yola zâhiren sen gidersin, ammâ ma’nâda ben giderin. Her ne etsen senünle bile iderin” diyü buyurdıkları muhakkak ve musaddak oldu ve bu ahvâlin müşâhedesi sebebiyle Hazret-i Hâce hakkında mahabbetüm ve yakînüm günden güne tezâyüd buldı.

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Hazret-i Hâce’[ye] -*kuddise sirruhû*- benüm sebab-i mahabbetüm ve bâis-i meveddetüm bu oldu ki ben karye-i Tâtken’de¹ olurdum. Hazret-i Hâce’nün anda olan dervîşleriyle musâhabet kıldardum. Tarık-ı kesbümden gâh gâh anlara hizmet kıldardum. Ol esnâda anlardan Hâce’nün şemâyil ü fezâyilinden çok türlü nesneler istimâ‘ eylerdüm. Ol sebebdan mübârek cemâllerin görmege [301b] ve sohbet-i şerîflerine irmege hâtır-ı fâtırum tamâm meyl eyledi. Zîrâ anların sohbeti ve himmeti berekâtında ol dervîşlerde pesendîde sıfatlar ve güzîde huylar ve hâletler çokdı. Şöyle ki sâwir nâsta ve anlara mugâyir ünâsta biri yogdı.

Şî’r: Ki ol evsâf-ı sâfun binde biri
Yazılmaz cem‘ idersen bin debîr²

Bir gün ol dervîşlerden birinün mühimmin kifâyet etmek için ve hâtır-ı âtırların riâyet etmek için menziline vardum ve dilden Hazret-i Hâce cânibine müteveccih oldum. [Bir] zamândan sonra taâm getürdiler. Ol hâlde

1 Metinde “تاتكن” şeklinde imlâ edilmiştir.

2 Debîr: Kâtip.

Hâce'nün sûreti nazarumda mütemessil oldu ve gûş u hûşum âvâzla doldu. Ol sadâdan sem'ime bu edâ vusûl buldı ki "Bu yerden gitmek gereksin ve Horâsân'a sefer itmek gereksin." Hâlüm mütegayyir ve bâlim mütehayyir oldu. Çün ol taâmı yidük ve şükrin didük, ol yirden azm-i sefer itdüm. Şehr-i [302a] Semerkand tarafına gıtdüm ki andan Keş cânibine gidem ve anda bir zamân Celâlüddîn Hâlidî *-aleyhi'r-rahme-* hizmetin ihtiyâr edem. Zîrâ ol dervîşlerden işitmiş idüm ki Hazret-i Hâce birle Mevlânâ mâbeyninde çok dürlü sohbet ü ülfet olmışdur ve mertebe-i mahremiyyet vukû' bulmuşdur. Çün keştî-vâr, keşâkeş-i rüzgâr-ı zûr-kârla diyâr-ı Keş'e irdüm ve şehre girdüm, Mevlânâ'nun evin buldum. Hazret-i Mevlânâ'ya mülâkât etmeyen derûnumdan kendüye müteveccih oldum, tâ ola ki anlardan bir taleb peydâ ola ve mülâkâta sebep hüveydâ ola. Bir sâatden sonra eimmeden bir cemâ'at içeriden çıkup taşra gıtdiler. Andan Mevlânâ, fakîri taleb itdiler ve özr idüp eyıtdiler: "Geldüğün gibi sana vâkıf olduk ammâ tenhâca musâhabet eyleyelüm diyü tenbîhi te'hîr kılduk. **Nâkil-i âkil** eydür: "Pes eksüklüğüm bilüp [302b] iltimâs-ı inâyet ve iltifât-ı himmet kı lup sergüzeştümi ve seyr-i kûh u deştimi bir bir arz eyledüm. Ahvâlümü kayurdılar ve buyurdılar ki: "Eger maksûdun benim katumda biteceğin bilem ve taksîr kılam, nâ-Müselmân olam. Senün murâdın Hâce Bahâüddîn katındadır. Var anı gör. İzine yüzünü sür ve bir müddet katında dur. Senün hakkında bizüm gönlümüz öyle diler." Böyle didiler ve kemâlât ü kerâmâtından bir mikdâr söylediler ve ta'rîf ve tavsîf eylediler ve eyıtdiler: "Dükeli halk-ı âlem hâle nigerândur ve hâl ana nigerândur ve âsitânında bahr-i bî-kerândur." Ve buyurdılar ki: "Bu husûsta hulûsla ol; te'hîr u terâhî etme ve keslân sebîline gitme." Böyle diyüp tergîb-i râh-ı Horâsân itdiler. Yolda vâkı' olacak ve husûl bulacak ahvâl ü akvâle işâretler ve beşâretler idüp râh-ı Horâsân'ı bu gümrâh [ü] hirâsâna âsân itdiler. Pes Mevlânâ'ya vedâ' itdüm ve Nesef-i [303a] bî-esef tarafına gıtdüm. Andan Hâce-i Hayrân¹ cânibine revân oldum. Çün deryâya yıtdüm, gemiye binüp muvâfık rüzgârla bir mikdâr gıtdüm. Şems zevâl buldı ve öğle namâzı vakti oldu. Ezân okudum, gördüm kimse vuzûya meşgûl olmadı. Emr-i ma'rûf kıldum, makbûl olmadı. Perîşân-hâtır oldum ve sohbetlerinden müteneffir

1 Metinde "خیزان" şeklinde imlâ edilmiştir. Hâce Hayran: Afganistan'da bir şehir; Mezâr-ı Şerif'in eski adı.

oldum. Diledüm ki kendümi suya atam; ya yüzem geçem veyâhud yatam. Çün hayâtum âbından el yudum ve kademim su üzere kodum. Hazret-i Hâce'ye teveccühüm berekâtında deniz yüzünde keştî gibi revân oldum ve deştî bigi devân oldum. Çün gemi halkı bu hâli müşâhede kıldılar, tevbe idüp ayrık muhâlefet itmemeye muâhede kıldılar. Giryeye ve zârî eylediler. “Girü gemiye gel” diyü söylediler. Gene gemiye geldüm ve öğle namâzın anlarla bile kıldum. Andan Âmû¹ kalesine geldüm. Anda dahi aceb hâller [303b] müşâhede kıldum. Andan Merv² yolundan yalnız girdüm. Hazret-i Hâce cânibine teveccüh itdüm. Çün giderek ribât-ı Şîr ü Şütür beriyyesine yitdüm. Bir kârbâna ugradum. Bana eyitdiler: “Bu beriyye be-gâyet düşvârdur. Bunda yol bulmada suûbet vardır. Ziyâde dikkat ister. Muttasıl sag cânibine meyl göster. Eger sol tarafa gidesin, beyâbân-ı bî-pâyâna یره sin. Ekser-i ihtimâl bu ki kendüni helâk idesin.” Çün anlardan geçdüm, kendüme eyitdüm: “Hâceye giderin ve hakikatde râh-ı fazl-ı Hak taleb iderin. Bana kimden ne hatar ve cû' ve ataşdan ne zarar? Bâtınümde bu fikri itdüm ve zâhiren beyâbân-ı Zerdek³ tarafına girdüm. Bir mikdâr yol yürüdükden sonra nefsume müteveccih oldum. Bedenümde acılık za'fın buldum. Bir taâm mülâhaza eyledüm ve kendü kendüme söyledim ki “Bu makûle taâm olaydı bir çömlek içinde ve bir sofrâ-i pür-nân olaydı [304a] sebze ve etmek içinde.”

Fakîr-i hakîr bu sözü söylerken ve bu tahayyüli eylerken gördüm bir rîg⁴ tûdesinde⁵ ve kum yığını gölgesinde ol sıfat üzere ki zikir eylemişdüm ve ol hey'et ü hâlet üzere ki fikr eylemişdüm.

Şîr: Dîg-i pür-ârzû-yı cân ü cenân
Sebze-i hûb u sofrâ-i pür-nân

Çün ol hâli müşâhede itdüm, hâlüm mütegayyir oldu ve bâlim müteaccib ü mütehayyir oldu. Giryeye ve zârî kıldum ve didüm ki: “Ey Kerîm-i vâhibü'l-istihkâk ve ey Rahîm-i ale'l-ıtlâk ve her kim seni taleb kıla,

1 Metinde “آمدی” şeklinde imlâ edilmiştir. Ceyhun nehri kenarında aynı adla anılan şehrin de bulunduğu yerdeki kale.

2 Metinde “مرد” şeklinde imlâ edilmiştir.

3 Merv'de bulunan bir çöl.

4 Rîg: Kum.

5 Tûde: Yığın.

bilürsin ve anun geregın hâsıl kılursın. Pes seni koyup kime gidem ve senden gayrı nesneyi niçün taleb edem?” Böyle diyüp Cenâb-ı Hakk’a incizâbım ziyâde oldu. “Bir dahi böyle itmeyem ve bu yola gitmeyem.” Bu muâhedeyi itdüm ve ol taâmı yimedüm. Yirinde koyup ol beyâbâna gıtdüm. Azm-i hân itdüm. Sanma ki yalana gıtdüm. [304b] Bir zamândan sonra bir bölük âhû önüme ugradı. Beni göricek dagıldılar. Hâtıruma bu hutûr itdi ki “Eger benüm talebüm Hak olsa ve Hazret-i Hâce’ye teveccühüm dürüst ve muhakkak olsa, gerek bu hayvânât benden kaçmayalardı ve nefret kapusın açmayalardı.” Derhâl bilâ-ihmâl benden yana geldiler. Gûyâ gönlümdekini bildiler. Bana sürünü mülâyemet kıldılar. Bu hâlden dahi ibret aldum. Girü giryân olup bahr-ı hayrete daldum ve istigrâk birle doldum. Bâb-ı Hâce-i cennet-cenâba cân ü cenândan revân ü devân oldum. Çün âhir-i Mâhân’a geldüm. Anda dahi Hâce’nün himmeti berekâtında aceb incizâblar ve ulu hâller zâhir oldu. Âhir ol mevzi’den dahi gıtdüm. Azm-i şehri Serahs itdüm. Çün yakın kaldum, hâtırırma bu geldi ki “Hergiz bir menzil ü diyâr ve hiç şehri kühsâr yokdur ki Hak dostlarından hâlî ola. Tâ bu mülkün sâhib-devleti [305a] kim ise ve bu vilâyete hâliyen kankı ehl-i sa’âdet hâkim ise tâ gönül andan icâzet bulmaya ve cânâ ol hândan işâret olmaya, bu şehre girmeyem ve bu murâda irmeyem.” Böyle diyüp Serahs’un serhaddine yitdüm ve bir lahza tevakkuf itdüm. İttifâk, iki dervîş Merv’den yana refik-i şefik olmuşlardı ve cân ü dil anlarınlâ üns ü inşirâh bulmuşlardı, bu cânibe nazar itdiler ve bu meczûbu görüp eyitdiler: “Budur dâdû-yı dîvâne ki bu diyârun merdânesidür ve bu rüzgârın mestânesidür.” Çün yakın geldi, ana ikbâl idüp durdum ve andan yana istikbâl idüp selâm virdüm. “Aleyke” aldı. Ba’dehû “hoş-âmedî” didi ve beni kenâra çeküp kuçdı. Bir gerde¹ çıkardı. Ortadan iki yardı. Yarisın bana virüp “Bu mülkün nısfın sana virdük. Gel girü murâda ir!” dedi. Çün Serahs’a girdim ve ser-i çâ[r]-sûya irdim, bir dîvâne dahi gördüm. [305b] Ol merd-i mübârek-i fânî[yi] etfâl taşâ tutmuşlar. “Bu kimdür?” didüm, sordum. Eyitdiler: “Buna çehâr-âvâz derler. Bu dahi bir dîvânedür.” Gönlüme geldi ki “Bunun nî’met-i himmetine dahi diş bileyeyin ve bundan dahi icâzet-i duhûl dileyeyin.” Ol zemistân-i mestâna destgân-ı kûdekân taşî dolu gibi yagdururken ve ol

1 Gerde: Bir çeşit ekmek.

dîvâne-i dîvânenün perisin başına agdururken fakîr-i hakîre hitâb itdi ve eyitdi: Tûrkistânî! Söz oldur ki dâdû-yı dîvâne sana söyledi.”

Nâkil-i âkil eydür: Andan çü şehre girdüm ve bâzâra irdüm, nefsüme iştihâ-i taâm ve iktizâ-i nân ü idâm¹ buldum. Kendü kendümle anı ahđ eyledüm [ki] zâhir budur: “Bu şehirde Hazret-i Hâce dervîşlerinden kimse vardır. Evvel lokmayı andan yimeyince ve ol elinden virüp “yi” dimeyince yimeyeyin ve cûum dahi kimseye dimeyeyin. Bu söz üzere biraz gıtdüm ve sûk-ı şehri seyr itdüm. Gördüm bir sakkâ [306a] çıkageldi. “Ben Hâce hizmetkârlarındanam” dedi. Elüm aldı, beni menziline da’vet kıldı. Envâ’-ı et’ime ihzâr itdi ve esnâf-ı lutufla şermsâr itdi ve eyitdi: “Hazret-i Hâce Herât’a gitmişdür. Tâ anlar avdet edince, dönüp girü mekân-ı ma’hûda ve makâm-ı mahmûda gidince senün menzilin budur ve ben sana hâdim olam. Sanma ki bu kâra nâdim olam.” Çün bir niçe gün anda durdum veistirâhat buldum, bir gün haber geldi ki Hazret-i Hâce şehri müşerref kıldı. Derhâl ol dervîş sakkâyı likâ-yı şerîfün müşâhede itmege taşra çıkduk. Hazret-i Hâce bir reh-vâr davara süvâr olmuş. Önlerince piyâde bî-şümâr olmuş. Halk-ı şehir istikbâl eylemiş. Hallâk-ı dehr ana izzile ikbâl eylemiş. Mezâr-ı Çihil-Duhterân tarafına gitdiler. Kesret-i merdümünden kâdir olımadum ki anlara mülâkât idem ve yer bulımadum ki rikâblarınca gidem. Hâtırumdan geçdi “Hâce Bahâüddîn [306b] halka meşğûl olmuş. Niçe müddetdür meşakkat çekdüm geldüm, bana hiç iltifât kılmadı ve beni bilmedi. Kendü tedbîrüm etmek geregin ve bir yere dahi gitmek geregin.” Hemîn ki bu sözi lisân-ı hâl ile söyledüm ve dehân-ı bâl ile beyân eyledüm, gördüm Hazret-i Hâce piyâde oldı ve bunca halkın içinden çıkup benden yana togrıldı. Yanuma geldi ve dedi ki: “Hoş mısın dervîş? Tâ bugün sen bunda geldüğün bize ma’lûm oldı ammâ diledük ki seni halvetde görevüz ve zamân-ı uzletde musâhabet idüp hâlün ve hâtırun soravuz. Ammâ yakîn oldı ki ve az kaldı ki bu hâtıra vâsıtasıyla şimdiye degin itdüğün a’mâl ve beşâreti ve ol sâhib-devletlerden olan işâreti zâyî’ eyleyesin. Bu halk içinde bu kadar sana meşğûl olmak zarûrî oldı ve lâzım geldi.”

Nâkil-i âkil eydür: Çün [307a] Hazret-i Hâce ziyâret-i mezârdan rücû’ itdiler ve menzil-i şerîflerine gitdiler, agyârın galebesi biraz sükûn buldı ve

1 İdâm: Katık.

menzil-i halkdan halvet oldu. Hakîri katına okudı. Dedi ki: “Ne iştesin? Sakın güm¹ kılma gönül ser-riştesin. Ol dervîşimüzün maslahatın görmege varaldan beri ki sana bir cezbe peydâ oldu ve başından her ne geçtiyse cümlesi bize teveccühünden idi ve bizüm idi. Ol gün ki sen Mevlânâ Celâ-lüddîn Hâlidî sohbetinde idün, anlar sana ol eltâf ü a’tâf ki kıldılar, ben ol meclisde hâzır idüm ve sizin musâhabetünüze nâzır idüm. Kamu itdükleri işârete vâkıfım. Ve ol zamân ki gemiden çıkup suya kademim kodun ve deryâ üzere yürüdün, mellâhun ben idüm ve kal’a-i Âmûda zuhûr eden ahvâl bizüm teveccühümüzden idi. [307b] Ve ol taâm-ı tamâm ki ribât-ı Şîr ü Şütür beyâbânında gördüğün biz ihzâr eyledük. Ve ol âhû alayı ki senün katına geldiler ve mülâyemet kıldılar, çobanı biz idük. Ve andan dâdû-yı dîvâne kazıyyesin dediler ve çehâr-âvâz dîvâne kıssasın beyân idüp sakkâyı yâd eylediler. Ba’dehû buyurdılar: “Bu hâl ki şimdi sende vardır ve sana bunca zamândan beri yârdur, bizüm teveccühümüz sebebindendir ve bizümdür. Dilersen aluruz ve dilersen sende sâbit kıluruz.” Andan eyitdiler: “Hâzır ol ki ol hâleti senden alsak gerek ve bizden idüğine seni vâkıf kılsak gerek.”

Nâkil-i âkil eydür: Bir lahzadan sonra gördüm ki ol hâlden hiç nesne kalmadı. Şöyle hâlî kaldum. Andan eyitdiler: “Diler misin ki ol hâli girü sana verevüz?” Belî dilerem, didüm. Bir lahzadan [sonra] gördüm ol hâlet yine beni buldı. Niçe kerre böyle vâkı‘ oldu. [308a] Bahr-i hayrete daldum ki bu hâli ne keyfiyyet ile alurlar ve beni böyle âlî iken bir lahzada şöyle hâlî kılurlar. Hâtırumdaki hâtıraya vâkıf olup buyurdılar ki: “Biz mutasarrıfuz. Dilersek virürüz ve dilersek alup hâlden hâlî kıluruz. Bu hâlet sana cezbe birle peydâ olmuşdur ve sende bizüm himmetümüzle hüveydâ olmuşdur. Ol sebebden mahall-i tasarruf olur ve tebeddül ve tagayyür bulur. Bir hâl ki mütâbaat ve sülûkle ola, sâhib-i tasarruf ana el uramaz ve alup viremez.” Nâkil-i âkil eydür: Hakikat-i hâli bildüm. Ol esnâda bir ulu hâlet müşâhede kıldum. Bana rikkat gâlib oldu ve derûnum şevkle toldı. Çok agladum. Buyurdılar: “Niçün aglarsın?” Ben eyitdüm: “Şimdiye [de]gin zulmetde imişin.” Eyitdiler: “Şöyle deme! Geçen hâllerine gam yeme! Anlar da hakdur. Ammâ şimdi gördüğün anlardan uluraktır. Anuçün anlar

1 Güm: Kayıp, zayı, yitik.

ednâ görünür ve sûret-i zulmet [308b] bürünür. Ba‘dehû eyitdiler: “Bunu mu dilersin? Ya güzeste hâlini mi taleb eylersin?” Fakîr eyitdüm: “Bunu dilerüm ve bu ulu ni‘mete dış bilerim.” Pes buyurdılar ki: “Bu himmet ve bu ni‘met, mütâbaatsiz olmaz ve sülûksüz vukû‘ bulmaz.” Ben eyitdüm: “Kabûl itdüm. Hazret-i Hâce ne yük urursa götüröyün ve her ne buyurursa yirine yetireyün.” Pes buyurdılar ki: “Sana bu yeni merg mübârek ola ve bu mâsivâyı terk müteberrik ola.

Nakl itdi yine ol dervîş ve hikâyet idüp eyitdi ki: “Çün Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* Serahs’dan Mâhân’a geldiler, sohbetinde olan dervîşlerin her birine bir hizmet buyurdılar ve her kâra kâdirine bir maslahat emr idüp hâllerin kayırdılar. Hâce’nün menzili civârında ve kurb-ı dârında bir fakkâî vardı. Ana eyitdi: “Hiç işün var mı? Sana kimse vireyün bî-müzd işlesin ve taâmsız hizmet eylesin.” Fakkâî duâ idüp [309a] dedi ki: Yahdânun hâk ve hâşâkın pâk eylemek isterin.” Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce, Dervîş İsmâîl Gadyûtî birle bana emr itdiler ki: “Siz ikinüz fakkâînün yahdânın pâk idün.” Ve fakkâî dâîye dediler ki: “Bunlara ahşama dek ve vakt-i şâma dek iş işlet. Ammâ şol şartla ki taâm vermeyesin. Bu husûsda bunlarla benüm mâbeynüme girmeyesin.” Hâce işâretiyle ikimüz dahi kâr-ı yahdâna meşgûl olduk. Çün meşakkat çekdük ve ol kadar hareket kılduk ki tâkatümüz tâk oldu ve güneş tâk-ı revâk-ı feleke urûc kıldı. Fakkâî, hâlümûze rahm eyledi ve aglayup dedi ki: “Bilürem siz açsınız. Ammâ Hazret-i Hâce emrine hilâf-dan korkaram.” Âhir eyitdi ki: “Hazret-i Hâce’nün kemâl-i keremlerinden ümîd var ki lutf işleye ve bu bî-edebliği bize bağışlaya.” Böyle diyüp beni bâzâra gönderdi. Çün taâm kânına ve etmekçi dükkânına irdüm [309b] ve Hâce’den hezâr havfla dükkân içine girdüm ve etmek alup çıkdum ki revân olam, girîbânımdan bir kimesne yapışdı. Gördüm ki Hazret-i Hâce nânı elümden aldı. Bana “Bu nakşî geçemezsin” diyüp enseme bir tabanca çaldı ve buyurdi ki: “Benden gayrı kimse size yemek viremez. İşî açken işlemek gerek ve dervîşlikde yemek gerekmez, emek gerek.”

Nâkil-i âkil eydür: Havf-ı tamâmla taraf-ı yahdâna geldüm ve yârâna kıssa-i nânı hikâyet eyledüm. Nevîdlik mertebesin bulduk. Gene işimize meşgûl olduk. İkinci namâzı vakti girince ve bî-tâkatlık irince girü fak-

kâî bizüm hakkumuzda şâî olup bana eyitdi ki: “Ey yâr! Gel bâzâra var. Ola ki bu kerre taâm getürebilesin ve sıklet-i cûu aradan götürebilesin.” Pes havf-ı tamâmla taraf-ı bâzâra gıtdüm. Kendüme eyitdüm ki: “Hazret-i Hâce ikindi namâzın kılmaga girdikde hemân nânı alayın ve revân olayın [310a] ve yahdândan yana devân olayın. Zîrâ mescidleri bâzâra mukâbil idi. Çün Hâce mescide irdi ve ikindi namâzın kılmaga girdi, etmekçiden nânı aldum, râh-ı çâr-sûdan taraf-ı yahdâna ta’cîl ile vardum. Çün çâr-sû-ya irdüm, gördüm Hazret-i Hâce yolum aldılar. Beni gene gam ü endûha ve gussa-i enbûha saldılar ve buyurdılar ki: “Bahâüddîn ile bu tedbîrlere giden ileri varmaz ve anunla böyle iden iyi varmaz.” Pes nân yemekden ye’s itdüm ve yahdândan yana gıtdüm. Dervîş İsmâîl ile çok türlü fikr itdük, çâre bulımaduk. Âhir kaçmak tarîkına gıtdük. Ne kadar ki çalışduk, ana dahi kâdir olımaduk. Bî-edeblik ucından ve ol sabırsızlık suçundan şerm-sâr olup ve inkisâr bulup bir niçe gün Hazret-i Hâce’den dûr düştük. Âhir-rûl-emr Hâce’nün pederlerin şefî’-i refî’ idindük. Andan sohbetine [310b] gelibildük ve hizmetine varmaga kâdir olıbildük.

Nakl itdi girü ol dervîş-i dil-rîş ve eyitdi: Bir gün Mâhân’da Hazret-i Hâce-i Hâcegân-ı Cihân bu hakîri Dervîş İsmâîl ile odun getürmeğe gönderdiler. İki merkeb virdiler. Biri Hâce’nün merkebiydi. Çün odunu merkeblere bâr itdük ve evden tarafa gıtdük, yolda Hâce merkebinün yükü düşdi ve Dervîş İsmâîl’ün başına zenbûr-ı teşvîş üşdi. Merkebe gazab eyledi. Nitekim avâmın âdet-i bî-sââdetidür, davar sâhibine sögmek; dilinden bu söz sâdır oldu. Ben ana tevbih itdüm ve eyitdüm: “Ey miskîn! Bu ne söz idi ki bu vakitte senden bâdir oldu. Derhâl dervîş mütenebbih olup suçın bildi. Başına ve yüzüne çok topraklar saçdı ve tabancalar urup girye ve zârî kıldı. Gâyet pür-gam oldu ve muhkem derhem oldu. Çün [311a] hâneye yakın irdük, gördük Hazret-i Hâce bir mesâfe yer bizden yana gelmiş ve heybet ü salâbet anları ihâta kılmış. Gazab-ı aceble hitâb itdiler ve hitâbı âlûde-i itâb itdiler ve eyitdiler: “Ol nâ-pâk odunu bizüm merkebümüzden bırak ki ol odun yanmaga yaramaz. Bir odunu ki kişi bizüm içün getüre ve ol heyzüm içün gönlünde gazab yükün götüre, merkebimize düşnâm eyleye ve ancılayın nâ-sezâ söyleye. **Li-mütercim:**

O heyzüm yakmaga lâıyk degüldür
Ne yakmak, bakmaga lâıyk degüldür

Nâkil-i âkil eydür: Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- bu münâsebetle buyurdılar ki: “Avân-ı talebde Buhârâda idüm ve şeyhim Hizmet-i Emîr Külâl -*aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Müte'âl*- Nesef'de olurlardı ve dervîş-i bî-e-sefler sohbetinde şeref bulurlardı. Bana andan yana varmak dâıyesi peydâ oldu. Ta'cıl ile revân oldum. Çün hizmet-i şerîfine irişdüm, buyurdılar ki: [311b] “Ogul Bahâüddîn, hoş geldin! Tamâm mahallinde irdün. Humdân¹ için odun hâcet oldu. Kimse yok ki getüre, bu maslahatı bitüre.” “Ale'r-re's” didüm ve arkamla hâcet mikdârı odunu humdâna getürdüm ve emrini yirine yitürdüm. Bunun birle ki bâr-ı girândı ve heyzüm, hâr-ı mugaylândı. Maa-hâzâ çıplak idüm ve arkamda libâs dahi yok idi. Yalınca idüm. Bunu ni'met fıkır iderdüm ve dâıym şükr iderdüm ve şükr degül şimdi gazab eylerler ve nâ-sezâ söylerler. Nâkil-i âkil eydür: Niçe günler ol dervîş inkıbâzda oldu. Gam u gussayla doldı. Tâ peder-i Hâce afvın iltimâs itmeyince ve Hâce'nün incinmesi gitmeyince evvelki hâlin bulmadı ve sohbe hâzır olmaga kâdir olmadı.

Nakl itdi Alâüddîn Attâr ve eyitdi ol Yâr-i Gâr -*attarallâhu türbetehû bi-envâi'l-envâr*-. Hazret-i Hâce'ye -*kuddise sirruhû*- evâyil-i irtibâtumda ve avân-ı [312a] ihtilâtumda ki sohbet-i şerîfleriyle şeref buldum ve mahabbet ve meveddetleriyle mugtenem oldum, bir taaşşuk peydâ oldu ve bir derecede teşevvuk hüveydâ oldu ki bir lahza sohbet-i şerîflerinsiz râhat olmazdum ve bir lemha hizmet-i münîflerinsiz istirâhat bulmazdım. Bir gün fakîre teveccüh itdiler ve eyitdiler: “Sen bize mi mahabbet idersin veya biz sana mı? Senün mi meylün bizden yanadur ve bizüm senden yana mı?” Nâkil-i âkil eydür: Ben eyitdüm: “Ey Mahdüm! Ben sana âşıkam. Yohsa senün bana iltifâtuna ne lâıyıkam.” Buyurdılar ki: “Bir sâat sakin ol, tâ hâl sana ma'lûm ola ve bir lahza mütemekkin ol, tâ ki meâl sana mefhûm ola.” Bir zamân geçdükdən sonra nazar kıldum; gördüm ki Hazret-i Hâce'nün mahabbetinden bende hiç eser bâkî kalmamış. Pes buyurdılar: “Şimdi sana ma'lûm oldu ki mahabbet neden imiş ve ne yüzden imiş.”

1 Humdân: Kireç ocağı.

Şî'r: [312b] اگر از جانب معشوق نباشد میل
طلب عاشق بی چاره بجایی نرسد

Terceme: Bil ki dâmen-i cânib-i ma'şûkdan olmazsa meyl
Ana dest-i taleb-i âşık-ı şeydâ iremez

Eger Cenâb-ı Mahbûb-ı Hakîkî, ¹ «يُحِبُّهُمْ» yüzünden nikâb-ı izzeti keşf etmeyeydi kimün zehresi vardı ki ² «يُحِبُّونَهُ» serâ-perdesine ayak basabileydi ve bâzâr-ı aşkda iş asabileydi.³

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir vakt-i bî-maktda Hazret-i Hâce -*kud-dise sirruhû*- bir dam üzerinde dervîşlerle sohbet iderlerdi ve bir bâm üzerinde ol bî-teşvîşlerle musâhabet iderlerdi.

Beyt: Meclis-i üns idi vü sohbet-i hâs
Zühre sâzende idi meh rakkâs
Âb ü gil sâzına anun dem-sâz
Cân ü dil râzına anun hem-râz
Dil surâhî vü dîde câm anda
Bâde-i Hoten eşk-i surh-fâm anda

Dervîşler bu zevkle⁴ hoş-hâl iken ve bu şevkle fârîgu'l-bâl iken [313a] Hazret-i Hâce ashâb u ahhâbına teveccüh itdi ve eyitdi: “Siz bizi mi buldunuz yohsa biz sizi mi? Biz sizi mi tahsîl eyledük yâhud siz bizi mi?” Dervîşler zâhiri görüp ve sûrete yüz urup el bir itdiler ve bir ağızdan ağız berkitüp eyitdiler: “Biz sizi sıdk-ı niyyetümüzle peydâ eyledük ve hulûs-ı taviyyetümüzle hüveydâ eyledük.” Çün anlar bu cevâbı virdiler, ya'nî sebebini kendülerden gördiler, Hazret-i Hâce dahi buyurdılar ki: “Çün hâl böyledür, imdi bulun! Hüner oldur ki şimdi bulun.” Böyle diyüp kendü-

1 “Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, **onlar da Allah'ı severler**. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu diledigine verir. Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.” Mâide 5/54.

2 “...Allah onları sever...” Mâide 5/54.

3 İş asmak: Üstün olmak, üstün görünmek; sergilemek

4 Metinde sehven “ذرقله” şeklinde imlâ edilmiştir.

leri[ni] nazardan gâyib kıldılar. Yârân her ne denlü ki taleb itdiler, bulımadılar. Hâl nidügin bilüp nice oldukların bilimediler. Ol sözden istigfâr eylediler ve Hazret-i Hâce'yi zemîn ü zamâna gâyibâne söylediler: “Hak bu ki siz bizi peydâ itdünüz. Eger sizin câzibe-i lutfunuz olmayaydı, kimse sizi cüst ü cûyla bulmayaydı. [313b] Çün bu vechile zemîn-i özre yüz urdılar, Hazret-i Hâce'yi evvelki yirinde gördiler, mütehayyir oldılar.

Nakl itdi yine ol dervîş ve eyitdi gene ol merd-i dil-rîş-i bî-teşvîş ki: Bu fakîr sıgar-ı sinde Sagāniyân'dan¹ Buhârâ'ya gıtdüm ve ulemâya ve fuzalâya mülâzemet ü müdâvemet itdüm. Ol esnâda dâiye-i tavâf-ı Beytullâh ve sâiye-i ziyâret-i türbe-i Resûlullâh -*sallallâhu aleyhi ve sellem ve âlihî ve men intemâ ileyhi fî hâlihî ve me'âlihî*- peydâ oldı ve cân ü cenânum ol şevkle toldı. Çün ol sa'âdetle müşerref oldum, girü gelüp sıhhatle Buhârâ'yı buldum. Hâlbuki nefsim tugyân oldı ve hodbînlik birle toldı, serhadd-i şekâvete karîb oldı. Bu hâlet-i dalâletde nazar-ı inâyet-i Hak irdi ve eser-i himâyet-i Vehhâb-ı Mutlak kalbüme girdi. Derûnumda bir câzibe-i âzibe belürdi, beni bî-ihtiyâr Hazret-i Hâce'nün sohbet-i şerîfine ırgürdi. Ol [314a] meclisde fakîri yanına da'vet idüp boynuma bir tabanca urdı. Hâlüm diger-gûn ve hâletüm efzûn olup neye ugradugum bilmişin ve nâle kılmışın. Hazret-i Hâce üzerüme haykırdı ki: Hâmûş ol, ne nâle yeridür! Eger haddün bileydün hayrete düşüp terk-i nâle kılaydun, bu sohbetde kârün tamâm olurdu ve cânın râhat bulurdu. Çün hâmûş olmadun, hâlünü râst söyle. Kendüni nice gördün? Keyfiyyet-i bâlini bî-kem ü kâst beyân eyle.” Nâkil-i âkil eydür: Ben eyitdüm: “Şimdi kendü vücûdumı mebrez² gibi necâsetle memlû gördüm; televvüsle tolup ve bahr-i necâset olup her tarafa mevc ururam.” Hazret-i Hâce sevgend itdi ki: “Gerçek söyler. Hâliyen hâli budur ki beyân eyler.” Andan ehl-i meclise teveccüh itdi ve eyitdi: “Eger bizüm sohbetümüze ermeyeydi, gül-i cânı ve sünbül-i cenânı bûy-i îmân virmeyeydi ve hayr-ı hâtıme ele girmeyeydi.

1 Sagāniyân: Çağāniyân; Mâverâünnehir'de bir bölge ve bugün mevcut olmayan tarihî bir şehir.

2 Membrez: Ayak yolu, hela.

Nakl itdi [314b] bir dervîş ve eyitdi: Bir gün Tâtken'de¹ sâkin idüm ve ol meskende mütemekkin idüm. Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-mülâkâtı dâiyesi peydâ* oldu. İştîyâkı şevkıyla gönlüm doldı. Buhârâ'ya girdüm ve ziyâret-i Hâce-i Mâverâ'ya niyyet idüp ol cây-ı dil-ârâya azm itdüm. Bu hâlde ehl-i beytüm "Hazret-i Hâce'ye irişdür" diyü birkaç akçe virdi. Her ne kadar sa'y itdüm ki "N'îçün virürsin ve ne murâd içün gönderürsin" sebebin söylemedi ve bana beyân eylemedi. Çün sa'âdet-i hizmetine vusûl buldum ve sohbet-i şerîfleriyle müşerref oldum, ol derâhimi ihzâr idüp izhâr itdüm. Gül gibi tebessüm itdiler. Bülbül gibi tekellüm itdiler ve eyitdiler: "Bu dirhemlerden bûy-i ferzend gelür. Ümîddür ki Hak Sübhânehû ve Te'âlâ sana kemâl-i kereminden bir püser kerâmet eyleye."

Muharrir-i kitâb ve mukarrir-i hitâb-ı müstetâb Salâh bin Mübârek *-rahimehu'llâhu teâlâ ve tebârek-* eydür: Nâkil-i âkil [315a] bu kıssa-i pür-hisseyi bu zaîf-i nahîfe takrîr iderken ol ferzend-i ercümend ol meclisde hâzır idi ve aynım ana ibretle nâzır idi.

Nakl itdiler dervîşler ve eyitdiler Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhul-azîz-* meclis-i şerîflerinde ve sohbet-i münîflerinde her zamân buyururlardı ki: "Sohbet-i evliyâullâh *-radiye anhumu'l-İlâh-* gâyet ulu ni'metdür."

Mısra': انكس كه بيافت دولتي يافت عظيم

Terceme: Her kim anı buldı devlete irdi azîm

Bu ni'met-i bî-nihâyetden dûr olmagın sebebi budur ki: Revende-i râh-ı İlâh'dan kusûr sâdır olur ve tarîk-ı müstakîm-i sünnet-i Resûlul-lâh'dan *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* usûr bâdir olur, bu anun cezâsıdır ve ol bunun sezâsıdır. Ol vakt ki bu zaîf-i nahîf-i bende-i Bârî Salâh bin Mübârek el-Buhârî Semerkand'dan Hazret-i Hâce ziyâretine girdüm, sohbet-i şerîfleri sa'âdetine niyyet itdüm. Ashâb ü ahhâbın vazîfe-i nazîfeleri buyidi ki, [315b] mümkün oldukca ve imkân buldukca namâzı cemâ'atle Hazret-i Hâce'nün mescidinde kılurlardı. Husûsan salât-ı subhu anda kıl-

1 Metinde "تاتکن" şeklinde imlâ edilmiştir.

magı vücûb mertebesinde bilürlerdi. Bir gün bu zaîfden ol vazîfe fevt oldu. Ol sa'âdetle müşerref olamadım ve salât-ı bâmdâdı ol cemâ'at-i pür-be-reket birle kılamadım. Bî-ihitiyâr şol kadar mahzûn ve bî-karâr oldum ki bana mesâbe-i mevt oldu. Ol hâlde Hâce Hazreti'ne teveccüh kıldum ve ol namâz-ı bâmdâd-ı nâ-imdâdı diledüm ki anların yolları üzerindeki mes-cidde kılam. Hâtır-ı fâtirime şol kadar bâr-ı¹ idbâr ve gam-ı inkisâr tolmış-
dı ki evvel rek'atı cemâ'atle kılamadum ve bir rüknine istitâat bulımadum. Perîşânlugum tezâyüd buldı. "Bârî mescidlerine ireyin. Namâzdan çıkduk-ları [zamân] selâm vireyin" diyü ta'cîl-i tâmla gitdüm ve bu ma'nâya tevak-kuf itdüm. Çün selâm virdüm, "aleyke" aldılar ve âheste kulaguma bu pür-sûz sözi saldılar [316a] ve buyurdılar ki: "Her gâh ki bir kimseden kusûr ve usûr sâdır ve bâdır olsa ol kişi Hak Te'âlâ dostları sohbetinden dûr olur ve amel-i hayrdan mehcûr olur. Bu sözden, sûzum dahi ziyâde oldu ve meyli demâdem izdiyâde oldu, ögle namâzına degin gitdi. Hazret-i Hâce salât-ı zuhru cemâ'atle edâ itdi. Bir dostun menziline vardı. Bu fakîr-i pür-tak-sîri yanlarına da'vet idüp buyurdılar ve nasîhat idüp hâlüm kayurdılar ve eyitdiler ki: "Hazret-i Azîzân ve mazhar-ı himmet-i azîzân *aleyhi'r-rahme ve'r-rıdvândan* sormışlar ki: "Kazâyıla kişinün ba'zı evrâdı kazâya kalsa gi-cenün ne vaktinde kazâ eylesin ve bu hâl içün ne hinde takâzâ eylesin." Anlar buyurmuşlar ki: Vakt-i subhdan mukaddem ol mâ-fâtı edâ eylesin. Rabbisin irzâ içün ol vakti irtizâ eylesin; tâ namâz-ı cemâ'at fevt olmaya ve ana mevt ale'l-mevt olmaya."

[316b] **Nakl itdiler** ba'zı dervîşler ve eyitdiler: Her gâh ki bir dervîş-i âgâh ve bir azîz-i pür-temyîz fevt olsa ve mazhar-ı melek-i mevt olsa Haz-ret-i Hâce *-kuddise sirruhû-* bu hadîs-i şerîfi buyururlardı: (الموت راحة) (Ya'nî mevt, vesîle-i râhat-i likâ-i Hak'dur *-celle likâuhû-*. Nitekim hadîs-i sahîhde gelmişdür ki: (لا راحة للمؤمن دون لقاء الله تعالى) Ya'nî mü'mine dünyâ-yı denî ve âlem-i imkân, dükkân-ı haccâm-ı pür-neşter-i hûn-âşâmdur. Cerâhati çokdur. Vusûl-i likâ-yı Hak olmayınca ve usûl-i bekâya mülhak olmayınca zindân-ı ebdân içre selâsil-i avâyık ve aglâl-i alâ-yıklaistirâhati yokdur.

1 Metinde sehven "يار" şeklinde imlâ edilmiştir.

Şî'r: Olupdur bu cihân rindâna zindân
Anun-çün didiler zindân-ı rindân

Pes likâ-yı Hudâ *azze ve alâdan* gayrı râhatı yokdur. **Li-mütercim:**

Mü'minün gerçi türlü ni'meti çok
Hak likâsından özge râhatı yok
Gerçi çok gam çeker n'ola tutsun
Sonı râhat olanın cerâhati yok

[317a] Velehû eyzan:

Belâsı baldur bu cihân-ı mahlûbun
Letâfetine nazar kılma sonu âfetdür
Egerçi merhem ü emsemden¹ oldu cüz hem sem
Cerâhatine nazar kıl ki sonu râhatdur

Velehû eyzan:

Cihânda var mı letâfet ki anun âfeti yok
Sonunda âfet olan nesnenün letâfeti yok
Ne cem'-i hâtır umarsın o câmi'-i dilde
K'anda ey gönül ol kâmetin ikâmeti yok
Bu derde derd bulan n'eyleyem n'idem dimesin
Nedîm-i meclis-i aşk olanın nedâmeti yok

Hazret-i Âişe-i Sıddıka'dan *-radıyallâhu anhâ-* menkûldür: Hazret-i Resûl *-aleyhi's-selâm ve âlihi'l-kirâm-* hergiz taâmı belki bile idâmı² doyunca yimezlerdi ve bu hâli kimseye dahi dimezlerdi. Ben “yiyün” dirdüm ve ibrâm iderdüm. Buyurdılar: *يا عائشة اخواني من اولوالعزم والرسول قد صبروا ما هو اشد من هذا فمضوا على حالهم فقدموا على ربهم فأكرم مأبهم وأجزل ثوابهم الى قوله وما من شيء أحب إلى من اللحوق بإخلائي وإخواني قالت عائشة رضى الله عنها والله ما استكمل بعد ذلك جمعة حتى قبضه الله*³ **[317b]** Ya'nî Yâ Âişe! Ülü'l-azmden ve rusûlden dostlarım ve karındaşlarım ve dîn yolında yârânım ve yoldaşlarım bundan ziyâdere sa-bırlar itdiler ve ol hâl-i pür-meâl üzre dâr-ı dünyâdan gitdiler ve Hazret-i

¹ Emsem: İlaç, merhem.

² İdâm: Katık.

³ Gazzâlî, *İhyâ*, 3/357.

Perverdigâr'un ni'met-i bî-minnetine yitdiler. Pes anlara sevâb-ı cezîl inâyet eyledi ve meâb-ı celîl kerâmet eyledi ve hiçbir nesne bana ol dostlaruma ve birâderlerüme ulaşmakdan sevgili yoktur. Âişe *-radiyallâhu anhâ-* buyurdu ki: Vallâhi bu sözden sonra Resûl *-aleyhi's-selâm-* bir hafta tamâm dünyâda olmadılar. Civâr-ı lutf-ı Hakk'a gittiler ve ihvân ü hullânlarına yitdiler *-salâvâtü'llâhi [318a] aleyhim ve selâmu'hû-*. Vusûl-i devlet-i likâ-i İlâhî ve husûl-i izzet-i bekâ-i nâ-mütenâhî yüzinden dünyâda hicâb-ı beden mevcûd iken mümkün degüldür. ¹ (الدنيا سجن المؤمن) delîli ile lâ-cerem bu râhat birle şeref bulmak ve bu istirahat birle müşerref olmak çâşnî-i mevte tatmakdan sonra olur ve makâm-ı âliye ermek ve bu hammâm-ı pür-in'âm-ı mütevâlîye girmek libâs-ı vücûdî atmakdan ve dünyâyı uh-râya satmakdan sonra vukû' bulur. Nitekim hadîs-i şerîfde gelmişdür ki: ² (الموت دون اللقاء) lafzı dûn tarafına itlâk olunur. Ya'nî kable'l-likâ.

Menküldür ki: Hazret-i Hâce *-kuddise sirruhû-*, mü'mine sebeb-i vusûl-i Hak ve bâis-i aceb-i husûl-i Cemâl-i Mutlak olduğu-çün ve mü'minler Hazret-i Hakk'ı anunla bulduğu-çün mevte çok yâd iderlerdi ve anunla kulûb-i ibâdî ve ervâh-ı ubbâdî şâd ve sicn-i gamdan âzâd iderlerdi. Husûsan âhir-i hayâtlarında **[318b]** ve karîb-i memâtlarında eydürlerdi: "Dostlar gittiler. Ol hoş âlemde huzûr itdiler." Ve ba'dehû tabakât-ı Hâcegân[1] *-aleyhimü'r-rahme ve'r-ridvân-* zikir iderlerdi. Çok zamân geçmedi, rihlet itdiler ve âlem-i belâdan, âlem-i bâlâya gittiler. Nitekim ol hadîs-i sahîh ve haber-i sarîhde vâki' olmuştur ki: Hazret-i Âişe-i Sıddîka *-radiyallâhu anhâ ve an-ihvânihâ-* Resûlullâh'un *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tarîk-i zindegânîsin³ ve ahvâl ü akvâl-i ân-ı cihânîsin rivâyet itdüğü yirde buyurdu ki: ⁴ (يا عائشة اخواني من اولوالعزم والرسول قد صبروا الى اخر الحديث)

Nakl itdi bir dervîş ve eyitdi: Bir kerre Nesef-i bî-esefden Hazret-i Hâce'nün *-kuddise sirruhû-* ziyâret-i pür-istinâdetine kasd itdüm ve Kasr-ı Ârifân'a gittüm. Şimdi merkad-ı münevverleri olduğu bâgda idiler

1 "Dünya müminin zindanıdır." Müslim, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 3.

2 "Vuslat olmaksızın ölüm..."

3 Metinde "zindegânesin" şeklinde imla edilmiştir.

4 Gazzâlî, *İhyâ*, 3/357.

ve meşhed-i mutahharlarına mazhar olan râg-ı pür-ferâgda idiler. Fezâyil-i evliyâu'llâhdan [319a] çok söz söylediler. Âhir bir münâsebetle bu hakîre dediler ki: “Bizüm hâbgâhumuz bu arzda olsa gerek ve bu yerde vukû‘ bulsa gerek” diyü cism-i latîfleri olacak ve resm-i nazîfleri konulacak mevzia işâret eylediler. Bu hâl, işbu kâl-i irtihâllerinden niçe müddet mukaddem idi.

Nakl itdiler kutb-i uzletiyân ve bereketü’z-zamân Şeyh Abdulkud-dûs’dan¹ -*kuddise sirruhû*- ki mükâşif idi ve cemâl-i İzzet’den hicâb-ı kür-beti kâşif idi ve eyitdiler ki anlar eyitdiler: Çün Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû ve üssise birruhû*- gûr-ı pür-nûrına kondı ve ol hâle münâsib neyse ed‘iyye-i me’sûre okundı, kabrin kıblesinden mübârek yüzleri mukâbelesinden be-hükm-i² (القبر روضة من رياض الجنان او حفرة من حفر النيران) hadîs-i şerîfi hükmince anlara cennetden derîce açıldı ve envâr-ı rahmet ve envâ‘-ı re’fet ü râhat saçıldı ve iki hûr-ı [319b] bî-kusûr geldiler ve Hazret-i Hâce’ye selâm kıldılar. Andan iltimâs itdiler ve eyitdiler: “Biz senünüz, sana intizârdayuz; ol demden ki Hazret-i Kerîm-i Hallâk-ı Âlem ü Âdem -*hallet eltâfuhû ve allet evsâfuhû*- bizi senün-çün yaratmıştır, bu kârdayız.” Hazret-i Hâce böyle buyurdılar ki: “Benüm bu tarîk-ı tarîkatde cidd ü cehdüm ve Hazret-i Hak -*azze ve alâ*-yıla ahdım budur ki, tâ dîdâr-ı bî-çün u çi-gûnesiyle -*teâlâ ve tekaddes*- müşerref olmayınca ve anlar ki bana irtibât ü inbisât itmişlerdür ve benden işittikleri kelime-i hak birle amel tarîkına gitmişlerdür, cümlesine şefâat kılmayınca hiç nesneye ve hiç kimseye mukayyed ve meşgûl olmayam ve metâ‘-ı cinândan temettu‘ bulmayam.

Nakl itdi bir dâniş-mend-i hûş-mend ve eyitdi: Ol vakt-i pür-makt ki Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- dâr-ı fenâdan gitdiler ve dâr-ı bekâya ve Cenâb-ı Likâ’ya rihlet itdiler, bu serkeş, vilâyet-i [320a] Keş’de idüm. Çün ol haber-i sefer-eser bana irişdi, anda gâyet-i inkişâr buldum ve şikes-te-hâtır oldum ve kendüme didüm ki: “Bu zamânda anun gibi kişi bulunmaz. Bulunsa dahi anun eşi bulunmaz.” Diledüm ki, girü ferîk-ı medreseye

¹ Eserin Farsça aslında “Abdulvehhâb” şeklinde imla edilmiştir.

² “Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur.” Benzer lafızlarla; Tirmizî, Kıyamet, 26.

varam ve âlim-i zâlim zümresinden olmayup ilm-i bî-amel ile tolup tarîk-ı vesveseye varam. Ol gice murâd-ı hakikî el virdi, Hazret-i Hâce -*kuddise sirruhû*- düşüme girdi. Bu âyet-i kerîmeyi okudı ki: ﴿أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ﴾¹ *أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ* el-âye. Ve dedi ki: “Zeyd bin Hârise eyitdi ki: “Çün ol hâbdan bîdâr oldum, fikr-i medreseden bîzâr oldum. Hazret-i Hâce’nün işâret-i pür-beşâretin fehm kıldum ki be-haseb-i rûhâniyye cümle kendüye müteveccih olan fukarâsıyla ba’d-e’l-mevt dahi bileymiş. Zîrâ mü’minler ölmezler, bekâya giderler. Kanı ölmezler; evliyâdan himmet gerekmiş ki kişi bu hâli bile imiş. [320b] Ammâ ol ki buyurdılar, “Zeyd bin Hârise eyitdi -*radıyallâhu anh*,-” anı fehm idemedüm ve dâyim ol işâret hâtırumda idi. Az müddetden sonra bir gice gene Hazret-i Hâce vâkıama girdi. Çün müteberrik cemâlin gördüm, mübârek pâyına yüzüm sürdüm, buyurdılar ve ol hâtıramı def idüp kayurdılar ve ni’met-i rûhâniyyet birle doyurdılar ve bu ma’nâyı duyurdılar ki: (قال زيد بن حارثة رضي الله عنه: الدين واحد) Ya’nî dîn birdür. Hayâtumuz ve memâtumuzla sanma ki mugâyirdür. Bu hâb-ı savâb, Hazret-i Hâce’nün hakkâniyyetine delîl-i celîldür ki hayâtda ve memâtta Hak Te’âlâ’nun kulların togrı yola bî-kem ü kâst ve ol râh-ı râsta bile alup giderler; yola delâlet iderler. Lâkin vâkıa ba’zı azîzlerün işâretiyle ve vâkıada niçe ehl-i temy[î]zlerin beşâretiyle bu tercüme-i kitâba feth-i bâb [321a] itdi ve işbu cerîmeye cür’et ü irtikâb itdi. Ve gösterdikleri kitâb ü sünnet ve âsâr-ı sahâbe ve siyer-i sulehâ-i ümmet-i âlî-himmetdür. -*Kaddesallâhu rûhahû ve üssise fütûhahû ve efâza aleynâ min berekâtihî ve sekenâtihî ve harekâtihî, âmîn. Bi-hürmeti Muhammedi’l-Emîn. Sallallâhu aleyhi el-Muîn. Ve âlihî ve sahbihî ecma’in. Ve’l-hamdu lillâhi Rabbi’l-Âlemîn*-.²

Şî’r: Tamâm oldı kitâb elhamdu lillâh
Be-kâm oldı kitâb elhamdu lillâh
Hakk’un ismi, Resûl’ün na’tiyle
Be-nâm oldı kitâb elhamdu lillâh

1 “Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. **Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz?** Kim gerisin geriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.” Âli İmrân 3/144.

2 Eserin Farsça metni burada nihayetlenmiştir.

Bu abd-i zaîf ve bende-i nahîf, mütercim-i fakîr ve müteaccim-i hakîr;

Çün oldu hayrdan nefsinî âyık
Degül adın dile almaga lâyık

Vâkıada Mevlâ-yı Evlâ'sınun ve muktedâ-yı mühtedâsının işâretiyle

Çü kıldı kendü ihfâsını tercîh
Gerek olunmaya nâmında tasrîh

Enâniyyetün Hakîm Tirmizî'si
Sevî¹ seyr oldu sırr-ı sermedîsi

[321b] ve vâkıada ba'zı azîz-i ehl-i temy[î]zün beşâretiyle bu tercümeye feth-i bâb itdi. Fi'l-hakîka haddi degülken afv-ı afüvv-i Gafûr'a i'timâd idüp bu emre cür'et ü irtikâb itdi. Bu makûle kemâle kemâl-i iştigâl, nîrân-ı hevâyı iştîâl ecl-içün olup-durur idi ve nefis-i nâ-nefise bunun gibi kim âl-i mansab, mâl-i bî-meâl ve câh ü celâl ve ehl-i hevâ-yı pür-ehvâl ecl-içün müsellemler gayr-ı müsellemler kılup-tururdu. Çün inâyet-i İlâhî ve hidâyet-i nâ-mütenâhî bu esîr-i zincîr-i dalâl ü idlâl ve emîr-i nefîr-i selâsil ü aglâl destgîr olup bu sebeble çâh-ı câhdan zıkr-i Zülcelâl'e ve bir vesile-i aceble dimâr-ı mâldan fikr-i Zülcemâl-i ve'l-Kemâl'e tebdîl ü tahvîl kılup hâkimi zer ve serimi semâya esmer eyledi. Diledüm ki ol şükrâneye bu şi'r ü inşâyı şol mâsivâyı terk edenler ve heves ve hevâyı koyup rûha [322a] uyup ol devlet âsîtanına ve hümâ-yı sa'âdet âşiyânına kimi yürüyü kimi yüz sürüyü gidenler yolına îsâr eyleyem ve diğ biledüm ki bu cevâhir-i zevâhir-i pür-temâşâyı ol meclis ü mahfil-i kuds ehline nisâr eyleyem. Umarım mükâfât-ı mâ-fât ola ve ümîd-vârım muâfât-ı evkât-ı âfât ola. Şâyed bu derd-mendün âhına sebep ola ve bâyed ki bir müstemendin âleme ayn-ı ibretle nigâhına sebep ola, dem gele ki bu gözü yaşlı girye ve nâle kıla, sakar-ı küfrânımı söyündüre ve gâh ola bu bagrı başlı² bu sözlerün sûzuyla derd-i derûndan biryâna yakıla, bu kara yüzlü defter-i a'mâlimi göyündüre. Çün fukarâdan olımaduk, bârî anlara hizmet idelüm ve çün ashâb-ı gazâdan olmaga kendümüzde liyâkât ve cür'et bulımaduk, bârî olanları ve liyâkât bulanları kandurmaga [322b] ve kıvandurmaga ve teşnelerin kandurma-

1 Sevi: Daima, her zaman.

2 Baş: yara.

ga himmet tarîkına gidelüm. Zîrâ ki her tâyifenün hâdimi kendülerden addolınur. Husûsan ve nusûsan bu zümre-i hâyifenün nâdimi sanma ki reddolınur.

Ve dahi bu zaîf ü zelil ü nahîf ü alîl işbu tercümenün her yerde asl-ı kitâba ve ol fasl-ı hitâba mütâbakatın kasd eyledüm, anun üzerine yazup düzdüm. Ammâ ba'zı mevâzı'da bu yüzden i'lâm asîr ve bu sözden ifhâm lisân-ı Türkîde gayr-ı yesîr olduğu ecilden mâ-hasalın alup zübdesin süzdüm ve her beytin tercümesinde ol bahre muvâfakat kasd eyledüm. Meger ma'nâ el vermeye ve selâset-i fehvâya el ermeye, anun gibileri bozdum. Gayr-ı bahre ve ayrık kâfiyeye getürüp veyâhud adedin arturup yazdım. Eger taşdan [323a] katı dillere te'sîr iderse sikkeyi mermerde kazdum ve münâsebetin ba'zı ebyâta ve hikâyât getürmege râgıb oldum. Kulûbı derd ü sûz cânibine tahrîk itmege tâlib oldum ve Hazret-i Hâce-i Ülü'l-Elbâb *-kuddise sirruhû-* rûhâniyyetinden ve kıdvetü'l-ashâb ve kuvvetü'l-ahbâb, sâhib-i kitâbun nûrâniyyetinden mutazarrı' ve mütevakkıfdur ki bu hakîr-i kemterîne ve bu kitâba nâzırîne ve meclisde hâzırîne rahmet-i Rahmân'dan revhh u reyhân ere ve itmi'nân-ı cenân el vire. Ve dahi Sâhibü'l-Makâmât'un ve Vâhibü'l-Kerâmât'un *-kuddise sirruhû ve üssise birruhû-* nâm-ı ihtirâmı zikr olındukca Sahib-i Kitâb *-radiye anhu'l-Vehhâb-* "Hâce-i Mâ" diyü ta'bîr etmek münâsebetiyle târih-i ihtitâm "Menâkıb-ı Hâce-i Bahâüddîn"¹ vâkı' oldu. Ve târih-i ibtidâ "Makâmât-ı Hâce-i Bahâüddîn"² olup ve iştibâhı [323b] dâfi' ve râfi' oldu. Mercûdur, âlemin nesîr-i tamâmı gibi ser-i felekde tâc-ı behhâc ola ve nâm-ı makbûl-i enâmı gibi meclis-i mülke *Sirâc-ı Vehhâc* ola.

1 "Menâkıb-ı Hâce-i Bahâüddîn": 912/1506.

2 "Makâmât-ı Hâce-i Bahâüddîn": 1301/1883-84. Burada müstensih tarafından eserin telif tarihiyle ilgili ya kelime atlanmış veya yanlış yazılmıştır.

Bir önceki dipnotta bitiş tarihi olarak 912/1506 verilmesi ve mütercimini; "Bi-hamdî'llâh ki bu dürc-i cevâhir / Rebi'ü'l-âhir içre oldu âhir / Hem ol ay olmuşdu iftitâhı / Girü ol ayda buldı felâhı" demesi dikkate alınır 912 Rebiülâhîr/1506 Ağustos/Eylül'de biten esere, 911 Rebiülâhîr/1505 Eylül'de başlamıştır denilebilirse de eserin dili göz önünde bulundurulduğunda eserin başlangıç ve bitiş içine belirtilen bu tarihler şüpheli görünmektedir.

Şî'r: Gün gibi çün oldu nûr-ı behhâc
 Nâm olsa n'ola *Sirâc-ı Vehhâc*
 İrgürdi günü çü Hak o nâma
 Lâyık bu güneş ol ihtirâma
 Bi-hamdi'llâh ki bu dürc-i cevâhir
 Rebîu'l-âhir içre oldu âhir
 Hem ol ay olmuşdu iftitâhı
 Girü ol ayda buldı felâhı
 N'ola mihr-i münîre olsa hem-nâm
 Çü seyrin eyledi bir yılda tamâm

Beyt: Bu hân üzre cem' olan ihvân
 Umarız ayn-ı afvı feth ideler

Halel ü habtın ideler ıslâh
[324a] Lutf u ihsân sebîline gideler

Temme bi'l-imdâdi min Rabb-i Samed
 Fî ezâni'l-asri min yevmi'l-ahad

Temmet hâzihi'n-nüşatü'l-memlûvve bi'l-izzî ve't-tevkîr, alâ yedi'l-ab-di'l-hakîr ve'l-mütercimi'l-fakîr, re'si men esâ ve re'îsi'l-müşteğîline bi-lealle ve asâ, el-müsemmâ bi-Îsâ. Gaferallâhu lehû ve li-vâlideyhi ve li'l-Müslimîne yevme lâ-tesme'u illâ hemsâ. Bi-hürmeti men haleka li-izzetihi's-subha ve'l-mesâ.

KAYNAKÇA

- Abbas Kerrâre, *Mekke-Medine Tarihi*, Çev. Abdullah Öz, İstanbul 1982, s. 247-253.
- Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, C. 1, C. 2, Beyrut, Dâru İhyâi't- Turâsî'l-'Arabî, ty.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, tahk. Ahmed Muhammed Şakir, C. 2, Kahire, Dârü'l-Hadîs, 1995.
- Alî el-Kâri, *Mirkâtü'l-Mefâtih Şerhi Mişkâtî'l-Mesâbih*, C. 2, Beyrut, Dârü'l-Fikr, 2002.
- Ali Nihat Tarlan, *Necati Bey Divanı*, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992.
- Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, tahk. Dr. Abdu'l-Alî Abdulhamid Hâmid, C. 17, Bombay, Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîhi'l-Muhtasar*, tahk. Mustafa Dib el-Buga, C. 1, C. 3 ve C. 5, 3. bs., el-Yemâme-Beyrut, Daru İbni Kesir, 1407-1987.
- Ebü Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-Gayb*, C. 2, Beyrut, 1411/1990.
- Ebü Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*, tahk. Mustafa Abdulkadir Atâ, C. 3, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- Ebü Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-Usûl fî Ma'rifeti Ahbâri'r-Resûl*, tahk. Abdurrahman Umeyre, C. 2, Beyrut, Dâru'l-Cîl, ty.
- Ebü Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca'fer el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, tahk. Hamdî bin Abdulmecîd es-Selefi, C. 1, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, 1407.
- Ebü Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, tahk. Dr. Muhammed bin Abdulmuhsin et-Türkî, C. 4, Mısır, Dâru Hicr, 1999.
- Ebü Dâvûd, *es-Sünen*, tahk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, C. 1, Beyrut, Mektebetü'l-Asriyye, ty.
- Ebü İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâîl es-San'ânî, *et-Tenvîr Şerhu Câmiî's-Sagîr*, tahk. Muhammed İshak-Muhammed İsmail, C. 3, Beyrut, 2011.

- Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, C. 4, C. 7, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1409.
- Ebü'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân el-İrâkî, *Tahrîcü'l-İhyâ*, nşr. Ali Rızâ b. Abdullah, C. 4, Demenhûr [Mısır] 1414.
- Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, C. 3, C. 4, Beyrut, Dâru'l- Ma'rife, t.y.
- Heysemî, *Mecma'ûz-Zevâ'id ve Menba'û'l-Fevâ'id*, C. 1, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1412.
- İbn Abdilber, *Câmiu Beyânî'l-İlm ve Fadlihi*, C. 2, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l- İlmiyye, 1398.
- İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Nşr. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz, C. 4, C. 11, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 1379.
- İbn Mâce, *es-Sünen*, tahk. Muhammed Fuad Abdalbaki, C. 2, Beyrut, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l- Arabiyye, ty.
- İbn Sa'd, *et-Tabâkatü'l-Kübrâ*, nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ, C. 4, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, C. 6, Beyrut, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ty.
- Kuşeyrî, *er-Risâle*, tahk. Mahmûd b. Şerif, Abdülhalim Mahmud, C. 1, Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire 1972.
- Mustafa Demirel, *İbn-i Kemâl Dîvân - Tenkidli Metin*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1996.
- Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi's-Sagîr*, C. 1, C. 2, C. 5, Mısır, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1356.
- Müslim, *Sahîhu Müslim*, tahk. Muhammed Fuad Abdalbaki, C. 1, Beyrut, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ty.
- Nesâî, *el-Müctebâ mine's-Sünen*, tahk. Abdulfettah Ebû Gudde, C. 1, Halep, Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Salahuddin ibn Mübârek el-Buhârî, *Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn*, terc. Süleyman İzzi Terîfâtî, İstanbul 1328.
- Salahuddin ibn Mübârek el-Buhârî, *Şâh-ı Naksibend: Gönüller Nakkaşı: Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn*, terc. Süleyman İzzi Terîfâtî, Sadeleş-tiren: Mustafa Özсарay, İz Yayıncılık, İstanbul 2003.

- Salahuddin ibn Mübârek el-Buhârî, *Enisü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn: Makâmât-ı Muhammed Bahâüddin Nakşibend*, terc. Süleyman İzzî Terîfâtî, Buhara Yayınevi, İstanbul 1982.
- Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv-Mahmûd M. et-Tanâhî, C. 6, Kahire 1383-96/1964-76, 1413/1992.
- Süyûtî, *Dürri'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, C. 5, Beyrut, Dâru'l-Fikr, t.y.
- Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, nşr. Târik ibni İvezullah ibni Muhammed Abdülmuhsin ibni İbrâhim el-Hüseynî, Kahire 1415/1995.
- Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, tahk. Hamdî bin Abdülmecîd es-Selefi, C. 4, C. 13, Kahire, Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.
- Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh Sünenü't-Tirmizî*, tahk. Muhammed Şâkir v.d., C. 4, C. 5, Beyrut, Dâru İhyâ'it-Turâsi'l-Arabî, ty.

DİZİN

A

Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşa 126
Ahmed Gazzâlî 211
Alâüddîn Attâr 16, 19, 20, 21, 29, 31, 34,
35, 39, 40, 49, 50, 59, 60, 61, 65, 73,
74, 76, 81, 82, 85, 86, 88, 92, 99, 100,
112, 117, 136, 138, 162, 165, 173,
186, 194, 195, 196, 199, 232, 238,
240, 241, 242, 243, 246, 263, 265,
277, 287, 294, 321
Ali b. Ebî Tâlib 20, 21
Ali Rıza 20
Âmû 315, 318
Âşık Muhammed b. Ömer el-Hanefî 3

B

Baba Sâhib Semerkandî 170
Baba-yı Semmâsî 19, 20, 59, 60, 61, 66,
67, 132, 153
Bagdâd 153, 171, 191, 197, 198, 199,
207, 231, 238, 298, 303
Bâg-ı Arslan 260, 273, 280, 284, 297
Bâg-ı Hânkâh 294
Bâg-ı Mezâr 174, 177, 207, 261, 267, 279
Bâg-ı Zâgân 172
Bâyezid-i Bistâmî 19, 20, 23, 57, 87, 89
Belh 208, 209
Belkıs 18
Beytullâh 299, 303, 323
Buhara 5, 9, 13, 29, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 174, 192, 197, 209, 241, 260, 285,
302, 305, 335

C-Ç

Ca'fer-i Sâdık 20, 21, 89, 90
Celâlüddîn Hâlidî 314, 318
Cugrâtî 83
Cüneyd 20, 87, 89, 109, 154, 160
Çerâmkâm 34, 38, 232, 254

D

Dâvûd-ı Tâî 20
Derâhenîn 34, 185, 238, 311, 313
Dervîş Ahi Muhammed Derâhenîn 34
Dervîş Arâ 241, 242
Dervîş Halîl 62

Dervîş İsmâîl Gadyûtî 319
Dervîş Mahmûd Mücâhid 175
Dervîş Muhammed Zâhid 70, 175, 182,
190, 199, 236, 238
Dervîş Nîkrûz 285
Dervîş Nîkşâh 260
Deşt-i Kıpçak 29, 76, 167, 184, 185, 216
Deşt Küleg 209

E

Ebû Ali-i Farmedî 20
Ebû Bekr Sıddîk 91
Ebû Cühayfe 47
Ebû Kubeys 265
Ebu'l-Hasan Harakânî 20, 89, 149
Ebu'l-Hüseyn Mansûr 90
Ebu'l-Kâsım Gürgânî-i Tûsî 20, 89
Ebû Saîd Ebu'l-Hayr 115, 151, 152, 157,
158, 200
Ebû Tâlib-i Mekkî 56, 91
Ehl-i Beyt 20
Elburz 204
Emîr Beyân 306, 307, 308, 309, 310
Emîr Burhân 202, 218, 219, 240, 267
Emîr Burhânüddîn 267
Emîr Külâl 59, 61, 67, 78, 79, 124, 139,
183, 202, 218, 219, 240, 267, 321
Emîr Muhammed 163
Enîsü't-Tâlibîn ve Uddetü's-Sâlikîn 9, 10,
13, 16, 334, 335
Esed-sûy 308

F

Fahreddîn Ali Safî 10, 16
Fahr-ı Âlem 90, 123
Fahr-ı Râzî 294
Fâtiha-i Ulûm 56
Ferâcûn 67, 276
Ferîdüddîn Attâr 90, 91, 159
Fethâbâd 203, 265, 276
Fir'avn 76

G

Gadyût 22, 30, 31, 94, 174, 179, 190,
193, 194, 196, 197, 227, 229, 231,
236, 238, 244, 245, 252, 256, 257,

258, 269, 271, 273, 274, 275, 276,
280, 297, 298

H

Habîb-i Acemî 20, 89
Hâce Abdullâh Ensârî 95
Hâce Abdülhâlık-ı Gucdüvânî 20
Hâce Ahmed Ecgarnevî 66
Hâce Alâüddîn-i Artâr 63
Hâce Ali-i Râmitenî 20
Hâce Ârif-i Rivgerî 20
Hâce Bahâüddîn Nakşibend 9, 10, 16, 18,
19, 21, 29
Hâce Ebû Ya'kûb Yûsuf bin Eyyûb
Hemedânî 133
Hâce Emîr Külâl 59
Hâce Evliyâ-yı Kelân 66
Hâce Hızr 168, 258, 259, 260
Hâce-i Hayrân 314
Hâce-i Levlâk 46
Hâce Kutbuddîn 292
Hâce Mahmûd-ı İncîrfagnevî 20
Hâce Mahmûd İncîrfagnevî 66, 89
Hâce Muhammed Baba-yı Semmâsî 20,
59, 60, 66
Hâce Muhammed Hakîm-i Tirmizî 71
Hâce Muhammed Nebîre 266
Hâce Muhammed Vâsî'a 65
Hâce Mü'eyyed 200
Hâce Pârsâ 90
Hâce Seyfüddîn Bâharzî 189, 204
Hâce Yahyâ 224
Hâce Yûsuf 20, 50, 89, 132, 133, 180,
210, 223, 224, 225, 243, 277, 286,
287, 289, 291, 294, 295, 299, 300,
301
Hâce Yûsuf-ı Hemedânî 20, 89, 132, 210
Hâfız-ı Buhârî 223
Hâfızuddîn Buhârî 266
Hakâyık-ı Tefsîr 123
Halvetiyye 112
Hamîdüddîn Şâsî 40
Haneftî 111
Haremeyn-i Mükerrermeyn 200
Hârezm 29, 34, 37, 162, 167, 188, 232,
233, 235, 251, 294
Hasan-ı Basrî 20, 89, 149

Hatmül-Velâye 57
Hazret-i Abdulkuddûs 140
Hazret-i Abdurrahmân-ı Sülemî 123
Hazret-i Âişe-i Sıddîka 326, 327
Hazret-i Azîzân 87, 115, 132, 135, 140,
195, 209, 280, 303, 325
Hazret-i Cüneyd-i Bagdadî 154
Hazret-i Emîr-i Kebîr 69, 217
Hazret-i Emîr Külâl 79, 124, 139, 183,
218, 219, 240, 267
Hazret-i Ferîdüddîn Artâr 91, 159
Hazret-i Hâce Bahâüddîn 16, 49
Hazret-i Hâce Serahs 299
Hazret-i Hakîm Ata 62
Hazret-i Hızr 262
Hazret-i İlsâ 48, 54
Hazret-i Mâriye 213
Hazret-i Meryem 54
Hazret-i Mir Külâl 61, 68, 80, 83, 140,
217, 219, 221
Hazret-i Ömer 144
Hazret-i Risâlet 52, 90, 91, 93, 152, 257
Hazret-i [Sehl bin] Abdullâh-ı Tüsterî 150
Hazret-i Selmân-ı Fârisî 90
Hazret-i Seyyid Atâ 285
Hazret-i Sıddîk-ı Ekber 90
Hazret-i Şâdî 101
Herât 22, 94, 95, 96, 97, 162, 163, 172,
201, 234, 317
Hızr 83, 168, 197, 258, 259, 260, 262,
308, 312
Horâsân 89, 94, 162, 200, 226, 263, 299,
314
Hoten 322
Hucend 30, 168, 169
Hz. Âsaf 18
Hz. Baba Semmâsî 31
Hz. Bâyezîd-i Bistâmî 19
Hz. Davud 27
Hz. Ebû Bekr-i Sıddîk 21
Hz. Hâce 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25,
27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 60
Hz. Hâce Bahâüddîn Nakşibend 18, 19,
21, 29
Hz. Hâce-i Hâcegân 30
Hz. Hâce Nakşibend 25, 27, 30

Hız. Hüseyin 21
 Hız. Meryem 18
 Hız. Mîr Külal 32
 Hız. Muhammed 19, 21
 Hız. Peygamber 19, 21, 25, 27, 37, 39, 40, 152
 Hız. Şâdi 23

İ

İbnü'l-Mübârek el-Buhârî 48, 222
 İmam Muhammed Bâkır 21
 İmam Zeynelâbidîn 21
 İsa 10, 14
 İsbicâb 169

K

Ka'be 75, 80, 83, 153, 223, 235, 300, 303
 Ka'be-i Mu'azzama 83, 223
 Kâbil 187, 311, 313
 Karavul 83
 Karşî 193, 194, 240, 243, 253, 311
 Kâsım bin Muhammed 90
 Kasr-ı Ârifân 20, 30, 31, 33, 38, 39, 59, 61, 80, 83, 98, 103, 175, 176, 177, 190, 193, 198, 199, 205, 206, 214, 221, 225, 231, 243, 245, 255, 257, 258, 259, 264, 265, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 294, 295, 296, 298, 304, 305, 327
 Kasr-ı Hindüvân 59
 Kât 307, 309
 Kelâbâd 39, 165, 186, 238, 259, 276
 Kermine 36, 37, 38, 192, 243, 244, 249, 253, 254, 255
 Keş 245, 254, 267, 314, 328
 Keşânî 253
 Kışlâk 241
 Kûfîn 39, 197, 263, 302
 Kütü'l-Kulûb fî Mu'ameleti'l-Mahbûb 56

L

Lâlâ 39, 263
 Lokmân 48

M

Mâhân 171, 206, 316, 319, 320
 Mansûr 85, 87, 90

Ma'rûf-ı Kerhî 20, 89
 Ma'sûk-ı Tûsî 242
 Mâverâ 119, 180, 186, 202, 208, 224, 225, 245, 275, 277, 278, 283, 284, 287, 289, 290, 305, 309, 310, 324
 Mâverâünnehr 36, 62, 154, 162, 186, 202, 248, 306
 Mâzenderân 87, 235
 Mehne 200
 Melik Hüseyin 22, 95, 96, 97, 98, 234
 Merv 166, 171, 195, 196, 206, 235, 299, 315, 316
 Mesnevî-i Ma'nevî 122, 129, 137, 147
 Meşhed 33, 226, 242, 299
 Mevlânâ Abdulazîz 236
 Mevlânâ Ârif 162, 240, 241, 269, 299, 300, 301
 Mevlânâ Bahâüddîn Dik[gl]erânî 80
 Mevlânâ Celâlüddîn Hâlidî 318
 Mevlânâ Ebû Bekr 300, 301
 Mevlânâ Emîr Ebû Bekr 300
 Mevlânâ Fahrüddîn 294
 Mevlana Hâce Ârif 32
 Mevlânâ Hâfızuddîn Kebîr-i Buhârî 50
 Mevlânâ Hamîdüddîn Şâşî 188, 287
 Mevlânâ Hîred Zahîrî 289
 Mevlana Hüsâmüddîn Asîlî 40
 Mevlânâ Hüsâmüddîn Hâce Yûsuf 180, 223, 277, 286, 289
 Mevlânâ Kutbüddîn 97, 98
 Mevlânâ Muhammed Herevî 171, 172
 Mevlânâ Necmüddîn 165, 166, 240, 286
 Mevlânâ Necmüddîn Dâderek 240, 286
 Mevlânâ Sadrüddîn 132, 210
 Mevlânâ Sa'düddîn Karşî 243
 Mevlânâ Seyfuddîn Ebherî 235
 Mevlânâ Şemseddîn Kâdî 67
 Mevlânâ Tâcüddîn Deşt Külegî 209
 Mevlânâ-yı Rûm 26, 74, 122
 Mezâr-ı Çihil-Duhterân 317
 Mısır 160, 170, 277, 289
 Mimşâd 191, 198, 199, 298
 Mîr Hüseyin 34
 Mîr Mahmûd 165
 Mirsâdü'l-İbâd 211, 220
 Muhammed b. Ali Hakîm Tirmizî 30

Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî 20
 Muhammed Türk-i Kûfî[nî] 197
 Mûsâ Kâzım 20, 89
 Müzdâhin 66, 69

N

Nakşibendî 9, 11, 13
 Nakşibendiyye 9, 11, 13, 15
 Nâsiruddin Ebû'l-Alâ eş-Şeyh Ali Efendi
 en-Nakşibendî 13
 Nasrullah Efendi 10, 16
 Nefâhâtü'l-Üns 10, 16
 Nesef 32, 33, 67, 68, 80, 83, 87, 180, 190,
 193, 214, 226, 229, 230, 233, 240,
 241, 243, 261, 266, 269, 314, 321,
 327
 Nevâdirü'l-Usûl ve Ma'rifeti Ahbârî'r-
 Resûl 47

Ö

Ömer bin el-Hattâb 100

P

Pehlivân Mahmûd Bekyâr 186, 202

R

Resul-i Ekrem 27, 152
 Resûlullâh 46, 57, 86, 90, 187, 212, 270,
 323, 324, 327
 Rîg-Mürde 67, 68
 Risâle-i Bahâiyye 10, 16
 Risâle-i Kudsiyye 90
 Rîvertûn 70

S-Ş

Sa'diyye 305
 Sagāniyân 323
 Salâh b. Mübârek el-Buhârî 38
 Salâhuddin ibn Mübârek el-Buhârî 9, 10,
 13, 16
 Sarây 185
 Sefîdmûn 223
 Selmân-ı Fârisî 21, 90
 Semerkand 20, 30, 61, 75, 165, 170, 228,
 253, 314, 324
 Serahs 22, 94, 299, 316, 319
 Serpül 253
 Seyyid Burhâneddîn 217, 240

Sirâc-ı Vehhâc 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17,
 18, 331, 332
 Sûhârî 285
 Sultân Halîl 62
 Sultan Hüseyin 22
 Sultânü'l-Ârifîn Hazret-i Ebû Yezîd 99
 Sultânü'l-Ârifîn Bâyezîd-i Bistâmî 23
 Süleyman İzzî Teşrifârî 13
 Şâh-ı Kasr-ı Ârifân 103
 Şâh-ı Nakşibend 9, 13, 15
 Şâh-ı Rusûl 46
 Şer'âbâd 40, 288
 Şeyh Abdulkuddûs 328
 Şeyh Abdullâh Hucendî 168
 Şeyh Ahmed Câmî 32, 214
 Şeyh Ebu'l-Abbâs Kassâb 157
 Şeyh Ebu'l-Kâsım Gûrgânî-i Tûsî 20
 Şeyh Ebû Ya'kûb Yûsuf bin Eyyûb
 Hemedânî 89
 Şeyh Emir Hüseyin 38
 Şeyh Hüsrev Kerminî 36
 Şeyh Muhammed Ceberkûşî 261
 Şeyh Necmüddîn Kübrâ 294
 Şeyh Necmüddîn Râzî 211
 Şeyh Nûreddîn Abdurrahmân 153
 Şeyh Nûreddîn Abdurrahmân-ı Kebîr 153
 Şeyh Şâdî 31, 34, 174, 190, 191, 194, 197,
 198, 199, 207, 208, 227, 231, 232,
 236, 237, 238, 245, 252, 257, 258,
 274, 281, 287, 297, 298
 Şibli 87
 Şîr ü Şütür 315, 318

T

Tâtek 235
 Tâtken 313, 324
 Tirmizî 30, 168, 276, 308, 312
 Tûs 226, 234, 242

Ü

Üveysî 91
 Üveysiyye 91

Z

Zerde 315
 Zeyd bin Hârîse 329

EKLER

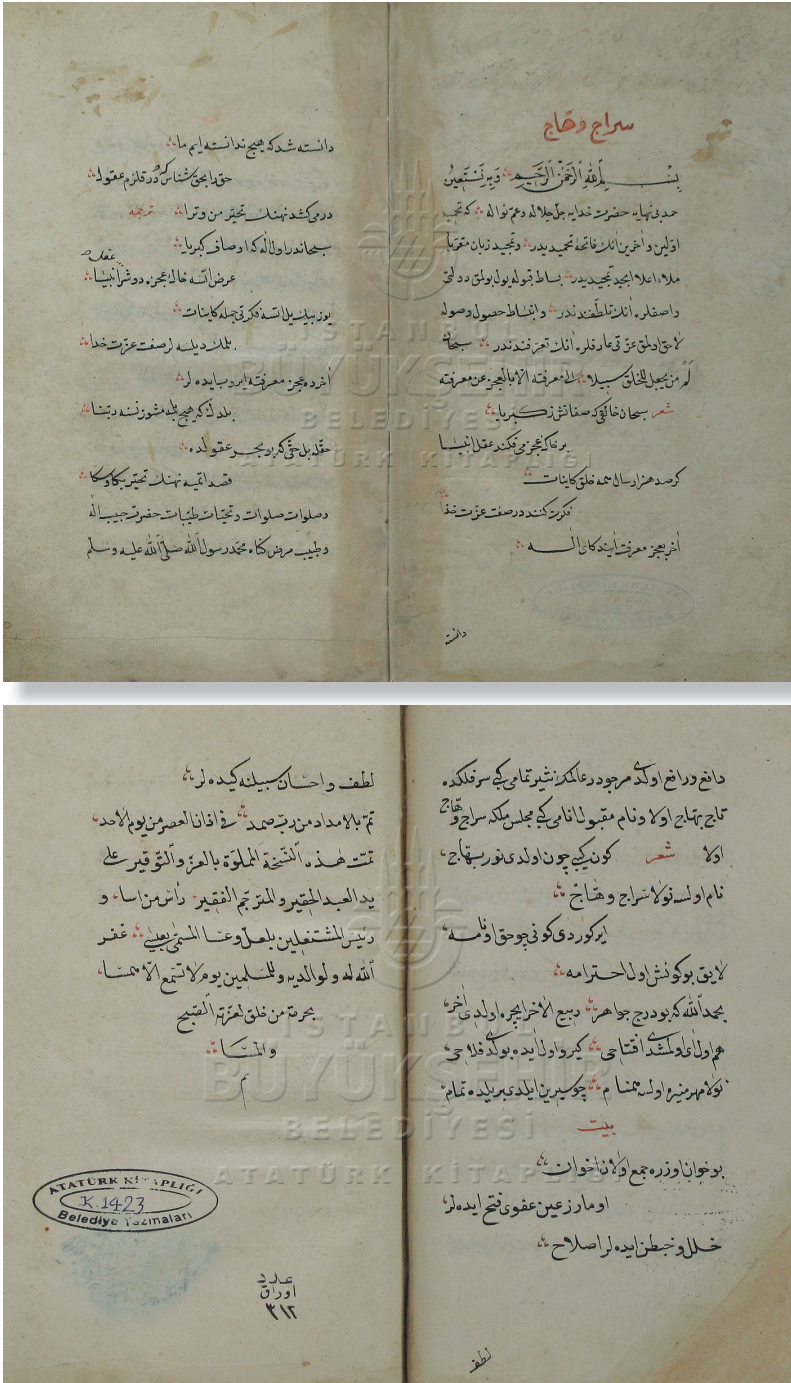
EK 1: Hattat Mustafa Râkım'ın Nakşibendî tac-ı şerifi formundaki sülüs istifi, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Halil Ethem Arda Nr. 90

EK 2: Sultan II. Mahmûd'un Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde muhafaza edilen celi sülüs istifi

EK 3: Hakkâkzâde'nin talebelerinden İsmâil Hakkı Efendi'nin Nakşibendî âsitânesi hakkında yazdığı, Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde muhafaza edilen celi sülüs levha

EK 4: Sirâc-ı Vehhâc nüshasının baş ve son taraflarından numune sayfalar